

ANKARA

HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**CEZA HUKUKUNDA MAĞDUR KAVRAMI, MAĞDUR
HAKLARI VE MAĞDURUN İKİNCİL MAĞDURİYETTEN
KORUNMASI**

Murat AYDIN

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Cumhur ŞAHİN**

**DOKTORA TEZİ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI**

EYLÜL 2022

**CEZA HUKUKUNDA MAĞDUR KAVRAMI, MAĞDUR HAKLARI VE
MAĞDURUN İKİNCİL MAĞDURİYETTEN KORUNMASI**

Murat AYDIN

**DOKTORA TEZİ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI**

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

EYLÜL 2022

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Murat AYDIN

26.09.2022

CEZA HUKUKUNDA MAĞDUR KAVRAMI, MAĞDUR HAKLARI VE
MAĞDURUN İKİNCİL MAĞDURİYETTEN KORUNMASI

(Doktora Tezi)

Murat AYDIN

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Eylül 2022

ÖZET

Ceza Hukukunda Mağdur Kavramı, Mağdur Hakları ve Mağdurun İkincil Mağduriyetten Korunması başlıklı bu tezde temel yaklaşım mağdurun desteklenmesi ve ikincil mağduriyetten korunması için yapılacakların üzerinde durmak, ceza muhakemesi bakımından öneriler getirmektir. Bunun yapabilmek için konu üç bölümde ele alınmıştır. Birinci bölümde mağdur kavramı ele alınmıştır. Kavramın içeriği incelenmiş, benzer kavramlarla karşılaştırması yapılmıştır. İkinci bölümde mağdurun ceza muhakemesinden beklentileri, mağdura yaklaşım ilkeleri, mağdurun ceza muhakemesindeki rolü, yeni ve hakları incelenmiştir. Mağdurun ikincil mağduriyetine en çok neden olan muhakeme işlemi beyan alma işlemidir. Bu nedenle mağdurun beyanının alınması konusu özel olarak incelenmiştir. Bu inceleme sırasında beyan almanın yarattığı ikincil mağduriyet ve bunun önlenmesi için yapılması gerekenler ele alınmıştır. Üçüncü bölümde muhakeme işlemlerinin neden olduğu ikincil mağduriyet konusu incelenmiştir. İkincil mağduriyetin önlenmesi için önereceğimiz sisteme temel oluşturabilmek için Avrupa'daki uluslararası ve ulusal mağdur destek sistemleri incelenmiştir. Mağdurun muhakeme aşamasında korunması ve ikincil mağduriyetinin önlenmesi için tüm aşamalarda bir avukatın hukuki yardımından ve en önemlisi mağdur destek uzmanı dediğimiz bir uzmanın vaka yönetimi yaklaşımıyla sunduğu hizmetlerden yararlanması önerilmiştir.

Bilim Kodu	: 50301 – Hukuk – Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku
Anahtar Kelimeler	: Mağdur, ikincil mağduriyet, mağdur hakları, mağdura yaklaşım, mağdurun beklentileri, suçtan zarar gören, katılan, mağdur destek uzmanı, kırılğan grup, mağdurun beyanının alınması, adli görüşme odası, çocuk izlem merkezi, duruşma, teşhis, beden muayenesi.
Sayfa Adedi	: 358
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Cumhur ŞAHİN

THE CONCEPT OF VICTIM IN CRIMINAL LAW, VICTIM RIGHTS AND
PROTECTION OF THE VICTIM FROM SECONDARY VICTIMIZATION

(Ph. D. Thesis)

Murat AYDIN

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES

September 2022

ABSTRACT

The main approach in this thesis titled The Concept of Victim in Criminal Law, Victim Rights and Protection of the Victim from Secondary Victimization is to emphasize the course of actions to support and to protect the victim from secondary victimization and to make suggestions in terms of criminal procedure. In order to achieve this, the subject is discussed in three parts. In the first part, the concept of victim is discussed. The content of the concept is examined and compared with similar concepts. In the second part, the victim's expectations from the criminal procedure, the principles of approaching the victim, the role, place and rights of the victim in the criminal procedure are examined. The secondary victimization of the victim is mostly caused by the process of taking a statement. For this reason, the issue of taking the statement of the victim has been specially examined. During this examination, the secondary victimization caused by taking statement and the course of action to prevent this has been discussed. In the third chapter, the secondary victimization caused by the judgment procedures is examined. International and national victim support systems in Europe have been examined in order to form the basis for the system to be proposed for the prevention of secondary victimization. In order to protect the victim at the trial phase and to prevent secondary victimization, it has been recommended that, at all stages of the trial, the victim should benefit from the legal assistance of a lawyer and most importantly, the service provided with a case management approach by an expert that can be called as a victim support specialist.

Science Code : 50301 Law - Criminal and Criminal Procedure Law
Key Words : Victim of crime, secondary victimization, victim rights, approach to the victim, expectations of the victim, the person affected by the crime, intervener, victim support specialist, vulnerable group, the statement taking process of the victim, forensic interview room, child monitoring center, trial, identification, physical
Page Number : 358
Supervisor : Prof. Dr. Cumhur ŞAHİN

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR.....	xviii
1. GİRİŞ.....	1
2. CEZA HUKUKUNDA MAĞDUR KAVRAMI.....	5
2.1. Mağdur Kavramı	5
2.1.1. Genel Olarak.....	5
2.1.2. Tarihsel Gelişim.....	7
2.1.3. Tanım	13
2.1.4. Kriminoloji ve Viktimoloji Bakımından Mağdur Kavramı.....	16
2.1.5. Uluslararası Mevzuatta Mağdur Kavramı	18
2.1.6. Devletin Suçun Mağduru Sayılıp Sayılamayacağı	25
2.1.7. Tüzel Kişilerin ve Tüzel Kişiliği Olmayan Kişi Topluluklarının Mağdur Sayılıp Sayılamayacağı	32
2.1.8. Tüzel Kişinin Faaliyeti Çerçevesinde Suç İşlenmesi Durumunda Tüzel Kişinin Temsili	35
2.1.9. Mağdurluk Karinesi	38
2.1.10. Aynı Eylemin Faili ve Mağduru Olmak.....	41
2.1.11. Mağduru Belli Bir Kişi Olmayan Suç Kavramı.....	44
2.2. Mağdur Kavramının Hukuki Değer ve Suçun Konusu Kavramlarına Etkisi ile Suçtan Zarar Gören Kavramıyla Farkı	45
2.2.1. Hukuki Değer ve Suçun Konusu Kavramlarına Etkisi	45
2.2.2. Mağdur ve Suçtan Zarar Gören Ayırımı	48
2.3. Mağdur Kavramının Suçun Yapısındaki Yeri, Suça ve Cezaya Etkisi	49
2.3.1. Mağdur Kavramının Suçun Yapısındaki Yeri	49

2.3.2. Mağdurun Özellikleriyle Mağduriyetinin Giderilmesinin Suça ve Cezaya Etkisi.....	50
2.3.2.1. Mağdurun özelliklerinin suçun kurucu unsuru olması.....	50
2.3.2.2. Mağdurun özelliklerinin suçun nitelikli halini belirlemesi	51
2.3.2.3. Mağdurun faille arasındaki ilişkinin suça etkisi	51
2.3.2.4. Mağdur sayısının suça etkisi	53
2.3.2.5. Mağdurun davranışlarının suça veya cezaya etkisi	53
2.3.2.6. Mağdurun suçtan kaynaklanan mağduriyetinin giderilmesinin cezanın belirlenmesine ve bireyselleştirilmesine etkisi	55
2.3.2.6.1. Temel cezanın belirlenmesine etkisi.....	55
2.3.2.6.2. Etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanmasına etkisi	56
2.3.2.6.3. Takdiri indirim hükmünün uygulanmasına etkisi.....	57
2.3.2.6.4. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmesine etkisi.....	58
2.3.2.6.5. Hapis cezasının ertelenmesine etkisi.....	60
2.3.2.6.6. Hapis cezasının seçenek yaptırımlara çevrilmesine etkisi	61
2.3.3. Mağdur Kavramının İctima Hükümlerine Etkisi	63
2.3.3.1. Zincirleme suç hükümlerine etkisi	63
2.3.3.2. Fikri içtima hükümlerine etkisi	63
2.4. Mağdur Kavramının Ceza Muhakemesine Etkisi	64
2.3.1. Şikâyet	64
2.3.2. Katılma	66
2.3.3. Mağdurun beyanının ispata etkisi	67
3. MAĞDURUN CEZA MUHAEMESİNDEN BEKLENTİLERİ, MAĞDURA YAKLAŞIM, MAĞDURUN CEZA MUHAEMESİNDEKİ ROLÜ, YERİ VE HAKLARI İLE MAĞDURUN BEYANININ ALINMASI	71
3.1. Mağdurun Ceza Muhakemesinden Beklentileri ve Ceza Muhakemesinde Mağdura Yaklaşım.....	71
3.1.1. Genel Olarak.....	71

3.1.2. Mağdurun Ceza Muhakemesinden Beklentileri	71
3.1.3. Ceza Muhakemesinde Mağdura Yaklaşım.....	72
3.1.3.1. Genel olarak	72
3.1.3.2. Birleşmiş Milletler mevzuatı.....	73
3.1.3.3. Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği mevzuatı	74
3.1.3.3.1. Mevzuatın gelişim süreciyle Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 2010/29/EU sayılı direktifi.....	74
3.1.3.3.2. Direktifin amacı.....	78
3.1.3.3.3. Direktif'e göre mağdura yaklaşımın temel unsurları	79
3.1.3.3.4. Direktif'e göre mağdurun temel hakları	82
3.1.3.3.4.1. Genel olarak.....	82
3.1.3.3.4.2. Anlama ve anlaşılma hakkı.....	83
3.1.3.3.4.3. Yetkili makamla ilk temasta bilgi edinme hakkı.....	84
3.1.3.3.4.4. Şikâyetle bulunurken hakları	86
3.1.3.3.4.5. Davaları hakkında bilgi edinme hakkı.....	86
3.1.3.3.4.6. Sözlü ve yazılı çeviri hakkı.....	87
3.1.3.3.4.7. Mağdur destek hizmetlerine erişim hakkı.....	88
3.1.3.3.4.8. Dinlenilme hakkı	90
3.1.3.3.4.9. Kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilmesi halinde hakları	91
3.1.3.3.4.10. Onarıcı adalet hizmetleri bağlamında korunma hakkı.....	92
3.1.3.3.4.11. Adli yardım hakkı	94
3.1.3.3.4.12. Masrafların iadesini isteme hakkı	94
3.1.3.3.4.13. Mülkiyetin iadesini isteme hakkı.....	95
3.1.3.3.4.14. Cezai işlemler sırasında failden tazminat alınmasına dair karar alma hakkı	95
3.1.3.3.4.15. AB'ye üye başka bir devlette oturan mağdurun hakları	95

3.1.3.3.4.16. Yargılama sürecinde korunma hakkı.....	96
3.1.3.4. Ülkemiz bakımından mağdura yaklaşım.....	104
3.1.3.4.1. Genel olarak	104
3.1.3.4.2. Mağdura yaklaşımın genel ilkeleri	105
3.2. Mağdurun Ceza Muhakemesindeki Rolü ve Yeri.....	107
3.2.1. Mağdurun Ceza Muhakemesindeki Rolü	107
3.2.2. Mağdurun Ceza Muhakemesindeki Yeri.....	111
3.3. Mağdurun Ceza Muhakemesindeki Hakları.....	111
3.3.1. Mağdurun Soruşturma Evresindeki Hakları	111
3.3.1.1. El koymanın bildirilmesi hakkı.....	112
3.3.1.2. Eşyanın kendisine teslimini isteme hakkı	113
3.3.1.3. Dosyayı inceleme ve belge örneği isteme hakkı.....	113
3.3.1.4. Delillerin toplanmasını isteme hakkı	114
3.3.1.5. Kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın bildirilmesi ve itiraz hakkı.....	116
3.3.1.6. Tercüman isteme hakkı	116
3.3.1.7. Bir avukatın hukuki yardımından yararlanma hakkı.....	117
3.3.2. Mağdurun Kovuşturma Evresindeki Hakları.....	119
3.3.2.1. Duruşmadan haberdar edilme hakkı	119
3.3.2.2. Kamu davasına katılma hakkı	119
3.3.2.2.1. Kavram	119
3.3.2.2.2. Katılmanın gerekli olup olmadığı.....	121
3.3.2.2.3. Katılmanın şartları	122
3.3.2.2.3.1. Genel olarak.....	122
3.3.2.2.3.2. Kovuşturma aşamasında bulunan kamu davasının varlığı.	123
3.3.2.2.3.3. Katılma talebinde bulunmaya yetkili kişi olma	125

3.3.2.2.3.4. Katılma talebinde bulunma ve bu talebin usulü	129
3.3.2.2.4. Katılma kararının verilmesi ve katılan sıfatının kazanıldığı zaman.....	131
3.3.2.2.5. Katılma sonrası tarafların durumu.....	132
3.3.2.2.6. Katılanın hakları	133
3.3.2.2.7. Katılmadan vazgeçme ve katılmanın hükümsüz kalması.....	134
3.3.2.3. Tutanak ve belgelerden örnek isteme hakkı	134
3.3.2.4. Delillerin toplanmasını isteme hakkı	135
3.3.2.5. Vekil tayin edilmesini isteme hakkı	135
3.3.2.6. Tercüman isteme hakkı	137
3.3.2.7. Soru sorma hakkı	137
3.3.2.8 Kanun yollarına başvurma hakkı	138
3.4. Mağdurun Beyanının Alınması	146
3.4.1. Mağdurun Çağırılması	149
3.4.2. Mağdurun Tanıklıktan Çekinme Hakkı	152
3.4.3. Mağdurun Beyanının Alınması Usulü	157
3.4.3.1. Genel olarak	157
3.4.3.2. Mağdurun beyanının alınma sırası ve duruşmada hazır bulunma hakkı.....	157
3.4.3.3. Bir kez dinleme ilkesi	160
3.4.3.4. Kapalı duruşma	163
3.4.3.5. Uzman bulundurma.....	164
3.4.3.5.1. Genel olarak	164
3.4.3.5.2. Uzmanın görev kapsamı	165
3.4.3.5.3. Uzmanın dosyayı inceleme görev ve yetkisi	167
3.4.3.5.4. Uzmanın mağdurla görüşme yapması	167
3.4.3.5.5. Mağdurun beyanının alınması sırasında uzmanın rolü.....	170

3.4.3.5.6. Mağdurun beyanının alınmasından sonra uzmanın rolü	171
3.4.3.6. Avukat bulundurma	172
3.4.3.7. Beyanın kayda alınması	174
3.4.3.8. Beyanın alınması ve soru sorulması.....	176
3.4.3.9. Mağdurun tanık koruma programına alınması.....	177
3.4.3.10. Mağdura tanıklık ücreti ve gider ödenmesi.....	178
3.4.3.11. Mağdurun beyanının alınmasında hizmet modelleri.....	178
3.4.3.11.1. Çocuk izlem merkezleri.....	181
3.4.3.11.2. Üniversite çocuk koruma merkezleri.....	188
3.4.3.11.3. Adli görüşme odaları	192
3.4.3.11.3.1. Adli görüşme odalarının oluşturulma süreci ve nedenleri	192
3.4.3.11.3.2. Adli görüşme odalarının amacı	196
3.4.3.11.3.3. Adli görüşme odalarının fiziksel yapısı	196
3.4.3.11.3.4. Adli görüşme odalarının işleyişinin temel ilkeleri	198
3.4.3.11.3.5. Adli görüşme odasında işlem yapılmasına karar verme süreci.....	199
3.4.3.11.3.6. Adli görüşme odasındaki görevlilerin görevleri	200
3.4.3.11.3.7. Adli görüşme odasında işlem süreci	203
3.4.3.11.4. Çocuk izlem merkezleri, üniversite çocuk koruma merkezleri ve adli görüşme odası arasındaki ilişki	208
4. İKİNCİL MAĞDURİYET, MUHAKEME İŞLEMLERİNİN NEDEN OLDUĞU İKİNCİLİK MAĞDURİYET, MAĞDURUN İKİNCİL MAĞDURİYETTEN KORUNMASI VE DESTEKLENMESİ	211
4.1. İkincil Mağduriyet Kavramı	211
4.2. İkincil Mağduriyete Yol Açan Etkenler	214
4.2.1. Genel olarak.....	214
4.2.2. Mağdurun Beklentilerinin Karşılanmamasının Neden Olduğu İkincil Mağduriyet	215

4.2.2.1. Genel olarak	215
4.2.2.2. Dinlenme ve görüşlerinin dikkate alınması beklentisi	216
4.2.2.3. Muhakeme süreçlerinin daha az resmiyet içermesi ve kolay yürütülmesi.....	217
4.2.2.4. Davasının gidişatı ve sonucu hakkında bilgi sahibi olmak	217
4.2.2.5. Davada hazır bulunmak	218
4.2.2.6. Saygılı ve adil bir muamele görmek	218
4.2.2.7. Failin fiiline uygun ağırlıkta cezalandırıldığını görmek	219
4.2.2.8. Suçtan kaynaklanan maddi ve manevî zararlarının giderilmesi....	219
4.2.3 Muhakeme işlemlerinin neden olduğu ikincil mağduriyet	220
4.2.3.1. Genel olarak	220
4.2.3.2. Muhakeme işlemlerinin süresinin neden olduğu ikincil mağduriyet	221
4.2.3.3. Duruşmada hazır bulunmanın neden olduğu ikincil mağduriyet	221
4.2.3.4. Mağdurun beyanının alınmasının neden olduğu ikincil mağduriyet	224
4.2.3.4.1. Bir kez dinlemeyle ikincil mağduriyetten koruma	225
4.2.3.4.2. Özel ortamda dinlemeyle ikincil mağduriyetten koruma	226
4.2.3.4.3. Uzman aracılığıyla beyan alarak ikincil mağduriyetten koruma	227
4.2.3.4. Beden muayenesi ve vücuttan örnek almanın neden olduğu ikincil mağduriyet	229
4.2.3.4.1. Genel olarak	229
4.2.3.4.2. Beden muayenesinin yarattığı mağduriyet ve önlenmesi.....	232
4.2.3.4.3. Vücuttan örnek almanın yarattığı mağduriyet ve önlenmesi....	235
4.2.3.5. Yüzleştirme ve teşhis	236
4.3. Mağdurun Mağduriyetinin Giderilmesi, İkincil Mağduriyetten Korunması ve Desteklenmesi Bakımından Avrupa Uygulamaları.....	237
4.3.1. Genel Olarak.....	237

4.3.2. Avrupa Mağdur Destek Birliği (Victim Support Europe – VSE)	238
4.3.3. Almanya Uygulaması.....	240
4.3.3.1. Alman ceza muhakemesinde mağdurun konumu.....	240
4.3.3.2. Yasal düzenlemeler.....	240
4.3.3.3. Alman ceza muhakemesinde mağdurun hakları.....	241
4.3.3.3.1. Muhakemeye ilişkin temel hakları	241
4.3.3.3.2. Katılma hakkı	243
4.3.3.4. İkincil mağduriyetin önlenmesine ilişkin düzenlemeler	244
4.3.3.5. Mağdurun yanında hazır bulunabilecek kişiler	245
4.3.3.5.1. Avukat.....	245
4.3.3.5.2. Tercüman	246
4.3.3.5.3. Güvenilen tanıdık	246
4.3.3.5.4. Psikososyal danışman.....	247
4.3.3.6. Almanya’da suç mağdurunun korunması ve mağduriyetinin giderilmesi için çalışan bazı resmi ve sivil kuruluşlar	248
4.3.3.6.1. Resmi kuruluşlar tarafından yerine getirilen hizmetler	249
4.3.3.6.2. Sivil toplum kuruluşları tarafından yerine getirilen hizmetler .	249
4.3.3.6.2.1. Berlin suç mağdurları danışmanlık merkezi (Opferhilfe)..	250
4.3.3.6.2.2. Beyaz halka derneği.....	251
4.3.3.6.2.3. Tecavüze ve cinsel tacize uğramış kadınlar için kriz ve danışma merkezi (LARA)	252
4.3.3.6.2.4. Kadına yönelik şiddete karşı berlin girişimi (Big e.V).....	253
4.3.4. İngiltere Uygulaması	253
4.3.4.1. Tarihsel süreç	253
4.3.4.2. Mağdur destek hizmeti veren birimler	255
4.3.4.2.1. Mağdur destek politika oluşturma ve strateji birimi	255
4.3.4.2.2. Kamu koruma birimi (NOMS)	256

4.3.4.2.3. Aile irtibat birimi	256
4.3.4.2.4. Mağdur ve tanık bakım birimi (VWCU).....	258
4.3.4.2.5. Mağdur destek derneği (Victim Support).....	259
4.3.4.2.6. Mağdur bakım birimi (Elephant and Castle).....	261
4.3.4.2.7. Sığınma evi (Refuge).....	261
4.3.5. İspanya Uygulaması.....	263
4.3.5.1. Genel değerlendirme	263
4.3.5.2. Mağdurların korunması hakkındaki mevzuat	264
4.3.5.3. Düzenlemelerin içeriği.....	265
4.3.5.2.1. Mağdur tanımı ve mağdurun temel haklarına ilişkin düzenlemeler	265
4.3.5.2.2. Mağdurun korunmasına ilişkin düzenlemeler	267
4.3.5.2.2.1. Genel olarak.....	267
4.3.5.2.2.2. Korunma ihtiyacının belirlenmesi	267
4.3.5.2.2.3. Mağdurun korunmasına ilişkin tedbirler	268
4.3.5.2.2. Mağdurlara Yardım Danışma Konseyi	270
4.3.5.2.3. Mağdur yardım ofisleri.....	271
4.3.5.2.4. Terör Mağdurları Destek Ofisi	273
4.3.5.2.5. Ev içi şiddet çağrı merkezi	274
4.3.6. Fransa Uygulaması	274
4.3.6.1. Genel durum.....	274
4.3.6.2. Resmi kuruluşlar	275
4.3.6.2.1. Hukuk ve adalete erişim ile mağdurlara yardım servisi (AVV).....	275
4.3.6.2.2. Mağdurlara yardım ulusal konseyi (CNAV)	276
4.3.6.2.3. Mağdurlara yardım bürosu	276
4.3.6.2.4. Alo 116 006 mağdur telefon hattı.....	277

4.3.6.2.5. Suç mağdurları tazminat fonu (CIVI)	277
4.3.6.2.6. Suç mağdurları garanti fonu (SARVI).....	277
4.3.6.3. Sivil toplum kuruluşları	278
4.3.6.3.1. Fransa mağdurlar federasyonu	278
4.3.6.3.2. Mağdur çocuk ailelerine yardım derneği (APEV)	279
4.3.6.3.3. Kadın ve aile hakları ulusal bilgi merkezleri federasyonu (FNCIDFF)	280
4.3.7. Portekiz Uygulaması.....	280
4.3.7.1. Genel durum.....	280
4.3.7.2. Suç soruşturma ve ev içi şiddetle mücadele birimi (DIAP).....	281
4.3.7.3. Suç mağdurlarını koruma komisyonu (CPVC).....	282
4.3.7.4. Mağdur bilgilendirme ofisi (GIAY)	282
4.3.7.5. Mağdur destek birliği (APAV)	283
4.4. Türkiye’de Suç Mağdurlarının Desteklenmesi.....	284
4.4.1. Genel Olarak.....	284
4.4.2. Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Daire Başkanlığı.....	285
4.4.3. Danışma Kurulu.....	288
4.4.4. Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü.....	290
4.4.5. Koordinasyon Kurulları	293
4.4.6. Mağdurlara Yönelik Hizmetlerde Uygulanacak Temel İlkeler.....	294
4.4.7. Mağdurlara Yönelik Hizmetler	295
4.4.7.1. Tüm suç mağdurlarına yönelik hizmetler	295
4.4.7.2. Belli suç mağdurlarına yönelik hizmetler	296
4.4.7.3. Kırılgan gruptaki mağdurlara verilecek hizmetler	297
4.4.8. İhtiyaç Sahibi Olan Mağdurların Kurumlara Bildirilmesi.....	299
4.5. Mağdurun İkincil Mağduriyetten Korunması İçin Sistem Önerimiz	300

4.5.1. Genel Bakış Açısı ve Önemi.....	301
4.5.1.1. Hak temelli yaklaşım	301
4.5.1.2. Mağdura bütüncül yaklaşım.....	301
4.5.2. Vaka Yönetimi	302
4.5.2.1. Kavram.....	303
4.5.2.2. Tarihçe ve tanım	303
4.5.2.3. Amacı	305
4.5.2.4. Temel ilkeleri	305
4.5.2.5. Uygulanma biçimi.....	307
4.5.2.6. Ülkemizde vaka yönetiminin uygulanışı.....	309
4.5.3. Önerimiz Açısından Mağdura Yardım İçin Görevlendirilmesi Gereken Kişiler, Bunların Görevleri, Rol ve Sorumlulukları	311
4.5.3.1. Genel olarak	311
4.5.3.2. Avukatın hukuki yardımı.....	312
4.5.3.3. Uzman yardımı.....	315
4.5.3.3.1. İhtiyacın tespiti ve kapsamı	315
4.5.3.3.2. İsimlendirme.....	316
4.5.3.3.3. Görevlendirme.....	317
4.5.3.3.3.1. Cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar.....	317
4.5.3.3.3.2. Vücut dokunulmazlığına karşı işlenen suçlar	318
4.5.3.3.3.3. Çocuklara karşı işlenen suçlar	318
4.5.3.3.3.4. Kırılgan gruptaki mağdurlar	318
4.5.3.3.4. Uzmanın görevlendirilme zamanı	319
4.5.3.3.5. Uzmanın belli sayıda ve özellikteki mağdur için görevlendirilmesi.....	320
4.5.3.3.6. Uzmanın görevi, rol ve sorumluluklarıyla uyması gereken temel ilkeler.....	321

4.5.3.3.6.1. Görev tanımı, rol ve sorumlulukları	321
4.5.3.3.6.2. Uyması gereken temel ilkeler	323
4.5.3.3.7. Uzmanın eğitim alanı ve mesleki yeterliliği.....	325
4.5.4. İkincil Mağduriyetin Önlenmesini Sağlayacak Muhakeme Sürecine Dair Öneriler	327
4.5.4.1. Genel olarak	327
4.5.4.2. Öneriler	327
4.5.5. Mağduriyetin Giderilmesi ve İkincil Mağduriyetin Önlenmesi İçin Toplumsal Desteğin Sağlanmasına Dair Öneriler	332
4.5.5.1. Genel olarak	332
4.5.5.2. Öneriler	332
5. SONUÇ	335
KAYNAKLAR	341
ÖZGEÇMİŞ.....	355

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar

Açıklamalar

AB

Avrupa Birliği

ADMHY

Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri

Yönetmeliği

AGO

Adli Görüşme Odası

AGOY

Adli Görüşme Odaları Yönetmeliği

AİHM

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

AİHS

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

Bkz.

Bakınız

C

Cilt

CD

Ceza Dairesi

CGK

Ceza Genel Kurulu

CMK

5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu

ÇİM

Çocuk İzlem Merkezi

ÇKK

5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu

ÇKKY

Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına
İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik

ÇKM

Çocuk Koruma Merkezi

CMUK

1412 Sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü
Kanunu

EU

European Union (Avrupa Birliği)

Gbi.

Geniş bilgi için

m.

Madde

PVSK

2559 Sayılı Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu

S

Sayı

s

Sayfa

StPO

Strafprozessordnung

TCK

5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu

vb.

Ve benzeri

Vd.

Ve devamı

Y

Yargıtay

1. GİRİŞ

Suç, suçla mücadele, ceza adalet sisteminin gelişimi birçok evreden geçmiştir. İnsanın var oluşundan bu yana suç sayılan davranışlara muhatap olması, onun bir sosyal varlık olarak toplum içinde yaşamasında daima zorluk oluşturmuştur. Suçun bireysel ve toplumsal etkileri üzerine birçok söz söylenmiş ve çalışma yapılmıştır.

Devletin odaya çıkması ve gelişmesiyle birlikte ceza adalet sistemi yeni bir gelişme evresine girmiştir. Önceleri suç, suç mağdurunu ilgilendiren, onun veya içinde bulunduğu ailenin/klanın sorunu olarak algılanan bir durumken zamanla devletin bir sorunu olarak algılanmaya başlamıştır. Kuralları koyan devlet sisteminin bu kurallara uygun davranmayan kişileri cezalandırma yetkisi olduğundan hareket eden düşünceler ceza adalet sistemini sanıkla devlet arasında bir ilişki olarak görmüştür. Bu ilişkinin zayıf tarafı olan sanığın haklarının yok edilmesi, orta çağ karanlığında yaşanan engizisyon deneyimi sanık haklarını öne çıkarmıştır. Ceza adalet sistemindeki gelişmeler, düşünceler ve yenilikler, zayıf durumda olan ve esasen suçu işleyip işlemediği belli olmadığı için masum sayılan sanığın haklarının korunmasına yönelik olmuştur.

Ortaya çıkan bu geri plan mağdurun ceza adalet sisteminde görülmemesine, sesinin duyulmamasına yol açmıştır. Suçla bozulan toplumsal düzeni yeniden sağlamayan çalışan devlet, sanığı bulup cezalandırdığında bu düzenin yeniden tesis edildiğini varsaymıştır. Suça maruz kalan mağdurun, suçtan kaynaklanan mağduriyeti önemsenmemiştir. Mağdurun suça maruz kalması sonucunda topluma karşı duyduğu öfke, güvensizlik, yeniden sosyal bir varlık olarak toplum içine karışamaması dikkate alınmamıştır.

Mağdurun mağduriyetiyle ilgilenmeyen ceza adalet sistemi bununla kalmayıp mağduru muhakemenin bir öznesi olarak değil kendisinden delil elde edilecek bir nesnesi olarak görmüştür. Bedeni üzerinde incelemeler yaparak, durumuna özgü hiçbir hassasiyet göstermeden beyanını alarak, onu açık muhakeme arenasına çıkarıp mahremiyetini ihlal ederek ikinci kez mağdur etmiştir.

İkinci dünya savaşından sonra gelişme gösteren insan hakları hareketleri de başlangıçta sanıkla daha çok ilgilenmiştir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi başta

olmak üzere pek çok uluslararası sözleşme sanık haklarıyla ve sanığın adil şekilde yargılanmasını konu etmiştir.

20. Yüzyılın sonlarından itibaren mağdur yeniden keşfedilmiş, mağdura ilişkin çalışma ve düzenlemeler artmıştır. Başlangıçta mağdurun suçtan kaynaklanan mağduriyetinin nasıl giderileceğine ilişkin olarak gelişen ve genellikle hayırseverlik temelinde ilerleyen çalışmalar zamanla daha doğru bir zemine oturmuştur. Mağdura yaklaşımın çok boyutlu olması gerektiği, mağdurun beklentilerinin olduğu fark edilmeye başlanmıştır. Mağdurun tek beklentisinin suçlunun cezalandırılması olmadığının anlaşılmasından sonra mağdurun suçtan kaynaklanan mağduriyetinin giderilmesinin üzerinde durulmuştur. Başlangıçta özellikle terör suçlarından mağdur olan kişilerin mağduriyetinin devlet tarafından tazmin edilmesi esasına yönelik çalışmalar zamanla çeşitlilik göstermiştir.

Mağdurun mağduriyetine neden olan hususlardan birisinin belki de en önemlisinin muhakeme işlemlerinin yarattığı mağduriyet olduğu görülünce dikkatler ceza adalet sistemine yönelmiştir. Muhakeme işlemlerinin bir nesne olarak görüp yaklaştığı mağdurun bir insan olduğu, insanın nesneleştirilmesinin temel bir hak ihlali olduğu anlaşılmıştır. Bu aşamadan sonra mağdurun haklarını gözeten, onu muhakeme işlemlerinin yarattığı ikincil mağduriyetten koruyan düzenlemeler daha çok ortaya çıkmıştır.

Bu çalışma tüm bu tarihsel gelişimi dikkate almaya çalışmış ve esas itibarıyla mağdurun muhakeme işlemlerinden kaynaklanan ikincil mağduriyetinin önlenmesine odaklanmıştır. Ancak bunu yapmadan önce mağdur kavramını, mağdurun suç teorisi içindeki yerini ve etkisini incelemek gerekmiştir.

Mağdurun ikincil mağduriyetinin önlenmesinin en temel yolunun haklarının belirlenmesi, bilinmesi ve korunması olduğundan hareketle mağdurun ceza muhakemesindeki yeri, rolü ve hakları üzerinde durulmuştur. Elbette bu yapılırken öncelikle mağdura yaklaşımın nasıl olması gerektiğinin belirlenmesi gerekmiştir. Mağduru sadece bir delil aracı olarak gören klasik ceza adalet sistemine karşılık olarak mağdurun ceza muhakemesinden beklentileri incelenmiştir. Ceza muhakemesinin bu beklentileri karşılamak için mağdura nasıl yaklaşması gerektiğine bakılmıştır.

Mağdura ilişkin gelişmeler bakımından BM başta olmak üzere birçok uluslararası kurumun yaptığı düzenleme var ise de mağdura yaklaşım, mağduriyetin giderilmesi ve ikincil mağduriyetin önlenmesi konularında özellikle Avrupa'da önemli ilerlemeler olduğu görülmektedir. Gerek Avrupa Birliği ve gerekse de Avrupa Konseyi'nin oluşturduğu metinler bu bakımdan değerlidir. AB'nin üye ülkelere iç hukuklarını geliştirmesi için hazırladığı 2010/29/EU sayılı Direktif bu bakımdan ana metinlerden birisidir.

Çalışmamızda Avrupa örgütlerinin ve bu alandaki düzenleme ve uygulamalarıyla öne çıkan bazı Avrupa ülkelerinin düzenlemelerine yer verilmiştir. Bu ülkelerde çalışan kamu kuruluşlarının yanı sıra sivil toplum örgütlerinin çalışmalarına da değinilmiştir.

Çalışmamızın ana hedefi mağdurun ceza muhakemesi işlemleri nedeniyle ikinci kez mağdur olmasının önlenmesi olduğundan oluşturulan bu tarihsel ve hukuki alt yapının üzerine ikincil mağduriyete neden olan muhakeme işlemleri üzerinde durulmuştur. Muhakeme işlemlerinin neden olduğu mağduriyetin neler olduğu ve bunların önlenmesi veya etkilerinin azaltılması için neler yapılması gerektiği tartışılmıştır. Bu tartışma hem var olan hukuk bakımından hem de olması gereken hukuk bakımından yapılmıştır. Öncelikle var olan hukuk kuralları uyarınca ikincil mağduriyetin önlenmesi veya etkilerinin azaltılması için yapılacakların üzerinde durulmuş daha sonra olması gereken hukuk bakımından sistem önerimiz dile getirilmiştir.

Mağdurun ceza muhakemesi işlemlerinden kaynaklanan ikincil mağduriyetinin önlenmesi veya etkilerini azaltılması bakımından önerimiz özü itibarıyla iki temel görevlendirmenin üzerinde durmaktadır. Bunlardan ilki suç mağduruna, muhakemenin her aşamasında, eksiksiz ve bağımsız hukuki yardım veren bir avukatın görevlendirilmesi, ikincisi mağdura gerek adli gerekse idari tüm işlemlerde refakat eden, mağduru bilgilendiren, onu ikincil mağduriyetten koruyan ve suçtan doğan mağduriyetinin giderilmesi için destek veren mağdur destek uzmanı ismini verdiğimiz bir uzmanın görevlendirilmesidir. Görevlendirilen bu uzman, durumu özel ilgi ve dikkati gerektiren mağdura vaka yönetimi yaklaşımıyla hizmet vermelidir. Bu önerimize bağlı olarak bazı kanun hükümlerinde değişiklikler yapılmasını önermekteyiz.

Mağdurun beklentilerinin sadece muhakeme makamlarından olmadığı, ikincil mağduriyete toplumun da yol açtığı gerçeğinden hareketle ikincil mağduriyetin önlenmesi için toplumsal desteğin sağlanmasının önemine değinilmiştir. Çalışmamızın ceza adalet sistemine ilişkin olması nedeniyle bu hususta ve yapılması gereken diğer alanlarda ayrıntıya girilmemiş ise de konunun çok boyutlu olduğunu gösterebilmek bakımından kısa değinmeler yapılmıştır.

2. CEZA HUKUKUNDA MAĞDUR KAVRAMI

2.1. Mağdur Kavramı

2.1.1. Genel Olarak

Suç mağduru kavramının tanımı ve sınırları konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Suç mağduru kavramın sınırlarının doğru biçimde yerine oturtulması, gerek ceza hukukunda gerekse de ceza muhakemesinde önemlidir. Mağdur kavramı; suçun unsurları, cezasızlık nedeni, suçların içtimaî, ceza muhakemesi işlemlerinin hukuka uygunluğu gibi konularda belirleyici etkiler yapar. Bu nedenle mağdur kavramının neyi kapsadığının ortaya konulması gerekir.

Suç mağduru kavramının kapsamı ve sınırı zaman içinde farklılıklar göstermiştir. Kavramın kapsamını fazlaca genişleten anlayışlar zaman içinde terk edilmiş, suç mağdurunun, suçun konusundan ve suçun ihlal edici özelliğinden hareketle tanımlanması yolu seçilmiştir¹.

Toprak mülkiyetinin kişi ve aile topluluklarının elinden çıkıp belli ellerde toplanmasıyla merkezileşen otorite, cezalandırma yetkisini de elinde toplamaya başladı. Devletin cezalandırma hakkını tekeline almaya başlamasıyla birlikte mağdurun, failin cezalandırılması sürecindeki rolünde değişiklikler meydana geldi² ve suç sayılan fiile ilişkin kovuşturma yetkisi giderek merkezi otoriteye (devlete) geçti. Devletle sanık arasındaki güçlü ilişki, mağdurun unutulmasına yol açtı³. Bu durumun bir sonucu olarak mağdur ceza hukukunun görüş açısından çıkmaya başladı. Medeni hukuka ilişkin haksızlık ve ceza hukukuna ilişkin haksızlık kavramları arasındaki fark keskinleşti. Mağduriyetin giderilmesine ilişkin kuralları içeren uzlaşma bedeli sistemi tamamen ortadan kalktı. 19. Yüzyılda ceza muhakemesi tamamıyla devletin uhdesine geçti. Ceza muhakemesinin sadece devlete ait cezalandırma yetkisinin kullanılmasına hizmet ettiği kabul edildi. Suçun kovuşturulmasının devlete geçmesi ile birlikte devlet karşısında güçsüz durumda olan sanığın haklarının korunması öne çıktı. Her suçun mağdurunun devlet olduğu anlayışı suçun asıl muhatabı olan mağdurun

¹ Katoğlu, T. (2002). "Suç fiili ile saldırıya uğrayan kişi" (Suçun Mağduru Kavramının Sınırları), *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 61 (2) s.689

² Değirmenci, O. (2008). "Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur Hakları", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 77, s.45.

³ Uslu, F. (2013). "Çağdaş Ceza Adaleti İçinde Mağdur", *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı 4, s.244.

arka planda kalmasına neden oldu⁴. Mağdur sadece bilgi veren, suçu ihbar eden, şahitlik yapan bir kişi olarak görüldü⁵ ve ceza muhakemesinin bir anlamda dışına atılmış oldu⁶. Bu anlamıyla klasik ceza hukuku sisteminde mağdura verilen rol; suçu bildirme, şahitlik yapma yani suçla ilgili bilgi vermeden öteye geçmemiştir. Mağdur, ceza yargılamasında bir süje değil bir obje halini almış, sesi duyulmamış, beklentileri karşılanmamıştır. Oysa mağdur bir insandır ve insan obje haline getirilemez. İnsanın obje haline getirilmesi insan haysiyetinin⁷ yok edilmesi anlamına gelir. İnsan, yani mağdur, hakları ve yükümlülükleri olan bir hukuk süjesidir⁸.

Suç sayılan fiili işleyen kişiyi bulmaya, bu kişiyi cezalandırmaya ve toplumu suçludan korumaya odaklanan ceza hukuku, zaman içinde mağduru unutmuştur. Cezalandırma bir fonksiyon olarak iktidarın tekelinde “sübjektif hak” olarak kabul edildiğinden ve bu hakkın kullanımı savcılık eliyle gerçekleştirildiğinden, suç mağduru ceza hukuku alanında doğan ilişkilerin dışında kalmıştır⁹. Fail-devlet ilişkisine odaklanıldığından, mağdur-devlet ilişkisi ihmal edilmiştir¹⁰. Mağdurun suçtan kaynaklanan zararı ile ilgilenmeyi bir yana bırakan, faili toplum adına cezalandırmayı ve ıslah etmeyi, böylece özel ve genel önleme amaçlarını yerine getirmeyi hedefleyen ceza hukuku anlayışında mağdurun etkin bir rolü yoktur.

Zaman içinde sadece sanığa/faile odaklanan, mağduru yargılamanın bir süjesi değil objesi, bir delil elde etme aracı olarak gören anlayışın yarattığı sorunlar ortaya çıkmaya başladı. Uzun yargılamalardan sonra ortaya çıkan etkisiz ve uygulanmayan cezaların yanı sıra mağdurun suçtan doğan mağduriyetinin de

⁴ Özbek, V. Ö. (1999). *Ceza Hukukunda Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi*, Ankara; Seçkin Yayınevi, s.101.

⁵ Uslu, F. (2013). s.247.

⁶ Özbek, V. Ö. (1999). s.76, 78.

⁷ İnsan haysiyeti; "bilinçli olma, kendi kaderini tayin etme ve kendi çevresini şekillendirme yeteneği veren ve kişiliğizliğı ortadan kaldıran ruh, manevi güç" olarak tanımlanmaktadır. Buna göre insan haysiyeti hür iradedir. İnsanı obje haline getiren ve kişiliğı nedeniyle sahip olduğı değeri inkâr anlamına gelen er türlü işlem insan haysiyetine aykırıdır. (Öztürk, B., Tezcan, D., Erdem, M. R., Sırma Gezer, Ö., Saygılar Kırkıt, Y. F., Alan Akcan, E., Özyayın, Ö., Erden Tütüncü, E., Altınok Villemin, D., Tok, M.C. (2019). *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, 13. Baskı, Ankara; Seçkin Yayınevi, s.117.

⁸ Özbek, V. Ö. (1999). s.95.

⁹ Novokmet, A. (2016). “The Right of a Victim to a Review of a Decision not to Prosecute as Set out in Article 11 of Directive 2012/29/EU and an Assessment of its Transposition Germany, Italy, France and Croatia” *Utrecht Law Review*, Vol. 12, Issue 1, January, s.86.

¹⁰ İnceoğlu, A. (2015). “Uluslararası Düzenlemeler Işığında Türk Hukukunda Mağdur Hakları”, *Uluslararası Mağdur Hakları Sempozyumu Kitabı*, Ankara, s.58.

giderilmemiş olması ceza hukukunun ve ceza yargılamasının işlevinin zayıflamasına yol açtı. Oysa bir suçtan zarar gören kişinin iki temel beklentisinin olduğu söylenebilir. Bunlardan ilki suç ile kendisine zarar veren kimsenin bu suçu nedeniyle ve devlet eliyle etkin şekilde cezalandırıldığını görmek, diğeri suç sebebiyle katlanmak zorunda kaldığı zararların fail tarafından giderilmesidir¹¹.

Mağduru psikolojik, sosyal ve hukuksal yönden incelemeyi amaçlayan viktimolojinin (mağdurbilim) ortaya çıkıp gelişmesi ile mağdur adeta yeniden keşfedildi¹² ve cezanın amacının mağdur perspektifinden analiz edilmesi mümkün oldu¹³. Bu açıdan bakıldığında, fiilin sadece cezai sonucunu ele alıp, diğer sonuçlarını, örneğin suçtan doğan mağduriyetin giderilmesini medeni hukuka bırakmak veya ceza hukuku sınırları içinde çözümlenmesi olanaklarını sınırlamak, adil görünmemeye başladı¹⁴. Zamanla; mağdur kavramı, mağdurun hakları, mağdurun suçtan doğan mağduriyetinin giderilmesinin ceza muhakemesi içinde sağlanması, mağdur ile fail arasında uzlaşma sağlanması konuları ceza hukuku bakımından daha çok tartışılır hale geldi.

2.1.2. Tarihsel Gelişim

İlkel toplumlarda suça verilen ilk tepki, kendini savunma ve öç alma biçimindeydi¹⁵. Suçlar mağdurun kişisel sorunu, mağdurla fail arasındaki bir sorun olarak görülmüştü¹⁶. Merkezi devlet yapılarının bulunmadığı dönemlerde, suçtan dolayı mağdur olan kimsenin veya ailesinin faile yönelik yaptırım yetkisi bulunmaktaydı. Aile ve klan gibi küçük topluluklar içinde doğan ilkel ceza hukukunda, aile ve klanın fertleri tarafından işlenen suçlarda aile veya klanın reisi faile ceza vermektedir. Ancak failin farklı klana mensup olması durumunda, öç alma usulü geçerliydi. Cezaların şahsiliği anlayışı söz konusu olmadığından, öç alma fiili failin mensup olduğu aile veya klana yönelik olarak kullanılabilmekteydi¹⁷. Suç ve ceza, fail ile mağdur arasındaki bir ilişki olarak

¹¹ Onursal, S. (1968). *Kamu Davasına Müdahale*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, s.2.

¹² Özbek, V. Ö. (1999). s.34. Yıldız, A.K. (2008). s.16.

¹³ Karakaş Doğan, F. (2011) “Suçtan Doğan Mağduriyetin Devlet Tarafından Giderilmesi ve Suç Mağdurlarına Yardım Hakkında Kanun Tasarısı”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S.95, s.200, Özbek, V. Ö. (1999). s. 37.

¹⁴ Özbek, V. Ö. (1999). s.101.

¹⁵ Karakaş Doğan, F. (2011). s.200.

¹⁶ Yıldız, A.K. (2008), Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur, Suçtan Zarar Gören, Şikayetçi, Ankara, s.15.

¹⁷ Özbek, V. Ö. (1999). s.17. Değirmenci, O. (2008). s.43.

biçimlenmişti. Bu durum mağdurun suç ve ceza ilişkisinin asli ögesi olması sonucunu doğuruyordu.

Öç alma, kısas ve uzlaşma şeklinde ortaya çıkan bu cezalandırma biçimlerinin mağdurun korunmasının birinci aşaması olarak ortaya çıktığı ileri sürülmüş ise de¹⁸ bu kurumların mağduru korumaktan çok dinsel temelli oldukları¹⁹ ve asıl amacın klan düzenini korumak olduğu kabul edilmelidir.

Zaman içinde öç almanın yarattığı sürekli ve uzun süre devam eden kan davaları gibi sakıncaların ve yeni suçların yarattığı etkinin azaltılması için “diyet” usulü gelişmeye başladı. Diyet usulünde; öç alma veya kısas hakkına sahip aile veya klan, belli bir bedel karşılığında bu hakkından vazgeçmekteydi. Diyetin esas amacı, failin cezalandırılması ve bu şekilde mağdurun öç alma duygusunun tatmin edilmesi olsa da bu yöntem ile mağdurun uğradığı zarar da giderilmiş olmaktaydı²⁰.

Milattan Önce 1760 yılı civarında, Mezopotamya’da bulunan Babil’de yürürlüğe konulan **Hammurabi Kanunları’na** göre; suçlunun kim olduğunun tespit edilemediği hallerde suçtan doğan zararın giderilmesinde kolektif sorumluluk kabul edilmiştir. Buna göre mağdur mallarının çalındığını tanrının huzurunda beyan ettiğinde site ve eyalet valisi mallarını iade edecek, öldürülen kişinin ailesine tazminat ödeyecektir²¹.

Antik Yunan döneminde, Atina’da; yargılama makamının suça kendiliğinden el koyması mümkün değildi. Suçtan zarar görenin veya yakınlarının veya herhangi bir vatandaşın suça ilişkin davayı açması ve dava masraflarını üstlenmesi gerekirdi. Dava sırasında hazır bulunması gereken davacı, davasından vazgeçtiğinde sanık bakımından bir yaptırım uygulanması söz konusu olmazdı²².

Roma Hukuku’nun eski zamanlarında; aile içinde reis sınırsız bir ceza otoritesine sahipti. Şahsi öç almanın yerini uyuşmanın almasıyla özel suç tipleri

¹⁸ Akdemir, S. (1988). *Ceza Hukukunda Mağdurun Korunması*, İzmir: Seçkin Yayınevi, s.28.

¹⁹ Dönmezer, S. (1949). *Ceza Mesuliyetinin Esası*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk fakültesi Yayını, s.9.

²⁰ Türkiye Büyük Millet Meclisi (2014). TBMM. İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, *Mağdur Haklarını İnceleme Raporu*, s.8, 9.

²¹ Erem, F. (1968). “Ceza Adaletinde Mağdurun Korunması, *Adalet Dergisi*, Yıl. 59, S.6, Haziran, s.325, 326.

²² Yıldız, A.K. (2008). s.31, 32.

yani kişilere karşı işlenen suçlar ortaya çıkmaya başladı. Kişilerin kendisine karşı işlenen suçlar için doğrudan dava açma yetkisi bulunmaktaydı.

İmparatorluk döneminde, devletin hâkimiyet alanı genişledi. Bu durum ceza hukukunu da etkiledi ve kişilerin dava konusu yapabilecekleri suçlara ilişkin alan giderek daraldı. Devletin hâkimiyet alanı ve suçlara karşı ilgisi arttıkça itham sistemi geriledi, kamusal ceza hukuku alanı genişledi²³. Ceza davasının başından sonuna kadar devlet organları tarafından açılıp yürütülmesi benimsendi²⁴. Buna bağlı olarak mağdurun rolü de zayıflamaya başladı²⁵.

Kilise Hukuku önceleri Roma Hukuku'ndan aldığı itham sistemini uyguluyordu. Bu nedenle suç sayılan filin kovuşturulabilmesi için bir kişi tarafından dava açılması beklenirdi. Bu durum, davayı açacak kişinin (mağdurun) yargılamanın asli unsurunu oluşturmasını sağlıyordu. Sonraları ceza muhakemesinin giderek kamusal bir mahiyet almaya başlaması ile mağdurun rolü azaldı. 9. Yüzyılın ikinci yarısında gezici piskopos mahkemeleri ortaya çıktı. Bu mahkemeler, bir dava açılmasını beklemeden, yaygın rivayet veya ihbar üzerine işe el koyup meseleyi soruşturmaya başladılar. Önceleri sadece belli suçlar için uygulanan bu yöntem daha sonra genelleşti. Yaygın rivayet veya ihbar ithamın yerine geçti ve dava bunlar tarafından açılmış gibi yürütüldü. Dava bu şekilde açılmış kabul edildikten sonra, davaya bakan hâkim, bir davacının varlığına ihtiyaç duymadan davayı yürütmeye başladı. Bu gelişme sonucunda ceza adaleti mağduru ilgilendiren bir husus olmaktan çıkmaya başladı. Sonraları dava açma işi de hâkimin işi haline geldi ve mağdur ceza muhakemesinin tamamen dışında kaldı. Kamu davası ilkesinin gelişmesine bağlı olarak itham sistemi ve şahsi dava önemi kaybetmeye, mağdurun ceza muhakemesindeki rolü azalmaya başladı. Nihayet 16. Yüzyıla gelindiğinde mağdurun ceza muhakemesinin seyrine etki etme imkânı tümü ile ortadan kalktı²⁶.

Cermen Hukuku'nda suç, esas itibarıyla yalnızca ferdi ve onun mensup olduğu aileyi ilgilendiriyordu. Bu nedenle suçu kovuşturma yetkisi mağdura veya

²³ Pamuk, G. (2012). *Türk ve Fransız Ceza Muhakemesi Hukuku'nda Mağdurun Makam Olarak Yeri*, İstanbul: Beta Yayınevi, s.14.

²⁴ Yıldız, A.K. (2008). s.34.

²⁵ Onursal, S. (1968). s.5,6.

²⁶ Onursal, S. (1968). s.6, 7.

onun soyuna ait bir yetki olarak görülmekteydi²⁷. Bir kişiye karşı suç işleyen kişi, o ve ailesi ile düşmanlık statüsüne giriyordu. Suçun aile içinde işlenmesi durumunda ise suçluyu cezalandırma görevi aile reisine aitti. Davalar arasında ceza davası veya medeni dava ayrımı yapılmıyordu. Davalarda itham sistemi geçerliydi²⁸. Suçun sadece mağduru veya ailesini ilgilendirdiği kabul edildiğinden ithamda bulunmak (dava açmak), açılan davayı sürdürmek görev ve yetkisi de mağdura veya ailesine aitti. Mağdurun açtığı dava hem failin cezalandırılmasını hem de mağdurun zararının giderilmesini sağlamayı amaçlıyordu. Ordudan kaçma, savaşta ihanet gibi kamusal nitelikteki suçlar ortaya çıkmaya başlayınca bu suçlara ilişkin dava açma görevinin devlete ait olduğu kabul edilmeye başladı. Zaman içinde devlet teşkilatı güçlendikçe kamusal suç sayılan fiiller artmaya, dolayısıyla devletin dava açma alanı genişlemeye başladı. Devletin suçları önleme görevinin de olduğu anlayışının gelişmesiyle, bu görevi yerine getirmek durumunda olan devletin işlenen suçları resen soruşturma yetkisinin bulunduğu kabul edilmeye başladı. Suçun takibinde devletin rolünün artması hem mağdurun ceza muhakemesindeki etkisinin azalmasına hem de mağdurun zararının ceza muhakemesi içinde giderilmesi anlayışının zamanla terk edilmesine yol açtı²⁹.

Cermen hukuku ile Roma-Kilise hukukunun karışımından ortaya çıkan **müşterek hukuk** sisteminde; yargılama yetkisinin mutlak devlet fikrine uygun olarak, devlete ait olduğu esası geçerliydi. Bu nedenle suçların takibi devletin tekelinde sayıldı ve mağdur ceza muhakemesinin tamamen dışında kaldı. Suçtan dolayı ortaya çıkan zararın giderilmesi, mağdurun bu isteğinin tatmin edilmesini sağlayacak imkânlar ortadan kalktı. Tahkik sisteminin tümü ile yerleşmesi, mağduru öne çıkaran itham sisteminin kaybolması sonucunu doğurdu³⁰.

Tahkik sisteminin yarattığı insanlık dışı uygulamalar, **Aydınlanma Çağının** düşünürleri tarafından eleştirilmiştir. Almanya'da 1740 yılında işkence resmen yasaklanmıştır. İngiliz ve Fransız hukuk sisteminin etkileri Almanya'daki uygulamaları belirlemiş, 1877 yılında ceza muhakemesi usulüne ilişkin kanun kabul edilmiş, bu Kanun 1879 yılında yürürlüğe girmiştir³¹.

²⁷ Değirmenci, O. (2008). s.47.

²⁸ Pamuk, G. (2012). s.15.

²⁹ Onursal, S. (1968). s.7, 8, 9.

³⁰ Onursal, S. (1968). s. 10, 11, 12.

³¹ Onursal, S. (1968). s.14.

Fransa’da, devrim öncesinde; merkezi devlet otoritesi ile kilisenin etkisinde olan ceza muhakemesinde itham sistemi geçerliydi³² ve davayı kamu adına açmakla görevli bir memuriyet bulunmaktaydı. Devrimden sonra aydınlanma çağı fikirlerinin etkisi ile 1808 yılında modern ceza muhakemesi hukukunun esas ilkelerini içeren bir kanun ortaya çıktı. Bu kanun uyarınca, ceza davası bir kamu davasıdır. Fakat savcının her olayda dava açma mecburiyeti yoktur. Bu bakımdan maslahata uygunluk ilkesi geçerlidir. Mağdura, suç nedeniyle ortaya çıkan zararları isteme konusunda geniş yetkiler tanınmıştır. Mağdurun, suçtan doğan zararının giderilmesi için ceza mahkemesine veya hukuk mahkemesine gitme imkânı bulunmaktadır. 1959 yılında yürürlüğe giren kanun bu ilkeleri büyük ölçüde sürdürmüştür³³.

İslamiyet öncesi Türk Hukukunda; Hunlarda ve Göktürklerde öç alma genel anlamda yasaklanmıştı. Faili cezalandırma tekeli devlete ait bir yetki olarak kullanılmaktaydı. Cezayı belirleyip uygulama yetkisi suçtan zarar görene değil, kabileler birliği olan devlete ait bir yetkiydi³⁴. Suçluyu cezalandırma yetkisi Göktürkler’de devlete ait bir yetki olarak kabul edilmekteydi³⁵.

İslam Hukukunda hukuk ve ceza mahkemeleri birbirinden ayrılmış değildir. Bu nedenle suç sayılan fiillere ilişkin davalar da hukuk mahkemelerinde olduğu gibi mağdur/suçtan zarar gören tarafından açılır ve yürütülür. Suçların soruşturulmasının esas itibarıyla suçun mağduru olan bireyi ilgilendirdiği kabul edildiğinden davanın da mağdur tarafından açılması gereklidir. Mağdur dava açmak zorunda olmayıp mağdurun dava açmadığı yerde hüküm verilmesi de söz konusu değildir. Ceza davasını açan bir savcılık makamı bulunmamakla birlikte umumu ilgilendiren bazı eylemler bakımından ceza vermek üzere belirlenmiş kişiler bulunmaktadır. Ancak bu kişiler suçu soruşturup dava açmak yerine doğrudan doğruya ta’zir cezası vermekle görevlidir³⁶.

İslam Ceza Hukuku yani Fıkhın Ukûbat kısmı dört ana bölüme ayrılır. Kişilere karşı işlenen suçlar cinayetler, devlete ve hükumete karşı işlenen suçlar had’ler, topluluğa karşı işlenen suçlar kefâretler ve idari düzenlemeler karşı

³² Pamuk, G. (2012). s.18.

³³ Onursal, S. (1968). s.12, 13.

³⁴ Pamuk, G. (2012). s.19. Avcı, M. (2017). Türk Hukuk Tarihi, Konya: Atlas Akademi, s.17.

³⁵ Cin, H., Akyılmaz, G. (2017). Türk Hukuk Tarihi, 9. Baskı, Konya: Sayram Yayınları, s.30.

³⁶ Onursal, S. (1968). s.14, 15. Akman, M. (2004). Osmanlı Devleti’nde Ceza Yargılaması, İstanbul: Eren Yayıncılık. s.111.

işlenen suçlar ta'zirler bölümlerini oluşturur³⁷. Haklar, *kişi hakları*, *Allah hakları* (*kamu hakları*) ve *kişi hakkı ile Allah hakkının bir arada bulunduğu müşterek haklar*, şeklinde tasnif edilmektedir. Bu tasnife bağlı olarak suç mağduru, suçla ihlal edilen hakkın niteliğine bağlı olarak, en genel şekliyle; *kişiler*, *toplum* veya *kişilerle birlikte toplum* olarak belirlenmektedir. İslam Ceza Hukukunda her suçun doğal ve zorunlu mağdurunun devlet olduğu anlayışı genel olarak benimsenmemiştir³⁸. Hayatta olan kişilerden başka cenin ve ölü kimse de suç mağduru olarak kabul edilmektedir. Tüzel kişiliğe sahip olan kurumların da, tüzel kişilere karşı işlenebilen suçların mağduru olabileceği kabul edilmiştir³⁹.

İslam ceza hukukunda mağdur, kendisine karşı suç işlenen anlamına gelecek şekilde mecni aleyh kavramıyla veya işlenen fiile göre maktul (öldürülen), makzuf (kazf edilen, namusuna laf edilen, iftira edilen) veya mesruku minh (malı çalınan) olarak isimlendirilmekteydi⁴⁰.

İslam Ceza Hukukunda bir kişinin mağdur olarak kabul edilebilmesi, ceza uyumsuzluğunun sonuçlanmasına ve kişinin mağdur olduğuna ilişkin iddiasının kanıtlanmasına bağlıdır. Bu nedenle, söz konusu uyumsuzluk sonuçlanıncaya kadar, mağdur olduğunu iddia eden kişi mağdur olarak değil davacı olarak isimlendirilir⁴¹. Kişinin mağdur olarak kabul edilmesi için hayat hakkının ve vücut bütünlüğünün İslam Ceza Hukuku kurallarınca korunan bir değer olarak görünmesine bağlıdır. Sadece Müslümanlar ve emân (hukuki ve fiili himaye hakkı⁴²) sahibi olan kişilerin korunmaya değer hak sahibi olduğu kabul edilmektedir⁴³.

Suçun karşılığı olarak uygulanan yaptırımlar arasında; suçun yarattığı mağduriyetin kısmen giderilmesi anlamına gelen diyet, tümüyle giderilmesini ifade eden aynen iade ve tazminat bulunmaktadır⁴⁴.

1839 tarihli Gülhane Hattı Hümayunu ceza hukuku alanında da önemli değişikliklere yol açmıştır. Bu Fermanda yapılması öngörülen ceza kanunu 1840

³⁷ Akdemir, S. (1988). s.55.

³⁸ Pamuk, G. (2012). s.19.

³⁹ Yerlikaya, Ü. (2006). *İslam Ceza Hukukunda Mağdur*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, s. 16, 17.

⁴⁰ Değirmenci, O. (2008). s.50.

⁴¹ Pamuk, G. (2012). s.21. Yerlikaya, Ü. (2006). s.17.

⁴² Akdemir, S. (1988). s.55.

⁴³ Pamuk, G. (2012). s.21.

⁴⁴ Karakaş Doğan, F. (2011) s.201.

yılında Ceza Kanunname-i Hümayunu ismi ile yürürlüğe girmiştir. 1840 tarihli Kanunda belirlenen eksiklerin giderilmesi için 1851 yılında Kanun-u Cedid yürürlüğe girmiştir. Bu Kanunla, kısası gerektiren suçlarda, mirasçılar suçluyu affetmiş olsalar da kamu davasına devam edileceği esası benimsenmiş, ceza hukukunun kamusal alanı genişlemiştir⁴⁵.

1856 yılında Islahat Fermanının ilan edilmesi ile ceza hukuku gelişimini sürdürmüştür. 1858 tarihli Ceza Kanunname-i Hümayunu yürürlüğe girmiş, zaman içinde değişikliklere uğrayan bu kanun 1926 yılına kadar yürürlükte kalmıştır.

Ceza muhakemesi alanındaki kanunlaşma hareketleri 1878 tarihli Anayasa'nın yürürlüğe girmesiyle hız kazanmıştır. 1978 yılında Usul-ü Muhakemat-ı Cezaiye Kanun-u Muvakkat kabul edilmiştir. Bu Kanunun kabul edilmesine kadar İslam Hukuku'nun ilkeleri ceza muhakemesinde uygulanmıştır. 1879 tarihli Kanun 1808 tarihli Fransız Ceza Muhakemesi Kanunundan tercüme yoluyla alınmış, İslam Hukuku'na ilişkin bazı ilkeler ile uygulanmakta olan bazı hususlar bu tercümeyle eklenerek oluşturulmuştur. 1879 tarihli Kanun uyarınca; bütün suçlar kamu suçudur ve kamu davası yoluyla takip edilir. Suçtan zarar gören kişi, suç nedeniyle uğradığı zararı, ceza davası içinde ileri süreceği şahsi hak talebi ile dile getirebilir. Ceza davası yoksa veya açılan ceza davası mahkûmiyet dışında bir karar ile sonuçlanır ise mağdur zararlarının tazmini için hukuk mahkemesinde dava açabilir⁴⁶. 1412 sayılı Ceza Muhakemesi Usulü Kanunu'nun yürürlüğe girdiği 1929 yılına kadar 1879 tarihli Kanun uygulanmıştır.

2.1.3. Tanım

Mağdur kelimesi, Arapça “gudre” kelimesinden gelen “gadr” mastarından türetilmiş bir isimdir. Arapçada “gudre” sellerden arta kalan su birikintisi anlamına gelir. Bu fiilden türeyen “gadr” kelimesi ise sözleşmeden dolayı vefasızlığa uğrama, ahdi bozma veya ahdin bozulması anlamlarına gelir. İşte bu

⁴⁵ Pamuk, G. (2012). s.25, 26.

⁴⁶ Onursal, S. (1968). s.15, 16.

kökten türeyen mağdur kelimesi de; vefasızlığa uğramış, ahdi bozulmuş, zarar uğramış kişi anlamını taşır⁴⁷.

Mağdur kelimesinin günlük dildeki karşılığı sözlüklerde; kendisine haksızlık edilen kimse⁴⁸, haksızlığa uğramış (kıygın) kimse olarak gösterilmektedir⁴⁹.

Suçun pasif süjesi⁵⁰ olarak da adlandırılan suç mağdurunun tanımı konusunda farklı görüşler⁵¹ var ise de bu görüşlerin ortak noktası mağduru, suç

⁴⁷ Akdemir, S. (1988). s.7. Pamuk, G. (2012). s.157. Alan Akcan, E. (2013); **Ceza Muhakemesinde Mağdurun Hakları**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, s.2.

⁴⁸ Püsküllüoğlu, A. (2004). **Türkçe Sözlük**, 5. Baskı, İstanbul: Doğan Yayıncılık, s.1208.

⁴⁹ Türk Dil Kurumu (1998), **Türkçe Sözlük**, Ankara: Türk Dil Kurumu, s.1483.

⁵⁰ Toroslu, N. (1970). **Cürümlerin Tasnifi bakımından Suçun Hukuki Konunu**, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, s.56 vd. Yazara göre suçun pasif süjesi, suçun doğrudan doğruya mağdurdur. Ceza normu tarafından korunan ve suç sayılan fiil tarafından zarara uğratılan veya zarar tehlikesi altında bulunan hakkın süjesi pasif süje yani mağdurdur.

⁵¹ Öğretide mağdur konusunda çeşitli tanımlar yapılmıştır. Bu tanımlarda mağdur: “*Aleyhine suç işlenen kimse, suç kurbanı*” {Kunter, N., Yenisey, F., Nuhoglu, A. (2010). **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, 18. Bası, İstanbul: Beta Yayınevi, s.158}. “*Suçun konusunun ait olduğu kişi*” {Özgenç, İ. (2020). **Türk Ceza Hukuku, Genel Hükümler**, 16. Bası, Ankara: Seçkin Yayınevi, s.223}. “*Suçun konusunun ait olduğu kişi, suç işlenmek suretiyle haksızlığa uğramış kişi*” {Şahin, C., Göktürk, N. (2020). **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, 11. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi, s.137}. “*İşlenen fiil nedeniyle haksızlığa uğramış, kendisine karşı suç işlenmiş kişi*” {Ünver, Y. (2003). **Ceza Hukukuyla Korunması Amaçlanan Hukuksal Değer**, Ankara: Seçkin Yayınevi, s.140}. “*Suçun konusunun ait olduğu kişi*” {Koca, M., Üzülmüş, İ. (2020a). **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 13. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi, s.114}. “*Suçla ihlal edilen varlık ya da menfaatin sahibi olan ve yaşayan gerçek kişi*” {Öztürk, B., Erdem, M. R. (2020). **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku**, 20. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi, s.201}. “*Suçtan doğrudan doğruya zarar gören, suçun maddi unsuruna muhatap olan ve bu nedenle suçla korunan hukuki yararı zedelenen kişi*” {Özbek, V. Ö. (1999). s.21}. “*Suçun maddi unsuruna muhatap olan ve bu nedenle suçla korunan hukuki yararı zedelenen, suçtan zarar gören kişi*” {Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017a). **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 10. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi, s. 234}. “*İhlal edilen hak ve menfaatin sahibi*” {Demirbaş, T. (2016). **Ceza Hukuku, Genel Hükümler**, 11. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi, s.542}. “*Suçla korunan hukuksal değeri ihlal edilen kimse*” {Yıldız, A.K. (2008). s.30}. “*Suç fiili ile saldırıya uğrayan, ihlali suçun özünü oluşturan ya da suçun varlığı için ihlal edilmesi zorunlu olan varlık ya da menfaatlerin hamili olan kişi*” {Katoğlu, T. (2002), s.659, 661}. “*Suçun konusunun ait olduğu kişi*” {Akbulut, B. (2016a). **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 3. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, s.337}. “*Ceza kuralının koruduğu hak veya menfaatin maliki veya bunlar üzerinde tasarruf sahibi olan kişi*” {Erem, F., Danışman, A., Artuk, M. E. (1997). **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 14. Bası, Ankara: Seçkin Yayınevi, s. 242}. “*Suçun maddi konusunun ait olduğu kimse*” {Artuk, M. E., Gökçen, A., Yenidünya, A. C. (2007). **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 3. Bası, Ankara, s. 444}. “*İşlenen fiil nedeniyle haksızlığa uğramış, kendisine karşı suç işlenmiş kişi*” {Karakaş Doğan, F. (2011). “Suçtan Doğan Mağduriyetin Devlet Tarafından Giderilmesi ve Suç Mağdurlarına Yardım Hakkında Kanun Tasarısı”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S.95, s.202}. “*Sosyal normlardan sapma veya suç türü eylemler sonucu etkilenen kişi*” {Yücel, M. T. (2007). **Türk Ceza Siyaseti ve Kriminolojisi**, 4. Bası, Ankara: Türkiye Barolar Birliği, s. 38}. “*Suçu meydana getiren fiilden doğrudan doğruya zarar gören kişi ya da kişiler*” {Aydın, A. (2017). **Ceza Hukukunda Mağdur Kavramı ve Viktimoloji**, <http://www.umut.org.tr/userfiles/files/PDFler/Asl%C4%B1%20AYDIN.pdf> Erişim Tarihi: 05/01/2017}. “*Suç ile korunan hukuki menfaatin ait olduğu kimse*” {Değirmenci, O. (2008). s.41}. “*Kanunların, eylem veya ihmal yoluyla ihlal edilmesi nedeniyle, bireysel veya toplu olarak, fiziksel veya ruhsal biçimde yaralanma da dâhil olmak üzere manevi acılar çeken, ekonomik kayba*

sayılan fiil nedeniyle bir hakkı veya hukuken korunan bir menfaatleri zarara uğrayan veya zarar tehlikesi altında olan kişi olarak görmeleridir.

Mağdurun kavramının tanımının gerek Ceza Muhakemesi Kanunu'nda gerekse de Türk Ceza Kanunu'nda bulunmaması yerindedir. Zira mağdur kavramının içeriği çoğu kez uygulanacak kanun hüküm ile birlikte ele alınması gereken bir husustur. Kanunda yer alacak bir tanımın tüm durumları kapsamaması mümkün olamayacağından ortaya çıkacak yeni sorunlar nedeniyle tanımın öğreti ve uygulamaya bırakılması yerindedir⁵².

Bununla birlikte mevzuatımızda mağdur kavramına ilişkin doğrudan veya dolaylı tanım içeren hükümler bulunmaktadır.

Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'un 2. maddesinde şiddet mağduru; *“Bu Kanunda şiddet olarak tanımlanan tutum ve davranışlara doğrudan ya da dolaylı olarak maruz kalan veya kalma tehlikesi bulunan kişi ve şiddetten etkilenen veya etkilenme tehlikesi bulunan kişiler”* olarak tanımlanmıştır.

16/06/2020 tarihli Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 63 Sayılı Suç Mağdurlarının Desteklenmesine Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi mağduru; *“suç nedeniyle fiziksel, ruhsal veya ekonomik olarak doğrudan zarar gören gerçek kişi”* olarak tanımlamıştır. Bu tanımla, suçtan doğrudan doğruya zarar gören gerçek kişileri mağdur olarak kabul edilmiştir.

30.04.2021 tarihli Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği'nin 4/1-j maddesinde mağdur *“suç nedeniyle fiziksel, zihinsel, ruhsal veya ekonomik olarak doğrudan zarar gören gerçek kişi”* olarak tanımlanmıştır.

01/06/2005 tarihli Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi, Genetik İncelemeler ve Fizik Kimliğin Tespiti Hakkında Yönetmeliğin 3. maddesi mağduru; suçtan veya haksız eylemden zarar

uğrayan veya temel hakları esaslı bir biçimde zayıflayan ve bu suretle zarar gören kimse” {Adalet Bakanlığı, Mağdur Hakları Daire Başkanlığı, **Mağdura Yaklaşım Kılavuzu**, Ankara: Adalet Bakanlığı, s.1.} olarak tanımlanmıştır.

⁵² Aynı yönde Yurtcan, E. (1989). **Şahsi Dava ve Uygulaması**, Ankara, s.41. Aksi görüş için Bkz. Alan Akcan E. (2013). s.5. Yazar, mağdur kavramının yasada tanımlanmamış olması nedeniyle hakim önüne gelen olayın niteliğine göre mağdur kavramının içeriğini takdire dayalı bir değerlendirme ile bulacağını, bu durumun farklı değerlendirmeler yapılmasına neden olacağını ve objektif bir uygulamadan uzaklaşma sonucunu doğuracağını savunmaktadır.

gören kişi olarak tanımlamıştır. Bu tanım, mağdur ile suçtan zarar gören kavramları arasındaki farkı içermemesi nedeniyle eksiktir. Ayrıca söz konusu tanım suç sayılmayan haksız fiilleri kapsamı bakımından daha geniş ise de ceza hukukunun konusu teşkil etmeyen haksız fiilleri de içermesi Yönetmeliğin düzenleme alanı bakımından isabetli olmamıştır. Ancak bizim de katıldığımız görüşe göre söz konusu tanımın genel bir mağdur tanımı olmayıp belirtilen yönetmelik hükümlerinde geçen mağduru tanım olduğu dikkate alınmalıdır⁵³.

Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği'nin 4. maddesinin (p) bendinde mağdur, *“kendisine veya birinci dereceden aile üyelerinden birine karşı işlenen suçun fiziksel, duygusal veya maddi sonuçları sebebiyle desteğe ihtiyaç duyan kişi”* olarak tanımlanmaktadır.

Mağdur kavramının tanımı çeşitli yargı kararlarında da ele alınmıştır. Yargıtay'a göre mağdur; suçun konusunun ait olduğu kişi ya da kişilerdir⁵⁴.

Suçun mağduru, suçun işlendiği sırada hayatta⁵⁵ olan gerçek kişiler⁵⁶ olabilir. Tüzel kişiler ile tüzel kişiliği olmayan toplulukların durumuyla⁵⁷ devletin suçun mağduru sayılıp sayılamayacağına ilişkin konuya aşağıda ayrıca değinilecektir.

2.1.4. Kriminoloji ve Viktimoloji Bakımından Mağdur Kavramı

Suçlu ve suç gerçekliğindeki görünüş şekli olarak, suçla ilgilenen, suç ve suçlu bilimi olan kriminoloji zamanla gelişim göstermiş, bu gelişim kapsamında tek tek insanların ve halkların suçluluğu ile ilgilenmiştir⁵⁸. Bu gelişim kapsamında suçu ve suçluyu araştıran kriminoloji suçun diğer tarafı olan mağdurla ilgili araştırmalar da yapmıştır. Bu araştırmaların ve ilerlemenin sonucunda, fail ile mağdur ilişkisini, mağdurun suçtaki rolünü incelemiştir.

⁵³ Baş Bayraktaroğlu, E. (2020). Fail ve Mağdur, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. s.524.

⁵⁴ Yargıtay CGK. 16.05.2017 gün, 2015/12-488, 2017/279 sayılı kararı. Yargıtay CGK. 28.03.2017 gün, 2015/5-214, 2017/206 sayılı kararı. Yargıtay CGK. 17/03/2015 gün, 2014/2-37, 2015/47 sayılı kararı. Yargıtay CGK. 30/10/2014 gün, 38 – 455 sayılı kararı. Yargıtay CGK. 24/09/2013 gün, 2012/11-1506, 2013/391 sayılı kararı.

⁵⁵ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.137. Özgenç, İ. (2020). s.224.

⁵⁶ Tüzel kişilerin hatta tüzel kişilik oluşturmeyen kişi topluluklarının da suçun mağduru olabileceğini savunan yazarlar bulunmaktadır. (Toroslu, N. (1970) s.56, Demirbaş, T. (2016). s.543.)

⁵⁷ Özgenç, İ. (2020). s.224, Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.137, Karakaş Doğan, F. (2011). s.204. Aksi görüş için Bkz. Katoğlu, T. (2002). s.672.

⁵⁸ Demirbaş, T. (2016). *Kriminoloji*, 6. Baskı, Seçkin Yayınevi Ankara, s.30, 31.

Kriminoloji bakımından mağdur; sosyal normlardan sapan veya suç türü eylemler sonucu etkilenen kişi olarak tanımlanmaktadır⁵⁹.

Kriminoloji bilimi tarafından yapılan bu incelemeler zamanla gelişme göstermiş ve mağduru psikolojik, sosyal ve hukuki boyutlardan inceleyen ve bu incelemeler ışığında mağdurun öneminin kavranmasını sağlayan viktimoloji (mağdur bilimi) ortaya çıkmıştır. Viktimoloji, kriminolojinin bir dalı olarak ortaya çıkmış ise de günümüzde bağımsız bir kimlik kazanmış ve mağdur hakları incelenirken ceza muhakemesi kurallarının da incelenmesi ve değiştirilmesi zorunlu hale gelmiştir⁶⁰.

Viktimoloji, Latince “victima (mağdur)” kelimesi ile Yunanca “logos (bilim, bilgi) kelimelerinden türemiş olup tam çeviri yapmak gerekirse mağdur bilimi anlamına gelen bir kelimedir⁶¹. Viktimoloji suç mağdurları üzerine çalışan, araştırmalar yürüten ve suç mağdurlarına yönelik destek sistemlerinin iyileşmesi için çalışan ve gelişmekte olan bir bilim dalıdır. Özellikle cinsel şiddet, fiziksel şiddet, yaşlı istismarı ve çocuk istismarı fiillerinin mağdur üzerindeki etkilerini araştırır⁶². Ancak viktimolojinin bağımsız bir bilim dalı mı kriminolojinin bir alt dalı mı olduğu konusunda tartışmalar bulunmaktadır⁶³.

Viktimolojinin görevi; faille mağdur arasındaki ilişkiyi araştırmaktır. Bu araştırmayı genellikle mağdurun çevresine yönelik olarak yapar. Viktimoloji suçun meydana gelmesinde, fail ve mağdur arasındaki ilişkiyi araştırır. Suçun önlenmesinde, suç teknikleri üzerine potansiyel mağdurun bilgilendirilmesi, mağdur eğiliminin ortadan kaldırılması veya azaltılması, mağdur yapılarının azaltılması, suç işlenen yerlerin ve zamanların analiz edilerek suçun önlenmesi ile ilgilenir⁶⁴. Mağduru psikolojik, sosyal ve hukuki açılardan inceleyerek mağduriyetinin giderilmesine yönelik olanaklar belirlemeye çalışır. Ayrıca mağdurun suç sonrasında karşılaştığı sorunları, faille olan ilişkisini, yeniden

⁵⁹ Yücel, M. T. (2007). s.38. Demirbaş, T. (2016). *Kriminoloji*, 6. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi, s.357 vd.

⁶⁰ Sokullu-Akıncı, F., Dursun, S. (2016). *Viktimoloji*, 3. Bası, Beta yayınevi İstanbul, s.3.

⁶¹ Polat, O. (2015). *Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar*, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, s.147. Sokullu-Akıncı, F., Dursun, S. (2016). s.3.

⁶² Polat, O. (2015). s.147.

⁶³ Günşen İçli, T. (2016). *Kriminoloji*, 9. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, s.50.

⁶⁴ Demirbaş, T. (2016). S.360.

mağdur olmaması için gerekenleri belirlemek de viktimolojinin amaçları arasında sayılmaktadır⁶⁵.

2.1.5. Uluslararası Mevzuatta Mağdur Kavramı

Mağdur hakları ve mağdur destek hizmetleri, Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği gibi uluslararası kuruluşların çeşitli hukuki belgelerine konu olmuştur. Bu belgelerin bazılarında mağdur kavramının tanımına dair ifadeler bulunmaktadır.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 29 Kasım 1985 tarihinde 40/34 sayılı Genel Kurul Kararı ile kabul edilen *Suçtan ve Yetki İstismarından Mağdur Olanlara Adalet Sağlanmasına Dair Temel Prensipler Deklarasyonu*'nun⁶⁶ 1. Paragrafında mağdur, “üye ülkelerde yürürlükte olan ceza kanunlarını ihlal eden eylemlerden dolayı fiziksel, ruhsal veya duygusal olarak zarara uğrayan, ekonomik kayba maruz kalan veya temel hakları önemli ölçüde zarar gören kişi veya topluluklar” olarak tanımlanmıştır⁶⁷. Bu Deklarasyon mağdur hakları bakımından dört temel hakkı özellikle işaret etmiştir. Bunlar; ceza muhakemesinde adil muameleye tabi tutulma hakkı, meydana gelen zararlı durumun eski hale iadesini isteme hakkı, meydana gelen zararın tazmini hakkı, yardım ve tedavi hakkıdır.

İşkencenin Önlenmesine Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 14. maddesinde, taraf devletlere; işkence eyleminin mağdurunun zararının karşılanması ve mümkün olan iyileştirme imkânlarının uygulanmasını, adil ve yeterli bir tazminat hakkına sahip olmasını sağlama görevi verilmiştir. Sözleşmede suç yerine fiil, sanık yerine fail kavramına yer verilerek ceza soruşturması dışındaki örneğin disiplin soruşturmaları bakımından da işkencenin önlenmesine, bu kapsamda suç soruşturma dışındaki soruşturmalar bakımından da işkence fiillerine maruz kalan kişilerin mağdur kavramı içinde değerlendirilmesine imkân

⁶⁵ Sokullu-Akinci, F., Dursun, S. (2016). s.7.

⁶⁶ Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power Adopted by General Assembly resolution 40/34 of 29 November 1985.

https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.29_declaration%20victims%20crime%20and%20abuse%20of%20power.pdf

⁶⁷ Alvaro, G., D'Andrea, A. (2015). *The Impact of Directive 2012/29/EU on the Italian System for Protecting Victims of Crime in Criminal Proceedings*, Springer International Publishing, Switzerland. s.308.

verilmiştir⁶⁸. Sözleşme uyarınca işkence mağdurlarının zararları karşılanmalı, rehabilitasyon imkânı sağlanmalı, adil ve yeterli bir tazminat verilmelidir⁶⁹.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 39. maddesinde, taraf devletin, suçtan zarar gören çocuğun, sağlığına yeniden kavuşması ve toplumla yeniden bütünleşebilmesi için her türlü yardım ve desteği sağlaması gerektiği vurgulanmış, bunun sağlanması için mağdur çocuklara tazminat ödeme yükümlülüğü getirilmiştir.

BM Çocuk Hakları Komitesi, suç mağduru olan çocukların, hiçbir sınırlama olmaksızın, adli kovuşturmalarda görüşünün (beyanının) alınması gerektiğini, ancak bu dinlemenin çocuğun yararına uygun şekilde ve ikincil mağduriyetine yol açmadan yapılması gerektiğini belirtmiştir⁷⁰.

Birleşmiş Milletlerin 24 Temmuz 2002 tarihli ve ECOSOC R2002/12 sayılı Cezai Uyuşmazlıklarda Onarıcı Adalet Programlarının Kullanımına Dair Temel Prensiplerinde ve 22 Temmuz 2005 tarihli ve ECOSOC R2005/20 Suç Mağduru ve Tanığı Çocuklara İlişkin Konularda Adalet Hakkında Birleşmiş Milletler Rehberi'nde mağdurların hakları ve korunması konularında düzenlemeler yer almıştır.

Yine ***Birleşmiş Milletlerin 22 Temmuz 2005 tarihli ve ECOSOC R2005/20 sayılı Suç Mağduru ve Tanığı Çocuklara İlişkin Konularda Adalet Hakkında Birleşmiş Milletler Rehberinde*** mağdurların hakları ve korunması konularında düzenlemeler yer almıştır.

Mağdurların hakları, korunması ve zararlarının giderilmesi ile ilgili düzenlemeler Avrupa Konseyi düzeyinde de yapılmıştır.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Suç Mağdurlarına Tazminat Ödenmesi Hakkında 1977 tarihli ve 27 sayılı Tavsiye Kararı'nda⁷¹; maruz kaldığı fiil nedeniyle ciddi şekilde yaralanan kişi ile ölenin yakınlarının, bu fiil nedeniyle tazminat alamamaları halinde devletin yaralanan kişiye veya ölenin bakmakla yükümlü olduğu kimselere tazminat ödenmesine katkıda bulunması

⁶⁸ Er, C. (2005). "İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 60, s.171.

⁶⁹ Er, C. (2005). s.177.

⁷⁰ BM Çocuk Hakları Komitesi'nin 12/07/2009 gün ve ÇHS/GY/12 sayılı genel yorumu.

⁷¹ <https://www.coe.int/en/web/cdpc/resolutions-recommendations> (Erişim tarihi 27.04.2022).

gerektiği vurgulanmaktadır. Failin yargılanmasa da bedensel yaralanmaya yol açan tüm kasıtlı suçların kapsam içine alınması gerektiği vurgulanmış, sosyal güvenlik sistemi, özel bir tazminat planı veya sigortaya başvurma gibi çeşitli yollar önerilmiştir⁷². 27 sayılı Tavsiye kararı Avrupa Konseyinde mağdurlar bakımından yapılan ilk düzenleme olması bakımından önem taşımaktadır⁷³.

24/11/1983 tarihli Şiddet Suçu Mağdurlarına Tazminat Ödenmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi sadece tazminat ödenecek mağdurları düzenlediği için, anılan Sözleşmede tazminat ödenecek kişiler daha dar kapsamda ele alınmış, bir diğer ifade ile mağdur kavramı, daha dar olarak belirlenmiştir. Sözleşmenin 2. maddesine göre: “Devlet, başka kaynaklardan tazminat ödenmesinin mümkün olmadığı durumlarda; kasıtlı bir şiddet suçu sonucu bedenen ciddi olarak yaralanmış veya sağlıkları bozulmuş kişilere, bu tür suçların sonucu ölmüş bulunan kişilerin bakmakla yükümlü oldukları kişilere tazminat ödenmesine yardımcı olacaktır.”

28/06/1985 Tarihli Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdurun Hukuki Durumunun İyileştirilmesine İlişkin 11 Sayılı Tavsiye Kararı ile mağdurun ihtiyaçlarının ceza adalet sisteminin bütün aşamalarında daha fazla dikkate alınması gerektiğini göz önünde bulundurarak, üye ülkelerin hükümetlerinin yasalarını ve uygulamalarını gözden geçirmelerine yönelik bazı kıstaslar belirlemiştir. Söz konusu tavsiye kararında sadece tazminata ilişkin hükümler değil aynı zamanda ceza muhakemesi sürecindeki konular da ele alınmıştır. Özellikle mağdurun ceza muhakemesindeki tanık sıfatına vurgu yapılmıştır⁷⁴.

Buna göre; polis memurları kendilerine başvuran mağdurlarla ilgilenirken sempatik, yapıcı ve rahatlatıcı davranacak şekilde eğitilmeli, mağdura ilave manevi zararlar verecek şekilde davranmamalıdır. Mağdurun kişisel durumu, hakları ve onuru göz önünde bulundurulmalıdır⁷⁵. Polis memurları mağdurlara, yardım elde edebilecekleri kurumlar hakkında, hangi hak ve yetkilere sahip oldukları konusunda, soruşturma sonucu hakkında bilgi vermelidir. Polisin fiille

⁷² Öztürk, G.B. (2021). *Ceza Muhakemesinde Mağdur ve Mağdur Hakları*, Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s.11.

⁷³ Kahveci, M. (2019). *Ceza Muhakemesinde Mağdurun Hakları* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, s. 149.

⁷⁴ Öztürk, G.B. (2021). s.12.

⁷⁵ Öztürk, G.B. (2021). s.12.

ilgili olarak soruşturma makamlarına sunmak üzere hazırladıkları dosyada, mağdurun uğradığı zarar ve kayıplar konusundaki bilgiler açık ve tam olmalıdır. Soruşturmayı yürüten savcılık, fail hakkında dava açıp açmama kararını, failin mağduriyeti giderip gidermediğini de göz önünde bulundurarak vermelidir. Mağdura, kendisi istemediğini belirmediği müddetçe, soruşturmaya ilişkin nihai karar bildirilmelidir. Yargılama aşamasına geçildiğinde, muhakemenin tüm safhalarında mağdurun beyanı; kendi kişisel konumu, hakları ve onuru ihlal edilmeden alınmalıdır. Mağdur, bir çocuk veya zihinsel özürlü ise beyanı, veli, vasi veya kendisine bakmakla yükümlü olan kişi huzurunda alınmalıdır. Mağdur yargılamanın tüm safhaları hakkında bilgilendirilmelidir. Soruşturma ve yargılama aşamalarında mağdurun özel hayatının gizliliğine ve onurunun korunmasına dikkat edilmelidir.

Tavsiye kararı uyarınca, ceza mahkemesi, suçlunun mağdura tazminat ödemesi konusunda karar verebilmelidir ve bu olasılığı engelleyen sınırlamalar kaldırılmalıdır. Kanunlarda, tazminata bir cezai müeyyide veya cezai müeyyideye ek olarak verilecek bir yaptırım olarak yer verilmelidir. Erteleme ya da şartla salıverme kararının verilebileceği davalarda mağduriyetin giderilmesi bir koşul olarak rol oynayabilmelidir.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin 17/09/1987 Tarihli Mağdura Yardım Edilmesi ve Mağduriyetin Önlenmesi Hakkındaki 21 Sayılı Kararı'nda; üye devletlere mağdurun korunması ile ilgili bazı önlemleri alması tavsiye edilmiştir. Üye devletler bu kapsamda; mağduru koruma programları ve bu konuda yapılacak araştırmaları desteklemeli, mağdurun korunması ve ihtiyaçları hakkında kamuoyunu bilinçlendirmeli, mağdura yardım edebilecek kamu ve özel hizmetleri tanımlamalıdır. Mağduru hakları konusunda bilgilendirmeli, bu hakların kullanılmasını sağlamak için hukuki yardım sağlamalıdır. Bunların yanı sıra; mağdur ve ailesini faile karşı korumalı, onlara tıbbi, psikolojik, sosyal ve maddi yardım sağlamalıdır. Mağdurun suçtan kaynaklanan zararlarının etkin bir şekilde tazminini sağlayacak düzenlemeler yapmalıdır.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin 15/09/1999 tarihli ve R (99) 19 sayılı Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaştırma Hakkında Tavsiye Kararı'nda mağdurun konumu, uzlaştırmaya ilişkin temel bazı ilkeler yer almıştır.

Avrupa Birliği Konseyi, 15/03/2001 tarih ve 2001/220/JHA sayılı Çerçeve Kararı’nda mağdur, “*üye devletlerin ceza hukukunu ihlal eden icrai ya da ihmali bir eylemden doğrudan fiziksel, ruhsal veya manevi zarar gören veya ekonomik kayba uğrayan gerçek kişi*” olarak tanımlanmıştır⁷⁶. Avrupa Konseyine göre mağdur kavramı uygun görüldüğü yerlerde doğrudan mağdurun ailesini veya bakmakla yükümlü olduğu kişileri de kapsamalıdır. Bu tanıma göre Avrupa Birliği açısından yalnız bireyler, gerçek kişiler suçun mağduru olarak kabul edilmiş, tüzel kişilerin suçun mağduru olabileceği fikri benimsenmemiştir⁷⁷. 2001/220/JHA sayılı Çerçeve Karar, mağdurların haklarını ortaya koyma ve ceza muhakemesindeki konumu bakımından ilk önemli belge olmasına ve mağdurlar bakımından ortak bir zemin oluşturmaya⁷⁸ rağmen, üye devletlerin iç hukuklarına gerekli aktarımın yapılmasını sağlamadığı için gerekli etkiyi yaratmamıştır⁷⁹.

Çerçeve Kararda mağdurların ceza muhakemesindeki konumuna ilişkin tespitler yapılmış, üye devletlere yükümlülükler getirilmiştir. Bu kapsamda üye devletlerin; ceza muhakemesinde mağdurlara saygılı bir şekilde muamele edilmesini güvence altına almak amacıyla her türlü çabayı sarf etmesi gereklidir. Ayrıca mağdurun ifade verme ve delil sunma olanakları ile kendi çıkarını korumak için ihtiyaç duyduğu bilgilerden faydalanma hakkı güvence altına alınmalıdır. Mağdurlara danışmanlık ve hukuki yardım hizmetleri sağlanmalıdır. Mağdur ve ailesi için uygun bir koruma sağlanmalıdır. Mağdur ile failin mahkeme binası içerisinde temasının önlenmesi güvence altına alınmalı, gerekli olan hallerde mağdurlar için ayrı bekleme odaları oluşturulmalıdır. Mağdurların ceza muhakemesi esnasında failden tazminat talep edebilmesine ilişkin hakları güvence altına alınmalıdır.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin 02/03/2005 tarihli Terör Eylemi Mağdurlarının Korunmasına İlişkin Rehber İlkelerinde terör suçu mağdurlarının özel durumlarına işaret eden ve bu özel durumlara ilişkin ilkeler ortaya konulmuştur.

⁷⁶ Alvaro, G., D’Andrea, A. (2015). s.310.

⁷⁷ Yıldız, A.K (2008). s.21.

⁷⁸ Buczma, R.S. (2013). “An Overview of the Law Concerning Protection of Victims of Crime in the View of the Adoption of the Directive 2012/29/EU Establishing Minimum Standards on the Rights, Support and Protection of the Victims of Crime in the European Union”, *ERA Forum*, DOI 10.1007/s12027-013-0305-0. s.5.

⁷⁹ Novokmet, A. (2016). s.88.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Suç Mağdurlarına Yardımla İlgili 14/06/2006 Tarihli ve 8 Sayılı Tavsiye Kararı'nda hem mağdur kavramı hem de ikincil mağduriyet tanımlanmıştır. Bu karara göre *“mağdur; bir suçun doğrudan neden olduğu fiziksel, zihinsel veya manevi zarar veya ekonomik zarar dâhil olmak üzere zarar gören gerçek kişiler ile ölümüne bir suçun doğrudan neden olduğu kişinin aile üyeleri ve o kişinin ölümü sonucunda zarar görmüş kişiler anlamına gelir.”*⁸⁰ Bu tanıma göre; tüzel kişiler veya kuruluşlar mağdur kapsamına girmez. Mağdur olarak kabul edilmek için maddi zarar veya ekonomik kayıp olması şart değildir. Söz konusu tanımda doğrudan mağdurun yanı sıra dolaylı mağdur da kabul edilmekte, dolaylı mağdurların mağdurun aile fertleri olduğu vurgulanmaktadır⁸¹. Karar, mağdurların, suçtan kaynaklanan mağduriyetinin giderilmesine ilişkin hükümler içermektedir⁸².

Kararda yer alan tanıma göre **ikincil mağduriyet**; doğrudan ceza hukuku eyleminin sonucu olarak değil, ancak kurumların ve kişilerin mağdura yönelik karşılığından dolayı zarar görmesini ifade etmektedir. Üye devletler; mağdurun insan haklarına dair haklarını tanıma ve bunlara saygı göstermekle, mağdurun, güvenlik, insan onuru, özel ve aile yaşamına saygı duymakla ve suçun mağdur üzerindeki olumsuz etkilerini tanımakla yükümlü kılınmıştır.

Avrupa Konseyi'nin 25/10/2007 tarihli Çocukların Cinsel Sömürü ve İstismara Karşı Korunması (Lanzarote) Sözleşmesi⁸³ özellikle cinsel suç mağduru olan çocukların korunmasına ilişkin temel ilkeleri ortaya koymaktadır. Bu sözleşme, evde veya aile içinde güç, zorlama veya tehditlere başvurularak işlenen istismar türleri dahil olmak üzere, çocukların maruz bırakıldığı çeşitli cinsel istismar türlerini suç kabul eden bir düzenlemedir⁸⁴.

Avrupa Konseyinin 11/05/2011 tarihli **Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin (İstanbul) Sözleşmesi**

⁸⁰ <https://www.coe.int/en/web/children/lanzarote-convention> Sözleşme hakkında bilgi için ayrıca Bkz. https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805afa5c

⁸¹ Aertsen, I. (2015). “Karşılaştırmalı Avrupa Ülkeleri Mağdur Hakları Mevzuatı, Türkiye’de Mağdur Haklarının ve Mağdurlara Verilen Hizmetlerin Güçlendirilmesi: Etkin Uygulamaya Doğru” **Uluslararası Mağdur Hakları Sempozyumu (2014) Kitabı**, Ankara: Adalet Bakanlığı, s.82.

⁸² Kahveci, M. (2019). s.157, 158.

⁸³ <https://rm.coe.int/prems-107219-tur-2576-lanzarote-convention-leaflet-a5-web/168098bd18>

⁸⁴ <https://www.coe.int/tr/web/impact-convention-human-rights/council-of-europe-convention-on-the-protection-of-children-against-sexual-exploitation-and-sexual-abuse#/>

kadına yönelik şiddet konularını düzenlerken bu suçların mağduru olan kadınların korunmasına ilişkin temel ilkeleri ortaya koymaktadır⁸⁵.

Suç mağdurlarının zararlarının tazmini bakımından hazırlanan ve Avrupa Birliğine üye devletler bakımından bağlayıcı olan **29/04/2004 tarihli ve 2004/80/AB sayılı Konsey Direktifi**'ni de anmak gerekir.

Avrupa Birliğine üye ülkeler bakımından bağlayıcı nitelikte olan, suç mağdurlarının hakları, desteklenmesi ve korunması hakkında asgari standartlar oluşturmak üzere **Avrupa Birliği Parlamentosu ve Konseyi'nin 25/10/2012 tarihli ve Suç Mağdurlarının Hakları, Desteklenmesi ve Korunmasına ilişkin Asgari Standartları belirleyen ve 2001/220/JHA sayılı Konsey Çerçeve Kararı'nın yerine geçen, 25 Ekim 2012 tarihli ve 2012/29/EU sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi'nde**⁸⁶ yer alan tanıma göre “*mağdur; bir suçun doğrudan neden olduğu fiziksel, zihinsel veya manevi zarar veya ekonomik zarar dâhil olmak üzere zarar gören gerçek kişiler ile ölümüne bir suçun doğrudan neden olduğu kişinin aile üyeleri ve o kişinin ölümü sonucunda zarar görmüş kişiler*” anlamına gelir.

Direktifin içeriğine ilişkin gerekçeleri ortaya koyan bölümünde 19. gerekçe olarak yer alan ifadeye göre mağdur; failin kimliğinin belirlenip belirlenmediğine, yakalanıp yakalanmadığına, yargılanıp yargılanmadığına, mahkûm edilip edilmediğine ve mağdur ile fail arasında ailevi ilişkin bulunup bulunmadığına bakılmadan, ceza gerektiren bir suçun doğrudan sebep olduğu (fiziksel, zihinsel veya duygusal zarar veya ekonomik kayıp dâhil olmak üzere) zarardan etkilenen **gerçek kişidir**. Bu tanım suç nedeniyle mağdur olmuş gerçek kişilerin yanı sıra, ölümle sonuçlanan olaylar bakımından ölen kişinin aile üyelerini de tanıma dâhil etmesi bakımından önemlidir⁸⁷.

2012/29/EU sayılı Direktif'te yer alan mağdur hakları; anlama ve anlaşılma hakkı, başvuru ilk yetkili merciden bilgi alma hakkı, şikâyetinin yazılı bir örneğini edinme hakkı, çevirmen hakkı, açtığı dava hakkında bilgi edinme hakkı, mağdur destek hizmetlerine erişim hakkı, kovuşturmayla yer olmadığına dair

⁸⁵ İstanbul Sözleşmesi'nin genel hatlarıyla açıklanmasına ilişkin bilgi için Bkz. <https://ec.europa.eu/justice/saynostopvaw/downloads/materials/pdf/istanbul-convention-leaflet-online.pdf>

⁸⁶ Directive of the European Commission and Parliament Establishing Minimum Standards for the Rights, Support and Protection of Victims of Crimes.

⁸⁷ Alvaro, G., D'Andrea, A. (2015). s.310. Buczman, R.S. (2013). s.12.

(takipsizlik) karara itiraz hakkı, adli yardım hakkı, masrafların tazmini hakkı, failden tazminat isteme hakkı olarak belirlenmiştir. Söz konusu Direktif, özel korunma ihtiyacı olan mağdurlar bakımından bazı ilave haklar benimsemiştir. Bu kapsamda; korunma hakkı, sorgu ve ifade sırasında onurunun korunması, mağdurun ve ailesinin fail ile temas kurmaktan kaçınma hakkı, ceza yargılaması boyunca mağdurun korunması, özel hayatın gizliliğinin korunmasını isteme hakları özel olarak vurgulanmıştır⁸⁸.

Avrupa Birliği'nin Suç Mağdurlarının Tazminatına İlişkin 29 Nisan 2004 tarihli ve 2004/80/AB sayılı Konsey Direktifi de bu kapsamda sayılması gereken uluslararası belgelerdendir.

Tüm uluslararası hukuk belgeleri, suç mağdurlarına ayırım gözetmeme ilkesini benimser. Mağdurlara; ırk, renk, etnik veya sosyal köken, dil, din, siyasi veya diğer görüş, ulusal bir azınlığa mensubiyet, varlık, doğum, engellilik, yaş, cinsiyet, cinsel yönelim, ikamet durumu veya sağlık gerekçeleriyle hiçbir ayırım gözetmeksizin saygıyla ve duyarlı biçimde davranılmalıdır⁸⁹.

2.1.6. Devletin Suçun Mağduru Sayılıp Sayılamayacağı

Hukuk, bir süjeden doğan ve başka bir süjeye ait menfaatler alanını etkileyen hukuka uygun veya aykırı faaliyeti düzenler. Bu nedenle, her suçun bir aktif bir de pasif süjesi vardır. Bu ikisinin farklı kişiler olması gerekir. Yani bir kişi bir suçun hem faili hem de mağduru olamaz. İnsanın kişiliği, suçun hem faili hem de mağduru olarak ikiye bölünemez⁹⁰.

Suçun doğrudan doğruya mağduru, suçun ihlal ettiği hukuki varlık veya menfaatlerin hamilidir. Ceza normu tarafından korunan ve suç sayılan fiil tarafından zarara uğratılan veya zarar tehlikesi altında bulunan kişi suçun mağdurdur⁹¹.

⁸⁸ Buczma, R.S. (2013). s.1. Alvaro, G., D'Andrea, A. (2015). *The Impact of Directive 2012/29/EU on the Italian System for Protecting Victims of Crime in Criminal Proceedings*, Springer International Publishing, Switzerland. Kulesza, C. (2012). "Directive 2012/29/EU of 25 October 2012 Establishing Minimum Standards on the Rights, Support and Protection of Victims" *Current Problems of the Penal Law and Criminology*, (Editör: E. W. Plywaczewski), Warsaw. Novokmet, A. (2016). "The Right of a Victim to a Review of a Decision not to Prosecute as Set out in Article 11 of Directive 2012/29/EU and an Assessment of its Transposition Germany, Italy, France and Croatia" *Utrecht Law Review*, Vol. 12, Issue 1, January, s.86 – 108.

⁸⁹ Aertsen, I. (2015). s.82.

⁹⁰ Toroslu, N. (1970). s.56.

⁹¹ Toroslu, N. (1970). s. 174, 176.

Mağdur tabiri daima bir hakkın süjesine, yani hak sahibine izafe edilebilir. Bir şey, hakkın süjesi değil ancak objesi olabilir. Sadece insan, suçun ihlal ettiği hakkın veya hukuki varlığın yahut menfaatin süjesi olabilir. Üzerinde suçlunun maddi fiillerinin icra edildiği şey, suçun süjesini teşkil etmez. Bu şey ancak suçun konusu olabilir. Zira hukuk alanında süje daima insandır. Şey, hakların ve hukuki ilişkilerin konusu olabilir. Hakların ve hukuki ilişkilerin süjesi sadece kişidir⁹².

Suçun mağdurunun kim olduğunun tespiti ve bu anlamda devletin suçun mağduru olup olmadığı bakımından zaman içinde farklı görüş ve değerlendirmeler yapılmıştır⁹³.

En geniş anlamıyla devlet; belirli bir toprak parçası üzerine yerleşmiş insanların toplu halde yaşamalarını sağlayan üstün otoriteye sahip siyasal düzendir⁹⁴.

İşlenen suçun mağdurunun devlet olup olmadığı öğretide tartışma konusu olmuştur. Bu konudaki görüşler üç grupta toplanmaktadır. İlk görüşe göre; işlenen tüm suçların ilk ve zorunlu mağduru devlettir. İkinci görüşe göre suçun mağduru devlet değil bireylerdir. Üçüncü görüşte olanlar suçun mağdurunun bireyler olduğunu kabul etmekle birlikte devlete karşı işlenen suçlarda mağdurun devletin tüzel kişiliği olduğunu benimserler.

Devletin suçun mağduru sayılacağına ilişkin görüşler esas itibarıyla özel hukuki varlık veya menfaatlerin korunmasına ilişkin olarak genel bir menfaati bulunan devletin, işlenen suçla, bu varlık ve menfaatleri ihlal edildiğinden, devletin her suçun pasif süjesi olduğu esasına dayanır⁹⁵. Her suçun evvelemirde toplumu ve onun teşkilatlanmış görüşünü olan devleti ilgilendireceği⁹⁶ anlayışı, devletin tüm suçların genel anlamda mağduru olduğu fikrini doğurmuştur. Cezai hükmü içeren bir emrin ihlali olan suçun işlenmesi ile hükümrانlık ve kural koyma yetkisini elinde bulunduran devletin koyduğu kural ihlal edilmiş olur. Böylece, suçun işlenmesi ile koyduğu kurala riayet edilmesini isteyen devletin

⁹² Toroslu, N. (1970). s.175.

⁹³ Bu konudaki tartışmalar ve tarihi gelişim için Bkz. Toroslu, N. (1970). s. 176 vd.

⁹⁴ Atay, E.E. (2012). *İdare Hukuku*, 3. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi, 2012, s.5.

⁹⁵ Toroslu, N. (1970). s. 56.

⁹⁶ Onursal, S. (1968). s.1.

emri, iradesi ihlal edilmiş olur. Buradan hareket edenler, suçun işlenmesi ile devletin suçun mağduru haline geldiğini savunur⁹⁷.

Her suçun tabi ve zorunlu mağdurunun devlet olduğu, suçun bazı kişilere de zarar verebileceği görüşünde olanlar, suçla zarar verilen bu kişilerin de devletin yanı sıra suçun mağduru durumunda olduğu fikrindedir. Bu görüşe göre suçun birisi genel diğeri özel iki ayrı menfaati ihlal ettiği görüşüne dayanan bu görüşe göre; suçun birisi genel (devlet), diğeri özel (hakkı ihlal edilen) olmak üzere iki pasif süjesi vardır⁹⁸.

Her suçun biri genel diğeri özel olmak üzere iki pasif süjesi olduğunu ileri sürenler ise, suçun genel veya devamlı pasif süjesinin devlet olduğu görüşündedir⁹⁹. Söz konusu görüşe göre genel veya devamlı pasif süjenin yanı sıra, özel pasif süje denilen, ihlal edilen varlık veya menfaatin hamili olan pasif süjenin; yaşayan insan veya tüzel kişiler olabileceği, tüzel kişiliğe sahip olmayan kişi topluluklarının (kolektif organizmaların) da pasif süje olarak kabul edilmesi gerektiği ileri sürülmüştür¹⁰⁰.

Her suçun ilk ve zorunlu mağdurunun devlet olduğunu ileri sürenler, her suçun dolaylı da olsa devlete ait genel bir kamu yararının ihlali olduğu için bu yararın sahibi olan devletin her suçun devamlı ve pasif süjesi yani mağduru olduğu fikrindedir. Bu görüşe göre ceza normlarının varlığı devlet için bir hak yaratır. “Norma itaat hakkı” veya “devletin varlığı ve muhafazası hakkı” olarak adlandırılan bu durumlarda söz konusu hakların sahibi devlettir¹⁰¹.

Devletin cezalandırma yetkisini önceleri gördüğü işleve yani devlete karşı işlenen suçlar yönelik olarak kullandığı fikrinden hareket edenler, sonraları devletin müdahale ettiği alanın genişlediğini, kişilere karşı işlenen suçlarda da cezalandırma yetkisini kullanmaya başladığını, devletin böylece ceza uyumsuzluğunu sahlplendiğini, faile ne tepki vereceğini kendisinin belirlediğini, işlenen suç bireyler arasında olsa dahi fail ile mağdur arasında çıkarların

⁹⁷ Akdemir, S. (1988). s.10, 11.

⁹⁸ Dönmezer, S., Erman, S. (1986). *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, C.2 9. Baskı, İstanbul: Beta Yayınevi, s.461. Yazarlar, suçun mağduru ve suçtan zarar gören kavramlarını birlikte kullanarak; bu terimlerin, belli bir suçla zarar uğratılan veya tehlikeye maruz bırakılan hak veya yararın sahibini belirttiğini ileri sürmüşlerdir.

⁹⁹ Toroslu, N. (1970). s. 178.

¹⁰⁰ Toroslu, N. (1970). s. 179, 180, 184.

¹⁰¹ Demirbaş, T. (2016). s.541, 542.

denkleştirilmesi değil, devletin cezalandırma yetkisinin söz konusu olduğunu vurgular. Bu yaklaşımdan hareketle ceza hukukunun eşitler arası bir ilişki değil, bir tarafta devletin diğer tarafta ise bireyin bulunduğu bir ilişki olduğu görüşü belirtilir. Suçun faille mağdur arasında ve bu kapsamda bireyler arasındaki bir sorun, bireyler arasında menfaat ihlaline indirgenirse, suçla suç oluşturmeyan haksız fillerin birbirine eşit olacağı, Devletin, koyduğu hukuk normlarıyla, söz konusu normların düzenlediği kamusal yaşamın bozulmaması hususunda çıkarı bulunduğu, bu nedenle suçun en başta gelen mağdurunun devlet olduğu ileri sürülmüştür¹⁰².

Devletin her suçun mağduru olduğu fikrine karşılık olarak, devletin her suçun değil ise de bazı suçların mağduru sayılması gerektiği de ileri sürülmüştür. Buna göre, bir tüzel kişi olarak devletin de suçun mağduru olabileceği, suçun mağdurunun, ihlali suç oluşturan varlık ya da menfaatin sahibi ya da yerine göre hamili olduğu, her suç bakımından bu mağdurun yanı sıra mutlaka devletin de mağdur sayılması gerektiği görüşünün doğru olmadığı, devletin ancak belli suçlar bakımından mağdur sayılması gerektiği savunulmuştur. Bu görüşe göre devlet her suç bakımından değil ama bazı suçlar bakımından mağdur sayılmalıdır. Devletin hamili olduğu ya da devlete ait belli varlık ya da menfaatlerin ihlali durumunda suçun mağdurunun devlet olduğu görüşüne örnek olarak; kamu idaresinin güvenilirliğine ve işleyişine karşı suçları, adliyeye karşı suçları ve devletin güvenliğine karşı suçları gösterilmiştir¹⁰³.

Devletin her suçun ilk ve zorunlu mağduru olduğu görüşü ile devletin belli suçların mağduru olduğu görüşünü eleştirenler, her suçun mağdurunun birey olduğunu kabul ederler. Bu görüşte olanlara göre suçun işlenmesi ile devlet değil toplumu oluşturan bireyler mağdur olur.

Her suçta bulunan özel pasif süje yanında devlete de genel pasif süjelik tanıyarak, her suçta devlete ait genel bir kamu menfaati olarak adlandırılan süjeliğin varlığını kabul eden görüşün modern devlet anlayışı, hukuk ve ceza hukukunun ödeviyle ve çağdaş hukuksal değerlerin korunması öğretisiyle bağdaşmadığı ileri sürülerek önceki görüşler eleştirilmiştir. Buna göre hukuksal değerlerin sahibinin yalnızca birey olduğu, devletin, toplumun ve toplulukların bu

¹⁰² Baş Bayraktaroğlu, E. (2020). s. 557 vd.

¹⁰³ Katoğlu, T. (2002). s. 675, 676.

değerlerin taşıyıcısı veya temsilcisi olabileceği belirtilmiştir. Devletin, bireyin sahip olduğu hukuksal değerlerin korunması, geliştirilmesi ve bireyin kullanımına sunulması görevleri, devleti hukuksal değerlerin sahibi değil taşıyıcısı yapacağı, devletin bu anlamda üstlendiği kanun koyma işlevinin bir görev değil bir hak olduğunu söylenin ve suçla bu hakkın ihlal edildiğini ileri sürmenin yerinde olmadığı vurgulanmıştır¹⁰⁴.

Devletin suçun mağduru olabileceği görüşünün, devleti bir hak süjesi olarak kabul eden eski anlayışın ürünü olduğu, hak süjesinin sadece bireyler olabileceği, devlete haklar ve yararlar izafe eden anlayışın, Batıdaki faşizm ve nazizm düşüncelerinin hukuka yansımış tezahürleri olduğu, bu nedenle suç işlenmesi ile devlet değil toplumu oluşturan ve barış içinde bir hukuk toplumunda yaşama hakkına sahip olan bireylerin mağdur olacağı savunulmuştur¹⁰⁵. Her suçun pasif süjesinin devlet olduğuna yahut suçla hakkı veya yararı saldırıya uğrayan kişinin yanı sıra devletin de pasif süje olduğu anlayışının ceza hukukuna yararı olmadığı, bu anlayışın aşıldığı görülmektedir¹⁰⁶.

Ceza hukuku bağlamında mağdurdan söz edildiğinde, mevzuatta suç olarak düzenlenmiş bir eylemin muhatabı olan ve herhangi bir suç tipiyle korunan hukuksal değeri ihlal edilmiş olan gerçek kişi anlaşılmalıdır. Bu nedenle tüzel kişiler, tüzel kişiliği bulunmayan kişi topluluklarıyla da devletin suçun mağduru olarak kabul edilmemesi gerekir¹⁰⁷. Buna bağlı olarak suçun mağdurunun ancak hayatta olan gerçek kişiler olabileceği, insan dışında, devletin, tüzel kişiliklerin, aile, kişi toplulukları gibi tüzel kişiliği olmayanların mağdur olmasının mümkün olmadığı, bunların ancak suçtan zarar gören olabilir¹⁰⁸.

16/06/2020 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 63 Sayılı Suç Mağdurlarının Desteklenmesine Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi mağduru; “*suç nedeniyle fiziksel, ruhsal veya ekonomik olarak doğrudan zarar gören gerçek kişi*” olarak tanımlanmış, mağdur kavramının gerçek kişileri ifade ettiğini belirtmiştir.

¹⁰⁴ Ünver, Y. (2003). s.141, 142.

¹⁰⁵ Özgenç, İ. (2020). s.225, 226. Centel, N., Zafer, H. (2020). **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 19. Bası, İstanbul: Beta Yayınevi, s.993.

¹⁰⁶ Karakaş Doğan, F. (2011). s.203. Centel, N., Zafer, H. (2020). S.993.

¹⁰⁷ Yıldız, A.K (2008). Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur, Suçtan Zarar Gören, Şikâyetçi, Ankara, s.22.

¹⁰⁸ Koca, M., Üzülmüş, İ. (2020a). s.114, 115.

Yargıtay suçtan zarar gören kavramı ile mağdur kavramının aynı şeyi ifade etmediği, 5237 sayılı Kanunun hazırlanmasında esas alınan suç teorisinde suçun maddi unsurları arasında yer alan mağdurun sadece gerçek kişiler olabileceğini, tüzel kişilerin (bu anlamda devletin) ancak suçtan zarar gören olabilecekleri görüşündedir¹⁰⁹. Mağduru belli bir kişi olmayan suçlar bakımından yaptığı değerlendirmelerde de benzer sonuçlara varan Yargıtay bu tür suçlarda, suçun mağdurunun toplumu oluşturan tüm bireyler olduğu görüşündedir¹¹⁰.

¹⁰⁹ Yargıtay CGK. 17/03/2015 gün, 2014/2-37, 2015/47. Yargıtay CGK. 24/09/2013 gün, 2012/11-1506, 2013/391 sayılı kararları.

¹¹⁰ “TCK’nun 154/2. maddesinde düzenlenen suçun maddi konusunu, köy tüzel kişiliğine ait olan veya öteden beri köylünün ortak yararlanmasına terk edilmiş bulunan mera, harman yeri, yol ve sulak gibi taşınmaz mallar oluşturmaktadır. (...) Suçla korunan hukuki yarar köy boşluğunun mülkiyet ve ortak kullanım hakkının korunmasıdır. Bu suçla köy boşluğuna vâki tecavüz eylemlerinin herhangi bir şikâyet ve başvuru şartına bağlı olmaksızın etkin bir biçimde yaptırım altına alınması ve bu suretle korunması amaçlanmıştır. Suçun mağduru köy boşluğunu kullanma hakkı olan herkeştir. Köy boşluğunun kullanma hakkı sahibi köy tüzel kişiliği ve köy boşluğunun sahibi Hazine de suçtan zarar görendir.” (Yargıtay CGK. 28/03/2017 gün, 2015/8-993, 2017/199 sayılı kararı.) “1219 sayılı Kanunun 41. maddesinde (...) diplomasız olarak dış hekimliği mesleğine ilişkin işyeri açılması suç olarak düzenlenmiştir. Bu suçla korunan hukuki değer kamu sağlığı olduğundan suçun mağduru toplumu oluşturan bütün bireylerdir.” (Yargıtay CGK. 20/05/2014 gün, 465 – 276 sayılı kararı.) “5237 sayılı TCK’nun belgede sahtecilik suçlarının düzenlendiği madde metinlerinde suçun mağdurunun kim olduğuna ilişkin bir düzenlemeye yer verilmemesi, belgede sahtecilik suçlarının hukuki konusunun kamunun güveni olması ve bu suçların kamu güvenine karşı suçlar bölümünde düzenlenmiş bulunması hususları birlikte değerlendirildiğinde, bu suçların mağdurunun toplumu oluşturan bireylerin tamamının, diğer bir ifadeyle kamunun olduğunun, eylemin belirli bir kişinin zararına olarak işlenmesi halinde bu kişinin mağdur değil, suçtan zarar gören olacağının kabulü gerekmektedir.” (Yargıtay CGK. 13/12/2016 gün, 2014/11-507, 2016/1237 sayılı kararı.) “Belgede sahtecilik suçlarında korunan hukuki yarar kamu güveni olup, suçun geniş anlamda mağduru, toplumu oluşturan bireylerdir. Bununla birlikte belgede sahtecilik suçunun işlenmesiyle haksızlığa uğrayan gerçek veya tüzel kişilerin suçtan zarar görmeleri mümkün olduğundan, gerçek veya tüzel kişilerin yargılamaya katılmaları mümkündür.” (Yargıtay CGK. 19/11/2013 gün, 1376 – 458 sayılı kararı ve Yargıtay CGK. 18/12/2012 gün ve 999 – 1862 sayılı kararı.) “Sanığın üzerine atılı 5237 sayılı TCK’nun 186. maddesinde düzenlenen bozulmuş veya değiştirilmiş gıda veya ilaçların ticareti suçunun niteliği ve hukukî konusu itibarıyla suçun mağdurunun toplum ol(du)ğu” (Yargıtay CGK. 08/11/2016 gün, 2016/20-830, 2016/412 sayılı kararı.) “Tefecilik suçu ile korunan hukuki yarar ve bu bağlamda suçun topluma karşı suçlar bölümünde düzenlenmesi karşısında bu suçun mağdurunun toplumu oluşturan bireylerin tamamının, diğer bir ifadeyle kamunun olduğu, eylemin belirli bir kişinin zararına olarak işlenmesi halinde bu kişinin mağdur değil, suçtan zarar gören olacağının kabulü gerekmektedir.” (Yargıtay CGK. 26/04/2016 gün, 2014/5-118, 2016/208 sayılı kararı.) “Resmi belgenin düzenlenmesinde yalan beyan suçu (...) Sahteciliğin özel bir türü olup kamu güvenine karşı işlenen bu suçun mağduru belirli bir kişi olmayıp toplumu oluşturan herkeştir. Ceza Genel Kurulunun 01.04.2014 gün ve 542-153 sayılı kararında da vurgulandığı üzere, resmi belgenin düzenlenmesinde yalan beyan suçunun işlenme şekillerinden birisi de kişilerin işledikleri suç nedeniyle haklarında soruşturma ve kovuşturma yapılmasını engellemek amacıyla kendisiyle ilgili belge düzenleyen kamu görevlisine kimlik bilgilerine ilişkin olarak yalan beyanda bulunmasıdır. Ancak bu halde kimlik bilgileri kullanılan kişinin gerçekte var olmayan hayali veya hayatta olmayan bir kişi olması gerekir. Aksi halde sanığın eylemi ‘resmi belgenin düzenlenmesinde yalan beyan’ suçunu değil ‘başkasına ait kimlik veya kimlik bilgilerinin kullanılması’ suçunu oluşturmaktadır. TCK’nun 268. maddesinde (...) iftira suçunun özel bir işleniş biçimi olarak düzenlenen ‘başkasına ait kimlik veya kimlik bilgilerinin kullanılması’ suçunda ise kimlik veya kimlik bilgileri kullanılan ve suç tarihi itibarıyla yaşayan gerçek kişiler suçun mağduru konumundadır.” (Yargıtay CGK. 01/03/2016 gün, 2015/13-93, 2016/103 sayılı kararı.)

Görüşümüz

Her suçun asli ve zorunlu mağdurunun devlet olacağına ilişkin görüşler, suçun işlenmesiyle beraber toplum düzeninin bozulmuş olduğu ve söz konusu düzeni eski hale getirme yükümlülüğünün devlete ait olduğu noktasından hareket eder. Mağdur kavramının geniş anlamda alınması durumunda devletin her suçun mağduru olduğunu kabul eden bu görüşler, tipe uygun eylemin icrasından devlet tüzel kişiliğinin değil, bireylerin zarar gördüğü, toplumu oluşturan bireylerin menfaatlerinin ihmal edildiği noktasından eleştirilmiştir¹¹¹. Sadece bireyin hak süjesi olabileceğini ve toplumu oluşturan bir kimse olarak işlenen suçla barış esasına dayalı bir hukuk toplumunda yaşama hakkının ihlal edilmesi nedeniyle, devletin değil toplumu oluşturan her bireyin suçun mağduru olacağı¹¹² kabul edilmelidir.

Her suçun mağdurunun devlet olduğuna dair görüşün temeli, suçun mağduru kavramının şekli olarak ele alınmasından kaynaklanır. Oysa mağdur kavramı, asli yönden, yani ceza normu tarafından himaye edilen bir varlığın veya menfaatin ihlali bakımından nazara alındığında, suçun doğrudan doğruya mağduru, ihlal edilen varlık veya menfaatin hamilidir¹¹³. Bu nedenlerle, devletin her suçun veya bazı suçların mağduru olduğu görüşüne katılmıyoruz. İşlenen suçla belli bir kişi veya kişiler mağdur olabileceği gibi bazı suçlar bakımından suçun mağduru belli bir kişi değil toplumu oluşturan bireyler de olabilecektir.

Bazı suç tipleri bakımından, özellikle devlete karşı suçlar bakımından suçun mağdurunun devlet olduğu anlayışını da yerinde bulmuyoruz. Öncelikle, TCK'nın 299 ve devamı maddelerinde düzenlenen suçlar “devlete karşı suçlar” olarak değil “devletin egemenlik alametlerine ve organlarının saygınlığına karşı suçlar” başlığı altında toplanmıştır. Bu başlık altında düzenlenen suçlarda; devletin egemenlik alametleri ve organlarının saygınlığı suçun konusu durumundadır¹¹⁴. Belirtilen maddelerde düzenlenen suçların konusu oluşturan hususlar da topluma ve toplumu oluşturan bireylere ait değerlerdir.

¹¹¹ Değirmenci, O. (2008). s.38.

¹¹² Arslan, Ç. (2013). “Türk Hukukunda Suç Mağdurunun Zararının Tazmini”, *Dünyada ve Türkiye Ceza Hukuku Reformları Kongresi*, 26/05/2010 – 04/06/2016, İstanbul, Editör: Adem Sözüer, s.2339. Özgenç, İ. (2020). s.226.

¹¹³ Toroslu, N. (1970). s. 178.

¹¹⁴ Pamuk, G. (2012). s.159.

Suç, devletin koyduğu kurala başkaldırma, ceza da devletin bu başkaldırıya tepki göstermesi olarak görüldüğünde, yapılacak muhakeme faaliyetinin adilliğinin de tartışılması gerekir. Ceza muhakemesini yapma ve cezalandırma konusunda tekel hakkına sahip olan devlet yaptığı muhakemeyle kendisinin mağduru olduğu bir suçu yargılamaktaysa, yapılan yargılamanın adilliği her zaman tartışmalı olacaktır.

Tüm bu nedenlerle bizce de devletin her suçun mağduru olacağı görüşü¹¹⁵ devleti hak süjesi olarak kabul eden eski anlayışın ürünüdür ve bu nedenle yerinde değildir. Bireye hizmet etmek ve bireyin lehinde davranmak görevi olan devlet, toplumun veya toplulukların taşıyıcılık ve temsilciliğini yaptığı tüm hukuksal değerlerin sahibi bireyin haklarını koruyucusudur¹¹⁶. Dolayısıyla suçun mağduru bireydir.

2.1.7. Tüzel Kişilerin ve Tüzel Kişiliği Olmayan Kişi Topluluklarının Mağdur Sayılıp Sayılamayacağı

Hukukta hak ve fiil ehliyetinin sahibi insan yani gerçek kişilerdir. Ancak insanın hayatında gerçekleştirmek istediği amaçlara gücü her zaman yetmez. Bu nedenle kişilerin bir araya gelerek, güç birliği yapma, gerçekleştirmek istedikleri amaca birlikte yönelme istekleri vardır. İnsan bazen de kısa ömrünü aşan amaçlar güder. Bu amaçlarını gerçekleştirmek kendisinin ölümünden sonra da devam eden faaliyetlere vesile olmak ister. İşte tüm bu nedenlerle kişilerin bir araya gelmesinden oluşan topluluklar meydana gelir.

Oluşan toplulukların hak ve fiil ehliyetine sahip olması, bir başka deyişle kişilik kazanması için hukuk düzeni bir takım hükümler ortaya koyar. Bunun sonucunda ortaya tüzel kişilikler çıkar.

Tüzel kişinin tanımı konusunda farklı görüşler olmakla birlikte, tüzel kişiyi *“belirli, ortak ve sürekli bir amacı gerçekleştirmek ve başlı başına bağımsız bir varlığa sahip olmak üzere örgütlenmiş; hukuku düzeni tarafından kendilerine*

¹¹⁵ Her suçun asli ve zorunlu mağdurunun devlet sayılacağına ilişkin görüşler (Demirbaş, T. (2016). s.543.); suçun işlenmesiyle beraber toplum düzeninin bozulmuş olduğu ve söz konusu düzeni eski haline getirme yükümlülüğünün devlete ait olduğu noktasından hareket ederler. (Değirmenci, O. (2008). s.38.) Devletin suçun mağdura olabileceğine dair Katoğlu, T. (2002). s.673 vd.

¹¹⁶ Karakaş Doğan, F. (2011). s.203.

hukuk süjesi olma niteliği tanınan kişi veya mal toplulukları”¹¹⁷ olarak tanımlamak mümkündür. Bu tanıma göre tüzel kişiliğin unsurları; belirli bir amacının olması, bağımsız bir varlığının bulunması, iradesini açıklayacak ve amacına ulaşmak için faaliyette bulunacak organlara sahip olması sayılabilir.

Tüzel kişiliğin hukuki niteliğini açıklayan birden çok teori bulunmakla birlikte¹¹⁸, kanaatimizce bu konuyu açıklayan en uygun teori **varsayım teorisi**dir. Bu teori uyarınca, tüzel kişilerin kişiliği, dolayısıyla hak ve fiil ehliyetine sahip olması bir varsayımdır. İnsan doğuştan gelen, vazgeçilmez, geri alınamaz ve devredilemez haklara sahip ise de tüzel kişiler için bu durum söz konusu değildir. Tüzel kişilerin bir kişiliğinin olduğu hususu hukuk sisteminin çeşitli gayelerle kabul ettiği bir varsayımdır. Hukuk sistemi böyle bir kişilik varsaydığı için tüzel kişinin hak ve fiil ehliyeti vardır. Tüzel kişiler hukuk sisteminin kabul ettiği ölçüde kişiliğe sahiptir. Tüzel kişilik, bir gerçeklik değil farazi (varsayımsal) bir kişiliktir.

Bu genel açıklamalardan sonra, tüzel kişilerin ve tüzel kişiliği olmayan kişi topluluklarının suçun mağduru sayılıp sayılamayacaklarına dair tartışmaya değineceğiz.

Tüzel kişilerin suçun doğası izin verdiği sürece suçun mağduru olabilecekleri görüşü ileri sürülmüştür. Bu görüşe tüzel kişiler, onu oluşturan gerçek kişilerden bağımsız bir varlıktır. Tüzel kişi de hukuken kişidir. Bu nedenle farklı varlık ya da menfaatlerin hamili ve hak sahibi olması önünde bir engel yoktur. Suç mağduru sıfatının ya da mağdur kavramının, hak süjeliği ile sınırlandırılmasının da doğru olmadığı, ceza hukuku düzeninin, hak düzeyine ulaşmamış birçok varlık ya da menfaati de koruduğu, cezai korumanın konusunun, sadece haklar olmadığını, tüzel kişilere ait varlık ya da menfaatlerin de cezaen korunması halinde bu tüzel kişilerin suç mağduru olarak kabul edileceği ileri sürülmüş, bu görüşe örnek olarak Bankacılık Kanunu’nun 74. maddesinde düzenlenen bankanın itibarına zarar verme suçu gösterilmiştir¹¹⁹.

Tüzel kişilerin, suç mağduru olup olmadığına ilişkin tartışmada ileri sürülen bir başka görüşe göre suçun tüzel kişiye karşı işlenebilen bir suç olması, yalnızca

¹¹⁷ Kangal, Z. T. (2003). **Tüzel Kişilerin Ceza Sorumluluğu**, Ankara: Seçkin Yayınevi, s.2.

¹¹⁸ Bu teoriler için Bkz. Kangal, Z. T. (2003). s.30 vd.

¹¹⁹ Katoğlu, T. (2002). s. 672.

insana karşı işlenebilen bir suç olmaması halinde, tüzel kişilerin de suçun mağduru olabilecekleri ileri sürülmüştür¹²⁰.

Her suçun asli ve zorunlu mağdurunun devlet olduğu görüşünde olanlar, bu görüşlerine paralel olarak tüzel kişilerin de suçtan dolayı mağdur olabileceklerini, ancak tüzel kişilerin sadece tüzel kişiye karşı işlenebilen suçlar bakımından mağdur sıfatını alabileceğini benimsemişlerdir¹²¹.

Tüzel kişilerin de gerçek kişiler gibi hak sahibi dolayısıyla suçun konusunun sahibi veya hamili olabileceklerini, bir suçun işlenmesiyle tüzel kişiye karşı, o suçla önlenmek istenen tehlikeye neden olunabileceği görüşünde olanlar tüzel kişilerin mağdur sıfatına sahip olabileceğini benimsemektedirler¹²².

Suçun mağdurunun ancak bireyler olabileceğini, bu nedenle tüzel kişilerin ve tüzel kişiliği olmayan toplulukların suçun mağduru değil suçtan zarar göreni olabileceğini kabul eden görüşte olanlar, mağdurun ancak gerçek kişiler olabileceğini benimsemektedirler. Bu görüşte olanlar bütün suçlarda mağdurun, gerçek kişi olduğunu, tüzel kişilerin suçtan zarar gören olabileceğini benimser ve yasal dayanak olarak CMK'nın 237. maddesini gösterir¹²³. Gerçekten de katılmayı düzenleyen 237. maddede, *“mağdur, suçtan zarar gören gerçek ve tüzel kişiler ile malen sorumlu olanların”* davaya katılma hakkı olduğu belirtilmiştir. Maddede suçtan zarar görenlerden bahsedilirken “gerçek ve tüzel kişiler”den bahsedilmiş, mağdur bakımından böyle bir nitelendirme yapılmamıştır.

Yargıtay, suçun mağdurunun birey olduğu görüşünden hareketle, devletin ve tüzel kişilerin suçun mağduru değil, suçtan zarar göreni olabileceği görüşünü istikrarlı şekilde sürdürmektedir¹²⁴.

16.06.2020 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 63 Sayılı Suç Mağdurlarının Desteklenmesine Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi

¹²⁰ Kangal, Z. T. (2003). s. 54, dipnot 107.

¹²¹ Demirbaş, T. (2016). s.543. Öztürk, B., Erdem, M. R. (2020). s.201,202.

¹²² Baş Bayraktaroğlu, E. (2020). s. 542.

¹²³ Özgenç, İ. (2020). s.225. Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.137. Koca, M., Üzülmüş, İ. (2020a). 115. Akbulut, B. (2016a). S.339. Alan Akçan, E.. (2013) s.8.

¹²⁴ Y. CGK. 17/03/2015 gün, 2014/2-37, 2015/47 sayılı, Y. CGK. 24/09/2013 gün, 2012/11-1506, 2013/391 sayılı, Y. CGK. 28/03/2017 gün, 2015/8-993, 2017/199 sayılı, Y. CGK. 20/05/2014 gün, 465 – 276 sayılı, Y. CGK. 13/12/2016 gün, 2014/11-507, 2016/1237 sayılı, Y. CGK. 19/11/2013 gün, 1376 – 458 sayılı, Y. CGK. 18/12/2012 gün ve 999 – 1862 sayılı, Y. CGK. 08/11/2016 gün, 2016/20-830, 2016/412 sayılı, Y. CGK. 26/04/2016 gün, 2014/5-118, 2016/208 sayılı, Y. CGK. 01/03/2016 gün, 2015/13-93, 2016/103 sayılı kararları.

mağduru; suç nedeniyle fiziksel, ruhsal veya ekonomik olarak doğrudan zarar gören gerçek kişi olarak tanımlanmıştır. Bu tanımla, suçtan doğrudan doğruya zarar gören gerçek kişiler mağdur olarak kabul edilmiştir.

Kanaatimizce, tüzel kişilerin suçun mağduru sayılıp sayılmayacakları ilişkin tartışmanın temel noktası, mağdur kavramı ile suçtan zarar gören kavramlarının zaman zaman birbirine karıştırılmasıdır. Tüzel kişilerin suçtan zarar gören olabilecekleri konusunda bir tartışma ve görüş ayrılığı yoktur. Gerçekten de suç sayılan fiil, tüzel kişinin hak ve menfaatlerini zarara uğratabilir. Tüzel kişi bu durumda suçtan zarar gören sıfatını alır ve bu sıfatla muhakemenin içinde yer alıp hak ve yetkiler kullanabilir. Bu durum tüzel kişinin suç sayılan fiile doğrudan muhatap olduğu anlamına gelmez. Yukarıda da belirttiğimiz gibi tüzel kişilik varsayımsal bir kişiliktir. Esasen var olmayan, somut bir varlık oluşturmeyen tüzel kişi, hukuksal bazı düşüncelerle kişiliği varsayılmış kişi veya mal topluluğudur. Bir gerçeklik olarak var olmayan böylesi bir topluluğun suç sayılan fiile doğrudan maruz kalması değil bu fiilden zarar görmesi mümkün olur. Bu nedenle tüzel kişilerin suçun mağduru olamayacağı ancak suçtan zarar gören olabilecekleri görüşündeyiz.

2.1.8. Tüzel Kişinin Faaliyeti Çerçevesinde Suç İşlenmesi Durumunda Tüzel Kişinin Temsili

Tüzel kişinin zararına olarak suç işlenmesi durumunda mağdur sıfatını almayacağı ancak suçtan zarar gören sıfatıyla davaya katılabileceğini yukarıda açıklamıştık. Suçun tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenmesi, özellikle de suçun tüzel kişinin çalışanları, yetkili temsilcileri tarafından ve tüzel kişinin yararına işlenmesi halinde tüzel kişinin temsili üzerinde durmak gereklidir.

TCK'nın 20/2 maddesi uyarınca, tüzel kişiler hakkında ceza yaptırımının uygulanması mümkün değildir. Zira ceza sorumluluğu, yani kusurlu hareket edebilme, davranışlarını belli bir amaca göre yönlendirme yeteneği sadece gerçek kişilere özgü bir özelliktir¹²⁵. Bu nedenle suçun failin ancak insan olabilir¹²⁶ ve ceza davası ancak bir gerçek kişi aleyhine açılabilir¹²⁷. Suçun tüzel kişinin organ

¹²⁵ Koca, M., Üzülmüş, İ. (2020a). 702.

¹²⁶ Özgenç, İ. (2020). s.207.

¹²⁷ Yenisey, F., Nuhoglu, A. (2020). **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 5. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi, s. 829.

veya temsilcisi tarafından ve tüzel kişinin yararına olarak işlenmesi halinde de tüzel kişi suçun faili sayılamaz¹²⁸.

Tüzel kişi suçun faili sayılamaz ise de işlenen suç nedeniyle kanunda tüzel kişi bakımından bir güvenlik tedbiri öngörülmüş ise bu tedbirin tüzel kişiye uygulanması mümkündür. Tüzel kişiler için uygulanacak güvenlik tedbirlerinin neler olduğu TCK'nın 60. maddesinde sayılmıştır. Bu tedbirler; kamu kurumunun verdiği izne dayalı faaliyet gösteren tüzel kişiler bakımından faaliyet izninin iptali ve müsadereidir.

Tüzel kişinin zararına işlenen suç nedeniyle, suçtan zarar gören durumunda olması halinde davaya katılma hakkı bulunmaktadır. Böylesi bir durumda tüzel kişi, yetkili temsilcisi ya da vekili aracılığıyla davaya katılma talebinde bulunabilecektir.

Suçun tüzel kişinin faaliyeti kapsamında ve tüzel kişinin yetkili organları veya temsilcileri ya da çalışanları tarafından, başkasının zararına işlenmesi durumunda tüzel kişi, işlenen suç bakımından meydana gelen zararı karşılamak durumunda kalabileceği gibi bu durumdan kaynaklı başkaca hukuki sonuçlarla karşılaşması söz konusu olabilecektir.

Örneğin tüzel kişinin katılmak istediği ihaleye katılmasının engellenmesi (TCK 235/1-2) durumunda tüzel kişi suçtan zarar gören durumundadır ve bu suçtan açılan davaya katılma hakkı bulunmaktadır. Söz konusu suçun, tüzel kişinin çalışanları ya da temsilcileri tarafından işlenmesi durumunda suçu işleyenler sanık durumunda olacaktır. Bu suçun tüzel kişinin çalışanları tarafından ve tüzel kişinin yararına işlenmesi durumunda tüzel kişinin davada temsil edilmesi gerekebilecektir.

İşlenen suçun hükme bağlanmasından sonra, maddi ve mali sorumluluk taşıyarak hükmün sonuçlarından etkilenecek veya bunlara katlanacak kişiye malen sorumlu denilmektedir¹²⁹. Malen sorumlu olan tüzel kişilerin kamu davasına katılma hakkı bulunmaktadır (CMK 237/1)¹³⁰.

¹²⁸ Özgenç, İ. (2020). s.884.

¹²⁹ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.137. Centel, N., Zafer, H. (2020). s.1014.

¹³⁰ Malen sorumlunun kamu davasına katılabilmesi için sanık hakkında şikâyetçi olması gerektiği, hâlbuki malen sorumlunun sanığın mahkûm olmasından bir menfaati olmadığı, tam tersine sanığın beraat etmesinin mal sorumlunun lehine olduğu vurgulanmıştır. (Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017a). s.551)

CMK'nın 249/1 maddesinde tüzel kişinin iddia veya savunma makamında yer almasına göre tüzel kişinin organ veya temsilcisi aracılığıyla tüzel kişinin temsiline olanak tanımaktadır. Düzenleme uyarınca tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlardan dolayı yapılan soruşturma ve kovuşturmada tüzel kişinin organ veya temsilcisinin, katılan veya savunma makamı yanında yer alan sıfatıyla duruşmaya kabul edileceği hükme bağlanmıştır¹³¹. Maddede düzenlenen “yanında yer alan” kavramı ceza muhakemesi bakımından yeni bir kavram olup¹³², yasada ayrıntılı şekilde düzenlenmemiştir. Yanında yer alan olarak tanımlanan tüzel kişinin hakları, yanında yer aldığı katılan veya savunma makamının hak ve yetkilerine atıf yapılarak düzenlenmiştir.

CMK'nın 249. maddesi içeriği itibarıyla yetersiz olmanın yanı sıra kavramların kullanılması bakımından da sorunludur. Maddede, tüzel kişinin soruşturma ve kovuşturmada temsiline ilişkin düzenleme yapıldığı belirtilmekle birlikte tüzel kişinin “yanında yer alan” sıfatıyla duruşmaya kabul edileceği, savunma makamının yanında yer alması halinde ise “sanığın haklarına” sahip olduğunu hükme bağlanmıştır. Bu düzenleme atıf yaptığı soruşturma aşamasına ilişkin bir hüküm getirmemesi bakımından eksiktir¹³³.

Tüzel kişinin yararına işlenen suçun sanığı tüzel kişinin organ veya temsilcisi ise tüzel kişinin katılan ya da savunma makamı yanında yer almasına ilişkin hüküm uygulanamaz (CMK 249/3). Bu durumda da ortaya tüzel kişinin temsili sorunu çıkmaktadır. Zira tüzel kişinin yararına ve tüzel kişinin organ veya temsilcisi olan gerçek kişi tarafından işlenen suç nedeniyle tüzel kişinin malen sorumlu olması, dolayısıyla tüzel kişinin muhakemede temsil edilmesi gerekli olabilir. Bizce, muhakeme konusu suç tüzel kişinin organ veya temsilcisi tarafından ve tüzel kişinin yararına da işlenmiş olsa tüzel kişinin muhakemede temsil edilmesi imkânı sağlanmalıdır. Elbette böylesi bir tüzel kişinin bu şekilde temsil edilmesinin sanık durumundaki organ veya temsilci olan kişi tarafından değil bir başkası örneğin yeni temsilci ya da kayyım tarafından yapılması gerekli sayılmalıdır.

¹³¹ Centel, N., Zafer, H. (2020). s.1013.

¹³² Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.152.

¹³³ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.152.

2.1.9. Mağdurluk Karinesi

Ceza muhakemesinde mağdurun, suç konusunun ait olduğu, suçun maddi unsurlarına muhatap olan ve bu nedenle suçla korunan hukuki yararı zedelenen kişi olduğu söylendiğinde karşımıza önemli bir sorun daha çıkar.

Ceza muhakemesinde soruşturma ve kovuşturma konusu yapılan fiil, esasen var olduğu hususu kesin olarak ortaya konulmuş bir fiil değildir. Bir başka anlatımla, soruşturma ve kovuşturma organları “fiile” ilişkin değil “iddia edilen fiile” ilişkin yargılama yaparlar. Zira iddia edilen fiil gerçekte var olmayabilir. Yapılan muhakeme sonucunda, iddia edilen fiilin hiç var olmadığı, esasen böyle bir fiilin hiç işlenmediği ortaya çıkabilir. Örneğin, kendisine hakaret içeren söz söylendiği iddiasıyla yapılan başvuru ile başlayan muhakeme faaliyeti sonucunda kişiye hakaret edilmediği, hakaret olduğu söylenen sözün sarf edilmediği ortaya çıkabilir.

Bunun yanı sıra, yapılan muhakeme sonucunda, iddia edilen fiilin gerçekleştiği ancak bu fiil sonucunda muhakemede mağdur olarak görülen kişinin değil bir başkasının mağdur durumda olduğu belirlenebilir.

Yapılan muhakeme faaliyeti sonucunda; failin iddia edilen fiili gerçekleştirdiği ancak bu fiilin suç teşkil etmediği, atılı suçun unsurlarından birisinin gerçekleşmemiş olduğu veya fiilin hukuka uygunluk nedenleri içinde icra edildiği, kısaca fiilin suç teşkil etmediği anlaşılabılır.

Tüm bu durumlar ancak muhakeme tümü ile yapıpıp bitirildikten ve kesin hüküm ortaya çıktıktan sonra belirgin hale gelir.

Burada karşımıza çıkan sorun şudur: Muhakeme faaliyeti tamamlanıp, suç sayılan bir fiil olduğu ve bu fiil nedeniyle mağdur olduğunu söyleyen kişinin gerçekten mağdur olduğu anlaşılmadan, yani kesin hüküm ortaya çıkmadan önce mağdur olduğunu iddia eden kişiye “mağdur” diyebilir miyiz?

Ceza hukuku, suç sayılan fiili icra eden kişiye “fail” ismini vermiştir. Oysa ceza muhakemesi faaliyeti sırasında muhakemeye tabi tutulan kişinin fail olup olmadığı hatta ortada cezayı yani muhakemeyi gerektiren bir fiil olup olmadığı belli olmadığından bu kişiye “fail” değil “şüpheli” veya “sanık” ismi verilmektedir. Muhakeme tümü ile tamamlanıp kesin hüküm ortaya çıktıktan

sonra fiilin suç, “sanığın” da muhakeme edilen fiilin “faili” olduğu söylenebilmektedir.

Fail bakımından durum bu olmakla birlikte muhakeme sistemimizde mağdur bakımından böyle bir belirleme ve ayırım yoktur.

Muhakemenin başından itibaren “mağdur” kavramının kullanılmasının, şüphelinin/sanığın sahip olduğu masumiyet karinesini ihlal ettiği ileri sürülmüştür. Buna göre; herhangi bir suçun meydana geldiği iddiasıyla, suçun pasif süjesi olduğu iddia edilen bireyi mağdur olarak nitelendirmenin, gerek yargı makamı gerek süjeler üzerinde suçun oluştuğuna dair kanaat uyandırmaya sebebiyet vereceği, bu nedenle ceza muhakemesinde kullanılan “mağdur” kavramının terminolojik bir hata olduğu ileri sürülmüştür. Meydana geldiği iddia edilen suçun pasif süjesinin “mağdur” olarak nitelendirilmesi, suçun işlendiğine dair ithama konu fiilin aktif süjesi olduğu kanaatiyle, hakkında ceza muhakemesi yapılan bireyin, bahsedilen suçu işlediği kanaati uyandırdığı, iddia edilen suçun işlendiğinin yargılama sonucunda ortaya çıkacak hükümle belirlenmesi beklenmeden, suçun aktif süjesi olduğu düşünülen bireyin (sanığın) suçlu olarak gösterilmesine sebebiyet verdiği söylenmiştir. Belirtilen bu sakıncayı gidermek için, yargılama sürecinde, pasif süjeye “mağdur” yerine “mağdur olduğu iddia edilen kişi (allaged victim)” denilmesi önerilmiştir¹³⁴.

İngiltere ceza adalet sisteminde suçtan zarar gören kişi soruşturma ve kovuşturma aşamasında tanık olarak kabul edilmektedir. Bu kişinin mağdur sıfatını alması mahkûmiyet kararının kesinleşmesine bağlıdır¹³⁵. Bu bakımdan mağdurluk karinesi kabul edilmemiştir. Ancak mağdur hakları veya mağdurun desteklenmesi olarak tanımladığımız hak ve destekler bu durumdaki tanığa sağlanmaktadır.

Fransa’da da mağdurluk karine olarak kabul edilmektedir. Suça ilişkin soruşturma başladığında ya da şikâyet yapıldığında kişi mağdur sıfatını kazanır¹³⁶.

İslam Ceza Hukukunda kişinin mağdur olarak kabul edilebilmesi için, ceza uyumsuzluğuna konu olan muhakeme faaliyetinin sonuçlanması ve kişinin mağdur

¹³⁴ Aslan, S.C. (2018). “Ceza Yargılamasında Mağdur Kavramı”, <https://hukukiblog.com/kamu-hukuku/ceza-yargilamasinda-magdur-kavrami/> erişim tarihi 16/06/2018.

¹³⁵ Adalet Bakanlığı (2016). Yurt Dışı İnceleme ve Çalışma Ziyareti Raporları, s.56.

¹³⁶ Novokmet, A. (2016). s.101.

olduğu yolundaki iddiasının doğrulanması gerekliydi. Bu nedenle söz konusu uyumsuzluk kesinleşinceye ve kişinin mağdur olduğu ortaya çıkıncaya kadar bu kişiye mağdur değil “davacı” denirdi¹³⁷.

Avrupa Birliği Parlamentosu ve Konseyi’nin 25/10/2012 tarihli ve Suç Mağdurlarının Hakları, Desteklenmesi ve Korunmasına ilişkin Asgari Standartları belirleyen ve 2001/220/JHA sayılı Konsey Çerçeve Kararının yerine geçen, 25 Ekim 2012 tarihli ve 2012/29/EU sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi’nin 19 sayılı gerekçesinde; Direktifte yer alan mağdur kavramının; failin kimliğinin belirlenip belirlenmediğine, yakalanıp yakalanmadığına, yargılanıp yargılanmadığına, mahkum edilip edilmediğine ve mağdur ile fail arasında ailevi ilişkin bulunup bulunmadığına bakılmadan, ceza gerektiren bir suçun doğrudan sebep olduğu (fiziksel, zihinsel veya duygusal zarar veya ekonomik kayıp dâhil olmak üzere) zarardan etkilenen gerçek kişiyi kapsadığı vurgulanmıştır. Direktif, suç sayılan bir fiile maruz kaldığı iddia edilen kişiyi her durumda mağdur kavramı içinde tanımlamış, Direktifte yer alan koruma mekanizmasına dâhil olacağını vurgulamıştır. Bu anlamda Direktif mağdur olma halini bir karine olarak kabul etmiştir.

Mağdurun korunmasına ilişkin işlemlerin büyük bir çoğunluğu soruşturma ve kovuşturma evresindeki işlemler ile birlikte yürütülmesi gerektiğinden, mağdur ismi verilen kişinin gerçekten mağdur olup olmadığını araştırmak doğru olmayacaktır. Mağdur olduğu düşünülen kişinin korunmasına ilişkin sürecin muhakemenin sonuna bırakılması ve suçun işlendiğinin ve adı geçen kişinin mağdur olduğunun kesin hüküm ile ortaya çıkması şartına bağlanması mağdurun korunmasına ilişkin bütün sistemi yok edecek nitelikte olacaktır. Bu bakımdan, mağdurluk karinesinin benimsenmesi yerinde olacaktır¹³⁸. Kişi mağdur olduğunu ileri sürdüğünde ve belirtilen mağdur tanımına girme durumu olduğunda mağdur olarak kabul edilmeli, hak ve yetkiler ile koruma sisteminden yararlanmalıdır. Muhakemenin sonucunda fiilin işlenmediği ya da suç teşkil etmediği ya da sanığın fail olmadığı anlaşıldığında mağdura tanınan haklar geri alınamaz¹³⁹.

¹³⁷ Yerlikaya, Ü. (2006). s.17.

¹³⁸ Kilchling, M. (2019). Alman Ceza Muhakemesinde Mağdur Hakları, Feridun Yenisey Hukuk İhtisas Seminerleri, 11/04/2019, Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.

¹³⁹ Kilchling, M. (2019). Alman Ceza Muhakemesinde Mağdur Hakları, Feridun Yenisey Hukuk İhtisas Seminerleri, 11/04/2019, Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.

2.1.10. Aynı Eylemin Faili ve Mağduru Olmak

Suçun aktif süjesi olan fail ile pasif süjesi olan mağdurun farklı kişiler olması gerekir. Bir kişi aynı eylemin hem faili hem mağduru olamaz¹⁴⁰. İnsanın kişiliği, bir suçun hem faili hem de mağduru olacak şekilde ikiye bölünemez¹⁴¹. Bu durum bazı suçlar bakımından suçun mağduru olarak görünen kişinin esasen suçun faili olduğu sonucunu, bazı eylemler bakımından da esasen eylemin suç teşkil etmediğini ortaya koyar. Bu konuya bir kaç örnek vermek gerekirse;

Kişinin sigorta şirketinden para alabilmek için evini yakması fiilinde, evi yanan kişi suçun mağduru gibi görünse de kendi evini yakan kişi suçun faili durumundadır. Bu suçun mağduru, yangın nedeniyle genel güvenliği tehlikeye düşen toplumdaki bireyler, suçtan zarar göreni ise sigorta şirkettir¹⁴².

TCK'nın 91. maddesinde düzenlenen organ ve doku ticareti suçu düzenlenirken bir kişinin aynı suçun hem faili hem de mağduru olamayacağına ilişkin ilkenin gözden kaçtığı, bu nedenle söz konusu düzenlemenin yerinde olmadığı ileri sürülmüştür¹⁴³. Bu görüşe göre, organının veya dokusunu hukuken geçerli olmayan rızaya dayalı olarak veren kişi hem fiilin mağduru hem de faili durumundadır.

Biz bu görüşe katılmıyoruz. Zira söz konusu maddenin birinci fıkrasında düzenlenen suçun faili; hem hukuken geçerli olmayan rızaya dayalı olarak kişiden organ alan hem de bu organı veren kişidir. Kanun koyucu, organ ticaretinin önüne geçebilmek, insan bedeninin veya beden parçalarının ticaret konusu olmasını önlemek için, kişilerin kendi vücutlarına ait organ veya dokuyu, ilgili mevzuatta belirtilen ve hukuken geçerli sayılan rıza dışında, vermesini suç saymıştır. Bu şekilde davranan kişi organ ve doku ticaretinin mağduru değil failidir. Ancak, fail durumunda bulunan yani organ veya dokularını satan bu kişi, içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik koşullar nedeniyle bu fiili işlemiş ise TCK'nın 92. maddesi uyarınca cezasında indirim yapılabileceği gibi kendisine ceza vermekten de

¹⁴⁰ Koca, M., Üzülmüş, İ. (2020a). s.116.

¹⁴¹ Demirbaş, T. (2016). s.540.

¹⁴² Katoğlu, T. (2002). s. 663. Demirbaş, T. (2016). s.541. Yazarlar, tüzel kişilerin ve devletin de suçun mağduru olabileceği görüşünde olduklarından, bu örnekte, suçun mağdurunun ilgili sigorta şirketi olduğu görüşündedirler. Biz, suçun mağdurunun ancak gerçek kişiler olabileceği görüşünde olduğumuzdan bu suçun mağdurunun toplumu oluşturan bireyler olduğu, sigorta şirketinin ancak suçtan zarar gören olabileceği görüşündeyiz.

¹⁴³ Katoğlu, T. (2002). s. 663.

vazgeçilebilir. TCK'nın 92. maddesindeki bu düzenleme, organ veya dokusunu satan kişinin suçun faili olduğunu, ancak bu kişinin içinde bulunduğu durumun şahsi cezasızlık sebebi veya cezada indirim yapılmasını gerektiren şahsi sebep olarak değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bizce organ veya doku ticareti suçunun mağduru toplumu oluşturan bireylerdir.

Bununla birlikte; organ ve doku ticaretine ilişkin suçun, kişinin vücut dokunulmazlığına karşı suçlar bölümünde düzenlenmiş olması yerinde olmamıştır. Suçun düzenlendiği yer suçun faili durumunda bulunan kişinin yani vücudundan organ veya doku satan kişinin suçun mağduru olduğu yorumuna neden olabilmektedir. Bu nedenle bizce de¹⁴⁴ söz konusu suçun kamu sağlığına karşı suçlar bölümünde düzenlenmesi yerinde olurdu.

1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu'nun 79. maddesinde yer alan hüküm uyarınca, kendisini kasten sakatlayarak ve kendi rızasıyla başkasına yaptırdığı fiille, kendisini askerliğe yaramayacak hale getiren kişinin eylemi suç teşkil eder. Bu fiil bakımından kendisini askerliğe yaramayacak hale getiren veya getiren kişi, suçun mağduru değil failidir. Bu suçun mağduru toplumu oluşturan bireylerdir¹⁴⁵.

Bazı suçlar bakımından mağdur kavramının doğru belirlenmesi, kimin mağdur kimin fail olduğunun ortaya konulması, eylemin suç teşkil edip etmediğinin belirlenmesi bakımından önem taşır. Bu konuda en bilinen örnek çocuklar arasındaki cinsel eylemlerin suç teşkil edip etmeyeceğine ilişkin tartışmadır¹⁴⁶.

Çocuklar arasındaki cinsel davranışlarda suçun mağduru ile faili birbirine karışmaktadır. Örneğin, 13 yaşındaki bir erkek ile 14 yaşındaki bir kızın öpüşmeleri halinde her ikisinin de TCK'nın 103/1 maddesinde düzenlenen çocuğun cinsel istismarı suçunun hem faili ve hem de mağduru olduğu ileri sürülmektedir. Bu durumda, her iki çocuğa hem TCK'nın 103/1 maddesi uyarınca ceza vermek ve hem de bu suçun mağduru olduklarını söylemek gerekir ki, böyle bir yaklaşım hem bir fiilin faili ile mağdurunun aynı kişi olamayacağına ilişkin

¹⁴⁴ Katoğlu, T. (2002). s.664.

¹⁴⁵ Devletin suçun mağduru olabileceği görüşünde olanlar, bu suç bakımından suçun mağdurunun devlet olduğu görüşündedir. (Demirbaş, T. (2016). s.541. Katoğlu, T. (2002). s. 663.)

¹⁴⁶ Bu konuda ayrıntılı bilgi için Aydın, M. (2018), *Çocuğun Cinsel İstismarı ve Reşit Olmayanla Cinsel İlişki Suçu*, 3. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi, s.26 vd.

ilkeye hem de çocukların korunmasına dair esaslara aykırılık teşkil eder¹⁴⁷. Üstelik cinsel olarak istismar edilen çocuğun aynı anda karşısındaki çocuğun cinsel olarak istismar etmekte olduğunu söylemek mantıkla bağdaşmaz. Bu çocukların birbirlerinden faydalanma amacı güttükleri (istismar ettikleri) söylenemez¹⁴⁸.

Aynı durum on beş yaşını doldurmuş iki çocuk arasındaki cinsel ilişki fiilinin hukuken değerlendirilmesinde de karşımıza çıkmaktadır. On beş yaşını doldurmuş bir çocuk ile yine on beş yaşını doldurmuş bir çocuk arasındaki rızaya dayalı (cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir neden içermeyen) cinsel ilişkinin suç oluşturup oluşturmayacağı, suç oluşturacak ise, kimin fail, kimin mağdur olacağı tartışılmıştır.

Cinsel ilişkinin her iki tarafının da reşit olmayan ve on beş yaşından büyük olan çocuk olması durumunda, cinsel ilişkiyi başlatan veya diğer tarafı cinsel ilişkiye ikna eden tarafın fail olacağı, ilişkiye ikna edilen tarafın ise mağdur durumunda olduğu ileri sürülmüştür¹⁴⁹. Bu görüşe karşı olan diğer bir görüş, böyle bir durumda cinsel ilişkinin her iki tarafının da suçun hem mağduru ve hem de faili olduğuna ilişkindir¹⁵⁰. Böyle bir durumda, cinsel ilişkinin her iki tarafının da şikâyet hakkı bulunmakta olup, şikâyet söz konusu olduğunda ilişkinin iki tarafı da sanık ve mağdur olarak yargılanmak durumunda olacak, karşılıklı olarak şikâyetten vazgeçildiğinde de soruşturma veya kovuşturma yapılamayacaktır. Bu sorun ile ilgili üçüncü görüşe göre ise; kimin fail, kimin mağdur olduğunun belirlenemediği bir suç tanımı olamaz. Bu nedenle, bu suç ancak on sekiz yaşını doldurmuş olan kişiler tarafından işlenebilir. Bu görüşe göre, on beş yaşından büyük olan iki çocuk arasında rızaya dayalı cinsel ilişki suç olarak düzenlenmemiş olup, bu yaş grubundaki çocuklar arasındaki cinsel ilişkinin toplum ve aile disiplini çerçevesinde çözümlenmesi gereklidir¹⁵¹. Bu son görüşteki düşünüş tarzının, on beş yaşından büyük çocuklar arasındaki rızaya

¹⁴⁷ Benzer açıklamalar için Bkz. Koca, M., Üzülmüş, İ. (2020b). *Ceza Hukuku Özel Hükümler*, 7. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, s.356, 357. Tezcan, D., Erdem, M.R., Önok, R.M. (2019). *Teorik ve Pratik Ceza hukuku Özel Hükümler*, 17. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi, s.427, 428.

¹⁴⁸ Taner, F. G. (2013). *Türk Ceza Hukukunda Cinsel Özgürlüğe Karşı Suçlar*, Ankara: Seçkin Yayınevi, s.289.

¹⁴⁹ Artuk, M. E., Gökçen, A., Yenidünya, A. C. (2011). *Ceza Hukuku Özel Hükümler*, 11. Bası, Ankara: Turhan Kitabevi, s. 195.

¹⁵⁰ Soyaslan, D. (2005). *Ceza Hukuku Özel Hükümler*, 5. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınevi, s.188.

¹⁵¹ Özgenç, İ. (2006). *Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi*, 3. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi, s.806.

dayalı cinsel ilişki eylemlerini ceza hukuku alanının dışında tutması nedeniyle yerinde olduğu kanısındayız. Zira bir kişi aynı fiilin hem faili hem de mağduru olamaz.

2.1.11. Mağduru Belli Bir Kişi Olmayan Suç Kavramı

Suç mağduru olan birey, bazen belli bir kişi olabilir. Ancak suçun mağdurunun her zaman belirli bir kişi olması gerekmez. Bu tür suçlarda mağdur olarak belirli bir kişiden söz edilmez¹⁵². Suçun belli bir kişiye yöneldiği durumlarda (hırsızlık, kasten yaralama gibi) mağdurun belirlenmesinde bir sorun yoktur. Bu gibi durumlarda mağdur belli bir kişidir (malın zilyedi, yaralanan kişi). Ancak pek çok suç, belli bir kişiye yönelik olarak işlenmez. Örneğin TCK'nın 179. maddesinde düzenlenen trafik güvenliğinin kasten tehlikeye sokulması suçunun mağduru belli bir kişi değildir.

Her suçun bir mağduru olduğu görüşünde olanlar¹⁵³, bazı suçların mağdurunun belli bir kişi olmadığı görüşünü savunmaktadırlar. Bu görüşte olanlar geniş anlamda mağdur kavramından hareketle, bütün suçların, toplumu oluşturan ve barış esasına dayalı bir hukuk toplumunda yaşama hakkına sahip olan herkesi mağdur ettiğini, böylesi durumlarda suçun belirli bir mağdurdan söz edilemeyeceğini, bu suçların mağdurunun belli, somut bir birey değil toplumu oluşturan bütün bireyler olduğunu savunurlar¹⁵⁴.

Mağduru belli bir kişi olmayan suç kavramı zincirleme suç kapsamında da tartışılmıştır. Gerçekten de TCK'nın 43. maddesinde düzenlenen zincirleme suç halinde, aynı suçun birden fazla işlenmiş olması söz konusu olduğu halde bu suçlar, bir suç işleme kararının icrası kapsamında işlenmektedir. Bu şekilde işlenen suçlar arasında sübjektif bir bağ bulunmaktadır¹⁵⁵. İşlenen birden fazla suçun zincirleme suç kapsamında sayılması için; aynı suçun değişik zamanlarda birden fazla işlenmesi, işlenen suçun mağdurlarının aynı olması ve bu suçların aynı suç işleme kararı altında işlenmesi gerekir.

¹⁵² Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.137.

¹⁵³ Özgenç, İ. (2020). s.224. Mağduru olmayan suçların da bulunduğu ileri sürülmüş ise de bu görüş; yapay olduğu, hukuki konusu olmayan suçlar bulunduğu varsayımına dayandığı, oysa her suçta hukuki konu bulunduğu, korunan varlık ya da menfaatin ihlalinin suçun özünü oluşturduğu, bu durumun fiile ihlal edici özelliğini verdiği belirtilerek eleştirilmiştir. {Katoğlu, T. (2002). s. 682}

¹⁵⁴ Özgenç, İ. (2020). s.226, 205. Yıldık, A.K. (2008). s.25.

¹⁵⁵ Özgenç, İ. (2020). s.619.

Zincirleme suç hükümlerinin uygulanması için gereken koşullardan birisi olan “suçun aynı kişiye karşı işlenmesi” koşulunun, suçun mağdurunun belli bir kişi olmaması durumunda nasıl uygulanacağı tartışma konusu olmuştur. Bizim iştirak ettiğimiz görüşe göre suçun mağduru ancak gerçek kişiler olabilir. Bazı suçlar belli bir kişiye karşı değil toplumu oluşturan tüm bireylere karşı işlenebilir. Böylesi durumlarda suçun mağduru belli bir kişi değildir. Suçun mağdurunun belli bir kişi olmayan durumlarda zincirleme suç hükümlerinin uygulanması hususunda ortaya çıkan tereddütleri gidermek için 5237 sayılı TCK’nın 43/1 maddesine, 29/06/2005 gün ve 5377 sayılı Kanun ile eklenen son cümle uyarınca, “mağduru belli bir kişi olmayan suçlarda da” zincirleme suç hükümleri uygulanır¹⁵⁶.

Suçun mağdurunun belli bir kişi olmadığı suçlarda, suç aynı zamanda belli bir mağdura yönelik olarak da işlenmiş olabilir. Örneğin ihaleye fesat karıştırmak suçunun işlenmesi sırasında hile kullanılarak ihaleye girmesi engellenen kişi, suçun mağduru durumundaki toplumu oluşturan bireylerin yanı sıra suçun doğrudan mağduru durumundadır ve bu kişinin davaya katılma hakkı vardır.

2.2. Mağdur Kavramının Hukuki Değer ve Suçun Konusu Kavramlarına Etkisi ile Suçtan Zarar Gören Kavramıyla Farkı

2.2.1. Hukuki Değer ve Suçun Konusu Kavramlarına Etkisi

Hukuksal değer¹⁵⁷ ya da hukuki değer¹⁵⁸ olarak da adlandırılan kavramın tanımı ve içeriği konusunda pek çok tartışma ve farklı görüş bulunmaktadır. Bu tartışmaların kaynağı suçun yapısı ve suç genel teorisi anlayışındaki farklılıklarla ilgilidir¹⁵⁹.

¹⁵⁶ 5377 sayılı Kanunun bu düzenlemeye ilişkin gerekçesi şöyledir: “Zincirleme suç halinde, aynı suçun birden fazla işlenmiş olması söz konusudur. Ancak, bu suçlar, bir suç işleme kararının icrası kapsamında işlenmektedirler, yani bu suçlar arasında sübjektif bağ bulunmaktadır. Bir suçun temel şekli ile daha ağır veya daha hafif cezayı gerektiren nitelikli şekilleri aynı suç sayılır. Zincirleme suç halinde, ortada bir suç değil, birden fazla suç mevcuttur. Zincirleme suçtan söz edebilmek için, aynı suçun müteaddit defa aynı kişiye karşı işlenmesi gerekir. İşlenen suçların mağdurunun aynı kişi olması gerekir. Suçun mağdurunun farklı kişiler olması halinde, zincirleme suç hükümleri uygulanmaz. Rüşvet ve çevrenin kirletilmesi gibi, toplumu oluşturan herkesin mağdur olduğu suçlarda, muayyen bir kişi olmadığına göre, zincirleme suç hükümlerini öncelikle uygulamak gerekir. Ancak, bu son durumla ilgili olarak hukuk uygulayıcılarında oluşan tereddüdü gidermek amacıyla, 43’üncü maddenin birinci fıkrasına ‘Mağduru belli bir kişi olmayan suçlarda da bu fıkra hükmü uygulanır.’ şeklinde bir cümle eklenmiştir.” Gerekçenin ve gerekçede yer alan örneklerin eleştirisi için Bkz. Katoğlu, T. (2002). s.686 vd.

¹⁵⁷ Ünver, Y. (2003). s.124.

¹⁵⁸ Koca, M., Üzülmüş, İ. (2020a). s.117. Özgenç, İ. (2020). s.214.

¹⁵⁹ Kavram ve görüşler için Gbi. Bkz. Ünver, Y. (2003). s.46 vd. Ünver, hukuksal değer olarak kullandığı kavramın yerine başka yazarlarca kullanılan diğer kavramları; suçun hukuksal konusu,

Suç, toplumsal düzenin devamı açısından korunması gereken hukuki değerlerin açık ve bilinçli bir ihlali veya en azından bu değerleri korumayı amaçlayan kurallara yönelik özensiz insan davranışlarıdır. Her suçun temelinde bir hukuki değer yatar¹⁶⁰. Hukuki değerlerin kaynağı davranış normlarıdır¹⁶¹.

Fiil, netice bakımından suçunu konusunu zarara uğratar ya da tehlikeye düşürür¹⁶². Fakat hukuki değerler, düzenin hukukten koruduğu soyut idealler olarak failin saldırısına uğrasa da bu değerler bakımından gerçek anlamda bir zarar ya da tehlike söz konusu olmayıp¹⁶³ suçla ihlal edilmiş olurlar¹⁶⁴. Her bir suç tipinin koruduğu belli bir hukuki değer vardır¹⁶⁵.

Her bir suç tipinin koruduğu belli bir hukuki değer vardır¹⁶⁶. Suç teşkil eden her fiil, aynı zamanda bir hukuki değer ihlali niteliğini taşır. Bu nedenle, bir hukuki değerler ilişkilendirilmeyen bir suçtan bahsetmek mümkün değildir¹⁶⁷. Suçun koruduğu hukuki değer bir yandan suç tiplerinin sistemleştirilmesinde, suçların gruplandırılmasında¹⁶⁸ ve bu bağlamda yorumunda¹⁶⁹ kullanılan bir araçken diğer yandan ceza alanlarının doğru çiziminin gözden geçirilmesini sağlayan, bu kapsamda suç politikasının belirlenmesini sağlayan, hangi değerlerin ceza hukukunun koruması altına alınacağını ortaya koyan bir kavramdır¹⁷⁰.

Suç teşkil eden her davranışın bir konusu vardır ve suçun konusuyla korunan hukuki değeri birbirine karıştırmamak gerekir. Hukuki değerler, ceza hukuku tarafından korunan yaşamsal değerlerdir ve bunlar dış dünyada duyu organlarıyla algılanan maddi varlıklar olarak değil, toplumdaki güvenliğe, sükûna ve var olmanın onuruna dayanan toplumsal düzenin manevi değerleri olarak karşımıza çıkarlar¹⁷¹. Bu anlamıyla hukuki değerler belli kişiden soyut bir nitelik

hukuki konu, hukuki varlık, menfaat, suç tipi ile ilgili veya cezaen himaye edilen menfaat, hukuki menfaat, korunan hukuki menfaat kişisel menfaat, değer, korunan veya korunması gereken hukuki yarar, hukukten korunan yarar, hak veya yarar, hukuki çıkar, hukuki değer olarak sıralamaktadır.

¹⁶⁰ Özgenç, İ. (2020). s.168.

¹⁶¹ Özgenç, İ. (2020). s.170.

¹⁶² Özgenç, İ. (2020). s.214.

¹⁶³ Özgenç, İ. (2020). s.169.

¹⁶⁴ Koca, M., Üzülmüş, İ. (2020a). s.117.

¹⁶⁵ Koca, M., Üzülmüş, İ. (2020a). s.117.

¹⁶⁶ Koca, M., Üzülmüş, İ. (2020a). s.117.

¹⁶⁷ Özgenç, İ. (2020). s.170. Koca, M., Üzülmüş, İ. (2020a). s.117.

¹⁶⁸ Özgenç, İ. (2020). s.172.

¹⁶⁹ Özgenç, İ. (2020). s.170.

¹⁷⁰ Ünver, Y. (2003). s.77.

¹⁷¹ Koca, M., Üzülmüş, İ. (2020a). s.117.

arz eder ve manevi, metafizik bir içeriğe sahiptirler¹⁷². Hukuki değerin objesi, hukuksal değerin gereğini taşıyan ve temsil eden ve de hukuki değerin ihlalinin üzerinde gerçekleştiği yaşam, eşya, para vb. münferit somut objedir¹⁷³.

“Suçun mağduru” kavramıyla “suçun konusu” kavramları birbirinden farklıdır. Suçun konusu suçun objektif unsuru olup, onun aracılığıyla korunan hukuki değer ihlal edilmiş olur. Suçu oluşturan hareket suçun konusunu oluşturan şahıs veya şey üzerinde icra edilir¹⁷⁴. Kısaca söylemek gerekir ise üzerinde suçun tipik hareketinin icra edildiği şahıs veya şey suçun konusunu oluşturur¹⁷⁵.

Failin hareketinin maddi şekilde üzerinde icra edildiği kişi veya şey suçun konusudur¹⁷⁶. Konusu olmayan suç olmaz, her suçun konusu vardır¹⁷⁷. Suçun konusunu oluşturan insanın hem maddi varlığı hem de psişik yönü suçun konusunu oluşturabilir¹⁷⁸. Bu anlamda suçun konusu yalnızca bedensel olmayıp, (maddi) bedenden yoksun nitelikte de olabilir¹⁷⁹. Örneğin kasten yaralama suçunu düzenleyen TCK’nın 86. maddesine göre, kişinin sağlığının veya algılama yeteneğinin bozulması halinde de kasten yaralama suçu oluşur.

Her canlı insan suçun konusunu oluşturabilir. Canlı olmayan insan vücudu, insan sayılamayacağından, şey olarak suçun konusunu oluşturabilir¹⁸⁰. Bazı suçların konusu ancak belli vasıflara sahip olan kişilerdir. Fiil, kanunda tanımlanan vasıflara sahip olan kişi üzerinde işlendiğinde suç teşkil edebilir veya ancak bu durumda suçun nitelikli hali oluşabilir.

Suçun konusunu oluşturan şey, sadece cisim olarak var olan, hislerle idrak edilebilen şeylerdir. Yalnızca somut şeyler suçun konusu olabilir¹⁸¹.

Suçun konusu ile suçun mağduru kavramı bazen birbirine karıştırılır. Bunun nedeni, suçun konusu ile mağdurun bazen aynı şahıs olmasıdır. Suçun ihlal ettiği hukuki varlık veya menfaatin hamili olan kişi ile suç sayılan fiil kendisine karşı

¹⁷² Özgenç, İ. (2020). s.169

¹⁷³ Ünver, Y. (2003). s.131.

¹⁷⁴ Ünver, Y. (2003). s.131, 142.

¹⁷⁵ Ünver, Y. (2003). s.125. Koca, M., Üzülmöz, İ. (2020a). s.116.

¹⁷⁶ Toroslu, N. (1970). s. 61, 185. Katoğlu, T. (2002). s.658. Aydın, A. (2017). s.3.

¹⁷⁷ Özgenç, İ. (2020). s.213.

¹⁷⁸ Toroslu, N. (1970). s.186.

¹⁷⁹ Ünver, Y. (2003). s.126.

¹⁸⁰ Toroslu, N. (1970). s.187.

¹⁸¹ Aydın, A. (2017). s.3.

işlenen kişinin aynı olması durumunda¹⁸² konu ile mağdur aynı kişi olmakta ise de bu ikisinin aynı şey olduğu söylenemez¹⁸³. Bir başka deyişle, suçun konusu ile mağdur bazen iç içe olmakla birlikte bunlar aynı şey değildir¹⁸⁴. Örneğin, kasten yaralama suçunda suçun konusu kişinin vücudu, mağduru ise kasten yaralanan kişinin kendisidir. Kişinin vücudu, bir şey olması vasfı ile suçun konusu oluşturabilir ancak bir şey hiç bir zaman suçun mağduru olamaz¹⁸⁵.

2.2.2. Mağdur ve Suçtan Zarar Gören Ayrımı

“Suç mağduru” kavramı ile “suçtan zarar gören” kavramı da birbirinden farklıdır. Suçtan zarar gören kavramının kapsamı konusunda öğretide görüş birliği yoktur. Suçun mağduru, aynı zamanda suçtan zarar gören ise de her suçtan zarar gören suçun mağduru durumunda değildir¹⁸⁶. Suçtan zarar gören kavramı mağdur kavramından daha geniştir ve suçun mağdurunu da içine alır¹⁸⁷. Suçtan zarar gören mağdurun kendisi olabileceği gibi mağdurdan başka birisi de olabilir¹⁸⁸.

Suçun mağduru ceza ilişkisinin tarafı olduğu halde, suçtan zarar gören kişi sadece hukuki ilişkinin tarafıdır¹⁸⁹. Esasen “mağdur” kavramı ceza hukukuna ilişkin bir kavramken “suçtan zarar gören” kavramı muhakeme hukukuna ilişkin bir kavramdır¹⁹⁰.

Suçtan zarar gören bir suçun işlenmesi suretiyle zarar gören gerçek veya tüzel kişidir¹⁹¹. Suçtan zarar gören olmanın başlıca koşulları; sağ olmak ve fiil ehliyetine sahip olmaktır¹⁹².

Suçtan zarar gören kavramının tanımından ziyade, koşullarının belirlenmesi gerektiği¹⁹³, bu kavramın kapsamı konusunda değerlendirme yapılırken kavramın geçtiği usul kurumunun niteliğine de bakmak gerektiği ileri sürülmüştür. Suçtan

¹⁸² Ünver, Y. (2003). s.143.

¹⁸³ Yıldız, A.K. (2008). s.28.

¹⁸⁴ Özgenç, İ. (2020). s.213.

¹⁸⁵ Toroslu, N. (1970). s. 188, 189.

¹⁸⁶ Yenisey, F., Nuhoglu, A. (2020). s. 171. Yıldız, A.K. (2008). s.28.

¹⁸⁷ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.138. Yıldız, A.K. (2008). s.28.

¹⁸⁸ Ünver, Y. (2003). s.145.

¹⁸⁹ Demirbaş, T. (2016). s.543.

¹⁹⁰ Kunter, N. (1955) *Suçun Maddi Unsurları Nazariyesi*, İstanbul, s.119. Ünver, Y. (2003). s.144.

¹⁹¹ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.138. Adalet Bakanlığı, Mağdura Yaklaşım Kılavuzuna göre (s.1) suçtan zarar gören “suçun işlenmesiyle hukuken korunan menfaatleri doğrudan veya dolaylı ihlal edilen kimsedir.”

¹⁹² Karakaş Doğan, F. (2011). s.204.

¹⁹³ Ünver, Y., Hakeri, H. (2019). *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 16. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, s.2311.

zarar görene hak ve yetkiler tanıyan kanun koyucu, bunu yaparken her usul kurumunda farklı ölçüler ile hareket etmiş olabilir. Bu nedenle suçtan zarar gören kavramı ihtiyaca göre yorumlanmalıdır¹⁹⁴. Öğretide; işlenen suçtan dolayı haklı çıkarı zedelenen kişinin, bu zedelenme nedeniyle söz konusu suçun kovuşturulmasını isteme hakkının bulunduğu kabulü halinde suçtan zarar gören durumunda olduğu, böyle bir değerlendirmenin geniş anlamda suçtan kaynaklanan zararı ortaya çıkardığı benimsenmiştir¹⁹⁵.

2.3. Mağdur Kavramının Suçun Yapısındaki Yeri, Suça ve Cezaya Etkisi

2.3.1. Mağdur Kavramının Suçun Yapısındaki Yeri

Mağdur kavramının; kast, nedensellik bağı, suçun yapısı gibi kavramları sistematik bir biçimde ortaya koymaya ve bu kavramlara açıklık getirmeye çalışan suç genel teorisindeki¹⁹⁶ yerini ele almak gereklidir.

Suçun yapısını açıklamak için, suç unsurlara bölünmekte ve bu unsurlar da alt unsurlara bölünerek suçun yapısı izah edilmeye çalışılmaktadır. Suç sayılan haksızlığın gerçekleşmiş sayılması için hangi şartların bulunması gerektiği suç teorisince açıklanmaktadır. Suç teorisıyla, suçun yapısı analitik bir incelemeye tabi tutulur¹⁹⁷. Bu faaliyet kapsamında mağdurun yerinin ne olacağı, suçun hangi unsurunun içinde yer alacağı konusunda farklı görüşler bulunmaktadır.

*“Suçun yapısı içinde, fiilin haksızlığına esas oluşturan ve cezalandırılabilir bir davranışı karakterize eden (tipleştiren) unsurlara tipiklik”*¹⁹⁸ denilmiştir. Suçun kurucu (asli) unsurları arasında yer alan tipiklik unsurunu; tipikliğin maddi (objektif) unsurları ve tipikliğin manevi (sübjektif) unsurları olarak ayırarak ele alanlar, mağdur kavramını, tipikliğin maddi unsurlarının bir alt unsuru olarak

¹⁹⁴ Yenisey, F., Nuhoglu, A. (2020). s. 171.

¹⁹⁵ Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017b). s. 234. Yurtcan, “...yargıç bir olayda suçtan zarar görenin sınırlarını belirlerken, sanığa yüklenen ve cezalandırılması istenen fille haklı bir çıkarı haksızlığa uğratılan kişinin, ceza koşturması yapılması konusundaki isteğini, keşide fiilin işlenmesinden doğan tatmin edilme gereksinmesi göz önünde tutulmak ve bu haklı görülürse, kişiye suçtan zarar gören niteliği tanımadır. Böyle bir ölçü matematiksel bir kesinlik göstermese bile, yargıcın kendi yaşadığı toplumda, toplumsal hayatın doğal yasalarını değerlendirmesine temel yaparak, sonuca varmasını olanaklı kılar. Yargıca tanınan böyle bir olanak, ona önüne getirilen bir olayda, toplumsal değer yargılarını da değerlendirmek ve ona göre bir sonuca varmak olanağını verir” görüşünü belirtir. (Yurtcan, E. (1989). s.57.)

¹⁹⁶ Öztürk, B., Erdem, M. R. (2020). s.163.

¹⁹⁷ Koca, M., Üzülmüş, İ. (2020a). s.83.

¹⁹⁸ Öztürk, B., Erdem, M. R. (2020). s.194.

açıklar¹⁹⁹. Suçun tipiklik unsuru içinde maddi unsur ele alanlar ise mağduru, tipiklik unsurunun alt unsuru olarak ele alıp açıklamaktadır²⁰⁰.

Suçun unsurlarını; maddi unsur, manevi unsur ve hukuka aykırılık olarak ayırıp ele alanlar, mağdur kavramını, suçun maddi unsurunun alt unsuru olarak ele alıp incelemektedir²⁰¹.

Mağdur kavramı genellikle suçun unsurları içinde ele alınıp açıklanmakla birlikte, suçun unsurları içinde ele almayıp, hukuki değer kavramıyla birlikte inceleyenler de bulunmaktadır²⁰².

2.3.2. Mağdurun Özellikleriyle Mağduriyetinin Giderilmesinin Suça ve Cezaya Etkisi

2.3.2.1. Mağdurun özelliklerinin suçun kurucu unsuru olması

Ceza kanunlarında düzenlenen suçlar kural olarak herkes tarafından herkese karşı işlenebilir. Suçun kanuni tarifinde, failin herhangi bir insan olması dışında belli özel ve objektif vasıflarından söz edilen suçlara *özgü (mahsus) suç* denilmektedir²⁰³.

Kural olarak bir suçun mağduru olmak için yaşayan, gerçek kişi olmak yeterlidir. Örneğin TCK'nın 86. maddesinde düzenlenen kasten yaralama suçunun oluşması için mağdurda belli bir özellik aranmamıştır. Buna karşılık olarak kanun, bazı suçlar bakımından mağdurda belli özelliklerin varlığını aramış, bu suçların oluşabilmesi için mağdurun kanunda sayılan özellikleri taşıması gerekli görülmüş, mağdurun bu özellikleri taşıması durumunda düzenleme konusu olan suçun oluşmayacağı kabul edilmiştir.

Söz konusu özellikler mağdurun; yaşı, cinsiyeti, icra ettiği görev olabilmektedir. Örneğin TCK'nın 103. maddesinde düzenlenen çocuğun cinsel istismarı suçunun oluşabilmesi için mağdurun çocuk olması yani 18 yaşını doldurmamış olması, TCK'nın 104. maddesinde düzenlenen reşit olmayanla

¹⁹⁹ Koca, M., Üzülmüş, İ. (2020a). s.114 vd.

²⁰⁰ Öztürk, B., Erdem, M. R. (2020). s.201 vd.

²⁰¹ Özgenç, İ. (2020). s.223 vd.

²⁰² Demirbaş, T. (2016). s.542 vd.

²⁰³ Özgenç, İ. (2020). s.212.

cinsel ilişki suçunun oluşabilmesi için mağdurun reşit (ergin) olmaması gerekir²⁰⁴. TCK'nın 99. maddesinde düzenlenen çocuk düşürtme suçunun oluşabilmesi için suçun mağdurunun kadın olması gerekir. TCK'nın 299. maddesinde düzenlenen cumhurbaşkanına hakaret suçunun oluşabilmesi için mağdurun cumhurbaşkanlığı görevini icra ediyor olması gereklidir.

2.3.2.2. Mağdurun özelliklerinin suçun nitelikli halini belirlemesi

Mağdurun taşıdığı özellikler bazen suçun temel şeklinin oluşumuna etki etmemekle birlikte suçun nitelikli hallerini etkiler. Kanunda düzenlenen suçun temel şekli herkese karşı işlenebilmekteyken, suçun daha az veya daha fazla cezayı gerektiren nitelikli halinin oluşabilmesi için mağdurda bazı özelliklerin var olması gerektiği kabul edilmiş olabilir. Bir başka anlatımla; suçun temel şeklinin oluşması için mağdurda bir özellik aranmazken, suçun nitelikli halinin oluşması için mağdurun belli özelliklere sahip olup olmadığı aranmaktadır.

Bu tür suçlarda mağdurun; yaşı, cinsiyeti, icra ettiği görev, içinde bulunduğu durum suçun nitelikli halinin oluşmasını sağlayabilmektedir. Bu konuda bazı örnekler vermek gerekirse: TCK'nın 109. maddesinde düzenlenen kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçu herkese karşı işlenebilen bir suç olmasına rağmen, suçun mağdurunun çocuk olması durumunda, suçun nitelikli hali (TCK 109/3-f) oluşmaktadır. TCK'nın 95. maddesinde düzenlenen işkence suçu herkese karşı işlenebilen bir suçken, bu suçun gebe bir kadına karşı işlenmesi (TCK 95/2-e) suçun nitelikli halini oluşturmaktadır. Yine TCK'nın 86. maddesinde düzenlenen kasten yaralama suçu herkese karşı işlenebilen bir suç olmasına rağmen, bu suçun mağdurun icra ettiği kamu görevi nedeniyle işlenmesi halinde suçun nitelikli hali (TCK 86/3-c) oluşmaktadır. TCK'nın 81. maddesindeki kasten öldürme suçu ile 96. maddesinde düzenlenen eziyet suçunun kadına karşı işlenmesi halinde suçun nitelikli hali gerçekleşir.

2.3.2.3. Mağdurun faille arasındaki ilişkinin suça etkisi

Fail ile mağdur arasındaki ilişki; bazen özel yükümlülüklerin kaynağını oluşturmakta bazen fiilin kötülüğünü veya kınanabilirliğini arttırmakta bazen de

²⁰⁴ Aydın, M. (2018). s. 29 vd. Evlenmekle ergin hale gelen ancak halen 18 yaşından küçük olduğu için çocuk durumundaki kişilere karşı işlenen cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar hakkındaki tartışma için Bkz. Aynı kitap s.32 vd.

suçun işlenmesini kolaylaştırmaktadır²⁰⁵. İşte bu durumları dikkate alan kanun koyucu, mağdur ile fail arasındaki ilişki veya yakınlığa özel bir önem vermiştir.

Suçun mağduru ile faili arasında belli bir ilişkinin veya yakınlığın bulunması bazen suçun temel şeklinin oluşumu için gereklidir. Örneğin TCK'nın 97. maddesinde yer alan terk suçunun oluşabilmesi için failin, mağdur üzerinde koruma ve bakım yükümlülüğünün olması gerekir. Mağdur ile fail arasında böyle bir ilişki yok ise maddede düzenlenen suç oluşmayacaktır.

Bu suçlar bakımından suçun temel şeklinin oluşması için fail ile mağdur arasında belirli bir ilişki veya yakınlık aranmazken, suçun nitelikli halinin oluşması için böylesi bir ilişki veya yakınlığın varlığı aranabilir. TCK'nın sistematüğinde fail ile mağdur arasındaki ilişki veya yakınlık en çok suçun nitelikli halinin oluşumuna etki etmektedir. Gerçekten de pek çok suçun temel şekli herkese karşı işlenebilmekte, ancak bu suçların, failin belli bir ilişkide veya yakınlıkta bulunduğu kişiye karşı işlenmesi durumunda suçun nitelikli hali oluşmaktadır. Örneğin; TCK'nın 86. maddesinde düzenlenen kasten yaralama, TCK'nın 102. maddesinde düzenlenen cinsel saldırı, TCK'nın 103. maddesinde düzenlenen çocuğun cinsel istismarı, TCK'nın 104. maddesinde düzenlenen reşit olmayanla cinsel ilişki suçunun, fail ile belli bir yakınlık içinde bulunan mağdura karşı işlenmesi durumunda, suçun daha fazla cezayı gerektiren nitelikli hali meydana gelmektedir.

Suçun faili ile mağduru arasındaki ilişki bazen suçun takibinin şikâyete bağlı olup olmadığına etki etmektedir. Örneğin, TCK'nın 86/2 maddesinde düzenlenen kasten yaralama suçunun basit halinin takibi şikâyete bağlıyken, failin bu suçu eşine, altsoyuna veya üstsoyuna karşı işlemesi durumunda suçun takibi şikâyete bağlı olmaktan çıkmaktadır. Bunun tersi durum da söz konusu olabilmektedir. Örneğin TCK'nın 102. maddesinin 2. fıkrasında yer alan cinsel saldırı suçunun takibi şikâyete bağlı değildir. Ancak failin bu suçu eşine karşı işlemesi durumunda, suçun takibi şikâyete bağlı hale gelmektedir.

Şahsi cezasızlık sebebi, failin suç yoluna girdiği anda var olan sebeplerdir²⁰⁶. Bu sebepler arasında fail ile mağdur arasındaki ilişki veya yakınlık da bulunmaktadır. Bu ilişki veya yakınlık bazı suçlar bakımından şahsi cezasızlığa

²⁰⁵ Katoğlu, T. (2002). s. 665.

²⁰⁶ Özgenç, İ. (2020). s.684.

yol açmaktadır. Örneğin, hırsızlık suçu herkese karşı işlenebilen bir suçtur. Ancak TCK'nın 167. maddesi uyarınca, failin hırsızlık suçunu eşine veya aynı konutta birlikte yaşadığı kardeşine karşı işlemesi durumunda cezaya hükmolunmaz.

Mağdur ile fail arasındaki yakınlık, bazı durumlarda cezayı azaltan şahsi sebep olarak karşımıza çıkar. Örneğin TCK'nın 167/2 maddesi uyarınca, failin, hırsızlık suçunu, hakkında ayrılık kararı verilmiş eşine karşı veya ayrı konutta yaşayan kardeşine karşı işlenmesi durumunda cezası yarı oranında indirilecektir.

2.3.2.4. Mağdur sayısının suça etkisi

Mağdur sayısı kural olarak suçun oluşumuna etki etmez. Ancak bazı suçların oluşabilmesi için mağdurun birden fazla kişi olması gerektiği gibi bazı suçlar bakımından mağdur sayısının çokluğu suçun nitelikli halinin oluşumu için gereklidir.

Bu durumlar için bazı örnekler vermek gerekirse;

TCK'nın 132/1. maddesinde düzenlene kişiler arasındaki haberleşmenin gizliliğini ihlal suçu ile aynı maddenin 2. fıkrasında yer alan kişiler arasındaki haberleşme içeriklerinin ifşası, TCK'nın 133/1 maddesinde düzenlenen kişiler arasındaki aleni olmayan konuşmaların dinlenmesi ve kayda alınması suçlarının oluşabilmesi için aralarında haberleşme veya konuşma yapan en az iki kişi olması gerekir. Mağdur sayısının çokluğu, bu suçların temel şeklinin oluşumu bakımından gereklidir.

TCK'nın 89. maddesinde düzenlenen taksirle yaralama suçunun temel şekli, bir kişiye karşı işlenen bir suçtur. Ancak, failin taksiri eylemi sonucunda birden fazla kişi yaralanmış ise suçun daha fazla cezayı gerektiren nitelikli hali (TCK 89/4) meydana gelmiş olur.

2.3.2.5. Mağdurun davranışlarının suça veya cezaya etkisi

İlgilinin rızası veya meşru savunma koşullarının varlığı halinde suçun hukuka aykırılık unsuru bulunmamaktadır. Bu gibi durumlarda failin fiili suç teşkil etmeyeceğinden yani ortada suç olmadığından, suç mağdurundan da bahsetmek mümkün değildir. Bu gibi durumlarda “*mağdurun rızasından*” bahsetmek bu nedenle yerinde değildir²⁰⁷.

²⁰⁷ Katoğlu, T. (2002). s. 661.

Mağdurun davranışları bazen suçun oluşumuna etki eder. Mağdur icra ettiği davranışlarla faili etkiler ve fail iradesinde meydana gelen zayıflama ile kendini suçtan alıkoyamaz ve suça yönelir. Kişinin haksız bir fiilin kendisinde oluşturduğu hiddet veya şiddetli elemin etkisi ile suç işlemesi halinde kusurluluğu ortadan kalkmaz ise de kusurluluğu etkilenir. Bu gibi durumlarda failin fiili haksız tahrik altında işlediği kabul edilir ve cezasında kanunda öngörülen miktarda indirimine gidilir.

Haksız tahrik, mağdurun eylemi nedeniyle failin kusur yeteneğindeki azalmayı ifade eder²⁰⁸. Failin iradesinde meydana gelen zayıflama nedeniyle, kendisini suç işlemekten alıkoyma yeteneği önemli ölçüde azalır²⁰⁹. Haksız tahrikte, mağdurdan kaynaklanan haksız fiilin yarattığı öfke veya elem, failin ruhsal yapısında karışıklığa yol açmakta, fail bu karışıklığın sonucunda suç işlemektedir²¹⁰. Mağdur, icra ettiği haksız fiilleri ile failin üzerinde böyle bir etki yapmış ise failin cezasında indirimine gidilir. Bazı durumlarda mağdurun haksız davranışları sonucunda icra edilen fiil suç olmaktan çıkmaz ise de olayın koşullarına göre faile ceza vermekten vazgeçilebilir. Örneğin TCK'nın 129/1 maddesi uyarınca; hakaret içeren söz, mağdurun haksız fiiline tepki olarak işlenmiş ise cezada indirimine gidilebileceği gibi ceza vermekten tümüyle de vazgeçilebilir. Aynı maddenin ikinci fıkrası uyarınca, fail kendisine karşı işlenen kasten yaralama suçuna tepki olarak hakaret içeren sözleri söylemiş ise fiili nedeniyle cezalandırılmaz.

Mağdurun yaptığı fiilin haksız olması yeterlidir. Bu eylemin ayrıca suç teşkil etmesi gerekli değildir²¹¹. Önemli olan bu haksız fiilin failde hiddet veya şiddetli elem meydana getirmesidir.

Haksız tahrik sayılan fiilin mağdur tarafından yapılması gerekir. Bir kişinin yaptığı fiilden dolayı tahrik olan failin suç sayılan fiili başka birisine karşı işlemesi halinde tahrik hükümlerinden yararlanması mümkün değildir²¹². Bu

²⁰⁸ Y. CGK. 23/09/2014 gün, 223 – 388 sayılı kararı.

²⁰⁹ Özgenç, İ. (2020). s.466.

²¹⁰ Y. CGK. 02/07/2014 gün, 158 – 345 sayılı kararı.

²¹¹ Y. CGK. 16/09/2014 gün, 255 – 374 sayılı kararı.

²¹² “2008 yılının Ramazan Bayramının birinci gününde öğle saatlerinde başlayan bir tartışmanın A... Beldesinde Güneydoğu kökenli olup bu belde ikamet eden kişilerle A...’lı kişiler arasında karşılıklı yaygın şiddet olaylarına dönüştüğü, bu kapsamda saat 17.00 sıralarında A... Mağazası önünde toplanan ve karşılıklı kavga eden grupların jandarma görevlilerinin yerinde müdahalesi ile büyük oranda ayrıldığı, olayların bu şekilde yatışmaya başladığı, bu sırada içinde maktullerin de

nedenle, suçun mağdurunun belirlenmesi önem taşır. Suç sayılan fiilin kime karşı işlendiği yani mağdurunun kim olduğu belirlendikten sonra bu kişinin, faile karşı haksız sayılan, hiddet veya şiddetli elem doğuran bir hareketi olup olmadığına bakılmalıdır.

2.3.2.6. Mağdurun suçtan kaynaklanan mağduriyetinin giderilmesinin cezanın belirlenmesine ve bireyselleştirilmesine etkisi

Çalışmamızın konusu içinde mağdurun suçtan kaynaklanan mağduriyetinin giderilmesi bulunmuyor ise de mağduriyetin giderilmesinin cezanın belirlenmesine ve bireyselleştirilmesine etkisi üzerinde durmak gerekmiştir.

2.3.2.6.1. Temel cezanın belirlenmesine etkisi

Ceza muhakemesine konu olan fiilin işlenip işlenmediği, işlendi ise sanık tarafından işlenip işlenmediği, sanık tarafından işlenmiş ise fiilin suç teşkil edip etmediği belirlenir. Bu belirlemeden sonra hukuki nitelendirme yapılır ve bu nitelemeye uygun olarak yaptırım belirlenir. Yaptırım belirlenirken önce işlenen fiilin haksızlık içeriği, daha sonra gerçekleştirilen haksızlık dolayısıyla kişinin kusuru ve kusurluluk durumu göz önünde bulundurulur²¹³.

İşlenen suçla ilgili olarak önce temel ceza belirlenir. Suçun işleyen failin bu suçuna karşılık olarak alacağı cezanın miktarını, ilgili kanun maddesi soyut olarak, çoğu kez alt ve üst sınırlar arasında belirlemiştir²¹⁴. Kanuni tarifinde temel cezanın alt ve üst sınırının bulunduğu suçlarda, temel ceza bu iki sınır arasında belirlenir²¹⁵. Kanun koyucunun soyut olarak belirlediği ceza mahkeme tarafından somut hale getirilir²¹⁶. İki sınır arasında ceza tayin edilirken kullanılan takdir yetkisi somut olayın özellikleri mahkeme tarafından dikkate alınarak kullanılır²¹⁷. Ancak bu takdir yetkisi sınırsız ve belirsiz olmayıp cezanın alt ve üst sınırları

bulunduğu A..’lı kişiler ile jandarma görevlilerinin yer aldığı gruba sanığın kullanmış olduğu Ford Transit marka kamyonetle fren yapmaksızın hızlıca daldığı, bu çarpmanın etkisi ile grupta yer alan maktullerin öldüğü, bir jandarma eri ile bazı kişilerin yaralandığı anlaşılmakla; bu grupta bulunan maktullerin sanığa veya sanığın yakınlarına yönelik herhangi bir haksız fiillerinin olmaması, hatta bu hususun sanık tarafından dahi iddia edilmemesi karşısında, sanık lehine haksız tahrik hükümlerinin uygulanma şartlarının oluşmadığı kabul edilmelidir.” (Y. CGK. 11/06/2013 gün, 27 – 291 sayılı kararı)

²¹³ Özgenç, İ. (2020). s.896.

²¹⁴ Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017a). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 8. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi. s.651.

²¹⁵ Özgenç, İ. (2020). s.896.

²¹⁶ Öztürk, B., Erdem, M. R. (2020). s.516.

²¹⁷ Koca, M., Üzülmüş, İ. (2020a). s.706.

arasında belirleme yapılırken TCK'nın 61/1 maddesinde düzenlenen ölçütlerin esas alınması gerekir. Bu ölçütler işlenen suçun haksızlık içeriği konusunda etkili olan ölçütlerdir²¹⁸. Hâkim, bu ölçütlere dikkat ederek ve onlara dayanarak cezayı belirler.

Suç konusunun önem ve değeri (TCK 61/1-d) ile meydana gelen zarar ve tehlikenin ağırlığı (TCK 61/1-e) cezayı belirlerken dikkate alınması gereken ölçütlerdendir.

İşlenen suç nedeniyle mağdurun değer ya da önemce yüksek bir mal varlığına zarar verilmiş ya da zarar ve tehlike ağırlaştırmış ise mahkeme cezanın alt sınırından uzaklaşarak ceza tayin edebilecektir. Örneğin asgari ücretle çalışan bir işçinin geçimini sağladığı bir aylık maaşının çalınmasıyla ekonomik durumu iyi olan bir kişinin aynı miktarda parasının çalınması, suç konusu paranın önemi bakımından aynı haksızlığı oluşturmaz.

Cezanın belirlenmesine ilişkin bu hükümler suçtan doğan mağduriyetin giderilmesini değil mağduriyetin boyutunun ne olduğunu irdelemektedir. Meydana gelen mağduriyet ağırlaştıkça cezanın alt sınırından uzaklaşma ihtimali ve oranı artacaktır.

2.3.2.6.2. Etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanmasına etkisi

Kanunda suç olarak tanımlanan bir fiilin işlenmiş olmasına rağmen bazı şartların varlığı halinde faile ceza verilmekten vazgeçilebileceği gibi cezasında indirimde de gidilebilmektedir. Failin işlediği fiilin haksızlık olma özelliğini sürdürmesine rağmen ceza verilmemesi halinde *şahsi cezasızlık sebepleri* ya da *cezayı kaldıran şahsi sebeplerin*, cezada indirim yapılması halinde ise *cezada indirim yapılmasını gerektiren şahsi sebeplerin* varlığından söz edilir²¹⁹. Şahsi cezasızlık sebeplerin suçun işlenmesi anında var olan ve failin cezalandırılmasına engel olan şahsa bağlı sebeplerdir. Cezayı kaldıran şahsi sebepler ise suçun işlenmesi anında bulunmayan, ancak suç işlendikten sonra ortaya çıkan, kişiye hiç ceza verilmemesini veya daha az ceza verilmesini sağlayan sebeplerdir²²⁰.

²¹⁸ Özgenç, İ. (2020). s.896.

²¹⁹ Özgenç, İ. (2020). s.659.

²²⁰ Koca, M., Üzülmüş, İ. (2020a). s.378, 379.

Suç tamamlandıktan sonra, fail gösterdiği etkin pişmanlıkla²²¹ suçtan kaynaklanan zararı ve suçun etkilerini gidermeye ya da azaltmaya çalışabilir. Kanun koyucu, suçun işlenmesinden sonra, suçtan kaynaklanan zararın giderilmesini bazı suçlar bakımından cezada indirim yapılmasını gerektiren şahsi sebep olarak düzenlemiştir. Bu düzenlemenin yer aldığı suçların başında mala karşı suçlar ile ekonomik çıkar amaçlı suçlar gelmektedir. Söz konusu suçların işlenmesinden sonra failin suçtan kaynaklanan zararı; aynen iade ya da eski hale getirme ya da tazmin yoluyla gidermiş olması halinde cezada indirim öngörmektedir.

TCK'nın 168. maddesi uyarınca; hırsızlık, mala zarar verme, dolandırıcılık, hileli iflas, taksirli iflas, yağma suçlarında; TCK'nın 245/5 maddesi uyarınca banka ve kredi kartlarının kötüye kullanılması suçlarında; TCK'nın 248. maddesi uyarınca zimmet suçundan; failin, azmettirenin ya da yardım edenin pişmanlık göstererek mağdurun zararını aynen geri verme veya tazmin suretiyle gidermesi halinde cezada indirim öngörülmüştür.

Hırsızlık, mala zarar verme, dolandırıcılık, hileli iflas, taksirli iflas, yağma ile banka ve kredi kartlarının kötüye kullanılması suçlarında zararın kısmen giderilmesi halinde, mağdurun cezada indirim yapılmasına rızası varsa cezada indirim yapılacaktır.

Belirtilen bu hükümlerin uygulanabilmesi için suçun mağdurunun ya da suçtan doğrudan doğruya zarar görenin belirlenmesi ve bu kişinin zararının giderilmesi gereklidir.

2.3.2.6.3. Takdiri indirim hükmünün uygulanmasına etkisi

Sanık hakkında cezayı tayin eden, bütün artırım ve indirim nedenlerini uygulayan mahkeme, son olarak cezanın bireyselleştirilmesi müessesesi olarak

²²¹ Suçun birden fazla kişi tarafından işlenmesinden sonra faillerden birisi tarafından suçtan kaynaklanan zararın tamamen giderilmesi durumunda, diğer faillerin etkin pişmanlık hükümlerinden yararlanıp yararlanmadığı tartışmalıdır. Yargıtay, zararın bir fail tarafından karşılanması durumunda, diğer faillerin karşılayacağı bir zarar kalmadığından onların da etkin pişmanlık hükümlerinden yararlanması gerektiği görüşündedir. Bu durumda zararı gidermeyen diğer faillerin “en azından pişman olduklarını ya da iade ve tazmine rıza gösterdiklerini ortaya koyacak söz veya davranışlarda bulunmaları” gerektiğini dile getiren kararlar var ise de (Y. CGK. 29/03/2016 gün, 2015/13-517 E., 2016/154 K. Sayılı) böylesi durumlarda diğer faillelere de indirim yapılması neredeyse otomatik olarak uygulanmaktadır. Oysa etkin pişmanlık hükmü, cezada indirim yapılmasını gerektiren şahsi sebep olup, zararı tazmin etmeyen ve pişmanlık göstermeye faillelere indirim hükmünün uygulanmaması gerektiği kanısındayız.

takdiri indirim nedenlerini göz önünde bulunduracaktır²²². Kanun koyucu suç ve cezanın kanuniliği ilkesinin gereği olarak cezaları, artırım ve indirim nedenlerini göstermiş ise de suçların gerçekleştiriliş biçimi, failerin gösterdiği farklı özellikler, somut olayda belirlenecek cezanın olaya uygunluğunu etkileyecek tüm nedenlerin önceden belirlenmesi ve kanuna yazılması mümkün değildir²²³. Bu nedenle, cezanın belirlenmesine dair tüm aşamalar bittikten sonra mahkemeye son bir değerlendirme yapma ve cezayı somutlaştırma imkanı tanınmış olup, mahkemenin sanık lehine takdiri indirim hükmünün (TCK 62/1) uygulanmasını gerektiren bir durum olup olmadığını ele alması gereklidir.

TCK'nın 62/2 maddesi hükmü uyarınca; takdiri indirim nedeni olarak; failin geçmiş, sosyal ilişkileri, fiilden sonraki ve yargılama sürecindeki davranışları, cezanın fail üzerindeki olası etkileri göz önünde bulundurulur. Kanunda sayılan bu nedenler sınırlı olarak sayılmamış²²⁴, örnek olarak sıralanmıştır²²⁵. Somut olayın özelliğine göre ve gerekçesi gösterilmek suretiyle başka nedenler de takdiri indirim nedeni uygulanmasına konu edilebilecektir.

Failin suçtan sonra, mağdurun mağduriyetini giderme çabası içinde olması, pişmanlık göstermesi, mağdura karşı sergilediği olumlu davranışları takdiri indirim hükmünün uygulanmasına gerekçe olabilecektir²²⁶.

2.3.2.6.4. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmesine etkisi

Sanık hakkında yapılan yargılama sonucunda; üzerine atılı suçu işlediği anlaşılmakla ve bu suça uygun bir hüküm kurulmakla birlikte bu hükmün açıklanması yani verilen mahkûmiyet hükmüne bağlanan sonuçların doğması istenmemiştir. CMK'nın 231. maddesinde düzenlenen hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı, kurulan hükmün sanık hakkında hukuksal sonuç doğurmamasını ifade eder²²⁷. Mahkeme, sanık hakkında verdiği ve kurduğu

²²² Özgenç, İ. (2020). s.915.

²²³ Koca, M., Üzülmöz, İ. (2020a). s.729.

²²⁴ Özgenç, İ. (2020). s.915. Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017a). s.675. Ayrıca Bkz. TCK 61. maddenin gerekçesi.

²²⁵ Koca, M., Üzülmöz, İ. (2020a). s.729. Öztürk, B., Erdem, M. R. (2020). s.520.

Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017a). s.675.

²²⁶ Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017a). s.676. Koca, M., Üzülmöz, İ. (2020a). s.730, 731.

²²⁷ Tulay, M.E. (2021). "Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması: Yasal Şartların Yerindeliği ve Kararın Hukuki Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme". *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XXV, Yıl 2021, Sayı 4. s.480. Öztürk, B., Tezcan, D., Erdem, M. R.,

hükmün açıklamayı, bir başka deyişle hükmün hukuki sonuçlarını doğurmasını geri bırakır²²⁸. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilebilmesi için muhakemenin tamamlanması, sanığın üzerine atılı suçu işlediğinin belirlenmesi, bu suça ilişkin cezanın belirlenip bireyselleştirilmesi yani hükmün kurulması gereklidir²²⁹.

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilebilmesi için objektif ve sübjektif koşullar öngörülmüş, bu yönde karar verilmesi mahkemenin takdirine bırakılmıştır²³⁰.

Sanık hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilebilmesi için; belirlenen netice cezanın iki yıl veya daha az süreli hapis cezası ya da adli para cezası olması gerekir. Belirlenen netice ceza iki yıldan fazla hapis cezası gerektiriyor ise hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilemez. Cezanın miktarına ilişkin bu koşulun gerçekleşmesinden sonra bakılacak ikinci koşul, sanığın daha önce işlediği kasıtlı bir suçtan mahkûmiyetinin olmaması²³¹ ve yargılama konusu suçun, daha önce işlediği bir suçtan dolayı verilmiş hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararıyla belirlenen denetim süresi içinde işlenmemiş olmasıdır (CMK 231/8, 2. Cümle).

Bu iki koşulun gerçekleşmesi halinde ele alınacak diğer bir koşul, mağdurun veya kamunun suçtan kaynaklanan zararının; aynen iade ya da eski hale getirme ya da tazmin yoluyla giderilmiş olmasıdır. Mağdurun zararını gidermeyen failin hükmün açıklanmasının geri bırakılmasından yararlanması mümkün görülmemiştir. Burada yer alan zarar deyimi, mağdurun veya kamunun uğradığı maddi zararlar olup manevi zararlar bu kapsamda ele alınmamaktadır²³². Yargıtay'ın uygulaması da bu yönde olup, manevi zararların bu kapsamda ele alınamayacağı, maddi zararların ise ancak basit bir araştırmayla tespit edilmesi halinde giderilmesinin şart olarak dikkate alınması gerektiği yönündedir²³³.

Sırma Gezer, Ö., Saygılar Kırkıt, Y. F., Alan Akcan, E., Özaydın, Ö., Erden Tütüncü, E., Altınok Villemin, D., Tok, M.C. (2019). s.646.

²²⁸ Şahin, C., Göktürk, N. (2021). s.192.

²²⁹ Şahin, C., Göktürk, N. (2021). s.192.

²³⁰ Tulay, M.E. (2021). s.481.

²³¹ Şahin, C., Göktürk, N. (2021). s.194.

²³² Tulay, M.E. (2021). s.486.

²³³ Y. CGK.03/02/2009 gün, 2008/11-250 Esas, 2009/13 Karar sayılı kararı. Y. CGK. 22.10.2013 gün, 2012/2-1418 Esas ve 2013/424 Karar sayılı kararı.

Mağdurun zararının bizzat sanık tarafından ödenmesi gerekli değildir. Onun adına üçüncü bir kişi tarafından zararın giderilmesi halinde de sanığın bu hükümden yararlanması mümkündür²³⁴.

Mağdurun zararı tek seferde ödenemiyor ve ödenmesi hüküm sonrasına kalacak ise Mahkeme, vereceği hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararını, mağdurun zararının giderilmesi şartına bağlayabilir (CMK 231/9).

Mağdurun zararının giderilmesinin hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmesi için bir koşul olarak öngörülmesi yerinde ise de, bu konuda mağdurun iradesinin dikkate alınmaması²³⁵, manevi zararın kapsam dışında tutulması ve maddi zararların da ancak basit bir araştırmayla tespitinin mümkün olması halinde değerlendirmeye tabi tutulması eksiklik olmuştur.

2.3.2.6.5. Hapis cezasının ertelenmesine etkisi

Suç işleyen kişinin mahkûm olduğu cezanın infaz edilmesinin amacı, kişiye gerçekleştirdiği haksızlık nedeniyle etkin bir uyarı vermek ve onun etkin pişmanlığını sağlamaktır. Hapis cezasının infaz kurumunda yerine getirilmesinin her zaman böyle bir sonuç verdiği hususu tartışmalıdır. Bazı kişilere sadece cezanın verilmesi yeterli bir uyarı ve iyileşmeyi sağlar ve bu kişilerin infaz kurumuna konulması cezanın amacıyla bağdaşmaz²³⁶. Bu durumda olanlara hapis cezası verilip, bu cezanın infaz kurumunun dışında kalarak çektirilmesi gerekir. TCK'nın 51. maddesinde düzenlenen erteleme kurumu da bu yollardan birisidir ve esasen faile yönelik özel önleme amacının yani faili yeniden topluma kazandırmanın önce çıktığı bir infaz biçimidir²³⁷. Söz konusu hüküm uyarınca yapılan yargılama sonucunda atılı suçu işlediği belirlenen sanığa tayin edilen netice ceza iki yıl veya daha az (çocuklar ve 65 yaşından büyükler için üç yıl veya daha az) süreli hapis cezasıysa mahkeme TCK'nın 51. Maddesinde düzenlenen koşulların oluşması halinde verilen cezanın ertelenmesine karar verebilir. Erteleme, bir şartlı af olarak değil, bir infaz biçimi olarak kabul edilmiş olup²³⁸, erteleme süresinin sonunda ceza infaz edilmiş hale gelir²³⁹.

²³⁴ Tulay, M.E. (2021). s.487.

²³⁵ Tulay, M.E. (2021). s.518.

²³⁶ Özgenç, İ. (2020). s.753, 754. Koca, M., Üzülmöz, İ. (2020a). s.592.

²³⁷ Öztürk, B., Erdem, M. R. (2020). s.472.

²³⁸ Koca, M., Üzülmöz, İ. (2020a). s.597.

²³⁹ Özgenç, İ. (2020). s.758. Öztürk, B., Erdem, M. R. (2020). s.476.

Erteleme hükmünün uygulanması için mağdurun zararının giderilmesi doğrudan bir koşul olarak öngörülmemiştir. Ancak, erteleme kararı verilmesi için gereken sübjektif şart olan “suçu işledikten sonra yargılama sürecinde gösterdiği pişmanlık dolayısıyla yeniden suç işlemeyeceği konusunda mahkemede bir kanaatin oluşması” koşulunu, sanık, suçtan doğan zararı gederek ortaya koymuş olabilir. Bir başka deyişle, sanık, suçu işledikten sonra pişmanlık gösterip suçtan doğan zararı gidermiş ise mahkeme, sanığın bu davranışını ileride suç işlemekten çekineceğine delalet sayabilir.

Bunun yanı sıra, TCK’nın 51/2 maddesi uyarınca; cezanın ertelenmesi, mağdurun veya kamunun uğradığı zararın aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi koşuluna bağlı tutulabilir²⁴⁰. Bu durumda, koşul gerçekleşinceye kadar cezanın infaz kurumunda çektirilmesine devam edilir. Koşulun yerine getirilmesi halinde, hâkim kararıyla hükümlü infaz kurumundan derhal salıverilir. Getirilen bu düzenleme fail lehine olan erteleme hükmünün uygulanmasını mağdurun suçtan kaynaklanan zararının giderilmesi koşuluna bağlamaktadır. Mahkemenin ertelemeyi bu koşula bağlaması için mağdurun davaya katılması ya da zararının giderilmesini istemesi gerekli değildir²⁴¹.

2.3.2.6.6. Hapis cezasının seçenek yaptırımlara çevrilmesine etkisi

TCK’nın 50. maddesi uyarınca kısa süreli hapis cezasının seçenek yaptırım olarak adli para cezasına veya maddede sayılan tedbirlerden birisine çevrilmesi mümkündür. Seçenek yaptırıma çevirme cezanın bireyselleştirilmesi araçlarından birisidir²⁴².

Yapılan yargılama sonucunda belirlenen netice cezanın kısa süreli hapis cezası olması, bir başka deyişle bir yıl veya bir yıldan az hapis cezası (TCK 49/2) olması halinde, sanığın kişiliğine, sosyal ve ekonomik durumuna, yargılama sürecinde duyduğu pişmanlığa ve suçun işlenmesindeki özelliklere göre seçenek yaptırımlara çevrilmesi mümkündür. Daha önce hapis cezasına mahkûm edilmemiş olmak koşuluyla, mahkûm olunan otuz gün ve daha az süreli hapis cezası ile fiili işlediği tarihte onsekiz yaşını doldurmamış veya altmışbeş yaşını

²⁴⁰ Koca, M., Üzülmez, İ. (2020a). s.603.

²⁴¹ Öztürk, B., Erdem, M. R. (2020). s.485.

²⁴² Özgenç, İ. (2020). s.742.

bitirmiş bulunanların mahkûm edildiği bir yıl veya daha az süreli hapis cezasının seçenek yaptırımlara çevrilmesi zorunludur.

Seçenek yaptırımlara çevirme ancak kısa süreli hapis cezaları için mümkün ise de TCK'nın 50/4 maddesinde bu kurala istisna getirilmiştir. Buna göre failin işlediği suç taksirli suç (bilinçli taksirle işlenmiş olması hali hariç) ise verilen ceza bir yıldan uzun süreli olsa da diğer koşulların varlığı halinde, adlî para cezasına çevrilebilir²⁴³.

Görüldüğü gibi, belirlenen hapis cezasının seçenek yaptırımlara çevrilmesi mağdurun zararının giderilmesi şartına bağlanmamış ise de failin yargılama sırasında gösterdiği pişmanlığa vurgu yapılmıştır. Bu kapsamda, failin pişmanlık göstererek mağdurun suçtan doğan zararını gidermiş olması, belirlenen hapis cezasının seçenek yaptırımlara çevrilmesinde gerekçe olarak kullanılabilir. Maddenin bu hükmü, failin suçtan kaynaklanan zararı gidermeye yönelik davranışta bulunmasını sağlayacak niteliktedir²⁴⁴.

TCK'nın 50/1-b maddesi uyarınca; belirlenen kısa süreli hapis cezasının; mağdurun veya kamunun uğradığı zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesine hükmedilebilir.

Mağdurun zararının giderilmesinin seçenek yaptırım olarak düzenlenmesi yerinde olmamıştır. Zira hapis cezası yerine zararın tazminine hükmedilmiş olması halinde, bu tazmin bir tedbir olmadığı gibi bir ceza ya da sair bir yaptırım da değildir²⁴⁵. Ayrıca bu hükmün ilamlı icra yoluyla icraya konulması imkânı da yoktur²⁴⁶.

Mahkemenin, mağdurun zararının miktarını, ne zaman ve ne şekilde ödeneceğini, ödememenin sonuçların neler olacağını hükümde göstermesi gereklidir. Mağdurun zararının tümüyle giderilmesinden bahsedildiği için zararın

²⁴³ Koca, M., Üzülmüş, İ. (2020a). s.575.

²⁴⁴ Koca, M., Üzülmüş, İ. (2020a). s.578

²⁴⁵ Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017a); mağdurun zararının giderilmesi seçeneğine çevirmenin bir ceza mı tedbir mi yoksa ceza ve tedbir yanında üçüncü bir yaptırımı türü mü olduğu yolundaki tartışma hakkında; mağdurun zararının giderilmesinin bir yaptırım olmaktan çok suç politikası ilkelerinin hayata geçirilmesi konusunda bir araç olduğu görüşündedirler (s.583).

²⁴⁶ Özgenç, İ. (2020). s.743.

kısmen giderilmesiyle yetinilmesi ya da bu yönde hüküm kurulması maddede yer alan düzenlemeye aykırı olacaktır²⁴⁷.

Mahkemenin kısa süreli hapis cezasını mağdurun zararının giderilmesi seçeneğine çevirmesi halinde TCK'nın 50/6 maddesi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Yönetmeliğin 38. maddesi uyarınca; hükmün kesinleşmesinden sonra ilamı infaz edecek Cumhuriyet savcılığınca hükümlüye tebligat yapılmalı ve mağdurun zararının hükümde gösterildiği şekilde gidermesi istenmelidir. Yapılan tebligata rağmen otuz gün içinde seçenek tedbirin gereği olarak mağdurun zararının giderilmesine başlanmaması veya başlanıp da devam edilmemesi halinde, hükmü veren mahkeme kısa süreli hapis cezasının tamamen veya kısmen infazına karar verir ve bu karar derhal infaz edilir.

2.3.3. Mağdur Kavramının İctima Hükümlerine Etkisi

2.3.3.1. Zincirleme suç hükümlerine etkisi

Zincirleme suç, bir suç işleme kararı çerçevesinde, aynı suçun aynı kişiye karşı değişik zamanlarda birden fazla işlenmesidir²⁴⁸. Zincirleme suç halinde, aynı suçun birden fazla kez işlenmesi söz konusudur²⁴⁹. Ancak, bu suçların aynı suç işleme kararı ile ve aynı mağdura karşı icra edilmesi gerekir.

Suçun mağdurunun kim olduğunun belirlenmesi, fail bakımından zincirleme suç hükümlerinin uygulanıp uygulanmayacağının tespitinde etkili olur. İşlenen suçların mağdurunun belirlenmesinden sonra bu suçların mağdurunun aynı kişi olup olmadığı üzerinde durulacak, suçun farklı kişilere karşı işlenmiş olması halinde zincirleme suç hükümlerinin uygulanma imkânı kalmayacaktır.

Toplumu oluşturan bireylerin mağdur olduğu bir başka anlatımla suçun mağdurunun belli bir kişi olmadığı durumlarda zincirleme suç hükümlerinin uygulanması mümkündür (TCK 43/1, 3. cümle).

2.3.3.2. Fikri ictima hükümlerine etkisi

Failin işlediği bir fiille bir suç meydana getirmesi esastır. Ancak bazı durumlarda, işlenen bir fiille farklı suçların veya aynı suçun birden fazla kez

²⁴⁷ Koca, M., Üzülmöz, İ. (2020a). s.582.

²⁴⁸ Koca, M., Üzülmöz, İ. (2020a). s. 520.

²⁴⁹ Özgenç, İ. (2020). s.619.

işlenmesi mümkündür. İşlenen tek fiille meydana gelen birden fazla suç aynı türden olabileceği gibi farklı türlerden de olabilir.

Bir fiille, birden fazla kişiye karşı aynı suç işlendiğinde aynı neviden fikri içtima, farklı suçların işlendiği durumlarda ise farklı neviden fikri içtima hali söz konusudur²⁵⁰. Farklı neviden fikri içtima halinde ortadan birden fazla suç vardır. Ancak bu suçlardan sadece en ağır olanına ceza verilmektedir. Zira ortada birden fazla suç olsa da failin işlediği tek bir fiil bulunmaktadır²⁵¹. Aynı neviden fikri içtima hükümlerinin uygulanacağı durumlarda, aynı fiille, aynı suçu işlenmekte ancak bu suçun mağduru farklı kişiler olmaktadır. Aynı suçun, aynı mağdura karşı birden çok defa işlenmesi halinde zincirleme suç hükümlerinin uygulanması gerekir. Bu bakımdan, işlenen suçun mağdurunun belirlenmesi, fail bakımından aynı neviden fikri içtima hükümlerinin uygulanıp uygulanmayacağını belirler.

2.4. Mağdur Kavramının Ceza Muhakemesine Etkisi

2.3.1. Şikâyet

Suç sayılan fiilin soruşturulması, bu soruşturmayı yapmakla görevli Cumhuriyet savcısı tarafından kendiliğinden icra edilen bir faaliyettir²⁵². Kural olarak ceza muhakemesi şarta bağlanamaz²⁵³ ve suçlar mağdurun veya suçtan zarar görenin iradesine bırakılmadan²⁵⁴, kamu adına Cumhuriyet savcısı tarafından kendiliğinden soruşturulur, bu soruşturma sonucunda kamu davası açmaya yeterli delil var ise iddianame düzenlenir²⁵⁵.

Kanun koyucu bazı hallerde, suç sayılan fiil ile ilgili soruşturmanın yürütülmesini, dava açılmasını ve yargılama yapılmasını yani muhakemenin yürüyüşünü belli şartların gerçekleşmesine veya belli engellerin bulunmamasına bağlayabilir. Böyle bir durum söz konusu ise ceza muhakemesi şartlarının varlığından söz edilir²⁵⁶. Ceza muhakemesi şartının gerçekleşmediği durumlarda fiil suç olma özelliğini korur ancak bu fiil bakımından ceza muhakemesi faaliyeti

²⁵⁰ Koca, M., Üzülmöz, İ. (2020a). s. 534,535.

²⁵¹ Koca, M., Üzülmöz, İ. (2020a). s. 535.

²⁵² Gökçen, A., Balci, M., Alşahin, M.E., Çakır, K. (2020). *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 4. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi. S68.

²⁵³ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.61.

²⁵⁴ Özgenç, İ. (2020). s.711.

²⁵⁵ Centel, N., Zafer, H. (2020). s.722.

²⁵⁶ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.61. Centel, N., Zafer, H. (2020), s.722. Yenisey, F., Nuhoğlu, A. (2020). s.584.

yürütülemez ve faile ceza verilemez²⁵⁷. Mahkeme, muhakeme şartlarının gerçekleşip gerçekleşmediğini kendiliğinden araştırır²⁵⁸.

Kanun koyucu bazı suçları soruşturma ve kovuşturma yapılmasını mağdurun veya suçtan zarar görenin şikâyetine bağlamıştır. Bu tür suçlara “*takibi şikâyeteye bağlı suçlar*” denilmektedir²⁵⁹. Şikâyet, mağdur veya suçtan zarar gören kişinin suçu soruşturmakla yetkili bir mercie veya başvuruyu böyle bir mercie iletmekle yükümlü bir mercie başvurarak, suç teşkil eden fiil nedeniyle soruşturma ve kovuşturma yapılması yönündeki iradesini açıklamasıdır²⁶⁰. Şikâyet hakkı kişiye sıkı sıkıya bağlı haklardandır²⁶¹.

Şikâyet hakkı suçun mağduruna ve suçtan zarar gören kişiye ait olduğundan, şikâyet konusu fiilden dolayı kimin mağduru veya zarar gören olduğunun belirlenmesi, şikâyet hakkının kime ait olduğunun belirlenmesi bakımından önem taşır.

Mağdurun tanımına ilişkin açıklamalara yukarıda ayrıntısıyla yer verildiğinden burada tekrara girilmeyecektir. Ancak hatırlatmak gerekirse, mağdur; suçun konusunun ait olduğu ve suçun işlenmesiyle haksızlığa uğramış gerçek kişidir. Dolayısıyla bu tanım kapsamında giren kişilerin suça ilişkin olarak şikâyetinde bulunma hakları vardır. Suçtan zarar gören, mağdurdan dava geniş bir kavramdır. Ancak şikâyet hakkının kimde olduğunun belirlenmesi söz konusu olduğunda suçtan zarar gören kavramının dar yorumlanması ve suçtan doğrudan doğruya zarar görenler ile sınırlanması gerekir²⁶².

Mağdur veya suçtan zarar gören birden çok kişi ise her birinin şikâyet hakkı bulunmaktadır. Şikâyet fiile yönelik olarak yapıldığından, şikâyet başvurusunda failin gösterilmesi ya da fiilin hukuki nitelendirmesinin yapılması gerekli olmadığı gibi, suçun birden fazla kişi tarafından iştirak halinde işlenmiş olması

²⁵⁷ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.65.

²⁵⁸ Yenisey, F., Nuhoğlu, A. (2020). s. 584.

²⁵⁹ Özgenç, İ. (2020). s.711. Gökçen, A., Balcı, M., Alşahin, M.E., Çakır, K. (2020). s.69.

²⁶⁰ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.69. Özgenç, İ. (2020). s.711. Gökçen, A., Balcı, M., Alşahin, M.E., Çakır, K. (2020). s.69. Karakehya, H. (2019). Ceza Muhakemesi Hukuku, 3. Baskı, Eskişehir: Nisan Kitabevi, s.176.

²⁶¹ Y. CGK. 22/04/2014 gün, 71 – 206 sayılı kararı.

²⁶² Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.70. Yenisey, F., Nuhoğlu, A. (2020). s.589.

halinde şikâyetin bazı faillere yönelik yapılması mümkün değildir. Şikâyet ve şikâyetten vazgeçme bütün failleri kapsar²⁶³.

Soruşturma aşamasında şikâyetten vazgeçme, soruşturmanın, kovuşturmaya yer olmadığına dair kararlar sonuçlanmasına yol açar. Vazgeçme kovuşturma aşamasında olmuş ise davanın düşürülmesine dair hüküm tesisi gerekir (TCK 73/4, CMK223/8). Şikâyetten vazgeçme hükmün kesinleşmesine kadar yapılabilir. Hükmün kesinleşmesinden yapılan vazgeçme kural olarak infazı engellemez. Ancak kanun koyucu bazı durumlarda hükmün kesinleşmesinden sonra şikâyetten vazgeçilmesi halinde, hükmün bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılmasına karar verilmesini kabul etmiştir. Örneğin 5941 sayılı Çek Kanunu'nun 6/1-b maddesi uyarınca, hükmün kesinleşmesinden sonra yapılan vazgeçme, çekle ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına neden olma suçuna ilişkin olarak verilen mahkûmiyet hükmünün, bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılmasına yol açar²⁶⁴.

2.3.2. Katılma

Katılma konusuna mağdurun hakları bölümünde ayrıntılı olarak değinilmiştir. Bu kısımda tekrar kaçmama için ayrıntıyla girilmese de mağdur kavramının muhakemeye etkisini göstermek bakımından kısa açıklama yapmak gerekmiştir.

Mağdurun kim olduğunu belirlemek ve mağdur kavramını doğru şekilde tanımlamak, muhakemenin önemli işlemlerinden birisi olan katılma hakkının kimde olduğuna ilişkin tartışmanın doğru değerlendirilmesine yol açacaktır. Zira yapılan soruşturma sonucunda elde edilen delillerin kamu davası açmaya yeterli olup olmadığını değerlendirmek²⁶⁵, yeterli ise kamu davasını açmak ve yürütmek yetkisi Cumhuriyet savcısına ait ise de²⁶⁶ kovuşturma evresinde kamusal iddia makamını temsil eden savcının yanında bazı süjeler de, kamu davası açıldıktan sonra, savcının yanında iddia makamını işgal edebilme imkânı tanınmıştır. Bu kişiler katılan sıfatıyla savcıdan ayrı hak ve yetkilere sahiptir²⁶⁷.

Ceza muhakemesi savcılık makamı ile sanık arasında geçen bir faaliyet olarak görülse de, bu faaliyetin önemli bir tarafı da mağdurdur. Zira mağdur esas

²⁶³ Özgenç, İ. (2020). s.713.

²⁶⁴ Özgenç, İ. (2020). s.945.

²⁶⁵ Ünver, Y., Hakeri, H. (2019). s.497.

²⁶⁶ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.146.

²⁶⁷ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.147.

itibarıyla; kendisine yönelik suç işleyen kişinin cezalandırıldığını görmeyi ve suçtan doğan zararının giderilmesini amaçlar²⁶⁸. Mağdur bu amaçlarını gerçekleştirebilmek için muhakeme faaliyetine aktif olarak katılmak ister. Mağdurun muhakeme faaliyetine aktif olarak katılması ancak davaya katılan (müdahil) sıfatıyla iştirak etmesiyle mümkün olur.

Katılma talebinde bulunmak için suçun mağduru veya suçtan zarar gören veya malen sorumlu olmak gerekir. Suçtan zarar görme halinin doğrudan doğruya olması gerekir²⁶⁹. Dolaylı şekilde zarar görenler²⁷⁰ bakımından katılma imkânı yoktur. Bunun yanı sıra çeşitli kanunlarda bazı kurum ve kuruluşlara davaya katılma hakkı tanınmıştır. Bu kurum ve kuruluşlar kanun gereği katılma hakkına sahip olup, suçtan zarar gören olup olmadıklarına bakılmaz.

2.3.3. Mağdurun beyanının ispata etkisi

Mağdur beyanının değeri ve ispata etkisinin ne olduğu üzerinde kısaca durmak gereklidir.

Ceza muhakemesi sistemimizde delil serbestisi ilkesi geçerlidir. Hukuka uygun şekilde elde edilen, değerlendirme yasağına tabi olmayan ve uyuşmazlığı çözümlemeye yarayan her şey delil olarak değerlendirmeye tabi tutulur. Mahkeme, önüne getirilen ve huzurunda tartışılan hukuka uygun delilleri vicdani kanaatiyle değerlendirir ve bu delillerden sonuç çıkarır. Ancak bu sonuç çıkarma keyfi olarak yapılamaz. Ceza muhakemesinde hâkim, serbest ispat kurallarına göre hüküm kurabilirse de ispat faaliyeti sonucunda, hâkimde oluşan vicdani kanaatin delile dayalı olması zorunludur. Vicdani kanaatin kişisel hislerle değil, delillerin, mantık ve tecrübe kurallarına uygun biçimde değerlendirilmesi suretiyle, üçüncü kişiler tarafından benimsenebilir gerekçeler ortaya konularak oluşturulması gerekir²⁷¹. Dolayısıyla mağdurun beyanının ispata etkisinin ne olduğuna ilişkin tartışmanın da bu çerçevede yapılması, mağdurun beyanına neden itibar edildiğinin veya edilmediğinin üzerinde durulması gereklidir.

²⁶⁸ Onursal, S. (1968). s.2.

²⁶⁹ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.147.

²⁷⁰ Suç tanımıyla korunan hak ve menfaatin dışında kalan hak ve menfaatlerin ihlal edildiği hallerde, bu hak ve menfaatlerin sahipleri suçtan dolayı olarak zarar gören olarak adlandırılmıştır. (Centel, N., Zafer, H. (2020). s.1007).

²⁷¹ Canpolat, C. (2021). “Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanık Beyanının İtibari Değerine İlişkin Bazı Özel Durumlar”. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt XXV, Nisan 2021, Sayı 2. s.514

Öğretide tanık olarak olaya dair beyanda bulunan mağdurun beyanlarının itibari değeri; beyanın ispat gücü, yani güvenilirliği ve sağlamlığı olarak ele alınmıştır²⁷².

Mağdur, çoğu kez olayın tanığı durumundadır ve onun vereceği beyan önemli bir delildir. Kimin mağdur, kimin tanık olduğunu belirlemek, mağdurun, dava konusu olay bakımından tanıklığının olup olmadığını tespit etmek hem yapılacak usuli işlemler üzerinde hem de belirlenen kişinin beyanının alınması ve değerlendirilmesi üzerinde etki yapar.

Mağdurun beyanı ceza muhakemesinde maddi gerçeğin ispatı amacıyla en çok kullanılan araçlardan biri olsa da mağdurun, uyuşmazlığın tarafı olması, yemin etme yükümlülüğünün bulunmaması, sanığa karşı kin ve öfke duyması gibi nedenlerle tarafsız davranması ve doğruyu söylemesi ihtimali zayıf olarak görülmektedir²⁷³.

Mağdur, suç teşkil eden eylem bizatihi üzerinde gerçekleşmiş kişi olması itibarıyla çoğu kez olaya ilişkin en doğru bilgiye sahip olan kişidir. Ancak olayın tarafı olması ve insan doğası gereği; kendini haklı görme eğiliminde ya da öç alma isteğinde olabileceğinden yaşadıklarını tarafsız şekilde nakletmesindeki güçlükler nedeniyle açıklamaları objektif olmayabilir²⁷⁴.

Ceza muhakemesi hukukunda mağdur beyanının sanık beyanından bir üstünlüğü bulunmamaktadır. Bu nedenlerle, mağdur beyanının tek başına mahkûmiyet kararına esas alınması şüpheden sanık yararlanır ilkesine açıkça aykırı görülmektedir²⁷⁵.

Yargıtay, ceza muhakemesinde mahkûmiyet kararının ihtimal ve olasılıklara dayalı olarak verilemeyeceğini istikrarlı şekilde dile getirmektedir²⁷⁶. Mağdurun

²⁷² Canpolat, C. (2021). s.519.

²⁷³ Bozdağ, A., Sariusta, K. (2017). "Ceza Yargılamasında Mağdurun Beyanı ve Delil Değeri", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:8, Sayı:2, s.573

²⁷⁴ Öztürk, B., Tezcan, D., Erdem, M. R., Sırma Gezer, Ö., Saygılar Kırkıt, Y. F., Alan Akcan, E., Özaydın, Ö., Erden Tütüncü, E., Altınok Villemin, D., Tok, M.C. (2019). s.327.

²⁷⁵ Bozdağ, A., Sariusta, K. (2017). s.573.

²⁷⁶ Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 11/06/2013, 2013/14-147 - 2013/299 sayılı kararında belirtildiği üzere; "Amacı, somut olayda maddi gerçeğe ulaşarak adaleti sağlamak, suçu işlediği sabit olan faili cezalandırmak, kamu düzeninin bozulmasını önlemek ve bozulan kamu düzenini yeniden tesis etmek olan ceza muhakemesinin en önemli ve evrensel nitelikteki ilkelerinden biri de, öğreti ve uygulamada; 'suçsuzluk' ya da 'masumiyet karinesi' olarak adlandırılan kuralın bir uzantısı olan ve Latince'de; 'in dubio pro reo' olarak ifade edilen 'şüpheden sanık yararlanır' ilkesidir. Bu ilkenin özü, ceza davasında sanığın mahkûmiyetine karar verilebilmesi bakımından

beyanının delil değerini tespit ederken, mağdurun ruh sağlığı, yaşı, kişiliği, beyanların çelişkili olup olmadığı, mağdur ve fail arasındaki ilişki, mağdurun güvenilirliği ve ahlaki durumu, sanığın savunmaları ile çelişip çelişmediği gibi kriterlere dikkat etmektedir²⁷⁷.

Cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar başta olmak üzere maddi delil ve bulgunun az olduğu ya da hiç olmadığı olaylarda, mağdurun beyanlarına mutlaka itibar edileceğine dair bir karine yoktur²⁷⁸. Mahkeme hangi sebeplerle mağdurun beyanının güvenilir olduğunu ve sanığın beyanından neden üstün tuttuğunu somut ve inandırıcı gerekçelerle, denetlenmeye olanak verecek şekilde ortaya koymalıdır.

Suçun sübutuna dair tek delilin mağdurun beyanından ibaret olması halinde, mağdurun beyanının güvenilirliği somut başkaca delillerle desteklenmelidir²⁷⁹. Yargıtay, mağdurun beyanına itibar edilmesi için şu kıstasların birlikte bulunması gerektiğini genel olarak kabul etmektedir.

1. Mağdurun aşamalarındaki beyanları tutarlı olmalıdır. Bu beyanlar hayatın olağan akışına uygun, tutarlı ve çelişkisiz olmalıdır. Aşamalarda çelişki gösteren beyanlara itibar edilemez²⁸⁰.
2. Mağdurun anlatımları; yer, zaman, olayın gerçekleşme biçimi konusunda ayrıntılı olmalıdır. Soyut ve ayrıntı içermeyen anlatımlar mahkûmiyet için yeterli sayılmamalıdır²⁸¹.

göz önünde bulundurulması gereken herhangi bir soruna ilişkin şüphenin, mutlaka sanık yararına değerlendirilmesidir. Oldukça geniş bir uygulama alanı bulunan bu kural, dava konusu suçun işlenip işlenmediği, işlenmişse sanık tarafından işlenip işlenmediği veya gerçekleştirilme biçimi konusunda bir şüphe belirmesi halinde de geçerlidir. Sanığın bir suçtan cezalandırılmasına karar verilebilmesinin temel şartı, suçun hiçbir şüpheye mahal bırakmayacak kesinlikte ispat edilebilmesidir. Gerçekleşme şekli şüpheli veya tam olarak aydınlatılamamış olaylar ve iddialar sanığın aleyhine yorumlanarak mahkûmiyet hükmü kurulamaz. Ceza mahkûmiyeti; herhangi bir ihtimale değil, kesin ve açık bir ispata dayanmalı, bu ispat, hiçbir şüphe ya da başka türlü oluşturma imkân vermemeli, toplanan delillerin bir kısmına dayanılıp, diğer kısmı göz ardı edilerek ulaşılan kanaate değil, kesin ve açık bir ispata dayanmalıdır. Yüksek de olsa bir ihtimale dayanılarak sanığı cezalandırmak, ceza muhakemesinin en önemli amacı olan gerçeğe ulaşmadan hüküm vermek anlamına gelecektir."

²⁷⁷ Bozdağ, A., Sariusta, K. (2017). s.589.

²⁷⁸ Bu bakımdan, özellikle cinsel dokunulmazlığı karşı suçlarda mağdur "kadının beyanı esastır" şeklinde bir ön kabulden söz etmek mümkün değildir. Elbette bu tür bir suça maruz kaldığını söyleyen kişinin verdiği beyan önemli bir delildir ve soruşturmayı başlatıp ilerletmeye hatta bazı koruma tedbirlerinin uygulanmasına yeterli sayılmalıdır. Ancak salt bu beyanla ve bu beyanının doğruluğu denetleyecek hiçbir fikri faaliyet yamadan mahkûmiyet kararı verilmesi ceza muhakemesine yabancıdır.

²⁷⁹ Bozdağ, A., Sariusta, K. (2017). s.593.

²⁸⁰ Y. 14. CD. 05/02/2014 gün, 2013/10996 - 2014/1101 sayılı kararı, Y. 14. CD. 20/03/2017 gün, 2017/365 - 2017/1435 sayılı kararı, Y. 14. CD. 04/06/2013, 2013/3192 - 2013/7027 sayılı kararı.

3. Suçun ortaya çıkması mağdurun zamanında ve olabilen en erken başvurusuyla olmalı bu mümkün olmamış ise bunun mümkün olmamasının nedeni makul ve haklı görülür şekilde izah edilmelidir²⁸².
4. Mağdurun anlatımları, hiç değilse kısmen, bilimsel delillerle veya hiç değilse yan delillerle örtüşmeli en azından dosyada bulunan az sayıdaki delille çelişmemelidir.

Mağdurun beyanının yapılan muhakeme sonucunda değerlendirilmesi, mahkûmiyet hükmüne esas alınıp alınmayacağı konusundaki tartışmanın yanı sıra, mağdurun beyanının uygulanacak tedbirlere etkisi üzerinde de durmak gerekir.

Kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddetin önlenmesi için kabul edilen İstanbul Sözleşmesi ve 6284 sayılı Kanun uyarınca, ev içi şiddete²⁸³ maruz kaldığını beyan eden mağdurun beyanları, fail olarak gösterdiği kişiye yönelik olarak bazı tedbirlerin uygulanması için yeterli sayılmıştır. Zira böylesi durumlarda şiddete maruz kalan kişinin korunması için gereken tedbirlerin alınması tam bir muhakeme ve ispat sonrasına bırakılamaz niteliktedir.

²⁸¹ Y. 14. CD. 11/05/2017, 2016/8186 - 2017/2592 sayılı kararı.

²⁸² Y. 14. CD. 30/09/2013, 2013/3947 - 2013/9814 sayılı kararı.

²⁸³ 6284 sayılı Kanunun 2/1-b maddesi ev içi şiddeti; şiddet mağduru ve şiddeti uygulayanla aynı haneyi paylaşmasa da aile veya hanede ya da aile mensubu sayılan diğer kişiler arasında meydana gelen her türlü fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddet olarak tanımlamıştır.

3. MAĞDURUN CEZA MUHAEMESİNDEN BEKLENTİLERİ, MAĞDURA YAKLAŞIM, MAĞDURUN CEZA MUHAEMESİNDEKİ ROLÜ, YERİ VE HAKLARI İLE MAĞDURUN BEYANININ ALINMASI

3.1. Mağdurun Ceza Muhakemesinden Beklentileri ve Ceza Muhakemesinde Mağdura Yaklaşım

3.1.1. Genel Olarak

İşlenen suç nedeniyle mağdur olan kişinin beklentileri vardır. Bu beklentiler; çevresinden, toplumdan, medyadan, idari makamlardan ve soruşturma ve kovuşturma organlarından olacaktır. Biz çalışmamızın sınırı gereği daha çok mağdurun ceza muhakemesi sürecinden beklentilerini ele alacağız. Yeri geldikçe diğer kişi ve kurumlardan olan beklentilerine de değineceğiz.

Mağdurun ceza muhakemesinden beklentilerini ele alırken, ceza muhakemesinde görev alan kişilerin, yargılama makamlarının, genel bir ifadeyle adli sistem çalışanlarının mağdura göstermeleri gereken yaklaşımın üzerinde de duracağız.

Esasen burada ortaya koyacağımız hususlar ve ardından sıralayacağımız mağdurun ceza muhakemesindeki hakları, mağdurun yapılan muhakeme faaliyeti sırasında ikincil mağduriyetinin önlenmesine ilişkin bölümün temelini oluşturacaktır.

3.1.2. Mağdurun Ceza Muhakemesinden Beklentileri

Mağdurlar, maruz kaldıkları suç nedeniyle üzgün ve suçluluk duygusu içinde, utangaç veya öfkeli olabilir. İçinde bulundukları ruh halinden çıkabilmek için mağduriyeti inkâr edebilir, kontrolsüzce hareket edebilir, hatta saldırgan tutum sergileyebilirler. Bu tür davranışlar ile karşılaşıldığında sabırlı davranılmalı, mağdurun kendini ifade etmesi için uygun ortam sağlanmalıdır. Mağdur kendisine karşı acımasız olabilir veya çıkmaza girdiğini hissedebilir²⁸⁴.

Suçtan dolayı mağdur olan kişi; suçun doğrudan neden olduğu maddi zararlar, bedensel yaralanma, psikolojik etkiler ve sosyal sonuçlarla karşılaşabilir. Suçtan dolayı mağdur olan kişinin birçok ihtiyacı ve beklentisi ortaya çıkar.

²⁸⁴ Adalet Bakanlığı (2021). *Mağdura Yaklaşım Kılavuzu*, Ankara: Adalet Bakanlığı Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Daire Başkanlığı, s.10.

Mağdurlar genel olarak; adli süreç hakkında bilgi edinmek, sanık hakkında yapılan işlemlerden haberdar olmak, adli süreçte temsil edilerek görüşlerini sunmak ister²⁸⁵.

Mağdurun ceza muhakemesi sisteminden beklentileri mağdurun kişisel ve sosyal durumu ile doğrudan ilgilidir. Mağdurun adaleti nasıl algıladığı, kişisel görüşü ve ahlaki inançları, sosyal çevresinin verdiği tepkiler mağdurun ceza muhakemesinden beklentilerini belirler. Çeşitli ülkelerde yapılan araştırmalardan elde edilen bulgulara göre mağdurların ihtiyaçları ve ceza muhakemesinden beklentileri şu şekilde sıralanmıştır²⁸⁶.

a)Görüşlerinin dikkate alındığı, daha az resmiyet içeren yargılama süreciyle muhatap olmak,

b)Davasının gidişatı ve sonucu hakkında bilgi sahibi olmak,

c)Davaya katılmak,

d)Saygılı ve adil bir muamele görmek,

e)Failin fiiline uygun ağırlıkta cezalandırıldığını görmek,

f)Suçtan kaynaklanan zararlarını giderecek maddi tazminat elde etmek,

g)Suçtan kaynaklanan manevi zararlarının karşılanması ve suç nedeniyle kendisinden özür dilenmesi.

Suç sayılan fiilin işlenmesiyle başlayan ceza muhakemesinin mağdurun bu beklentilerini dikkate alması ve karşılaması gerekir. Esasen mağdurların beklentileri zaman içerisinde mağdur haklarının gelişmesini sağlamış ve söz konusu beklentilerin önemli bir kısmı mağdur hakkı haline gelmiştir.

3.1.3. Ceza Muhakemesinde Mağdura Yaklaşım

3.1.3.1. Genel olarak

Suç sayılan fiil nedeniyle bir hakkı veya hukuken korunan bir menfaati zarara veya tehlikeye uğrayan, suça doğrudan muhatap olan mağdura gösterilecek yaklaşım özel önem taşır. Suç nedeniyle zarara uğrayan, maddi ve manevi olarak

²⁸⁵ Kelly, D. (1984), “Victims’ Perception of Criminal Justice”, *Pepperdine Law Review*, Sayı 11., s.19.

²⁸⁶ Aertsens, I. (2014). “Türkiye’de Mağdur Haklarının ve Mağdurlara Verilen Hizmetlerin Güçlendirilmesi: Etkin Uygulamaya Doğru”, UNDP Türkiye, s.19.

suçtan etkilenen kişinin ceza muhakemesi içindeki rolü, yeri ve hakları ele alınırken özel ihtimam gösterilmelidir.

Gelişen koşullarda ve küreselleşen dünyada kişilerin sürekli yer değiştirmeleri, sınır aşan suçların işlenmesi gibi nedenlerle, mağdurların uluslararası alanda korunma ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Cezayı gerektiren bir eylemi sonucunda savunmasız ve yardıma muhtaç halde kalan mağdurun korunması uluslararası kuruluşların daha çok dikkatini çeken bir konu haline gelmiştir. Uluslararası kuruluşlar bu konuya 20. Yüzyılın sonlarında eğilmeye başlamış ve 21. Yüzyılın başlarında bu konuda pek çok uluslararası belge ortaya çıkmıştır. Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği mevzuatı içerisinde mağdura yaklaşım konusunda önemli belgeler bulunmaktadır.

3.1.3.2. Birleşmiş Milletler mevzuatı

Birleşmiş Milletlerin 29 Kasım 1985 tarihli ve 40/34 sayılı “*Suçtan ve Yetki İstismarından Mağdur Olanlara Adalet Sağlanmasına Dair Temel Prensipler Deklarasyonu*” mağdurların korunması alanında standartlar belirlemeye katkıda bulunmuştur²⁸⁷ ve mağdurlara şefkatle ve insanlık onuruna saygıyla muamele edilmesini öngörmektedir. Deklarasyonun 5. paragrafında, suç mağdurlarının; adil, az masraflı, resmi ve gayri resmi usullerle mağduriyetlerinin tazmin edilmesine ilişkin mekanizmalar kurulmasını öngörmektedir. 6. Paragrafın (b) bendinde, mağdurlarının görüş ve kaygılarını ceza muhakemesi içinde dile getirmelerine imkân tanınması ve bu görüşlerin dikkate alınması vurgulanmaktadır²⁸⁸.

*Suç Mağdurları ve Gücün Suistimali Hakkında Temel Adalet Hükümleri Beyannamesi (Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power*²⁸⁹), mağdurlara yönelik yardım ve destek çalışmalarına uluslararası alanda destek veren düzenlemelerin başında gelmektedir. Mağdura adli ve idari soruşturma sürecine başvurma hakkını veren bu Beyanname konuya ilişkin dört temel hususa işaret etmektedir. Buna göre;

²⁸⁷ Buczma, R.S. (2013). s.2.

²⁸⁸ Lazaro, J. (2014). “Victim Rights in International Community and EU-Directive 2012/29.” *Uluslararası Mağdur Hakları Sempozyumu (2014) Kitabı*, Ankara: Adalet Bakanlığı, s.43.

²⁸⁹ https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/40/34

Mağdur adil bir şekilde muamele görmeli ve isteklerine kulak verilmelidir. Mağdura karşı suç işleyen kişinin suçtan doğan zararı gidermesi, mağdura tazminat ödemesi sağlanmalıdır. Mağduriyete yol açan kişinin maddi durumunun yetersiz olması hâlinde mağdura verilecek tazminat hükümet tarafından ödenmelidir. İçinde bulunduğu sıkıntılardan dolayı mağdura yardım edilmelidir²⁹⁰.

Birleşmiş Milletler kadına karşı şiddet ile ev içi şiddeti özel olarak ele almıştır. 18 Aralık 1979 tarihinde Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) kabul edilmiştir. Uluslararası kadın hakları yasası olarak da kabul edilen CEDAW, sözleşmeye taraf olan ülkelerde kadın haklarının güvence altına alınmasını ve geliştirilmesini hedeflemektedir²⁹¹.

3.1.3.3. Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği mevzuatı

3.1.3.3.1. Mevzuatın gelişim süreciyle Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 2010/29/EU sayılı direktifi

İkinci Dünya Savaşından sonra gelişme gösteren Avrupa mevzuatı ceza muhakemesi bakımından sanığa odaklanmıştır. Avrupa Birliği süreciyle birlikte sanıkla ilgili gelişmeler daha da artmıştır. AB üyesi ülkeler arasındaki sınırların açık oluşu nedeniyle oluşan insan hareketleri, özellikle de suç işleyen kişilerin kolay kaçış imkânı bulmaları, AB içi mevzuat çalışmalarını sanık odaklı hale getirmişti²⁹².

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, bir suç ithamı altında bulunan sanığın, adil yargılanmasını temin, haklarının güvence altına alınmasına odaklı bir sözleşmedir. Bu sözleşmeyi uygulayan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin uygulaması da daha çok sanığın haklarına yöneliktir. Ancak, muhakeme süreçlerine ilişkin usullerin kişi hak ve özgürlüklerini koruması gerektiğine ilişkin gelişen fikirler, AİHS'nin mağdurları da kapsayacak şekilde değiştirilmesi gerektiğine dair görüşlere yol açmıştır²⁹³.

²⁹⁰<https://biblioteca.cejamerica.org/bitstream/handle/2015/670/un-declaration-victims.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

²⁹¹ <https://kadinininsanhaklari.org/savunuculuk/uluslararasi-sozlesmeler-ve-mekanizmalar/cedaw/>

²⁹² Buczma, R.S. (2013). s.6.

²⁹³ Kulesza, C. (2012). "Directive 2012/29/EU of 25 October 2012 Establishing Minimum Standards on the Rights, Support and Protection of Victims" *Current Problems of the Penal Law and Criminology*, (Editör: E. W. Plywaczewski), Warsaw, s.139.

Avrupa Konseyi'nin mağdurların korunmasına ve haklarına ilişkin standartları bazen bağlayıcı sözleşmelere bazen de tavsiye kararlarına konu olmuştur. Bu metinlerin bazıları özellikle mağdurla ilgilenirken diğerleri belli bir suç tipinin (örneğin cinsel saldırı suçunun) mağdurlarına yönelik düzenlemeler getirmiştir²⁹⁴.

Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği bakımından mağdurlara ilişkin mevzuatın gelişiminin belli başı aşamaları şunlar olmuştur:

Suç mağdurlarının korunması konusu, 15-16 Ekim 1999 tarihinde Finlandiya'nın Tampere şehrinde yapılan Avrupa Konseyi toplantısında ele alınmıştır. Toplantının sonuç bildirgesinin 32. paragrafında; suç mağdurlarının korunması ve özellikle suç mağdurlarının adalete erişimi, zararlarının tazminini talep etme hakkı konularında asgari standartların oluşturulması gerektiği vurgulanmıştır.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin mağdurlara yardım ve mağduriyetin önlenmesine ilişkin 28/06/1985 tarihli R (85) 11 sayılı Tavsiye Kararı²⁹⁵, mağdurun ihtiyaçlarını karşılamamanın ve menfaatlerini korumanın ceza adaletinin temel bir işlevi olması gerektiğini vurgulamış, ceza adalet sisteminin tüm aşamalarında mağdurların ihtiyaçlarının dikkate alınmasını sağlayacak kurallar getirmiştir²⁹⁶.

Bu aşamadan sonra yapılan çalışmalar sonucunda 15 Mart 2001 tarihinde *Mağdurların Cezai İşlemlerdeki Durumu Hakkında 2001/220/JHA sayılı Avrupa Konseyi Çerçeve Kararı* kabul edilmiştir.

1987 yılında kabul edilen mağdurlara yardım ve mağduriyetin önlenmesine ilişkin R (87) 21 Sayılı Tavsiye Kararı²⁹⁷ güncellenmiş ve Suç Mağdurlarına Yardımla ilgili 2006 tarih ve 2006/8 sayılı *Avrupa Konseyi Tavsiye Kararı*²⁹⁸ alınmıştır. Bu karar, suç mağdurları ile ilgilenen profesyonellerin alması gereken eğitim seviyelerine kadar birçok konuya vurgu yapmıştır. Devletlerin, mağdurların toplumdaki, evlerindeki ve iş yerlerindeki iyileştirme süreçlerinin tamamında yardım almalarını güvence altına almaları benimsenmiştir. Bunun sağlanması için

²⁹⁴ Buczma, R.S. (2013). s.3.

²⁹⁵ <https://rm.coe.int/16804dccaec>

²⁹⁶ Buczma, R.S. (2013). s.3.

²⁹⁷ <https://rm.coe.int/16804f856c>

²⁹⁸ <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2007-72-366>

devletlerin, mağdurlara yardım eden sivil toplum kuruluşlarını desteklemeleri gerektiği belirtilmiştir²⁹⁹.

Avrupa Konseyi'nin 10 ve 11 Aralık 2009 tarihlerindeki toplantısında vatandaşlarına hizmet eden ve onları koruyan açık ve güvenli Avrupa Belgesi kabul edilmiştir³⁰⁰.

Avrupa Konseyi, Ceza İşlemleri Sırasında Mağdurların Haklarının Güçlendirilmesi ve Korunmasına Dair Yol Haritasının Oluşturulmasına Dair 10 Haziran 2011 tarihli kararını³⁰¹ vermiştir. Budapeşte Yol Haritası olarak isimlendirilen bu belgede; suç mağdurlarının haklarının güçlendirilmesi, desteklenmesi ve korunması için Avrupa Birliği seviyesinde harekete geçilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

26 Kasım 2009 tarihinde Avrupa Parlamentosu Kadınlara Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kararı kabul edilmiştir³⁰². Bu Karar özel olarak şiddet mağduru olan kadınların korunmasına, şiddetin engellenmesine ve şiddeti doğuran nedenlerin ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere ilişkin düzenlemeler içermektedir.

Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen CEDAW Sözleşmesinde düzenlenen CEDAW Komitesinin tavsiyeleri uyarınca, Avrupa Konseyi Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Sözleşmeyi (İstanbul Sözleşmesi)³⁰³ kabul etmiştir.

Suç mağdurlarının tekrarlanan mağduriyetten, tehdit ve misillemelerden korunması için alınacak tedbirler konusunda; Avrupa Parlamentosunun ve Konseyinin Avrupa Koruma Emrine İlişkin 2011/99/EU sayılı Direktifi³⁰⁴ ile Hukuki Konularda Koruma Tedbirlerinin Karşılıklı Tanınmasına İlişkin 606/2013/EU sayılı Tüzüğü³⁰⁵ kabul edilmiştir.

İnsan kaçakçılığı mağdurlarının korunmasına ilişkin özel düzenlemeler içeren Avrupa Parlamentosu ve Konseyinin İnsan Kaçakçılığı ile Mücadele ve

²⁹⁹ Lazaro, J. (2014). s.43.

³⁰⁰ Bu Belge Avrupa Birliği'nin Resmi Gazetesinde (Official Journal) yayınlanmıştır. OJ L 82, 22/03/2011, s.1.

³⁰¹ OJ C 187, 28/06/2011, s.1.

³⁰² OJ C 285, 21/10/2010, s.53.

³⁰³ <https://rm.coe.int/1680462545>

³⁰⁴ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0099&from=HU>

³⁰⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L:2013:181:TOC>

İnsan Kaçakçılığı Mağdurlarının Korunmasına Dair 2011/36/EU sayılı Direktifi³⁰⁶ 5 Nisan 2011 tarihinde kabul edilmiştir.

Çocukların maruz kaldığı cinsel suçlar nedeniyle suç mağduru olan çocukların korunmasını düzenleyen Avrupa Parlamentosu ve Konseyinin Çocukların Cinsel Tacizi, Cinsel İstismarı ve Çocuk Pornografisi ile Mücadele Hakkındaki 2011/93/EU sayılı Direktifi³⁰⁷ 13 Aralık 2011 tarihinde kabul edilmiştir.

2001 tarihli Çerçeve Kararının uygulanması sürecinde yaşanan sorunlar, özellikle de üye devletlerin mevzuatındaki farklılıklar nedeniyle çıkan tartışmalar ışığında yeni bir çalışma yürütülmüştür. Yapılan çalışmalar sonucunda mağdurların haklarına, korunmasına ve desteklenmesine ilişkin asgari standartları belirleyen³⁰⁸ 25 Ekim 2012 tarihli “*Suç Mağdurlarının Haklarına, Desteklenmesine ve Korunmasına İlişkin Asgari Standartları Belirleyen ve 2001/220/JHA Sayılı Konsey Çerçeve Kararının Yerini Alan 2012/29/EU Sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Direktifi*³⁰⁹” kabul edilmiştir. Avrupa Birliği ülkelerinin iç hukuku bu Direktif doğrultusunda gelişme göstermiştir.

Avrupa Birliği’nin yürütme organı olan Avrupa Komisyonu her yıl Avrupa Birliği’nde bulunan 75 milyon kişinin suç mağduru olduğunu, bu kişilerin seyahate ederek yer değiştirdiğini, suçun işlendiği yer ile mağdurun bulunduğu yerin farklı ülkeler olabileceğini değerlendirerek³¹⁰ söz konusu Direktifin uygulanması bakımından yol gösterici olması için Rehber Belge yayınlamıştır. Yapılan düzenlemeler AB üyesi ülke vatandaşı olup olmadığına bakılmaksızın³¹¹ AB üyesi ülkelerde işlenen suçlardan mağdur olan kişiler bakımından koruma sağlamaktadır³¹². Söz konusu Rehber bağlayıcı nitelikte değilse de Direktifin uygulanması bakımından önem taşımaktadır.

³⁰⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L:2011:101:TOC>

³⁰⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L:2011:335:TOC>

³⁰⁸ Novokmet, A. (2016). s.88.

³⁰⁹ Bundan sonra kısaca Direktif olarak adlandırılacaktır. Avrupa Birliği’ne üye devletler, bu Direktifi 16/11/2015 tarihinde kadar ulusal hukuklarına aktarmayı kabul etmiştir. Direktif 14/11/2012 tarihinde Avrupa Birliği Resmi Gazetesi’nde yayınlanmıştır. Direktif metni için Bkz. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1421925131614&uri=CELEX:32012L0029> (Erişim tarihi 30/01/2019)

³¹⁰ https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/criminal-justice/victims-rights_en#supportandprotectionforvictims (Erişim tarihi 30/01/2019)

³¹¹ Pali, B. (2016). s.5.

³¹² Buczma, R.S. (2013). s.14.

Direktif üye devletler bakımından bağlayıcı nitelikte olup, iç hukuk düzenlemelerinin direktife uygun olarak yapılandırılması gereklidir³¹³. Ancak bu gereklilik düzenlemelerin harfi harfine iç hukuka aktarılması anlamına gelmemektedir. Direktifte yer alan temel ilkelere ve temel amaçlar uyum sağlanması yeterlidir³¹⁴.

Mağdurların hakları ve korunması konusunda uluslararası birçok düzenleme olmuş ise de bunların hiçbirisi 2012/29/EU sayılı Direktif kadar geniş ve kapsamlı olmamıştır³¹⁵.

Direktif, AB düzeyinde mağdurların usulî haklarının geliştirilmesinde büyük katkı sağlamıştır³¹⁶. Bununla birlikte Direktif'te yer alan düzenlemelerin mağdurlar bakımından asgari (minimum) haklar ve düzenlemeler olduğu, üye devletlerin burada belirtilenden daha yüksek seviyede koruma sağlayacak haklar getirebileceği unutulmamalıdır³¹⁷.

Somut düzenlemeler içermesi, AB ülkelerinin ulusal mevzuatlarının bu doğrultuda gelişme göstermesi bakımından söz konusu Direktifin özel olarak ele alınıp irdelenmesi gereklidir.

3.1.3.3.2. Direktifin amacı

Avrupa Birliği verilerine göre her yıl 75 milyon insan, AB sınırları içinde suç ve şiddet mağduru olmaktadır. Bu sayı AB vatandaşlarının yaklaşık %15'ine denk gelmektedir³¹⁸. Avrupa Birliği organları suç mağduru olan bu kişilere yardım edilmesi, desteklenmesi, mağduriyetlerinin tekrarlanmasının önlenmesi için çeşitli önlemler almak istemiştir. Bu amaç doğrultusunda bir kısmı yukarıda zikredilen uluslararası belgeler oluşturulmuştur. Bu belgeler arasında en önemlisi *Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 25 Ekim 2012 tarihli ve 2012/29/EU sayılı Direktifi*'dir.

³¹³ Pali, B. (2016). Briefing Paper About the Regulation of Restorative Justice in the Directive 2012/29/EU. s.4.

³¹⁴ Novokmet, A. (2016). s.90

³¹⁵ Buczma, R.S. (2013). s.2.

³¹⁶ Novokmet, A. (2016). s.107.

³¹⁷ Kulesza, C. (2012). s.141.

³¹⁸ Lazaro, J. (2014). s.42.

Direktif'in temel amacı; mağdurların uygun bilgi, destek ve koruma almalarını ve ceza muhakemesine katılmalarını sağlamaktır³¹⁹. Direktif, bireysel bir değerlendirmeye, bilgi, destek, koruma ve usulî hakların sağlanmasına yönelik olarak hedeflenmiş ve katılımcı bir yaklaşıma dayanarak bireysel bir şekilde mağdurların ihtiyaçlarını ele almaya odaklanmıştır. Mağdurlarının doğru bilgi almalarını, destek ve koruma hizmetlerinden yararlanmalarını, adli süreç kapsamında mağdurla temas halinde olan kişilerin, mağdura saygılı, duyarlı, mağdurun ihtiyaçlarını göz önüne alan, profesyonel ve ayrımcı olmayan tutum ve davranışlar sergilemelerini sağlamak temel amaçlar arasında sayılmıştır³²⁰. Özellikle ikincil mağduriyet ile tekrarlanan mağduriyete, korkutmaya ve misillemeye yönelik risk altında olduğu kabul edilen, başta kadınlar olmak üzere cinsiyete dayalı şiddet mağdurlarını da kapsayan, belirli suç mağdurların özel olarak desteklenmesine ve korunmasına önem verilmiştir. Direktif ayrıca ceza muhakemesine katılımları süresince çocuk mağdurun yüksek yararının öncelikli olarak dikkate alınması ile çocuğa duyarlı bir yaklaşım gösterilmesi gerektiğinin üzerinde durmaktadır. Direktif ayrıca mağdurun ceza adalet sistemi içindeki rolüne odaklanmaktadır³²¹. Bu anlamda mağdurun ceza muhakemesinde kilit bir rolü olan, bireysel ihtiyaçları bulunan bir birey olarak kabul edilmesi önemsenmektedir. Direktif mağdurun korunmasına, mağduriyetinin önlenmesine ve giderilmesine ilişkin yasa, idari ve uygulamaya yönelik tedbirleri birleştirmeye çalışmaktadır.

3.1.3.3.3. Direktif'e göre mağdura yaklaşımın temel unsurları

Direktif, mağdurlara tanınacak haklar ve verilecek hizmetler bakımından iki farklı model ve bu modellerin birbiriyle kombine şekilde kullanılabileceği farklı modellerin uygulanmasına imkân sağlamıştır. Söz konusu modellerden ilki, mağdura geniş hak ve yetkiler tanınarak kendi çıkarlarını kendisini takip etmesini sağlayan usuli haklar (model of procedural rights) modelidir. Diğer, mağduru, muhakemede görev alan kurumlar tarafından sağlanan hizmet ve faaliyetler bakımından özellikli hedef grup olarak ele alan hizmet (model of services) modelidir³²².

³¹⁹ Kulesza, C. (2012). s.140.

³²⁰ Adalet Bakanlığı (2021). s.7.

³²¹ Adalet Bakanlığı (2016). Avrupa Birliğinde Mağdur Hakları, Ankara, s.27.

³²² Kulesza, C. (2012). s.142.

Direktif mağdura yaklaşımın temel unsurlarını belirlemiştir. Direktif, mağdurların iyileşmelerine yardımcı olmak için ele alınması gereken temel ihtiyaçlarının; tanıma, saygılı ve onurlu bir şekilde davranılma, desteklenme ve korunma, adalete erişim ile tazminat ve telafi elde etme olduğunu vurgulamaktadır.

Suç mağdurlarına; ırk, renk, etnik ya da sosyal köken, genetik özellikler, dil, din ya da inanç, politik ya da diğer görüşler, ulusal bir azınlığın üyesi olma, mülkiyet, doğum, engellilik, yaş, cinsiyet, cinsel ifade, cinsel kimlik, cinsel eğilim, ikamet durumu ya da sağlık gibi nedenlerle ayrımcılığa maruz bırakılmadan, saygıyla, duyarlılıkla ve profesyonel bir anlayışla yaklaşılmalı ve kabul edilmelidir³²³.

Ceza soruşturması kapsamında görev yapan yetkili makamlarla yapılan bütün görüşmelerde ve mağdurlara destek ya da onarıcı adalet hizmetleri gibi mağdurla bağlantının gerekli olduğu hizmetler sırasında, suç mağdurunun kişisel durumu ve acil ihtiyaçları, yaşı, cinsiyeti, olası engellilik durumu ve olgunluğu göz önünde bulundurulmalı ve vücut, akıl ve ahlaki bütünlüğüne saygı gösterilmelidir. Suç mağdurları, ikinci kere ve defalarca aynı suçun mağduru olmaktan, tehdit ve misillemelerden korunmalı ve iyileşmeleri için gerekli, yeterli destek verilmeli ve mağdurların adalete yeterli erişimi sağlanmalıdır.

Direktifin uygulamasında, suç mağduru bir çocuk ise, çocuğun yüksek yararı öncelikli ve bireysel olarak ele alınarak değerlendirilmelidir. Çocuğa duyarlı yaklaşım; çocuğun yaşının, olgunluğunun, tarafların görüşlerinin (çocuk, uzmanlar, veli, vasi vs.), ihtiyaç ve endişelerinin hesaba katılmasıdır. Çocuk, velisi ya da varsa yasal temsilcisi, çocuğa özel herhangi bir önlem veya haktan haberdar edilmelidir.

Cezai kovuşturma bağlamında, mağdurların görevlilerle, ilk temaslarından başlamak üzere, verilen bilgiler dâhil olmak üzere, iletişimleri esnasında, kendilerini ifade etmelerine ve anlaşılmalarına yardımcı olmak amacıyla gerekli tedbirler alınmalıdır.

³²³ Caputo, M., Engelhart, M., Mazzucato, C., Giavazzi, S., Visconti, A. (2017). *Guidelines for Corporations Preventing Victimisation and Dealing with Victims of Corporate Violence*, (Ed.Giavazzi, S). Milan. s.7

Mağdurlar ile yapılan sözlü veya yazılı iletişimlerde, basit ve anlaşılabilir bir dilin kullanılması sağlanmalıdır. Mağdurun, engellilik gibi bireysel anlama veya kendini ifade etme özelliklerini etkileyen durumları da dikkate alınmalıdır.

Mağdurların cezai yargılama sürecinde, ikincil, tekrarlanan mağduriyet, sindirme ve misilleme eylemlerine maruz kalmamaları için; mağdurun kişisel özellikleri, suçun koşulları, suçun türü veya niteliği gibi özellikler dikkate alınarak özel koruma önlemleri hızlı bir şekilde uygulanmalıdır.

Hassas ya da kırılgan olarak tanımlanan mağdur grupları için özel önlemler alınmasının gerekli olup olmadığı Direktif'in hazırlanma sürecinde tartışma konusu edilmiştir. Kırılgan sayılacak mağdurların önceden belirlenmesi ve bu konuda bir liste hazırlanmasının gerekip gerekmediğine ilişkin tartışmalar sonucunda mağdurlar hakkında ulusal mevzuata göre bireysel değerlendirme yapılması gerektiği kabul edilmiştir. Bunun yanı sıra *“hassas (kırılgan ya da savunmasız) mağdur”* kavramı yerine *“özel korunma ihtiyacı olan mağdur”* kavramı geliştirilmiştir³²⁴.

Direktif mağdurlara yönelik hizmetlerin kişiselleştirilmesini yani mağdurun özellik ve ihtiyaçlarına uygun şekilde verilmesini temin etmeye çalışmaktadır³²⁵. Bunu temin için mağdurların bireysel değerlendirmesi yapılmalıdır. Bireysel değerlendirmede, suçun ağırlığı nedeniyle önemli ölçüde zarar gören mağdurlara; özellikle, kendi bireysel özellikleriyle ilişkili olarak (cinsiyet, dil, din, renk, etkin köken, mezhep, siyasal düşünce vs.) bir önyargı ya da ayrımcılık nedeniyle işlenen bir suçun mağdurlarına; suç faili ile ilişkisi ve faile bağımlılığı nedeniyle savunmasız durumda bulunan mağdurlara özel dikkat gösterilmelidir³²⁶. Bu bağlamda, terör mağdurları, organize suç, insan kaçakçılığı, cinsiyete dayalı şiddet, yakın ilişkilerde şiddet, cinsel şiddet, sömürü veya nefret suçu ve engelli mağdurlara özel önem verilmelidir.

Bireysel değerlendirmelerin seviyesi, mağdurun uğradığı suçun ağırlığı ve zararın şiddetine göre ayarlanmalı, mağdurun katılımı ile yürütülmeli ve bazı özel önlemlerden faydalanmak isteyip istememeleri de dikkate alınarak yapılmalı, temel unsurların değişmesi durumunda değerlendirmeler güncellenmelidir.

³²⁴ Buczma, R.S. (2013). s.9.

³²⁵ Pali, B. (2016). s.6.

³²⁶ Buczma, R.S. (2013). s.10.

Özel koruma ihtiyacı olan mağdurlara, cezai soruşturmalar sırasında; mağdurun ifadesinin alındığı ya da görüşmelerin yapıldığı yerler bu amaç için tasarlanmış olmalı, mağdur ile görüşme özel eğitilmiş kişilerce yapılmalı, mağdur ile yapılan tüm görüşmeler mümkün olduğunca aynı kişiler tarafından yapılmalıdır. Cinsel şiddet, cinsiyete dayalı şiddet veya aile içi şiddet mağdurları ile yapılan tüm görüşmeler ya da ifadeler, mağdurun talebi halinde ceza muhakemesi sürecine zarar vermeyecekse ve savcı ya da hâkim tarafından yürütülmüyorsa mağdurla aynı cinsiyetten bir kişi tarafından yürütülmelidir.

Özel koruma ihtiyacı olan mağdurlara ceza yargılaması sürecinde; duruşma ve delillerin sunulması sırasında, mağdurlar ve failler arasında görsel teması önlemek için uygun iletişim teknolojisi araçları kullanılmalıdır.

Mağdurun özel hayatını ilgilendiren ve işlenen suç ile ilgisi olmayan konularda gereksiz yere sorgulanmasının önüne geçilmelidir.

Suç mağdurunun çocuk olduğu durumlarda; cezai soruşturmalarda, çocuk mağdurlarla yapılan tüm görüşmeler sesli ve görüntülü olarak kayıt edilmeli ve bu görüşmeler ceza yargılamasında delil olarak kullanılmalıdır.

3.1.3.3.4. Direktif'e göre mağdurun temel hakları

3.1.3.3.4.1. Genel olarak

AB Komisyonu Adalet Genel Müdürlüğü tarafından, 2012/29/EU sayılı Direktifte yer alan hükümlere yönelik olarak ortak bir anlayış ortaya konulması ve bu hükümlerin üye ülkelerin mevzuatına aktarılmasının temini için Rehber Belge hazırlanmıştır. Söz konusu belge AB Hukuku bakımından bağlayıcı nitelikte bir belge olmadığından belgede yer alan hükümlerin uygulanıp uygulanmadığını denetleyen bir mekanizma veya bir kontrol listesi oluşturulmamıştır. Ancak belgenin ortaya koyduğu ilkelerin önemi, belgenin dayandığı Direktifin hukuki niteliği dikkate alındığında söz konusu belgenin AB Müktesebatı bakımından önemli bir belge olduğu ortaya çıkmaktadır.

Direktif mağdurun haklarına ilişkin temel hüküm ve kurallar ortaya koymuştur. Mağdurların durumunun iyileştirilmesi için geniş çaplı ihtiyaçları olduğunu vurgulayan Rehber Belge bu ihtiyaçların; tanınma, saygılı ve onurlu bir

şekilde davranılma, desteklenme ve korunma, adalete erişim ile tazminat ve telafi ihtiyaçları olduğunu vurgulamaktadır³²⁷.

3.1.3.3.4.2. Anlama ve anlaşılma hakkı

Direktifin 3. maddesine göre; “*üye devletler mağdurla ilk görüşmeden itibaren ve mağdurların yetkili makam tarafından sağlanacak bilgi dâhil olmak üzere cezai işlemler kapsamında ilgili makamla yaptıkları tüm diğer görüşmeler boyunca anlama ve anlaşılma haklarını kullanmaları için gerekli bütün tedbirleri almalıdır.*”

Direktifteki yaklaşım, bireysel olarak mağdurun yasal işlemleri takip edebilme kabiliyetini vurgulamaktadır. Kişisel hale getirilmiş bu yaklaşımın gereği olarak mağdura anlama ve anlaşılma hakkı tanınmalıdır. Mağdura bilgi verilirken saygılı bir şekilde davranılmalı ve mağdurun süreç içinde doğru karar vermesini sağlayacak ayrıntı ve içerikte bilgi verilmelidir³²⁸.

Mağdurun ceza muhakemesi sırasında yapılan işlemleri anlamasına ve bunlara katılmasına ilişkin iletişim zorluklarının mümkün olduğunca azaltılması gerekir. İletişim zorluklarının giderilmesi kavramı, mağdurun muhakemeyi yapan mercilerin kullandığı dili anlamasını aşan bir yaklaşımdır. Mağdura verilecek tercüme hizmetinden daha geniş kapsamlıdır. Mağdurun; yaş, cinsiyet, engellilik, faille olan bağılılığı gibi kişisel özelliklerini dikkate alan ve bu kapsamda iletişimi kolaylaştıran bir yaklaşım geliştirilmelidir³²⁹.

Mağdurla yazılı veya sözlü olarak kurulacak iletişimde basit ve açık bir dilin kullanılması sağlanmalıdır. Bu yapılırken de mağdurun kişisel özellikleri (yaşı, engellilik durumu, eğitim durumu, görme bozukluğu vb.) dikkate alınmalıdır³³⁰. Mağdurun çocuk olduğu durumlarda daha özel yöntemler geliştirilmeli, çocuk dostu bir şekilde bilgi sağlamaya yönelik ilave tedbirler alınmalıdır³³¹.

Mağdurun muhakeme işlemlerini yapan yetkili makamla ilk temas anından itibaren; iletişim engellerinin bulunup bulunmadığını belirleyen usuller geliştirilmelidir. Mağdurun; durumu, ihtiyaçları, bu ihtiyaçların hangi yöntemlerle

³²⁷ Adalet Bakanlığı (2016). s. 27.

³²⁸ Kulesza, C. (2012). s.148.

³²⁹ Adalet Bakanlığı (2016). s. 44.

³³⁰ Buczma, R.S. (2013). s.12.

³³¹ Adalet Bakanlığı (2016). s. 45.

karşılanaacağı konularında bir değerlendirme yapılmalı ve değerlendirme sonuçlarına göre hareket edilmelidir.

Mağdurun çıkarına aykırı olmadıkça ya da muhakemeye zarar verici nitelikte bulunmadıkça, mağdurun anlamak ve anlaşılma ihtiyacı, mağdurla ilk temas anından itibaren karşılanmalıdır³³². Bu kapsamda olmak üzere mağdurun yetkili makamla ilk temas ettiği andan itibaren tercih ettiği bir kişinin kendisine refakat etmesine izin verilmelidir (Direktif m.3/3, 20/c). Bu kişi mağdura hem muhakeme işlemleri sırasında yardım edecek hem de manevi destek sağlayacaktır. Söz konusu refakatçi mağdurun yasal temsilcisi de olabilir (Direktif m.20/c). Direktife ilişkin Rehber Belge; söz konusu refakatçinin; mağdurun açık olarak seçmediği ancak mağdurun suçla ilişkili olarak psikolojik/fiziksel durumundan dolayı yardım etmeye gönüllü olan bir kişinin de olabileceğini özellikle vurgulamaktadır³³³.

Mağdurun anlama hakkı, suç sayılan fiil ile ortaya çıkan somut mağdurun yanı sıra tüm topluma yani potansiyel mağdurlara yönelik bir haktır. Direktif hükümlerinin gerekçe kısmının 21. maddesinde belirtildiği üzere; yetkili makamlar, mağdur destek hizmetleri tarafından verilen bilgi ve tavsiyelerin, medya organları aracılığıyla, mağdurun ve potansiyel mağdurların kolayca anlayabileceği şekilde, basit ve anlaşılır bir dille duyurulması gerektiğini belirtmiştir.

3.1.3.3.4.3. Yetkili makamla ilk temasta bilgi edinme hakkı

Mağdurun ceza muhakemesinde yetkili makamla ilk temas ettiği anda kendisine anlatılması gereken bilgiler Direktifin 4. maddesinde sayılmıştır. Bu anlatımın da mağdurun bireysel durum ve özelliklerine uygun, anlayabileceği şekilde ve gecikmeden yapılmalıdır. Direktifin bu maddesi yapılacak bilgilendirmenin, mağdurun yetkili makamla ilk temas anına çekilerek bilgilendirme yükümlülüğünün sadece yargı organlarına değil kolluk dâhil tüm makamlara verilmesi bakımından önem taşımaktadır³³⁴.

Yetkili makamla ilk temas anında, mağdurun talebi olmadan kendisine anlatılması gereken hususlar şunlardır:

³³² Caputo, M., Engelhart, M., Mazzucato, C., Giavazzi, S., Visconti, A. (2017). s.7

³³³ Adalet Bakanlığı (2016). s. 45.

³³⁴ Pali, B. (2016). s.7.

1. Gerekli durumlarda tıbbi desteğe, psikolojik destek dâhil olmak üzere herhangi bir uzman yardımına ulaşmaya ve alternatif konaklamaya dair temel bilgileri de içeren alabilecekleri desteğin türü ve bu desteğin kimden alınacağına ilişkin bilgiler,
2. Bir suça ilişkin olarak şikâyetle bulunma usulleri ve bu gibi usullere ilişkin rolleri,
3. Başta koruma tedbirleri olmak üzere koruma hakkından nasıl ve hangi koşullar altında yararlanabileceği,
4. Yasal danışmanlık, adli yardım ve diğer her türlü danışmanlığa nasıl ve hangi koşullar altında ulaşabileceği,
5. Tazminat hakkından nasıl ve hangi koşullarda yararlanabileceği,
6. Sözlü ve yazılı çeviri haklarından nasıl ve hangi koşullarda yararlanabileceği,
7. Suçun işlendiği ülke dışındaki başka bir üye devlette ikamet etmesi halinde, yetkili makamla ilk temasın yapıldığı üye devletteki çıkarlarının korunması için mevcut olan özel tedbirler, usuller ya da düzenlemelerin neler olduğu,
8. Cezai işlemler kapsamında görev yapan yetkili makamın mağdurun haklarına saygı göstermemesi durumunda, şikâyetle bulunmaya ilişkin mevcut usullerin neler olduğu,
9. Davalarına ilişkin iletişim için irtibat bilgileri,
10. Mevcut onarıcı adalet hizmetlerin neler olduğu,
11. Cezai işlemlere katılımlarından doğan masraflarının nasıl ve hangi koşullarda iade edilebileceği.

Verilecek bilgilerin kapsamı veya ayrıntılarının ne olacağı mağdurun ihtiyaçlarına, koşullarına, maruz kaldığı suçun özelliklerine bağlı olarak değişebilir. Bu değişkenliğe göre mağdura başlangıçta verilmeyen bazı bilgilerin muhakeme sürecinin ilerleyen aşamalarında verilmesi gerekebilir³³⁵.

³³⁵ Pali, B. (2016). s.11.

3.1.3.3.4.4. Şikâyetle bulunurken hakları

Direktifin 5. maddesi mağdurlara şikâyetle bulundukları anda sahip olacakları ilave hakları düzenlemiştir.

Şikâyet başvurusu yapacak olan mağdurun, yetkili makamın dilini anlamadığı veya konuşamadığı durumlarda kendisine gerekli dil desteğinin yapılması gereklidir (Direktif m.5/2). Bu dil yardımı ücretsiz olmalıdır (Direktif m.5/3). Mağdura gerekli dil desteğinin verilmesi hususu Direktifin 7. (sözlü ve yazılı çeviri hakkı) ve 22. maddelerinde de düzenlenmiştir.

Mağdurun yapacağı yazılı veya sözlü şikâyet başvurusu üzerine; şikâyetle konu suçun temel unsurlarını ortaya koyan yazılı bir bilgi verilmesi gerektiği kabul edilmiştir. Mağdurun bu belgede yer alan dili anlamaması durumunda, belgenin tercümesini isteme hakkı da bulunmaktadır.

3.1.3.3.4.5. Davaları hakkında bilgi edinme hakkı

Direktifin 6. maddesi şikâyet başvurusu yapan mağdurun, sonraki süreçte verilen kararlar bakımından bilgilendirilmesine ilişkin haklarını düzenlemektedir. Mağdurun şikâyeti üzerine başlayan cezai işlemlerde, mağdura; soruşturmanın yürütülmemesine veya sonlandırılmasına ya da fail hakkında kovuşturmaya yer olmadığına dair verilen her türlü karar ile dava açılması halinde yargılamanın zamanı, yeri ve suçlamanın niteliği konusunda bilgi verilmesini isteme hakkı olduğu anlatılmalıdır. Bu bilgilendirme sonucunda mağdur, söz konusu kararlar ve işlemler hakkında kendisine bilgi verilmesini talep ettiği takdirde bu bilginin verilmesi gerektiği hükme bağlanmıştır. Mağdur bilgi edinme hakkını öğrendikten ve bilgiyi talep ettikten sonra kendisine istediği bilginin verilmesi zorunludur. Direktif'in 6. Maddesinde yer alan bilgi edinme hakkı soruşturma aşamasını da kapsar. Soruşturma aşamasının özellik arz ettiği terör ve organize suç soruşturmaları bakımından bazı farklılıklar bulunsa da soruşturmanın gizli yürütülmesinden beklenen faydalar ile mağdurun bilgi edinme hakkı arasında uygun denge sağlanmalıdır³³⁶.

Mağdurun şikâyeti üzerine başlatılan cezai soruşturma sırasında, mağdurun talebi halinde; yargılamanın gidişatını olumsuz etkileyecek bir durumun olmaması

³³⁶ Alvaro, G., D'Andrea, A. (2015). s.312.

şartıyla, cezai işlemlerin durumu hakkındaki bilgiler ile yargılamada verilen her türlü nihai karar mağdura verilmelidir.

Verilen kararlara karşı kanun yollarına başvuru imkânı bulunan mağdurun, bu başvuruyu yapabilmesi için karardan haberdar olması gerektiğinden yapılacak bildirim sonraki hakların kullanılması bakımından özel önem taşımaktadır.

Cezai işlemler ve yargılamanın seyri hakkında verilecek bilgilerin en önemlisi, şüphelinin/sanığın durumudur. Özellikle mağduriyetin tekrarlanması veya yeni bir suça maruz kalmanın önlenmesi bakımından şüphelinin/sanığın durumunun mağdur tarafından bilinmesi önem arz eder. Bu hususu dikkate alan Direktifin 6/5 maddesi, şüphelinin/sanığın; gözaltından bırakılması, tutuklu veya hükümlü ise tahliyesi, şüphelinin/sanığın/hükümlünün firar etmesi gibi durumların gecikmeksizin mağdura bildirilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Mağdura bilgi verilirken kendisine saygılı davranılması, kişisel durumuna uygun biçimde bilgilendirmenin yapılması gereklidir. Mağdura verilecek bu bilginin onun anladığı dilde, anlama ve bilgi düzeyine uygun şekilde olması gerekir. Özellikle çocuk mağdurlar bakımından bu bilgilendirmenin özel usul ve yöntemlerle yapılması gereklidir.

Yapılacak bilgilendirme mağdurun bilinen son adresine yapılır. Mağdurun kendisine yapılacak bildirimler için kullanılmak üzere elektronik posta adresi vermiş olması durumunda bildirimin elektronik adresine yapılması da mümkündür.

3.1.3.3.4.6. Sözlü ve yazılı çeviri hakkı

Mağdurun suçun işlendiği şartları düzgün bir şekilde açıklayamadığı ve yetkili makamlara delillerini anlaşılır bir şekilde sunamadığı sürece adaletin etkin bir şekilde sağlanamayacağını vurgulayan Direktif bu kapsamda tercüme (çeviri) hakkını özel olarak vurgulamıştır. Adaletin sağlanması ve mağdurun muhakemeye etkili şekilde katılmasını temin etmek için yazılı ve sözlü çeviri hizmetlerinin etkin ve ücretsiz bir şekilde sağlanması gereklidir.

Direktif mağdura sağlanacak çeviri hakkının önemini bu şekilde vurgulamış olmakla birlikte bir takım sınırlamalar getirmiştir. Buna göre;

Mağdura yapılacak çeviri/tercüme hizmeti şikâyet başvurusu yaparken zorunlu ve istisnasız iken, bu aşamadan sonra yapılacak muhakeme işlemleri bakımından, muhakeme faaliyetlerinde “resmi bir rolü olan” mağdurlarla sınırlanmıştır. Mağdur, şikâyet başvurusu yaptıktan sonra muhakemeye resmi bir rolle (Ülkemiz bakımından davaya müdahale benzeri bir yolla) katılmamış ise ücretsiz çeviri/tercüme hizmetinden yararlanması hükme bağlanmamıştır.

Mağdurun çeviri/tercüme hizmetinden yararlanması için bu yönde talebi olması gerektiği vurgulanmıştır³³⁷. Bir talep söz konusu olmadığında yetkili makamın bu yolda bir girişimde bulunması düzenlenmemiştir. Ancak mağdurun ilk başvurusu sırasında şikâyet konusunu anlatabilmesi ve yararlanabileceği diğer hakları anlaması bakımından çeviri/tercüme hizmetinin verilmesi için talebinin olması gerekmemelidir.

Yazılı çevirinin yapılacağı belgeler bakımından da bir sınırlama getirilmiştir. Çevirisi yapılacak belgelerin “mağdura sağlanan hakların kullanılması için gerekli belgeler”dir. Söz konusu belgenin bu nitelikte olup olmadığının yetkili makam tarafından değerlendirilmesi ve karara bağlanması aranmıştır. Yetkili makamın çeviriye gerek olmadığına ilişkin kararına karşı mağdurun itiraz yetkisi olmalı ve bu yetkiyi nasıl kullanacağı düzenlenmelidir. Bununla birlikte; mağdurun zarara uğradığı suça ilişkin cezai işlemleri sona erdiren kararlar her durumda mağdurun talebi üzerine çevrilmelidir.

3.1.3.3.4.7. Mağdur destek hizmetlerine erişim hakkı

Direktifin temel amaçlarından birisi mağdurun desteklenmesidir. Bu nedenle mağduru desteklemeye ve mağdurun destek hizmetlerinden yararlanmasına ilişkin hükümler Direktifin pek çok hükmünde yer bulmuştur. Direktifin 8. ve 9. maddeleri özel olarak bu konuda hükümler getirmiştir.

Suç sayılan fiil nedeniyle zarara uğrayan mağdurun birçok ihtiyacı ortaya çıkar. Bu ihtiyaçların giderilmesi için mağdurun desteklenmesi, kendisine destek hizmetlerinin verilmesi gerekir. Mağdur destek hizmetleri; bilgi ve tavsiye vermek, duygusal ve psikolojik destek sağlamak, tekrarlayan mağduriyetin önlenmesi için gerekli tedbirleri almak, ceza muhakemesi işlemleri sırasında hukuki destek sağlamak, suçtan doğan zararın giderilmesi için destek sağlamak

³³⁷ Buczma, R.S. (2013). s.11.

olarak sıralanabilir. Mağdura verilecek bu hizmetler kamu kurum ve kuruluşları eliyle verilebileceği gibi sivil toplum kuruluşlarınca da verilebilir. Hizmetler yerel ya da merkezi birimlerce yerine getirilebilir. Direktif bu konuda üye devletlere takdir yetkisi tanımıştır³³⁸.

Direktif hükümlerinde ve bu hükümlerin uygulanmasına ilişkin Rehber Belgede destek hizmetleri ve bu hizmetlerden yararlanmaya ilişkin getirilen düzenleme ve açıklamaları şu şekilde özetlenebilir:

Mağdura verilecek destek, suçun işlenmesinden sonra, suç ihbar ve şikâyeteye konu edilmiş olsun olmasın, mümkün olan en kısa sürede sağlanmalıdır. Bu destek mağdurun bireysel durumuna ve ihtiyaçlarına göre sağlanmalı, yasal işlemler sırasında ve sonrasında sürdürülmelidir³³⁹. Rehber Belge; kişiye suçtan zarar gördükten sonra erken aşamasında destek sağlanmasının birey ve toplum bakımından, suçun etkilerinin azaltmada etkili olacağını vurgulamaktadır³⁴⁰.

Günümüzde suç mağduru olan birçok kişi; adli sisteme olan güvensizlik, sistemin kendisini koruyacağı hususundaki inançsızlık, failden korkmak, gerekli maddi imkânlara sahip olmamak gibi nedenlerle maruz kaldığı suçu bildirmeme eğilimindedir. Mağdura verilecek destek hizmetlerinin etkinliği, ileride suç mağduru olacak kişilerin, suçu ihbar etme kararını güçlendirecektir.

Direktife göre, mağdurların ve ihtiyaç durumuna göre mağdurun ailesinin suç sonucunda ortaya çıkan zararın derecesine göre destek hizmetlerine erişim hakkı bulunmalıdır. İhtiyacın tespiti ve giderilmesi konusunda yetkili makamların takdir hakkı olduğu vurgulanmıştır.

Mağdurun destek hizmetlerinden yararlanabilmesi için bu hizmetlerin ne olduğunu ve nasıl kullanılacağını bilmesi gerekir. Bu nedenle ceza işlemlerini yerine getiren makamların mağduru bu konularda bilgilendirmesi ve yönlendirmesi gerekir. Bilgilendirme hakkı mağdurun en temel haklarından birisidir³⁴¹. Yönlendirmenin olabilen en kısa zamanda olması gerektiğinden bu

³³⁸ Alvaro, G., D'Andrea, A. (2015). s.314.

³³⁹ Alvaro, G., D'Andrea, A. (2015). s.315.

³⁴⁰ Guidance Document Related to The Transposition and Implementation of Directive 2012/29/EU 2012/29/EU Sayılı Direktifin Uygulanmasına İlişkin Rehber İlkeler), Direktifin 8. maddesine dair açıklamalar.

³⁴¹ Değirmenci, O. (2008). s.53.

konuda kolluğun yapacağı işlemlerin önemi büyüktür. Kolluk mağdur ile ilk temas ettiği anda bu konuda mağduru bilgilendirmeli³⁴² ve yönlendirmelidir³⁴³.

Destek hizmetlerine erişim basit ve kolay olmalıdır. Uzun ve karmaşık formaliteler içermemelidir. Destek hizmetlerinin verildiği kurumlar ülkenin coğrafi durumuna uygun şekilde dağılmış, mağdurun kolayca erişebileceği yerlerde olmalıdır³⁴⁴.

Mağdura destek hizmeti verilmesi; mağdurun şikâyetine, failin mahkûm olmasına, cezai soruşturma yapan makamların takdirine bağlı olmamalıdır. Özellikle failden kaynaklanan tehditlere, misillemeye ve yeniden suç işlenmesine açık olan mağdurlar bakımından destek hizmetlerinin etkin şekilde verilmesi özel önem taşır³⁴⁵.

Destek hizmetlerinin verilmesi bakımından bazı mağdurlar özel önem taşır. Ev içi şiddet mağdurları, cinsel özgürlüğe karşı işlenen suçların mağdurları, cinsiyete dayalı şiddet mağdurları, nefret suçlarının mağdurları bu bakımdan özel ilgi gösterilmesi gereken kişilerdir. Bu durumdaki kişilere özel hizmet veren; sığınma evleri, alternatif konaklama imkânları, hukuki destek, tıbbi ve psikolojik destek hizmetleri etkin şekilde sağlanmalıdır³⁴⁶.

Mağdura en etkin ve yararlı desteğin sağlanması için öncelikle mağdurun ihtiyacının ne olduğunun belirlenmesi gerekir. Sağlanacak hizmetlerin mağdurun ihtiyaçlarına yönelik olması gerekir. Bunun yapılabilmesi için mağduru bireysel olarak değerlendiren, onun kişisel özelliklerini, sosyal çevresini, maruz kaldığı fiili, yeniden suça maruz kalma riskini değerlendiren, mağduru bütüncül şekilde ele alan bir değerlendirmenin yapılması gerekir. Sağlanacak destek, mağdurun bütün koşullarını dikkate almalıdır.

3.1.3.3.4.8. Dinlenilme hakkı

Direktifin 10. maddesine göre; tüm mağdurların ceza muhakemesi işlemleri sırasında görüşlerinin dinlenmesi, sunduğu delillerin toplanması ve incelenmesi

³⁴² Mağdurun muhakemenin tüm aşamalarında bilgilendirilmesinin gerekli olduğu TBMM Mağdur Hakları Raporunda da vurgulanmıştır. (Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu (2014), *Mağdur Hakları İnceleme Raporu*, Ankara, s.11.

³⁴³ Adalet Bakanlığı (2016). s. 76, 77.

³⁴⁴ Adalet Bakanlığı (2016). s. 78.

³⁴⁵ Alvaro, G., D'Andrea, A. (2015). s.315.

³⁴⁶ Adalet Bakanlığı (2016). s. 83, 84.

gerekir. Mağdura delil sunma ve delillin bulunacağı yeri bildirme imkânı tanınmalı, bildirdiği deliller toplanmalı ve değerlendirilmelidir. Dinlenilme hakkı, mağdurun, delil olarak dikkate alınacak ve değerlendirilecek şekilde ifade vermesine izin verilmesini de kapsar³⁴⁷.

Mağdurun çocuk olması halinde de bu hak söz konusudur. Çocuk mağdurun dinlenilmesi sırasında yaşı ve olgunluğu dikkate alınmalıdır. Ancak mağdurun çocuk olması veya yaşı nedeniyle dinlenilmesinden vazgeçilmesi mümkün değildir³⁴⁸. Çocuk mağdurun yaşına uygun şekilde ve ortamda dinlenmesi esas olmalıdır.

3.1.3.3.4.9. Kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilmesi halinde hakları

Devlet, suç sayılan fiilin işlendiğini öğrendiği anda suçu soruşturma ve kovuşturma yapmayı genel anlamda tekeline almış ve bu yetkiyi savcılar eliyle kullanmaktaysa da savcılık makamının yaptığı soruşturma sonucunda verdiği kararda hatalı davranma ihtimali her zaman vardır. Savcılığın verdiği kamu davasının açılmaması kararının denetlenmesi gerekir. Bu gibi durumlarda devletler genellikle mağdura yönelik ve onun yapacağı başvuruyla başlayan denetim mekanizmaları kurar. Zira yapılan soruşturma sonucunda dava açılıp açılmamasıyla en çok ilgilenen kişilerden birisi mağdurdur³⁴⁹.

Direktifin 11. maddesi mağdura tanınan özel haklardan birisini içermektedir. Bu madde uyarınca; yapılan soruşturma sonucunda, kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verildiğinde, mağdurun bu karara itiraz etme hakkı olmalıdır³⁵⁰. Mağdurun, kovuşturmaya yer olmadığına dair verilen karara yol açan maddi gerekçelerle usuli gerekçelerin yeniden gözden geçirilmesini isteme hakkı olmalıdır³⁵¹. Mağdurun bu hakkını kullanabilmesi için verilen kararın mağdura bildirilmesi ve karara itiraz etmesini sağlayacak asgari bilgilendirmenin yapılması gereklidir.

³⁴⁷ Adalet Bakanlığı (2016). s. 87.

³⁴⁸ 2012/29/EU Sayılı Direktifin 42 sayılı gerekçesi.

³⁴⁹ Novokmet, A. (2016). s.87.

³⁵⁰ Novokmet, A. (2016). s.88.

³⁵¹ Alvaro, G., D'Andrea, A. (2015). s.313.

Mağdurun itiraz edebileceği kararlar, savcılık, sorgu hâkimliği ya da kolluk tarafından verilen kovuşturama kararları³⁵² olup mahkemelerin verdiği kararlar bakımından yapılacak düzenlemeler bu madde kapsamında değildir. Yapılacak itirazın kararı veren merci dışında bir merci olması, tarafsızlığı ve bağımsızlığı sağlaması bakımından bir yargı merciine yapılması sağlanmalıdır³⁵³. Kovuşturama kararını veren makam, verdiği kararlara karşı bir inceleme yapılamayan merci tarafından verilmiş ise karara karşı itiraz kararı veren mercie yapılabilecektir³⁵⁴.

Direktifte yer alan bu hüküm, ceza adalet sisteminde resmi bir role sahip olan mağdurlar için geçerlidir³⁵⁵. Bir başka anlatımla, mağdur soruşturma aşamasında ihbar veya şikâyetle bulunduğu takdirde kendisine bu hak tanınmalıdır.

Direktif, kovuşturmaya yer olmadığına dair verilen kararlara itiraz yolunu kapalı tutan ülkeler bakımından özel bir düzenleme yapmıştır. Buna göre, itiraz hakkının olmadığı durumlarda dahi hiç değilse “ağır suçlar” bakımından mağdura böyle bir hak tanınmalıdır. Ağır suç kavramı Direktifte tanımlanmamıştır³⁵⁶.

Soruşturma konusu suçun mahkeme dışı uzlaşma usullerine tabi olması ve fail ile mağdur arasında uzlaşmanın gerçekleşmesi nedeniyle kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilmesi halinde mağdurun bu karara itiraz hakkı bulunmayacaktır³⁵⁷.

3.1.3.3.4.10. Onarıcı adalet hizmetleri bağlamında korunma hakkı

Direktifin 12. maddesine göre; mağdurun, ikincil ve tekrarlanan mağduriyetten, tehdit ve misillemelerden korunması gereklidir. Direktifte yer alan bu hükümler; BM Onarıcı Adaletin Uygulanmasına İlişkin 2002 tarihli Temel İlkesi’ni ve Avrupa Konseyinin R (99) 19 sayılı Cezai Konularda Arabuluculukla İlgili Tavsiye Kararı’nı esas almaktadır.

Maddede değinilen onarıcı adalet hizmetleri; yargılama öncesi ve sonrası cezai işlemlere bağlı olan veya olmayan, cezai işlemlerin öncesinde, paralelinde

³⁵² Kulesza, C. (2012). s.150.

³⁵³ Novokmet, A. (2016). s.91.

³⁵⁴ Kulesza, C. (2012). s.150.

³⁵⁵ Novokmet, A. (2016). s.91.

³⁵⁶ Novokmet, A. (2016). s.91.

³⁵⁷ Novokmet, A. (2016). s.92. Kulesza, C. (2012). s.151.

veya sonrasında faaliyet gösteren bir dizi hizmeti kapsamaktadır³⁵⁸. Direktifin 46 sayılı gerekçesi; mağdur ile fail arasında arabuluculuk, aile grup konferansı, uzlaşma grupları gibi hizmetleri onarıcı adalet hizmetlerine örnek olarak vermektedir. Direktif uyarınca üye devletler, davaların onarıcı adalet hizmetlerine sevk edilmesini kolaylaştırmalıdır³⁵⁹.

12. maddenin temel amacı; onarıcı adalet hizmetlerinin sağlandığı durumlarda, mağdurun süreç sonunda daha fazla mağdur olmamasını sağlayacak teminatların bulunmasını sağlamaktır³⁶⁰. Bu nedenle verilen onarıcı adalet hizmetleri; mağdurun uğradığı zararı gidermeye, daha fazla zarar görmesini önlemeye, çıkarlarını korumaya, ihtiyaçlarını gidermeye yönelik olmalıdır³⁶¹. Gerekli korumayı sağlayacak tedbirler alınmalıdır. Mağdurun güvenilir ve etkin onarıcı adalet hizmetlerine erişimi sağlanmalıdır. Direktif, mağdurun onarıcı adalet hizmetlerine erişiminin bazı koşullara bağlanmasını kabul etmiştir. Buna göre;

- Onarıcı adalet hizmetlerinin, sadece bu hizmetler mağdurun yararına olduğunda, mağdurun özgür iradesi ve bilgilendirilmiş onayıyla kabul ettiği durumlarda, istendiğinde geri alabileceği şekilde ve her türlü güvenlik göz önünde bulundurularak kullanılması,
- Onarıcı adalet sürecine dâhil olmayı kabul etmeden önce, sürece ve olası sonuçlarının yanı sıra herhangi bir anlaşmanın uygulanmasının yönlendirilmesi süreci ile ilgili tam ve tarafsız bilginin mağdura verilmesi,
- Failin, davanın temel unsurları hakkında bilgi sahibi olması,
- Herhangi bir anlaşmanın gönüllülük esasına göre yapılması ve bunların daha ileri cezai işlemlerde dikkate alınmasının mümkün kılınması,
- Onarıcı adalet süreçleri kapsamında yapılan görüşmelerin, kamu önünde yapılmadığı sürece, gizli olarak yapılmasının sağlanması, taraflar arasında aksine bir uzlaşma olmadığı ve aksi ulusal hukuk

³⁵⁸ Adalet Bakanlığı (2016). s. 93.

³⁵⁹ Pali, B. (2016). s.14.

³⁶⁰ Buczma, R.S. (2013). s.14.

³⁶¹ 2012/29/EU Sayılı Direktifin Uygulanmasına İlişkin Rehber İlkeler, Direktifin 12. maddesine dair açıklamalar ile Direktifin 46 sayılı Gerekçesi.

tarafından kamunun yüksek çıkarları açısından gerekli görülmediği sürece, bu gizli bilgilerin açıklanmaması³⁶².

Mağdurun kendisine sunulan onarıcı adalet hizmetlerinden yararlanmasının yararına olup olmadığı konusunda karar vermesi ve bu konuda gönüllü olması gerekir. Mağdurun; yaşı, olgunluk veya zekâ kapasitesi gibi faktörlerin bu kararı vermesinde ve karar sonrası yönlendirilmesinde dikkate alınması, kendisine bu yönde destek verilmesi gereklidir³⁶³.

3.1.3.3.4.11. Adli yardım hakkı

Mağdurun adli yardım hakkı Direktifin 13. maddesinde düzenlenmiş, içeriği konusunda 47 sayılı gerekçede açıklamalar yer verilmiştir. Buna göre;

Direktif adli yardıma erişimi, ceza muhakemesinin tarafı olma statüsüne sahip mağdurlar bakımından düzenlemiştir³⁶⁴. Bu durumdaki mağdurların cezai işlemlere katılmalarından doğan masrafları ödemeleri kendilerinden beklenmemelidir³⁶⁵. Ancak mağdurun bu süreçte kendisine hukuki yardım vermesi için belirlediği avukatına ödediği masrafın devlet tarafından ödenmesi de gerekli değildir. Üye devletlerin bu konularda, özellikle mağdurun adli yardıma ihtiyaç duyduğu durumlarda nasıl işlem yapılacağı hususlarında, kendi usul hükümlerini düzenlemeleri gerektiği kabul edilmiştir³⁶⁶.

Mağdurun başvuracağı adli yardıma ilişkin prosedür aşırı bürokratik gereklilik içermemelidir. Mağdura, adli yardıma nasıl erişeceği konusunda gerekli bilgilendirme olabilen en erken aşamada yapılmalıdır³⁶⁷.

3.1.3.3.4.12. Masrafların iadesini isteme hakkı

Direktifin 14. maddesinde; cezai işlemlerde aktif olarak katılan mağdurun, bu katılım nedeniyle yaptığı masrafların kendisine ödenmesini isteme hakkı düzenlenmiştir. Mağdurun, beyanda bulunmak için harcadığı zaman ve iş kaybı, ceza işlemleri için seyahat etmek zorunda kalmış ise bu seyahati nedeniyle yaptığı masrafları isteme hakkının üye devletler tarafından düzenlenmesi gerektiği

³⁶² Pali, B. (2016). s.14.

³⁶³ Pali, B. (2016). s.14.

³⁶⁴ Buczma, R.S. (2013). s.11.

³⁶⁵ Kulesza, C. (2012). s.152.

³⁶⁶ Kulesza, C. (2012). s.151.

³⁶⁷ Kulesza, C. (2012). s.152.

vurgulanmıştır³⁶⁸. Maddede yer alan düzenleme, suç nedeniyle mağdurun uğradığı zararın karşılanması hakkını düzenleyen bir madde değildir.

3.1.3.3.4.13. Mülkiyetin iadesini isteme hakkı

Yapılan cezai işlemler sırasında delil niteliğinde olan bazı eşyaya el konulması mümkündür. El konulan eşyanın mağdura ait olması durumunda, eşya üzerinde gerekli inceleme bitince bu eşyanın mağdura iadesi sağlanmalıdır. Direktifin 15. maddesine göre el koymaya ve iadeye ilişkin hükümlerin usul hukuku çerçevesinde belirlenmesi gerekir.

3.1.3.3.4.14. Cezai işlemler sırasında failden tazminat alınmasına dair karar alma hakkı

Suç nedeniyle mağdur durumda olan kişinin bundan kaynaklanan zararlarının tazmin edilmesini isteme hakkı vardır. Direktifin 16. maddesi, mağdurun, ulusal hukuk başka bir yasal yol öngörmemiş ise³⁶⁹ cezai işlemler sırasında failden tazminat isteme hakkına sahip olduğunu düzenlemektedir. Direktifin bu maddesi; mağdurun, cezai işlemler sırasında, failden tazminat istemesini düzenlemiştir. Bu madde mağdurun Devletten tazminat alabilmesine ilişkin bir hüküm değildir.

Ulusal hukuk tazminat davasının başka bir usulle (örneğin hukuk mahkemesine açılacak tazminat davası ile) alınmasını öngörmüş ise tazminatın o usule uygun şekilde istenmesi gerekir.

3.1.3.3.4.15. AB'ye üye başka bir devlette oturan mağdurun hakları

Direktif Avrupa Birliğine üye devletlerden birisinde suç mağduru olup bir başka üye devlette oturan mağdurların durumunu 17. maddesinde düzenlemiştir. Mağdur suça maruz kaldığı ülkede şikâyet başvurusu yapmadan kendi ülkesine dönmüş ise kendi ülkesinde şikâyetle bulunma hakkı olduğu vurgulanmıştır. Bu durumda mağdurun yaptığı şikâyetin suçun işlendiği yere gecikmeksizin iletilmesi gereklidir.

³⁶⁸ Kulesza, C. (2012). s.152.

³⁶⁹ Ülkemiz bakımından şahsi hak davası kaldırılmış olduğundan, ceza muhakemesi sistemimizde mağduru, ceza davası sırasında ve ceza mahkemesinden tazminat isteme hakkı bulunmamakta, mağdurun suçtan doğan zararının giderilmesi için faile yönelik olarak hukuk mahkemesinde tazminat davası açması gerekmektedir.

Suçun işlendiği yerde soruşturma yapan makamların, mağduru dinlemeleri gerektiğinde, AB Üyesi Devletler Arasında Cezai Konularda Karşılıklı Adli Yardımlaşma Sözleşmesi hükümlerine uygun şekilde video konferans ve telefon konferans görüşmelerine ilişkin hükümlerin olabildiğince geniş bir şekilde uygulanabilmesi istenmiştir.

3.1.3.3.4.16. Yargılama sürecinde korunma hakkı

a. Genel Olarak

Direktifin mağdurların korunması ve özel ihtiyaçları olan mağdurların belirlenmesi başlıklı 4. Bölümünde yer alan hükümler, mağdurun yargılama sürecinin etkileri ile tekrarlayan mağduriyetten, misilleme ve tehditten korunmasına ilişkin hükümler getirmiştir.

Mağdurların muhakeme faaliyetleri sırasında dinlenmesi, beyanlarının alınması özel önem taşır. Bu beyan alma işlemi mağdurun ikincil mağduriyetine, örselenmesine yol açar. Fail ve yakınlarının tehditlerine ve misillemelerine açık hale getirir. Mağdurun dinlenmesinin yaratacağı sakıncalar ile mağdurun dinlenmesinin adil yargılama ilkelerine uygun şekilde yapılması arasında uygun bir denge kurulmalıdır.

Mağdur hakkında en iyi koruma tedbirinin ne olduğunun, ihtiyaçlarının neler olduğunun belirlenmesi için; mağdura ve içinde bulunduğu duruma bütüncül bir yaklaşım geliştirilmelidir. Böyle bir yaklaşımı geliştirmek için mağdurun bireysel olarak değerlendirilmesi gerekir.

b. Bireysel değerlendirme

Direktifin 22. maddesi mağdurun korunma ihtiyacının belirlenmesi için yapılacak bireysel değerlendirmeyi düzenlemiştir.

Direktifin 55 sayılı gerekçesine göre; yürütülmekte olan cezai işlemler sırasında, mağdur; ikincil mağduriyet, tekrarlanan mağduriyet, tehdit ve misillemeler ile karşı karşıya kalabilir. Böyle bir riskin olup olmadığını belirlemek varsa mağduru bu risklerden korumak için bireysel değerlendirme yapılması gerekir. Bireysel değerlendirmenin amacı; mağdurun, özellikle cezai işlemler sırasında ikincil ve tekrarlayan mağduriyete, tehdit ve misillemeyle açık olup

olmadığını belirlemek, böyle bir durum var ise ne gibi önlemler alınacağını ortaya koymak olmalıdır³⁷⁰.

Direktif'in 56 sayılı gerekçesine göre bireysel değerlendirme; mağdurun yaşı, cinsiyeti, cinsel kimliği ya da cinsel ifadesi, etnik kökeni, ırkı, dini, cinsel tercihi, sağlık durumu, engellilik durumu, ikametgâh durumu, iletişim bozuklukları, faille ilişkisi ya da faile bağımlı olup olmaması ve daha önce karıştığı suçlar gibi mağdurun kişisel özellikleri dikkate alınarak yapılmalıdır. Bu değerlendirmede; mağdurun kişilik özellikleri, suçun olduğu koşullar, suçun türü veya niteliği ile suça özgü şartlar dikkate alınmalıdır³⁷¹.

Bireysel değerlendirme yapılırken belirlenmesi gereken ilk husus, mağdurun özel korunmaya ihtiyacı olup olmadığıdır. Mağdur çocuk ise böyle bir korunmaya ihtiyacı olduğu varsayılmalıdır.

Direktif uyarınca mağdurlar arasında bir hiyerarşi, öncelik sonralık ilişkisi yoktur. Bireysel değerlendirmenin tüm mağdurlar için yapılması gerekir. Mağdurun maruz kaldığı suçun şiddetine, görünürdeki zararın derecesine uygun bir değerlendirme yapılmalıdır. Bununla birlikte; suçun şiddetinden ötürü önemli zarar gören, kişisel özellikleriyle ilişkili olarak önyargılı veya ayrımcı bir tutumla işlenen bir suçtan zarar gören veya faille ilişkisi ve bağlılığı kendilerini özellikle hassas hale getiren mağdurların özel korunmaya ihtiyacı olduğu dikkate alınmalı ve bu mağdurlar bakımından Direktifin 23. maddesinde düzenlenen ilave önlemler alınmalıdır³⁷². Terör, organize suç, insan kaçakçılığı, cinsiyete dayalı şiddet, yakın ilişkide şiddet, cinsel şiddet, istismar veya nefret suçu mağdurları ile engelli mağdurlar bu kapsamda değerlendirilmelidir³⁷³.

Bireysel değerlendirmeyi yapmakla sorumlu olan makamın belirlenmesi gerekir. Ayrıca yapılacak bireysel değerlendirmenin yapılma usulü, düzeyi ve yoğunluğu da belirlenmelidir. Sadece mağdurla konuşmanın yeterli olup olmadığı, uzman tarafından yapılacak ayrıntılı risk değerlendirmesinin gerekli olup

³⁷⁰ Peer, S. (2013). Guidelines For Transposition The EU Directive On Victims'Rights (2012/29/EU) and Homophobic and Transphobic Crime Victims. s.16.

³⁷¹ Taner, F.G. (2021). "Kırılğan Mağdurun Beyanının CMK'nın 236. Maddesi Uyarınca Alınması ve Uygulanan Özel Usuller Karşısında Savunma Hakkının Dengelenmesi", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 153, Mart – Nisan 2021, s.7.

³⁷² Peer, S. (2013). s.16

³⁷³ Adalet Bakanlığı (2016). s. 127.

olmadığı, daha başka işlemler yapılacak ise bunların neler olacağı hususlarında açık ve objektif usuller oluşturulmalıdır.

c. İkincil mağduriyetten koruma

Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen R(2006)8 Sayılı Tavsiye Kararına göre ikincil mağduriyet *“suç fiilinden doğrudan değil, kurumların ve bireylerin mağdura karşı davranışlarından dolayı oluşan mağduriyettir”*.

Mağdurun korunması bakımından önemli hususlardan birisi; muhakeme faaliyetleri sırasında yapılacak işlemlerin sebep olacağı ikincil mağduriyeti ortadan kaldırmak veya en aza indirmektir. Direktif, suç mağdurlarının ikincil mağduriyetinin önlenmesi için hükümler getirmiştir.

Direktif ve Rehber Belgeye göre, mağdurun ikincil mağduriyetinin önlenmesi bakımından, suç mağduru olduğunu beyan eden kişinin mağduriyetinin kabul edilmesi, varsayılmalıdır. Mağdurluk karine olarak kabul edilmelidir. Muhakeme faaliyetleri boyunca mağdura saygı gösterilmesi, onurunun ve mahremiyetinin korunması esas sayılmıştır³⁷⁴.

Mağdurların, muhakeme faaliyetleri sırasında veya bu faaliyetler nedeniyle ortaya çıkan ikincil mağduriyetten korunması, sadece savunmasız ya da kırılgan gruptaki mağdurları değil tüm mağdurları kapsayan bir durumdur.

Mağdurun kaç kez sorgulanabileceği (beyanının alınacağı), muhakeme faaliyeti içinde bulunan kişilerin (kolluk görevlileri, savcılar, hâkimler, avukatlar, uzmanlar vd.) soru sorma biçimine dair sınırlamalar bu bakımdan özel önem taşır. Ancak bu sınırlamaların “savunma hakkına hâlel getirmeksizin” yapılması gerekir (Direktif m.20/1).

Direktifin 20. maddesi ve bu maddeye yönelik Rehber Belge açıklamalarına göre; mağdurlara düzgün bir şekilde davranılması yargının iyi yönetiminin temel bir unsuru olmalıdır. Böylesi bir yaklaşım; mağdurların vereceği veya kendilerinden elde edilecek delillerin kalitesini arttırması nedeniyle yapılacak muhakeme sonucunda maddi gerçeğe erişmeyi de kolaylaştıracaktır. Üye devletlerin bunu sağlamak üzere; bütün muhakeme boyunca mağdurları dikkate

³⁷⁴ 2012/29/EU Sayılı Direktifin Uygulanmasına İlişkin Rehber İlkeler, Direktifin 18. maddesine dair açıklamalar.

alması, ihtiyaçlarını bütüncül bir yaklaşımla tespit etmesi, bu ihtiyaçları gidermesi gerektiği vurgulanmıştır.

Direktifin 20/2-c maddesi mağdurun ikincil mağduriyetini azaltmak amacıyla kendisinin seçtiği bir kişinin refakatini isteme hakkını düzenlemiştir. Bu hak sadece savunmasız veya çocuk mağdurlara yönelik olmayıp tüm mağdurları kapsamaktadır. Söz konusu refakatçi hukuki yardımda bulunacak avukatın dışında bir kişidir. Mağdur kendisine manevi olarak destek olması için güvendiği bir kişinin yanında refakatçi olmasını isteyebilir. Mağdurun getirmek istediği kişi ile arasında çıkar çatışması varsa (örneğin aile içi şiddet mağduru eşin yanında şüpheli eşin refakatçi olamaması) veya başka bir gerekçe söz konusu ise bu istem geri çevrilebilir.

Şiddet suçları ile cinsel şiddet suçlarının mağdurları bakımından ikincil mağduriyete yol açan hususlardan birisi de tıbbi muayeneye tabi olma zorunluluğudur. Direktifin 20/1-d maddesi, tıbbi muayenenin “sınırlı tutulmasını” ve “ancak cezai işlemler kapsamında kesinlikle gerekli olması” durumunda yapılmasını hükme bağlamaktadır. Yapılacak tıbbi muayenenin bir kez yapılmasını sağlamak için, muayenenin nitelikli şekilde ve tüm delillerin elde edilmesine imkân tanıyacak şekilde yapılması, eksik bir husus bırakılmaması önemlidir. Zira muayenede bırakılacak eksiklik, sonradan yeni muayenelerin yapılması ile sonuçlanabilecektir. Bu durum mağdurun ikincil mağduriyetini artıracak bir husustur.

Mağdurun ikincil mağduriyetten korunmasına ilişkin düzenlemelerin ve uygulamaların “*sanığın savunma haklarına halel getirmemesi*” gerekir. Mağdurun korunması için alınacak önlemler, sanığın adil yargılanma hakkını ihlal etmemelidir.

d. Tekrarlanan mağduriyetten, tehdit ve misillemeden korunma

Mağdurun kendisinin, ailesinin ve yakınlarının; failden veya başkalarından gelen tehditlerden, misillemelerden ve tekrarlanan mağduriyetten korunması gerekir.

Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen R(2006)8 Sayılı Tavsiye Kararına göre tekrarlanan mağduriyet; “*aynı kişinin belli bir süre içinde bir suç olayından birden fazla kez zarar görmesidir.*”

Direktif ve Rehber Belge tekrarlanan mağduriyetin, tehdit ve misillemelerin önlenmesi için bir takım düzenlemeler getirmektedir. Bu düzenlemeler mağdurun ve aile bireylerinin, soruşturma konusu fiilin işlenmesinden sonra, fiziksel, duygusal ve psikolojik zararlardan korunmasını da hedeflemektedir.

Tedbirlerin en başında geleni; koruma ve yasaklama emirleridir. Failin/şüphelinin, mağdurun ve aile bireylerinin bulunduğu ortamlara girmesini, yaklaşmasını, onlara yönelik eylemlerde bulunmasını yasaklayan tedbir kararlarının alınması gerektiği vurgulanmıştır. Mağdurun ve aile bireylerinin; hayatı, fiziksel veya psikolojik bütünlüğü, kişisel özgürlüğü, güvenliği veya cinsel bütünlüğünün risk altında olduğunun düşünülmesine ilişkin ciddi sebeplerin bulunduğu durumlarda, bu kişilerin korunması amacıyla gerekli koruma tedbirleri alınmalıdır³⁷⁵.

Tekrarlanan mağduriyetten korunmaya ilişkin düzenlemeler ve tedbirlerin, suçun mağduru olan kişinin hangi suçun mağduru olduğuna bakılmaksızın, tüm mağdurlar için uygulanması gerekir. Bu konuda önemli olan mağdurun maruz kaldığı fiilin ağırlığı değil, tedbir kararı alınmasına ihtiyaç olmasıdır.

Tekrarlanan mağduriyetten korunma için suçun niteliğinin önemi değilse de; fiziksel şiddet, taciz, cinsel saldırı, tehdit, cinsiyete dayalı şiddet, yakıl ilişkilerde şiddet gibi suçların mağdurları bakımından koruma tedbirlerinin alınması özel önem taşır.

Koruma tedbirleri ve bu tedbirlerin uygulanması bakımından; Avrupa Parlamentosunun ve Konseyinin Avrupa Koruma Emrine İlişkin 2011/99/EU sayılı Direktifi ile Hukuki Konularda Koruma Tedbirlerinin Karşılıklı Tanınmasına İlişkin 606/2013/EU sayılı Tüzüğü'nün de dikkate alınması gereklidir. Mağdurun baskı, tehdit ve misillemelerden ve tekrarlanan mağduriyetten korunması muhakeme faaliyetlerinin yürütülmesi sırasında da dikkate edilmesi gereken bir husustur. Direktifin 19. maddesi ve bu maddeye ilişkin açıklamaları içeren 53 sayılı Gerekçesi uyarınca; mağdurların faille/şüpheliyle karşılaşma ihtimali en aza indirilmelidir. Mağdurun “cezai işlemler gerektirmedikçe” şüpheliyle/sanıkla temas etmesini önleyici tedbirler alınmalıdır. Bunun sağlanması için; polis birimleri ile adliyelerde mağdurlar için

³⁷⁵ 2012/29/EU Sayılı Direktifin Uygulanmasına İlişkin Rehber İlkeler, Direktifin 18. maddesine dair açıklamalar.

ayrı giriş ve bekleme yerleri oluşturulmalıdır. Mağdur ile şüpheliyi değişik zamanlarda ifadeye çağırmak gibi farklı uygulamalar geliştirilmelidir. Rehber Belge, mahkeme binaları ve duruşma salonları planlanırken bu hususların dikkate alınmasını istemektedir. Örneğin duruşma salonunda tanığın veya mağdurun duracağı yere giderken, sanığın önünden geçmesini önleyecek tasarımlar yapılması gerektiği belirtilmektedir.

Direktifin 19. maddesinde yer alan “cezaî işlemler bu tür teması gerektirmedikçe” şeklindeki vurgu, mağdurun çıkarları ve korunması ile sanığın hakları arasında orantılılık ilkesine uygun bir denge gözetilmesi olarak yorumlanmalıdır³⁷⁶.

e. Mahremiyetin korunması

Mağdurun ve aile bireylerinin özel hayatının gizliliğinin korunması mağdurun korunması bakımından gereklidir. Direktifin 21. maddesi ve bu maddeye ilişkin 54 sayılı Gerekçe bu hususu düzenlemiştir.

Muhakeme işlemleri sırasında mağdura ilişkin birçok veriye ve bilgiye erişilmektedir. Mahremiyet bakımından dikkat edilmesi gereken ilk husus bu verilerin ve bilgilerin korunmasıdır. Özellikle mağdurun ihtiyaçlarının belirlenmesi amacıyla yapılan bireysel değerlendirmeler ile soruşturma kapsamında yapılan araştırmada bilinçli olarak veya tesadüfen elde edilen bilgilerin ifşası mağdurun zararına olacaktır.

Soruşturma kapsamında elde edilen deliller arasında olanlar ile soruşturma sırasında üretilenler (örneğin mağdur ifadesini içerenler) başta olmak üzere tüm görüntüler, korunmasında hassasiyet gösterilmelidir.

Mağdurun çocuk olduğu durumlarda kimliğinin, görüntüsünün, kişisel bilgilerinin ve hatta maruz kaldığı suçun niteliğinin gizlenmesi özel önem taşır. Mağdur çocuğun kimliğinin kamuya yayılmasını engelleyici önlemler alınmalıdır.

Mağdurun kimliğinin ve soruşturmada elde edilen verilerin korunması ile ifade, bilgi ve medya özgürlüğü arasında uygun bir denge sağlanmalıdır. Direktif, suç mağdurunun korunması amacıyla medyaya yönelik olarak alınacak önlemler konusunda temkinli bir yaklaşım göstermektedir. Üye devletlerin, medya üzerinde

³⁷⁶ 2012/29/EU Sayılı Direktifin Uygulanmasına İlişkin Rehber İlkeler, Direktifin 19. maddesine dair açıklamalar.

bu nedene dayalı yasaklayıcı tutumlar alması yerine, ifade ve bilgi alma özürlüğü ile medyanın özgürlüğü ve çoğulculuğuna saygı çerçevesinde kalmak şartıyla “medyayı öz denetim tedbirleri alması konusunda teşvik etmesi” gerektiği hükme bağlanmaktadır (Direktif m.21/2).

f. Özel korunma ihtiyacı olan mağdurlar ile çocuk mağdurların durumuna özel koruma

Direktif hükümleri, mağdurları, özel durumları olan mağdurları ve çocuk mağdurları korumaya ilişkin hükümler içermektedir. Ancak Direktifin 23 ve 24. maddeleri ile bu maddelere ilişkin açıklamaları içeren 58, 59 ve 60 sayılı gerekçeler; özel korunma ihtiyaç olan mağdurlara ve çocuk mağdurlara yönelik ilave koruma önlemleri düzenlemektedir. Bu önlemlerin ilave önlem olması nedeniyle, diğer tüm önlemlerin yanı sıra bu özel önlemlerin alınması gerektiği vurgulanmaktadır³⁷⁷.

Mağdurun korunma ihtiyacı olup olmadığı varsa bu ihtiyacının ne olduğunu belirlemek amacıyla yapılan bireysel değerlendirme sonucunda, mağdurun özel korunma ihtiyacı olan bir mağdur olduğunun belirlenmesi durumunda ilave önlemlerin alınması gerekir. Mağdur olan bireyin çocuk olması durumunda özel korunma ihtiyacı içinde olduğu varsayılır ve hem 23. maddede yer alan önlemlerden hem de çocuklar için özel olarak düzenlenmiş 24. madde hükümleriyle Direktifin içinde yer alan çocuklara ilişkin diğer hükümlerden yararlanırlar.

Direktifin 22. maddesi uyarınca yapılacak bireysel değerlendirme sonucunda, değerlendirmeye konu olan mağdurun “özel korunma ihtiyacı olan mağdur” olup olmadığının belirlenmesi gerekir. Direktife gören çocuk mağdurların “özel korunma ihtiyacı olan mağdur” durumunda olduğu varsayılmalıdır.

Mağdurun, özel korunma ihtiyacı içinde olan mağdur durumunda olup olmadığına ilişkin takdir ve değerlendirmenin “savunma hakkına halel getirmeksizin” üye devletin yapacağı iç düzenlemeler uygun şekilde belirlenmesi gerekir³⁷⁸.

³⁷⁷ Peer, S. (2013). s.17.

³⁷⁸ Peer, S. (2013). s.17.

Yapılan değerlendirme sonucunda, mağdurun özel korunma ihtiyacı olan mağdur olduğunun belirlenmesi durumunda, tüm mağdurlar için uygulanması mümkün olanlara ilave olarak alınması gereken tedbir ve uygulamalar şunlardır:

- Mağdurla yapılacak görüşmelerin, bu amaçla kullanılan ya da tasarlanan binalarda yapılması,
- Mağdurla yapılacak görüşmelerin bu amaçla eğitilmiş profesyoneller tarafından yapılması,
- Aksi adaletin iyileşmesine aykırı olmadıkça, mağdurla yapılan bütün görüşmelerin aynı kişi tarafından gerçekleştirilmesi,
- Cezai işlemlerin işleyişine hâlel getirmeyecek şekilde, cinsel şiddet, cinsiyet temelli şiddet ve yakın ilişkide şiddet mağdurları ile yapılacak tüm görüşmelerin, eğer hâkim ya da savcı tarafından yürütölmüyorsa ve mağdurda isterse, mağdurla aynı cinsiyetteki kişilerce yürütölməsi,
- Mahkeme işlemleri sırasında; mağdur ile fail arasında uygun iletişim teknolojilerinin kullanılmasını da içeren delil toplanması dâhil olmak üzere görsel temasını engelleyecek tedbirlerin alınması,
- Mağdurun mahkeme salonunda bulunmadan uygun iletişim teknolojileri kullanılarak dinlenmesini sağlayacak tedbirlerin alınması,
- Mağdurun özel hayatıyla ilgili, suçla ilgili olmayan, gereksiz soruları önlemeye yarayacak tedbirlerin alınması,
- Duruşmanın kamuya kapalı olarak yürütölmesine imkân sağlayan tedbirlerin alınması.

Mağdurun çocuk olması durumunda, özel koruma ihtiyacı olan mağdur için öngörölen ve yukarıda sayılan tedbirlere ilave olarak alınması gereken tedbirler şunlardır:

- Ceza soruşturmasındaki mağdur çocukla yapılan bütün görüşmelerin videoya kaydedilmesi ve bu kayıtların cezai işlemler sırasında delil olarak kullanılması, bu suretle mağdur çocuk dinlenme sayısının azaltılması,
- Ceza soruşturmalarında ve işlemlerinde, mağdurun ilgili ceza adalet sistemindeki rolü gereğince, ebeveyn sorumluluğu taşıyan kişilerin

çocukla çıkar çatışması olması nedeniyle yasal temsil haklarının elinden alındığı veya çocuk mağdurun tek başına veya ailesinden ayrı olduğu durumlarda, ulusal hukuk uyarınca, yetkili makamlar tarafından çocuğa özel bir temsilci atanması,

- Çocuk mağdurun avukat tutma hakkı olduğu durumlarda ve çocuk mağdur ile çocuğun ebeveynlik haklarını elinde bulunduran kişi arasında çıkar çatışması olduğunda, çocuğun kendi adına hukuki tavsiye alma ve yasal temsilci tutma hakkına sahip olması.

3.1.3.4. Ülkemiz bakımından mağdura yaklaşım

3.1.3.4.1. Genel olarak

Avrupa Konseyi üyesi olan ve Avrupa Birliği'ne aday ülke durumunda bulunan Türkiye'de mağdur haklarının gelişimi Avrupa'da olduğu gibi son dönemde ilerleme göstermiştir.

Türkiye, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi tarafından benimsenen ve yukarıda zikredilen sözleşmelerin tarafı durumundadır.

İç mevzuat bakımından en önemli gelişme 01/06/2005 tarihinde yürürlüğe giren Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yer alan düzenlemelerdir. Bu düzenlemeler ile mağdur hakları genişletilmiştir. Aynı tarihte yürürlüğe giren Türk Ceza Kanunu'nda da mağdurun suçtan doğan mağduriyetinin giderilmesine özel önem verilmiştir. Mağdurların; suçtan doğan mağduriyetlerinin giderilmesi, ceza muhakemesindeki hak ve rollerinin artırılması konusunda önemli ilerlemeler kaydedilmiştir.

Adalet Bakanlığı bünyesinde kurulan Mağdur Hakları Daire Başkanlığı, muhakeme süreçlerinde mağdura yaklaşımın temel ilkelerini belirleme ve geliştirme konusunda çeşitli çalışmalar yapmıştır. Bu Daire Başkanlığı 10/06/2020 tarihli 63 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı adını almıştır. Daire Başkanlığı mağdura yaklaşımla ilgili olarak yaptığı çalışmalar sonucunda Mağdura Yaklaşım Kılavuzu'nu³⁷⁹ oluşturmuştur. Bu Kılavuz ile muhakeme faaliyetleri sırasında mağdura yaklaşımın genel ilkeleri, özel durumdaki bazı mağdur gruplarına yönelik

³⁷⁹ Adalet Bakanlığı Mağdur Hakları Daire Başkanlığı (2016). *Mağdura Yaklaşım Kılavuzu*, Ankara: Adalet Bakanlığı.

yaklaşım ilkeleri ortaya konulmuştur. Kılavuzda belirtilen ilkeler esas itibarıyla Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin hazırladığı 2012/29/EU sayılı Direktifi ile uyumludur. Adalet Bakanlığı daha sonra yaptığı çalışmalarla bu kılavuzu geliştirmiş ve güncellemiştir³⁸⁰.

3.1.3.4.2. Mağdura yaklaşımın genel ilkeleri

Mağdura Yaklaşım Kılavuzu uyarınca; mağdurların adli süreçte yaşadıkları sorunlara, kendilerinin görüş ve düşünceleri de dikkate alınarak çözümler üretilmelidir. Psikolojik ve fiziksel iyilik halleri, sosyal ve ekonomik yararları da göz önüne alınmak suretiyle, risk altında olan mağdurların haklarının korunabilmesi için bütüncül bir yaklaşım sergilenmesi gerekir. Bu bakımdan mağdura farklı kurum ve kuruluşlar tarafından hızlı ve etkin bir şekilde uygun hizmetlerin sunulabilmesini sağlamak amacıyla yapılacak müdahaleler ve alınacak kararlar ile ilgili hizmet sunan tüm kamu görevlilerinin eşgüdüm içerisinde çalışması temel şartlardan biridir. Mağdurların, sosyal ve duygusal anlamda iyilik hallerinin sağlanmasında dinlenilmeleri, karşılarındaki kişiler tarafından anlaşıldıklarının hissettirilmesi, süreçte etkin rol oynamalarının sağlanması, kendilerine değer verildiğinin gösterilmesi ve zararlarının giderilmesi önem taşımaktadır³⁸¹.

Mağdura Yaklaşım Kılavuzunda mağdura yaklaşımın genel ilkeleri şu şekilde sıralanmıştır³⁸²:

1. Mağdurun öncelikle hakları olan bir birey olduğu gerçeğiyle hareket edilmelidir.
2. Mağdurun kendini güvende hissedebileceği bir ortam oluşturulmalıdır³⁸³.
3. Mağdurla temas halinde olan görevliler adları, soyadları, unvanları ve çalıştıkları birim ve ne iş yaptıkları gibi konularda açık ve net bilgi vermelidirler.

³⁸⁰ Adalet Bakanlığı (2021). *Mağdura Yaklaşım Kılavuzu*, Ankara: Adalet Bakanlığı, Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Daire Başkanlığı.

³⁸¹ Adalet Bakanlığı (2021). *Mağdura Yaklaşım Kılavuzu*, s.13.

³⁸² Adalet Bakanlığı (2021). *Mağdura Yaklaşım Kılavuzu*, s.17, 18.

³⁸³ Engelli mağdurlar ve gereksinimleri hakkında Bkz. Aykara, A., Özkan, S. (2017). “Mağdur Hakları ve Gereksinimleri Bağlamında Engelli Mağdur Bireyler”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 19, Sayı 1, Haziran, s.158.

4. Mağdura karşı özenli, duyarlı, saygılı, sağduyulu ve empatik davranılmalı, adıyla hitap edilmelidir.
5. Mağdura karşı eleştirel, yargılayıcı tutum ve davranışlardan kaçınılmalı, yargılayıcı ve yönlendirici sorular sorulmamalıdır. Örneğin giyim kuşamı, fiziksel görünümü, yaşam tarzı gibi konularda eleştirel ve yargılayıcı davranışlar kesinlikle gösterilmemelidir.
6. Mağdurla çalışan görevliler, mağdurla iletişim kurarken sakin, sabırlı ve anlayışlı olmalı, sakin ve dingin bir ses tonu kullanmalıdırlar.
7. Mağdura ilişkin iş ve işlemler mümkün olduğunca hızlı bir şekilde gerçekleştirilmelidir.
8. Mağdura hizmet sunan kurum ve kuruluşlar mağdurun kişisel özellikleri, suçun niteliği, zararın ciddiyeti ve suçun işlendiği koşullar göz önünde bulundurulmak suretiyle gerekli hallerde mağdurlar arasında aciliyet durumuna göre hizmet sunumunda kişilere öncelik sağlamalıdır. Bu durum hakkında gerekirse diğer mağdurlar da bilgilendirilmelidir.
9. Mağdurun rızasını gerektiren her karar ve uygulamada mağdur yeterince aydınlatılmalıdır.
10. Mağdurların psiko-sosyal ihtiyaçlarının bulunması halinde gerekli destek sağlanmalıdır.
11. Mağdurla kurulan iletişim esnasında ve hizmet sunumunda ikincil mağduriyetin doğmamasına özen gösterilmelidir.
12. Mağdura hizmet sunan kurum ve kuruluşlar hakkında bilgi sahibi olunmalı ve gerektiğinde mağdurun ihtiyaçları doğrultusunda bu hizmetlerden yararlanması sağlanmalıdır.
13. Mağdurun hak arama davranışını güçleştirecek gereksiz formalitelerden uzak durulmalıdır.
14. Mağdura yönelik işlemlerde elde edilen bilgilerin kullanılması yada saklanması gizlilik ve mahremiyet ilkelerine uyulmalı, bu konuda mağdura açıkça güvence verilmelidir.

15. Mağdura hizmet sunan görevliler, hukuken mümkün olmayan ve yerine getirilemeyecek sözler vermemelidir.
16. Mağdura yönelik bilgilerin gizliliğinin sağlanması ve mahremiyetinin korunması için, mağdurun rızası ve menfaatine uygun bir durum olmadıkça, olayın kamuoyuna duyurulmamasına, mağdurun basın önüne çıkartılmamasına, basınla sorulu cevaplı görüştürülmemesine ve teşhir edilmemesine özen gösterilmelidir.
17. Çocuk, kadın, yaşlı ve engelli mağdurlara öncelik tanınmalıdır.
18. Kırılgan gruba dâhil olduğu tespit edilen mağdurlara kendi durum ve ihtiyaçlarına göre uyarlanmış özel bir yaklaşım sergilenmelidir.

Kılavuz, mağdura yaklaşım konusunda bu genel ilkeleri ortaya koyduktan sonra, kişisel özellikleri, faile bağımlılıkları veya özel kırılganlık durumlarına göre mağdurlara (çocuklar, yaşlılar, engelliler³⁸⁴, yabancı uyruklular³⁸⁵, şiddet mağduru kadınlar) ve suçun niteliği, yaşanan zararın ciddiyeti, suçun tekrarlanması riski olan (cinsel suçlar, aile içi şiddet, terör, insan ticareti, ayrımcılık ve nefret suçları, trafik kazası) mağdurlara yönelik yaklaşım ilkelerini ayrıca açıklamıştır³⁸⁶.

Mağdura Yaklaşım Kılavuzu mağdurlar bakımından bu şekilde bir ayrım ortaya koyup özel durumlara değindikten sonra, mağdurla temas edecek görevlilere ilişkin yaklaşım ilkelerini ayrıca ortaya koymuştur. Bu kapsamda olmak üzere; kolluk görevlilerinin, sağlık çalışanlarının, yargı mensuplarının (hâkimler, avukatlar, Cumhuriyet savcıları) mağdurla ilgili işlem yaparken dikkat etmeleri gereken hususlara yer vermiştir³⁸⁷.

3.2. Mağdurun Ceza Muhakemesindeki Rolü ve Yeri

3.2.1. Mağdurun Ceza Muhakemesindeki Rolü

Sanığın suçlu olup olmadığını, suçlu ise cezalandırılıp cezalandırılmayacağını, cezalandırılacaksa cezasının ne olacağını belirlemek için

³⁸⁴ Engelli mağdurlar ve gereksinimleri hakkında Bkz. Aykara, A., Özkan, S. (2017). s.143 – 166.

³⁸⁵ Başar, F. (2019). “Avrupa Birliği Hukuku ve Uluslararası Hukukta Çocukların Göç ve İlticaya Karşı Hakları”, *Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu*, Sayı 2, Temmuz, s. 7 – 38.

³⁸⁶ Adalet Bakanlığı (2021). *Mağdura Yaklaşım Kılavuzu*, 3. Bölüm, s.19 vd.

³⁸⁷ Adalet Bakanlığı (2021). *Mağdura Yaklaşım Kılavuzu*, 4. Bölüm, s.58 vd.

yapılan faaliyetlerin bütünü olan ceza muhakemesinin³⁸⁸ amacı maddi gerçeği ortaya çıkarmaktır. Bu amaç doğrultusunda yapılan işlemlerin hukuka uygun olması gereklidir. Yapılan muhakeme işlemlerinin hukuka uygun olması yetmez, hukuka uygun olduğunun taraflar ve toplum tarafından da görülmesi gerekir.

Ceza muhakemesi sürecine üç muhakeme makamı katılır³⁸⁹. İddia, savunma ve yargılama makamından oluşan bu makamlar arasındaki ilişkinin niteliğine göre farklı yargılama sistemleri ortaya çıkmıştır.

Suç sayılan fiilin sadece bireyleri ilgilendirdiği görüşünden hareket eden düşüncenin sonucu olarak, suç sayılan fiille ilgili maddi gerçeğin araştırılmasını kişilere bırakan sistem *itham sistemi*dir. Bu sistemde; hâkimin harekete geçmesi için bir ithama ihtiyaç vardır. Bu ithamı herkes yapabilir. Ortaya atılan ithamla başlayan muhakeme faaliyeti medeni muhakemeye benzer. Bu anlamda taraflar eşit durumdadır. Davacı, davayı açar ve uyuşmazlığı hâkimin önüne getirir. Hâkim, hakem durumundadır ve delil toplamada serbest olmayıp tarafların getirmiş olduğu delillerle kendisini bağlı kabul eder³⁹⁰. Hâkim, hükmünü tarafların ortaya koydukları delillere bağlı olarak verir³⁹¹.

Bireysel özgürlükleri öne çıkaran itham sistemi, otoriter ve merkezi devletlerin ortaya çıkmasıyla gerilemeye başlamıştır. Toplum menfaatinin bireyin menfaatinin üstünde olduğu anlayışının gelişmesiyle birlikte *tahkik sistemi* ortaya çıkmıştır. Tahkik sisteminde; taraflar sönük ve pasif durumdadır. Hükmü verecek hâkimin, muhakemeyi başlatması için bir davanın açılmasına ihtiyacı yoktur. Hâkim kendiliğinden uyuşmazlığa el koyabilir. Hükmü verecek hâkim, deliller konusunda tarafların ileri sürdükleri ile bağlı değildir. Kendisi her tür delili toplayabilir. Bu sistemde muhakemenin her safhası gizlidir ve çelişmesizdir³⁹². Tahkik sisteminin muhakemesinde; sadece araştıran ve hüküm veren hâkim ve onun bu faaliyetlerinin konusunu oluşturan, bir obje, bir eşya³⁹³ haline getirilmiş sanık vardır³⁹⁴.

³⁸⁸ Kunter, N., Yenisey, F., Nuhoglu, A. (2010). s.146.

³⁸⁹ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.93.

³⁹⁰ Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017b). s. 655.

³⁹¹ Kunter, N., Yenisey, F., Nuhoglu, A. (2010). s.142, 143. Centel, N., Zafer, H. (2020). s. 124.

³⁹² Kunter, N., Yenisey, F., Nuhoglu, A. (2010). s.143, 144.

³⁹³ Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017b). s. 655.

³⁹⁴ Centel, N., Zafer, H. (2020). s. 124.

Aydınlanma Çağı ve Fransız Devriminin etkisiyle kişi hak ve özgürlükleri ön plana çıkmış, ortaçağda uygulanan itham sistemine karşı bir tepki oluşmuştur³⁹⁵. Buna bağlı olarak ceza muhakemesi uygulamaları da eleştirilmiş, tahkik sisteminin kişileri geri plana atan anlayışı reddedilmiştir. Ortaya çıkan muhakeme sistemi, işbirliği sistemi olarak adlandırılmıştır. Bu sistemde; hâkimin uyuşmazlığa kendiliğinden el koyması kabul edilmemiştir. Bir iddia (dava) olmadan davaya bakamayacak olan hâkim, toplum adına iddia görevini yapan makamın (savcılık) açtığı davayı görürken tarafların sunduğu delillerle bağlı görülmemiştir³⁹⁶. Tahkik sisteminin etkilerini taşıyan soruşturma evresinde; işlemler yazılı ve gizliyen, itham sisteminden etkilenen kovuşturma evresinde işlemler açık ve sözlüdür³⁹⁷.

Muhakemenin konusunu oluşturan suç maruz kalan mağdurun rolü de kabul edilen muhakeme sistemine göre değişmektedir. İtham sisteminde öne çıkan, bütün muhakemeyi sürükleyen mağdur, tahkik sisteminde yok kabul edilmiştir. İşbirliği sisteminin ortaya çıktığı ilk dönemlerde de daha çok sanığın rolüne odaklanılmış, mağdurun rolü son zamanlara kadar ihmal edilmiştir. Mağdura ceza muhakemesinde aktif bir rol tanınması hem ceza politikası hem de mağdurun çıkarları bakımından önemlidir. Mağdurun yer almadığı bir ceza muhakemesi eksiktir. Böyle bir muhakeme adil olmaz³⁹⁸.

Ceza muhakemesi içinde mağdura verilen rol ve yerin ülkenin siyasi durumu hakkında da bir gösterge olduğu, bu yerin kişiye verilen değerle ve ülkenin demokratik veya otoriter yapıda oluşu ile yakından ilgili olduğu ileri sürülmüştür³⁹⁹. Mağdurun yer almadığı muhakeme adil olamaz ve bu muhakeme sonucunda verilecek hüküm ne mağduru ne kamu vicdanını tatmin eder. Mağdurun menfaatleri göz önüne alınmadan ceza adaletine ulaşamaz. Mağdura ceza muhakemesinde etkin bir rol verilmesi ile yargılama süreci daha demokratik ve toplumun suça karşı tepkisini yansıtıcı nitelikte olur. Mağdurun ceza muhakemesinde yer alması maddi gerçeğin orta çıkarılmasına hizmet eder. Suça muhatap olduğu için acı duyan ve zarar gören mağdurun suçu ve suçluyu ortaya çıkarmak hususunda daha fazla çaba göstermesi tabii olduğundan, onun bilgi ve

³⁹⁵ Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017b). s. 656.

³⁹⁶ Kunter, N., Yenisey, F., Nuhoglu, A. (2010). s.145.

³⁹⁷ Centel, N., Zafer, H. (2020). s. 125.

³⁹⁸ Pamuk, G. (2012). s.5.

³⁹⁹ Pamuk, G. (2012). s.11.

yardımından istifade edilmesi doğru ve yerindedir. Hâkim, yaptırımı tayinde önem taşıyan psikolojik verilere mağdur sayesinde ulaşır. Mağdurun kişiliği ve davranışları yaptırımın tespitinde önemli bir veridir. Mağdurun ceza muhakemesinde aktif bir rol alması kişisel ölç alma isteklerinin azaltır ve verilecek kararın tatmin edici olmasını sağlar⁴⁰⁰.

Mağdura verilen rol uygulanan muhakeme sisteminin niteliğini göstermesi bakımından da belirleyici olmuştur. Özel itham sisteminde mağdur veya mirasçılar kendi özel çıkarları için kamu davasını harekete geçirebilirken kamusal itham sisteminde kamu davasını harekete geçirme yetkisi savcılarının elinde olmuştur. Toplumsal itham sisteminin geçerli olduğu durumlarda kamu davasını harekete geçirme yetkisi toplumu oluşturan tüm yurttaşlardayken resen soruşturmanın esas olduğu sistemlerde ayrı bir iddia makamı olmayıp kamu davasını harekete geçirme yetkisi aynı zamanda yargılama yetkisine sahip olan hâkime aittir⁴⁰¹.

İşlenen suç nedeniyle devletin çıkarını her şeyin üstünde tutan bakış açısı yapılan ceza muhakemesinde mağduru unutmuştur⁴⁰². Mağdurun sadece tanık olarak görüldüğü sistemler olduğu gibi mağdura ceza muhakemesinde zararının giderilmesi hakkı tanıyan sistemler ve mağdurun ceza muhakemesine etkin katıldığı, kamu davasını desteklediği ve cezalandırmaya katkı sağladığı sistemler de bulunmaktadır⁴⁰³.

Ülkemizde 01/06/2005 tarihine kadar yürürlükte kalan 1412 sayılı CMUK'da mağdura sınırlı sayıda suç için şahsi dava açma imkânı tanınmaktaydı. Ancak 5271 sayılı CMK'nın yürürlüğe girmesi ile mağdurun şahsi dava açma ve şahsi hak talep etme imkânı kalkmıştır. 5271 sayılı CMK'nın yürürlüğe girmesiyle uygulanmaya başlayan ceza muhakemesi sisteminin karma özellik gösterdiği söylenebilir. Zira 5271 sayılı CMK uyarınca; kamu davası açma yetkisi Cumhuriyet savcısına aittir. Mağdur, yapılan ceza muhakemesinde tanıklığa ilişkin hükümlere göre dinlenmekle birlikte açılan kamu davasına katılan sıfatıyla iştirak edebilmektedir.

⁴⁰⁰ Pamuk, G. (2012). s.5, 6.

⁴⁰¹ Pamuk, G. (2012). s.7.

⁴⁰² Pamuk, G. (2012). s.8.

⁴⁰³ Pamuk, G. (2012). s.7.

3.2.2. Mağdurun Ceza Muhakemesindeki Yeri

Ceza muhakemesinde failin gerçekleştirdiği iddia edilen fiile ilişkin muhakeme faaliyeti yapılırken birçok kişi muhakeme faaliyetinde rol alır. Muhakemede rol alan kişilerin hepsi muhakemenin süjesi (öznesi) durumunda değildir. Ceza muhakemesinde süje; kendine özgü statüsü bulunan, muhakeme sürecinde tek başına işlem yapabilen, taleplerde bulunabilen ve talepleriyle muhakemeyi hareket halinde tutup yön veren kişidir⁴⁰⁴. Ceza muhakemesinde erklere sahip olan veya kendisine ödevler yüklenen kişi ceza muhakemesi bakımından süje durumundadır⁴⁰⁵.

Ceza muhakemesinde süjelik makam veya şahıs itibarıyla olabilir. Bir süjenin hak ve yükümlülükleri o süjenin uyumsuzlukla kişisel ilişkisi düşünülmeden düzenlenmiş ise, makam itibarıyla süjelikten bahsedilir. Bu anlamda savcılık, müdafî, mahkeme makam itibarıyla süjedir. Ceza muhakemesinde hak ve yükümlülükler sahip olan ve uyumsuzlukla kişisel ilişkisi bulunanlar ise kişi itibarıyla süjedir. Bu kişiler yargılanacak uyumsuzluğun şahsen tarafı durumundadır⁴⁰⁶. Örneğin suçtan zarar gören ve sanık şahıs itibarıyla süje durumundadır⁴⁰⁷.

Mağdur, ceza muhakemesinde bireysel iddia süjesi durumundadır⁴⁰⁸. Ancak mağdurun soruşturma evresindeki yetkileri oldukça kısıtlıdır. Mağdur, kovuşturma evresinde daha geniş yetkilere sahip olup, davaya katılan sıfatıyla iştirak ettiğinde muhakemede taraf sıfatını kazanmaktadır.

3.3. Mağdurun Ceza Muhakemesindeki Hakları

3.3.1. Mağdurun Soruşturma Evresindeki Hakları

Kanuna göre yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesi ile başlayan ve iddianamenin kabulü kararıyla sona eren soruşturma evresinde (CMK 2/1-e)⁴⁰⁹ mağdurun bazı hak ve yetkileri bulunmaktadır. Ancak mağdurun, Cumhuriyet savcısının veya kolluğun yapacağı araştırma ve soruşturma faaliyetlerini bizzat

⁴⁰⁴ Centel, N., Zafer, H. (2020). s. 125. Pamuk, G. (2012). s.145.

⁴⁰⁵ Kunter, N., Yenisey, F., Nuhoğlu, A. (2010). s.147.

⁴⁰⁶ Kunter, N., Yenisey, F., Nuhoğlu, A. (2010). s.149.

⁴⁰⁷ Kunter, N., Yenisey, F., Nuhoğlu, A. (2010). s.150. Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.93. Centel, N., Zafer, H. (2020). s. 126. Pamuk, G. (2012). s.145.

⁴⁰⁸ Centel, N., Zafer, H. (2020). s. 167. Gökçen, A., Balcı, M., Alşahin, M.E., Çakır, K. (2020). s.246.

⁴⁰⁹ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.39.

yürütmesi yani soruşturma işlemlerini tek başına yapması mümkün değildir⁴¹⁰. Mağdur, yapılacak bu faaliyetlere katkıda bulunabilir⁴¹¹.

Ceza muhakemesinin soruşturma evresinde mağdurun hak ve yetkilerini düzenleyen hükümler CMK'nın farklı maddelerinde düzenlenmiştir. Düzenlenen bu haklar daha önce belirtmiş olduğumuz mağdura yaklaşım ilkelerinin ve genel olarak ifade edilmiş olan haklarının ceza muhakemesinde somut hale gelmiş şekliinden ibarettir. Bu nedenle belirtilen tüm hakların ve olası durumların mağdur haklarının genel ilkeleri göz önünde tutularak ele alınması ve yorumlanması gerekir.

3.3.1.1. El koymanın bildirilmesi hakkı

İspat aracı olarak yararlı görülen ya da eşya veya kazanç müsaderesine konu oluşturan mal varlığı değerleri muhafaza altına alınır (CMK 123/1). Bu eşyaları yanında bulunduran kişi istenmesine rağmen eşyayı vermediği takdirde bu eşyaya el konulur (CMK 123/1). El koyma işlemi; delil elde etme, eşya veya kazanç müsaderesi amacıyla yapılabilir. Bunun yanı sıra, suçun işlendiğine ve bu suçtan elde edildiğine dair somut delillere dayalı kuvvetli şüphe sebebi bulunan hallerde şüpheli veya sanığa ait; taşınmazlara, ulaşım araçlarına, banka ve kredi kurumlarındaki hesaplara, hak ve alacaklara, kıymetli evrakı, ortaklık paylarına, kiralık kasalarına ve diğer mal varlığı değerlerine el koymak mümkündür (CMK 128)⁴¹².

Yapılan el koyma işleminin bir amacı suça ilişkin delil elde etmek ise diğer amacı da eşya veya kazanç müsaderesini sağlamaktır⁴¹³. Suç nedeniyle zarara uğrayan mağdur, bu zararının giderilmesini istemek için başta hukuk mahkemelerine yapacağı başvurular olmak üzere bir takım haklara sahiptir. İşte mağdurun bu haklarını kullanabilmesi için, soruşturma aşamasında yapılan el koyma işlemi gecikmeksizin mağdura bildirilmelidir (CMK 127/5). Bildirimin el koyma işleminin infazından sonra ve gecikmeksizin yapılması gerekir. Yapılan bildirim mağdurun özellikle tazminat talepleri bakımından önem taşımaktadır⁴¹⁴. Mağdura yapılacak bildirim, el konulan eşyanın mağdura ait olması halinde bu

⁴¹⁰ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.139.

⁴¹¹ Ünver, Y., Hakeri, H. (2019). s.313.

⁴¹² El koyma konusunda Gbi. Bkz. Aydın. M. (2012). *Arama ve El Koyma*, 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi

⁴¹³ Aydın. M. (2012). s. 163.

⁴¹⁴ Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017b). s. 371.

eşyanın kendisine iadesini istemesini de sağlayacaktır⁴¹⁵. Yapılan bildirim üzerine mağdur hareketsiz kalabileceği gibi haklarını kullanmak için, örneğin el konulan eşya üzerine ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz konulmasını hukuk mahkemesinde istemek gibi, çeşitli yollara başvurabilir.

3.3.1.2. Eşyanın kendisine teslimini isteme hakkı

Mağdur; suç nedeniyle el konulan veya muhafaza altına alınan eşyanın kendisine ait olduğunu ileri sürerek bu eşyanın kendisine teslimini isteyebilir⁴¹⁶. Mağdurun iadesini istediği eşyaya delil olarak artık ihtiyaç duyulmaması⁴¹⁷ ve bu isteğin soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı tarafından uygun görülmesi halinde eşya kendisine iade edilir⁴¹⁸. El konulan eşyanın iadesine savcılık tarafından resen de karar verilebilir⁴¹⁹. Eşyanın iadesine dair isteğin reddedilmesi halinde söz konusu ret kararına karşı itiraz kanun yoluna başvurabilir (CMK 131/2).

3.3.1.3. Dosyayı inceleme ve belge örneği isteme hakkı

Mağdurun soruşturmaya yön verme hakkı⁴²⁰ olarak da tanımlanan hakkının kapsamında; vekili vasıtasıyla dosyayı inceleme hakkı bulunmaktadır. Müdafinin dosyayı inceleme yetkisini düzenleyen CMK'nın 153. maddesinin 5. fıkrası uyarınca, bu maddede düzenlenen dosyayı inceleme yetkisinden mağdurun vekili de yararlanabilir.

Mağdur, vekili aracılığıyla, soruşturma belgelerini, muhafaza altına alınmış eşyaları inceletebilir⁴²¹. Ancak bu hakkın kullanılabilmesi için soruşturma dosyası bakımından CMK'nın 153. maddesi kapsamında verilmiş bir kısıtlama kararı olmaması gerekir (CMK 234/1-a, 4.b). Kısıtlama kararının varlığı halinde, erişimi kısıtlanmış belgelere mağdurun da erişmesi mümkün değildir⁴²².

Mağdurun soruşturma dosyasının örneğini alma hakkı bulunmakla birlikte, soruşturma dosyasındaki belgeleri ve el konulan eşyayı bizzat inceleme hakkı yoktur. Mağdur bu incelemeyi vekili aracılığıyla yapabilecektir. Kanun

⁴¹⁵ Ünver, Y., Hakeri, H. (2019). s.399.

⁴¹⁶ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.359. Centel, N., Zafer, H. (2020). s. 994.

⁴¹⁷ Yenisey, F., Nuhoğlu, A. (2020). s.416.

⁴¹⁸ Centel, N., Zafer, H. (2020). s. 994.

⁴¹⁹ Ünver, Y., Hakeri, H. (2019). s.405.

⁴²⁰ Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017b). s. 237.

⁴²¹ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.140.

⁴²² Bu konudaki tartışma için Bkz. Centel, N., Zafer, H. (2020). s. 999

koyucunun bu düzenlemeyle kural olarak gizlilik içinde yürütülmesi gereken soruşturma evresinde, savcılık kaleminde veya adli emanet biriminde muhafaza edilen belge ve eşyanın hukukçu olan mağdur vekili tarafından incelenmesinin istendiği, hukukçu olmayan mağdurun bu incelemeyi bizzat yapmasının uygun görülmediği ileri sürülmüştür⁴²³.

Mağdur yapılan soruşturma kapsamında; soruşturmanın gizlilik ve amacını bozmamak koşuluyla, soruşturma evrakının örneğini Cumhuriyet savcısından isteyebilir (CMK 234/1-a, 2.b).

3.3.1.4. Delillerin toplanmasını isteme hakkı

Mağdur kendisi veya vekili aracılığı ile gerekli delillerin toplanmasını isteme hakkına sahiptir (CMK 234/1-a,1.b)⁴²⁴. Mağdur bu hakkı vasıtasıyla soruşturmanın etkin şekilde sürdürülmesini sağlamayı ve şüpheli hakkında kamu davası açılmasına yeterli delile ulaşılmasını sağlamaya çalışır. Mağdura delillerin toplanmasını isteme hakkının verilmesinin mağduru ceza muhakemesinde sadece beyanı alınan tanık durumundan çıkardığı, bu nedenle önemli olduğu dile getirilmiştir⁴²⁵.

Mağdur veya vekili delillerin toplanmasına ilişkin taleplerini Cumhuriyet savcısına ya da kolluğa iletebilir⁴²⁶. Soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısının şüphelinin lehine olan delilleri de toplama yükümlülüğü bulunmakla birlikte mağdurun, şüphelinin lehine olabilecek delillerin toplanmasını isteme yükümlülüğü yoktur. Bununla birlikte mağdurun toplanmasını istediği bir delil, soruşturma bakımından yararlı ise, bu delilin şüphelinin lehine olduğu ve toplanmasının mağdur tarafından istenmesinin mümkün olmadığından bahisle geri çevrilmesi mümkün değildir.

Mağdur, suçun ortaya çıkması amacıyla şüpheli veya sanık üzerinde iç beden muayenesi yapılmasını ya da vücudundan kan veya benzeri biyolojik örneklerle saç, tükürük, tırnak gibi örnekler alınmasını isteyebilir (CMK 75/1). Yine bir suça ilişkin delil elde etmek amacıyla, kendi vücudu üzerinde dış veya iç beden muayenesi yapılmasını veya vücudundan kan veya benzeri biyolojik

⁴²³ Seçkin, M. B. (2020). “Ceza Muhakemesinde Mağdur ve Şikâyetçinin Hakları”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Yıl 8, Sayı 15, s.631.

⁴²⁴ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.140.

⁴²⁵ Seçkin, M. B. (2020). s. 627.

⁴²⁶ Centel, N., Zafer, H. (2020). s. 995.

örneklerle saç, tükürük, tırnak gibi örnekler alınmasını isteyebilir, bu yöndeki işlemlere rıza gösterebilir. Mağdurun dış veya iç beden muayenesinin yapılması veya vücudundan örnek alınması gibi işlemlere rızası var ise bu işlemler için ayrıca karar alınmasına gerek yoktur (CMK 76/2)⁴²⁷.

Keşif, esas hakkında hüküm verecek olan hâkimin maddi olgunun mahkeme salonuna getirilemeyen kısımları hakkında beş duyusu ile bizzat bilgi edinmesini bağlayan bir kurumdur⁴²⁸. Keşif işlemi; hâkim veya mahkeme veya naip hâkim ya da istinabe olunan hâkim veya mahkeme ile gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısı tarafından yapılır (CMK 84/1). Kolluğun keşif yapma yetkisi yoktur⁴²⁹.

Keşif yapılmasına karar verildiği takdirde; mağdur ve varsa vekili yapılacak keşif işlemi sırasında hazır bulunabilirler (CMK 84/1)⁴³⁰. Bu hakkın kullanılabilmesini temin için keşif yapılacak gün ve saatin, keşif öncesinde mağdur ve varsa vekiline bildirilmesi gerekir (CMK 84/4). Bu şekilde keşif mahallinde hazır bulunma hakkı belirtilen mağdurun, keşif mahallinde sadece bir gözlemci olarak hazır bulunmasından bahsedilemez. Mağdur, keşif sırasında ortaya çıkan duruma göre, keşif mahallinde incelenmesini istediği hususları ileri sürebilir ve bunların incelenmesini isteyebilir. Bu isteği, keşif yerine getiren mahkeme, hâkim veya Cumhuriyet savcısı karara bağlamalı, isteğin kabulü halinde gereğini yerine getirmelidir.

Mağdur keşif sırasında hazır bulunacak şüpheli veya sanığın varlığı nedeniyle gerçeği söylemekten endişe duyacak durumdaysa, beyanda bulunduğu sırada şüpheli veya sanığın keşif mahallinde bulundurulmamasını isteyebilir (CMK 84/3)⁴³¹. Keşfi icra eden makam, böyle bir talep üzerine ya da resen şüphelinin/sanığın keşif mahallinde bulundurulmamasına karar verebilir⁴³².

⁴²⁷ Şahin, C., Göktürk, N. (2021). s.70. Yenisey, F., Nuhoğlu, A. (2020). s.650. Öztürk, B., Tezcan, D., Erdem, M. R., Sırma Gezer, Ö., Saygılar Kırık, Y. F., Alan Akcan, E., Özaydın, Ö., Erden Tütüncü, E., Altınok Villemin, D., Tok, M.C. (2019). s.540. Ünver, Y., Hakeri, H. (2019). s.280.

⁴²⁸ Yenisey, F., Nuhoğlu, A. (2020). s.630.

⁴²⁹ Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017b). s. 245. Ünver, Y., Hakeri, H. (2019). s.289.

⁴³⁰ Şahin, C., Göktürk, N. (2021). s.95. Ünver, Y., Hakeri, H. (2019). s.290.

⁴³¹ Şahin, C., Göktürk, N. (2021). s.95.

⁴³² Ünver, Y., Hakeri, H. (2019). s.290.

3.3.1.5. Kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın bildirilmesi ve itiraz hakkı

Cumhuriyet savcısı yaptığı soruşturma sonucunda, kamu davası açılmasına yeterli delil bulunmaması veya kamu davası açılmasını engelleyen bir nedenin varlığı hallerinde kamu adına kovuşturmaya yer olmadığına dair karar vererek soruşturmayı sonuçlandırır⁴³³. Verilen bu kararın mağdura, suçtan zarar görene ve ifadesi alınmış veya sorguya çekilmiş şüpheliye tebliği gerekir (CMK 172/1, 2. cümle)⁴³⁴. Zira mağdurun verilen bu karara karşı sulh ceza hâkimliği nezdinde itirazda bulunma hakkı vardır (CMK 173/1⁴³⁵, 234/1-a, 5.b). Mağdurun bu hakkını kullanmasına dair onbeş günlük süre⁴³⁶, söz konusu kararın kendisine tebliği ile başlar (CMK173/1).

3.3.1.6. Tercüman isteme hakkı

Mağdur, meramını anlatabilecek ölçüde Türkçe bilmiyorsa; atanacak tercüman vasıtasıyla beyanı alınır. Duruşmadaki iddia ve savunmaya ilişkin esaslı noktalar tercüman vasıtasıyla mağdura tercüme edilir (CMK 202/1)⁴³⁷. CMK’da hem sanık hem de mağdur bakımından tercüman hakkı düzenlenerek silahlarda eşitlik ilkesi sağlanmak istenmiştir⁴³⁸.

Mağdur engeli (örneğin sağır ve dilsiz olması) nedeniyle konuşmaları anlayamıyorsa veya kendini ifade edemiyorsa, söylenenleri anlamasını sağlayacak ve kendisini ifade etmesine yardımcı olacak vasıtaların sağlanmasını isteyebilir (CMK 202/2). Mağdurun, tercüman veya bilirkişi yardımı ile beyanının alınmasına soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı veya hâkim, kovuşturma evresinde davaya bakan mahkeme karar verir⁴³⁹. Bu şekilde görevlendirilen tercümana ödenen gider yargılama gideri sayılmaz ve Devlet Hazinesince karşılanır (CMK 324/5).

⁴³³ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s. 126, 127.

⁴³⁴ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.131.

⁴³⁵ Maddede itiraz hakkı bakımından sadece suçtan zarar görenden bahsedilmiş ise de itiraz hakkı şikâyeteye tabi olsun olmasın bütün suçlar bakımından kullanılabilen bir haktır ve mağdur bakımından da bu hak vardır. {Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.131, Dipnot 133.}

⁴³⁶ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.131.

⁴³⁷ Öztürk, B., Tezcan, D., Erdem, M. R., Sırma Gezer, Ö., Saygılar Kırkıt, Y. F., Alan Akcan, E., Özaydın, Ö., Erden Tütüncü, E., Altınok Villemin, D., Tok, M.C. (2019). s.635.

⁴³⁸ Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017b). s. 578. Yenisey, F., Nuhoğlu, A. (2020). s.743.

⁴³⁹ Öztürk, B., Tezcan, D., Erdem, M. R., Sırma Gezer, Ö., Saygılar Kırkıt, Y. F., Alan Akcan, E., Özaydın, Ö., Erden Tütüncü, E., Altınok Villemin, D., Tok, M.C. (2019). s.635.

3.3.1.7. Bir avukatın hukuki yardımından yararlanma hakkı

1412 sayılı CMUK'nın aksine, 5271 sayılı CMK mağdurun soruşturma ve kovuşturma aşamalarındaki haklarını genişletmiş, muhakeme sürecinde daha fazla söz sahibi olmasını sağlamıştır⁴⁴⁰. Bu yöndeki değişikliklerden birisi de mağdurun bir avukatın hukuki yardımından yararlanması hakkıdır.

Mağdurun gerek soruşturma gerekse de kovuşturma aşamasındaki haklarından en önemlisi, bir avukatın hukuki yardımından yararlanma hakkıdır. Hukuki yardım alma hakkı; mağdurun, hukuki bilgi ve deneyime sahip olan avukattan, mağduriyetine neden olduğunu düşündüğü faillerin yargılanması ve gerekli yaptırımlarla cezalandırılması için ceza muhakemesi süresince hukuki yardım alma hakkına sahip olmasını ifade eder⁴⁴¹. Avukatlık Kanunu'nun 35. maddesi uyarınca; kişilere hukuki yardımda bulunmak, kişileri yargı organları önünde temsil etmek yetkisi sadece baroda kayıtlı avukatlara aittir. Bu nedenle mağdurun hukuki yardım aldığı kişinin avukat olması zorunludur.

Ceza muhakemesinde mağdurun avukatlığını yapan kişiye vekil denir (CMK 2/1-d)⁴⁴². Mağdur, ceza muhakemesinin her aşamasında bir avukatın hukuki yardımından yararlanabilir. Mağdur, soruşturma aşamasında da kendisini, kendi seçtiği avukat vasıtasıyla temsil ettirebilir. Mağdur, ceza muhakemesi işlemleri sırasında bir avukatın yardımından yararlanıp yararlanmamak konusunda kural olarak serbesttir. Mağdurun yaşı, fiziksel ve ruhsal özellikleri itibarıyla bir avukatın hukuki yardımından yararlanmasının zorunlu olduğu durumlar kanunda sayılmıştır.

Mağdur ceza muhakemesi sırasında kendi seçtiği bir avukatın hukuki yardımından yararlanabilir ise de bazı durumlarda mağdurun istemi halinde kendisine bir vekil atanması gereklidir. Buna göre; soruşturma konusu suçun cinsel saldırı suçu⁴⁴³ olması veya soruşturma konusu suçun alt sınırının 5 yıldan

⁴⁴⁰ Centel, N., Zafer, H. (2020). s. 994.

⁴⁴¹ Bozdağ, A. (2017). "Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdurun Hukuki Yardım Alma Hakkı", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Y. 2017, S.132, s.126.

⁴⁴² Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.38.

⁴⁴³ Yasada bu suçun kanun maddesine ilişkin atıf yok ise de burada bahsedilen cinsel saldırı suçunun TCK'nın 102. maddesinde düzenlenen suç olduğunu söylemek gerekir. Aynı kanunun 103. maddesinde düzenlenen cinsel istismar suçunun mağduru çocuk olacağından ve çocuk mağdurlara vekil tayin edilmesi CMK'nın 234/2 maddesi uyarınca zorunlu olduğundan düzenleme bakımından bir eksiklik olmadığı kanısındayız. Cinsel dokunulmazlığa karşı suçlardan olan cinsel taciz suçunun cezasının alt sınırının 5 yıldan fazla olmaması nedeniyle mağdura istemi ile vekil

fazla hapis cezasını gerektiren bir suç olması durumunda, mağdur, kendisine bir vekil tayin edilmesini isteme hakkına sahiptir (CMK234/1-a, 3.b)⁴⁴⁴. Mağdura bu hakkının anlatılması gerekir (CMK 234/3). Mağdur söz konusu hakkını kullanmak istediğini bildirdiğinde, kendisine bir vekil tayin edecek ekonomik durumunun olup olmadığına bakılmaksızın baro tarafından bir vekil görevlendirilir⁴⁴⁵. Mağdur kendisine, kendi seçtiği bir vekil tayin ettiğinde veya artık kendisine bir vekil tayin edilmesini istemediğini açıkça bildirdiğinde atanan bu vekilin görevi sona erer.

Soruşturma konusu suçun mağdurunun; onsekiz yaşını doldurmamış olması veya sağır veya dilsiz olması ya da meramını ifade edemeyecek derecede malul olması halinde ve de kendisinin veya kanuni temsilcisinin seçtiği bir vekilin de bulunmaması durumunda kendisine vekil tayin edilmesi zorunludur (CMK 234/2). Bu durumdaki mağdura atanan vekilin görevi mağdur kendisine vekil seçtiğinde sona erer. Mağdurun vekil tayin edilmesini istememesi sonuca etkili olmayacaktır. Zira yasa da sayılan bu hallerin varlığı halinde mağdura vekil tayin edilmesi zorunludur.

Mağdurun çocuk olması durumu suç tarihi itibarıyla dikkate alınmalıdır. Mağdurun, suç tarihinde çocuk yaşta olması ve daha sonra onsekiz yaşını doldurması halinde de kendisine vekil tayin edilmesi gerekir. Ancak Yargıtay, mağdura, 18 yaşından küçük olduğu için soruşturma evresinde atanan vekilin görevinin mağdurun 18 yaşını doldurmasıyla sona ereceği görüşündedir⁴⁴⁶.

Mağdura çocuk yaşta olduğu için görevlendirilen vekilini görevinin, mağdurun onsekiz yaşını doldurmasıyla kendiliğinden sona ermeyeceği kanısındayız. Mağdura çocuk yaşta olduğu için vekil atanmasından sonra onsekiz yaşını doldurduğu durumda, mağdur artık vekil ile temsil edilmek istemediğini açıkça beyan etmedikçe vekilin görevinin devam edeceği kanısındayız⁴⁴⁷.

tayin edilmesi yolu bulunmamaktadır. TCK'nın 104.maddesinde düzenlenen reşit olmayanla cinsel ilişki suçunun mağduru çocuk olacağından, vekil tayin edilmesi zorunludur.

⁴⁴⁴ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s. 140.

⁴⁴⁵ Centel, N., Zafer, H. (2020). s. 995.

⁴⁴⁶ “Mağdura yaşı nedeniyle soruşturma aşamasında atanan zorunlu vekilin görevinin ise mağdurun 18 yaşını doldurması nedeniyle sona erdiği, bu nedenle temyiz hakkını kullanma yetkisinin olmadığı” (Y. 4. CD. 16/12/2020, 2017/14772, 2020/20130 sayılı kararı)

⁴⁴⁷ Muhakeme sırasında onsekiz yaşını dolduran şüpheliye/sanığa atanan müdafinin durumu hakkında benzer görüş için Bkz. Bozdağ, A., Şık, H. (2014). “Müdafinin Görevinin Sona Ermesi ve Hukuki Sonuçları”, *Ankara Barosu Dergisi*, 2014/2, s.57, 58.

3.3.2. Mağdurun Kovuşturma Evresindeki Hakları

CMK'nın 2/1-f maddesinde yer alan tanım uyarınca; iddianamenin kabulü ile başlayıp, hükmün kesinleşmesine kadar geçen evreyi ifade eden kovuşturma evresinde mağdurun hakları CMK'nın 234. maddesinde düzenlenmiştir.

3.3.2.1. Duruşmadan haberdar edilme hakkı

Mağdurun soruşturma aşamasına ilişkin haklardan farklı olarak kovuşturma aşaması bakımından var olan haklarından birisi duruşmadan haberdar edilme hakkıdır⁴⁴⁸. Bilgilendirilme hakkının bir yansıması olan duruşmadan haberdar edilme hakkı (CMK 234/1-b,1.b), mağdurun en temel haklarından birisidir. Zira mağdur ancak duruşmadan haberdar olduktan sonra duruşmaya gelebilecek ve başta davaya katılma olmak üzere diğer haklarını kullanabilecektir. Mağdura yapılacak çağrı bakımından tanıklara ilişkin hükümler uygulanır⁴⁴⁹. Mağdurun duruşmadan haberdar edilmemiş olması hukuka aykırılık nedenidir⁴⁵⁰.

3.3.2.2. Kamu davasına katılma hakkı

3.3.2.2.1. Kavram

Ceza muhakemesi iddia (tez) ile savunma (antitez) arasında geçen ve hükümle (sentez) sonuçlanan diyalektik bir süreçtir. Ortaya çıkan şüphenin yenilmesi amacıyla başlatılan muhakeme faaliyetinde esas olarak iddiayı temsil eden savcılık makamı ile savunmayı temsil eden sanık yer alır. Muhakeme boyunca, savcılık makamının ortaya koyduğu iddia irdelenir, sanığın sorumluluğunun bulunup bulunmadığı araştırılır.

Kamu davasını açmak ve yürütmek yetkisi Cumhuriyet savcısına aittir⁴⁵¹. Kovuşturma evresinde kamusal iddia makamını temsil eden savcının yanında bazı süjelere de, kamu davası açıldıktan sonra, savcının yanında iddia makamını işgal edebilme imkânı tanınmıştır. Bu kişiler katılan sıfatıyla savcıdan ayrı hak ve yetkilere sahiptir⁴⁵². Ceza muhakemesi savcılık makamı ile sanık arasında geçen bir faaliyet olarak görülse de, bu faaliyetin önemli bir tarafı da mağdurdur. Zira

⁴⁴⁸ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.140.

⁴⁴⁹ Centel, N., Zafer, H. (2020). s. 996.

⁴⁵⁰ “Mağdur, şikâyetçi ve suçtan zarar görenin yargılama aşamasında öncelikle duruşmadan haberdar edilmesi gerekmektedir. CMK'nun 234. maddesinde düzenlenen bu hakkın kullandırılmaması kanuna aykırıdır.” (Yargıtay CGK. 05/02/2013 gün, 2012/5-1276, 2013/43 sayılı kararı.)

⁴⁵¹ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.146.

⁴⁵² Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.147.

mağdur esas itibarıyla; kendisine yönelik suç işleyen kişinin cezalandırıldığını görmeyi ve suçtan doğan zararının giderilmesini amaçlar⁴⁵³. Mağdur bu amaçlarını gerçekleştirebilmek için muhakeme faaliyetine aktif olarak katılmak ister. Mağdurun muhakeme faaliyetine aktif olarak katılması ancak davaya katılan (müdahil) sıfatıyla iştirak etmesiyle mümkün olur. Zira mağdurun muhakeme faaliyetine doğrudan müdahalesine imkân sağlayan çoğu düzenleme ve hak, mağdurun davaya katılan sıfatıyla iştiraki halinde uygulanma imkânı bulur. Buna göre mağdur ve suçtan zarar gören ile malen sorumlu kamu davasına katılarak muhakemeye yön verme haklarını kullanmış olurlar⁴⁵⁴.

Katılmanın tanımı ve mahiyeti konusunda öğretide birbirinden farklı tanım ve yaklaşımlar bulunmaktadır.

Katılmanın mahiyetinin ne olduğuna ilişkin görüşleri *Rosenfeld* üç başlıkta toplamıştır. Bunlar; katılmayı savcının açtığı dava karşısında kendine özgü, hakiki bir dava olarak kabul eden görüşler, katılmayı savcının açtığı dava ile içerik itibarıyla aynı sayan, hakiki bir dava olarak gören görüşler ve nihayet katılmayı bir dava olarak görmeyen, belirli muhakemeye yetkilerinin toplamından ibaret sayan görüşlerdir⁴⁵⁵.

Türk öğretisinde baskın görüş, katılmanın; Cumhuriyet savcısının açtığı asıl ceza davasının yanında, kişinin açtığı tali ceza davası olduğu yönündedir⁴⁵⁶. Ancak, katılmanın ferdin açtığı ceza davası olduğu, bu nedenle savcının açtığı kamu davası ile ferdin açtığı ceza davası olarak iki ayrı dava bulunduğu, bu davaların aralarındaki irtibat nedeniyle birlikte görüldüğü görüşü de ileri sürülmüştür⁴⁵⁷.

Öztürk vd., katılmayı suçtan zarar gören kişinin savcının açtığı kamu davasında, savcının yanında, CMK'nın kendisine tanıdığı hak ve yetkileri haiz

⁴⁵³ Onursal, S. (1968). s.2.

⁴⁵⁴ Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017b). s.561.

⁴⁵⁵ Rosenfeld, E.H. (1900). *Die Nebenklage des Reichsstrafprozesses*, Berlin. s.77. (Aktaran Onursal, S. (1968). s.17 vd.)

⁴⁵⁶ Yenisey, F., Nuhoglu, A. (2020). s.177. Centel, N., Zafer, H. (2020). s.1006. Koca, M. (2014). *“Temyiz Yolunda Davaya Katılma”*, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Yıl. 5, s.18 (Temmuz 2014), s.3. Erem aksi görüştedir. Müdahaleyi yargı birliği ile izah eden Erem, ortada tek bir dava olduğunu, müdahale ile bu davanın süjelerinin artmış olduğunu benimser. (Erem, F. s.549.)

⁴⁵⁷ Onursal, S. (1968). s.22.

olarak yer almak istemesi, katılanı da bu istemin yetkili merci tarafından kabul edilmesi durumunda istemde bulunan kişi olarak tanımlar⁴⁵⁸.

Özbek vd., katılmayı; mağdur, suçtan zarar gören gerçek ve tüzel kişiler ile malen sorumlu olanlar tarafından, açılmış kamu davasında hüküm verilene kadar şikâyetçinin sahip olduğu haklara sahip olarak yer almak istemesi olarak, katılanı da bu talebin kabul edilmesi halinde talepte bulunan olarak tanımlamaktadırlar⁴⁵⁹.

Gökçen vd., suçtan zarar gören kişinin kamu davasında, CMK'nın kendisine tanıdığı hak ve yetkileri kullanmak üzere Cumhuriyet savcısının yanında bulunmak istemesine katılma demektir⁴⁶⁰.

Yargıtay katılmayı, ceza muhakemesinde mağduru, suçtan zarar göreni ya da malen sorumlu olanları koruma araçlarından birisi olarak görmektedir⁴⁶¹.

Bizce de katılma talebinde bulunmak için savcılık tarafından açılan bir dava bulunması gerektiğinden ve asıl dava savcılığın açtığı dava olduğundan katılma talebi tali nitelikte bir davadır. Bu davanın akıbeti asıl ceza davasına bağlıdır. Savcılığın açtığı asıl ceza davası yoksa veya açılan dava düşerse tali nitelikteki katılma davası da söz konusu olamayacaktır.

3.3.2.2.2. Katılmanın gerekli olup olmadığı

Katılmanın ceza muhakemesi bakımından gerekli olup olmadığı tartışılmıştır. Katılmanın ceza muhakemesine faydalarının olduğu kadar sakıncalarının da olduğu dile getirilmiştir. Bu anlamda; katılmanın ceza muhakemesini uzatacağı, şantajlara yol açacağı ileri sürülmüştür⁴⁶².

Katılmanın sınırlandırılması ve ancak belli suçlar için katılma imkânı olmasını benimseyen görüşler⁴⁶³ bulunmakla birlikte CMK'nın 237. maddesi, katılma imkânı bulunan suçlar bakımından bir sınırlama getirmemiştir⁴⁶⁴. Kamu davasına konu olan her suç için müdahale imkânı olduğu gibi, mağdurun yanı sıra,

⁴⁵⁸ Öztürk, B., Tezcan, D., Erdem, M. R., Sırma Gezer, Ö., Saygılar Kırkıt, Y. F., Alan Akcan, E., Özaydın, Ö., Erden Tütüncü, E., Altınok Villemin, D., Tok, M.C. (2019). s.238.

⁴⁵⁹ Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017b). s.561.

⁴⁶⁰ Gökçen, A., Balcı, M., Alşahin, M.E., Çakır, K. (2020). s.249.

⁴⁶¹ Yargıtay CGK. 24/10/2017 gün, 2014/14-499, 2017/430 sayılı kararı.

⁴⁶² Yenisey, F., Nuhoglu, A. (2020). s.178.

⁴⁶³ Yenisey, F., Nuhoglu, A. (2020). s.178.

⁴⁶⁴ Centel, N., Zafer, H. (2020). s.1006.

suçtan zarar görenin ve malen sorumlunun da davaya katılma yetkisi olduğu belirtilerek katılmanın sınırı genişletilmiştir⁴⁶⁵.

Öğretide savcının her suçtan dolayı kamu adına dava açmaya yetkili kılınması, iddia makamında savcı ile birlikte ve fakat ondan bağımsız olarak suçtan zarar gören ferdin de bulunmasına engel olmadığı, zira mağdurun muhakemeye katılmasına imkân sağlanmasının ve bu yolla iddia faaliyetini savcıyla birlikte üstlenmesini sağlamanın, hem savcıyı denetlemek hem de ona yardım etmek bakımından gerekli ve yararlı olduğu, böylece varılan hükmün kollektifliğini, inandırıcılığını, mağdurun tatmin edilme ihtiyacının karşılandığı vurgulanmıştır⁴⁶⁶.

Katılmanın bütün suçlar bakımından mümkün olduğu düzenlemeler olduğu gibi Almanya gibi bazı ülkelerde katılma ancak yasada sınırlı olarak sayılan suçlar bakımından mümkün görülmüştür⁴⁶⁷.

Bizce ceza muhakemesine katılma, mağdurun ve suçtan zarar görenin haklarının korunması bakımından yararlıdır. Mağdur, kamu davasına katılarak aktif rol alır. Bu rolü sayesinde muhakemenin adil ve dürüst yürüdüğü konusundaki inancı artar. Bu durum muhakeme sonucunda verilecek hükmün meşruiyetini ve mağdur bakımdan yerindeliğini güçlendirir. Böylece mağdur veya suçtan zarar görenin ve onların içinde yaşadığı toplumun verilen kararlar tatmin olmasını, karar güven duymasını sağlar⁴⁶⁸. Bu nedenle, olası sakıncalarına rağmen katılmanın mümkün olması yerindedir.

3.3.2.2.3. Katılmanın şartları

3.3.2.2.3.1. Genel olarak

Katılmanın koşulları CMK'nın 237. maddesinde sayılmıştır. Bu koşulların tümünün bir arada bulunması gereklidir.

⁴⁶⁵ Kanunda yer alan mağdur, şikayetçi, suçtan zarar gören kavramlarının özenli ve birbiriyle uyumlu olarak kullanılmadığına, şikayet üzerine takip edilen suçlarda suçla hukuki menfaati ihlal edilen mağduru, şikayetçi; resen takip edilen suçlarda suçla korunan hukuki menfaati ihlal edilen kişiyi mağdur olarak adlandırmak gibi bir ayrıma gidilmesinin uygulamanın dilinin kanuna yansıtılmasından başka bir anlamı olmadığına dair görüş için Bkz. Centel, N., Zafer, H. (2020). s.1009.

⁴⁶⁶ Koca, M. (2014). s.4.

⁴⁶⁷ Katılmanın mümkün olduğu suçlar Alman Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (StPO) 395. maddesinde sıralanmıştır.

⁴⁶⁸ Onursal, S. (1968). s.28.

Katılmanın ilk koşulu, katılma isteğinde bulunulabilecek bir kamu davasının olmasıdır. Katılma talebi iddianamenin kabul edilmesiyle başlayan kovuşturma evresinde yapılabileceğinden, söz konusu kamu davasının açılmış olması ve muhakemenin kovuşturma evresinde bulunması gereklidir.

Katılmanın ikinci koşulu, katılma isteğinde bulunmaya yetkili olma koşuludur. Kanun uyarınca; mağdur, suçtan zarar gören gerçek ve tüzel kişiler ile malen sorumlu olanlar katılma isteğinde bulunabilirler.

Katılmanın üçüncü koşulu, katılma isteğinde bulunmaya yetkili olan kişinin katılma talebini yapmış olmasıdır. Bu talep yazılı veya sözlü olarak yapılabilir (CMK 238/1). Katılma isteği olmadan mahkemenin kendiliğinden katılma kararı vermesi imkânı yoktur. Sanıktan şikâyetçi olduğunu beyan eden sanığa davaya katılmak isteyip istemediği mahkemece sorulmalıdır (CMK 238/2).

3.3.2.2.3.2. Kovuşturma aşamasında bulunan kamu davasının varlığı

Katılma talebinde bulunmak için açılmış ve ilk derece mahkemesindeki kovuşturma evresinde bulunan bir davanın bulunması gereklidir. Katılma isteği, ilk derece mahkemesindeki kovuşturma evresinin her aşamasında yapılabilir (CMK 237/1). Mağdur, suçtan zarar gören gerçek ve tüzel kişiler ile malen sorumlu olanlar, kovuşturma evresinin her aşamasında şikâyetçi olduklarını bildirerek katılma isteğinde bulunabilirler.

Ceza muhakemesi sistemimiz soruşturma evresinde katılma imkânı tanıyan bir düzenlemeye sahip değildir. Katılmanın, niteliği gereği açılmış bir davanın varlığını gerektirmesi nedeniyle bu durum ilk bakışta yerinde ise de bir takım sakıncaları da içinde barındırmaktadır. Katılma talebi, açılmış ve devam etmekte olan bir davaya katılmak niteliğindedir. Bu nedenle ortada açılmış ve devam eden bir dava yok ise, henüz soruşturma yapılıyor ise yani ortada katılabilecek bir dava yoksa katılma hükümlerinin uygulanması da mümkün değildir. Bununla birlikte, soruşturma aşamasında yapılan katılma isteklerinin kabulü veya reddi konusunda bir karar verilmeden⁴⁶⁹ (zira davayı gören ve katılma isteği konusunda karar verecek bir mahkeme yoktur), istek soruşturma dosyasına kabul edilmeli, kamu

⁴⁶⁹ Centel, N., Zafer, H. (2020). s.1015.

davasının açılması halinde yeni bir istek beklenmeden bu istek hakkında mahkemesince bir karar verilmelidir⁴⁷⁰.

Hal böyle olmakla birlikte; özellikle mağdurun ve suçtan zarar görenin haklarının korunması için soruşturma evresine daha etkin şekilde katılmasının imkânları oluşturulmalıdır. Bu anlamda, mağdurun ve suçtan zarar görenin soruşturma evresindeki yetkileri ile hazır bulanabileceği işlerin sayısı arttırılmalı⁴⁷¹, özellikle delil sunma, delillerin toplanmasını isteme konusunda hak ve yetkileri açık bir şekilde düzenlenmelidir.

Katılma isteğinde bulunmak için devam etmekte olan bir kovuşturmanın bulunması gerekir. Buna göre; katılma istediğinde bulunma yetkisine sahip olanlar; iddianamenin kabul edilmesi ile başlayan kovuşturma evresinde, ilk derece mahkemesi tarafından hükmün verilmesine kadar katılma isteğinde bulunabilirler.

Kanun yolu aşamasında katılma isteğinde bulunma imkânı yoktur (CMK 237/2). Ancak ilk derece mahkemesindeki kovuşturma evresinde ileri sürülen katılma isteği karara bağlanmamış ise veya yapılan istek hukuka aykırı şekilde reddedilmiş ve bu istek kanun yolu başvurusunda dile getirilmiş ise kanun yolu aşamasında incelenip karara bağlanmalıdır (CMK 23/2, 2. cümle).

Davaya katılma hakkı bulunan kişilerin, bu hakkını kullanabilmesi için davadan haberdar edilmiş olması gerekir. Davadan usulüne uygun şekilde haberdar edilmeyen ve bu nedenle katılma isteğinde bulunamayan kişiler, bu durumdan kanun yolu aşamasında haberdar oldukları takdirde, kanun yolu aşamasında da katılma isteğinde bulunabilirler. Ancak duruşma kendisine bildirildiği halde gelmeyen, katılma isteğinde de bulunmayan kişinin kanun yolu aşamasında katılma isteğinde bulunma imkânı yoktur⁴⁷².

CMK'nın 237/1-2 maddesinde yer alan hükümlerde açık bir şekilde; *“ilk derece mahkemesindeki kovuşturma evresinden”* bahsedilmektedir. Öğretide bu düzenlemenin istinaf kanun yolu açısından bir istisnası olması gerektiği ileri

⁴⁷⁰ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.148. Dipnot 168.

⁴⁷¹ Yenisey, F., Nuhoglu, A. (2020). s.183.

⁴⁷² *“Kendisine duruşma günü bildirilen müşteki kurum ile müştekinin vekilinin, kamu davasına usulen müracaat ederek katılma talebinde bulunmadığı ve suça sürüklenen çocuk hakkında şikâyetçi olduğunu bildirmediği bu suretle katılan sıfatını almadığından temyize hakkı yoktur”* (Yargıtay 13. CD. 06/12/2017, 2016/17372, 2017/14137)

sürülmüştür. Bu görüş uyarınca, ilk derece mahkemesi tarafından hükmün verilmesinden sonra, istinaf aşamasında, hükmün CMK'nın 280/1-c maddesi uyarınca esastan incelenmesi gerektiğinde, katılma istediğinde bulunma imkânı olduğu ileri sürülmüştür⁴⁷³.

Biz bu görüşün olması gereken hukuk bakımından yerinde olduğunu düşünmekle birlikte CMK'nın 237/1 maddesindeki düzenlemenin açıklığı karşısında yerinde olmadığı kanısındayız. İlk derece mahkemesinin verdiği hükmü istinaf yolunda inceleyen bölge adliye mahkemesi, yaptığı değerlendirme sonucunda duruşma açılmasına ve işin esasına girilmesine karar verdiği aşamada katılma talebinde bulunma imkânı olmadığı kanısındayız.

İlk derece mahkemesinden verilen hüküm kanun yoluna gittikten sonra bozularak ortadan kaldırılmış ve dosya yeniden ilk derece mahkemesine gönderilmiş ise, ilk derece mahkemesindeki kovuşturma aşaması devam ettiğinden, bu aşamada katılma isteği yapılabilir. İlk derece mahkemesinden verilen ilk hükme karşı kimin kanun yoluna gittiğinin bu anlamda bir önemi yoktur⁴⁷⁴. Bu anlamda, sanığın istinaf veya temyiz istemi üzerine bozularak ilk derece mahkemesine gönderilen davada, daha önce katılma talebinde bulunmayan mağdur talepte bulunabilir.

3.3.2.2.3.3. Katılma talebinde bulunmaya yetkili kişi olma

Katılma talebinde bulunmak için suçun mağduru veya suçtan zarar gören veya malen sorumlu olmak gerekir. Suçtan zarar görme halinin doğrudan doğruya olması gerekir⁴⁷⁵. Dolaylı şekilde zarar görenler⁴⁷⁶ bakımından katılma imkânı yoktur. Mağdur ve suçtan zarar gören kavramları hakkında daha önce açıklama yapıldığından burada aynı açıklamaları tekrar etmekten kaçınıyoruz.

Malen sorumlu kavramı, CMK'nın 2. maddesinde; *“yargılama konusu işin hükme bağlanması ve bunun kesinleşmesinden sonra, maddi ve mali sorumluluk taşıyarak hükmün sonuçlarından etkilenecek veya bunlara katlanacak kişi”* olarak tanımlanmıştır. Malen sorumlunun esas itibarıyla suçtan zarar gören olmadığı,

⁴⁷³ Yenisey, F., Nuhoğlu, A. (2020). s.180. Aynı yönde Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.148. Dipnot 169.

⁴⁷⁴ Yenisey, F., Nuhoğlu, A. (2020). s.180.

⁴⁷⁵ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.147.

⁴⁷⁶ Suç tanımıyla korunan hak ve menfaatin dışında kalan hak ve menfaatlerin ihlal edildiği hallerde, bu hak ve menfaatlerin sahipleri suçtan dolayı olarak zarar gören olarak adlandırılmıştır. (Centel, N., Zafer, H. (2020). s.1007).

katılmanın amaçlarından birisinin mağdura ve suçtan zarar görene davaya yön verebilme, haklarını kullanma imkânı sağlamak olduğu, bu nedenle malen sorumluya kamu davasına katılma hakkı verilmesinin katılma kurumu ile ne derece uyuşacağının tartışmalı olacağı ileri sürülmüştür⁴⁷⁷.

Mağdur, suçtan zarar gören veya malen sorumlunun katılma talebinde bulunması bir başka deyimle katılma konusunda tali dava açması için fiil ehliyetine sahip olması gerekir.

Katılma talebinde bulunmaya kimlerin yetkili olduğunu açıklayan CMK, bu kişilerin ehliyetine ilişkin bir düzenlemeye yer vermemiştir⁴⁷⁸. Bu nedenle, hak ve fiil ehliyetine ilişkin genel hükümlerin uygulanması gereklidir. Katılma isteği, Cumhuriyet savcısının açtığı asıl ceza davası ile birlikte görülecek tali ceza davası olduğuna göre, bu istekte bulunacak kişinin fiil (dava) ehliyetine sahip olması gerekir⁴⁷⁹. Bu anlamda velayet ve vesayet altında bulunanlar ancak kanuni temsilcisinin veya kanuni temsilcisinin tayin ettiği ya da yasa gereği baro tarafından atanan vekili aracılığıyla katılma isteğinde bulunabilirler⁴⁸⁰.

Tüzel kişiler, tüzel kişiliği temsile yetkili kişi veya bu kişinin belirlediği vekil aracılığıyla katılma isteğinde bulunabilirler⁴⁸¹. Tüzel kişinin organ veya temsilcisi, katılma talibinde bulunabilir (CMK 249/1). Ancak davanın sanığı aynı zamanda tüzel kişinin organ veya temsilcisi sıfatını taşıyor ise davaya katılan sıfatıyla iştirak edemez (CMK 249/3). Bu durumda tüzel kişiyi bir başkasının temsil etmesi gerekir⁴⁸².

Katılma isteğinde bulunacak kişinin vekilinin katılma isteğinde bulunması için özel yetkiye sahip olması da gerekmez⁴⁸³. Vekili böyle bir istekte bulunması için noter tarafından düzenlenmiş vekâletnameye sahip olması gerekmez. Vekilin, katılma isteğinde bulunan kişinin vekili olduğunu başka belgeler veya müvekkilin sözlü beyanı ile ortaya koyması yeterlidir.

⁴⁷⁷ Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017b). s.563.

⁴⁷⁸ Centel, N., Zafer, H. (2020). s.1011.

⁴⁷⁹ Koca, M. (2014). s.9. Centel, N., Zafer, H. (2020b). s.1011.

⁴⁸⁰ Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017b). s.563.

⁴⁸¹ Centel, N., Zafer, H. (2020). s.1011.

⁴⁸² Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.152. Bu durumda tüzel kişiye atanacak olan kayyımın tüzel kişiyi temsilen ceza muhakemesinde davaya katılamayacağına, zira kayyımın yetkisinin özel hukuk alanıyla sınırlı olduğuna dair görüş için Bkz. Centel, N., Zafer, H. (2020). s.1011.

⁴⁸³ Koca, M. (2014). s.9.

Mağdur veya kanuni temsilcisinin sanıktan şikâyetçi olmadıklarını ve davaya katılma isteklerinin bulunmadığına ilişkin beyanlarına rağmen, mağdurun yaşı, fiziksel ve ruhsal durumu nedeniyle kendisine CMK'nın 234/2 maddesi uyarınca zorunlu olarak atanan vekilinin katılma isteğinde bulunması halinde ne yapılacağı hususunu, bu durumdaki vekilin kanun yoluna başvuru talebi ile birlikte değerlendirdiğimizden o kısma atıf yapmakla yetiniyoruz⁴⁸⁴.

Davaya katılan olarak iştirak etmek için suçun mağduru veya suçtan zarar göreni veya suç nedeniyle malen sorumlu olmak gerektiğini belirtmiştik. Kanun koyucu bazı durumlarda, bu sıfatlara sahip olmayanların da davaya katılma talebinde bulunma hakkı tanımıştır⁴⁸⁵. Çeşitli kanunlarda özel olarak sayılan bu durumların varlığı halinde katılma isteğinde bulunmak için mağdur veya suçtan zarar gören veya malen sorumlu olmak gerekmez⁴⁸⁶. Biz bu durumdakilere kanun gereği davaya katılma hakkı olanlar demekteyiz.

3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması Rüşvet ve Yolsuzlukla Mücadele Kanunu'nun 18/2 maddesi uyarınca⁴⁸⁷; bu Kanunda belirtilen suçlarla ilgili olarak kamu davası açıldığında, düzenlenen iddianamenin Cumhuriyet başsavcılığınca, Hazine ve Maliye Bakanlığı Baş Hukuk Müşavirliği ve Muhakemat Genel Müdürlüğü ile varsa diğer ilgili kamu kurum veya kuruluşlarına bildirilmesi gerekir. Bu bildirim üzerine ilgili kurum davaya katılma talebinde bulunabilir. Bu talep yapıldığında, ilgili kurum katılma talebinde bulunduğu tarihten itibaren katılan sıfatını alır. Bizce iddianamenin soruşturmayı yapan Cumhuriyet savcılığı tarafından bildirilmemiş olması halinde bildirimin davayı gören mahkeme tarafından yapılması gerekir.

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 162. maddesi uyarınca⁴⁸⁸; Kanunda belirtilen suçlara ilişkin soruşturma ve kovuşturma yapılması, Bankacılık

⁴⁸⁴ Bu konudaki açıklama için “*Kanun Yollarına Başvurma Hakkı*” başlıklı kısma bakınız.

⁴⁸⁵ Centel, N., Zafer, H. (2020). s.1013.

⁴⁸⁶ Şahin, Göktürk; bu durumdakilerin, suçtan zarar gören olduğunu kanun tarafından tayin edildiği görüşündedirler {Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.147}.

⁴⁸⁷ 3628 sayılı Kanun'un 18. maddesinin 2. fıkrası hükmü şöyledir: “Yukarıdaki fıkra göre yapılan ihbar veya takipsizlik kararı ve iddianame Cumhuriyet başsavcılığınca, Maliye Bakanlığı Baş Hukuk Müşavirliği ve Muhakemat Genel Müdürlüğü ile varsa diğer ilgili kamu kurum veya kuruluşlarına bildirilir. Hazine avukatının yazılı başvuruda bulunması hâlinde Maliye Bakanlığı, başvuru tarihinde müdâhil sıfatını kazanır.”

⁴⁸⁸ 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 162. maddesi hükmü şöyledir: “Bu Kanunda belirtilen suçlara ilişkin soruşturma ve kovuşturma yapılması, Kurum veya Fon tarafından Cumhuriyet başsavcılığına yazılı başvuruda bulunulmasına bağlıdır. Bu başvuru muhakeme şartı niteliğindedir. Ancak, 160 ıncı maddenin üçüncü fıkrasında belirtilen suçtan dolayı soruşturma ve

Düzenleme ve Denetleme Kurum veya Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu tarafından Cumhuriyet başsavcılığına yazılı başvuruda bulunulmasına bağlıdır. Yapılan soruşturmalar neticesinde açılan kamu davalarına, Kurum'un veya Fon'un katılma talebinde bulunma hakkı vardır. Kurum veya Fon katılma talebinde bulunduğu, talepte bulundukları tarihten itibaren katılan sıfatını alırlar.

5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nun 18. maddesi uyarınca; bu Kanunda düzenlenen suçlarla ilgili kamu davası açıldığında, iddianamenin bir örneğinin gümrük idaresine gönderilmesi gerekir. İdare bu bildirim üzerine davaya katılma isteğinde bulunabilir⁴⁸⁹.

6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nun 115. maddesi uyarınca⁴⁹⁰, bu kanunda düzenlenen ve atıf yapılan suçlardan dolayı soruşturma yapılması Sermaye Piyasası Kurulu'nun Cumhuriyet savcılığına başvuru yapması koşuluna bağlıdır. Bu başvuru üzerine yapılan soruşturma sonucunda iddianame düzenlenmiş ise iddianameyi inceleyen ve kabul eden mahkemenin iddianame örneğini ve duruşma gününü Sermaye Piyasası Kurulu'na bildirmesi gerekir. Kanunda “...bir örneği Kurula tebliğ edilir ve Kurul aynı zamanda katılan sıfatını kazanır” hükmü bulunmakta ise de biz Kurul'un; katılma isteğinde bulunmadan, bu isteğe karşı Cumhuriyet savcısının, sanığın ve varsa müdafinin görüşü alınıp istek karara bağlanmadan otomatik olarak katılan sıfatı alınacağı kanaatinde değiliz. Bu hükmün benzer diğer hükümler de olduğu gibi katılan sıfatının alınacağı zamana ilişkin olduğunu, buna göre söz konusu hükmün Kurul'un katılma isteğinin kabulü halinde, katılan sıfatının iddianamenin kabulü anından itibaren geçerli olacağını belirtmeye yönelik olarak yorumlanması gerektiği kanısındayız.

kovuşturmalar Kurumun veya Fonun yazılı bildirimine üzerine veya gecikilmesinde sakınca görülen hallerde re'sen Cumhuriyet savcılarınca yapılır ve Kurum ve Fon haberdar edilir. Bu fıkra uyarınca yapılan soruşturmalar neticesinde açılan kamu davalarında, Kurumun veya Fonun başvuruda bulunması hâlinde, bunlar başvuru tarihinde müdâhil sıfatını kazanırlar.”

⁴⁸⁹ 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununun 18. maddesinin 1. fıkrası hükmü şöyledir: “Bu Kanunda tanımlanan suçlar dolayısıyla açılan davalarda mahkeme, iddianamenin bir örneğini ilgili gümrük idaresine de gönderir. Başvurusu üzerine, ilgili gümrük idaresi açılan davaya katılan olarak kabul edilir.”

⁴⁹⁰ 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanununun 115. maddesinin 1. ve 2. fıkrası hükmü şöyledir: “(1) Bu Kanunda tanımlanan veya atıfta bulunulan suçlardan dolayı soruşturma yapılması, Kurul tarafından Cumhuriyet başsavcılığına yazılı başvuruda bulunulmasına bağlıdır. Bu başvuru muhakeme şartı niteliğindedir.

(2) Başvuru üzerine kamu davası açılması hâlinde iddianamenin kabulü ile birlikte, bir örneği Kurula tebliğ edilir ve Kurul aynı zamanda katılan sıfatını kazanır.”

6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun 20/2 maddesi uyarınca⁴⁹¹; kadın, çocuk ve aile bireylerine yönelik olarak uygulanan şiddet veya şiddet tehlikesi dolayısıyla açılan davalara, gerek görmesi halinde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı katılan sıfatıyla iştirak edebilir. Ceza mahkemesinde görülen bu tür davaların, davaya katılma yetkisi bulunan Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın yerel teşkilatı olan il müdürlüklerine bildirilmesi gerekir⁴⁹². Bildirimi alan il müdürlüğü kendi yapacağı değerlendirmeye göre davaya katılma isteğinde bulunabilir. Böyle bir istek söz konusu olduğunda, mahkeme, istekte bulunan il müdürlüğünü kanun gereği davaya katılma isteğinde bulunmaya yetkili kurum olarak değerlendirmeli ve katılma isteğini kabul etmelidir.

3.3.2.2.3.4. Katılma talebinde bulunma ve bu talebin usulü

Katılma kararı verebilmek ve katılan sıfatını alabilmek için katılma talebinde bulunulması gerekir. Mahkemenin resen katılma kararı verme imkânı yoktur. Katılma talebi ilk derece mahkemesindeki kovuşturma evresinin her aşamasında, hüküm verilinceye kadar yapılabilir⁴⁹³.

Mağdurun soruşturma aşamasında şikâyetçi olmadığını bildirmesi, kamu davası açıldığında davaya katılma talebinde bulunmasına engel teşkil etmez. Ancak, kovuşturma aşamasında yapılan şikâyetten vazgeçme sonrasında davaya katılma talebi yapılamaz⁴⁹⁴.

Katılma talebinde bulunmak için Kanun özel bir usul benimsememiştir. Mağdur, suçtan zarar gören veya malen sorumlunun davaya katılma isteğini, yazılı veya sözlü yapması arasında bir fark yoktur⁴⁹⁵. Sözlü olarak yapılan beyanların tutanağa geçirilmesi gerekir (CMK 238/1). Katılma isteği, duruşmada ya da keşif sırasında yapılabileceği gibi dilekçe göndermek suretiyle de yapılabilir⁴⁹⁶.

⁴⁹¹ 6284 sayılı Kanunun 20. maddesinin 2. fıkrası hükmü şöyledir: “Bakanlık, gerekli görmesi hâlinde kadın, çocuk ve aile bireylerine yönelik olarak uygulanan şiddet veya şiddet tehlikesi dolayısıyla açılan idarî, cezaî, hukukî her tür davaya ve çekişmesiz yargıya katılabilir.”

⁴⁹² “Sanık hakkında açılan kamu davasına katılma hakkı bulunan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına CMK'nun 233. maddesi uyarınca duruşma gününü bildirir çağrı kâğıdı tebliğ edilmesi ve CMK'nun 234/1-b maddesinde sayılan hakları kullanma imkânının tanınması gerekirken, duruşmadan haberdar edilmeden yargılamaya devam edilerek hüküm kurulması usul ve kanuna aykırıdır.” (Yargıtay CGK. 25/04/2017 gün,2016/1-1102, 2017/248 sayılı kararı)

⁴⁹³ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.147.

⁴⁹⁴ Centel, N., Zafer, H. (2020). s.1009, 1010.

⁴⁹⁵ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.148.

⁴⁹⁶ Centel, N., Zafer, H. (2020). s.1016.

Katılma isteği açıkça yapılmamış olsa bile, katılma hakkı bulunan kişinin sanığın cezalandırılmasına yönelik olarak delil sunması, tanık bildirmesi gibi hususlar katılma isteği olarak değerlendirilmeli ve karara bağlanmalıdır⁴⁹⁷. Buna karşılık, beyanların katılma isteği olarak anlaşılmaya elverişli olması gerekir. Sanıktan şikâyetçi olduğuna dair genel beyanların katılma isteği olarak değerlendirilmemesi gerekir⁴⁹⁸.

Katılma talebinde bulunmak için duruşmaya gelmek gerekli değildir⁴⁹⁹. Katılma isteğini içeren dilekçeyi veya tutanağa geçirilmiş beyanını gönderen mağdur, suçtan zarar gören veya malen sorumlu ile bunların vekilinin talebi hakkında karar verilmelidir.

Mağdur, suçtan zarar gören veya malen sorumlu yapılan duruşma sırasında sanıktan şikâyetçi olduğunu bildirdiğinde, mahkemenin bu kişilere davaya katılan olarak iştirak etmek isteyip istemediklerini sorması gerekir (CMK 238/2)⁵⁰⁰. Mahkemenin bu sorusu üzerine açıklanan irade tutanağa geçirilir. Açıklanan irade katılma isteği içeriyor ise mahkemenin bu isteği karara bağlaması gerekir. Bu hüküm, sanıktan şikâyetçi olduğunu bildiren kişiye katılma hakkından haberdar

⁴⁹⁷ Yenisey, F., Nuhoğlu, A. (2020). s.181. “Ölen Onur Y.’ün annesi olan şikâyetçi Esma Y.’ü davalarda temsile yetkili vekilinin, 08.03.2010 ile 12.09.2013 tarihli oturumlarda sanığın cezalandırılmasını talep etmesinin, sanık hakkında taksirle bir kişinin ölümüne neden olma suçundan açılan kamu davasına katılma talebi niteliğinde olduğu halde, katılma konusunda yerel mahkeme tarafından olumlu ya da olumsuz bir karar verilmediği, şikâyetçi vekilinin temyiz dilekçesinde davaya katılma konusunda açık bir isteği olmamakla birlikte katılan vekili olarak hükmü temyiz ettiğini belirttiği, tüm aşamalarda sanığın cezalandırılmasını talep eden vekilinin yerel mahkeme hükmünü temyiz etmiş olmasının, kanun yolunda davayı takip iradesini eylemli olarak ortaya koyduğu ve bu davranışın şikâyetçi Esma Y.’ün katılma talebini de içerdiği anlaşıldığından, Ceza Genel Kurulunun 24.02.2015 gün ve 622-16; 18.11.2014 gün ve 595-497, 28.05.2013 gün ve 238-271, 07.05.2013 gün ve 1466-246 ile 19.06.2012 gün ve 638-238 sayılı kararlarında belirtilen ilkeler ve istikrarlı uygulamalar da dikkate alınarak, 5271 sayılı CMK’nun 260. maddesi uyarınca katılan sıfatını alabilecek surette suçtan zarar gören, vekili aracılığıyla 08.03.2010 ve 12.09.2013 tarihli oturumlarda sanığın cezalandırılmasını talep edip hükmü temyiz etmek suretiyle katılma iradesini ortaya koyan ölenin annesi şikâyetçi Esma Y.’ün, aynı Kanunun 237/2. maddesi uyarınca sanık hakkında açılan kamu davasına katılmasına oybirliği ile karar verilerek inceleme yapılmıştır.” (Yargıtay CGK. 05/12/2017 gün, 2017/12-698, 2017/515 sayılı kararı)

⁴⁹⁸ Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017b). s.564.

⁴⁹⁹ Aksi görüş için Bkz. Yenisey, F., Nuhoğlu, A. (2020). s.182.

⁵⁰⁰ “Duruşmada kendisini yaralayan sanık Ali E.K’den şikâyetçi olduğunu ifade eden müşteki Barış B.’dan davaya katılmak isteyip istemediğinin sorulmaması suretiyle 5271 sayılı CMK’nin 238/2. maddesine aykırı davranılması kanuna aykırıdır” (Yargıtay 3. CD. 02/05/2018 gün, 2017/11169, 2018/8086 sayılı kararı.) Yargıtay, şikâyetçi olduğunu bildirdiği halde katılma talebinde bulunup bulunmadığı sorulmayan veya katılma talebinde bulunduğu halde bu talebi hakkında olumlu veya olumsuz bir karar verilmeyen kişinin, hükmü temyiz etmesi durumunda öncelikle bu hususu ele almakta, kişinin katılma hakkı var ise katılan sıfatını kabul ettikten sonra hükmü usul ve esas yönünden incelemektedir. (Örneğin, Yargıtay 3. Ceza Dairesinin, 30/04/2018 gün, 2017/12365, 2018/7963 sayılı kararı).

edilmesi niteliğindedir⁵⁰¹. Sanıktan şikâyetçi olmadığını söyleyen kişiye katılma isteği olup olmadığı konusunda bir soru sorulmasına gerek yoktur⁵⁰².

3.3.2.2.4. Katılma kararının verilmesi ve katılan sıfatının kazanıldığı zaman

Katılma talebini alan mahkeme, bu isteğin reddi veya kabulü yönünde bir karar vermelidir. Mahkeme istek konusunda bir karar vermeden önce, bu istek hakkında iddia makamının ve sanık ile varsa müdafinin görüşlerini almalıdır (CMK 238/3)⁵⁰³.

Mahkeme katılma isteği konusunda bir karar vermemiş ise talepte bulunan isteği hakkında bir karar verilmediğini belirterek esas hükümle birlikte esas hükmün tabi olacağı kanun yoluna başvurabilir (CMK 272/2)⁵⁰⁴. Yargıtay, böyle bir durumda mağdurun ya da vekilinin yaptığı talebi öncelikle katılma koşulları açısından değerlendirmekte, koşulları varsa katılma kararı verip, temyiz isteğini esas yönünden incelemektedir⁵⁰⁵.

Katılma isteğinin kabulü halinde istekte bulunan kişinin hangi andan itibaren katılan sıfatını alacağının üzerinde durmak gerekir.

Yenisey/Nuhoğlu'na göre; katılan sıfatı katılma isteğinin kabul edilmesinden önce, katılma talebinin yapılması ile başlar. Yazarlara göre; katılma isteğinin kabulü katılana asıl ceza muhakemesinde iddia makamını işgal yetkisi verir. Fakat isteği kabul edilmeyenin kanun yoluna katılan olarak başvuru hakkının olması ile katılma talebi hakkında karar verilinceye kadar bir takım yetkilerinin bulunması katılan sıfatının, bu konuda karar verilmesinden önce başladığını gösterir⁵⁰⁶.

⁵⁰¹ Özбек, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017b). s.565.

⁵⁰² “12.04.2005 günlü oturumda 1412 sayılı CMUK’na uygun biçimde iddianame okunarak ifadesi alınan ancak şikâyetçi olmakla birlikte aynı Yasanın 365 ve devamı maddeleri uyarınca davaya katılma isteminde bulunmayan ve 5271 sayılı CMK. nun yürürlükte olduğu 01.12.2005 günlü oturumda da anılan yasanın 238/2. maddesine uygun şikâyet içeren bir beyanı bulunmayan müştekiye kamu davasına katılmak isteyip istemediğinin sorulmamasında usule aykırılık bulunmadığından tebliğnamedeki bu yöndeki bozma düşüncesine iştirak edilmemiştir.” (Yargıtay 11. CD. 01/11/2007 gün, 2007/6596, 2007/7416 sayılı kararı.)

⁵⁰³ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.148.

⁵⁰⁴ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.148.

⁵⁰⁵ “Şikâyetçi olduğunu ve davaya katılmak istediğini bildiren müşteki ...’nin katılma talebi hakkında karar verilmemesi suretiyle CMK’nın 238/3. maddesine aykırı davranıldığından, CMK’nın 237/2. maddesi gereğince suçtan zarar gören müştekinin katılan, müşteki vekilinin katılan vekili sıfatıyla davaya kabullerine karar verilerek, dosya görüşüldü” (Yargıtay 18.Ceza Dairesi, 02/10/2017 gün, 2017/4268 Esas ve 2017/9972 sayılı kararı)

⁵⁰⁶ Yenisey, F., Nuhoğlu, A. (2020). s.182. Aynı yönde Centel, N., Zafer, H. (2020). s.1018.

Biz bu görüşe katılmıyoruz. Zira katılma isteği reddedilen kişi kanun yoluna katılan sıfatıyla değil katılma talebi reddedilen kişi olarak başvurmaktadır. Bu başvuru üzerine başvuruyu inceleyen merci öncelikle katılma isteğinin yerinde olup olmadığını değerlendirir. İsteğin reddinin hukuka uygun olduğu sonucuna varılır ise kanun yolu talebinin esasına ilişkin bir inceleme yapılmadan istek sıfat yönünden (kanun yoluna başvuruda bulunma hakkı olmadığından) reddedilir. İsteği inceleyen merci katılma isteğinin reddinin hukuka aykırı olduğunu sonucuna vardığında, öncelikle katılma isteğini kabul eder daha sonra artık katılan sıfatını almış kişinin esasa ilişkin taleplerini değerlendirir. Katılma isteği kabul edilinceye kadar var olan yetkiler katılana tanınan yetkiler değil mağdur, suçtan zarar gören ve şikâyetçiye tanınan yetkiler olduğundan bu yetkilerin kullanılıyor olması katılan sıfatının talebin yapıldığı adan itibaren alındığı anlamına gelmez.

Esasen bu görüşümüzü destekleyen kanun hükümleri de bulunmaktadır. Yukarıda açıklandığı üzere, kanun koyucu bazı durumlarda, katılma yetkisi olmayan kurumlara kanunla katılma yetkisi tanımıştır. 3628 sayılı Kanun'un 18/2 maddesinde, 5411 sayılı Kanun'un 162. maddesinde, 6362 sayılı Kanun'un 115. maddesinde katılan sıfatının alınacağı zamana ilişkin hükümler getirilmiştir. Bu hükümlerden ilk ikisi uyarınca ilgili kurumun yapacağı katılma isteği kabul edildiğinde katılan sıfatı istek tarihinden itibaren, üçüncü hükümde belirtilen katılma isteğinin kabulü halinde ise katılan sıfatı iddianamenin kabulü tarihinden itibaren alınacaktır. Bu hükümler de göstermektedir ki kanun koyucu, katılan sıfatının alınacağı zamanı, isteğin kabulü anından daha önceki bir zamana çekmek istediğinde bu yönde hüküm getirmektedir. Böyle bir hükmün olmadığı durumlarda katılan sıfatının, isteğin kabulü kararının verildiği andan itibaren alınacağı kanısındayız.

3.3.2.2.5. Katılma sonrası tarafların durumu

Katılma talebi davayı durdurmaz⁵⁰⁷. Tarihi belirlenmiş olan duruşma ve yargılama usulüne ilişkin diğer işlemler vaktin darlığından dolayı katılan kimse çağrılmayacak veya kendisine haber verilemeyecek olsa bile belirli gününde yapılır (CMK 240/1-2). Çünkü dava kamu davasıdır ve davanın asıl takipçisi ve davacısı Cumhuriyet savcısıdır⁵⁰⁸. Katılmadan önceki kararların katılana tebliğ

⁵⁰⁷ Centel, N., Zafer, H. (2020). s.1018.

⁵⁰⁸ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.149.

edilmesi gerekli değildir (CMK 241/1)⁵⁰⁹. Bu kararlara karşı kanun yoluna başvurulabilmesi için Cumhuriyet savcısı için öngörülen sürenin geçmesiyle katılan da başvuru hakkını kaybeder (241/2).

Katılanın kanun yollarına başvurusu Cumhuriyet savcısına bağlı değildir. Katılanın başvurusu ile hüküm bozulursa ve yargılamaya devam edilmesi gerekirse Cumhuriyet savcısının kamu davasını sürdürme ve takip etme mecburiyeti devam eder (CMK 242).

3.3.2.2.6. Katılanın hakları

Davaya katılma, katılanın davayı yönlendirmesi için önemli bir araçtır. Katılan bu yönlendirmeyi Kanunun kendisine tanıdığı hakları kullanarak yapar⁵¹⁰. Katılanın hakları CMK'nın 239. maddesinde düzenlenmiştir. Esasen bu düzenlemenin bir anlamı olmadığı kanısındayız. Zira 239. maddede; mağdur veya suçtan zarar gören davaya katıldığında, cinsel saldırı suçu ile alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suç söz konusu olduğunda kendisine avukat görevlendirilmesini isteme hakkı olduğu, mağdur veya suçtan zarar görenin çocuk, sağır ve dilsiz veya kendisini savunamayacak derecede akıl hastası olması halinde ise avukat görevlendirilmesi için bu istemin aranmayacağı düzenlenmiştir.

Mağdur ve şikâyetçinin kovuşturma evresindeki haklarını düzenleyen 234. maddede de bu haklar sayılmıştır⁵¹¹. Buna göre; mağdur ve şikâyetçi (ki şikâyetçi olmak için suçtan zarar gören olmak gerektiğine göre suçtan zarar gören), katılma talebinde bulunmasalar dahi kendilerine vekil atanmasını isteme hakkı bulunmaktadır. Vekil atanmasını isteme ve zorunlu vekil atanması bakımından katılmanın bir etkisi yoktur.

Katılma kararıyla birlikte mağdur muhakemenin tarafı durumuna geleceğinden, verilen kararlara karşı Cumhuriyet savcısından bağımsız olarak kanun yollarına gidebilir⁵¹².

⁵⁰⁹ Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017b). s.566. Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.150.

⁵¹⁰ Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017b). s.565.

⁵¹¹ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.149.

⁵¹² Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.150.

3.3.2.2.7. Katılmadan vazgeçme ve katılmanın hükümsüz kalması

Katılma hakkı, kişiye sıkı sıkıya bağlı haklardan olduğu için katılan, katılma isteğinden her zaman vazgeçebilir⁵¹³. Katılanın duruşmaya gelmemesi katılmadan vazgeçtiği anlamına gelmez zira katılanın davayı takip etme ve duruşmalara gelme zorunluluğu yoktur⁵¹⁴. Vazgeçme katılmayı hükümsüz kılar (CMK 243/1). Vazgeçme halinde katılan sıfatı vazgeçme anından itibaren sona erer. Katılan, katılma talebinden vazgeçtiği halde sanığa yönelik şikâyetini sürdürebilir. Zira katılan olma hali ile şikâyetçi olma hali birbirinden farklı durumlardır.

Katılanın ölmesi halinde katılan sıfatı sona erer. Mirasçılar davaya katılmak isterlerse, kendi adlarına ve ölenin mirasçısı sıfatıyla katılma talebinde bulunmaları gerekir (CMK 243/1). Bu talebin yapılması için tüm mirasçıların başvurması gerekmez. Her mirasçı kendi adına katılma talebinde bulunabilir.

Katılanın tüzel kişi olması durumunda, tüzel kişilik sona ermiş ise katılan sıfatı da sona erecektir. Tüzel kişi başka bir tüzel kişi ile birleşmiş veya tüzel kişinin mal varlığı (kapatma gibi nedenlerle) Hazineye devredilmiş ise tüzel kişinin halefi durumundaki tüzel kişinin veya Hazinenin katılma isteğinde bulunması gerekir.

3.3.2.3. Tutanak ve belgelerden örnek isteme hakkı

Mağdurun, kovuşturma evresinde, tutanak ve belgelerden örnek alma hakkını düzenleyen CMK'nın 234/1-b maddesinin 3. bendinin ilk halinde; bu hak mağdurun kendisine değil vekiline tanınmış bir hak olarak düzenlenmişti. Söz konusu düzenleme, gereksiz bir ayırım olması, mağdurun her zaman vekilinin bulunmaması, vekili olmayan mağdurun örnek almasını engellemesi, soruşturma aşamasında örnek alabilen mağdurun kovuşturma aşamasında örnek almamasının çelişki olması gibi nedenlerle eleştirilmişti⁵¹⁵.

Maddede yer alan düzenlemenin Anayasa'ya aykırılığının ilk derece mahkemesi tarafından ileri sürülmesi üzerine konuyu inceleyen Anayasa Mahkemesi, 17/05/2012 gün, 2011/37 Esas ve 2012/69 Karar sayılı hükmü ile

⁵¹³ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.150.

⁵¹⁴ Centel, N., Zafer, H. (2020). s.1019.

⁵¹⁵ Şahin, C., Göktürk, N. (2020) s.140, dipnot, 152.

maddede yer alan “*vekili aracılığı ile*” ibaresini iptal etmiştir⁵¹⁶. Bu iptalden sonra, mağdurun kovuşturma aşamasında dosyadan örnek alması için vekili ile başvuruda bulunma zorunluluğu kalmamıştır. Mağdur dosyadan örnek almak için vekili aracılığıyla başvuru yapabileceği gibi kendisi de doğrudan talepte bulunabilir⁵¹⁷. Bu durum 06/08/2015 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren Bölge Adliye Mahkeme ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Cumhuriyet Başsavcılıkları İdari ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmeliğin 137 ve 165. maddelerinde de düzenlenmiş, mağdurun gerek bizzat gerekse de vekili aracılığıyla dosyadan örnek alma hakkı olduğu vurgulanmıştır.

3.3.2.4. Delillerin toplanmasını isteme hakkı

Mağdurun hakların düzenleyen CMK’nın 234. maddesinde, mağdurun soruşturma aşamasındaki haklarından bahsedilirken “*delillerin toplanmasını isteme*” hakkından⁵¹⁸ bahsedilmişken, aynı maddede mağdurun kovuşturma evresindeki haklarından bahsedilirken “*tanıkların davetini isteme*” hakkından söz edilmiştir. Bu düzenlemenin lafzi olarak hatalı olduğu kanısındayız. Zira mağdurun kovuşturma aşamasında sadece tanıkların davetini isteme hakkı olduğunu, bunun dışında kalan delillerin toplanmasını (örneğin bir belgenin getirilmesini isteme, bilirkişi incelemesi yapılmasını) isteme hakkının olmadığı söylenemez. Maddenin bu yazılış biçimine rağmen, mağdurun kovuşturma aşamasında da tıpkı soruşturma aşamasında olduğu gibi delillerin toplanmasını isteme hakkı olduğu kabul edilmelidir. Mağdur kovuşturma evresinde toplanmasını istediği bir delil var ise bunu yargılamayı yapan mahkemeye bildirebilmelidir⁵¹⁹.

3.3.2.5. Vekil tayin edilmesini isteme hakkı

Mağdurun vekil tayin edilmesini isteme hakkı ile mağdura vekil tayin edilmesinin zorunlu olduğu durumlar, soruşturma evresinde olduğu gibidir. Buna göre;

⁵¹⁶ Anayasa Mahkemesinin iptal kararının gerekçesinin ilgi kısmı şöyledir; “İtiraz konusu ibareyi içeren kuralda, mağdur ile şikâyetçinin kovuşturma evresinde tutanak ve belgelerden vekili aracılığı ile örnek isteyebileceği öngörülmektedir. Buna göre vekili olmayan mağdur ile şikâyetçi, kovuşturma aşamasında dosyadaki tutanak ve belgelerden örnek alamayacaktır.

⁵¹⁷ Centel, N., Zafer, H. (2020). s. 996.

⁵¹⁸ Centel, N., Zafer, H. (2020). s. 996.

⁵¹⁹ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.95. s.93, 140.

Mağdur kovuşturma aşamasında kendisini, kendi seçtiği avukat vasıtasıyla temsil ettirebilir. Mağdurun kendi seçtiği vekil yok ise; bazı durumlarda mağdura vekil atanması zorunlu olup bazı durumlarda ise mağdurun istemi halinde kendisine bir vekil atanması gereklidir⁵²⁰.

Kovuşturma konusu suçun cinsel saldırı suçu olması veya alt sınırı 5 yıldan fazla hapis cezasını gerektiren bir suç olması durumunda, mağdur, kendisine bir vekil tayin edilmesini isteme hakkına sahiptir (CMK 234/1-b, 5.b)⁵²¹. Mağdura bu hakkının anlatılması gerekir (CMK 234/3). Mağdur söz konusu hakkını kullanmak istediğini bildirdiğinde, kendisine bir vekil tayin edecek ekonomik durumunun olup olmadığına bakılmaksızın baro tarafından bir vekil görevlendirilir. Mağdur kendisine, kendi seçtiği bir vekil tayin ettiğinde veya artık kendisine bir vekil tayin edilmesini istemediğini açıkça bildirdiğinde atanan bu vekilin görevi sona erer.

Kovuşturma konusu suçun mağdurunun; onsekiz yaşını doldurmamış olması veya sağır veya dilsiz olması ya da meramını ifade edemeyecek derecede malul olması halinde ve de kendisinin veya kanuni temsilcisinin seçtiği bir vekilin de bulunmaması durumunda kendisine vekil tayin edilmesi zorunludur (CMK 234/2). Bu durumdaki mağdura atanan vekilin görevi mağdur kendisine vekil seçtiğinde sona erer. Mağdurun kanuni temsilcisi vekil tayin etmiş ise mağdura baro tarafından vekil tayin edilmesi imkânı yoktur⁵²². Mağdurun vekil tayin edilmesini istememesi sonuca etkili olmayacaktır. Zira yasa da sayılan bu hallerin varlığı halinde mağdura vekil tayin edilmesi zorunludur.

Mağdurun çocuk olması durumu suç tarihi itibarıyla dikkate alınmalıdır. Mağdurun, suç tarihinde çocuk yaşta olması ve daha sonra onsekiz yaşını doldurması halinde de kendisine vekil tayin edilmesi gerekir.

⁵²⁰ Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017b). s.561.

⁵²¹ Öztürk, B., Tezcan, D., Erdem, M. R., Sırma Gezer, Ö., Saygılar Kırkıt, Y. F., Alan Akcan, E., Özaydın, Ö., Erden Tütüncü, E., Altınok Villemin, D., Tok, M.C. (2019). s.241.

⁵²² “On sekiz yaşını doldurmamış, sağır veya dilsiz ya da meramını ifade edemeyecek derecede malûl olanlara avukat görevlendirilebilmesinin ön şartı vekillerinin bulunmamasıdır. Reşit olup kısıtlanmayan sağır veya dilsizler dışında bu kişilerin bir avukatla vekâlet ilişkisi kuramayacakları açıktır. O halde kanunda kastedilen, kanuni temsilcilerinin bu kişileri temsilen bir avukat görevlendirmemiş olmasıdır. Bu itibarla mağdur küçük veya malul kişinin kanuni temsilcisinin mağdur adına avukat görevlendirmiş olması durumunda artık CMK'nun 234/2. ve 239/2. maddeleri uyarınca mahkemenin barodan avukat görevlendirilmesini istemesi mümkün değildir.” (Yargıtay CGK. 20/05/2014 gün, 2013/14-287, 2014/273 sayılı kararı.)

Yukarıda mağdura soruşturma aşamasında vekil atanması kısmında belirttiğimiz üzere; çocuk yaşta olduğu için kendisine vekil atanan mağdurun kovuşturma devam ederken onsekiz yaşını doldurması durumunda vekilin görevinin kendiliğinden sona ermeyeceği kanısındayız. Kovuşturma aşamasında onsekiz yaşını dolduran mağdur artık vekil ile temsil edilmek istemediğini açıkça beyan etmedikçe vekilin görevinin devam edeceği kanısındayız⁵²³. Ancak Yargıtay, mağdura, 18 yaşından küçük olduğu için soruşturma evresinde atanan vekilin görevinin mağdurun 18 yaşını doldurmasıyla sona ereceği görüşündedir⁵²⁴.

3.3.2.6. Tercüman isteme hakkı

Mağdurun, meramını anlatabilecek ölçüde Türkçe bilmemesi veya engeli nedeniyle konuşulanları anlamaması veya kendini ifade edememesi halinde tercüman veya bilirkişi atanmasına ilişkin hükümler soruşturma aşamasında olduğu gibidir. Bu gibi hallerin varlığı halinde mağdura bir tercüman atanır. Duruşmadaki iddia ve savunmaya ilişkin esaslı noktalar tercüman vasıtasıyla mağdura tercüme edilir (CMK 202/1). Bu şekilde görevlendirilen tercümana ödenen gider yargılama gideri sayılmaz ve Devlet Hazinesince karşılanır (CMK 324/5).

3.3.2.7. Soru sorma hakkı

CMK'nın 201. maddesinde düzenlenen soru sorma hakkı, mağdurun kovuşturma aşamasında ve davaya katılan olarak dâhil olması halinde kullanabileceği bir hak olarak düzenlenmiştir. Madde uyarınca, katılanın vekili durumundaki avukat; sanığa, katılana, tanıklara, bilirkişilere ve duruşmaya çağırılmış diğer kişilere doğrudan doğruya, katılan ise bu kişilere mahkeme başkanı veya hâkimi aracılığıyla soru sorabilir⁵²⁵.

Davaya katılan sıfatıyla dâhil olmayan mağdurun, vekili aracılığıyla doğrudan veya kendisi tarafından ve mahkeme aracılığı ile dolaylı olarak soru sorma hakkı yoktur. Zira mağdur, beyanın alınması sırasında şikâyetçi olmadığını bildirdiğinde veya şikâyetçi olduğunu bildirmesinden sonra sorulması üzerine

⁵²³ Muhakeme sırasında onsekiz yaşını dolduran şüpheliye/sanığa atanan müdafinin durumu hakkında benzer görüş için Bkz. Bozdağ, A., Şık, H. (2014). s.57, 58.

⁵²⁴ “Mağdura yaşı nedeniyle soruşturma aşamasında atanan zorunlu vekilin görevinin ise mağdurun 18 yaşını doldurması nedeniyle sona erdiği, bu nedenle temyiz hakkını kullanma yetkisinin olmadığı” (Y. 4. CD. 16/12/2020, 2017/14772, 2020/20130 sayılı kararı)

⁵²⁵ Ünver, Y., Hakeri, H. (2019). s.588.

(CMK 238/2) davaya katılmak istemediğini beyan ettiğinde muhakemeye, bir muhakeme makamı olarak dâhil olmayacaktır. Muhakemeye makam olarak dâhil olmayan kişinin muhakemedeki diğer kişilere yönelik olarak soru sorma veya sordurma imkânı yoktur.

CMK'nın 201. maddesinde yer alan bu düzenleme “çapraz sorgu” olarak da tanımlanmakta ise de bu tanım hatalıdır⁵²⁶. Zira yapılan işlem bir sorgu değildir. Nitekim sorgu, şüphelinin/sanığın hâkim tarafından suçla ilgili olarak dinlenilmesi işlemi (CMK 2/1-h) olup, burada söz konusu olan husus sanığın ve duruşmada dinlenen diğer kişilerin beyanlarının alınmasından sonra onlara araya hâkim girmeksizin⁵²⁷ doğrudan soru sorulmasından ibarettir⁵²⁸. Doğrudan doğruya soru sorma işlemi, kişinin beyanının alınmasından sonra yapılır. Dinleme işlemi yapılmadan soru sorulmasına geçilemez⁵²⁹.

Davaya katılan olarak dâhil olan mağdur, doğrudan soru sorma hakkına sahip değildir⁵³⁰. Doğrudan doğruya soru sorma hakkı, katılanın vekili olan avukata tanınmıştır⁵³¹. Katılan ancak mahkeme başkanı veya hâkimi aracılığıyla soru sorabilir. Bu hükmün; katılanın hukuki bilgisinin olmaması ve soru yöneltme sırasında duygusal davranarak mahkeme düzenini bozacak bir durumda bulunması varsayımına dayandığı ileri sürülmüştür⁵³².

3.3.2.8 Kanun yollarına başvurma hakkı

Davasız yargılama olmaz ilkesi uyarınca, mahkemece verilen kararlardaki hukuka aykırılıkların kanun yolu muhakemesinde incelenmesi için talepte bulunulması yani kanun yolunda görülecek bir davanın açılması gerekir⁵³³. Mağdur davaya müdahil sıfatıyla katılmış olması koşuluyla, kovuşturma aşamasında verilen, kanun yolu açık olan karar ve hükümlere karşı kanun yoluna

⁵²⁶ Centel, N., Zafer, H. (2020). s. 812. Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017b). s.656.

⁵²⁷ Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017b). s.656.

⁵²⁸ Akyazan, A.E. (2009). Mağdurun Kovuşturma Evresindeki Hakları Kapsamında Soru Yöneltme Hakkı, Ankara: (Kişisel yayını), s.50.

⁵²⁹ Şahin, C., Göktürk, N. (2021). s.145.

⁵³⁰ Şahin, C., Göktürk, N. (2021). s.145. Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017b). s.658.

⁵³¹ Ünver, Y., Hakeri, H. (2019). s.588.

⁵³² Akyazan, A.E. (2009). s.63, 64.

⁵³³ Şahin, C., Göktürk, N. (2021). s.246. Ancak, 15 yıl ve daha fazla hapis cezasına ilişkin hükümlerin resen istinaf kanun yoluna tabi olma halini düzenleyen CMK'nın 272/1 maddesi bu durumun istisnasıdır.

başvurabilir (CMK 260)⁵³⁴. Duruşmadan haberdar edilmiş ve katılma hakkı hatırlatılmış mağdur, davaya katılma talebinde bulunmamış ise verilecek karara karşı kanun yoluna başvuruda bulunamaz⁵³⁵. Birden çok suça ilişkin yargılamanın yapıldığı durumlarda, katılan, katılma talebine konu yaptığı ve katılmasına karar verilen suç yönünden kanun yoluna gidebilir⁵³⁶.

CMK 234/1-b maddesinin 6. bendinde, davaya müdahil olarak katılan mağdurun “*davayı sonuçlandıran kararlara karşı*” kanun yollarına başvurma hakkı olduğundan bahsedilmiştir. Oysa kanun yollarına başvuru konusunda genel hükümleri düzenleyen CMK’nın 260/1 maddesi, kanun yollarına başvuru hakkını düzenlerken böyle bir sınırlama getirmemiştir. Nitekim davaya müdahil olarak katılan mağdurun, davayı sonuçlandırmayan ve kanun yolu açık olan mahkeme kararlarına karşı itiraz yolu açıktır. Örneğin, el konulan eşyanın kendisine iadesini mahkemeden isteyen katılanın bu isteminin reddi kararına karşı itiraz kanun yoluna başvurma hakkı bulunmaktadır (CMK 131/1). Bu nedenle, davaya müdahil olarak katılan mağdurun, sadece davayı sonuçlandıran kararlara karşı değil kanun yolu açık olan bütün karar ve hükümlere karşı kanun yoluna başvuruda bulunma hakkına sahip olduğu kanısındayız.

Mağdur davadan haberdar edilmediği için müdahale isteminde bulunamamış ise veya yaptığı müdahale istemi karara bağlanmamış ya da müdahale istemi haksız olarak reddedilmiş ise verilen kararlara karşı, kararı öğrendiği andan itibaren yasada öngörülen başvuru süresi içinde kanun yoluna başvuruda bulunma hakkına sahiptir (CMK 260/1). Böyle bir başvuruyu alan mercii öncelikle başvuruyu yapan mağdurun müdahale isteminin yerinde olup olmadığını değerlendirmelidir. İstem yerinde ise mağdurun davaya müdahil olarak kabulüne karar verilmemesini usule aykırı bulup verilen kararı müdahilin (mağdurun) başvurusuna dayalı olarak esastan incelemelidir. Nitekim Yargıtay uygulaması da bu yöndedir⁵³⁷.

⁵³⁴ Öztürk, B., Tezcan, D., Erdem, M. R., Sırma Gezer, Ö., Saygılar Kırkıt, Y. F., Alan Akcan, E., Özaydın, Ö., Erden Tütüncü, E., Altınok Villemin, D., Tok, M.C. (2019). s.666.

⁵³⁵ Şahin, C., Göktürk, N. (2021). s.250.

⁵³⁶ Yenisey, F., Nuhoğlu, A. (2020). s.867.

⁵³⁷ “5271 sayılı CMK’nın 242/1 ve 260/1. maddelerinde, katılan sıfatını almış olanlar ile katılma isteği karara bağlanmamış, reddedilmiş veya katılan sıfatını alabilecek surette suçtan zarar görmüş bulunanların temyiz yoluna başvurabileceği düzenlenmiş ise de; aynı Kanun’un 233/1. maddesine göre duruşmaya çağrı kağıdı ile çağrılan şikayetçinin CMK’nın 234/1-b maddesine göre kovuşturma evresinde kamu davasına katılma hakkının bulunduğu, kovuşturma evresinin

Davaya müdahil olarak katılan mağdurun vekili olan avukat da kanun yollarına başvuruda bulunabilir (CMK 261). Avukatın kanun yoluna başvuruda bulunması için vekâletnamesinin olması gerekli değildir⁵³⁸. Ancak, avukat kanun yoluna başvuruda bulunduktan sonra bu başvurusundan vazgeçmek isterse, vazgeçme yetkisini gösteren vekâletnamesinin bulunması gerekir (CMK 266/2)⁵³⁹.

Mağdurun yaşı veya iddia konusu suçun niteliği itibarıyla, mağdurun haklarının korunması için, zorunlu olarak atanan avukatın, mağdurun açık arzusuna rağmen kanun yoluna başvuruda bulunma hakkının bulunup bulunmadığı üzerinde durmak gereklidir.

Bu konuda cevaplanması gereken sorular şunlardır: Mağdurun kanun yoluna başvurma yetkisini düzenleyen hükümlerde, kanun yoluna başvuruda bulunmak için mağdurun davaya müdahil olarak katılmış olması şartı bulunmaktadır. Yapılan yargılama sırasında, mağdurun, sanıktan şikâyetçi olmadığını ve/veya davaya müdahale isteminin olmadığına ilişkin beyanına karşın, mağdura zorunlu olarak atanan avukatın müdahale isteminde bulunma hakkı var mıdır? Eğer varsa bu şekilde verilen müdahale kararından sonra, mağdurun kanun yoluna başvuru konusundaki açık karşı çıkmasına rağmen mağdura atanan avukat kanun yoluna başvuruda bulunabilir mi?

Kural kanun yoluna başvuran avukatın bu başvurusunun müdafiliğini veya vekilliğini üstlendiği kişinin açık arzusuna aykırı olmamasıdır (CMK 261/1). Bu kural, sanık müdafinin durumunun tamamen toplum namına müdafaa olmadığını, sanığa rağmen sanığın müdafaa edilemediğini göstermektedir. Bu nedenle söz konusu hüküm eleştirilmiş, müdafinin yaptığı müdafaa toplum adına olduğundan, müdafinin sanığa karşı hür olması gerektiği, bu nedenle müdafinin kanun yoluna

iddianamenin kabulüyle başlayıp, hükmün kesinleşmesine kadar geçen evreyi ifade etmiş olmasına rağmen, CMK'nın 237/1. maddesine göre kovuşturma evresinin her aşamasında ancak hüküm verilinceye kadar kamu davasına katılmanın mümkün olduğu, kanun yolu muhakemesinde davaya katılma isteğinde bulunulamayacağı, ancak, ilk derece mahkemesinde ileri sürülüp reddolunan veya karara bağlanmayan katılma isteklerinin, kanun yolu başvurusunda inceleneceği ve karara bağlanacağı” (Yargıtay 17. Ceza Dairesi, 19/06/2017 gün, 2016/109 Esas ve 2017/8190 sayılı kararı.)

⁵³⁸ Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017b). s.709.

⁵³⁹ Yenisey, F., Nuhoglu, A. (2020). s.867.

başvuruda bulunma hakkının sanık iradesi ile sınırlandırılmasının hatalı olduğu ileri sürülmüştür⁵⁴⁰.

Bu genel kuralın istisnası CMK'nın 266/3 maddesi ile getirilmiştir. Söz konusu hüküm uyarınca; kanun yoluna başvuru veya yapılan başvurudan vazgeçme konusunda, sanığa CMK'nın 150. maddesinin 2. fıkrası uyarınca atanan zorunlu müdafinin iradesiyle sanığın iradesinin çelişmesi durumunda müdafinin iradesinin geçerli sayılacağı hükmüne bağlanmıştır. Söz konusu hüküm; sanığa, yüklenen suçun kanunda öngörülen cezasının miktarı, yaşı veya maluliyeti nedeniyle atanan avukatın, verilen karara karşı kanun yoluna başvururken müvekkili durumunda olan sanığın iradesinden bağımsız hareket etme imkânı tanımaktadır.

Sanık müdafisi bakımından düzenlenen söz konusu istisna hükmünün mağdura atanan vekil hakkında da uygulanıp uygulanmayacağını ele almak gerekir.

Bu konuda çözümlenmesi gereken iki ayrı sorun bulunmaktadır. Bunlardan ilki mağdurun, şikâyetçi olmadığını ve/veya davaya katılmak istemediğini açıkça bildirdiği hallerde kendisine zorunlu olarak atanan vekilin müdahale isteminde bulunup bulunmayacağı sorunu diğeri ise mağdurun kanun yoluna başvurma konusundaki açık iradesinin hilafına olarak mağdura zorunlu olarak atanan vekilin kanun yoluna başvuru yapıp yapamayacağı sorunudur.

Mağdura karşı işlendiği iddia edilen suçun cinsel dokunulmazlığa karşı suç olması veya suçun cezasının alt sınırının beş yıldan fazla hapis cezasını gerektirmesi nedeniyle ve mağdurun istemi üzerine baro tarafından atanan vekil bakımından sorun görülmemektedir. Zira bu durumdaki vekil, yasa gereği zorunlu olarak atanan vekil değil, istek üzerine atanan vekildir. Mağdur, kendisine vekil atanmasına ilişkin istemini her zaman geri alabilir ve artık davada vekil ile temsil edilmesini istemeyebilir. Bu nedenle, bu kapsamda atanan vekilin, mağdurun iradesine rağmen davaya müdahil vekili sıfatıyla katılması veya verilen karara karşı mağdurun aksi görüşüne rağmen kanun yoluna başvurma yetkisi olmadığı kanısındayız.

⁵⁴⁰ Yenisey, F., Nuhoğlu, A. (2020). s.859. Aksi yöndeki görüş için Bkz. Ünver, Y., Hakeri, H. (2019). s.724. Yazarlar, müdafinin savcılık gibi kamu adına savunma yapma, toplum adına hareket etme gibi bir işlev veya yükümlülüğü bulunmadığı görüşündedirler.

Mağdurun onsekiz yaşından küçük olması veya sağır veya dilsiz olması ya da meramını anlatamayacak derecede malul olması nedeniyle, CMK'nın 234/2 maddesi uyarınca, mağdurun istemi aranmaksızın baro tarafından atanan vekil bakımından yukarıda açıklanan iki sorunun ele alınması gerekir.

Bu konu öğretide ve yargı kararlarında ele alınmıştır.

Koca; mağdurun davaya katılabilmesi için şikâyetçi olması gerektiği, sanıktan şikâyetçi olmadığını bildiren kişiye davaya katılmak isteyip istemediğinin sorulmayacağı, bu nedenle şikâyetçi olmadığını bildiren kişinin davaya müdahil olarak katılmayacağı görüşünden hareket ederek, mağdurun veya kanuni temsilcisinin sanıktan şikâyetçi olmadığını bildirmesi durumunda mağdura zorunlu olarak atanan vekilin müdahale isteminde bulunamayacağı, bu durumdaki mağdur hakkında müdahale kararı verilemeyeceği görüşündedir⁵⁴¹.

Yargıtay, soruşturma aşamasındaki şikâyetten vazgeçmenin, kovuşturma aşamasında kamu davasına katılmaya engel olmadığı ancak kovuşturma aşamasında şikâyetten vazgeçilmesi halinde davaya katılma olanağı kalmayacağı görüşünü uygulamaktadır⁵⁴².

Mağdurun veya kanuni temsilcisinin, müdahale isteminde bulunmak için sanıktan şikâyetçi olmalarının gerekmediği görüşünde olanlar da vardır. Bu görüşte olanlara göre; katılma ve şikâyet birbirinden farklı iki kurumdur. Nasıl ki katılma talebinden vazgeçilmesi şikâyetten vazgeçilmesi sonucunu doğurmaz, şikâyetten vazgeçilmiş olması da katılma isteminin yapılmayacağı anlamına gelmez⁵⁴³.

Biz de şikâyet kurumu ile müdahale kurumlarının birbirinden farklı kurumlar olduğu, şikâyet hakkı ile müdahale hakkının birbiri ile ilgili ancak birbiri ile bağlı olmayan kurumlar olduğu kanısındayız. Mağdur, çeşitli nedenlerle sanıktan şikâyetçi olmadığını beyan ederken, şikâyete tabi olmaması nedeniyle

⁵⁴¹ Koca, M. (2014). "Temyiz Yolunda Davaya Katılma", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Temmuz 2014, Yıl 5, Sayı 18, s.11.

⁵⁴² Yargıtay CGK. 05/07/2011 gün, 2011/1-124, 2011/159 sayılı kararı.

"Bununla birlikte mağdur/müşteki/suçtan zarar gören sanıktan şikâyetçi olduğunu bildirmesine rağmen katılma talebinde bulunmamış ise, ilk derece mahkemesindeki kovuşturma evresi sona erene kadar katılma isteminde bulunabilir." (Y. CGK. 02/07/2014 gün, 2013/15-289, 2014/342 sayılı kararı.)

⁵⁴³ Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017b). s. 563, 564.

devam edecek kamu davasını etkin şekilde takip etmek için davaya müdahale isteminde bulunabilir.

Mağdurun böyle davranmasının pratik bir sonucu olmadığı, şikâyetçi olmadığını beyan ettiği sanığın davasını takipte hukuki yararı olmayacağı da ileri sürülemez. Zira mağdurun böyle bir takipte hukuki yararı olabilir. Örneğin, kamu görevlisi durumunda olan mağdur, kendisine yönelik hakaret içeren söz söylendiği iddiası ile açılan kamu davasında, sanığın ceza almasını istemediği için şikâyetçi olmadığını bildirdikten sonra, dava sonucunda, sanığın hakaret içeren sözü, mağdurun haksız fiiline tepki olarak sarf ettiği için sanık hakkında TCK'nın 129/1 maddesinde yer alan hükmün uygulanması ile sonuçlanan davada kanun yoluna gitmek isteyebilir. Mağdurun bu şekilde verilen karara karşı kanun yoluna başvurabilmesi için yargılama sırasında davaya müdahil olarak katılması gereklidir. Mağdurun bu şekilde düşünüp davranmasında hukuki yararı olduğu kanısındayız.

Açıklanan bu nedenlerle; mağdurun sanıktan şikâyetçi olmadığını beyan ettikten sonra, mağdura baro tarafından atanan zorunlu vekilin müdahale isteminde bulunmasına imkân olmadığına dair görüşün gerekçesinin bu kısmının yerinde olmadığı kanısındayız.

Mağdura baro tarafından atanan vekilin, mağdurun veya kanuni temsilcisinin açık iradesine rağmen müdahale isteminde bulunamayacağına ilişkin görüşün ikinci dayanağı; mağdur ile avukatı arasındaki ilişkinin asil – vekil ilişkisi olduğu, vekilin, asili temsil yetkisine sahip olduğu, bu nedenle vekilin ancak müvekkil adına ve onun iradesi doğrultusunda hareket edebileceği hususudur⁵⁴⁴.

Biz söz konusu görüşün bu gerekçesine de katılmıyoruz. Zira mağdura CMK'nın 234/2 maddesi uyarınca zorunlu olarak atanan vekil ile mağdur arasındaki ilişki bilinen anlamda bir vekâlet ilişkisi değildir. Nitekim bu ilişki tarafların istek ve iradeleri ile kurulmamıştır. Hatta bu ilişki bazen taraflardan birisi olan mağdurun açık itirazına rağmen kurulabilir. Örneğin 17 yaşındaki mağdur kendisine bir avukat atanmasını istemediğini açıkça bildirse bile kendisine baro tarafından vekil ataması yapılır. Üstelik mağdur kendisine bu

⁵⁴⁴ Koca, M. (2014). s.19.

şekilde atanan vekilini değiştirilmesini, başka bir vekil atanmasını, işi takip etmemesi, duruşmalara katılmaması, kendisine karşı güveni sarsıcı veya haksız bir davranışta bulunması gibi haklı bir neden olmadıkça isteyemez⁵⁴⁵. Bu nedenle, mağdura baro tarafından atanan vekilin, ancak müvekkilinin iradesi ve beyanları doğrultusunda hareket edebileceği görüşünü yerinde bulmuyoruz. Esasen, avukatlık mesleğinin karakteri ve avukatlık meslek kuralları onu alelade vekilden de ayırır. Avukat, belli ölçülerde müvekkile karşı da bağımsızdır⁵⁴⁶. Bu nedenle, mağdura baro tarafından atanan vekilin, mağdurun açık karşı çıkmasına rağmen davaya müdahale isteminde bulunabileceği kanısındayız.

Mağdura CMK'nın 234/2 maddesi uyarınca, baro tarafından atanan zorunlu vekilin, mağdurun şikâyetçi olmadığını bildirmesine ve hatta müdahil de olmak istemediğini açıkça beyan etmesine rağmen davaya müdahale isteminde bulunabileceğini bu şekilde ortaya koyduktan sonra, bu vekilin verilen kararlara karşı, mağdurun açık karşı çıkmasına rağmen kanun yoluna başvuruda bulunup bulunamayacağı üzerinde durmak gerekir.

Yargıtay CMK'nın yürürlüğe girmesinden sonra verdiği kararlarında, mağdura CMK'nın 234/2 maddesi uyarınca atanan vekil ile mağdurun gerek müdahale istemi gerekse de kanun yoluna başvuruda bulunma istemi bakımından çelişki ortaya çıkması durumunda, CMK'nın 266/3 maddesi hükmüne kıyasen vekilin iradesine üstünlük tanımaktaydı⁵⁴⁷.

⁵⁴⁵ Şüpheliye/sanığa atanan zorunlu müdafî bakımından aynı görüş için Bkz. Bozdağ, A., Şık, H. (2014). s.57, 58.

⁵⁴⁶ "Avukatlık kendine özgü bir meslektir. Bireyin çıkarını kollayan ve koruyan görüntüsü asla yanlış anlaşılmamalıdır. Avukat, birey çıkarını korurken bile toplumsal bir görev üstlenmekte, esasında toplumdaki dayanışmayı korumaktadır. Bir toplumda hakları başkaları tarafından zarara uğratan bireylerin yitirdiklerine kavuşmaları, haklarının korunduğu ya da korunacağı düşüncesi, o toplumda yaşayan insanların hukukun etkili olduğunu görmelerini, hukuka inanmalarını ve sonuçta huzurlu ve güvenli olmalarını sağlar." Güner, S. (2011). Avukatlık Hukuku, 5. Baskı, Ankara, s.115.

⁵⁴⁷ "Mağdure için atanan zorunlu vekil ile yaşı küçük mağdurenin iradelerinin çelişmesi halinde, hangisinin iradesine üstünlük tanınacağı hususunda CYY'nın 234. maddesinde açık bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Ancak, benzer bir konuda CYY'nın 266/2. maddesinde düzenleme yer almaktadır. Anılan maddede yasa yollarına başvurma konusunda, 150/2. maddeye göre atanan zorunlu müdafî (sanık çocuk, kendisini savunamayacak derecede malul veya sağır ve dilsiz ise) ile asilin iradesinin çelişmesi halinde, zorunlu müdafînin iradesinin esas alınacağı kuralı getirilmiş olup, olayımızda da kıyasen uygulanma olanağı bulunmaktadır. Gerek 5237 sayılı TCY'nın 103 ve 109. maddelerinde, onbeş yaşından küçük mağdurların iradelerinin gözetilmemiş olması, gerekse CYY'nın 266/2. maddesinin kıyasen uygulanma olanağı nazara alındığında, CYY'nın 234. maddesi uyarınca mağdure için atanan zorunlu vekilin iradesine üstünlük tanınarak davaya katılma yönündeki isteminin kabulüne karar verilmesi yerine, onbeş yaşından küçük mağdurenin iradesi kabul edilerek katılma isteminin reddine karar verilmesi yasaya aykırıdır." (Y. CGK. 03/06/2008 gün, 2008/5-56, 2008/156 sayılı kararı.)

Yargıtay'ın bu kararları öğretide eleştirilmiştir.

Koca; zorunlu müdafilikle ilgili olarak ve sadece kanun yoluna başvurma konusunda getirilen istisna hükmünün zorunlu vekil bakımından kıyasen uygulanma imkânı olmadığı, sınırlayıcı ve istisna niteliğindeki hükümlerin kıyas yoluyla genişletilemeyeceği kanun koyucunun bilinçli bir tercihle konuyu sadece zorunlu müdafî bakımından düzenleyip zorunlu vekil bakımından düzenleme yapmadığı, zorunlu müdafî bakımından düzenleme yapan kanun koyucunun isteseydi zorunlu vekil bakımından da düzenleme yapabilecek durumda olmasına rağmen bilinçli bir tercihle düzenleme yapmadığı görüşündedir⁵⁴⁸.

Yargıtay sonraki kararlarında görüşünden dönmüştür. Verilen sonraki tarihli kararlarda, mağdurun davaya müdahale isteminde bulunmadığı hallerde, mağdura zorunlu olarak atanan vekilin müdahale isteminde bulunma ve kanun yoluna başvurma hakkı olmadığı görüşündedir⁵⁴⁹.

“Öte yandan mağdurun sanıktan şikâyetçi olmadığına ilişkin beyanı karşısında, mağdur için atanan zorunlu vekilin katılma isteminde bulunup bulunamayacağı, başka bir anlatımla katılma hakkının varlığını sürdürüp sürdürmediği sorusu da akıllara gelebilir. Mağdur için atanan zorunlu vekil ile yaşı küçük mağdurun iradelerinin çelişmesi halinde, hangisinin iradesine üstünlük tanınacağı hususunda CYY'nın 234. maddesinde açık bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Bununla birlikte CGK'nun 03.06.2008 gün 56-156 sayılı kararında da vurgulandığı üzere, CYY'nın 266/2. maddesinde yasa yollarına başvurma konusunda, aynı Yasanın 150/2. maddesine göre atanan zorunlu müdafii ile asilin iradesinin çelişmesi halinde, zorunlu müdafinin iradesinin esas alınacağına ilişkin kuralın, olayımızda da mağdur yönünden kıyasen uygulanma olanağı bulunmaktadır. Bunun sonucu olarak ta CYY'nın 234. maddesi uyarınca mağdur için atanan zorunlu vekilin, sanıktan şikâyetçi olduğuna yönelik iradesine üstünlük tanınmalıdır. Bu nedenlerle, mağdur için atanan zorunlu vekilin şikâyet iradesini ortaya koyan “tutukluluğun devamına karar verilmesini, sanığın cezalandırılmasını talep ediyoruz” şeklindeki beyanları üzerine Yerel Mahkemece kendisine davaya katılmak isteyip istemediğinin sorulması, sonucuna göre de temyiz kapsamının belirlenmesi zorunludur.” (Y. CGK. 27/01/2009 gün, 2008/5-145, 2009/8 sayılı kararı.)

⁵⁴⁸ Koca, M. (2014). s.18, 19. Yazar, zorunlu olarak atanan vekilin, mağdurun iradesine rağmen kanun yoluna başvuruda bulunması halinde, verilen karar mağdur aleyhine bozulduğu takdirde karşı taraf lehine avukatlık ücretine de hükmedilmesi gerektiğini, bu durumun da söz konusu görüşün hatalı olduğu fikrindedir. Bizce bu yorum tarzı yerinde değildir. Zira, mahkemenin verdiği hükmün sanık lehine bozulması ve yargılama sonucunda sanığın beraat etmesi durumunda mağdur aleyhine avukatlık ücretine hükmedilmesi gibi bir durum söz konusu değildir. Sanık beraat ettiğinde, lehine hesaplanacak avukatlık ücreti mağdur aleyhine değil, kamu davasının davacısı durumunda bulunan Devleti temsilen hazine aleyhine hükmedilecektir (AAÜT. m.13).

⁵⁴⁹ “Mağdurenin kanuni temsilcisi ile mağdureye CMK'nun 234/2. maddesi uyarınca görevlendirilen vekilin iradelerinin çelişmesi halinde, kanuni temsilcinin iradesine üstünlük tanınması gerektiğinden, somut olayda yaşı küçük mağdurenin kanuni temsilcisi olan annesinin sanıktan şikâyetçi olmadığını beyan edip davaya katılmaması karşısında, mağdureye CMK'nun 234/2. maddesi uyarınca barodan görevlendirilen vekilin mağdure adına davaya katılmayı isteme hakkı bulunmamaktadır.” (Y. CGK. 24/10/2017 gün, 2014/14-499, 2017/430 sayılı kararı) “Şikâyet ve şikâyetten vazgeçme haklarının şahsa sıkı sıkıya bağlı haklardan olduğu, 15 yaşından küçük mağdurun kanuni temsilcisi aracılığıyla bu hakları kullanabileceği, 15 yaşından küçük mağdurun velisi olan ...'nın 27.06.2016 tarihli celsede sanıktan şikâyetçi olmadığını beyan etmesi karşısında, Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 20.05.2014 tarihli ve 2013/287 Esas, 2014/273 Karar

Bizce bu görüş yerinde değildir. Zira CMK'nın 234/2 maddesi uyarınca mağdura vekil atanmasının nedeni mağdurun haklarını korumaktır. Zira maddede belirtilen ve kendisine zorunlu olarak vekil atanan mağdur ya çocuk yaşıta ya sağır veya dilsiz ya da meramını anlatamayacak derecede malul bir kişidir. Bu durumdaki kişinin haklarının korunması için atanan zorunlu vekilin, sadece mağdurun veya kanuni temsilcinin talimatları ile hareket edeceğini söylemek, atanan vekili işlevsiz hale getirir. Özellikle çocuğun yüksek yararının gerektirdiği durumlarda vekilin çocuktan ve kanuni temsilciden bağımsız hareket edebilmesi gerekir. Ayrıca Anayasa'nın 10/3 maddesi uyarınca; çocuklar ve özürliülerin korunması için tedbir almakla görevli olan devletin, bu amaçla atanmasını sağladığı ve ücretini ödediği vekil aracılığı ile belirtilen kişilerin haklarını korunması gereklidir.

Tüm bu nedenlerle; mağdura zorunlu olarak atanan vekilin, mağdurun veya kanuni temsilcisinin açık karşı çıkmasına rağmen davaya müdahil olarak katılabileceği ve verilen kararlara karşı kanun yollarına başvurabileceği kanısındayız⁵⁵⁰.

3.4. Mağdurun Beyanının Alınması

Ceza muhakemesinde çözümlenmesi gereken iki sorundan birini teşkil eden maddi sorun veya maddi gerçek, geçmişte meydana gelmiş ve sona ermiş bir olayın oluş biçimi yani fiilin şüpheli/sanık tarafından işlenip işlenmediği, işlendi ise nasıl ve ne şekilde işlendiği hususudur⁵⁵¹. Geçmişte meydana gelen bir olayı anlamaya ve aklında canlandırmaya çalışan hâkim bunu deliller vasıtasıyla yapar. Delillerin çeşitleri konusunda farklı görüşler var ise de bizim de katıldığımız görüşe göre deliller; beyan, belge ve belirti şeklinde üç grupta toplanabilir⁵⁵².

sayılı kararında da belirtildiği şekilde, mağdura atanan zorunlu vekil ile 15 yaşından küçük mağdurun kanuni temsilcisinin iradelerinin çelişmesi halinde mağdurun kanuni temsilcisinin iradesine üstünlük tanınması gerektiğinden, mağdur vekilinin temyize hak ve yetkisi bulunmaması nedeniyle temyiz isteminin 6723 sayılı Kanun'un 33.maddesi ile değişik 5320 sayılı Kanun'un 8/1.maddesi ile yürürlükte bulunan 1412 sayılı CMUK'nun 317. maddesi uyarınca isteme aykırı olarak reddine karar verildi.” (Y. 3. CD. 19/01/2021, 2020/17849, 2021/1473 sayılı kararı.)

⁵⁵⁰ Mağdura zorunlu olarak atanan vekilin, mağdurun davaya katılan olarak iştirak etmesi şartıyla, mağdurun idaresine aykırı olarak kanun yoluna başvurabileceğine dair Bkz. Centel, N., Zafer, H. (2020). s. 891.

⁵⁵¹ Feyzioğlu, M. (1996). **Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanıklık**, Ankara: US-A Yayıncılık, s. 26.

⁵⁵² Kunter, N., Yenisey, F., Nuhoglu, A. (2010). s.1345. Şahin, C., Göktürk N. (2021). s.36.

Beyan delili kendi içerisinde; şüphelinin/sanığın beyanı, tanık beyanı ve diğer kişilerin beyanı olarak üçe ayrılmaktadır⁵⁵³.

Tanık, yargılamanın tarafı olmayan ve beş duyusuyla elde ettiği bilgileri anlatan kişidir⁵⁵⁴. Tanık, maddi maddi sorunu oluşturan olay hakkında bilgileri muhakeme bakımından yetkili makama aktaran kişidir⁵⁵⁵. Mağdurun ve tanığın olaya ilişkin görgü ve bilgisini anlatması beyan delilidir. Zira mağdur da, yargılanan fiile maruz kalan kişi olduğundan, bu fiili beş duyusu ile algılamış olan kişidir. Bu bakımdan mağdur da tanık gibi olaya ilişkin beş duyusu ile öğrendiği hususlardan aklında kalanları yargılama makamına aktaran kişidir⁵⁵⁶. Mağdur ile tanık arasındaki fark, mağdurun soruşturma veya kovuşturma konusu olan fiilin tarafı durumunda olması, tanığın ise olayın taraflarının dışında bir kişi olması halidir. Tanığın ve mağdurun beyan ve açıklamaları delildir. Tanığın veya mağdurun kendisi ise delil kaynağıdır⁵⁵⁷. Nitekim muhakeme sırasında incelenen, tanığın veya mağdurun kendisi değil beyanlarıdır⁵⁵⁸.

Ceza muhakemesinde mağdur beyanı, hem soruşturma hem de kovuşturma aşamasında başvurulabilen, beyan delili niteliği taşıyan bir ispat vasıtasıdır. Suç teşkil eden fiilin bizatihi kendisi üzerinde gerçekleşmiş olması itibarıyla mağdur, olaya ilişkin en iyi aktarımda bulunabilecek kişi iken olayın tarafı olması nedeniyle yaşadıklarını tarafsız şekilde nakletmesi mümkün görülmeyen kişi durumundadır⁵⁵⁹.

Mağdurun dinlenmesinde, yemin hariç tanıklığa ilişkin hükümler uygulanır (CMK 233/2)⁵⁶⁰. Bir kişinin mağdur sıfatıyla ve tanıklığa ilişkin hükümlere gören dinlenmesi için belli bir yaşta olması aranmaz⁵⁶¹. Öğretide aksi yönde görüşler⁵⁶²

⁵⁵³ Şahin, C., Göktürk, N. (2021). s.36.

⁵⁵⁴ Şahin, C., Göktürk, N. (2021). s.38. Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017b). s. 598. Karakehya, H. (2019). s.225.

⁵⁵⁵ Ünver, Y., Hakeri, H. (2019). s.235.

⁵⁵⁶ Öztürk, B., Tezcan, D., Erdem, M. R., Sırma Gezer, Ö., Saygılar Kırkıt, Y. F., Alan Akcan, E., Özaydın, Ö., Erden Tütüncü, E., Altınok Villemin, D., Tok, M.C. (2019). s.298.

⁵⁵⁷ Şahin, C., Göktürk, N. (2021). s.39.

⁵⁵⁸ Feyzioğlu, M. (1996). s. 26.

⁵⁵⁹ Bozdağ, A., Sariusta, K. (2017). s.585.

⁵⁶⁰ Yenisey, F., Nuhoğlu, A. (2020). s.176.

⁵⁶¹ Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017b). s. 598.

⁵⁶² Öztürk, B., Tezcan, D., Erdem, M. R., Sırma Gezer, Ö., Saygılar Kırkıt, Y. F., Alan Akcan, E., Özaydın, Ö., Erden Tütüncü, E., Altınok Villemin, D., Tok, M.C. (2019). s.298. Yazarlar; çok küçük yaşta çocukların muhakeme konusu olayları algılama ve bununla ilgili edindiği bilgileri aktarabilme yeteneğine sahip olmadıkları için tanık olarak dinlenmesinin mümkün olmadığı görüşündedirler.

bulunsa da öğretideki baskın görüşe⁵⁶³ ve Yargıtay'a⁵⁶⁴ göre kaç yaşında olursa olsun çocuklar da tanık sıfatıyla dinlenebilir. Ancak bunların beyanlarının alınmasının özel usullerle ve uzman yardımından yararlanılarak yapılması gerekir⁵⁶⁵. Ayrıca bir kişinin beyanının alınmasıyla alınan beyana itibar edilmesi veya beyanın hükme esas alınması farklı kavramlardır⁵⁶⁶. Bu nedenle biz mağdur çocukların kaç yaşında olurlarsa olsunlar beyanlarının alınabileceği kanısındayız. Önemli olan husus bu beyanın özel usullerle ve uzman yardımıyla alınması ve ikincil mağduriyete yol açmamasıdır. Çocukların beyanlarının alınmasına ilişkin özel usullere dair düzenlemeler son yıllarda yapılmıştır⁵⁶⁷.

Muhakeme kapsamında mağdurun beyanının doğru ve eksiksiz olarak alınması hem mağdur hem de sanık bakımından önemlidir. Mağdurun beyanını iyi şekilde alınması hem mağduru korur hem de maddi gerçeğe ulaşmayı kolaylaştırır⁵⁶⁸.

Dinlenmek için çağrılan mağdur; yaş küçüklüğü, hastalık, yargılama konusu eylemden kişisel olarak aşırı etkilenme gibi nedenlerle korunma ihtiyacı içinde olabilir⁵⁶⁹. Bu nedenle, mağdurun çağırılması ve dinlenmesi sürecinin özel olarak düzenlenmesi gereklidir. Olayın aydınlatılması bakımından geçerli olan kamusal yarar, mağdurun yeniden mağdur edilmesi ile sağlanamaz.

Mağdurun dinlenmesi süreci bir takım olumsuzluklar meydana getirir. Bunlar; halkın ve özellikle medyanın yakından takip ettiği, kamuoyuna mal olmuş davalarda beyanda bulunmanın yaratacağı zorluklar, mağdur çocukların süreçten olumsuz etkilenmeleri, şüphelinin/sanığın kendisinin veya yakınlarının mağdur

⁵⁶³ Canpolat, C. (2021). s.522. Ünver, Y., Hakeri, H. (2019). s.236. Şahin, C., Göktürk, N. (2021). s.39. Adalet Bakanlığı'nın hazırladığı Mağdura Yaklaşım Kılavuzunda, mağdur çocuğun muhakemeye katılımında yaşının engel teşkil etmemesi gerektiği, beyanının sadece yaşına bakılarak geçersiz veya güvenilemez sayılamayacağı belirtilmiştir.

⁵⁶⁴ "Olay tarihi itibarıyla 10 ve 14 yaşlarında olmaları nedeniyle gördükleri bir olayı aktarma yeteneğine sahip bulunabilecek durumda olan çocukların yalnızca yaşlarının küçük olması nedenine dayanılarak, tanıklık yapamayacakları gerekçesiyle, dinlenilmeden eksik araştırma ve yetersiz gerekçeyle beraat kararı verilmesi yasaya aykırıdır." (Y. 4. CD. 04/10/2006 gün, 2005/4174 E., 2006/14805 K. Sayılı kararı.

⁵⁶⁵ Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 2012/29/EU Sayılı Direktifi uyarınca çocuk mağdurun dinlenmesi sırasında yaşı ve olgunluğu dikkate alınmalıdır. Direktif mağdurların dinlenmesi konusunda asgari bir yaş koymamış, çocuk mağdurların dinlenmesi sırasında durumlarına uygun işlem yapılması gerektiğini belirtmiştir.

⁵⁶⁶ Ünver, Y., Hakeri, H. (2019). s.235.

⁵⁶⁷ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.142. Bu düzenlemelerin içeriğine ve kapsamına ilgili başlıklar altında yer verilmiştir.

⁵⁶⁸ Ernağan Çağlar, E., Türk, T. (2019). "İstismara Maruz Kalan Çocuklarla Adli Görüşme: NICHD Protokolü Önerisi" *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Yıl 11, Sayı 38, Nisan 2019, s.394.

⁵⁶⁹ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.142.

üzerinde yaratacağı baskı ve korkutma, yapılacak muhakeme işlemleri bakımından tam bilgiye sahip olmamanın yarattığı endişe ve korku, mahkeme salonundaki atmosferinin yaratacağı olumsuz etkiler, tarafların ve özellikle de savunmanın saldırgan ve örseleyici tutum takınması, olayı tekrar tekrar anlatmanın yaratacağı etkiler, özel hayatına ilişkin bilgileri vermek zorunda kalmanın sıkıntısı olarak sayılabilir⁵⁷⁰. Muhakeme sürecinde görev yapan kişilerin tutum ve davranışları da önemlidir. Mağdura karşı suçlayıcı veya ona inanılmadığı fikrini doğuracak bir dil kullanılması mağdurda anlaşılmadığı ve kendisine adil yaklaşılmadığı duygusu meydana getirebilir⁵⁷¹. Mağdurun dinlenmesi sürecinde bu ve buna benzer sorunlar dikkate alınıp giderilmeli, yargılama sürecinin mağdurun ikinci kez mağdur olmasına yol açmaması sağlanmalıdır.

3.4.1. Mağdurun Çağrılması

CMK'nın 233/1 maddesi uyarınca, mağdur ve şikâyetçinin çağrı kâğıdıyla çağrılıp dinlenmesi zorunludur. Çağrı kâğıdı mağdurun ya da vekilinin dilekçelerinde veya tutanağa geçirilen beyanlarında bildirdikleri adrese yapılır (CMK 235/1)⁵⁷². Mağdurun veya suçtan zarar görenin beyanının alınması için çağrılması konusunda tanıklara ilişkin hükümler uygulanır (CMK 233/2)⁵⁷³. Mağdurun suça ilişkin tanıklığı bulunsa da suçtan zarar görenin her zaman suça ilişkin tanıklığı yoktur. Bu nedenle suça ilişkin tanıklığı bulunmayan suçtan zarar gören kişinin çağrı üzerine gelmemesi veya kendisine bilinen adreslerinden ulaşılamaması halinde dinlenmesinden vazgeçmek mümkündür⁵⁷⁴. Çağrı üzerine gelmeyen veya adreslerinden temin edilemeyen mağdurun dinlenmesi bakımından tanıklık hükümleri uygulanmalıdır. Bu nedenle mağdurun çağrıya rağmen gelmemesi halinde zorla getirilmesi mümkündür⁵⁷⁵.

Tanığın çağrılmasını düzenleyen CMK'nın 43. maddesi uyarınca tanık, çağrı kâğıdı ile çağrılır. Tanığa gönderilen çağrı kâğıdına gelmemenin sonuçları yazılır⁵⁷⁶. Bu sonuçlar, zorla getirme (CMK 146) ve gelmemesinin neden olduğu giderlerin kendisinden alınmasıdır (CMK 44/1). Bu nedenle tanığa gönderilecek

⁵⁷⁰ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.143.

⁵⁷¹ Tekin Babuç, Z. (2020). s.335.

⁵⁷² Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017b). s.561.

⁵⁷³ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.141.

⁵⁷⁴ Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017b). s. 561.

⁵⁷⁵ Ünver, Y., Hakeri, H. (2019). s.706.

⁵⁷⁶ Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017b). s.601.

çağrı kâğıdına; nerede, ne zaman hazır olması gerektiği ve hangi sıfatla çağrıldığı⁵⁷⁷, gelmediği takdirde zorla getirileceği ve gelmemesinin neden olacağı giderlerin kendisinden tahsil edileceği hususları uyarı olarak yazılır⁵⁷⁸. Tanığın gelmemesinin neden olduğu giderlerin kendisinden alınmasına ilişkin karar, gelmeme bakımından haklı nedenler ortaya konulduğunda kaldırılır (CMK 44/1, 2.cümle).

Hakkında soruşturma yapılan şüpheli veya kovuşturmaya geçilmiş olan sanık tutuklu ise tanığın çağrı kâğıdıyla çağrılmadan, doğrudan zorla getirilmesine karar verilebilir (CMK 43/1, 2. cümle)⁵⁷⁹. Şüphelinin/sanığın tutuklu olması nedeniyle tanığın zorla getirilmesine karar verilmesi durumunda bu husus zorla getirme kararına yazılmalıdır. Tutuklu işlerde doğrudan zorla getirme kararı verilmesi mümkün ise de sanığın adli kontrol altında olduğu işler bakımından tanığın/mağdurun doğrudan zorla getirme kararı verilmesi mümkün değildir⁵⁸⁰. Duruşmanın devam sırasında ortaya çıkan bir durum nedeniyle bir tanığın hemen dilenmesinin gerekli olması halinde mahkeme, bu tanığın derhal getirilmesini isteyebilir. Mahkeme, bu durumdaki tanığın belirlediği gün ve saatte hazır edilmesine ilişkin yazılı emir verebilir (CMK 43/3). Bu emri alan görevliler (mahkeme kalemi veya kolluk) tanığa ulaşır ve mahkemede hazır olmasını temin eder.

Tanık kural olarak çağrı kâğıdı ile çağrılmakta ise de gelişen teknolojinin imkânlarından yararlanmak da mümkündür. Bu kapsamda tanık telefon, telgraf, faks veya elektronik posta ile de çağrılabilir⁵⁸¹. Bu yollarla yapılan çağrı sonucunda tanık gelmiş ise sorun yoktur. Ancak bu yollarla yapılan çağrı sonucunda tanık gelmemiş ise çağrıya uymadığından bahisle hakkında zorla getirme kararı verilemez, gelmemesinin neden olduğu giderler kendisine yüklenemez (CMK 43/2)⁵⁸².

⁵⁷⁷ Öztürk, B., Tezcan, D., Erdem, M. R., Sırma Gezer, Ö., Saygılar Kırkıt, Y. F., Alan Akcan, E., Özaydın, Ö., Erden Tütüncü, E., Altınok Villemin, D., Tok, M.C. (2019). s.310 vd.

⁵⁷⁸ Ünver, Y., Hakeri, H. (2019). s.239.

⁵⁷⁹ Ünver, Y., Hakeri, H. (2019). s.239.

⁵⁸⁰ Öztürk, B., Tezcan, D., Erdem, M. R., Sırma Gezer, Ö., Saygılar Kırkıt, Y. F., Alan Akcan, E., Özaydın, Ö., Erden Tütüncü, E., Altınok Villemin, D., Tok, M.C. (2019). s.311.

⁵⁸¹ Ünver, Y., Hakeri, H. (2019). s.239.

⁵⁸² Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017b). s.601.

CMK, cumhurbaşkanının tanık olması halini özel olarak düzenlemiştir⁵⁸³. Cumhurbaşkanının tanık olması durumunda bu husus kendisine bildirilir. Ancak yapılacak bildirimde herhangi bir ihtar yer verilmez. Cumhurbaşkanı kendisine bildirilen olayı inceler ve bu hususta tanıklık yapıp yapmayacağına kendisi karar verir⁵⁸⁴. Tanıklık yapmayacağını bildirmesi durumunda bir gerekçe açıklamasına gerek yoktur. Ancak hukuk ve adaleti gözetmek, devletin işleyişinin ahenkli şekilde sürmesini sağlamakla görevli cumhurbaşkanının tanıklıktan çekinme nedenlerini açıklaması yerinde olur. Cumhurbaşkanı tanıklık yapmaya karar verdiğinde beyanda bulunmak üzere soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcılığına, kovuşturma aşamasında ise mahkemeye gelebileceği gibi beyanının konutunda alınmasını da isteyebilir. Bu durumda soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı, kovuşturma aşamasında mahkeme, cumhurbaşkanının konutuna gider ve beyanı alıp tutanağa bağlar. Cumhurbaşkanı tanıklık yapacağı husustaki beyanını yazılı olarak hazırlayıp yargılama makamına gönderebilir. Cumhurbaşkanının mağdur olarak beyanının alınması durumu ortaya çıktığında da bu hükümlere göre hareket edilmelidir.

Mağdura yapılacak çağrı konusunda tanıkların çağrılmasına ilişkin hükümler uygulanacak olsa da mağdur bakımından bazı özel haller söz konusudur.

Mağdura gönderilecek çağrı kâğıdı, kendisinin veya vekilinin dilekçelerinde veya beyanlarında geçen adreslerine yapılır (CMK 235/1). Mağdur veya vekilinin beyan ettiği adres yanlış veya eksik ise ya da mağdur bu adresten ayrılmış ve yeni adresini bildirmemiş ise adresinin araştırılması gerekmez (CMK 235/3). Yasanın bu hükmüne rağmen, sonradan yürürlüğe giren 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun adres beyanına ilişkin hükümlerinin de dikkate alınması gerekir. Bu Kanunun 50. maddesi uyarınca adresini değiştiren kişi yeni adresini 20 iş günü içinde bildirmelidir. Bu bildirimin yazılı olarak şahsen veya güvenli elektronik imza ile ilgili nüfus müdürlüğüne yapılması gerekir. Mağdur yeni adresini MERNİS adı verilen sisteme bildirmiş ise yargılama makamlarının bu yeni adrese çağrı çıkarması, kendilerinde bulunan adresle yetinmemesi gerekir. Zira 7201 sayılı Tebligat Kanunun 10. maddesi uyarınca tebligat, kişinin bilinen son

⁵⁸³ Şahin, C., Göktürk, N. (2021). s.44

⁵⁸⁴ Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017b). s.601.

adresine yapılır. Kişi, yeni adresini MERNİS vasıtasıyla devlete bildirdiğine göre devletin tüm kurumları bakımından bilinen son adres burada kayıtlı olan adrestir.

Beyan ettiği adrese çıkarılan tebligata rağmen mağdur beyanda bulunmak üzere gelmezse kendisine yeniden tebligat yapılmaz (CMK 235/2). Ancak, mağdurun olaya ilişkin tanık sıfatıyla beyanının alınması gerekli ise çağrıya rağmen gelmeyen tanığa ilişkin hükümler uygulanmalıdır (CMK 235/4).

3.4.2. Mağdurun Tanıklıktan Çekinme Hakkı

CMK'nın 236/1 maddesi uyarınca, mağdurun tanık olarak dinlenmesi halinde, yemin hariç tanıklığa ilişkin hükümler uygulanır⁵⁸⁵. Tanıkların belli koşullar gerçekleştiğinde tanıklıktan çekinme hakkı bulunmaktadır. CMK tanıklıktan çekinmeyi iki başlık altında düzenlemektedir⁵⁸⁶. Mağdurun, olayın tanığı olarak dinlenmesi durumunda, mağdurun beyan vermekten (bir anlamıyla tanıklıktan çekinme) hakkının bulunup bulunmadığının üzerinde durmak gerekir.

Mağdurun beyanının alınması işleminin tanıklık hükümlerine göre yapıp yapılmayacağına ilişkin sorunun çözümü, alınan beyanın değeri ile ilgili bir sonuç doğurmamalıdır. Zira vicdani delil sisteminin geçerli olduğu ceza muhakemesi sistemimizde, beyanların, tanık, sanık veya bunların dışındaki bir kişinin beyanı olup olmaması arasında bir değer farkı yoktur. Başka bir deyişle alınan beyanın sanığa veya mağdura veya tanığa ait olması beyanın değerini peşinen ortaya koymaz⁵⁸⁷. Beyanı değerli kılan onu veren kişinin muhakemedeki sıfatı değil gerçeğe yakınlığıdır. Ancak mağdurun beyanının alınması sırasında tanıklık hükümlerinin ne derecede uygulanacağına ilişkin sorun yine de önemini korur. Zira tanıklar için geçerli olan hükümlerin özellikle de tanıklıktan çekinme hakkı hükümlerinin ve tanıklık yapmanın zorunlu olmasına ilişkin hükümlerin mağdur bakımından uygulanıp uygulanmayacağını tartışmak gereklidir.

Tanık öğretide *“uyuşmazlığın taraflarından olmayan, fakat uyuşmazlık konusu maddi sorunla ilgili, duyu organlarından en az biri aracılığıyla bilgi edindiği, adli bir faaliyet yürüten resmi makamlarca varsayılan üçüncü kişi”*

⁵⁸⁵ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.142.

⁵⁸⁶ Şahin, C., Göktürk, N. (2021). s.50.

⁵⁸⁷ Feyzioğlu, M. (1996). s.39.

olarak tanımlanmıştır⁵⁸⁸. Tanığın tanımına “uyuşmazlığın tarafı olmayan” kavramı konulduğunda, bu kavramın kapsamını belirlemek zorunlu hale gelir.

Ceza muhakemesinde iddia, savunma ve yargılama görevlerini yerine getirmekle yükümlü kişiler birer makam işgal ederler. Bu makamlar, iddia makamı, savunma makamı ve yargılama makamı olarak adlandırılmakta, bu makamları işgal eden kişiler de yargılamanın süjeleri olarak kabul edilmektedir. Yargılama makamını işgal eden (hâkim veya hâkimler heyeti) dışında kalanlar uyuşmazlığın tarafıdır. Taraf kavramı “makam itibarıyla taraflık” ve “şahıs itibarıyla taraflık” ayrımına tabi tutulmuştur. Makam itibarıyla taraf durumunda bulunanlar muhakemede bir makama sahip olan (iddia ve savunma) süjeleridir⁵⁸⁹. Mağdur, davaya müdahil olarak katıldığında, yargılamada iddia makamının yanında yer alır ve makam itibarıyla taraf durumuna gelir.

Tanık olarak beyanda bulunmak için teknik anlamda olayın tarafı olmayan kişi durumunda olmak gerektiğini kabul edenler, mağdurun olayın tarafı durumunda olduğunu, bu nedenle mağdurun dinlenmesi sırasında tanıklığa ilişkin hükümler uygulanacak olsa da teknik olarak tanık durumunda olmadığını, mağdurun açıklamalarının tanık beyanı olarak kabul edilemeyeceğini kabul ederler. Bu görüş uyarınca mağdurun dinlenmesi bakımından tanıklık hükümlerine yapılan atıf sadece dinleme usulüne ilişkin olup, tanığın hazır bulunma ve beyanda bulunma yükümlülüğü mağdur bakımından söz konusu değildir⁵⁹⁰.

Mağdurun davete rağmen gelmemesi veya kendisine gönderilen çağrı kağıdının tebliğ edilememesi halinde yeniden çağrılması ve adresinin araştırılması her zaman gerekli değil ise de (CMK 235/2,3), CMK’nın 235/4 maddesi uyarınca mağdurun beyanının alınmasının zorunlu görüldüğü hallerde bu hükmün uygulanmaz. Buna göre suç mağdurunun aynı zamanda olayın tanığı durumunda olması ve beyanının alınmasının zorunlu görülmesi durumunda çağrıya rağmen gelmemesi halinde zorla getirilmesine karar verilebilecektir. Bu durumda mağdur çağrıldığı yerde hazır bulunma yükümlülüğü altındadır.

⁵⁸⁸ Feyzioğlu, M. (1996). s.28. Bir başka tanıma göre tanık; muhakeme konusu olay hakkında beş duyusu aracılığıyla öğrendiklerini aktaran üçüncü kişidir {Şahin, C., Göktürk, N. (2021). s.38.} Benzer tanım için Bkz. Centel, N., Zafer, H. (2020). s.283. Ünver, Y., Hakeri, H. (2019). s.235.

⁵⁸⁹ Feyzioğlu, M. (1996). s.32, 33, 34.

⁵⁹⁰ Şahin, C., Göktürk, N. (2021). s.38, 39, 61.

Üzerinde durulması gereken sorun da burada başlamaktadır. Beyanının alınması zorunlu görülen ve bu nedenle çağrıldığı yerde hazır bulunma yükümlülüğü olan mağdurun beyanda bulunma yükümlülüğü de var mıdır? Bir başka deyişle, çağrı üzerine gelen veya gelmediği takdirde zorla getirilen mağdur, kendisine sorulan olayla ilgili olarak açıklama yapmak, beyanda bulunmak yükümlülüğü altında mıdır?

Bu sorunu biraz daha somutlaştırmak gerekir ise; birlikte yaşadıkları evde, aralarında çıkan tartışma sonucunda eşi tarafından kasten yaralanan mağdur, duruşmaya geldiğinde olay hakkında beyanda bulunmak istemediğini bildirebilir mi? Böylesi bir durumda, tanığın tanıklığa zorlanmasına ilişkin disiplin hapsi uygulanabilir mi?

Mahmutoğlu katılanın, sanıkla yakın akrabalık nedeniyle tanıklıktan çekinme hakkı olup olmadığına ilişkin tartışmayı ele almıştır. Yazar, söz konusu makalesinde; *“katılanın, bir taraftan sanığa yönelik isnatlarda bulunarak cezalandırılmasını talep etmesi, diğer taraftan ise, ‘belirli kişilere sanıkların aleyhine beyanlarda bulunmama’ olanağını sağlayan, tanıklıktan çekinme hakkını kullanması, şüphesiz çelişkili olmanın yanı sıra yasanın belli statülere tanıdığı bir hakkın kötüye kullanılmasıdır. Gerçekten de katılanın, yakını olan sanığa yönelik cezalandırılması istemiyle yaptığı bir suç ihbarı veya şikâyeti sonrasında açılan kamu davasında, sanık aleyhine beyanda bulunmamak için yararlanılabilecek bir müesseseye başvurması, CMK md. 45’in ratio legisi ile de bağdaşmadığını”* ileri sürmüştür. Yazar, katılanın, sanığa karşı beyanda bulunmaktan çekinmesi halinde CMK’nın 243. maddesi uyarınca katılmanın hükümsüz hale geleceğini, mağdur bu aşamadan sonra beyanda bulunmayı kabul ederse katılmanın yeniden geçerli olacağını ileri sürmektedir⁵⁹¹.

Biz bu görüşe bir kaç noktadan katılmıyoruz. Şöyle ki;

Öncelikle ceza muhakemesine katılan olarak dâhil olan tarafın, mutlaka sanığın cezalandırılması yolunda çaba sarf edeceğini gösteren bir düzenleme yoktur. Zira davaya katılma hakkı bulunan kişi, yargılama sürecine dâhil olarak kendi haklarını koruma çabası içinde olurken, sanığın cezalandırılması ile

⁵⁹¹ Mahmutoğlu, F. S. (2013). “Ceza Yargılamasında Katılanın, Aynı Zamanda CMK 45. Maddede Öngörülen Kişilerden Olması Halinde, Tanıklıktan Çekinme Hakkını Kullanıp Kullanamayacağı Sorunu” *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Nur Centel’e Armağan Özel Sayısı*, İstanbul, C.19, S.2, s.206, 207.

ilgilenmiyor olabilir. Örneğin, taksirle yaralanmaya neden olan kişinin yargılamasına katılan sıfatıyla dâhil olan yaralanan kişi, ceza muhakemesi sırasında kendisinin kusurlu sayılmasını önlemeye çalışarak ileride açacağı tazminat davasında daha yüksek tazminat almayı amaçlayabilir. Bu nedenle davaya müdahil olurken, kendisinin kusurlu olduğunu düşündüren ve hatta kendisini suçlayıcı beyanlarda bulunmaktan kaçınmak isteyebilir. Dolayısıyla davaya katılan herkesin mutlaka ve kesin olarak sanığın cezalandırılmasının peşinde olduğu söylenemez.

Bunun yanı sıra, tanıklıktan çekinme hakkı sadece *”belirli kişilere sanıkların aleyhine beyanlarda bulunmama olanağını sağlayan”* bir hak olarak tanımlanamaz. Tanıklıktan çekinme hakkını kullanan kişi, vereceği beyanlarla kendisinin de haksız duruma düşebileceği ve hatta suçlanabileceği endişesi taşıyor olabilir. Örneğin eşinin kendisine yönelik olarak işlediği iddia edilen kasten yaralama suçuna katılan olarak dâhil olan ve buradan çıkacak olası mahkûmiyet hükmünü boşanma davasında delil olarak kullanmak isteyen mağdur eş, olay sırasında sarf ettiği sözlerle veya davranışlarla sanığı tahrik etmiş ise bu durumun ortaya çıkmasını ve sanık lehine tahrik hükümlerinin uygulanmasını önlemek için beyanda bulunmaktan kaçınmak isteyebilir. Yine bu durumdaki eş olay sırasında kendisinin de eşine vurduğunu söylemesi durumunda aynı suçla suçlanabileceğini değerlendirip bu yönde beyanda bulunmak istemeyebilir.

İşte bu durumlarda da mağdur davaya katılan sıfatıyla devam ederken olay hakkında beyanda bulunmaktan kaçınmak isteyebilir.

Katılan bakımından durum bu olmakla birlikte, mağdurun, sanıktan şikâyetçi olmadığı ve davaya katılma isteminde de bulunmadığı durumlarda tanıklıktan çekinme hakkını kullanabilip kullanamayacağı sorunu açıkta durmaktadır.

Mağdur, kendisine karşı suç işleyen kişiden şikâyetçi olmadığını, sanığın ceza almasını istemediğini beyan etmesine rağmen dava konusu suç takibi şikâyetle bağlı suçlardan değilse kamu davası devam edecek ve belki de davanın sonucunda sanık ceza alacaktır. Bu durumda mağdur, Kanunda tanımlanan derecede yakını (örneğin eşi veya babası) olan sanığın ceza almaması veya daha az ceza alması için beyanda bulunmaktan kaçınmak isteyebilecektir.

Aynı konuyu ele alan **Centel**; Anayasanın 38/5. maddesinde yer alan “hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayıcı beyanda bulunmaya veya bu yolla delil göstermeye zorlanamaz.” hükmünden hareketle, mağdurun tanıklıktan çekinme hakkı olmadığı, sadece kendisini ve yakınların suçlayıcı beyanda bulunmaktan çekinme hakkı olduğuna dair görüşündedir⁵⁹².

Mağdurun tanıklıktan çekinme hakkını ele alan bir başka görüş; Anayasanın 38/5 maddesinde düzenlenen hükmün yansıması olan CMK’nın 48/1 maddesinden hareket etmektedir. Bu hükmün uyarınca; tanık, kendisini veya CMK’nın 45/1 maddesinde gösterilen yakınlarını ceza kovuşturmasına uğratabilecek nitelikte olan sorulara cevap vermekten çekinebilir. CMK’nın 48/1 maddesinde yer alan hükmün tanıklıktan çekinme değil beyanda bulunmaktan çekinme niteliğinde olduğu, bu durumun söz konusu olduğu hallerde, tanıklıktan çekinme hakkına sahip olmasa da kendisini ve yakınlarını suçlayıcı beyanda bulunmaktan çekinebileceği⁵⁹³ bu yöndeki soruları cevapsız bırakabileceği, fakat diğer soruları cevaplamak zorunda olduğu ileri sürülmüştür⁵⁹⁴.

Kanaatimizce mağdurun dinlenmesi sırasında yemin hariç tanıklığa ilişkin hükümler uygulanacağına göre mağdurun da tanıklıktan çekinme hakkı bulunmaktadır. Zira kanunun yaptığı atıf tanıklığı düzenleyen (yemin hariç) tüm hükümlere yöneliktir. Bu hükümler arasında bulunan tanıklıktan çekinme hakkının mağdurlar bakımından söz konusu olmadığını ortaya koyan bir kanun hükmü yoktur. Aksini kabul, tanık olarak dinlenen mağdurun, örneğin kendisine karşı kasten yaralama suçunu işlediği iddia edilen eşine karşı beyanda bulunmak istememesi durumunda beyanda bulunması için tazyik hapsine tabi tutulması sonucunu doğurur ki bu durum hem yasanın lafzına hem de amacına aykırı olacaktır. Kişinin, olayın dışında, üçüncü kişi durumundayken sahip olduğu söylenen hakka, olayın/suçun mağduru olduğunda sahip olmadığını söylemeyi haklı kılan bir neden yoktur.

Anayasa 38/4. maddesinde “kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan beyanda bulunmaya” zorlanamayacak kişinin kim olduğu tanımlanırken “hiç

⁵⁹² Centel, N. (1997). “Cinsel Suç Mağdurunun Korunması”, **Prof. Dr. Kenan Tunçomağ’a Armağan**, İstanbul, s.64.

⁵⁹³ Öztürk, B., Tezcan, D., Erdem, M. R., Sırma Gezer, Ö., Saygılar Kırkıt, Y. F., Alan Akcan, E., Özaydın, Ö., Erden Tütüncü, E., Altınok Villemin, D., Tok, M.C. (2019). s.308, 309.

⁵⁹⁴ Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017b). s.611.

kimse” sözleri kullanılmıştır. Beyanda bulunmaya zorlanamayacak olan “hiç kimse”; “*tanık sıfatına sahip olduğunda zorlanamaz*”, “*mağdur veya katılan sıfatına sahip olduğunda zorlanabilir*” yolundaki yorumun Anayasal dayanağı da yoktur.

3.4.3. Mağdurun Beyanının Alınması Usulü

3.4.3.1. Genel olarak

Mağdurun olaya ilişkin beyanının alınması bakımından yemin hariç tanıklığa ilişkin hükümler uygulanır (CMK 236/1)⁵⁹⁵. Bu hüküm uyarınca mağdurun dinlenmesi konusunda temel olarak tanıklığa ilişkin hükümler uygulanacak ise de tanıklığa dair hükümlerin uygulanmasında bir takım farklılıklar ve özel durumlar söz konusudur.

Suç mağduru kişi, tanıktan farklı olarak maruz kaldığı suçun maddi ve manevi etkileri altında bulunan kişidir. Soruşturma ve kovuşturma konusu suçun çoğu kez en iyi tanıdığı durumunda olan mağdurun suça ilişkin beyanı alınırken bu durumu dikkate alınmalıdır. Mağduru sadece bir delil vasıtası gören anlayış onun yargılama sürecinde ikinci kez mağdur olmasına yol açar. Ayrıca mağdurun beyanının alınmasında ifade ve sorguda yasak yöntemleri düzenleyen CMK’nın 148. maddesi hükmünün kıyasen uygulanacağını gözden kaçırmamak gerekir⁵⁹⁶.

Çocukların mağdur olduğu durumlarda veya işlenen suçun etkisi ile psikolojisi bozulmuş bir mağdur söz konusu olduğunda beyanının alınmasının daha iyi şekilde düzenlenmesi gerekir⁵⁹⁷. İyi biçimde düzenlenmiş bir ifade alma hem mağdurun ikinci kez mağdur olmasını önleyecek hem de elde edilen beyanın içerik bakımından kalitesini ve dolayısıyla delil değerini arttıracaktır.

3.4.3.2. Mağdurun beyanının alınma sırası ve duruşmada hazır bulunma hakkı

Kovuşturma evresinin duruşma bölümünün nasıl icra edileceği CMK’da düzenlenmiştir. Kovuşturma evresinde yer alan duruşma aşaması delillerin ortaya konulduğu ve tartışıldığı bir aşamadır. Yapılan bu tartışma sonucunda ceza

⁵⁹⁵ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.142.

⁵⁹⁶ Öztürk, B., Tezcan, D., Erdem, M. R., Sırma Gezer, Ö., Saygılar Kırkıt, Y. F., Alan Akcan, E., Özaydın, Ö., Erden Tütüncü, E., Altınok Villemin, D., Tok, M.C. (2019). s.318.

⁵⁹⁷ Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017b). s.614.

uyuşmazlığı çözülr⁵⁹⁸ ve sanığın iddia edilen suçı işleyip işlemediği⁵⁹⁹, muhakeme konusu eylemin suç teşkil edip etmediği, suç teşkil eden ve sanık tarafından işlenen bir eylem varsa uygulanacak yaptırımın ne olduğu belirlenir. Bu hükümler uyarınca duruşma; sanığın ve müdafinin hazır bulunup bulunmadığı, çağrılmış tanık ve bilirkişilerin gelip gelmediğinin saptanması yani yoklama ile başlar (CMK 191/1, 1. cümle)⁶⁰⁰. Yoklamadan sonra mahkeme başkanı veya hâkim, iddianamenin kabulü kararını okuyarak duruşmanın başladığını bildirir (CMK 191/1, 2. cümle)⁶⁰¹. Bu aşamadan sonra yoklaması yapılan tanıklar duruşma salonundan çıkarılır (CMK 191/2)⁶⁰² ve sanığın açık kimliğinin saptanması ile kişisel ve ekonomik durumu hakkında kendisinden bilgi alınmasına geçilir (CMK 191/3-a). İddianame veya iddianamenin yerine geçen belgede yer alan suçlamanın dayanağını oluşturan eylemler ve deliller ile suçlamanın hukuki nitelendirmesi anlatılır (CMK 191/3-b). Sanığa susma hakkı ile CMK 147. maddede belirtilen hakları anlatılır. Sanık bu açıklamalardan sonra savunma yapmaya hazır olduğunu ve susma hakkını kullanmayacağını bildirdiği takdirde usulüne göre sorgusu yapılır (CMK 191/3-c,d)⁶⁰³.

Sanığın sorguya çekilmesinden sonra delillerin ortaya konulmasına başlanır (CMK 206/1). Tanıklığa ilişkin hükümlere göre dinlenen mağdurun beyanı da ortaya konulacak bu delillerden olduğu için, mağdurun dinlenmesine sanığın sorgusundan sonra geçilmelidir. Sanığın sorgusu yapıldıktan sonra delil niteliğinde olan ve yemin hariç tanıklığa ilişkin hükümlere göre alınacak olan mağdurun beyanının alınmasına başlanır. Mağdurun dinlenecek tanıklardan önce dinlenmesine ilişkin doğrudan bir hüküm yoktur. Ancak işin niteliği gereği hem olayın en önemli tanığı olması hem de sanığa yönelik iddianın tümüyle ortaya konulmasını temin için mağdurun beyanının hazır olan diğer tanıklardan önce alınması yerinde olacaktır.

Burada ele alınması gereken diğer bir sorun; mağdurun beyanının alınması anına kadar duruşma salonunda kalıp kalamayacağı ve beyanının alınmasından

⁵⁹⁸ Centel, N., Zafer, H. (2020). s.778.

⁵⁹⁹ Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017b). s.570.

⁶⁰⁰ Şahin, C., Göktürk, N. (2021). s.131. Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017b). s.570.

⁶⁰¹ Centel, N., Zafer, H. (2020). s.807. Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017b). s.571, 572.

⁶⁰² Şahin, C., Göktürk, N. (2021). s.132.

⁶⁰³ Centel, N., Zafer, H. (2020). s.778.

sonraki aşamalarda duruşma salonunda kalıp kalamayacağıdır. Mağdurun, yemin hariç tanıklığa ilişkin hükümlere göre dinleneceğine dair hüküm (CMK 236/1) bize bu konuda değerlendirme yapmayı gerekli kılmaktadır.

Yukarıda da bahsedildiği üzere duruşma yoklama işlemi ile başlar. Yoklama yapıldıktan yani gelenlerin kim olduğu, kimlerin çağrıya rağmen gelmediği belirlendikten sonra iddianamenin kabulü kararı okunarak duruşmaya başlandığı bildirilir (CMK 191/1) ve gelen tanıklar duruşma salonundan dışarı çıkartılır (CMK 191/2). Acaba tanıklığa ilişkin hükümlere göre dinlenmek için çağrılan mağdur da bu aşamada duruşma salonundan çıkarılmalı mıdır?

Bize göre bu mümkün değildir. Zira mağdurun davaya katılma hakkı vardır (CMK 237/1). Katılanın, vekili veya mahkeme vasıtasıyla sanığa, tanıklara, bilirkişilere ve duruşmaya çağrılmış diğer kişilere soru sorma hakkı vardır (CMK 201/1). Bunu yanı sıra CMK 206 ve devamı maddeleri uyarınca ortaya konulan her delil muhakemenin taraflarının tartışmasına açılır.

Davaya katılan sıfatıyla giren mağdurun; duruşmada beyanı alınan kişilere vekili veya mahkeme vasıtasıyla soru sorma, duruşmada ortaya konulan delilleri tartışma, bu delillere karşı diyeceklerini bildirme hakkı olduğuna göre söz konusu ifade ve beyanların alındığı, delillerin ortaya konulduğu duruşmanın tümünü izleme ve duruşma salonunda hazır bulunma hakkı olduğu söylenmelidir⁶⁰⁴.

Bu bakımdan duruşmaya tanıklığa ilişkin çağrı hükümlerine göre çağrılan ve yemin hariç tanıklık hükümlerine göre dinlenecek olan mağdurun duruşma salonunda hazır bulunma, duruşmanın tüm aşamalarını izleme hakkı vardır. Bu hak duruşmanın kapalı hale getirilmesi suretiyle de kısıtlanamaz. Zira mağdur kapalı duruşmada da hazır bulunabilir. Üstelik sanığın yüzüne karşı suç ortaklarından birisinin ve tanığın gerçeği söylemeyeceğinden endişe edilirse, mahkemenin sanığı duruşma salonundan çıkarmasını düzenleyen hüküm bulunmakta ise de (CMK 200) mağdur bakımından böyle bir hüküm yoktur. Mağdurun isteği dışında duruşma salonundan çıkarılmasını sağlayacak tek hüküm, duruşmanın düzenini bozan kişilerin mahkeme başkanı veya hâkimin emri ile duruşma salonundan çıkarılmasına ilişkin hükümdür (CMK 203/2). Bu hüküm

⁶⁰⁴ Aydın, M. (2018). *Adli Görüşme Odaları Uygulaması İçin Temel Hukuk Bilgisi*, Ankara: Adalet Bakanlığı Eğitim Kitabı. s.37.

uyarınca mağdur, duruşmanın düzenini bozduğu takdirde duruşma salonundan çıkarılabilir.

Beyanı alınan tanık mahkeme başkanının veya hâkimin izni ile duruşma salonundan ayrılabilir (CMK 53/1-d, 208/1)⁶⁰⁵. Dinlenen mağdurun da bu hakkı olduğu kanısındayız. Beyanı alınan mağdur duruşma salonunda kalmak istemediğini bildirdiğinde mahkeme başkanı veya hâkimin izni ile duruşmada ayrılabilmelidir⁶⁰⁶. Özellikle mağdur çocukların veya işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş mağdurların, dinlenmelerinden önce veya sonra duruşma salonunda olmak istemedikleri bildirildiğinde, mahkeme bu kişilerin salon dışında, gerektiğinde kendilerine hemen ulaşılacak bir yerde beklemelerini kabul etmelidir.

Bununla birlikte mağdur; duruşmayı baştan sonra duruşma salonunda kalarak ve duruşma başka bir güne bırakılmış ise bırakıldığı günde de gelerek duruşmada hazır bulunma hakkına sahiptir. Mağdurun beyanı alındıktan sonra duruşmayı kendisine ayrılan yerde takip etmeye devam edebilir. Bunun için davaya müdahil olması gerekmez. Zira davaya müdahil olmayacağını beyan eder mağdur, yargılamanın ilerleyen aşamalarda müdahale talebinde bulunabilir.

3.4.3.3. Bir kez dinleme ilkesi

Ceza muhakemesinde, kural olarak beyanı alınacak kişilerin birden fazla defa dinlenmeleri mümkündür⁶⁰⁷. Hatta bazen bu gereklidir. Ancak her beyan alma, beyanı alınan kişi üzerinde bazı olumsuz etkilere yol açar. Mağdurun maruz kaldığı her fiil esasen psikolojisini etkiler. Ancak bazı suçlar bakımından bu etkilenme daha ciddi boyutlarda olabilir veya olabileceği düşünülür. Kişinin maruz kaldığı fiili her anlatışı o fiili tekrar yaşaması, olayı zihninde tekrar canlandırması sonucunu doğurur ve mağdur üzerinde önemli bir acı kaynağı ve stres faktörü haline gelir⁶⁰⁸. Üstelik olayı her anlattığında önceki anlatmasında unuttuğu bazı unsurları hatırlayarak veya bazı anlattıklarını unutarak farklı ifadeler vermeye başlar. Yargılama sürecinde öğrendiği yeni bilgileri sanki baştan biliyormuş gibi isteyerek veya farkında olmadan beyanının içine aktarır.

⁶⁰⁵ Şahin, C., Göktürk, N. (2021). s.48.

⁶⁰⁶ Aydın, M. (2018). s.37.

⁶⁰⁷ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.143.

⁶⁰⁸ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.143.

Mağdurun olayın defalarca anlatması süreci hem mağduru örseleyerek ikinci kez mağdur olması sonucunu doğurur hem de beyan delilinin ispat vasıtası olması bakımından değerini düşürür. Bu nedenle özellikle mağduru psikolojik olarak zorlayan olaylar bakımından bir kez dinlenmesi önemli bir gerekliliktir⁶⁰⁹.

CMK'nın 236/2 maddesi işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş çocuk veya mağdurun tanıklık yapmaları konusunda sınırlandırma getirmiş⁶¹⁰ ve bu kişilerin kural olarak bir kez dinlenmesi esasını benimsemiştir⁶¹¹. Aynı madde uyarınca maddi gerçeğin ortaya çıkması bakımından gerekli olduğu durumlar saklıdır⁶¹² ve böyle bir durum söz konusu olduğunda mağdurun yeniden dinlenmesi imkânı her zaman vardır.

Maddede yer alan düzenlemenin bazı eksikleri olduğu kanısındayız. Her şeyden önce suç mağduru olan tüm çocuklar bakımından bir kez dinlenme esası benimsenmemiştir. Maddenin yazım biçimine göre mağdur çocuğun bir kez dinlenme kuralına tabi tutulması için “*işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş çocuk*” olması gereklidir. Oysa her suç, mağdurun psikolojisini etkiler. Mağdur, çocuk olduğunda bu durumu daha da belirgin hale gelir. Bu bakımdan suç mağduru olan tüm çocuklar bakımından bir kez dinleme esası benimsenmeliydi. Nitekim aynı maddenin üçüncü fıkrasında düzenlenen uzman bulundurma hükmünde suç mağduru olan tüm çocuklar bakımından uzman bulundurma esası getirilmiş diğer mağdurlar yani yetişkin yaştaki mağdurlar için uzman bulundurulması “*işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş*” olma şartına bağlanmıştır. İkinci ve üçüncü fıkralarda yer alan hükümlerin çocuklar

⁶⁰⁹ Orhan, G. (2021). “Çocuk Koruma Sistemi İçerisinde Jandarmanın İşlevi ve Mağdur Çocuğa Yaklaşımı.” *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 2. Uluslararası Güvenlik Kongresi Özel Sayısı (İstihbarat ve Güvenlik). s. 65.

⁶¹⁰ Centel, N., Zafer, H. (2020). s.305.

⁶¹¹ “Sanığın, katılanları tanımadığını, cep telefonunu da, kızı için endişelenmesi nedeniyle aradığını belirtmesi karşısında, atılı hakaret ve kişilerin huzur ve sükununu bozma suçlarından cezalandırılmasına yeterli kesin ve inandırıcı kanıt bulunmadığından, CMK'nın 52/3-a ve 236/3. maddelerine aykırı davranılması sonuca etkili görülmeyp, her dinlenmede psikolojileri daha da bozulacak olan mağdur çocukların, CMK'nın 236. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca zorunluluk arzeden haller dışında, soruşturma veya kovuşturmada tanık olarak bir defa dinlenebileceği de dikkate alınarak tebliğnamenin bozma düşüncesine katılmamıştır.” (Y. 2. Ceza Dairesi, 21.12.2011 gün, **2010/607 Esas ve 2011/42168 Karar sayılı karar**).

⁶¹² Öztürk, B., Tezcan, D., Erdem, M. R., Sırma Gezer, Ö., Saygılar Kırkıt, Y. F., Alan Akcan, E., Özaydın, Ö., Erden Tütüncü, E., Altınok Villemin, D., Tok, M.C. (2019). s.238.

bakımından birbiri ile uyumlu olması, suç mağduru olan tüm çocuklar bakımından bir kez dinleme esasının getirilmesi gereklidir⁶¹³.

Mağdurun bir kez dinlenmesi ile sanığın savunmasına ilişkin hakları zaman zaman birbiri ile çatışabilir. Ceza muhakemesinin kovuşturma evresinde yüze karşılık ve sözlülük ilkeleri egemendir. Bu ilkeler uyarınca deliller duruşmada ortaya konulur ve tartışılır. Mahkeme duruşmaya getirilmemiş ve huzurunda tartışılmamış delile dayalı olarak hüküm kuramaz (CMK 217/1)⁶¹⁴. Mağdurun soruşturma aşamasında dinlenmesi ve sonraki aşamalarda dinlenmemesinin yaratacağı hak ihlallerinin önlenmesi için yasa koyucu iki önlem almıştır. Bunlardan ilki alınan ifadenin sesli ve görüntülü kayda alınması diğeri ise bir kez dinleme kuralının kesin olmaması, maddi gerçeğin ortaya çıkarılması bakımından zorunluluk arz etmesi bakımından yeniden dinlenmenin mümkün olmasıdır⁶¹⁵.

⁶¹³ Şahin, C., Göktürk.; CMK'nın 236. maddesinin ikinci ve üçüncü fıkralarının başlangıç kısmındaki bu uyumsuzluğa işaret ettikten sonra, ikinci fıkranın üçüncü fıkraya uygun olarak "Mağdur çocuk veya işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş olan diğer mağdur" olarak anlaşıp uygulanması gerektiği görüşündedir. (Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.142, Dipnot 159.)

⁶¹⁴ Duruşmaya getirilmeyen tanığın/mağdurun beyanına itibar edilip edilmeyeceğine dair AİHM tarafından uygulanan ve Al-Khawaja testi olarak adlandırılan ölçütler için Bkz. Taner, F.G. (2021). s.15 vd. Aynı yazıda yapılan atıf uyarınca bu ölçütlerin Anayasa Mahkemesi tarafından yapılan uygulaması için Bkz. Levent Yanlık Bireysel Başvurusu (75 ve 76. Paragraflar) ile Nurcan Gülabi Bireysel Başvurusu (34 ve 35. Paragraflar).

⁶¹⁵ "Bu düzenlemenin (CMK 236) amacı suçun mağduru konumundaki psikolojisi bozulmuş çocuk ve kişileri korumaktır. Kural olarak ifadesine başvurulacak kişilerin gerek soruşturma aşamasında gerekse yargılama aşamasında birden çok dinlenmeleri konusunda sınırlama bulunmamakta ise de, bu genel uygulama psikolojisi bozulmuş çocuk veya mağdurun muhatap olduğu olayı defalarca anlatması sonucunu doğurmaktadır ki her defasında kişiye olayı tekrar yaşatan bu ifade alma işlemlerinin kişide önemli bir stres ve acı kaynağı oluşturduğu tartışmasızdır. Bu nedenle işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş çocuk veya mağdurun maddi gerçeğin ortaya çıkarılması açısından zorunluluk arz eden haller hariç olmak üzere soruşturma veya kovuşturma aşamasında ancak bir defa dinlenmesi gerekmektedir.

Yasa koyucunun işlenen suç nedeniyle psikolojisi bozulmuş çocuk ve mağduru koruma amacının adli yönden gerçekleştirilebilmesi için, bu kişilerin yapılacak soruşturma sonucunda suçun nitelendirmesini de yapacak olan C. savcısı tarafından dinlenmesi gerekmektedir. C. savcısı, CYY'nın 236. maddesine uygun şekilde uzman kişinin katılımı ile mağdurları dinlemeli, ifade alma işleminin ses ve görüntü olarak kaydının yapılmasını sağlamalıdır. Bu uygulama ile işlenen suç nedeniyle psikolojisi bozulmuş çocuk veya mağdurun soruşturma veya kovuşturma aşamasında birden fazla dinlenmesinin ve adli süreçten olumsuz etkilenmesinin önüne geçilebilecektir.

Bununla birlikte, soruşturma aşamasında alınan mağdure anlatımlarına ilişkin tutanakların mahkemece duruşmada okunmamasının yargılama yasası kuralları açısından da ele alınıp değerlendirilmesi gerekmektedir.

(...)

Yerel Mahkemece, soruşturma aşamasında dinlenilmiş olan mağdurelerin bir kez dinlenilmesi ile yetinilerek, kovuşturma aşamasında yeniden dinlenilmemesi 5271 sayılı CYY'nın 236/2. maddesi uyarınca usul ve yasaya uygun ve isabetli ise de; soruşturma aşamasında dinlenilen mağdurelerin anlatımlarına ilişkin tutanakların duruşmada okunarak, taraflardan diyecekleri sorulmadan hüküm kurulması suretiyle, yargılamanın doğrudan doğruyalık, yüzyüzelik ve sözlülük ilkelerine aykırı davranıldığı anlaşıldığından, yerel mahkeme direnme hükmü bu yönden de yerinde değildir.

Maddi gerçeğin ortaya çıkarılması bakımından mağdurun tekrar dinlenmesi zorunluluk arz ediyorsa mağdur tekrar dinlenir⁶¹⁶.

3.4.3.4. Kapalı duruşma

Ceza muhakemesinin kamusalılığının bir gereği olarak muhakeme faaliyetleri kural olarak alenidir. Aleniyet, duruşmada hazır bulunması zorunlu olan kişiler dışındaki kişilerin de duruşmaya serbestçe girmesini ve duruşmada olan biteni izlemesidir⁶¹⁷. Duruşmanın aleni yapılmasıyla hem sanığın hakları başta olmak üzere muhakeme kurallarına uyulup uyulmadığı toplum tarafından denetlenmiş hem de sanık toplum huzurunda iddia edilen suçla ilgili hesap vermiş olur. Verilen hükmün aleni olarak açıklanmasıyla toplum yapılan muhakemenin sonucundan haberdar olur.

Duruşmanın aleni yapılmasının bazı sonuçları vardır. Bunlardan ilki, duruşma salonuna halkın ve medyanın girebilecek olmasıdır. Diğer de aleni duruşmada yapılan işlemlerin, alınan beyanların basın yayın organlarında yayınlanmasının mümkün olmasıdır⁶¹⁸. Duruşma salonunda sesli ve görüntülü kayıt yapılması mümkün değil ise de (CMK 183), duruşmada yaşananların anlatılması, resmedilmesi ve bunların yayınlanması mümkündür.

Duruşmanın aleni olarak yapılması, özellikle halkın ilgisini çeken, medyanın yakından izlediği davalar bakımından, davanın tarafları, özellikle de çocuklar üzerinde olumsuz etkiler oluşturur⁶¹⁹. CMK'nın 185. maddesi uyarınca, sanık onsekiz yaşını doldurmamış ise duruşma kapalı yapılmalıdır. Bu düzenleme çocuk yaştaki sanıkların aleni duruşmanın olumsuz etkilerinden korunması bakımından yerindedir. Bununla birlikte ceza muhakemesi sistemimiz, mağdurun çocuk yaşta olması durumunda yargılamanın kapalı yapılmasını doğrudan emreden bir hükme sahip değildir⁶²⁰.

Bu itibarla, yerel mahkeme direnme hükmünün mağdurelerin ruh sağlığının bozulmasına ilişkin iki adli tıp uzmanı, bir çocuk ruh sağlığı ve hastalıkları uzmanı tarafından düzenlenen raporun hükme esas alınması ve mağdurelerin soruşturma aşamasında alınan beyanlarının duruşmada okunmaması isabetsizliklerinden bozulmasına karar verilmelidir. (Y. CGK, 14/02/2012 gün, 2011/5-341, 2012/33 sayılı kararı)”

⁶¹⁶ Aydın, M. (2018). s.36.

⁶¹⁷ Centel, N., Zafer, H. (2020). s.785.

⁶¹⁸ Centel, N., Zafer, H. (2020). s.788.

⁶¹⁹ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.143.

⁶²⁰ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.144.

Mağdur çocuğun aleni duruşmanın olumsuz etkilerinden korunması bakımından uygulanabilecek düzenleme CMK'nın 182/2 maddesinde yer almaktadır. Bu hüküm uyarınca; genel ahlakın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde, duruşmanın bir kısmının veya tamamının kapalı yapılması mümkündür⁶²¹. Bu maddede yer alan hükme dayanarak, duruşmanın tamamı değil ise de mağdur çocuğun dinlendiği anın kapalı yapılmasına karar verilebilir⁶²². Yine de bu maddenin, mağdur çocuğu, aleni duruşmanın etkilerinden koruma bakımından yeterli olmadığını belirtmek gerekir. Zira bu hükmün işletilebilmesi için mağdur çocuğun dinlenmesinin aleni yapılmasının ya genel ahlaka ya da kamu güvenliğine aykırı olması gerekir. Bu durum cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar ile bazı terör suçlarının muhakemesi bakımından mümkün olsa da diğer suçlar için bu değerlendirme yapılamayacaktır. Suçun mağdurunun çocuk olması halinde, duruşmanın, hiç değilse mağdur çocuğun dinleneceği kısmının kapalı olarak yapılmasını zorunlu kılan yasal düzenleme yapılmalıdır.

3.4.3.5. Uzman bulundurma

3.4.3.5.1. Genel olarak

Suç mağdurları, işlenen suç nedeniyle beyanda bulunurken olayı yeniden hatırlar ve yaşar. Bu durum suçun yarattığı etkilerin hatırlanması ve bu etkilerin geçme sürecinin uzamasına yol açar. Bunun yanı sıra, suç mağduru olan kişinin içinde bulunduğu özel durumlar da söz konusu olabilir. Örneğin mağdur küçük yaşta bir çocuk veya akıl hastası bir kişi olabilir. Suç mağdurlarının özellikle de çocuk mağdurların beyanlarının alınması özel eğitim gerektiren teknik bir konudur. Nitekim ABD ve bazı Avrupa ülkelerinde mağdur çocukların beyanlarının bu konuda özel eğitim almış polisler ya da sosyal çalışmacılar tarafından alındığı görülmektedir⁶²³. Tüm bu nedenlerle mağdurun dinlenmesi konusunda özel bazı önlemler almak gereklidir.

CMK'nın 236/3 maddesi; mağdur çocukların veya işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş olan diğer mağdurların dinlenmesi sırasında psikoloji,

⁶²¹ Ünver, Y., Hakeri, H. (2019). s.537.

⁶²² Aydın, M. (2018). s.38.

⁶²³ Nalbant, A. (2013). “Soruşturma ve Kovuşturma Aşamasında Mağdur Çocuğun İfadesinin Alınmasında ve Dinlenmesinde Yaşanan Sorunların Değerlendirilmesi”. *Uluslararası Çocuklar İçin Adalet Sempozyumu, Yargılama Oturumları*, Adalet Bakanlığı, Ankara, s.254.

psikiyatri, tıp veya eğitim alanında uzman bir kişi bulundurulmasını zorunlu kılmıştır⁶²⁴. Maddede belirtilen niteliklere haiz uzman bulundurulmadan mağdur beyanı alınamaz⁶²⁵, bu şekilde alınan beyan CMK'nın 236/3 maddesi hükmünü ihlal ettiği için⁶²⁶ hükme esas sayılamaz⁶²⁷. Bu kuralın amacı mağdurun muhakeme aşamasında ikincil mağduriyetinin önlenmesidir⁶²⁸.

3.4.3.5.2. Uzmanın görev kapsamı

Kanunda mağdurun beyanının alınması sırasında uzman kişi bulundurulacağı ve bu uzmanın bilirkişilik hükümlerine göre görev yapacağı belirtilmiş ise de uzmanın yapacağı iş ve bu işe ilişkin esas ve usuller düzenlenmemiştir. Mağdurun beyanının alınması sırasında hazır bulunacak uzmandan ne beklendiği, görev ve sorumluluklarının ne olduğu da açık ve ayrıntılı şekilde düzenlenmemiştir⁶²⁹.

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun 15/2 maddesi uyarınca soruşturma aşamasında, aynı Kanunun 22/2 maddesi uyarınca kovuşturma aşamasında, suça sürüklenen çocuğun ifadesi alınırken veya sorgusu yapılırken yanında sosyal çalışma görevlisi bulundurulabilir. Aynı Kanunun 3/1-e maddesi uyarınca sosyal çalışma görevlisi; psikolojik danışmanlık ve rehberlik, psikoloji, sosyoloji, çocuk gelişimi, öğretmenlik, aile ve tüketici bilimleri ve sosyal hizmet alanlarında eğitim veren kurumlardan mezun olan meslek mensuplarıdır⁶³⁰.

Bu hükümlerle CMK'nın 236/3 maddesi hükmü karşılaştırıldığında; suça sürüklenen veya suç mağduru olan çocuğun dinlenmesi sırasında adli süreçten olumsuz etkilenmesinin önlenmesi için bir uzmanın yardımından yararlanmasının amaçlandığı görülmektedir. Hem mağdur çocuk bakımından hem de suça sürüklenen çocuk açısından uzmanın temel fonksiyonu bu olduğuna göre uzmanın

⁶²⁴ Badem, S. (2021). "Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanık", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Yıl 12, Sayı 45, Ocak, s.309. Kırımsoy, E., Acar, H. Sevük, H.Y., Kaynak, H., Aydın, M., Antakyalıoğlu, Ş., Özdemir, U., Mutlu, Y. Baykara Acar, Y. (2013). **Çocuk Adalet Sistemi Çalışanları Eğitim Programı, Hukukçular İçin Eğitim Kitabı**. Ekim, Ankara, UNICEF, Adalet Bakanlığı Yayını. s.131.

⁶²⁵ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.144.

⁶²⁶ Ünver, Y., Hakeri, H. (2019). s.709.

⁶²⁷ Y. 3. CD, 16/10/2017 gün, 2017/1263, 2017/12903 sayılı kararı. Y. 18. CD. 16/05/2017 gün, 2015/29715, 2017/5918 sayılı kararı.

⁶²⁸ Aydın, M. (2018). s.37.

⁶²⁹ Nalbant, A. (2013). s.255.

⁶³⁰ Kırımsoy, E., Acar, H. Sevük, H.Y., Kaynak, H., Aydın, M., Antakyalıoğlu, Ş., Özdemir, U., Mutlu, Y. Baykara Acar, Y. (2013). s.264.

bu görevi icra ediş biçimi bakımından suça sürüklenen çocuklara ilişkin hükümler mağdur çocuklar bakımından da kıyasen uygulanabilecektir.

ÇKK uyarınca görevlendirilen sosyal çalışma görevlilerinin⁶³¹ görevleri ve bu görevleri yapma biçimleri Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte (ÇKKY) düzenlenmiştir⁶³². Yönetmeliğin 18 ve 19. maddeleri bu konuda önemli kurallar koymaktadır⁶³³. Bu kurallar ile CMK'nın 236/3 maddesi hükmünün konuluş amacı birlikte ele alındığında, mağdur çocuğun veya işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş mağdurun beyanı sırasında hazır bulunacak uzmanın bu görevi nasıl yapacağına ilişkin temel ilkeleri ortaya koymak mümkündür.

Mağdurun beyanının alınması sırasında hazır bulunacak uzmanın temel görevi; mağdurun beyanının alınması sırasında adalet mekanizmasının işleyişinden olumsuz etkilenmesini önlemek amacıyla mağdurun yanında bulunmak, mağduru hakları konusunda anlayabileceği bir dilde bilgilendirmek, mağdur ile beyanı almaya yetkili kişi arasında iletişimi sağlayarak bu ikisinin birbirini doğru şekilde anlamalarını sağlamak, korunma ihtiyacı içinde olduğunu düşündüren durumların var olup olmadığını belirlemek ve böyle durumlar var ise mağdurun korunmasının sağlanması için gerekli yönlendirmeleri yapmaktır (ÇKKY 19/1-b'ye kıyasen)⁶³⁴. Uzmanın bu görevi yerine getirebilmesi için; çok mağdurlar bakımından çocuğun gelişimi hakkında bilgi sahibi olması, çocukların kronolojik yaş ile gelişim düzeyinin birbirine paralel olmayabileceğini bilmesi gerekir. Mağdurun sözlü olmayan iletişimi ve sessizlik hâllerini gözlemlemesi, beden dilini iyi kullanması, sempatik değil empatik olması gerekir. Başından geçen zorlayıcı olayı anlatan mağdurun bağırma, ağlama gibi tepkilerine karşı hazırlıklı olması, iletişimde yargılamaması, içten olması, etkin dinleme becerisine sahip olması, kısacası profesyonel bir yaklaşım göstermesi gerekir⁶³⁵.

⁶³¹ 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 3/1e maddesi uyarınca; sosyal çalışma görevlisi: Psikolojik danışmanlık ve rehberlik, psikoloji, sosyoloji, çocuk gelişimi, öğretmenlik, aile ve tüketici bilimleri ve sosyal hizmet alanlarında eğitim veren kurumlardan mezun meslek mensuplarını ifade etmektedir.

⁶³² 24/12/2006 gün ve 26386 sayılı Resmi Gazete.

⁶³³ Kırımsoy, E., Acar, H. Sevük, H.Y., Kaynak, H., Aydın, M., Antakyalıoğlu, Ş., Özdemir, U., Mutlu, Y. Baykara Acar, Y. (2013). s.266 vd.

⁶³⁴ Aydın, M. (2018). s.37.

⁶³⁵ Orhan, G. (2021). s.65.

3.4.3.5.3. Uzmanın dosyayı inceleme görev ve yetkisi

Mağdurun beyanının alınması sırasında hazır bulunacak uzmanın muhakeme konusu olayın ne olduğunu, iddianın kapsamını bilmesi gerekir. Zira uzman muhakeme konusu olayın özelliklerine göre mağdura yaklaşım gösterecek ve mağdurun beyanının alınması sürecine ancak bu şekilde etkin olarak katılabilecektir. Uzmanın olayın niteliğine ilişkin bu bilgiyi, beyanı alınmadan önce mağdurdan alması yerinde değildir. Zira CMK 236/2 maddesi uyarınca mağdurun bir kez dinlenmesi esastır. Beyanı alınmadan önce mağdurla görüşecek olan uzman, olayın ne olduğunu mağdura sormamalıdır. Uzman bu yöndeki bilgiyi kendisini görevlendiren merciin (savcılık veya mahkeme) izniyle, soruşturma veya kovuşturma dosyasını inceleyerek öğrenmelidir⁶³⁶.

Adalet Bakanlığı tarafından Adli Görüşme Odalarının işleyişine ilişkin olarak çıkarılan 176 sayılı Genelgede⁶³⁷ uzmanın dosyayı inceleme yetkisine değinilmiştir. Genelge uyarınca, mağdurun beyanının alınması sırasında hazır bulunacak uzmanın görevlendirilmesi sırasında, uzmanın adli görüşmeye hazırlanması ve görüşmede dikkate alması gereken hususlarla ilgili bilgi sahibi olması amacıyla iddianame, taraf beyanları ve raporlar başta olmak üzere ilgili tüm evrakın uzmana gönderilmesi gereklidir.

Mağdurun beyanının alınması sırasında hazır bulunacak uzman dosyayı inceledikten ve olayın niteliği, mağdurun durumu konusunda bilgiyi aldıktan sonra mağdurla görüşmelidir.

3.4.3.5.4. Uzmanın mağdurla görüşme yapması

Mağdurun beyanının alınması sırasında hazır bulunacak uzman görevini yaparken; kanunda belirtilen temel ilkelere ve mesleklerine ilişkin etik kurallara uygun davranmalıdır (ÇKKY 18/1)⁶³⁸. ÇKKY'nin 19. maddesi gereğince ifade sırasında hazır bulunacak uzman *“Suça sürüklenen çocuğun ifadesinin alınması veya sorgusu sırasında adalet mekanizmasının işleyişinden olumsuz etkilenmesini önlemek amacıyla çocuğun yanında bulunmak, çocuğun hakları ile kendisine*

⁶³⁶ Koçyıldırım, G. (2018). *Adli Görüşme Odaları, Genel Bilgiler ve Akış*, Ankara: Adalet Bakanlığı Eğitim Kitabı, s.39.

⁶³⁷ Adalet Bakanlığı, Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Daire Başkanlığı'nın 01/04/2021 gün ve 18/385 sayılı 176 No'lu Genelgesi.

⁶³⁸ Etik yükümlülükler konusunda Bkz. Kırımsoy, E., Acar, H. Sevük, H.Y., Kaynak, H., Aydın, M., Antakyahıoğlu, Ş., Özdemir, U., Mutlu, Y. Baykara Acar, Y. (2013). s.268 vd.

yöneltilen suçlama dahil olmak üzere yargılama süreci hakkında anlayabileceği bir dilde bilgilendirilmesini sağlamak, korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında da benzeri işlemleri ifa etmek” ile görevlendirildiğinden uzmanın asıl amacı beyan sonrasında çocuğun ikincil mağduriyetini önlemektir. Bu amaçla çocuğu bilgilendirmesi, sürece hazırlaması, çocuğun gelişim düzeyine uygun olarak beyanının alınması ve çocuğun korunma ihtiyacını fark etmekle yükümlüdür. Bu nedenle, uzmanın mümkün olduğunca, çocukla dinlenmesi öncesinde iletişim kurmasına olanak ve görüşme için uygun ortam sağlanmalıdır⁶³⁹.

Uzman, beyanının alınması sırasında hazır bulunacağı mağdur ile beyanının alınmasından önce, yeterli süre ve sayıda görüşmelidir⁶⁴⁰. Bu görüşmenin amacı, mağduru beyanının alınması sürecine hazırlamaktır.

Uzman görüşmeye başlamadan önce kendisini tanıtmalı, neden burada olduğunu açıklamalıdır. Kendisini görevlendiren mercie karşı sorumluluklarını, görüşmenin amaç ve kapsamını anlatmalıdır. Mağdura adli süreç hakkında bilgi verilmelidir. Mağdur bilgilendirilme ihtiyacı içindedir. Maruz kaldığı fiille ilgili beyanı alınmak üzere çağrıldığında neler olacağını, beyan alma sürecinin nasıl olacağını bilmek ister. Beyanının kim tarafından ve nasıl alınacağı, bu beyanın ne işe yarayacağı konusunda endişe içindeki mağdura bu konularda bilgi verilmelidir⁶⁴¹.

Uzman, mağdurla yapacağı görüşme sırasında, mağdurdan olayı kendisine anlatmasını istememelidir. Mağdur kendiliğinden olayı anlatmaya başladığında onu durdurmalı, olaya ilişkin açıklamalarını beyanının alınması sırasında yapacağını hatırlatmalıdır.

Yapılacak görüşme için uzmana yeterli süre verilmelidir. Bu nedenle uzman ile mağdurun bir araya getirilmesi beyanın alınmasından önce olmalıdır. Uzman, mesleğinin ve olayın gerektirdiği süre boyunca mağdurla görüşmeli, beyanın alınmasına daha sonra geçilmelidir.

⁶³⁹ Kırımsoy, E., Acar, H., Sevik, H.Y., Kaynak, H., Aydın, M., Antakyalıoğlu, Ş., Özdemir, U., Mutlu, Y. Baykara Acar, Y. (2013). s.131.

⁶⁴⁰ Badem, S. (2021). s.309.

⁶⁴¹ Koçyıldırım, G. (2018). s.43.

Uzman ile mağdurun yapacağı görüşme işin niteliğine ve mağdurun ihtiyaçlarına uygun bir mekânda yapılmalıdır⁶⁴². Bu nedenle çocukla uzmanın, adliye koridoru, adliye kafeteryası, mahkeme kalemi gibi başkalarının da bulunduğu yerlerde görüşme yapması uygun değildir.

Uzman ile mağdurun görüşmesine başkasının katılması tercih edilen bir durum değildir. Ancak, mağdurun ve/veya vekilinin talep etmesi ile mağdurun avukatı bu görüşmede hazır bulunabilir. Böyle bir durumda uzman ile avukat bir ön görüşme yapmalı, birbirlerinden beklentilerini paylaşmalıdır. Görüşmede hazır bulunan avukat mümkün olduğunca bir gözlemci durumunda kalmalı, görüşmeye müdahale etmemelidir. Ancak uzmanın görev sınırlarını aşması söz konusu ise bunu uygun şekilde dile getirmelidir. Uzmanın da avukatın da amacının mağduru korumak olduğu, bu anlamda ortak amaca hizmet ettikleri akılda tutulmalıdır. Beyanın alınmasından önce mağdurun vekiliyle görüşmesine olanak verilmeli, bu görüşme için uygun ortam sağlanmalıdır⁶⁴³.

Görüşme sırasında özellikle çocuk mağdurlar bakımından kanuni temsilci görüşmede hazır bulunmak isteyebilir. Bunun yanı sıra çocuğun kendisi de kanuni temsilcisinin ya da güvendiği bir başka kişinin hazır bulunmasını isteyebilir⁶⁴⁴. Böyle bir hazır bulunma görüşmenin amacına uygun değildir. Ancak çocuğun ifade öncesi kaygı düzeyinin düşürülmesi için görüşmenin başlangıcında kanuni temsilci veya güvenilen kişi hazır bulundurulup çocukla güven ilişkisi kurulduktan sonra kanuni temsilci olmadan görüşmeye devam edilmesi uygun olacaktır. Kanuni temsilci veya güvenilen kişinin hazır bulunmasının mağdur üzerinde olumsuz etkisinin olacağı ya da mağduru beyanı konusunda baskı altında tutacağı değerlendirilen durumlarda bu hazır bulunmaya izin verilmemelidir.

Mağdura hukuki haklarını anlatma görevi avukatına ait ise de mağdur, yaşı ve içinde bulunduğu ruhsal durum nedeniyle, kendisine hukuk diliyle anlatılan hakları anlayabilecek durumda olmayabilir. Özellikle çocuklar söz konusu olduğunda, kendisine atanan avukatın anlattığı/anlatacağı hakları çocuk anlayamayabilir. Bunun yanı sıra işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş yetişkin her mağdurun avukatı olmayabilir. Tüm bu nedenlerle mağdurla görüşme

⁶⁴² Kırımsoy, E., Acar, H. Sevük, H.Y., Kaynak, H., Aydın, M., Antakyalıoğlu, Ş., Özdemir, U., Mutlu, Y. Baykara Acar, Y. (2013). s.131.

⁶⁴³ Koçyıldırım, G. (2018). s.45.

⁶⁴⁴ Koçyıldırım, G. (2018). s.47.

yapacak uzman, görüşme yaptığı mağduru, hakları konusunda, onun anlayabileceği bir dil kullanarak bilgilendirmelidir⁶⁴⁵.

Uzman görüşme boyunca mağdurun beklentilerini dinlemeli, kendisini ifade etmesine izin vermelidir. Ancak mağdur, görüşmenin amacı dışına çıkan açıklamalara başladığında ya da olayı anlatmak istediğinde uygun şekilde engellemeli, olaya dair beyanların biraz sonra beyanının resmi şekilde alınması sırasında ifade etmesi gerektiği anlatılmalıdır (ÇKKY 19)⁶⁴⁶.

Mağdurla görüşme yapacak olan uzman, tüm bu görevlerini mağdurun yaşına, ruh sağlığına, algılama düzeyine uygun olarak ve onun anlayabileceği şekilde yerine getirmelidir.

Mağdurun beyanının alınması öncesinde yapılacak görüşme, uzman için mağduru tanıma sürecidir. Görüşme yapan uzman, görüşme süreci boyunca mağduru tanımaya çalışmalıdır. Eğitim durumunu, algılama kapasitesini, kendini ifade biçimini, kaygılarını dikkate almalıdır. Bu bilgiler beyanının alınması sırasında yararlı olacaktır.

3.4.3.5.5. Mağdurun beyanının alınması sırasında uzmanın rolü

Mağdurun beyanının alınması sırasında hazır bulunan uzmanın rol ve sorumluluklarının üzerinde durmak gereklidir.

Mağdurun beyanının alınmasından önce dosyayı inceleyen, mağdurla ve varsa mağdurun avukatı ve kanuni temsilcisiyle görüşen uzman, beyanın alınması sırasında da hazır bulunur. Mağdurun beyanının alınması sırasında asıl yetkili ve aktif rol üstenen kişi beyanı alan (kolluk görevlisi, Cumhuriyet savcısı veya hâkim) ise de uzmanın da bu aşamada görevleri bulunmaktadır.

Uzman, beyanın alınmasından önce yaptığı inceleme ve görüşmelerden elde ettiği bilgiler ışığında mağdurun beyanda bulunmaya hazır olup olmadığını bildirmelidir⁶⁴⁷. Mağdur içinde bulunduğu durum nedeniyle beyan verebilecek durumda değilse beyanı alınmamalıdır. Bu bakımdan uzman, öncelikle bu konuda bilgi vermelidir.

⁶⁴⁵ Kırımsoy, E., Acar, H. Sevük, H.Y., Kaynak, H., Aydın, M., Antakyalıoğlu, Ş., Özdemir, U., Mutlu, Y. Baykara Acar, Y. (2013). s.44, 90, 105, 131.

⁶⁴⁶ Koçyıldırım, G. (2018). s.44.

⁶⁴⁷ Kırımsoy, E., Acar, H. Sevük, H.Y., Kaynak, H., Aydın, M., Antakyalıoğlu, Ş., Özdemir, U., Mutlu, Y. Baykara Acar, Y. (2013). s.272.

Mağdur beyanda bulunmaya hazır olmakla birlikte bu beyanını sağlıklı şekilde verebilmesi için bazı önlemler alınması gerekli ise uzman bu durumu, beyanı alacak mercie bildirir. Örneğin, mağdur oturarak beyanda bulunmak istiyor olabilir. Ya da mağdurun algılama yeteneği kapsamında beyanına zaman zaman ara verilmesi, yavaş veya yüksek sesle konuşulması gerekli olabilir. Beyanın alınması sırasında sanığın, dinleyicilerin, mağdurun yakınlarının hazır bulunmasının mağduru olumsuz etkileyeceği söylenebilir.

Uzmanın bildirdiği bu ihtiyaç ve önlemler beyanı alacak merci tarafından yerine getirilmelidir. Zira amaç mağdurun beyan verme sürecinde ikincil mağduriyetinin önlenmesidir.

Tüm bu önlemler alındıktan sonra beyanın alınmasına geçilir.

Mağdurun beyanı alınırken uzman, mağdurun yanında bulunmalıdır. Uzman beyan alınmasına mümkün olduğunca müdahale etmemelidir. Ancak, mağdur sorulan soruları anlamıyor veya yanlış anlıyorsa, sorulan soruların uzun ve karmaşıklığı mağdurun soruyu algılamasını engelliyorsa, soru sorma biçimi mağduru örseliyorsa, uzman ve varsa mağdurun vekili bu konuda beyanı alanı bilgilendirmelidir.

Mağdurun yaşı veya içinde bulunduğu durum nedeniyle beyan almaya yetkili merci mağdur ile iletişim kuramıyorsa, bu iletişimin kendi yerine uzman tarafından kurulmasını, beyanın uzman vasıtasıyla alınmasını isteyebilir. Bu durumda, uzman, beyan almaya yetkili kişi yerine geçerek ancak beyan almaya yetkili kişinin huzurunda mağdurun beyanını alır. Özellikle yaşı çok küçük mağdurlar bakımından bu yol etkili ve yararlı olacaktır. Burada dikkat edilmesi gereken husus beyanın uzman tarafından değil uzman vasıtasıyla alınıyor oluşudur.

Uzman vasıtasıyla beyan alınmasının en etkili ve gelişmiş durumu olan çocuk izlem merkezlerinde ve adli görüşme odalarında beyan alınmasına ilişkin hususlara daha sonra değineceğiz.

3.4.3.5.6. Mağdurun beyanının alınmasından sonra uzmanın rolü

Beyanın alınmasından önce dosyayı inceleyen, mağdurla görüşen, beyan sırasında hazır bulunan uzman tüm bu süreç sonucunda mağdurun durumu

hakkında belli bir bilgi düzeyine erişmiş olur. Uzman elde ettiği bu bilgiler ışığında mağdurun korunma ihtiyacı içinde olup olmadığını değerlendirmelidir.

ÇKK'nın 3/1 maddesi uyarınca korunma ihtiyacı olan çocuk; bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru olan çocuktur. Bu tanım dikkate alındığında, suç mağduru olan her çocuk aynı zamanda korunma ihtiyacı içinde olan çocuktur. Korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilmesinin gerekip gerekmediğinin gerekli ise hangi tedbirlerin verilmesinin gerektiğinin çocuk hâkimliği tarafından değerlendirilmesi gerekir.

Suç mağduru çocuğun beyanının alınması sırasında hazır bulunan uzman, çocuğun bu durumuna, var ise belirlediği özel durumlara işaret ederek çocuk hakkında gerekli önlemlerin alınması için ÇKK'nın 6. maddesi uyarınca Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın yerel birimlerine veya ÇKK'nın 7. maddesi uyarınca çocuk hâkimliğine gerekli bildirimin yapılmasını istemelidir. Uzmanın kendisi de bu bildirimi doğrudan yapabilir. Zira ÇKK'nın 6. maddesi korunma ihtiyacı içinde olduğu değerlendirilen çocukların bildirilmesi görevini çocukla ilgili işlem yapan tüm kamu görevlilerine yüklemiştir.

3.4.3.6. Avukat bulundurma

Cinsel saldırı suçu ile alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçun mağdurunun istemi halinde, baro tarafından kendisine bir avukat atanır (CMK 234/1)⁶⁴⁸. Mağdurun onsekiz yaşını doldurmamış olması yani çocuk olması halinde veya sağır veya dilsiz ya da meramını ifade edemeyecek derecede malul olması ve kendi seçtiği vekilinin bulunmaması halinde bütün suçlar bakımından ve istemi aranmaksızın kendisine bir avukat tayin edilir (CMK 234/2)⁶⁴⁹.

Mağdura hukuki yardımda bulunmak üzere avukat görevlendirme esası hukuk sistemimize 5271 sayılı CMK ile girmiştir. 1412 sayılı CMUK'un yürürlükte olduğu dönemde, 1992 yılında yapılan değişiklik ile sanıklara müdafî atanmasına ilişkin düzenleme geldikten sonra, mağdura vekil atanmasına ilişkin talep ve görüşler ileri sürülmüştü. 2005 yılında yürürlüğe giren CMK bu konudaki eksikliği önemli ölçüde gidermiştir. Halen yürürlükte olan sistemimize göre

⁶⁴⁸ Centel, N., Zafer, H. (2020). s.995, 996.

⁶⁴⁹ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.140.

mağdurun çocuk olması durumunda bir avukatın hukuki yardımından yararlanması mutlak niteliktedir. Mağdurun sağır veya dilsiz olması ya da kendisini ifade edemeyecek derecede malul olması halinde de istemi aranmaksızın kendisine bir vekil atanmaktadır. Bunun yanı sıra cinsel suçlar veya alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçların soruşturulması ve kovuşturulması söz konusu olduğunda da mağdura avukat atanmaktadır. Ancak bu son durumda avukat atanması mağdurun bu yöndeki istemine bağlıdır.

Kanunda belirtilen durumlarda mağdura bir avukat atanması esası benimsenmiş ise de bu avukatın sağlayacağı hukuki yardımın içeriğine ve niteliğine ilişkin doğrudan bir düzenleme getirilmemiştir. UNICEF Avrupa ve Orta Asya Bölge Temsilciliği (ECARO) tarafından Ekim 2018’de hazırlanan *Çocuk Dostu Hukuki Yardıma İlişkin Rehber İlkeler* çocuğa hukuki yardım sağlayacak kişilerin niteliklerine ilişkin belirleme yapmıştır. Buna göre hukuki yardımda bulunacak kişilerin; ilgili ulusal kanunlar ve usuller, çocuk hakları, çocukların gelişim aşamaları ve çocukla nasıl iletişim kurulacağı konularında bilgili olması, beceri ve bilgilerinin güncel kalmasının sağlanması ve bu amaçla düzenli meslek içi eğitimlere alınması gereklidir⁶⁵⁰.

Mağdurun bir avukatın hukuki yardımından yararlanmasının mutlak olduğu durumlarda beyanının alınması sırasında avukatının hazır bulunması zorunludur. Çocuk yaşta, sağır veya dilsiz ya da meramını anlatamayacak derecede malul olan mağdurun beyanı avukatı hazır olmadan alınamaz.

Mağdurun beyanının alınması sırasında avukatın hazır bulunması demek, avukatın sadece, şeklen orada bulunması demek değildir. Avukatın hukuki yardımda bulunmasını sağlayacak koşulların oluşturulması gerekir. Bu anlamda avukat, mağdurun beyanının alınmasından önce dosyayı inceleyebilmeli ve müvekkili olan mağdurla başkalarının duyamayacağı bir ortamda görüşebilmelidir. Beyanın alınması sırasında hazır bulunan avukat, mağdurun beyanını etkileyen ve yönlendiren müdahaleler yapamaz ise de mağdura soru sorma, eksik kalan hususların tamamlanmasını sağlama, beyanın alınması sırasında başlangıçta belirtilen haklarını etkin şekilde kullanmasını sağlamak için gerekli müdahaleleri yapma görevleri vardır.

⁶⁵⁰ UNICEF ECARO (2018). *Çocuk Dostu Hukuki Yardıma İlişkin Rehber İlkeler*, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayını, s.14.

3.4.3.7. Beyanın kayda alınması

Tanıkların ve tanıklık hükümleri kapsamında dinlenen mağdurun beyanının alınması sırasında sesli ve görüntülü kayıt yapılabilir (CMK 52/3). Mağdurun çocuk olması veya hastalık gibi nedenlerle duruşmaya getirilmesinin mümkün olmadığı hallerde beyanının alınması sırasında sesli ve görüntülü kayıt yapılması zorunludur (CMK 52/3-a,b)⁶⁵¹. Bir başka deyişle, yetişkin yaştaki mağdurların ve tanıkların beyanının alınması sırasında sesli ve görüntü kayıt yapılması ihtiyariyken mağdur çocukların beyanının kayda alınması zorunludur⁶⁵².

Çocuk mağdurların beyanlarının alınması sırasında sesli ve görüntülü kayıt yapılmasının asıl sebebi, bu kişilerin kural olarak bir kez dinlenmesine ilişkin CMK 236/2 maddesinde benimsenen sistemin tamamlanmasıdır. Gerçekten de CMK 236/2 maddesi uyarınca mağdur çocuklar, maddi gerçeğin ortaya çıkarılması için zorunluluk arz eden haller saklı kalmak üzere bir kez dinlenir. Soruşturma aşamasında delillerin toplanması, olayın seyrinin anlaşılması için mağdurun dinleneceği açıktır. İşte soruşturma aşamasında dinlenen mağdurun kovuşturma aşamasına geçildiğinde aleni duruşma ortamında bir kez daha dinlenmesinin yaratacağı ikincil mağduriyeti gidermek ve ceza muhakemesinin temel ilkelerinden olan; sözlülük, yüze karşılık ve doğrudan doğruyalık ilkeleriyle sanığın hakları arasında uygun bir denge kurulmak için kayıt sistemi getirilmiştir.

Soruşturma aşamasında dinlenen ve beyanın sesli ve görüntülü olarak kayda alınan çocuk mağdur kovuşturma aşamamasında duruşmaya çağrılmayacak, beyanını içeren kayıt tarafların da hazır bulunduğu⁶⁵³ duruşmada izlenip dinlenecek, ancak bundan sonra beyanının duruşmada ayrıca alınmasının maddi gerçeğin ortaya çıkarılması bakımından zorunlu görülmesi halinde duruşmaya çağrılarak beyanı yeniden alınabilecektir. Duruşmaya getirilmeyen mağdurun, sesi ve görüntüsü duruşmaya getirilerek sözlülük, doğrudan doğruyalık ve yüze karşılık ilkeleri yerine getirilmiş sayılacaktır. CMK'nın benimsediği bu sistemin uygulamada kabul gördüğü ve yeterince uygulandığı söylenemez. Bugün pek çok olayda soruşturma aşamasında beyanı alınan çocuk için sesli ve görüntülü kayıt

⁶⁵¹ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.143.

⁶⁵² Ünver, Y., Hakeri, H. (2019). s.709.

⁶⁵³ Taner, F. G. (2021). s.22.

yapılmamaktadır. Kaydı yapılan çocuklar bu kayıt izlenmeden duruşmaya çağrılmakta ve beyanları yeniden alınmaktadır.

Mağdurun beyanının sesli ve görüntülü olarak kayda alınması, yeniden dinlenmesini önlemek amacıyla olduğu için, soruşturma aşmasında dinlenen mağdur duruşmada tekrar dinlenecek ise duruşmada alınan bu beyanın yeniden sesli ve görüntülü olarak kayda alınması zorunlu değildir. Zira bu kaydın amacı, mağdur duruşmaya getirilerek yeniden dinlenmesinin önlenmesidir. Mağdur duruşmaya getirildiğine ve yeniden dinlendiğine göre artık bu kaydın bir anlamı olmayacaktır. Bu bakımdan, mağdur çocukların beyanının alınması sırasında sesli ve görüntülü kayıt yapılmasını zorunlu kılan CMK 52/3-a maddesi hükmünün soruşturma aşamasına ilişkin bir hüküm olduğu kanısındayız.

Mağdur çocukların dinlenmesi sırasında sesli ve görüntülü kayıt yapılmasının bu çocukların duruşmaya yeniden çağrılmasının önlenmesi ve bir kez dinleme ilkesinin hayata geçirilmesi için getirildiğini söylemiştik. CMK'nın 236/2 maddesinde düzenlenen bir kez dinleme ilkesi sadece mağdur çocuklar için düzenlenmemiştir. İşlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş mağdurların tanık olarak dinlenmesi sırasında da bir kez dinleme esası geçerlidir. Hal böyle olunca bu kişilerin soruşturma aşamasında beyanlarının alınması sırasında da sesli ve görüntülü kayıt yapılması gereklidir. Aksi takdirde soruşturma aşamasında dinlenen bu kişilerin duruşmaya getirilecek ses ve görüntü kaydı olmayacağından duruşmaya çağrılmaları ve tekrar dinlenmeleri zorunlu olacaktır. Bu nedenle CMK 52/3,b maddesine ilave bir cümle ile veya bu maddeye eklenecek bir bent ile işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş mağdurlar bakımından da sesli ve görüntülü kaydın zorunlu olduğuna ilişkin hüküm getirilmelidir.

Mağdurun beyanının kayda alınması sonucunda elde edilecek sesli ve görüntülü kayıt delil olarak ceza muhakemesinde kullanılacağı için bu delilin bazı özelliklerinin bulunması gerekir.

Mağdurun beyanını içeren kayıt gizli şekilde yapılamaz. Mağdur beyanının kayda alındığını bilmelidir. Esasen beyanı kayda alınan mağdurun çocuk olduğu durumlarda yanında avukatı da hazır bulunacağı için bu yöndeki bilgilendirme avukatı tarafından da yapılmalıdır.

Yapılan kayıt; açık, net, konuşmalar anlaşılır şekilde olmalıdır. Ayrıca kayıt hiç kesilmeden sürdürülmeli, kayıt aralarında boşluklar olmamalıdır. Mağdurun beyanda bulunması mümkün olduğunca ara vermeden yapılmalıdır. Ara vermenin zorunlu olduğu durumlarda bu husus kayda geçmeli, kayıt durdurulmamalı, zorunluluk ortadan kalkınca beyan alınması sürdürülmelidir.

Mağdurun dinlenmesi sırasında tespit edilen beyan ve görüntü kayıtları dosyada saklanır, kimseye verilmez ve gizliliği korunur. Kayıtlar yazılı tutanağa dönüştürülür ve bu tutanak taraflara verilir. Taraflar bu kaydı izlemek istedikleri takdirde kaydın kopyası verilmeden kaydı, soruşturma ve kovuşturma makamlarının gözetiminde izlemeleri sağlanmalıdır⁶⁵⁴.

3.4.3.8. Beyanın alınması ve soru sorulması

Mağdurun beyanının alınması ve kendisine soru sorulması konusunda CMK'nın 58 ve 59. maddelerinde yer alan tanığın dinlenmesine ilişkin hükümler uygulanır (CMK 236/1).

Beyanı alınacak mağdurun öncelikle kimliği tespit edilir. Bu kapsamda; adı, soyadı, yaşı, işi, adresleri, telefon numarası sorulur. Şüpheli/sanık ile ilişkilerine dair sorular sorulur (CMK 58/1). Beyanı alınmadan önce olayla ilgili bilgi verilir. Esasen mağdur duruşmanın en başından itibaren duruşma salonunda bulunmaktadır. Bu nedenle duruşmanın başlangıcında okunan iddianamenin kabulü kararı ile iddianameden ve sanığın sorgusundan haberdardır. Bu bakımdan olaya ilişkin bilgi verilmesine çoğu kez gerek yoktur. Ancak, mağdur sonradan gelmiş ise veya sonraki oturumlarda beyanı alınıyor ise ya da kendi isteğiyle beyanının alınması anına kadar duruşma salonundan çıkmış ise yani dava konusu olay konusunda yeterli bilgisinin olmadığı bir durum söz konusu ise davanın kapsamı hakkında bilgi verilmesi yerinde olacaktır.

Mağdur olaya ilişkin bildiklerini beyan ederken sözü kesilmez (CMK 59/1). Mağdur tüm bildiklerini anlattıktan sonra beyan ettiği konuları aydınlatmak, tamamlamak ve bilgilerinin dayandığı durumları gereğince değerlendirmek amacıyla kendisine soru sorulabilir (CMK 59/2)⁶⁵⁵. Mağdurun (tanığın) beyanı alınırken sözü kesilmeden dinlenmesine dair hükmün nedeni, tanığın etki altında

⁶⁵⁴ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.146.

⁶⁵⁵ Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017b). s. 618, 619.

kalmadan, rahat bir şekilde, içinden geldiği gibi beyanda bulunabilmesinin sağlanmasıdır. Mağdurun beyanı alırken yönlendirme yapılmamalı, bildiklerini kendisi, kendi lisanıyla anlatmalıdır⁶⁵⁶. Soru sorulması ve açıklama istenmesi ancak bu aşamadan sonra olur.

Mağdura soru sorulması bakımından CMK'nın 201. maddesi hükmü uygulanmalıdır. Mağdur anlatacaklarını bitirdikten sonra öncelikle mahkeme başkanı tek hâkimli mahkemelerde mahkeme hâkimi sorularını sorar. Daha sonra; Cumhuriyet savcısı, sanık müdafii veya katılan vekili, heyet halinde çalışan mahkemelerde heyeti oluşturan üye hâkimler dinlenen mağdura doğrudan soru sorabilir. Kural doğrudan soru sormadığı ancak mağdurun içinde bulunduğu durum nedeniyle faille karşı karşıya gelmesi ikincil mağduriyetine yol açacaksa; savunma hakkının dengelenmesi kaydıyla, doğrudan soru sorma yerine aracı kullanarak soru sorulması adil yargılanma hakkını ihlal etmeyecektir⁶⁵⁷. Sanık veya katılan mahkeme başkanı veya hâkim aracılığıyla soru sorabilir. Sorulan soruya itiraz edildiğinde bu sorunun gerekli olup olmadığına mahkeme başkanı karar verir.

3.4.3.9. Mağdurun tanık koruma programına alınması

Tanıklık yapmak bazı durumlarda tehlikeli bir hal alabilir. Bir olay hakkında tanık veya mağdur olarak beyanda bulunan kişi, bu beyanları nedeniyle tehdit veya tehlike altına girebilir⁶⁵⁸. Böylesi durumlarda, tanığın/mağdurun korunması gerekir. Ceza muhakemesinde yaptığı tanıklık nedeniyle kendisinin veya yakınlarının hayatı, beden bütünlüğü veya mal varlığı ağır veya ciddi tehlike altında olan kişilerin korunması için alınacak tedbirler 5726 sayılı Tanık Koruma Kanunu'nda düzenlenmiştir. 5726 sayılı Kanunun 2. Maddesi uyarınca tanık

⁶⁵⁶ Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017b). s.618.

⁶⁵⁷ Taner, F. G. (2021). s.23. Bununla birlikte mağdurun beyanını içeren kaydın izlenmesinin savunma hakkının dengelenmesi bakımından tek başına yeterli olmayabileceği unutulmamalıdır. Nitekim AİHM, cinsel istismar suçunun mağduru olan çocuğun soruşturma aşamasında alınan beyanı dışında ciddi ve doğrulayıcı delilin olmadığı bir olayda, tüm muhakeme süreci boyunca savunmanın mağdura soru soramamış olmasını, mağdur çocuğun soruşturma aşamasındaki video kaydına alınan beyanının izlenmesine rağmen savunma bakımından yeterli ve dengeleyici saymamıştır. (AİHM Vronchenko/Estonya 10/07/2013 tarihli kararı, aktaran Taner, F. G. (2021). s.24.). Bu bakımdan mağdurun ikincil mağduriyetini önleyici önlemler alırken sanığın soru sorma hakkı başta olmak üzere savunma haklarının korunması gereklidir.

⁶⁵⁸ Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017b). s.619.

olarak dinlenen mağdurlar da bu kanun kapsamındadır. Tanık koruma tedbirinin gizli koruma tedbirlerinden olduğu belirtilmiştir⁶⁵⁹.

Tanık Koruma Kanunu hükümleri bütün suçlar bakımından uygulanmamaktadır. Kanunun 3. maddesi uyarınca; ağırlaştırılmış müebbet hapis veya hapis cezasını gerektiren suçlarla, cezasının alt sınırı on yıl ve daha fazla suçlar ya da suç işlemek için kurulan örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen ve cezasının alt sınırı iki yıldan fazla hapis cezasının gerektiren suçlar ile terör suçları söz konusu olduğunda tanık koruma hükümleri uygulanabilecektir.

Bu suçlar kapsamında beyanda bulunan tanık veya mağdurun kendisi veya nişanlısı, aralarında evlilik bağı kalmasa bile eşi, kan ve kayın hısımlığından üstsoyu veya altsoyu, ikinci derece dâhil kan veya kayın hısımları, evlatlık bağı bulunanlar ile yakın ilişki içinde bulunduğu kişiler 5726 sayılı Kanunda tanımlanan usule göre alınacak kararlar sonucunda tanık koruma programına alınır. Tanık koruma programına alınan kişi hakkında uygulanabilecek tanık koruma tedbirleri Kanunun 5. Maddesinde sayılmıştır.

3.4.3.10. Mağdura tanıklık ücreti ve gider ödenmesi

Dinlenen tanıklara, tanıklık yapmak için gelerek kaybettiği zaman ile orantılı olarak tazminat (tanıklık ücreti) verilmesi mümkündür. Adalet Bakanlığı tarafından her yıl çıkarılan tarife göre belirlenen bu tazminata tanığı dinleyen Cumhuriyet savcısı veya mahkeme karar verir. Tanık, beyanda bulunacağı yere gelmek için seyahat etmek zorunda kalmış ise kendisine yol giderleri, geldiği yerde konaklamak zorunda kalmış ise konaklama ve beslenme giderlerinin de ödenmesi gerekir (CMK 61/1)⁶⁶⁰. Maddede düzenlenen bu hükmün mağdurlar bakımından da uygulanabileceği kanısındayız. Zira mağdur, yemin hariç tanıklığa ilişkin hükümlere göre dinlenmektedir. Burada söz konusu olan ödeme suçtan doğan zarara karşılık olarak verilen bir ödeme olmayıp tanıklık yapması için ödenen bir paradan bahsedilmektedir.

3.4.3.11. Mağdurun beyanının alınmasında hizmet modelleri

Suç mağdurunun, özellikle de çocuk mağdurların dinlenmesi hemen her zaman ikincil mağduriyete neden olur. Beyan alınması sırasında oluşan ikincil

⁶⁵⁹ Centel, N., Zafer, H. (2020). s.533.

⁶⁶⁰ Öztürk, B., Tezcan, D., Erdem, M. R., Sırma Gezer, Ö., Saygılar Kırkıt, Y. F., Alan Akcan, E., Özaydın, Ö., Erden Tütüncü, E., Altınok Villemin, D., Tok, M.C. (2019). s.326.

mağduriyetin azaltılması için özel hizmet modellerinin oluşturulması gereklidir. Ortaya çıkan bu ihtiyaç nedeniyle mağdurun beyanının alınmasına yönelik yeni hizmet modelleri ortaya çıkmıştır. Mağdurun; içinde bulunduğu durumu, yaşını, maruz kaldığı iddia edilen suçun özelliğini dikkate alarak oluşturulan hizmet modelleri mağdurun yargılama sürecinde örselenmesini önlemeyi ve beyan deliline sağlıklı şekilde ulaşmayı amaçlar. Adalet Bakanlığı tarafından oluşturulan ve adliye binalarının içinde bulunan Adli Görüşme Odaları (AGO), Sağlık Bakanlığı tarafından oluşturulan ve bu Bakanlığa bağlı sağlık kuruluşlarının bünyesinde yer alan Çocuk İzlem Merkezleri (ÇİM) ve bazı üniversitelerin bünyelerinde oluşturdukları Çocuk Koruma Merkezleri (ÇKM) yeni hizmet modelleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu hizmet modelleri birbirinden farklı görünse de hepsinin temel amacı, suç mağdurlarının korunması, iyileştirilmesi ve yargılama sürecinin ortaya çıkaracağı ikincil mağduriyetin en aza indirilmesidir. Ortak bir amaca yönelik bu hizmet modellerinin birlikte çalışması, birbirinin alternatifi değil tamamlayıcısı olarak görülmesi çok önemlidir.

Gerek ÇİM gerekse de AGO’da ifade ve beyan alınmasına ilişkin uygulama başlamış ise de bu merkezlerde ifade veya beyan alınmasına ilişkin yasal düzenleme eksikliği söz konusuydu. 17.1.2019 gün ve 7188 sayılı Kanun ile 5271 sayılı CMK’nın 236. maddesine 4 ve 5 numaralı fıkralar eklendi. Bu hükümler uyarınca; Cumhuriyet savcısı veya hâkim, mağdurun beyanının alınması için özel ortam gerektiğini düşünürse ya da mağdurun şüpheli veya sanıkla yüz yüze gelmesinde sakınca olduğunu değerlendirirse, mağdurun beyanları özel ortamda uzmanlar aracılığıyla alınır.

Getirilen bu düzenleme hem beyanların alınmasına ilişkin özel ortam uygulamalarının hem de bu beyanların doğrudan Cumhuriyet savcısı, hâkim veya kolluk tarafından değil, uzman aracılığıyla alınmasının yasal dayanağı olmadığına ilişkin tartışmayı son erdirmesi bakımından önemlidir. Beyanın soruşturma veya kovuşturma makamındaki kişilerce doğrudan olarak değil uzman aracılığıyla alınması uygulaması usul hükümlerine dâhil edilmiştir. Mağdurun beyanının adli

görüşme odasında alınması, mağdur haklarına saygı gösteren modern ceza muhakemesinin ortaya çıkardığı bir gelişme olarak tanımlanmaktadır⁶⁶¹.

Açıkladığımız bu düzenleme bütün suçlar bakımından getirilmiştir. Yani hiçbir suç ayrımı olmadan yapılacak değerlendirme sonucunda, mağdurun beyanının alınması için özel ortama (ÇİM, AGO veya ÜÇMK) gönderilmesi gerekli görülürse ya da mağdurun sanıkla yüz yüze gelmesi sakıncalıysa beyanı bu birimlerde alınacaktır.

CMK'nın 236. maddesine eklenen 5. fıkra bu kural sıkılaştırılmıştır. Hükme göre; TCK'nın 103/2 maddesinde düzenlenen çocuğun nitelikli cinsel istismarı suçu söz konusu ise mağdur çocuğun soruşturma aşamasındaki beyanının böyle merkezlerde uzman aracılığıyla alınması zorunludur. Bu şekilde beyan alınmasının gerekli olup olmadığı konusunda bir değerlendirme yapılmaması imkânı yoktur. TCK 103/2 maddesinde düzenlenen suçun mağduru çocuk mutlaka bu merkezlerde (ÇİM) dinlenecektir.

Nitelikli cinsel istismar suçu mağduru olan çocuğun bu şekilde alınan ifadesi sesli ve görüntülü olarak kayda alınacak, kovuşturma evresinde çocuk kural olarak tekrar dinlenmeyip bu kayıt izlenecektir.

Nitelikli cinsel istismar suçunun mağduru çocuğun kovuşturma evresinde yeniden dinlenmesinin gerekmesi halinde, çocuğun beyanı mahkeme veya naip hâkim tarafından, bu merkezlerde ve uzman aracılığıyla alınacaktır.

Maddeyle getirilen düzenlemeler genel anlamıyla yerinde ise de bir takım eksiklikleri bulunmaktadır.

Mağdur çocukların beyanının merkezlerde, uzman aracılığıyla alınmasına ilişkin düzenleme sadece TCK'nın 103/2 maddesinde düzenlenen suç bakımından getirilmiştir. Diğer suçlar için de çocuğun bu merkezlerde beyanının alınması imkânı var ise de bunun yapılabilmesi için soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısının kovuşturma evresinde mahkemenin bunun gerekli olduğuna dair kararı gereklidir. Oysa çocuğa yönelik cinsel dokunulmazlığa karşı suçların içeriği ve niteliği bazen çocuğun beyanının alınmasından sonra ortaya çıkar. Başlangıçta çocuğa yönelik eylem basit bir söz atma veya sarkıntılık ya da müstehcenlik gibi görünürken, çocuğun beyanının alınmasıyla olayın nitelikli cinsel istismar suçunu

⁶⁶¹ Taner, F. G. (2021). s.20.

oluşturabileceği açığa çıkabilir. Böyle bir durumda çocuğun beyanını kollukta almaya başlayıp bir aşamada durum ortaya çıkınca beyanı kesip çocuğu ÇİM'e yönlendirmek anlamsız ve zarar verici olacaktır. Bu nedenle maddenin çocukların mağdur olduğu cinsel dokunulmazlığa karşı bütün suçlar için genişletilmesi, bu yapıncaya kadar muhakeme makamlarının cinsel dokunulmazlığa karşı suç mağduru çocukların beyanlarını ayımsız olarak özel merkezlerde ve uzman aracılığıyla alınması sağlanmalıdır.

3.4.3.11.1. Çocuk izlem merkezleri

Cinsel istismar mağduru çocuklar hastaneye müracaat ettiğinde, hastanedeki birimler ve servisler arasında dolaştırılmakta, ilk başvurusunu genellikle acil servislere yaptığından konuyla ilgili uzmanlığı olmayan sağlık çalışanlarıyla karşılaşabilmektedir. Acil servisin kalabalık ve uygun olmayan ortamında olayı anlatmaya çalışmakta, birden çok kişiyle muhatap olup olayı defalarca anlatmak zorunda kalabilmektedir. Tüm bunlar mağdurun ikincil mağduriyetine yol açmaktadır⁶⁶². Bu durumdan kaynaklanan ikincil mağduriyetin önlenmesi için çocuk istismarına ilişkin işlemlerin her aşamasında farklı disiplinlerden uzmanın sürece bir ekip olarak müdahale etmesi ve birlikte hareket etmesi gereklidir⁶⁶³.

Adli soruşturmanın yürütülmesi sırasında çocuğa müdahale etmesi gereken sosyal hizmetler ve sağlık alanında çalışan kişilere ihtiyaç oluşmaktadır. Suçtan kaynaklanan mağduriyetin ve adli sürecin yarattığı ikincil mağduriyetin giderilmesinde bu alanlardan çalışan kişilerin varlığı önem arz etmektedir.⁶⁶⁴ Çocuğun üstün yararının gözetildiği sosyal hizmetler, beden ve ruh sağlığı hizmetleri, hukuki hizmetler gibi hizmetlerde, her alanın temsilcisi kendine düşen sorumlulukları çocuk dostu ve etkin bir biçimde sağlamalıdır. Bu disiplinlerin birlikte çalışması halinde hem çocuğun tekrarlayan sorgulama ve değerlendirme işlemlerinin, hem de bu işlemlerin yol açacağı örseleyici deneyimlerin önüne geçilmiş olur⁶⁶⁵. Cinsel istismar suçlarında mağdurun beyanının birden çok defa

⁶⁶² Aydemir, İ., Yurtkulu, F. (2012). "Çocuğa Yönelik İstismarla Mücadelede: Çocuk İzlem Merkezi" *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2012 1(2). s.155.

⁶⁶³ Orhan, G., Ulukol, B., Canbaz, H. (2019). "Çocuk İzlem Merkezi Modeli ve Bu Modelde Gözlenen Sorunlar". *Kriz Dergisi*, 27 (3), s. 180. Canpolat, C. (2021). s.180.

⁶⁶⁴ Bağ, Ö., Alşen, S. (2016). "Çocuğun Cinsel İstismarının Değerlendirilmesinde Yeni Model: Çocuk İzlem Merkezleri" *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi Dergisi*, 2016; 6 (1) s. 10.

⁶⁶⁵ Bilginer, S. Ç., Çalışkan, D. (2018). "Çocuğu İstismardan Korumada Yeni Bir Yaklaşım: Çocuk İzlem Merkezleri", *Emine Akyüz'e Armağan, Akademisyenlikte 50 Yıl*, Pegem Akademi, Ankara, s.119.

alınmasının yarattığı ikincil mağduriyeti azaltmak, çocuk dostu ortamlarda, çocuk gelişimi konusunda eğitilmiş kişilerce açıklama almak amacı ile ilk olarak 1985’de ABD’de “Çocuk Adalet Merkezi (*Child Advocacy Center*)” kurulmuştu. Avrupa’da CAC benzeri yapılanmaların ilki İzlanda’da 1998 yılında, çocuk evi anlamına gelen “*Barnahus*”⁶⁶⁶ adı ile faaliyete geçmiştir⁶⁶⁷. Bu merkezler, sürece dâhil olacak adli makamlar, çocuk koruma birimleri, sağlık çalışanları gibi tüm profesyonellerin multidisipliner yaklaşım gösterdiği çalışma alanları olarak yapılandırılmış ve son 20 yılda hızla artarak tüm ABD’de ve bazı Avrupa ülkelerinde giderek yaygınlaşmıştır⁶⁶⁸.

Türkiye’nin taraf olduğu 25.10.2007 tarihli Çocukların Cinsel Suiistimal ve Cinsel İstismara Karşı Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi (Lanzarote) Sözleşmesi’nin 35. maddesi uyarınca, cinsel istismar mağduru çocukla yapılacak görüşmeler bu amaca uygun olarak tasarlanmış veya uyarlanmış binalarda yapılmalıdır. Sözleşme uyarınca, mağdurun emniyetini, mahremiyetini, kimliğini ve imajını koruma yönelik, çocuk dostu adli takibatın yapılması sağlanmalıdır. Çocuk mağdurlarla yapılacak görüşmelerin sayısı sınırlı olmalı, görüşme güven verici bir ortamda ve bu amaçla eğitilmiş uzmanlar ile yapılmalıdır⁶⁶⁹.

Türkiye’de 1980’li yıllardan itibaren çocuk istismarı ve ihmali ile ilgili farkındalık artmıştır. Bu alanda yapılacak çalışmaların multidisipliner olması gerektiğinin fark edilmesi üzerine çocuk koruma birimlerinin kurulması gerektiği dile getirilmiş ve 1998 yılında ilk Çocuk Koruma Biriminin İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesinde kurulmuştur. 2000’li yıllardan itibaren daha çok üniversite hastanelerinde artan sayıda çocuk koruma birimleri oluşturulmuştur⁶⁷⁰.

2008 yılında Adalet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ile Adli Tıp Kurumu, Baro, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Ankara Üniversitesi iş birliğinde ÇİM Yönetim ve Koordinasyon Kurulu oluşturuldu. Ülkemizde ilk Çocuk İzlem Merkezi, Iowa Üniversitesi Çocuk Koruma Programı Yöneticisi Dr. Resmiye Oral tarafından baş-

⁶⁶⁶ Canpolat, C. (2021). s.529.

⁶⁶⁷ Bilginer, S. Ç., Çalışkan, D. (2018). s.120.

⁶⁶⁸ Bağ, Ö., Alşen, S. (2016). s.10.

⁶⁶⁹ Avrupa Konseyi (2019). Çocukların Cinsel Şiddetten Korumaya Yönelik Küresel Bir Araç, Lanzarote Sözleşmesi, <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1374> s.4.

⁶⁷⁰ Bağ, Ö., Alşen, S. (2016). s.10.

latılan ve Ankara Üniversitesi tarafından çalışılan proje kapsamında Kasım 2010'da Ankara'da bir eğitim araştırma hastanesinde açıldı⁶⁷¹.

Çocuk İzlem Merkezleri (ÇİM), Lanzarote Sözleşmesi'nin bir gereği olarak, cinsel istismar mağduru olduğundan şüphelenilen çocuğun gereksinim duyduğu her tür adli, tıbbi ve sosyal işlemlerinin aynı gün içinde “çocuk dostu” bir ortamda gerçekleştirilmesine olanak sunan, böylece çocukların adli süreç içindeki ikincil örselenmelerinin önüne geçmeyi hedefleyen, adli ve tıbbi işlemlerin bu alanlarda eğitilmiş kişiler tarafından ve bir merkezde ve tek seferde yapılmasını amaçlayan merkezlerdir⁶⁷². Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, barolar ve kolluk kuvvetleri gibi pek çok kurumun paydaşlığında hizmet sunan bu merkezler Sağlık Bakanlığı'na bağlı hastaneler bünyesinde kurulmuştur⁶⁷³.

Çocuk izlem merkezlerinin kuruluş ve işleyişi konusundaki ilk düzenleme Başbakanlığın 04/10/2012 tarih ve 28431 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan genelgesidir⁶⁷⁴. Bu genelge ile çocuk izlem merkezlerinin kuruluşu ve işleyişi bakımından temel ilkeler ortaya konulmuştur.

ÇİM'lerin adli süreç içerisinde kullanılmasının sağlayan mevzuat hükümleri, o dönemki adıyla, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK) tarafından çıkarılan genelgeler ve duyurular olmuştur. HSYK'nın 11/02/2012 tarih, B.03.1.HSK.0.70.12.04-010.07.02-1-2012/144/8134 “Soruşturma Usul ve Esasları” konulu Genelgesinin 48'nci maddesinde yer alan “*özellikle cinsel istismar suçunun mağduru olan çocukların etkin bir şekilde korunmalarının sağlanması, ikincil mağduriyetlerinin önlenmesi, adli ve tıbbi işlemlerin bu alanda eğitilmiş kişiler tarafından tek seferde yapılması ve istismarı önleyici tedbirlerin alınması amacıyla Sağlık Bakanlığına bağlı hastaneler/kurumlar bünyesinde kurulan çocuk izlem merkezlerinde soruşturma işlemlerinin yapılmasının sağlanması*” hükmü ve 11/02/2012 tarih, B.03.1.HSK.0.70.12.04-010.07.02-1-2012/144/8134 sayılı, “Üniversitelerin çocuk koruma birimleri ve

⁶⁷¹ Bağ, Ö., Alşen, S. (2016). s.10. Bilginer, S. Ç., Çalışkan, D. (2018). s.120.

⁶⁷² Aydemir, İ., Yurtkulu, F. (2012). s.156. Canpolat, C. (2021). s.531. Bağ, Ö., Alşen, S. (2016). s.10.

⁶⁷³ Foto Özdemir, D., Bağ, Ö., Bilginer, S. Ç., Çelik, D., Evinç, Ş. G., Gülpınar, M. A., Tezcan, E., Sezgin, A. U. ve Sungur, M. (2018). **Kırılma Grupları, Özellikli Durumlar ve Adli Görüşme Süreçleri**, Ankara: Adalet Bakanlığı Eğitim Kitabı, s.180.

⁶⁷⁴ Aydemir, İ., Yurtkulu, F. (2012). s. 162.

merkezleri” konulu duyurusunda yer alan “*Takdir ve değerlendirmesi Cumhuriyet başsavcılığına ait olmak üzere, üniversitelerde kurulan ve Sağlık Bakanlığı tarafından Sağlık Bakanlığı Çocuk İzlem Merkezlerinin işleyişine dair usul ve esaslar (afiliasyon-işbirliği) dikkate alınarak tanımlanmış özelliklere haiz bulunan çocuk koruma birimleri veya merkezlerinde de soruşturma işlemlerinin yapılabileceğinin bilinmesi*” hükmü, ÇİM’lerin ve üniversitelerin bünyesinde yer alan çocuk koruma merkezlerinin kullanılması gerektiğini vurgulamıştır⁶⁷⁵.

Çocuk izlem merkezleri, fiziki olarak hastanenin diğer bölümlerinden ayırt edilemeyecek şekilde planlanmış olup bağlı oldukları hastane içinde herhangi bir yönlendirme levhası da bulunmamaktadır⁶⁷⁶. Ayrı ve özel bir giriş kapısı bulunur. Bu kapıdan sadece yetkilendirilmiş kişiler girebilmektedir. Öte yandan iç donanımları itibariyle her türlü adlî ve tıbbî işlemin eksiksiz şekilde yapılmasına ve çocuğun kendini rahat, güvende hissetmesine olanak sunacak şekilde “*çocuk dostu*” ortamlar oluşturulmuştur⁶⁷⁷. Bu anlamda adli görüşme odası, aile görüşme odası, küçük yaştakiler için oyun odası, ergenler için oda, dinlenme odası, muayene odası, adli görüşmenin izlendiği oda, idari işlemler için oda, mutfak ve tuvaletten oluşmaktadır⁶⁷⁸. Tek bir birimde; çocuğun ses ve görüntü kaydı ile beyanının alınması, çocuğun korunması bakımından ihtiyaçlarının tespit edilmesi, psikolojik ve fiziki muayenesi yapılır. Yapılan tespitlere göre çocuk hakkında acil koruma kararı (ÇKK 9) alınmasının gerekli görülmesi halinde ÇİM’de bulunan Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı temsilcisi kendi kurumu vasıtasıyla bu kararın alınmasına dair talep ve işlemleri yerine getirir.

Çocuk İzlem Merkezleri 7/24 esasına göre hizmet vermektedir⁶⁷⁹. Mağdurun, beyanı alınana kadar güvenlik gerekçesi ile geceyi ailesinin yanında geçirmesi uygun bulunmamış ise ya da mağdurun beyanı alınana kadar geçecek sürede konaklayabileceği bir yer yoksa geçici süre ile barınması, beslenme, giyim ya da sağlık gereksinimleri merkezde karşılanır. Bu işlemlerin yönetimi ve

⁶⁷⁵ Bilginer, S. Ç., Çalışkan, D. (2018). s.121.

⁶⁷⁶ Bilginer, S. Ç., Çalışkan, D. (2018). s.122.

⁶⁷⁷ Yüksel F., Keser, N., Odabaş, E., Kars, G. B., Yurtkulu, F., Daşkafa, F., Arslan, F., Cayrat, E. (2013). “Çocuk İstismarı ve Çocuk İzlem Merkezleri”, *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, Sayı:2. s.20. Bilginer, S. Ç., Çalışkan, D. (2018). s.122.

⁶⁷⁸ Topdemir, C. (2016). “İstismar Mağduru Çocuğun Korunmasında Bir Uygulama: Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM).” *Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi*, Sayı 43, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/749788> s.5-6.

⁶⁷⁹ Orhan, G., Ulukol, B., Canbaz, H. (2019). s.185. Bilginer, S. Ç., Çalışkan, D. (2018). s.122.

merkezin idari işlerinden sorumlu bir hekimin⁶⁸⁰ (tercihen bir çocuk sağlığı ya da çocuk ruh sağlığı ve hastalıkları uzmanı) liderliğinde yapılır. ÇİM’de; sorumlu hekim, adli görüşmeci⁶⁸¹, aile görüşmecisi⁶⁸², hemşire, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı il müdürlüğü temsilcisi, Cumhuriyet savcısı, mağdurun avukatı, adli tıp uzmanı, hemşire, sekreter, polis/güvenlik görevlisi ve ihtiyacı ortaya çıktığında görüşü alınan diğer hekimler görev alır⁶⁸³.

Cinsel istismar mağduru çocukla adli görüşme; cinsel istismar mağduru çocukla adli görüşme; çocuğun yaşadığı travmatik olaya dair ikincil örselenmeye sebep olmadan, kendi aktarımlarına izin vererek, yargılamadan, yönlendirmeden, yansız ve yüksüz sorular ile adli soruşturmaya esas teşkil eden bilgilerin temin edildiği görüşmelerdir⁶⁸⁴. Adli görüşme çocuğun yaşadığı olayı tekrar anlatmasından kaynaklanabilecek ikincil mağduriyetine neden olmadan yapılmalıdır. Beyan alınırken çocuk aktarımları olduğu gibi ve özgün hali ile kayda alınmalıdır. Beyanı alan kişi çocuğu yargılamadan, yönlendirmeden, yönlendirici olmayan sorular ile beyanı almalıdır.

Bir çocuğun cinsel istismar mağduru olduğunu öğrenenler veya durumu fark edenler olayı kolluğa veya Cumhuriyet savcılığına, valilik veya kaymakamlığa bildirir (CMK 158/1-2). Bildirimi alan kolluk, Cumhuriyet savcısının emir ve talimatları doğrultusunda, tercihen sivil araç ve ekiple⁶⁸⁵, çocuğun bulunduğu yere gider. Çocuğun içinde bulunduğu koşulları dikkate alarak, çocuğu damgalamadan yanına alır. Çocuğu ÇİM’e götürürken olay hakkında hiçbir görüşme yapmaz, soru sormaz⁶⁸⁶.

⁶⁸⁰ Canpolat, C. (2021). s.531.

⁶⁸¹ ÇİM’de adli görüşmeci olarak görev yapabilmek için Sağlık Bakanlığı tarafından onaylanmış Çocukla Adli Görüşmeci Sertifikalı Eğitimi’ni başarı ile tamamlamış olmak gerekmektedir. Bu sertifikalı eğitim programına sağlık kurum ve kuruluşlarında görev yapan hekim, çocuk gelişim uzmanı, psikolog, sosyal çalışmacı ile çocuk gelişimi, psikiyatri, psikoloji, psikolojik danışmanlık ve rehberlik veya sosyal hizmet alanlarında yüksek lisans yapmış hemşireler katılabilmektedir. (Bilginer, S. Ç., Çalışkan, D. (2018). s.122, 123).

⁶⁸² Aile görüşmecisinin görevi; mağdur çocukların aileleri görüşerek çocuk ihmaline ve istismarına yönelik risk faktörlerini belirlemek, risk faktörlerine ve/veya ailenin yaşadığı krize yönelik müdahalelerde bulunmak, süreç ve merkezin işleyişi hakkında ailelere danışmanlık ve rehberlik hizmeti sunmaktır. (Bilginer, S. Ç., Çalışkan, D. (2018). s.124).

⁶⁸³ Orhan, G., Ulukol, B., Canbaz, H. (2019). s.180. Bağ, Ö., Alşen, S. (2016). s.11. Bilginer, S. Ç., Çalışkan, D. (2018). s.122.

⁶⁸⁴ Aydemir, İ., Yurtkulu, F. (2012). s. 157. Bilginer, S. Ç., Çalışkan, D. (2018). s.122.

⁶⁸⁵ Bağ, Ö., Alşen, S. (2016). s.11. Bilginer, S. Ç., Çalışkan, D. (2018). s.125.

⁶⁸⁶ Orhan, G., Ulukol, B., Canbaz, H. (2019). s.184

Günün nöbetçi adli görüşmecisi tarafından karşılanan, ilgili evrakları teslim alınan çocuk için sekreteryaya tarafından ÇİM kayıt defterine kayıt oluşturulur ve barodan avukat talebinde bulunulur. Mağdur, nöbetçi adli görüşmeci tarafından, adli görüşmeye hazırlık sürecini geçirmek üzere gelişim düzeyine uygun olarak düzenlenmiş bir odada ön görüşmeye alınır⁶⁸⁷.

Ön görüşmede amaç, çocukla tanışmak, ikili ilişki kurarak, güven duygusunu kazanmak, bu arada çocuğun gelişim düzeyini ve gelişimsel özelliklerini değerlendirmek ve olay hakkında kabaca bilgi almaktır. Çocuğun gelişimsel özelliklerine bakılarak yapılacak adli görüşmede uygulanacak yöntem belirlenmeye çalışılır⁶⁸⁸. Bu kısa görüşme sırasında çocuğa merkez tanıtılır, adli görüşme işleminin ne olduğu yaşına uygun şekilde anlatılır ve çocuğun ortama alışması için yeterli sürede onunla ilgilenilir. Ayrıca çocuk ve avukatı tanıştırılır.

Çocukla yapılan ön görüşmeyle eş zamanlı olarak varsa çocuğun ailesi günün aile görüşmecisi tarafından karşılanarak, olay hakkındaki bilgisi ve tepkisini edinmek ayrıca ÇİM'deki süreç hakkında bilgilendirilmek üzere aile görüşme odasına alınır⁶⁸⁹. Aile görüşmesi, aileden; çocuk ve aile yaşantılar ile ilgili bilgi alınması, olaya ilişkin tepki ve tutumlarının, çözüm yollarının değerlendirilmesi, ihtiyaçlarının belirlenmesi, uygun kurum ve kuruluşlara yönlendirilmesi, ailenin adli süreç ile ilgili bilgilendirilmesi, çocuğa yönelik sergilenmesi gereken tutum ve davranışlarla ilgili bilgilendirilmesi vb. işlemlerinin gerçekleştirildiği ve yapılan görüşme ile ilgili rapor düzenlendiği görüşmedir⁶⁹⁰.

Çocuk ile gerçekleştirilen ön görüşme ve aile ile gerçekleştirilen görüşmenin ardından adli görüşmeci ve aile görüşmecisi edindiği bilgileri nöbetçi Cumhuriyet savcısı ve çocuğun avukatı ile paylaşır⁶⁹¹. Gerekli olduğu durumlarda Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı temsilcisinin de dinleyici olarak katıldığı adli görüşmeye geçilir. Adli görüşme; ses ve görüntü kaydına olanak sunan teknik donanımına sahip, özel olarak yapılmış, aynalı bir odada yapılan yarı yapılandırılmış bir görüşmedir. Adli görüşmeci, çocukla, olayın oluş şekli,

⁶⁸⁷ Bağ, Ö., Alşen, S. (2016). s.12.

⁶⁸⁸ Topdemir, C. (2016). s.8.

⁶⁸⁹ Bilginer, S. Ç., Çalışkan, D. (2018). s.125.

⁶⁹⁰ Topdemir, C. (2016). s.9.

⁶⁹¹ Bağ, Ö., Alşen, S. (2016). s.12. Bilginer, S. Ç., Çalışkan, D. (2018). s.126.

istismarcının kimliği, özellikleri ve olayın ayrıntılarını içeren görüşmeyi, çocuğun yaşına uygun bir dille, anatomik resimler kullanarak, gerekirse oyun ve oyuncaklar eşliğinde gerçekleştirir⁶⁹². Çocukla yapılacak adli görüşme sesli ve görüntülü olarak kaydedilir.

Aynalı odada; eğitilmiş adli görüşmeci ve mağdur dışında mağdurun Türkçe bilmemesi halinde görüşmede ona yardımcı olan yeminli tercüman yer alır. Okul öncesi yaş grubunda olup bakım verenden ayrılmakta güçlük çeken mağdurlara adli görüşme odasında, mağdurun sırtı dönük oturacak şekilde konumlandırılarak, bakım verenlerden birisi de eşlik edebilir⁶⁹³. Adli görüşme sırasında ek sorular sorulmak istenirse, merkezlerin kendi teknik donanımına göre, yazılı ya da sözlü olarak bu sorular adli görüşmeciye iletilir.

Adli görüşme tamamlandıktan sonra görüşmeye katılanlar huzurunda ifade tutanağı oluşturulur ve imza altına alınır. Bu aşamada ifadeyi izleyen Cumhuriyet savcısının talimatları ve sorumlu hekimin yönlendirmesi doğrultusunda mağdurların adli tıp, adli psikiyatrik ya da diğer tıbbi muayeneleri aynı merkezde yapılır⁶⁹⁴.

Sonuçta, adli, psikiyatrik, tıbbi ve sosyal hizmet açılarından çok yönlü olarak değerlendirilen⁶⁹⁵ mağdurlara ait tüm bilgiler rapor haline getirilip, ses ve görüntü kayıtları ile birlikte ilgili Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilir⁶⁹⁶. Adli görüşmeciler, çocukla yaptıkları görüşmeye ilişkin kendi değerlendirmelerini içeren adli görüşme raporlarını en geç 10 gün içinde soruşturma dosyasına eklenmek üzere ilgili Cumhuriyet Başsavcılığına gönderirler. Tüm kayıtlara ilişkin dosyanın bir kopyası ise ÇİM arşivinde saklanır⁶⁹⁷.

Çocukla yapılan görüşmede ve aile görüşmesinde çocuğun ailesine tesliminde risk olduğunda ya da çocuğun kalabileceği başka bir yer olmadığında ÇİM’de görev yapan Sosyal Hizmetler temsilcisi tarafından durum değerlendirilir. Çocuk güvenli bir ortama (uygun bir aile bireyi, akraba ya da kurum) yerleştirilir. ÇİM’deki görüşmelerinde sosyal riskler taşıdığı saptanan aileler, sosyal hizmetler temsilcileri tarafından sosyal incelemeye tabi tutulmakta ve gerekli sosyal

⁶⁹² Bağ, Ö., Alşen, S. (2016). s.12.

⁶⁹³ Bilginer, S. Ç., Çalışkan, D. (2018). s.126

⁶⁹⁴ Canpolat, C. (2021). s.532.

⁶⁹⁵ Topdemir, C. (2016). s.18.

⁶⁹⁶ Aydemir, İ., Yurtkulu, F. (2012). s. 158.

⁶⁹⁷ Bağ, Ö., Alşen, S. (2016). s.12. Bilginer, S. Ç., Çalışkan, D. (2018). s.126.

desteklerin sağlanabilmesi için rapor düzenlenmektedir. Cinsel istismar sonucu istenmeyen gebelik sonrası doğan bebeklerin, çocuk annesi ve ailesi bakım vermeyi istemediğinde, Sosyal Hizmet kurumlarına yerleştirilmesi sağlanmaktadır⁶⁹⁸.

3.4.3.11.2. Üniversite çocuk koruma merkezleri

Çocukların korunmasında ve çocuklara yönelik şiddetin sona erdirilmesinde üniversitelerin temel rolleri bulunmaktadır⁶⁹⁹. Üniversitelerin çocuk koruma alanında öncülük görevi üstlenip toplumda konuya ilişkin bilinç ve duyarlılığı geliştirme, önleme, tanıtım ve savunma çalışmaları yapma, çocuk koruma alanında eğitim, araştırma ve hizmet faaliyetlerinde bulunma görevi olduğundan hareketle bu görevlerin yerine getirilebilmesi için Çocuk Koruma Birimleri Çocuk Koruma Uygulama ve Araştırma Merkezleri kurulması çalışmalarına başlanmıştır⁷⁰⁰. Üniversite Çocuk Koruma Uygulama ve Araştırma Merkezleri üniversitelerin tüm olanakları kullanılarak korunma ihtiyacı olan çocukların tanı, tedavi, korunma ve izlenmelerine dair eğitim, uygulama ve araştırmaların yapılacağı ortam sağlamayı amaçlamaktadır. Cumhuriyet, Çukurova, Erciyes, Gazi, Kocaeli, Karadeniz Teknik, Marmara, Mersin, Muğla Sıtkı Koçman üniversitelerinde bu merkezler kurulmuştur⁷⁰¹. Trabzon’da karma bir yapı oluşturulmuş, ÇİM ile çocuk koruma merkezi bir araya getirilerek Çocuk Koruma ve İzleme Merkezi (ÇOKİM) ismiyle özgün bir yapı kurulmuştur⁷⁰².

Üniversite çocuk koruma merkezlerinin temel görevi korunma ihtiyacı olan çocukların tanı, tedavi, korunma ve izlenmelerine dair uygulama ve araştırmaların yapılacağı ortamı sağlamaktır⁷⁰³. Çocuk koruma merkezleri çok disiplinli bütüncül yaklaşım temeline dayalı, üniversite hastanelerinin içinde yer alan birimlerdir. Bu merkezler ihmal ve istismara uğrayan çocuklara kaliteli ve ihtiyaca uygun tanı, tedavi, koruma ve izleme hizmet sunarlar. Bunun sonucunda;

⁶⁹⁸ Bağ, Ö., Alşen, S. (2016). s.13.

⁶⁹⁹ Aslan, F., Erkol, Z. (2021). “Türkiye’de Çocuk İzlem Merkezleri ve Üniversite Çocuk Koruma Uygulama ve Araştırma Merkezleri”, https://www.researchgate.net/publication/350835779_Turkiye'de_Cocuk_Izlem_Merkezleri_ve_Universite_Cocuk_Koruma_Uygulama_ve_Arastirma_Merkezleri s. 87. (Erişim tarihi 15.05.2022).

⁷⁰⁰ Dağlı, E.T. - İnanıcı, M.A. (2011). **Hastane Temelli Çocuk Koruma Merkezleri İçin Başvuru Kitabı, İhmal ve İstismara Uğrayan Çocuğa Bütüncül Yaklaşım**, Ankara: UNICEF Yayını, s.208.

⁷⁰¹ <https://macok.marmara.edu.tr/merkez/genel-bilgiler> (Erişim tarihi 10.12.2020).

⁷⁰² Aslan, F., Erkol, Z. (2021). s.88.

⁷⁰³ Aslan, F., Erkol, Z. (2021). s.88.

muayene tekrarı, delil kaybı, zamanında raporlama ve mağdurun ikincil mağduriyeti önlenmeye çalışılır⁷⁰⁴.

Çocuk koruma merkezleri Cumhuriyet savcılığı, çocuk polisi, jandarma çocuk koruma merkezi, baroların çocuk hakları komisyonları, çocuk mahkemeleri, il sağlık müdürlüğü, il sosyal hizmetler müdürlüğü, il milli eğitim müdürlüğü, denetimli serbestlik ve koruma kurulları şube müdürlüğü ile işbirliği içinde çalışır. Bu birimler ile yapılacak işbirliği ve merkeze gelen çocukların, ilgili kurumun temsilcisi ile birlikte değerlendirilmesi, ortak izlem, raporlama, geri bildirim işbirliği açısından gereklidir. Kurumlar arası işbirliği, çocuğun tekrar tekrar ifadesinin alınmasını engellenmesi, çocuğun süreç içerisinde yeniden mağdur olmasının önlenmesi için de gereklidir.

Üniversite hastaneleri bünyesinde çalışan çocuk koruma merkezlerindeki çekirdek ekibi; çocuk sağlığı ve hastalıkları ve/veya çocuk cerrahisi, adli tıp ve çocuk ve ergen ruh sağlığı uzmanları oluşturmaktadır. Çekirdek ekibe, olanak ölçüsünde pediatrik radyolog, ortopedi, beyin cerrahisi, dermatoloji, göz, kulak burun boğaz, plastik cerrahi, kadın doğum, yetişkin psikiyatrisi ve diş hekimi gibi gerek duyulan bölümlerden hekimlerin katılımı da sağlanmaktadır. Hekimlere ek olarak her ekipte bir sosyal hizmet uzmanı, psikolog ve hemşire bulunmaktadır. Gerekli evrakları hazırlamak ve sekreterlik işlerini yapmak için de yeteri kadar personel bulunmaktadır⁷⁰⁵.

Çocuk koruma merkezlerinin işleyişi ve bu işleyişte rol alanların görevleri ana hatları ile şöyledir⁷⁰⁶:

Sosyal Hizmet Uzmanı; birime başvuran çocuklarla ilk görüşmeyi tek başına ya da gerektiğinde ilgili uzmanlarla (hekim, psikolog) birlikte yapar, çocuğun ailesi veya çocuğu getiren kişilerle görüşerek, psiko-sosyal öyküyü alır. Birim kayıtlarını tutar. Bildirimi gereken durumlarda diğer kurumlarla gerekli yazışmaları yapar. Kuşkulu istismar olgularında gerektiğinde hastanın sosyal çevresine ilişkin değerlendirmeleri yapar, izlemleri gerçekleştirir. İstismarın önlenmesi ve çocuğun korunmasına yönelik klinik ve toplum temelli eğitim, bilgilendirme programlarında yer alır. Çocuk istismarı alanına yönelik bilimsel

⁷⁰⁴ <https://macok.marmara.edu.tr/merkez/genel-bilgiler> (Erişim tarihi 10.12.2020).

⁷⁰⁵ Dağlı, E.T. - İnanıcı, M.A. (2011). s.210. Aslan, F., Erkol, Z. (2021). s.88.

⁷⁰⁶ Dağlı, E.T. - İnanıcı, M.A. (2011). s.210.

araştırma etkinliklerinde görev alır. Birimin disiplinler ve kurumlar arası eşgüdüm ve koordinasyonunu sağlayan meslek elemanı sosyal hizmet uzmanıdır.

Psikolog; sosyal hizmet uzmanının bulunmadığı koşullarda çocuk ve aile ile ilk görüşmeyi yapar. Çocuğa muayenesinde ve izlemi sırasında psikolojik destek sağlar, gerektiğinde çocuğun psikometrik değerlendirmesini yapar ve izler, çocuk ruh sağlığı uzmanı ile birlikte çalışır. İstismarın önlenmesi ve çocuğun korunmasına yönelik klinik ve toplum temelli eğitim, bilgilendirme programlarında yer alır. Çocuk istismarı alanına yönelik bilimsel araştırma etkinliklerinde görev alır.

Hemşire; hastayı muayene için hazırlar, muayene sırasında hekimin yanında olur, gereken tetkiklerin alınmasında ve hastanın tıbbi izleminde hekime yardımcı olur.

Tıbbi sekreter; hasta ile ilgili kayıtların tutulması yanında, tutulan tıbbi bilgilerin dosyalanması ve arşivlenesi çalışmalarını yapar.

Üniversite çocuk koruma merkezlerinin fiziksel ve teknik donanımı konusunda asgari standartlar belirlenmiştir. Buna göre⁷⁰⁷;

Üniversite çocuk koruma merkezleri üniversitesi hastanesinin içinde ancak hastane kalabalığından uzak sakin bir bölgesinde, ayrı bir girişle ulaşılan ve hastane güvenliğinin de kolay ulaşılabileceği bir yerde kurulur⁷⁰⁸. Çocuk dostu bir dekorasyon içermeli ve olanaklar ölçüsünde 8-10 odalı bir alanda yerleştirilmelidir. Her bir oda ise işlevine göre yapılandırılmalıdır. Bu odalar; bekleme odası, görüşme odaları, toplantı odası, muayene odaları, laboratuvar odası ve arşiv odasıdır.

Bekleme odasında çocuğun oynayabileceği bir alan ya da ilgilenebileceği kitap, dergi, boya kalemi gibi malzemeler olmalıdır.

Görüşme odası sade ve rahatlatıcı olmalı, çocuğun dikkatini dağıtacak, görüşmeden uzaklaştıracak eşyalar bulunmamalıdır. Görüşme odasında rahatça oturulacak iki koltuk ya da yer minderi, gerektiğinde kullanılacak küçük bir masa, kâğıt, renkli kalemler ve yazı yazılacak bir tahta ve tahta kalemleri, okul öncesi çocuklarla görüşme yapılırken gereğinde kullanılacak oyuncak ve gerekli

⁷⁰⁷ Dağlı, E.T. - İnanıcı, M.A. (2011). s.211, 212.

⁷⁰⁸ Aslan, F., Erkol, Z. (2021). s.88.

malzemelerin bulunmalıdır. Görüşmeyi kayda almak için tavana bir video kamera monte edilmiş olması önerilir. Bu oda ile bağlantılı, arası aynalı camla ayrılmış bir yan odanın bulunması izleme görevi olan diğer kişiler için gereklidir⁷⁰⁹.

Birimde, aileyle görüşmenin yapılacağı ya da ekip üyelerinin toplanabileceği bir toplantı odası olması çok önemlidir. Aileyle ilk görüşmenin yapılarak formların doldurulacağı odada kayıtların, form ve yazışmaların korunacağı dolaplar yer almalıdır.

Muayene odaları; fizik muayenenin tam olarak yapılabilmesine ve gerekli örneklerin alınabilmesine olanak sağlayacak şekilde yapılandırılmalıdır. Görüşmelerin yapıldığı odadan ayrı, tercihen o bölüm ile ilişkili ancak tek girişli bir muayene odası hazırlanmalıdır. Odanın dışarıdan görünmeyecek konumda olmasına özen gösterilmelidir. Bu odada çocuk dostu muayene ortamı sağlanmalıdır. Muayene odası iyi aydınlatılmalı, temiz bir hasta muayene yatağı ve çarşafları, soyunma için kullanılacak bir paravan, çıkarılacak giysilerin asılacağı bir askılık bulundurulmalıdır. Muayene masası kapıdan girenin hemen göreceği bir yere konmamalıdır. Genel fizik muayene yapılacak odada yalnızca bu amaçla kullanılacak malzeme yer almalıdır. Fizik muayene sırasında jinekolojik masanın bulunması çocukların muayene sırasında endişelerini artıran bir durum oluşturur. Muayene odasında; fotoğraf makinesi dâhil kullanılacak tüm malzeme ve formlar uygun raf sistemlerinin bulunduğu kapalı bir dolap içinde tutulmalıdır. Örneklemeler için kullanılacak tüm malzeme çocuk hastalara uygun türde ve tiplerde olanlardan hazırlanmalıdır. Formların doldurulması ve bazı kayıtların yazılmasında kullanılmak üzere küçük bir masa bulundurulabilir. Odada bir lavabo, sabun, kâğıt havlu, bir çöp kutusu bulundurulmalıdır. Lavabo üzerine ayna konacak ise muayene yatağından görünmeyecek biçimde yerleştirilmelidir. Tüm bu temel gereçlerin yerleştirilmesinden sonra ortada muayeneye katılacakların da dolaşabileceği bir alanın kalmasına özen gösterilmelidir. Muayene odasının çok küçük ya da çok büyük olmasından kaçınılmalıdır. Muayene süresince muayene ile ilgili olmayan işler için odaya giriş olmayacak şekilde önlem alınmalı veya odanın ve kapı sisteminin yapılması bu şekilde ayarlanmalıdır. Cinsel istismar mağduru olduğu düşünülen kız çocuklarının muayenesinde ergenlik çağından itibaren kullanılmak üzere ayrıca bir jinekolojik muayene odası hazırlanmalıdır.

⁷⁰⁹ Aslan, F., Erkol, Z. (2021). s.88.

Böylece yalnızca genel fizik muayene yapılacak çocukların ve erkek çocukların endişelerine engel olunabilir ve muayeneye katılımları sağlanabilir. Bu muayene sırasında kullanılacak aydınlatma elemanları soğuk ışık kaynağı şeklinde olmalı ve muayene için uygun özellikler taşımalıdır. Kolposkopik muayene aparatı monte edilmiş halde ya da hazırda bulundurulmalıdır. Oda hasta mahremiyetine özen gösterilerek hazırlanmalıdır.

Hasta ve hasta yakınlarına verilecek testlerin doldurulacağı oda ile gerekli psikometrik değerlendirmelerin yapılabilmesi için ayrı bir görüşme odası, görüşme odası ile benzer özellikler taşımalıdır. Alınan biyolojik örneklerin inceleneceği bir laboratuvar odasının bulunması gereklidir. Bu odada, biyolojik örneklerin saklanabileceği bir soğutucu bulunmalıdır. Fotoğraf çekebilecek özellikte bir mikroskop mutlaka bulunmalıdır. Birimde ayrıca arşiv odasının da bulunması gerekir.

Hasta kayıtları tutulmalı ve yapılan görüşmenin ve muayenenin tüm ayrıntıları hastanın çocuk koruma birimi dosyasına yazılmalı ve istendiğinde yetkililere gönderilmek üzere saklanmalıdır.

3.4.3.11.3. Adli görüşme odaları

3.4.3.11.3.1. Adli görüşme odalarının oluşturulma süreci ve nedenleri

Mağdurların başta beyanlarının alınmasına ilişkin birçok işleme muhatap olması ikincil mağduriyetlerine yol açmaktadır. Bu durumun önlenmesi ya da ikincil mağduriyetin azaltılması amacıyla pek çok ülkede, mağdurla yapılacak görüşmenin özel bir ortamda ve uzmanlar eşliğinde ya da uzmanlar tarafından yapılmasına ilişkin uygulamalar geliştirilmiştir. Bu uygulamalar kapsamında, mağdurla uzman bir ön görüşme yapmakta, mağdurla güvene dayalı bir ilişki geliştirmekte, kendisini güvende hissettirmekte, mağdurun ihtiyaçlarını belirleyip bu ihtiyaçların giderilmesi için gerekli yönlendirmeleri yapmakta ve beyan alınması işleminin geliştirilen özel yöntemlerle yapılmasını sağlayarak mağdurun örselenmesini azaltacak şekilde yapılmasını sağlamaktadır⁷¹⁰.

Ülkemizde de benzer bir yöntemle beyan alınmasına ilişkin çalışmalar 2010 yılı sonrasında başlamıştır. Adli görüşmelerin yasal çerçevede belirli bir standarda

⁷¹⁰ Sarıca, A.D, Coşkun, U.H. (2020). "Cinsel İstismar Olgularında Adli Görüşme Odalarının Kullanımı: Hâkim, Avukat, Uzman ve Mağdur Görüşleri", *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, Yıl 2020, S.8 (1), s. 5.

oturtulma çabası, Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve üniversitelerin çocuk birimlerinin bir yıl süren koordineli çalışmalarının sonucunda adliyelerin dışında, bağımsız yapılar olmak koşuluyla Çocuk İzlem Merkezleri (ÇİM) kurulması ile gündeme gelmiştir⁷¹¹.

ÇİM'lerin sadece soruşturma aşamasında ve cinsel istismar suçları kapsamında faaliyet göstermesinin yetersizliği üzerine çalışmalar geliştirilmiştir. 2012–2014 yılları arasında Adalet Bakanlığı ve UNICEF ortaklığında yürütülen Çocuklar İçin Adalet Projesi kapsamında çocukların uygun koşullarda ifade ve beyanlarının alınması için geliştirilen standartlar çerçevesinde 23 il ve 25 adliyede toplam 31 teknik donanımlı ve SEGBİS uyumlu Çocuklarla Adli Görüşme Odası (ÇAGO) kurulmuştur. Bu birimlerin Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler doğrultusunda başta çocuklar olmak üzere adli süreçte yer alan tüm kırılgan grupların ifade ve beyan alma işlemlerinde kullanılmasının gerekliliği ortaya çıkmıştır. Böylelikle ÇAGO'ların kapsamı genişletilmiş, öncelik adalet sistemi ile ilişki halinde olan çocuklara verilmek kaydıyla, kırılgan grupta yer alan diğer mağdurlara da hizmet verebilecek bir yapı olarak Adli Görüşme Odaları'na (AGO) dönüştürülmüştür⁷¹². AGO'ların kurulmasındaki amaç ÇİM'lere alternatif yaratmak değildir⁷¹³. AGO ve ÇİM birbirini tamamlayan ve destekleyen hizmet modelleridir⁷¹⁴. ÇİM'lerin kapsamında olmayan çocuklara ve diğer mağdurlara hizmet verilmesi amacıyla oluşturulmuş bir modeldir.

Adalet sistemi içerisinde özel ortamlarda ifade ve beyanın alınması gerektiğine veya fail ile yüz yüze gelmesinde sakınca bulunduğu değerlendirilen; öncelikli olarak, tanık ve suça sürüklenen çocukların, cinsel suç ve aile içi şiddet suçu mağdurları ile diğer kırılgan gruba dâhil mağdurların ifade ve beyan işlemlerini, ikincil örselenme riskini azaltarak gerçekleştirilmek üzere kurulmuştur⁷¹⁵. Hizmetten mağdur, tanık ve suçlu çocuklar, cinsel suç ve aile içi şiddet mağdurları, diğer kırılgan gruba mensup mağdurlar (engelli, yaşlı, göçmen

⁷¹¹ Sarıca, A.D, Coşkun, U.H. (2020). s.6.

⁷¹² Koçyıldırım, G. (2018). s.5.

⁷¹³ Sarıca, A.D, Coşkun, U.H. (2020). s.7.

⁷¹⁴ Adalet Bakanlığı 176 No'lu Genelge.

⁷¹⁵ Aydın, M. (2018). s.41.

vb.), şüpheli veya sanıkla yüz yüze gelmesinde sakınca bulunduğu değerlendirilen mağdurlar yararlanabilmektedir⁷¹⁶.

Adil, etkili ve insancıl bir hukuk sisteminde, adli işlemlerle karşı karşıya gelen tüm öznelerin insan onuruna yaraşır bir şekilde muamele görmesi ve bu süreçte özel ihtiyaçlarının dikkate alınması esastır. Bilhassa ceza muhakemesinde genellikle sanık haklarına verilen önem nedeniyle zaman zaman diğer öznelerin (mağdurlar, tanıklar vs.) adli sürecin karmaşıklığı ve sertliği nedeniyle maruz kaldıkları ikincil etkiler göz ardı edilebilmektedir. Çocuklar, kadınlar, yaşlılar, engelliler, mülteciler ve benzeri özel ihtiyaç sahibi bireyler süreç içerisinde daha da olumsuz bir etkiye maruz kalabilmekte, çeşitli düzeylerde ayrımcılığa uğrayabilmektedirler. Bu durumun en aza indirilmesi için geliştirilen uluslararası ilke ve standartlarda da bu kişi ve grupların birden çok kez ifade vermelerini engelleyecek, karşı karşıya gelmelerinin sakıncalı olduğu kişilerden uzak durmalarını sağlayacak, esenliklerini ve ihtiyaçlarını gözeterek adli sürecin olumsuz etkilerinden korunmalarını sağlayacak ‘özel ortamların’ oluşturulması önerilmektedir. Adli Görüşme Odaları bu amacı gerçekleştirmek için oluşturulmuştur⁷¹⁷.

AGO’ların işleyişi ile ilgili mevzuat hükümleri Adalet Bakanlığı tarafından çıkarılan 24/02/2017 tarihli Adli Görüşme Odaları Yönetmeliğinde yer almaktadır.

Adalet Bakanlığı Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Daire Başkanlığı’nın 01/04/2021 gün ve 18/385 sayılı 176 No’lu Adli Görüşme Odaları konulu Genelgesi ile 30/04/2021 tarihli Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği’nin 47 vd. maddelerinde adli görüşme odalarına ilişkin hükümler getirilmiştir. Söz konusu yönetmelik, AGO’ların işleyişine ilişkin 24/02/2017 tarihli yönetmelik hükümlerinin kaldırıldığına ilişkin bir düzenleme içermemektedir. Bu nedenle önceki yönetmeliğin de yürürlükte olduğu söylenebilecektir. Ancak sonradan yürürlüğe giren ve aynı konuda hükümler içeren ADMHY’nin 2017 tarihli yönetmelik hükümlerini zımni olarak yürürlükten kaldırdığı kanısındayız. Bu nedenle AGO’larla ilgili açıklamalarımızı ADMHY hükümlerine göre yapacağız.

⁷¹⁶ Öztürk, A. B., Kayadibi, B., Taşdemir, D. (2021). “Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü Kapsamında Gerçekleştirilen Uygulamalara Yönelik Bir Değerlendirme”, *Sosyal Hizmet Dergisi*, S. 2 s. 97

⁷¹⁷ Koçyıldırım, G. (2018). s.6.

Gerek 2017 tarihli Yönetmelikte gerekse de ADMHY’de AGO’lara ilişkin bir tanım yoktur. ADMHY’nin 47. maddesi *“ifade ve beyanının özel ortamda alınması veya fail ile yüz yüze gelmesinde sakınca bulunduğu değerlendirilen kişilerin ifade ve beyanlarının adli görüşmecisi aracılığıyla özel ortamda alınabilmesi amacıyla adli görüşme odaları kurulur”* hükmüne yer vermektedir. Bu hüküm AGO ile ilgili bir tanım niteliğinde değilse de amacını ve yöntemini vurgulamaktadır.

Genel yaklaşım ilkeleri, amacı ve çalışma usulleri dikkate alınarak AGO, *“adalet sistemi içerisinde olan çocuklar ve kırılgan grupta yer alan mağdurlar için ikincil mağduriyeti önlemeyi, başta ifade ve sorgu olmak üzere adli sürecin olumsuz etkilerini azaltmayı ve yapılan işlemlerin yaş, gelişim, ruhsal durum ve benzeri etkenlerin de dikkate alınarak gerçekleştirilmesini sağlamayı hedefleyen, teknolojik ekipman ile donatılmış adliye içerisindeki güvenli alanlar”* olarak tanımlanmaktadır⁷¹⁸.

ADMHY’nin 4/1-ç. maddesinde yer alan tanımlarda, adli görüşme; *“mahkemelerden veya Cumhuriyet başsavcılıklarından adli görüşme odasına yönlendirilen dosyalardaki kişilerle adli görüşme odalarında yaşlarına ve içinde bulundukları duruma uygun şekilde adli destek görevlisi aracılığıyla yapılan görüşme”* olarak tanımlanmaktadır.

AGO’da yapılacak temel işlem adli destek görevlisi aracılığıyla ifade veya beyan alınması, yani adli görüşmedir. AGO, yetişkinler için temelde mağdurun beyanının alınması işlemlerinde, çocuklar açısından ise başta ifade ve beyan olmak üzere çocuğun hazır bulunabileceği tüm adli işlemler için kullanılabilir. Örneğin, ifade ve beyanın yanı sıra çocukla yapılacak bir sosyal inceleme görüşmesi için de AGO’nun kullanılması mümkündür. İstisnai durumlarda AGO’nun yetişkinlere yönelik diğer adli işlemler için de kullanılması mümkündür. Zira AGO’nun temel amacı ilgililerin adalet sisteminin zorluklarına

⁷¹⁸ Koçyıldırım, G. (2018). s.7. Başka bir tanıma göre AGO; *“adliyenin yetişkinlerin yoğunluklu bulundukları ana bölümlerinden uzak ve bağımsız bölümünde bulunan, yetişkinler için olan giriş ve çıkışlardan ayrı bir yerden girilen, ifade alma odası, teknik oda (dinleme odası) ve bekleme odası gibi üç ayrı odadan oluşan, adli görüşmecisi çocukla görüşürken mahremiyet ve gizliliği sağlamaya elverişli, kayıt ve izlemeyi, yargılamanın diğer aktörleri tarafından adli görüşmecisi aracılığıyla çocuğa soru yöneltmeyi mümkün kılan fiziksel koşullara ve teknik donanımına haiz güvenli ve izole birimdir.”* (Atılğan, E.Ü., Yağcıoğlu, S., Çavdar, Y. (2014). **Çocuklarla Adli Görüşme İçin Rehber**, Ankara, UNICEF Yayını. s.8.)

karşı korunmasıdır⁷¹⁹. Çocuklar, cinsel suç mağdurları, aile içi şiddet suçu mağdurları ile kırılğan gruba dâhil diğer mağdurlara yönelik adli işlemler AGO'da yapılabilir⁷²⁰.

3.4.3.11.3.2. Adli görüşme odalarının amacı

AGO'nun temel amacı; mağdurun adli süreçte ikincil mağduriyetinin önlenmesi, korunma ihtiyacının karşılanması ile adli süreç için gerekli olan delilleri doğru ve kaliteli şekilde temin etmek olarak özetlenebilir. Bununla birlikte AGO'ların kuruluş amacı ve ADMHY'nin çeşitli hükümleri incelendiğinde, AGO'nun amacı olarak söylenebilecek başka hususlar bulunmaktadır. Bunlar; ilgili kişilerin adli süreç içerisinde fazladan ifade veya beyan vermesinin önüne geçilmesi, mağdurlarla şüpheli ve sanıkların yüz yüze gelmesinin engellenmesi ve aynı zamanda güvenlik ve mahremiyet haklarının güvence altına alınması, karmaşık adli süreçlerin ilgililer üzerindeki dolaylı zararlarının en aza indirilmesi, görüşme öncesi ve sonrasında ilgililerin bir uzmanın yardımından yararlanması ve süreç hakkında tam ve eksiksiz olarak bilgilendirilmesi, görüşmeye konu olayla ilgili olsun ya da olmasın, koruma ihtiyaçlarının belirlenmesi ve ilgili hizmetlere yönlendirmenin sağlanması, ifade ve beyanın daha güvenli bir ortam ve yöntemle alınması neticesinde delil kalitesinin yükseltilmesi ve tüm taraflar için daha adil bir yargılamanın hayata geçirilmesidir⁷²¹.

3.4.3.11.3.3. Adli görüşme odalarının fiziksel yapısı

Adli görüşme odaları adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüğü bünyesinde bulunan hizmet birimleridir. Bu odalar en az üç bölümden oluşur⁷²². Bu bölümler; bekleme odası, görüşme odası ve gözlem odasıdır (ADMHY 47, 48)⁷²³.

Bekleme odası, görüşme yapılacak kişilerin ve diğer ilgililerin işlem öncesinde bekleyeceği, işleme hazırlanacağı ve gerektiğinde avukatıyla birebir

⁷¹⁹ Koçyıldırım, G. (2018). s.8.

⁷²⁰ Adli görüşme odalarının faaliyete geçmesinden sonra bu odaların etkinliği konusunda çalışma için Bkz. Sarıca, A.D, Coşkun, U.H. (2020). s. 1 – 26.

⁷²¹ Koçyıldırım, G. (2018). s.10, 11.

⁷²² Sarıca, A.D, Coşkun, U.H. (2020). s.7.

⁷²³ Nazlıer Keser, E. N., Tekin, S. P. (2021). “Adli Süreçle Karşılaşmamış Bireylerin Adli Süreç ve Adli Sosyal Hizmet Konusundaki Bilgi Eksikliklerinin Tespit Edilmesi ve Geliştirilmesi”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl 9, Sayı 121, s. 183.

görüşme yapacağı çok amaçlı adli görüşme odası bölümüdür⁷²⁴. Görüşme yapılacak kişi ile karşılaşmasında sakınca bulunan kişiler hiçbir şekilde bekleme odasına alınmaz; bu kişilerin işlem sırasında hazır bulunabileceği durumlarda görüşme yapılan kişi ile karşılaşmaması için gerekli tüm tedbirler adli görüşmeci ve koordinatör tarafından alınır. Bu konuda gerektiğinde güvenlik güçlerinin yardımına başvurulabilir. Bekleme odasıyla görüşme odası fiziki olarak bir evin çocuk odası referans alınarak düzenlenmiştir. Bu kapsamda olmak üzere yazı tahtası, oyuncaklar, boya kalemleri bulunmaktadır⁷²⁵. Adli görüşmecinin mağdurla ilk karşılaşması bekleme odasında olmaktadır⁷²⁶.

Görüşme odası, görüşme yapılan kişi ile adli görüşmecinin ses ve görüntü kaydı alınarak, görüşmenin birebir ve yüz yüze gerçekleştirildiği bölümüdür.

Gözlem odası, adli görüşme sırasında ilgili hâkim veya Cumhuriyet savcısı ile birlikte hazır bulunabilecek diğer ilgili kişilerin, adli görüşmeyi takip ettiği, adli görüşme odasındaki donanımın kontrol edildiği ve teknik cihazların yer aldığı bölümüdür.

Adli görüşme odalarında, mümkün olduğu ölçüde sağlanması gereken standartlar belirlenmiştir. Buna göre;

- a) Adli görüşme odasının, kurulduğu binanın kolay ulaşılabilir bir bölümünde, mümkünse girişi ayrı bir kapıdan olacak şekilde ve kısıtlı alan düzenlemelerine uygun olarak yapılandırılması,
- b) Adli görüşme odasının bölümlerinin müdürlük içinde ve yan yana konumlandırılması,
- c) Her bir bölümün en az yirmi dört metre kare büyüklüğünde, ses yalıtımlı, aydınlık ve ferah olması,
- ç) Bekleme odasının, farklı kırılgan grupların ihtiyaçları dikkate alınarak tasarlanması, yetişkinler dışında çocuklarla görüşme yapıldığı hallerde çocuğun kendisini rahat hissetmesini sağlayacak oyuncak, boyama kiti, kâğıt-kalem, çizgi roman gibi materyallerin bulundurulması,

⁷²⁴ Şamar, B. ve Urhan, B. (2020). “Adli Görüşme Odalarında Suç Mağdurlarıyla Görüşme Yapan Adli Görüşmecilerin Deneyimlerinin İncelenmesi: Eskişehir Adliyesi.” *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 31(3), s. 937.

⁷²⁵ Nazlıer Keser, E. N., Tekin, S. P. (2021). s. 183.

⁷²⁶ Şamar, B. (2018). *Mağduriyet Bağlamında Adli Sosyal Hizmet ve Adli Görüşme Odaları: Eskişehir Örneği*. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. s.96.

d) Görüşme odasının, adli görüşme amacına uygun olarak mümkün olduğunca sade bir şekilde tasarlanması, gerektiğinde görüşme yapılan kişinin yaşına uygun bir şekilde kendisini ifade etmesini kolaylaştıracak oyuncak, yazı tahtası, boyama kalemleri, kâğıt-kalem gibi materyallerin bulundurulması,

e) Gözlem odasının, adli işlem sırasında hazır bulunabilecek kişilerin görüşmeyi rahatça takip edebileceği şekilde tasarlanması, odada Bakanlık tarafından kurulan aynı anda ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla kişilerin dinlenilmelerine imkân sağlayan sistem ve UYAP bağlantısı ile görüşmenin sesli, görüntülü ve yazılı kaydı için gerekli teknik donanımın bulunması gereklidir.

3.4.3.11.3.4. Adli görüşme odalarının işleyişinin temel ilkeleri

AGO'lerden öncelikli olarak mağdur, tanık ve suça sürüklenen çocuklar yararlandırılır ve çocuklarla ilgili her türlü eylem ve işlemlerde çocuğun yüksek yararı öncelikli olarak dikkate alınır⁷²⁷. AGO'ların belli gün ve saatlerinin çocuklara ayrılması ilgili müdürlük tarafından yerine getirilir (ADMHY 52).

Yönetmeliğin 51. maddesinde adli görüşmenin yürütülmesine ilişkin esaslar belirlenmiştir. AGO'ların Cumhuriyet savcısı veya hâkim tarafından ifade ve beyanının özel ortamda alınması gerektiği veya fail ile yüz yüze gelmesinde sakınca bulunduğu değerlendirilen kişiler için kullanılması esastır⁷²⁸. Bu kapsamda olmak üzere mağdur ve tanıklar ile adli sürece dâhil olan çocukların yanı sıra özellikle cinsel suç mağdurları ile kırılgan gruba dâhil diğer suç mağdurlarının ifade ve beyanlarının alınmasında kullanılır.

Adli görüşme odalarının kullanılmasına, adli destek planında yer alan öneri veya adli destek görevlisinin, görüşme yapılacak kişinin, vekilinin, müdafinin talebi üzerine ya da resen ilgili hâkim veya Cumhuriyet savcısı tarafından karar verilebilir.

AGO'lar hukuk mahkemelerinde de kullanılabilir. Hukuk davalarında taraf veya tanık olarak yer alan ve diğer tarafla yüz yüze gelmesinin veya duruşma ortamında bulunmasının örseleyici olduğu değerlendirilen kişilere ilişkin işlemler hâkimin uygun görmesiyle adli görüşme odasında gerçekleştirilebilir.

⁷²⁷ Aydın, M. (2018). s.42.

⁷²⁸ Aydın, M. (2018). s.43.

AGO süreci boyunca görüşme yapılan kişinin yaş, cinsiyet ve gelişim özellikleri göz önünde bulundurulur. Görüşme yapılan kişinin herhangi bir nedenle ayrımcılığa tâbi tutulmamasına dikkat edilir. Kişinin güvenliği ve temel ihtiyaçları için gerekenlerle damgalanmasına yol açabilecek eylemlerin engellenmesi için gereken tedbirler alınır. Bu kapsamda görüşme yapılan kişinin yüz yüze gelmesinde sakınca bulunduğu değerlendirilen kişilerle karşı karşıya getirilmemesine önem verilir.

Adli görüşme odalarında gerçekleştirilecek iş ve işlemlerde görüşme yapılan kişinin; yaşına ve gelişim durumuna göre hakları ile süreç hakkında bilgilendirilmesi, sürece etkin katılımının sağlanması, gizlilik ilkesine ve kişilik haklarına aykırı olmadıkça ailesinin veya kanuni temsilcisinin de sürece dâhil edilmesi, korunma ve desteklenme ihtiyacının tespiti hâlinde ilgili kurumlara yönlendirilmesi hususlarına dikkat edilir.

AGO'da cinsel suç mağdurlarının beyanlarının alınması sırasında müdürlüğün iş ve personel durumu dikkate alınarak mağdurun talep ettiği cinsiyete sahip adli görüşmeci görevlendirilebilir. Ayrıca mağdurun beyanına tekrar başvurulması hâlinde, mümkünse aynı adli görüşmecinin görevlendirilmesi sağlanır.

Tüm iş ve işlemler görüşme yapılan kişinin örselenmesini engelleyecek şekilde mümkün olan en kısa sürede gerçekleştirilir. Bu durum, işlemlerin bir an önce bitirilmesi anlamına gelmemekte, işlemlere gerekli zamanın ayrılmasını ancak gereksiz yere uzatılmamasını vurgulamaktadır.

Gerçekleştirilen çalışmalar ile tutulan kayıt ve raporların gizliliğine riayet edilmelidir.

3.4.3.11.3.5. Adli görüşme odasında işlem yapılmasına karar verme süreci

Soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı, kovuşturma evresinde mahkemece, resen ya da adli destek planında yer alan öneri veya adli destek görevlisinin, görüşme yapılacak kişinin, vekilinin veya müdafinin talebi üzerine adli işlemin, ifade, beyan ya da sorgu işleminin AGO'da yapılmasına karar verilebilir⁷²⁹.

⁷²⁹ Koçyıldırım, G. (2018). s.35.

Adli işlemin AGO'da yapılmasına karar verecek merciin bu kararı belli kriterlere göre vermesi gerekir. Çocuklar söz konusu olduğunda AGO'nun gerekliliğini varsaymak ve her durumda çocuğun yüksek yararı gereğince AGO'yu kullanmak gerektiği söylenebilir⁷³⁰. Bu yorum ayrıca CMK'nın 236. maddesi uyarınca suç nedeniyle psikolojisi bozulmuş olan çocuğun bu suça ilişkin soruşturma ve kovuşturmada bir kere dinlenebileceği kuralına ve bu çerçevede çocuğun süreci en az zararla atlmasına yönelik hükümlerle de uyumlu olacaktır. Suça sürüklenen çocuklar bakımından yapılacak değerlendirmede; çocuğun içinde bulunduğu özel durum ve ihtiyaçları, suçun tipi, suçun çocuk üzerindeki muhtemel etkileri ve mahkemede ifade vermesi halinde ortaya çıkabilecek muhtemel riskler, çocuğun (ve eğer çıkar çatışması yoksa yasal temsilcisinin) görüşleri dikkate alınarak karar verilmelidir⁷³¹.

Yetişkiye ilişkin adli işlemin yapılmasında AGO'nun kullanılmasına gerek olup olmadığı konusunda değerlendirme yapılırken dikkate alınması önerilen kriterler şunlardır⁷³²:

Kişinin yaşı, cinsiyeti ve bedensel kapasitesi nedeniyle ya da bunlardan bağımsız olarak içinde bulunduğu genel duruma veya davaya konu suçun niteliği, olayın işleniş biçimi, kamuoyunda yarattığı etki vb. bir nedenle kişiyi olumsuz etkileyen bir risk faktörü, psikolojisini bozan bir durum (CMK 236) ya da 'kırılganlık' olup olmadığı, bu kırılganlık durumunun kişinin hazır bulunmasına ya da ifade vermesine engel teşkil edip etmediği, kovuşturma aşamasında kişinin duruşmada hazır bulunması ya da dinlenilmesinin yaratacağı zarar ile duruşmanın aleni ve yüze karşı yapılmasıyla korunan haklardan elde edilecek yarar arasında orantılılık ile beyanın alınmasının AGO'da alınması ile söz konusu zararın giderilip giderilmeyeceği dikkate alınmalıdır.

3.4.3.11.3.6. Adli görüşme odasındaki görevlilerin görevleri

Adli görüşme odasında; görüşmeyi veya adli işlemi yapacak adli görüşmeciler, AGO koordinatörü ve teknik personel görev alır. Adli görüşmecinin ve koordinatörün görevleri ADMHY'nin 49 ve 50. maddelerinde düzenlenmiştir.

⁷³⁰ Koçyıldırım, G. (2018). s.35.

⁷³¹ Koçyıldırım, G. (2018). s.31.

⁷³² Koçyıldırım, G. (2018). s.36.

Adli görüşmeci AGO'da görüşmeyi yapacak kişidir. ADMHY'nin 50. maddesine göre AGO'da görev alan adli görüşmecinin görevleri şunlardır:

- a) UYAP üzerinden dosya bilgilerinin kendisine iletilmesi ile birlikte görüşme yapılacak kişinin dosyasını gerekli işlemlerin gerçekleştirilmesini sağlayacak şekilde önceden incelemek,
- b) Görüşme yapılacak kişinin menfaatine ve çocuğun üstün yararına aykırı olmadıkça ailesi, kanuni temsilcisi, müdafii veya vekili ya da gerektiğinde Cumhuriyet savcısı veya hâkim ile irtibata geçmek, süreç hakkında bilgi vermek ve gerekli görülen hallerde işlem öncesinde ön görüşme yapmak⁷³³,
- c) Engellilik, kronik hastalık gibi özel durumları veya tercüman ihtiyacı olan kişiler ve aileleri için müdürlükçe gerekli imkânların sağlanmasını talep ve takip etmek, gerektiğinde durumu müdür, ilgili hâkim veya Cumhuriyet savcısının bilgisine sunmak,
- ç) Görüşme yapılacak kişinin adli görüşme odasına gelişinden ayrılışına kadar kendisine eşlik etmek, gerektiğinde güvenlik güçlerinin ve diğer personelin yardımını almak,
- d) Görüşme öncesinde görüşme yapılacak kişiyi ve gerekli hallerde ailesini görüşmeye hazırlamak ve temel ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamak,
- e) Mahkemeler veya Cumhuriyet başsavcılığı tarafından adli görüşme odasına yönlendirilen kişilerle adli görüşme yapmak,
- f) Adli görüşme sırasında hâkim, Cumhuriyet savcısı, müdafii, vekil veya diğer ilgililerce, Bakanlık tarafından kurulan aynı anda ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla kişilerin dinlenilmelerine imkân sağlayan sistem kullanılarak iletilen soruları görüşme yapılan kişiye uygun ve anlaşılabilir bir dille aktarmak ve rahat bir şekilde cevap vermesini sağlamak,
- g) Görüşme yapılan kişinin, korunma veya desteklenme ihtiyacı içinde bulunduğu tespiti hâlinde, durumu ilgili kurum, kuruluş veya adli mercilere bildirmek,

⁷³³ Şamar, B. (2018). s.97.

- ğ) Yargılama için gerekli olabilecek ve görüşme sırasında dikkat çeken hususları, görüşme yapılan kişinin genel durumunu, beden dilini, sorulan sorulara verdiği farklı tepkileri de içeren adli görüşme raporunu verilen süre içinde mahkeme veya Cumhuriyet savcısına sunmak,
- h) Adli görüşme odasının işleyişine ilişkin mevzuat ve uygulamada yaşanan sorunlar ile çözüm önerileri ve iyi uygulama örneklerini bu hizmetten faydalanan kişilerin görüşlerini de dikkate alarak gerektiğinde müdüre bildirmek,
- ı) Mevzuatla veya müdür, ilgili hâkim ya da Cumhuriyet savcısı tarafından verilen diğer görevleri yerine getirmek.

AGO Koordinatörü adli görüşme odasındaki iş ve işlemleri koordine etmek üzere görevlendirilen kişidir.

ADMHY'nin 49. maddesine göre AGO koordinatörünün görevleri şunlardır:

- a) Hizmet kalitesi standartlarını gözetmek, adli görüşme odasının düzenli ve etkin şekilde işlemesini sağlamaya yönelik tedbirlerin alınmasını müdüre bildirmek,
- b) Mahkeme veya Cumhuriyet başsavcılığı tarafından görüşme yapılması istenilen kişiler için UYAP ekranında gerekli kayıtları oluşturarak güncellemeleri ve takibini yapmak,
- c) Görüşmelerin belirli bir düzen içinde gerçekleşmesi için gerekli işlemleri yapmak,
- ç) Görüşme öncesinde ilgili hâkim, Cumhuriyet savcısı, müdafî, vekil, adli görüşmeci, yazı işleri personeli ve teknik personel arasında koordinasyonu sağlamak,
- d) Mahkeme ve Cumhuriyet başsavcılığı tarafından yapılan adli görüşme taleplerini müdüre ve ilgili adli görüşmeciye aktarmak,
- e) Acil hallerde adli görüşme odalarının kullanımı ile ilgili gerekli düzenlemeleri yapmak ve ilgili mercilerin koordinasyonunu sağlamak,
- f) Görüşmenin verimli ve güvenli geçmesi için gereken tedbirleri almak, bu konuda gerektiğinde güvenlik güçlerinden yardım istemek ve görüşme

sonrasında ilgili dosyanın mahkeme veya Cumhuriyet savcısına gönderilmesini sağlamak,

- g) Görüşme yapılan kişi ve yakınlarını, istemeleri hâlinde görüş ve önerilerini iletebilecekleri yöntem ve merciler konusunda bilgilendirmek,
- ğ) Mevzuatla ya da müdür tarafından verilen diğer görevleri yerine getirmek.

2017 tarihli AGOY'nin 4/j maddesi AGO'da çalışan, video kaydı, ses kaydı, internet bağlantısı, SEGBİS bağlantısı ve benzeri teknik konularda destek sağlayan kişi durumundaki teknik personeli ve görevlerini tanımlamıştı. Ancak 2021 tarihli ADMHY bu konuda bir düzenleme getirmemiştir.

3.4.3.11.3.7. Adli görüşme odasında işlem süreci

AGO'da yapılacak adli görüşmeye dair süreç ADMHY'nin 53 vd. maddelerinde düzenlenmiştir. Mahkeme, hâkim ya da Cumhuriyet savcısı AGO'nun gerekliliğini, görüşmenin tipi ile süresini tespit ettikten sonra, yazı işleri personeli vasıtasıyla UYAP sistemi üzerinden AGO'dan randevu alma işlemi gerçekleştirilir⁷³⁴. Bu işlem yapılırken kalem personeli AGO koordinatörü ile de irtibata geçmeli ve AGO'nun uygunluk durumunu kontrol etmelidir. AGO istenen zamanda uygun değilse, görüşmenin yapılabileceği en yakın tarih tespit edilir⁷³⁵.

Görüşme tarihinin belirlenmesinden sonra AGO koordinatörü, ilgili personel (teknik, kâtip vs.) ve görüşme gününde nöbetçi olan adli görüşmeciyeye haber vererek görüşme gün saatinde hazır olmalarını sağlar.

AGO randevusunun alınmasının akabinde, görüşme yapılacak kişinin ilgili usûl hükümlerine göre davet edilmesi gerekir. ADMHY'nin 54/2. maddesine göre kovuşturma aşamasında çıkarılan davetiyede ifadenin adli görüşme odasında alınacağı belirtilir. Davetiyeye adli görüşme odasındaki süreç hakkında bilgilendirici metin veya broşür konulabilir.

Kendisine yapılan görevlendirmeyi öğrenen adli görüşmeci, yapacağı işin kapsamını anlamak için dosyayı inceler (ADMHY 55).

⁷³⁴ 176 No'lu Genelge m.11.

⁷³⁵ Öztürk, A. B., Kayadibi, B., Taşdemir, D. (2021). s. 96.

Adli görüşmeci dosyayı inceledikten sonra, kendisini görevlendiren Cumhuriyet savcısıyla (ADMHY 53/2) planlama toplantısı yapar. Bu toplantıda; yapılacak görüşmenin içeriği, istenen bilgilerin niteliği ve sorulması muhtemel sorular ile özellik arz eden konularda karşılıklı görüş alış verişi yapılır. Planlama toplantısı, özellikle ‘görüşmeyi yöneten’ ve ‘görüşmeyi yapan’ iki çok önemli tarafın görüşme öncesinde bir araya gelmesini temin etmeyi ve ortak bir anlayışa ulaşılmasını hedefler. Böylelikle, görüşme öncesinde her iki taraf da ortaya çıkması muhtemel durumlar ve istenen bilgi konusunda ortak bir fikre sahip olacak, görüşme mümkün olduğunca az kesintiye uğrayacak ve akışı bozulmayacaktır⁷³⁶.

ADMHY hakim ile adli görüşmecinin ön görüşme yapmasına ilişkin bir düzenleme getirmemiş ise de Cumhuriyet savcısıyla yapılacak görüşmenin benzerinin hakim ile de yapılması gerekli ve yararlıdır.

ADMHY’nin 55. Maddesi görüşme yapılacak kişinin aleyhine olmadıkça, kişinin kanuni temsilcisiyle ve gerektiğinde müdafii veya vekiliyle de ön görüşme yapabileceğini hükme bağlamıştır. Bu hüküm adli görüşmecinin görüşme yapacağı kişinin kanuni temsilcisi, müdafii veya vekiliyle görüşme yapmasını düzenlemesi bakımından olumlu ise de bunun “*görüşme yapılacak kişinin aleyhine olmaması*” veya “*gerektiğinde*” gibi sözlerle adli görüşmecinin ihtiyarına bırakılması yerinde olmamıştır. Adli görüşmecinin her durumda kişinin kanuni temsilcisi, vekili veya müdafii ile görüşmesi gerekir. Bu kişiler görüşme yapılacak kişinin haklarını savunan kişilerdir. Aksi düşünülse dahi görüşme yapılacak kişinin içinde bulunduğu durumu adli görüşmeciye göstermesi bakımından yararlı olacaktır.

Görüşme yapılacak kişinin ya da diğer ilgililerin daveti ve planlama toplantısıyla birlikte AGO öncesi aşama son bulur ve bu kişilerin adliyeye gelmesi ile birlikte AGO süreci başlar.

Görüşme yapılacak kişi AGO’nun bulunduğu adliyeye geldiğinde, görevlendirilen adli görüşmeci kendisine eşlik eder, kişiye yönelik güvenlik riski varsa güvenlik görevlilerinden yardım ister. Kişi AGO’ya ilk geldiğinde önce bekleme odasına alınır, AGO sürecine hazırlanır.

⁷³⁶ Koçyıldırım, G. (2018). s.37.

Görevlendirilen adli görüşmeci, bekleme odasına alınan kişiye AGO'da yapılacak işlem hakkında bilgi verir. Bu aşamanın temel amacı kişilerdeki stresi azaltmak, konuyla ilgili genel bilgi edinmelerini sağlamak ve varsa görüşme öncesinde bazı temel ihtiyaçları gidermek, diğer bir deyişle kişiyi görüşmeye hazırlamaktır.

Tüm hazırlıklar bittikten sonra adli görüşmeye⁷³⁷ geçilir. Adli görüşmenin içeriği bakımından yapılmış çalışmalar bulunsa da bunlar yeterli içerikte değildir⁷³⁸.

Adli görüşme görevlendirilen adli görüşmeci tarafından yapılır. Hâkim ya da Cumhuriyet savcısı, istisnai hallerde genel usullere göre AGO'da direkt görüşme yapabilir. Ancak esas olan adli görüşmenin adli görüşmeci tarafından yapılmasıdır.

Adli Görüşme, AGO'nun görüşme odasında yapılır. Görüşme, ilgili mevzuat hükümlerine göre sesli ve görüntülü olarak kayda alınır ve UYAP sistemine kaydedilir. Ayrıca, yapılan usuli işlemler için tutanak tutulur.

Ön görüşme bittikten ve görüşme hazırlıkları tamamlandıktan sonra görüşme yapılacak kişi görüşme odasına alınır. Görüşme sırasında bu bölüme görüşme yapılacak kişi ve adli görüşmeciyle gerekmesi halinde tercüman dışında kimse alınmaz (ADMHY 56/2-a). Ancak kendisini daha rahat ifade edebilmesi amacıyla görüşme yapılan kişinin talebi veya adli görüşmecinin önerisi, ilgili hâkim ya da Cumhuriyet savcısının uygun görmesi üzerine, mağdurun kendi seçtiği bir kişi işlem sırasında mağdura eşlik edebilir (ADMHY 5/2-b). Bu kişinin görüşmeye müdahale etmemesini sağlayacak önlemler (örneğin görüşülen kişinin arkasında, onun göremeyeceği şekilde oturması gibi) alınmalıdır. Görüşmeyi takip edebilecek kişiler (duruşma ya da işlemde hazır bulunabilecek kişiler) görüşmeyi duruşma salonu ve/veya gözlem odasından takip ederler.

⁷³⁷ Adli görüşme; mahkemelerden veya Cumhuriyet başsavcılıklarından adli görüşme odasına yönlendirilen dosyalardaki kişilerle adli görüşme odalarında yaşlarına ve içinde bulundukları duruma uygun şekilde adli destek görevlisi aracılığıyla yapılan görüşmedir. (ADMHY 4/1-ç).

⁷³⁸ Çocuklarla yapılacak adli görüşmeler için hazırlanan rehber için Bkz. Ümit Atılğan, E., Yağcıoğlu, S., Çavdar, Y. (2014). *Çocuklarla Adli Görüşme İçin Rehber*, Ankara: UNICEF Yayını. Çocuklarla yapılacak adli görüşme bakımından protokol önerisi için Bkz. Ermağan Çağlar, E., Türk, T. (2019). "İstismara Maruz Kalan Çocuklarla Adli Görüşme: NICHD Protokolü Önerisi" *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Yıl 11, Sayı 38, Nisan 2019, s.393 – 412. Olası senaryolar üzerinden yazılmış adli görüşme örnekleri için Bkz. Foto Özdemir, D. vd. (2018). *Kırılğan Gruplar, Özellikli Durumlar ve Adli Görüşme Süreçleri*, Ankara: Adalet Bakanlığı Eğitim Kitabı.

Görüşme yapılan kişinin durumuna, olayın özelliğine göre adli tıp gibi farklı uzmanlık alanlarından kişilerin gerekmesi durumunda hâkim veya Cumhuriyet savcısı bu kişiyi görevlendirebilir. Bu şekilde görevlendirilen kişi yapılan görüşmeyi gözlem odasından veya duruşma salonundan izler (ADMHY 56/3,4)⁷³⁹. Bu hüküm gereken durumlarda farklı alanlardan uzmandan yararlanma bakımından yerinde ise de eksiktir. Zira söz konusu hüküm uyarınca görüşmeye çağrılan uzman görüşmeyi yapan değil izleyen ve gereken durumlarda adli görüşmeci aracılığıyla soru soran kişi durumundadır. Oysa ağır engellilik gibi çok özellikli durumlarda adli görüşmecinin bilgi ve becerisi adli görüşmeyi yapmaya yeterli olmayabilir. Böylesi durumlarda adli görüşmenin doğrudan belirlenen uzman aracılığıyla yapılması imkânı benimsenmelidir.

ADMHY'nin 56/5 maddesi, CMK'nın 68/3 maddesinde düzenlenen tarafların uzman yardımından yararlanma imkânına paralel bir hüküm getirmiştir. Bu hüküm uyarınca, yargılamanın tarafları, yapılacak adli görüşmeyi izlemek ve adli görüşmeci veya kendisini hazır eden taraf aracılığıyla görüşme yapılan kişiye soru sorabilecektir.

Görüşmenin başlangıcında, Cumhuriyet savcısı veya hâkimin talimatıyla kamera kaydı başlatılır. Kayıtlı birlikte adli görüşmeciye kulaklıkla ya da mesajla görüşmeye başlayabileceği bildirilir⁷⁴⁰. Adli görüşmeci, adli görüşmenin başlatılabileceğinin kendisine aktarılmasından sonra ve görüşmenin hemen başında görüşme yapılacak kişiye görüşmenin niteliğini, yapılacak işlemleri, görüşmenin sesli ve görüntülü olarak aktarıldığını, görüşmenin kaydedilip kaydedilmediğini ve kimler tarafından takip edildiğini anlayabileceği bir dille anlatır.

Görüşmenin başlangıcında, görüşme yapılacak kişinin mağdur, şüpheli/sanık veya tanık olmasına göre; kimlik tespitine, haklarının anlatılmasına ilişkin işlemler usul hükümlerine uygun şekilde, adli görüşmeci tarafından yerine getirilir.

Görüşme, görüşme yapılan kişinin olaya ilişkin genel bilgi ve görgüsünü anlatmasını sağlayacak olaya ilişkin genel bir bilgilendirme ve açık uçlu bir soruyla başlatılır. Serbest öyküleme, yeniden ifade etme ve yansıtma gibi teknikler

⁷³⁹ Şamar, B. ve Urhan, B. (2020). s. 937.

⁷⁴⁰ Şamar, B. ve Urhan, B. (2020). s. 937.

kullanılabilir (ADMHY 57/2). Görüşme yapılan kişinin bu soruya yönelik anlatımları sırasında kural olarak sözü kesilmez. Daha sonrasında, planlama toplantısında öngörüldüğü biçimde yahut da ilgili hâkim ya da Cumhuriyet savcısının yönlendirmesiyle ek açıklattırıcı sorulara geçilir (CMK 59).

Hâkim, Cumhuriyet savcısı, müdafî, vekil ve diğer ilgililer, sorularını mikrofon veya ekran vasıtasıyla adli görüşmeyi gerçekleştiren adli görüşmeciye iletir. Adli görüşmeci, kendisine iletilen soruyu, sorunun özünü değiştirmeden, maddi gerçeğin ortaya çıkmasını sağlayacak şekilde ancak görüşme yapılan kişinin ikincil mağduriyetine yol açmadan, durumuna uygun bir dille aktarır⁷⁴¹, varsa ek soruları aynı usulle yöneltir. Ses aktarımının kontrolü hâkim veya mahkeme başkanı tarafından sağlanır. Adli görüşmecinin soruların özünü değiştirmeden sorduğundan emin olur ve gerektiğinde bu konuda uyarılarda bulunur.

Adli görüşmeci; görüşme boyunca görüşme yapılacak kişinin durumu, görüşmenin niteliği, süresi ve diğer hususları göz önünde bulundurarak genel mesleki bilgi ve tecrübesinin gerektirdiği teknikleri kullanır, sözlü ve sözsüz iletişim tekniklerinden yararlanır (ADMHY 57). Görüşme sırasında görüşme yapılan kişiyle arasındaki fiziksel mesafeyi ve teması kişinin durumunu gözeterek ayarlar.

Görüşmeyi takip eden Cumhuriyet savcısı, müdafî, vekil ve diğer ilgililer de görüşme yapılan kişinin örselenmesini engelleyecek şekilde gerçekleştirebilmesi için gereken azami özeni gösterirler (ADMHY 57/4).

Cumhuriyet savcısı ya da hâkimden gelen talimat üzerine adli görüşmeci, görüşme yapılan kişiye teşekkür ederek görüşmeyi sonlandırır, kendisinin sorusu olup olmadığını sorar ve varsa sorularını cevaplar.

Cumhuriyet savcısı ya da hâkimden gelen talimat üzerine kamera kaydı kapatılır.

Görüşme sonunda ifade ya da duruşma tutanağın bir örneği imzalanarak taraflara verilir veya sonradan tebliğ edilir. Eğer görüşme yapılan kişi okuma

⁷⁴¹ Nazlıer Keser, E. N., Tekin, S. P. (2021). s. 183.

yazma bilmiyorsa yahut da yaşı küçükse, tutanak içeriği kendisine ya da kanuni temsilcisine adli görüşmeci tarafından anlayacağı bir dille anlatılır⁷⁴².

3.4.3.11.4. Çocuk izlem merkezleri, üniversite çocuk koruma merkezleri ve adli görüşme odası arasındaki ilişki

Adli görüşme odaları ile çocuk izlem merkezleri birbirine benzer özellikler taşımakla birlikte aralarında bazı farklar bulunmaktadır. Bu iki hizmet modeli arasındaki farklar birbirlerine alternatif oluşturduklarını değil birbirlerini tamamladıklarını göstermektedir⁷⁴³.

Adli görüşme odaları çocuklar dâhil olmak üzere tüm kırılgan gruplara yönelik hizmet vermekteyken, çocuk izlem merkezleri sadece çocuklara hizmet vermektedir.

Adli görüşme odaları; suç tipine bakmaksızın tüm çocuklara hatta hukuk yargılamasındaki (örneğin velayet uyuşmazlığında) çocuklara da hizmet vermekteyken çocuk izlem merkezleri sadece cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçun mağduru olan çocuklara hizmet vermektedir.

Adli görüşme odaları gerek soruşturma aşamasında gerekse de kovuşturma aşamasında hizmet vermektedir. Hatta hukuk yargılamasının yapılması sırasında da adli görüşme odalarından yararlanmak mümkündür. Oysa çocuk izlem merkezleri sadece ceza muhakemesinin soruşturma evresinde hizmet vermek üzere oluşturulmuş birimlerdir⁷⁴⁴. 7188 sayılı Kanunla CMK'nın 236. maddesine eklenen 5. fıkra hükmü uyarınca, TCK'nın 103/2 maddesinde düzenlenen çocuğun nitelikli şekilde cinsel istismarı suçuna ilişkin olarak yapılan kovuşturma sırasında, çocuğun ifadesinin yeniden alınmasının gerekmesi durumunda da çocuk izlem merkezleri kullanılabilir.

Adli görüşme odaları, adliye binaları içerisinde yer alırken, çocuk izlem merkezleri hastanelerin içerisinde bir birim olarak hizmet verirler.

Adli görüşme odalarının işletilmesi, ihtiyaçlarının karşılanması Adalet Bakanlığı tarafından yerine getirilirken, çocuk izlem merkezlerinden sorumlu olan bakanlık, Sağlık Bakanlığıdır.

⁷⁴² AGO'da yapılan adli görüşmenin işleyişine dair Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan tanıtıcı film için Bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=XnDobNeytTY> (Erişim tarihi 01.09.2020)

⁷⁴³ 176 No'lu Genelge.

⁷⁴⁴ Sarıca, A.D, Coşkun, U.H. (2020). s.7.

Adli görüşme odaları ile çocukların ve mağdurların korunmasına yönelik hizmet veren diğer birimler birbirlerini tamamlayıcı hizmet modelleridir. Nitekim AGOY'un 28. maddesinin 2. fıkrasında; adli görüşme odalarının, aynı yerde bulunan çocuk izlem merkezi, üniversite çocuk koruma merkezi ve şiddet önleme ve izleme merkezi gibi kurumlarla işbirliği halinde çalışması gerektiğini, bu birimlerde görev alan uzmanlar arasında düzenli vaka toplantıları yapılarak uygulamanın istikrarlı bir şekilde işletilmesinin sağlanması ve bunun için gereken tedbirlerin alınmasını hüküm altına almıştır.

Çocuklara yönelik hizmet veren ve üniversitelerin bünyesinde bulunan çocuk koruma merkezleri de çocuk izlem merkezine benzer görevler yapmaktadır. Gerek çocuk izlem merkezleri gerekse de çocuk koruma merkezleri, mağdur çocukla ilgili adli işlemleri yapmanın yanı sıra çocuğun korunmasına ve tedavisine ilişkin işlemleri de yerine getirir. Bu bakımdan üniversitelerin bünyesinde bulunan çocuk koruma merkezleri de çocuk izlem merkezlerine benzer işlevler yerine getirmektedir.

4. İKİNCİL MAĞDURİYET, MUHAKEME İŞLEMLERİNİN NEDEN OLDUĞU İKİNCİLİK MAĞDURİYET, MAĞDURUN İKİNCİL MAĞDURİYETTEN KORUNMASI VE DESTEKLENMESİ

4.1. İkincil Mağduriyet Kavramı

Suç mağdurlarının birçoğu için yaşadıkları suç deneyim yaşamlarının dönüm noktasını oluşturur. Psikolojik örselenme ve yeniden suç mağduru olma tedirginliği içindeki mağdur suça karşı çeşitli tepkiler geliştirir. Özellikle şiddet suçlarının mağdurlarının yaşadığı travmanın etkisi onlarda varoluşsal bir şoka kendilerini ve dünyayı algılamadaki bozukluklara yol açabilir. Suçun tekrarlanmasından, kendisine ya da akrabalarına karşı intikam amaçlı girişmelere maruz kalmaktan kaygı duyar⁷⁴⁵.

Muhakeme sürecinin kendisi de sürece katılan herkes için örseleyicidir. Muhakemeye; şüpheli, sanık, mağdur veya tanık hatta bilirkişi olarak katılmak kişi üzerinde olumsuz etkiler bırakmaktadır. Suç sayılan bir fiilin işlendiği izlenimini veren halin ortaya çıkmasıyla başlayan ceza muhakemesi pek çok işlemin art arda yapılmasıyla ilerler. Yapılan her işlem, işleme katılan ve işlemi yapan kişiler üzerinde etkiler bırakır. Bu etki her zaman istenen bir etki değildir. Bazı durumlarda bırakılan etki kişiye zarar verici niteliktedir. Muhakeme faaliyetine katılan kişiler maruz kaldıkları işlemlerden kaynaklanan bu etkilerle baş etmek zorunda kalabilirler.

Muhakeme sürecinin yarattığı etki, mağdurlar bakımından daha özel anlam ve sonuçlar taşımaktadır. Muhakeme süreci mağdurlar üzerinde bazen o kadar etkili mağduriyetlere yol açar ki bu mağduriyetler suçtan dolayı doğrudan meydana gelen mağduriyetle yarışır hale gelir. Suç sayılan fiil nedeniyle hak ve menfaatleri doğrudan zarara uğrayan mağdur, bu mağduriyetinin giderilmesini beklerken aynı zamanda muhakeme faaliyetlerinin yol açtığı mağduriyetlerle de baş etmek zorunda kalır. Zira mağdur muhakeme organları bakımından bir delil aracıdır ve onda bulunan delilin elde edilmesi maddi gerçeğin ortaya çıkarılması bakımından gereklidir. Mağdur, muhakemenin ilerlemesiyle birlikte delil aracı

⁷⁴⁵ Priet, R. (2010). “Fachberatung für Kriminalitätsoffer Opferberatung in der Opferhilfe Land Brandenburg e.V.” In: *Hartmann, Jutta, ado e.V. (Hrsg.) Perspektiven professioneller Opferhilfe*. s.156.

olmasının yol açtığı işlemlere maruz kalır (beyanın alınması, vücudunun muayenesi vb.). İşte bu işlemler mağdurda farklı ve yeni mağduriyetlere yol açar.

İkincil mağduriyet kavramı temelde iki anlama gelebilir. Bunlardan ilki; şiddet içeren bir suçu, suç mahallinde gören, bu suça tanık olan kişinin, işlenen suça tanık olmaktan kaynaklanan kişisel mağduriyeti veya kişinin bir yakının suçtan doğrudan doğruya mağdur olmasından kaynaklanan mağduriyetidir. İkincisi ise suçtan doğrudan doğruya mağdur olan kişinin, suçun soruşturulması ve kovuşturulması için yapılan adli işlemlerden ve bütün suç sonrası süreçten kaynaklanan mağduriyetidir. Bu anlamıyla ikincil mağduriyet, asıl mağduriyete yol açan suça ilişkin adli süreçlerde kişinin sahip olduğu hakların ihlal edilmesiyle ortaya çıkmaktadır⁷⁴⁶. İkincil mağduriyet; suç mağdurlarının yaşadıkları ilk mağduriyet yani suçun oluşturduğu mağduriyetten sonra, toplumdan veya devlet kurumlarından gördükleri tepki ve muamelelerin; sosyal, psikolojik ya da ekonomik anlamda, kendilerinde travma yaratması durumudur⁷⁴⁷. Biz bu çalışmada, ikincil mağduriyet kavramını bu ikinci anlamı ile inceleyeceğiz. Bir başka anlatılma suça tanık olmaktan veya bir yakınının suç mağduru olmasından kaynaklanan mağduriyet çalışmamızın konusunu teşkil etmeyecektir.

İkincil mağduriyet kavramı ilk olarak 1980’li yıllarda ortaya atılmıştır. Bu kavramdan ilk kez bahseden kişi olarak Martin Symonds gösterilmektedir⁷⁴⁸. Symonds ikincil mağduriyeti; suçtan doğan mağduriyet sonrasında mağdurun onaylanma ve destek ihtiyacının karşılanmaması, ilgili otoriteler ve çalışanlar tarafından olumsuz, yargılayıcı ve mağduriyetini reddedici bir tutum görmesi olarak tanımlamıştır⁷⁴⁹.

Birleşmiş Milletler ikincil mağduriyeti; “suç teşkil eden fiilin doğrudan sonucu olarak değil, kurumların ve bireylerin mağdura yönelik işlemleri sonucunda ortaya çıkan mağduriyet” olarak tanımlamaktadır⁷⁵⁰.

⁷⁴⁶ Orth, U.(2002). “Secondary Victimization of Crime Victims by Criminal Proceedings”, *Social Justice Research*, 15 (4), s.314.

⁷⁴⁷ Erzurumluoğlu, B. (2013). s.77.

⁷⁴⁸ Tekin Babuç, Z. (2020). “Ceza Adalet Sistemi İçerisinde Mağdur Çocukların İkincil Mağduriyeti”, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 23 (2), s.323.

⁷⁴⁹ Aktaran Wemmers, J. (2013). “Victims’ Experiences in the Criminal Justice System and Their Recovery from Crime” *International Review of Victimology*, 19 (3), s.221.

⁷⁵⁰ Birleşmiş Milletler Suç Mağduru ve Tanığı Çocukların Dahil Olduğu Hususlara İlişkin Kılavuz Adalet İlkeleri: Model Yasa ve İlgili Açıklamalar – UNDOC (2009).

Avrupa Konseyinin R(2006)8 sayılı Tavsiye Kararı, İkincil mağduriyetin “suç fiilinden doğrudan değil, kurumların ve bireylerin mağdura karşı davranışlarından dolayı oluşan mağduriyet” anlamına geldiğini vurgulamıştır⁷⁵¹.

Adalet Bakanlığı Mağdura Yaklaşım Kılavuzu ikincil mağduriyeti; “suç nedeniyle ortaya çıkan mağduriyetten sonra, mağdurun hizmet almak amacıyla temasa geçtiği farklı kurum ve kuruluşlarda çalışan görevlilerin tutum ve davranışları nedeniyle ortaya çıkan mağduriyet” olarak tanımlamıştır⁷⁵².

Suçtan dolayı mağdur duruma düşen kişilerin bir de suç sonrası yapılan müdahalelerde haksızlığa uğraması, kötü muamele görmesi, gereksiz yere meşgul edilmesi veya yeterince ilgilenilmemesi gibi nedenlerden dolayı tekrar mağdur olmaları söz konusu olabilir⁷⁵³. Tüm bunlar ikincil mağduriyet olarak ifade edilmektedir. İkincil mağduriyet; özgüven kaybı, geleceğe inancın azalması ve adli sisteme olan güvensizlik ve adil bir dünyanın varlığına olan inancın azalması şeklinde sonuçlara yol açabilmektedir⁷⁵⁴ ve genellikle bu sonuçlara dönük toplumsal ilgi azdır. Oysa nasıl ki suç faillerinin yeniden sosyalleştirilerek topluma kazandırılması bir gereklilik ise mağdurların da topluma yeniden uyum sağlamaları için desteklenmesi gereklidir⁷⁵⁵.

Ülkemizde, hukuk ve ceza davaları uzun sürmekte ve mağdurlar için külfete neden olmaktadır. Muhakeme sürecinin uzunluğu, yapılan işlemlerin niteliği, yapılış biçimi, süreçte rol alan kişilerin davranışları mağdur üzerinde yeni bir mağduriyete neden olmaktadır.

İkincil mağduriyet bazı suçlar ve bazı mağdurlar bakımından daha da önem kazanmaktadır. İşlenen suçun özelliğinden veya mağdurun kırılganlığından kaynaklanan durumlar ikincil mağduriyeti arttırmaktadır. Örneğin cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar nedeniyle polis merkezinde başlayan savcılıkta ve ardından mahkemelerde devam eden süreçte, mağdurun yaşadığı olayı tekrar

⁷⁵¹ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Kararları, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 72. s.408.

⁷⁵² Adalet Bakanlığı (2021). *Mağdura Yaklaşım Kılavuzu*, Ankara, s.2.

⁷⁵³ Yıldız, Y. (2012). Çocukların Cinsel İstismarı Suçu ve İkincil Mağduriyet Sorunu. (Doktora Tezi), s.1.

⁷⁵⁴ Campell, R., Raje, S. (1999). “Secondary Victimization of Rape Victims: Insights From Mental Health Professionals Who Treat Survivors of Violence”. *Violence and Victims*, Vol.14. No:3, s.270.

⁷⁵⁵ Yücel, M.T. (2007). Türk Ceza Siyaseti ve Kriminolojisi, Ankara, s.220.

tekrar anlatmasının istenilmesi travmanın defalarca yaşanmasına sebep olmaktadır.

İkincil mağduriyetin mağdurlar üzerindeki etkisinin ne olduğu konusunda çok az çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar genellikle cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçların mağdurlarıyla çocuk mağdurlara⁷⁵⁶ yöneliktir. Mağdur çocuklar üzerinde yapılan bir araştırmada ikincil mağduriyete neden olan temalar belirlenmiştir. Bu temalar; fiziki koşulların yetersizliği (aile üyelerinin önünde konuşmak, sanıkla aynı ortamda olmak, bekleme yerlerinin uygunsuzluğu, yabancıların yanında konuşmak), iletişim sorunları (kendini detaylı şekilde ifade edememek, çocuk odaklı bir dinleme olmaması, yargılayıcı ve suçlayıcı tutuma maruz kalma), hukuki bilgilendirme ve terminoloji sorunu (konuşulanları ve adli metinleri anlamamak, geleceğe dair kaygılar, sürece ilişkin belirsizlikler), kurumsal gerçeklikle çocuğun gerçekliğinin farklılığı (tekrar tekrar beyan alınması, beden muayenesi ve mahremiyet sorunu, kurumsal zaman sorunu) ve sürekliliği olmayan kişi ve işlemlere muhatap olma (sürekli değişen adli sistem aktörleri, tedbirlerin uygulanma sorunları, sürekliliği olmayan adli süreçler) olarak sıralanmıştır⁷⁵⁷.

4.2. İkincil Mağduriyete Yol Açan Etkenler

4.2.1. Genel olarak

Suç sayılan fiile maruz kalmanın kendisi örseleyicidir. Suçun soruşturulması ve kovuşturulması aşamasında yapılan iş ve işlemler de doğaları gereği örseleyicidir. Bu iş ve işlemlerden kaynaklanan mağduriyetin tamamen ortadan kaldırılması mümkün değilse de önemli ölçüde azaltılması, oluşan etkilerinin giderilmesi mümkündür.

İkincil mağduriyete yol açan etkenler bakımından pek çok şey söylemek mümkündür. Ancak biz çalışmamızın sınırı bakımından, adli süreçte ikincil

⁷⁵⁶ Ben-Arieh, A., Windman, V. (2007). Secondary Victimization of Children in Israel and the Child's Perspective, *International Review of Victimology*, 14, 321–336. https://www.researchgate.net/publication/254107419_Secondary_Victimization_of_Children_in_Israel_and_the_Child's_Perspective (Erişim tarihi 11.11.2020), Campbell, R., Raja, S. (1999). "Secondary Victimization of Rape Victims: Insights From Mental Health Professionals Who Treat Survivors of Violence". *Violence and Victims*, Vol. 14 No.3,261-275. https://www.researchgate.net/publication/12695910_Secondary_Victimization_of_Rape_Victims_Insights_From_Mental_Health_Professionals_Who_Treat_Survivors_of_Violence (Erişim tarihi 11.11.2020)

⁷⁵⁷ Tekin Babuç, Z. (2020). s.329.

mağduriyete yol açan etkenleri iki başlık altında inceleyeceğiz. Bunlarından ilki mağdurun beklentilerinin karşılanmamasının neden olduğu ikincil mağduriyet, diğeri ise muhakeme işlemlerinin yarattığı ikincil mağduriyettir.

4.2.2. Mağdurun Beklentilerinin Karşılanmamasının Neden Olduğu İkincil Mağduriyet

4.2.2.1. Genel olarak

Muhakeme süreçlerinden kaynaklanan ikincil mağduriyete yol açan etkenlerden ilki; mağdurun adli sürece ilişkin beklentileri ve bu beklentilerinin karşılanmamış oluşudur.

Suçtan mağdur olan kişinin bir takım beklenti ve ihtiyaçları vardır. Mağdur en genel anlamıyla; kendisine saygı gösterilen, sesinin duyulduğu, etkin katılımının sağlandığı bir muhakeme süreci sonucunda failin cezalandırılmasını ve suçtan doğan zararlarının giderilmesini ister.

Suçta maruz kalan mağdur, muhatap olacağı muhakeme süreçleri bakımından bir takım beklentiler içerisine girer. Bu beklentilerinin bir kısmı haklı ve karşılanması gereken beklenti olsa da bir kısmı bilgi eksikliğinden veya hatalı bilgidен kaynaklanan ve karşılanması mümkün olmayan beklentilerdir. Mağdurun doğru bilgilendirilmesi, muhakeme süreci içerisinde kendisine sürekli ve etkili danışmanlık hizmeti verilmesi karşılanması mümkün olmayan beklentilerin içerisine girmesini dolayısıyla ikincil mağduriyetini azaltıcı bir etki sağlayacaktır.

Mağdurun beklentileri; çevresinden, toplumdan, medyadan, idari makamlardan ve soruşturma ve kovuşturma organlarından olacaktır.

Çeşitli ülkelerde yapılan araştırmalardan elde edilen bulgulara göre mağdurların ihtiyaçları ve ceza muhakemesinden beklentileri şu şekilde sıralanmıştır⁷⁵⁸:

- a) Görüşlerinin dikkate alındığı, daha az resmiyet içeren yargılama süreciyle muhatap olmak,
- b) Davasının gidişatı ve sonucu hakkında bilgi sahibi olmak,
- c) Davaya katılmak,

758 Aertsen, I. (2014). “Türkiye’de Mağdur Haklarının ve Mağdurlara Verilen Hizmetlerin Güçlendirilmesi: Etkin Uyulamaya Doğru”, UNDP Türkiye, s.19.

- d) Saygılı ve adil bir muamele görmek,
- e) Failin fiiline uygun ağırlıkta cezalandırıldığını görmek,
- f) Suçtan kaynaklanan zararlarını giderecek maddi tazminat elde etmek,
- g) Suçtan kaynaklanan manevi zararlarının karşılanması ve suç nedeniyle kendisinden özür dilenmesi.

Suç sayılan fiilin işlenmesiyle başlayan ceza muhakemesinin mağdurun bu beklentilerini dikkate alması ve karşılaması gerekir. Mağdurun beklentilerinin karşılanmaması, onun muhakeme işlemlerini yapan kurum ve kişilere karşı duyduğu güveni zedeler ve kendisini muhakeme sürecinden dolayı mağdur edilmiş hisseder.

Mağdurun beklentileri üzerinden oluşan ikincil mağduriyet konusunu biraz daha ayrıntılı incelemek gereklidir.

4.2.2.2. Dinlenme ve görüşlerinin dikkate alınması beklentisi

Suçta maruz kalan kişinin ilk ve en temel beklentisi; dinlenmesi, görüşlerinin duyulması ve dikkate alınmasıdır. Kişi, suç nedeniyle bozulan iç dünyasını, kendisine duyduğu güveni onarmak ister. Kendisine ve çevresine; maruz kaldığı suçu anlatmak, suça maruz kalmasından kendisinin bir suçu olmadığını izah etmek ister. Bu izahı sonucunda, çevresinin ve toplumun kendisini anlamasını ve hak vermesini bekler. Yaşadığı olayı kendi bakış açısıyla anlatmak, duygu ve düşüncelerini paylaşmak, uğradığı haksızlığı duyurmak, insanlar tarafından anlaşıldığını hissetmek suç mağduru için temel ihtiyaçtır⁷⁵⁹.

Ceza muhakemesinin en temel ilkelerinden olan “*meramını anlatabilme ilkesi*” mağdurlar bakımından da önem taşır⁷⁶⁰. Mağdur, suçun işleniş biçimini, kendisinde yarattığı etkiyi ve bundan sonraki aşamalar için beklentisinin ne olduğunu anlatmak ister.

⁷⁵⁹ Adalet Bakanlığı (2021). Mağdura Yaklaşım Kılavuzu, s.11.

⁷⁶⁰ Meramını anlatabilme ilkesi genellikle sanık üzerinden tanımlanır. Bu tanım uyarınca; her sanığın derdini anlatabilmesini, ne istediğini söyleyebilmesini, öne sürülen iddiaları ve aleyhine olan delilleri çürütebilmesini ve bu sayede muhakemenin gidişine etki edebilmesini ifade eden ilkeye meram anlatma ilkesi denilmiştir. (Öztürk, B., Tezcan, D., Erdem, M. R., Sırma Gezer, Ö., Saygılar Kırkit, Y. F., Alan Akcan, E., Özyayın, Ö., Erden Tütüncü, E., Altınok Villemin, D., Tok, M.C. (2019). s.138). Sanığın kendisini ifade edebilmesi açısından ele alınan bu tanımın dile getirdiği ilkenin mağdur bakımından da geçerli olduğu kanısındayız.

Muhakeme organları mağdurun bu beklentisini karşılamalıdır. Mağduru dinlemeli, onun olaya bakış açısını ve sonraya dair beklentilerini tam olarak öğrenmelidir. Mağdurun beklentilerinin hepsinin (örneğin tazminat isteğinin) ceza muhakemesi içinde karşılanması mümkün değilse de beklentilerinin dinlenmesi, sesinin duyulması karşılanması gereken bir beklentidir.

Bunun yapılabilmesi için mağdurla muhatap olacak görevlilerin, özellikle de ilk aşamada muhatap olacak kişilerin (kolluk, sağlık görevlileri vb.) mağdurla doğru şekilde iletişim kurma konusunda eğitilmiş ve deneyimli olması gerekir. Özellikle ağır suçlara maruz kalan mağdurlar ile kişisel durumu nedeniyle suçtan daha çok etkilenen mağdurlar bakımından bu durum daha büyük önem taşır.

Mağdurun etkin şekilde dinlenmemesi, onun görüşlerinin ve beklentilerinin alınmaması sonraki aşamalarda yapılacak işlemler bakımından da olumsuz sonuçlara yol açacaktır. Yeterince dinlenmediğini, görüşlerinin dikkate alınmadığını düşünen mağdur, muhakeme makamlarına olan güvenini ve suçtan doğan mağduriyetinin giderileceğine olan inancını yitirir. Bu inanç yitimi hem mağdurun ikincil mağduriyetine yol açar hem de muhakeme aşamalarında muhakeme makamları ile doğru ve etkin işbirliği yapmasını önleyerek maddi gerçeğin ortaya çıkarılması amacına zarar verir.

4.2.2.3. Muhakeme süreçlerinin daha az resmiyet içermesi ve kolay yürütülmesi

Suç mağdurları, soruşturma ve kovuşturma evresinde birçok muhakeme işlemine muhatap olmaktadır. Bu işlemlerin; kolay, hızlı, az resmiyet içeren ve mağdurun özel durumunu dikkate alan şekilde yapılması gerekir. Zira mağdur maruz kaldığı her işlem nedeniyle örselenmekte, suç anını yeniden yaşamaktadır. İşlemlerin karmaşık olması, mağdurun kendisini ifade etmesini güçleştirmekte, mağdurun sesinin daha az duyulmasına yol açmaktadır. İşlemlerin resmi usullere uygun şekilde yürütülmesi çabası, mağdurun unutulmasına yol açabilmektedir.

İkincil mağduriyeti önlemek için; muhatap olduğu işlemlerde mağduru dikkate alan ve onun ikincil mağduriyetini en aza indiren usuller benimsenmelidir.

4.2.2.4. Davasının gidişatı ve sonucu hakkında bilgi sahibi olmak

Suçta maruz kalan kişinin en temel ihtiyacı olayı ve kendisini ifade edebilmek ise ikinci temel ihtiyacı bundan sonra ne olacağı konusundaki bilgi

edinmektir. Maruz kaldığı fiille ilgili bundan sonra yapılacak işlemler hakkında ayrıntılı olmasa da genel bir bilgiye sahip olmak mağdurun muhakeme sürecinden olumsuz etkilenmesini azaltacaktır. Merak ve endişe duyguları tatmin edilmiş, süreç hakkında yeterli ve doğru bilgiye sahip olmuş mağdur ikincil mağduriyetten korunabilecektir. Mağdur yeterince bilgi sahibi olmamış ise muhakeme sürecinde karşılaştığı işlemler ve bunların sonuçları kendisi için örseleyici olabilir. Örneğin, failin yakalanıp gözaltına alınmasından sonra serbest bırakıldığını bilmeyen, faili hapiste sanan mağdur, faille bir anda yolda karşılaştığından büyük bir şok yaşayabilir. Bu durum faile karşı hiçbir şey yapılmadığı, maruz kaldığı suçla ilgili olarak toplum ve devlet tarafından yalnız bırakıldığı kaygısı doğurur ve bundan sonra başına bir şey gelirse şikâyet başvurusu yapmayacağına dair fikir oluşmasına yol açar.⁷⁶¹

4.2.2.5. Davada hazır bulunmak

Mağdur, maruz kaldığı suçla ilgili olarak yapılan muhakeme faaliyetlerine katılmak, görülecek duruşmada hazır bulunmak, görüşünü duyurmak ister. Bunun için muhakeme süreci hakkında bilgi sahibi olması, hangi işlemin, nerede ve ne zaman yapılacağını bilmesi gerekir. Ayrıca yapılacak duruşmada kimler hazır olacağı, bu kişilerle temas etmesinin önlenip önlenmeyeceğini, duruşmada olabilecek şeylerin neler olduğunu bilmek ister⁷⁶².

Bazı mağdurlar, suçtan sonra yapılacak muhakeme işlemlerine katılmak istemez. Bir anlamda suçu ve yaşanan olayı arkasında bırakmak ve bir daha oraya dönmek ister. Bu durumdaki mağdurun dahi muhakeme işlemleri hakkında bilgilendirilmesi gerekir. Zira mağdur sürecin bir aşamasında muhakemeye katılmak ve görüşlerini bildirmek isteyebilir.

4.2.2.6. Saygılı ve adil bir muamele görmek

Herkes gibi suç mağdurları da saygılı ve adil bir muamele görmek ister. Sosyal devlet olmanın temelinde insan onuruna yakışır bir yaşamı güvence altına almak vardır. Bu kapsamda bir suçun mağduru olan kişinin de insan onuruna saygı göstermek, değer vermek ve ona bu doğrultuda muamele yapmak gerekir. Maddi gerçeği ortaya çıkarmak için mağdurdan delil elde etmeye çalışan

⁷⁶¹ Priet, R. (2010). s.160.

⁷⁶² Priet, R. (2010). s.160.

muhakeme makamlarının mağdurun doğuştan gelen temel hakları olan bir insan olduğunu hiçbir zaman unutmaması gerekir. Ona saygı göstermek, adil bir muamele yapmak esas ilke sayılmalıdır. Adli süreçte mağdura saygılı bir muamele göstermek, mağdurun ruh sağlığını da doğrudan etkiler⁷⁶³.

Mağdurun beyan ettiği sözlere şüphe ile yaklaşmak ve bunların gerçek olup olmadığını araştırmak gerekli ise de; mağduru dinlerken veya ona yönelik bir işlem yaparken bu şüphenin dışı vurulmasında dikkatli olmak, mağdurun saygınlığını zedelememek gerekir.

4.2.2.7. Failin fiiline uygun ağırlıkta cezalandırıldığını görmek

Mağdurun önemli beklentilerinden birisi de kendisine yönelik olarak yapılan eylemin haksızlığının tespit edilmesi ve bu tespite bağlı olarak faile ceza verilmesidir. Mağdur haklı olduğunun görülmesini ister. Yapılacak yargılama sonucunda fail hakkında verilmesi muhtemel kararlar konusunda mağduru doğru şekilde bilgilendirmek, mağdurda gerçekleşmesi mümkün olmayan beklentiler doğmasına ve bu beklentilerin gerçekleşmemesinin yaratacağı mağduriyetin önlenmesine yardım edecektir.

4.2.2.8. Suçtan kaynaklanan maddi ve manevin zararlarının giderilmesi

Bir suçtan mağdur olan kişinin temel beklentilerinden birisi de suç nedeniyle uğradığı maddi ve manevi zararların karşılanmasıdır. Ülkemizde yürürlükte olan ceza adalet sistemi mağdurun zararının ceza yargılaması sırasında giderilmesini kabul etmemiştir. Mağdurun, suçtan doğan zararının giderilmesi için hukuk mahkemesinde dava açması gerekmektedir. Mağdurun bu konuda önceden bilgilendirilmesi yerinde olacaktır. Zira görülmekte olan ceza yargılaması sonucunda maddi ve manevi zararlarının karşılanacağını düşünen mağdur bu beklenti gerçekleşmeyince adalet sistemine olan inancını yitirebilir. Mağdura yapılacak etkili hukuki yardımla zararlarının giderilmesi için hukuk mahkemesinde dava açması sağlanmalıdır.

⁷⁶³ Herman, J.L. (2003). “The Mental Health of Crime Victims: Impact of Legal Intervention”, *Journal of Traumatic Stress*, Vol. 16, No.2, April, s. 162.

4.2.3 Muhakeme işlemlerinin neden olduğu ikincil mağduriyet

4.2.3.1. Genel olarak

Ceza muhakemesinin temel amacı olan maddi gerçeğe erişmek ancak delillerle mümkün olur. Bu delilleri elde etmek için bir takım muhakeme işlemleri, delil elde etme amacına yönelik işlemler yapılması gerekir. En basitinden en karmaşığına bütün muhakeme işlemleri işleme muhatap olan kişi bakımından örseleyicidir ve kişi üzerinde strese yol açar⁷⁶⁴. Kişinin beyanının alınmasından muayeneye tabi tutulmasına, evinin veya işyerinin aranmasından vücudundan örnek almaya kadar birçok işlem, işleme muhatap olan kişi bakımından endişe verici, zorlayıcı ve örseleyici deneyimlerdir. Özellikle soruşturma evresinde mağdurun özel ve öznel durumları dikkate alınmadan, rutin bir işleme tabi tutulması veya mağdurda bu yönde bir izlenim bırakılması mağdurda acizlik ve zayıflık duygusu oluşturabilmektedir⁷⁶⁵. Suç mağdurlarının ikinci kez mağdur edilmemesi için yargılama sürecinde; onurlu bir işleme tabi tutulmalı, yargılama süreci hızla sonuçlandırılmalı ve suçtan doğan zararları en kısa sürede giderilmelidir⁷⁶⁶.

Muhakeme işlemlerinin yarattığı mağduriyeti tamamen gidermek çoğu kez mümkün değilse de etkilerini azaltmak her zaman mümkündür. Muhakeme işlemlerinin alışagelmiş yöntemlerin dışına çıkılarak yapılması etkilerini azaltacaktır. Örneğin, mağdurun duruşma salonuna getirilerek dinlenmesi yerine, bulunduğu yerden sesinin ve görüntüsünün duruşma salonuna canlı olarak getirilip duruşmanın bu şekilde yapılması gibi yeni yöntemlerin kullanılması ikincil mağduriyeti azaltıcı etkiler doğurabilecektir.

İkincil mağduriyetin önlenmesi için, ceza muhakemesinin soruşturma ve kovuşturma evrelerinde görevli olan kişiler, mağdura karşı dikkatli davranmalı, yargılama sürecinde yapılan işlemlerin mağdurun yeniden acı çekmesine yol açmamalıdır⁷⁶⁷.

Muhakeme süreçleri içinde yapılan işlemler, suçtan doğrudan doğruya zarar gören mağduru ikinci kez mağdur edebilir. İkincil mağduriyet olarak adlandırılan

⁷⁶⁴ Herman, J.L. (2003). s.159.

⁷⁶⁵ Yücel, M.T. (2007). *Türk Ceza Siyaseti ve Kriminolojisi*, Ankara, s.220.

⁷⁶⁶ Yücel, M.T. (2007). s.42.

⁷⁶⁷ Akçan, E.A. (2013). *Ceza Muhakemesinde Mağdur Hakları*, Doktora Tezi, İstanbul, s.7.

bu duruma yol açan birçok usul işlemi bulunmaktadır. Bazı usul işlemlerinin bizzat kendisi, bazı işlemlerin ise yapılma biçimi ikincil mağduriyete yol açabilmektedir. Muhakeme işlemlerinin yol açtığı ikincil mağduriyetin bir kısmı kaçınılması mümkün olmayan ancak etkileri azaltılabilecek nitelikteyken bazılarının tümü ile önlenmesi mümkündür. İkincil mağduriyeti önlemek mağdurlara daha fazla hukuki ve psikolojik yardım sağlayarak da mümkün olabilmektedir⁷⁶⁸.

4.2.3.2. Muhakeme işlemlerinin süresinin neden olduğu ikincil mağduriyet

Suçun işlendiği izlenimini veren halin ortaya çıkmasıyla başlayan ve hükmün kesinleşmesiyle sona eren ceza muhakemesi bir dizi faaliyeti ve bu faaliyetlerin icrası için belli bir süreyi gerektirir. Yargılamanın hızlı veya yavaş olması değil makul sürede tamamlanması esastır.

Muhakeme işlemlerinin uzun sürmesi hem ikincil mağduriyete hem de zaman içinde delillerin kaybolması gibi nedenlerle suçun cezasız kalmasına yol açmaktadır⁷⁶⁹. Geçen süre normal olsa bile mağdur üzerinde endişeye yol açabilir⁷⁷⁰. Bu nedenle yapılacak işlemlerin süresi ikincil mağduriyetin önlenmesi bakımından önem taşır. İşlemin yapılması için gereken süreyi etkili kullanmak, süreç içinde mağduru bekleme sürelerini kısaltmak, beklenmesi gereken sürelerde mağduru desteklemek gereklidir.

Muhakeme işlemlerinin uzunluğu özellikle şiddet ve cinsel suça maruz kalan mağdurlar bakımından ikincil mağduriyete yol açmaktadır. 11 Mayıs 2011 tarihli Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İç Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Sözleşmesi'nin (İstanbul Sözleşmesi) 49. maddesinde Sözleşmeye taraf ülkelerin soruşturma ve adli işlemlerin mağduru haklarını göz önüne alarak *aşırı bir gecikme olmaksızın* yürütülmesini sağlamak için gereken tedbirleri almakla yükümlü olduğu vurgulanmıştır.

4.2.3.3. Duruşmada hazır bulunmanın neden olduğu ikincil mağduriyet

Duruşma sürecinde hazır bulunmak, duruşmada beyan vermek, dinleyiciler ve sanıkla yüzleşmek gibi durumlar mağdur bakımından çoğu kez örseleyicidir.

⁷⁶⁸ Orth, U.(2002). s.324.

⁷⁶⁹ Dumrul, C., Karabacak Danacı, H. (2015). “Kadın ve Kız Çocuklarına Karşı İşlenen Cinsel Şiddet Suçlarında Cezasızlık Raporu”, *Ankara Barosu Dergisi*, 2015/4, s.264.

⁷⁷⁰ Tekin Babuç, Z. (2020). s.332.

Kendisine karşı suç işlediğini iddia ettiği kişiyle aynı mekânda bulunmak ve beyan vermek mağdurun ikincil mağduriyetine yol açabilir. Başta çocuklar ve cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçların mağdurları için duruşmada hazır bulunmak, sanıkla yüz yüze gelmek ve beyan vermek özellikle travmatik bir deneyim haline dönüşebilir⁷⁷¹.

Ceza muhakemesinin amaçlarından olan maddi gerçeğe ulaşma amacı ile adil bir yargılamanın gereği olan sanığın savunma hakkı ve mağdurun ikincil mağduriyetinin önlenmesi arasında uygun bir denge kurulması, bir hakkın diğerine tercih edilmemesi ve tüm taraflar için en iyi korumanın sağlanması gerekir. Bunlardan hiçbiri diğerine feda edilmemelidir. Örneğin suçlama altında olan ve hakkında mahkûmiyet kararı verilinceye kadar suçlu muamelesi yapılamayacak sanığın, olayın en önemli tanığı durumundaki mağdura soru sorma hakkı gözetilmeli, fakat sanığın bu soru sorma hakkını mağdurun ikincil mağduriyetine yol açmayacak şekilde kullanılması sağlanmalıdır. Mağdurun duruşma sürecinden etkilenmesinin önlenmesi ile sanığın hakları arasında denge kurulmasının sağlanması için özel duruşma usulleri oluşturulmalıdır. Özel duruşma usullerinin oluşturulması; şiddet özellikle de cinsel şiddet mağdurları ile çocuk mağdurlar açısından daha önemli bir ihtiyaçtır.

11 Mayıs 2011 tarihli Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İç Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Sözleşmesinin (İstanbul Sözleşmesi) 56/1-i maddesinde Sözleşme kapsamında belirtilen suçların mağdurlarının dinlenmesinde uygun iletişim teknolojileri kullanılarak mağdurun dinlenmesine veya sanığın bulunmadığı ortamda dinlenmesine ilişkin usuller geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

CMK'nın 200. Maddesi (keşif bakımından CMK 84/3); mağdurun, sanığın bulunmadığı bir ortamda dinlenmesine izin veren bir düzenleme içermektedir. Bu madde hükmüne göre; duruşmada dinlenecek tanığın, hazır bulunan sanığın yüzüne karşı gerçeği söylemeyeceğinden endişe edilirse sanığın bu dinleme sırasında dışarı çıkarılması mümkündür⁷⁷². Sanığın bu şekilde duruşma salonundan çıkarılmasına karar verme yetkisi mahkemeye aittir⁷⁷³. CMK'nın

⁷⁷¹ Taner, F.G. (2021). s.28.

⁷⁷² Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.1145.

⁷⁷³ Şahin, C., Göktürk, N. (2021). s.131.

236/1 maddesi uyarınca mağdur, yemin hariç tanıklığa dair hükümlere göre dinleneceğinden CMK'nın 200. maddesinde yer alan hükmün mağdurun dinlenmesi sırasında da uygulanması mümkündür.

CMK'nın 200. maddesinde düzenlenen bu hükmün uygulanmasında özel bir dikkat gereklidir. Zira sanığın duruşma salonunda hazır bulunma, mağdura soru sorma haklarını sınırlayan bu hüküm uygulanırken sanığın hakları bakımından gerekli güvencelerin de oluşturulması gerekir. Örneğin böyle bir tedbirin uygulanmasının gerektiği durumda ve oturumda sanığın müdafisinin bulunmalı, sanığın müdafisi yoksa sanığa müdafî atanmalıdır.

Mağdurun dinlenmesine ilişkin hükümlerin düzenlendiği CMK'nın 236. maddesinde, 17/10/2019 gün ve 7188 sayılı Kanunla yapılan değişiklik uyarınca; şüpheli veya sanıkla yüz yüze gelmesinde sakınca bulunduğu değerlendirilen çocukların veya mağdurların ifade ve beyanlarının özel ortamlarda ve uzman aracılığıyla alınması mümkün hale gelmiştir. Yine aynı madde uyarınca TCK'nın 103/2 maddesinde düzenlenen çocuğun nitelikli cinsel istismarı suçunun mağduru olan çocukların, soruşturma aşamasındaki beyanlarının bu durumdaki çocuklara yönelik hizmet veren merkezlerde, Cumhuriyet savcısının gözetiminde ve uzman aracılığıyla alınması mümkündür.

Maddede belirtilen yerler Adli Görüşme Odası (AGO) ve Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM) ve üniversitelerde yer alan çocuk koruma merkezleri olarak oluşturulan birimlerdir. Adli görüşme odaları ile çocuk izlem merkezlerinin yapısı, işleyişi ve buralarda mağdurun dinlenmesine ilişkin usuller üçüncü bölümde anlatıldığı için burada tekrar düşmemek için yer verilmemiştir⁷⁷⁴.

Mağdurun içinde bulunduğu durum itibarıyla duruşmaya gelmesi, burada bulunanların özellikle de sanığın huzurunda beyan vermesinin ikincil mağduriyetine yol açacağı değerlendirildiği takdirde beyanının adli görüşme odasında ve orada bulunan uzman aracılığıyla alınması gereklidir. Sesi ve görüntüsüyle duruşma salonuna getirilen mağdurun bizatihi duruşma salonunda hazır edilmemesiyle hem duruşmada hazır bulunmanın yaratacağı ikincil mağduriyeti önlenmiş hem de sanığın adil yargılanma hakkı korunmuş olacaktır.

⁷⁷⁴ Bu konuda ayrıntılı bilgi için “Mağdurun beyanının alınmasında hizmet modelleri” başlıklı kısımda yer alan; Çocuk İzlem Merkezi, Üniversite Çocuk Koruma Merkezi ve Adli Görüşme Odası başlıklarına bakılabilir.

4.2.3.4. Mağdurun beyanının alınmasının neden olduğu ikincil mağduriyet

Uyuşmazlık konusu maddi olaya ilişkin açıklamalar beyan delilini oluşturur⁷⁷⁵. Bu anlamda mağdurun beyanları da olayın aydınlatılması bakımından özel öneme sahiptir.

Mağdurun beyanının alınmasına ilişkin usul hükümleri ve beyanın alınması süreci hakkında ayrıntılı bilgi üçüncü bölümde verilmişti⁷⁷⁶. Burada beyan almanın mağdurda yarattığı ikincil mağduriyetin ve bu mağduriyetin azaltılması için yapılabilecekler üzerinde duracağız.

Mağdurun muhakeme süreçleri nedeniyle mağdur olmasına yol açan en önemli muhakeme işlemi, mağdurun beyanının alınmasıdır. Mağdurun beyanının alınması işlemi hangi koşulda yapılırsa yapılsın mağdur üzerinde örseleyici bir etki yapacaktır. Mağdurun ikincil mağduriyetinin önlenmesi, sanık hakları ve adil yargılama arasında uygun denge sağlamayı amaçlayan mekanizmaların en önemlisi mağdurun beyanının alınması sürecinin mağdurun örselenmesini en aza indiren yöntemler bulmak olmalıdır. Mağdurun beyan vermek üzere duruşmaya gelmesi kendisi bakımından bazı risklere yola açabilir. Duruşmaya gelmek sanık veya yakınları ya da üçüncü kişilerin olası saldırıları nedeniyle mağdurun vücut bütünlüğünü ve hatta hayatını tehlikeye sokabilir. Böyle bir tehlike olmasa bile mağdurun içinde bulunduğu durum nedeniyle korunması gerekebilir⁷⁷⁷.

Mağdurun beyanı maddi gerçeğin ortaya çıkarılması amacına hizmet edecek delillerden bir tanesidir. Mağdur, çoğu kez olayın tek görgü tanığı durumunda olduğu için beyanı önemlidir. Bu beyanın alınması maddi gerçeğin ortaya çıkarılması bakımından önemlidir. Ancak nasıl ki sanığın beyanını, ikrarını almak önemli olsa da bu beyanı/ikrarı almak için her yola başvurmak mubah değilse mağdurun beyanının alınması için de her yola başvurmak mubah değildir. Mağdurun kişi olarak hakları olduğu unutulmamalıdır.

Ceza muhakemesi sistemimizde mağdurun beyanının alınması nedeniyle ortaya çıkabilecek ikincil mağduriyetin önlenmesi için bir takım tedbirler öngörülmüştür. Bu bölümde bu tedbirlere değinip söz konusu tedbirlerin eksik kaldığı hususlar bakımından görüş ve önerilerimizi dile getireceğiz.

⁷⁷⁵ Centel, N., Zafer, H. (2020). s.262.

⁷⁷⁶ Bu konudaki açıklamalar “Mağdurun Beyanının Alınması” başlıklı kısımda yer almaktadır.

⁷⁷⁷ Taner, F.G. (2021). s.3.

4.2.3.4.1. Bir kez dinlemeyle ikincil mağduriyetten koruma

Ceza muhakemesinde delil serbestisi ilkesi geçerlidir. Bu ilke uyarınca, bir delilin ileri sürülmesi için belli bir zaman koşulu yoktur. Kural olarak her zaman delil sunulabilir. Zira önemli olan maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasıdır. Bu nedenle mağdurun beyanının alınmasından sonra yeniden beyanının alınmasını gerektiren durumların ortaya çıkması halinde mağdurun beyanının tekrar alınması mümkündür.

CMK'nın 236/2 maddesi, işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş mağdurlara özel bir vurgu yapmıştır. Buna göre, işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş mağdur kural olarak bir kez dinlenir. Bu hüküm mağdurun birden fazla kez dinlenmesinin yaratacağı ikincil mağduriyeti önlemek için konulmuştur⁷⁷⁸. Bu hüküm uyarınca; mağdurun soruşturma veya kovuşturma evresinde tanık olarak dinlenmesi gerekli ise bu dinleme bir kez yapılmalıdır. Maddede yer alan bir kez dinlemenin soruşturma evresinde bir kez kovuşturma evresinde bir kez şeklinde mi yoksa tüm muhakeme boyunca bir kez dinleme olarak mı düzenlendiği açık değildir. Maddenin konuluş gayesi dikkate alındığında tüm muhakeme evreleri için bir kez dinlemenin esas olması gerektiği söylenmelidir.

Bir kez dinleme ilkesi, ilke olarak yerinde ise de uygulama bakımından hayata geçme imkânı büyük ölçüde olmamıştır. Zira görülmekte olan davanın en önemli delillerinden olan mağdurun, sadece soruşturma aşamasındaki beyanıyla yetinilmesi çoğu kez imkânsızdır. Bu durumun birkaç nedeni vardır:

İlk olarak soruşturma evresinde mağdurun dinlenmesi sırasında, savunma makamı hazır değildir. Savunma makamı, dinlenen mağdura soru sorma imkânına sahip olmadığı için mağdurun, savunma makamının da hazır olduğu bir ortamda yeniden dinlenmesi adil yargılama ilkesinin bir gereği olarak çoğu kez zorunludur.

İkinci olarak, mağdur çoğu kez soruşturmanın başında dinlenmekte hatta bazen soruşturma mağdurun dinlenmesi ile başlamaktadır. Bu dinlemeden sonra ilerleyen soruşturma kapsamında elde edilen bulgu ve deliller ışığında mağduru yeniden dinlemek, elde edilen deliller ışığında mağdura yeni sorular sormak ihtiyacı ortaya çıkabilmektedir. Böyle bir ihtiyacın ortaya çıkmasıyla mağdurun yeniden dinlenmesi gerekmektedir.

⁷⁷⁸ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.143.

Üçüncü olarak, kovuşturma evresi sonucunda dava konusu olay bakımından hüküm vermek durumunda kalacak mahkemeyi oluşturan hâkimler, maddi gereceği ortaya çıkması bakımından çoğu kez en önemli delil olan mağduru bizzat dinlemek ve beyanlarını duymak istemekte, bu durum mağdurun yeniden dinlenmesi sonucunu doğurmaktadır.

CMK'nın 236/2 maddesinde yer alan bir kez dinleme ilkesi, mağdurun dinleme nedeniyle ikincil mağduriyetinin önlenmesine dikkat çekmesi bakımından yerinde bir düzenlemedir. Birçok olayda bir kez dinlemeyle yetinme imkânı olmasa da bu duruma dikkat çeken ve ilkeyi ortaya koyan madde önemini korumaktadır.

4.2.3.4.2. Özel ortamda dinlemeyle ikincil mağduriyetten koruma

Suç mağduru çoğu kez maddi gerçeğe ulaşmayı sağlayacak en iyi bilgiye sahip olan kişidir. Mağdurdaki bu bilginin bir an önce ve doğru şekilde alınması muhakeme bakımından ne kadar yararlı ise suçun etkilerinden henüz kurtulamamış mağdurun hemen dinlenmesi mağdur bakımından o kadar örseleyicidir. Bu iki durum ve yarar arasında uygun bir denge kurmak, mağdurda var olan bilgiyi çabuk ve doğru şekilde almak ama bunu mağduru koruyarak yapmak için bazı önlemler alınması gerekir.

Özellikle işlenen suç nedeniyle psikolojisi bozulmuş mağdurlar, küçük yaştaki mağdurlar, engelli mağdurlar, mülteciler gibi muhakeme işlemleri bakımından daha dikkatli bir muameleye tabi tutulması gereken kişilerdir. Bu durumdaki mağdurların dinlenmesi ve özellikle de yeniden dinlenmesinin gerektiği durumlarda özel önlemler alınması önemli bir gerekliliktir⁷⁷⁹.

Alınacak özel önlemlerin ilk mağduru, özel bir ortamda dinlemektir⁷⁸⁰. Bu özel ortamın nasıl bir yer olacağı konusunda bazı değerlendirmeler yapmak gereklidir.

Mağdurun beyanının alınacağı özel ortam her şeyden önce başkalarının mağduru görüp duyamayacağı bir ortam olmalıdır. Özellikle suçun yeni işlendiği zamana en yakın muhakeme evresi olan soruşturma evresinde dinlenen mağdurun, soruşturma ile ilgisi olmayan kişilerin önünde dinlenmesi mağduriyetini

⁷⁷⁹ Tekin Babuç, Z. (2020). s.331.

⁷⁸⁰ Şahin, C., Göktürk, N. (2020). s.145.

arttıracaktır. Soruşturma evresinde dinlenecek mağdur olabildiğince az kişinin bulunduğu bir yerde dinlenmelidir. Zaten soruşturma evresine akim olan gizlilik ilkesi de mağdurun başka kişilerin bulunmadığı bir ortamda dinlenmesini gerekli kılmaktadır.

Beyanın alınacağı özel ortam, mağdurun kendisini iyi ve rahat hissedeceği bir yer olmalıdır. Bu yerin özellikle suçu hatırlatan eşya ve objelerden arındırılmış olması gerekir.

Mağdurun beyanının alınacağı ortamda; mağdurun yeme, içme, tuvalet gibi temel ihtiyaçlarının karşılanabilmesi gerekir. Ayrıca mağdurun suç nedeniyle sağlığının bozulması hali söz konusu ise öncelikle sağlığıyla ilgili işlemlerin yapılması hatta beyanın sağlık kurumunda alınması gereklidir.

4.2.3.4.3. Uzman aracılığıyla beyan alarak ikincil mağduriyetten koruma

Mağdurun beyanını alması yetkisi soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı veya görevlendireceği kolluk görevlisinde, kovuşturma evresinde ise mahkemededir. Beyanı almaya yetkili bu kişiler mağduru yemin hariç tanıklığa ilişkin hükümlere göre dinler (CMK 236/1). Bu kapsamda; mağdura ilk önce kimliğine ilişkin sorular sorulur (CMK 58/1). Daha sonra kendisine beyanı alınacak olayla ilgili bilgi verilir, hazır olan sanık varsa gösterilir, sanık hazır değilse ve belli ise kimliği açıklanır (CMK 59/1). Daha sonra beyanda bulunacağı konu ile ilgili bildiklerini söylemesi istenir, olaya ilişkin bilgilerini anlatırken sözü kesilmez (CMK 59/1). Mağdur bildiklerini anlattıktan sonra, beyanda bulunduğu olaya ilişkin konuları aydınlatmak, tamamlamak ve bilgilerinin dayandığı durumları gereğince değerlendirebilmek için mağdura sorular sorulur (CMK 59/2). Mahkeme başkanı, heyet halinde görev yapan mahkemeler bakımından heyeti oluşturan hâkimler, Cumhuriyet savcısı, müdafî ve vekil mağdura doğrudan soru sorabilir (CMK 201/1-2). Sanık da mahkeme aracılığı ile mağdura soru sorabilir.

Mağdurun beyanının alınması ve kendisine sorular sorulması gerek soruşturma evresinde gerekse de kovuşturma evresinde ikincil mağduriyete yol açabilir. Mağdurun kendisinde bulunan bazı özellikler bu mağduriyeti artırıcı nitelikte olabilir. Örneğin küçük yaştaki bir mağdurun, doğrudan Cumhuriyet savcısı, kolluk veya mahkeme tarafından dinlenmesi hem mağdurun ikincil

mağduriyetine yol açar hem de beyanının doğru şekilde elde edilmesini zorlaştırır. Mağdurun içinde bulunduğu hastalık, var olan engellilik gibi durumlar da beyanının alınmasını zorlaştırabilir.

Soruşturma ve kovuşturma evresinde görev yapan adli makamlar özellikle; küçük yaşta, engelli, akıl sağlığı bakımında hasta bireylerin beyanlarını alma konusunda özel bir eğitime ve beceriye sahip değildir. Bu kişilerin beyanlarını almak için gereken özel usul ve becerilere sahip olmayan adli makamların bu durumdaki mağduru doğrudan dinlemek ve soru sormak yerine bu konularda uzmanlığı, becerisi olan birisi yardımıyla veya aracılığıyla beyan alması gerekebilir.

Örneğin beş yaşındaki bir çocuğun maruz kaldığı cinsel istismar suçuna ilişkin bildiklerini anlatması gerektiğinde, adli makamlarda görevli kişiler bu yaştaki çocukla uygun iletişim kurmayı bilemeyecektir. İşte bu ve benzeri durumlar söz konusu olduğunda, mağdurun beyanını alma işlemi bu konuda uzman birisi vasıtasıyla veya onun yardımıyla yapılmalıdır. Olayın ve mağdurun özelliklerine göre uzmanın, beyan almada yardım etmesi veya beyanın uzman vasıtasıyla alınması konusundaki değerlendirmeyi beyanı almaya yetkili makam yapacaktır.

Uzman aracılığıyla beyan alma mağduru olası örseleyici sorulardan da koruyacaktır. Yargılama sırasında mağdurun beyanlarının doğruluğunu anlamak ve güvenilirliğini test etmek için yargılamanın tarafları (özellikle de sanık müdafii ve iddia makamı) mağdura doğrudan soru sorma hakkına sahiptir. Mağdura sorulacak bu sorunun; mağduru küçültücü, örseleyici, suçtan kaynaklı travmasını şiddetlendirici olması mümkündür. Bu tarz sorular mağdurun güvensizlik duygusuna kapılmasına veya hiddetlenmesine ve sonuç olarak mağdurluk rolünü içselleştirmesine neden olabilmektedir⁷⁸¹. Klasik yargılama ortamında taraf soruyu sormakta, mağdur soruyu duymaktadır. Bu aşamadan sonra soruya itiraz edilse ve mahkeme tarafından bu itiraz kabul edilerek sorunun sorulması önlense dahi mağdur soruyu duymuş olduğundan sorudan kaynaklanan ikincil mağduriyet oluşmaktadır. Mağdurun uzman aracılığıyla dinlendiği AGO gibi uygulamalarda mağdur soruyu doğrudan duymamaktadır. Muhakeme makamları arasında sorunun sorulmasının gerekip gerekmediğine ilişkin hukuki tartışma yapıp

⁷⁸¹ Yücel, M.T. (2007). s.222.

sorunun sorulmasına karar verildiğinde uzman soruyu mağdura iletmektedir. Böylesi bir uygulama mağdurun ikincil mağduriyetini azaltıcı nitelikte olacaktır.

4.2.3.4. Beden muayenesi ve vücuttan örnek almanın neden olduğu ikincil mağduriyet

4.2.3.4.1. Genel olarak

Beden muayenesi⁷⁸² ve vücuttan örnek alınması, maddi gerçeğe ulaşma bakımından önem taşıyan bir delil aracıdır. Zira işlenen suçun izlerinin insan bedeninde kalması doğal ve beklenen bir durumdur⁷⁸³. Bu izlerin aranıp bulunması maddi gereğe ulaşmak bakımından önemlidir⁷⁸⁴. Bu bakımdan beden muayenesinin amacı delil elde etmektir⁷⁸⁵. Ancak yapılan bu işlem kişinin vücut bütünlüğüne ve temel haklarına yönelik olarak bir müdahale içerdiğinden insan hakları açısından da değerlendirilmesi ve ele alınması gereken bir konudur. Delil elde edilmesi amacıyla kişinin tıbbi müdahaleye tabi tutulması somut olay bakımından mazur görülebilir bir delil elde etme yöntemi olmalı ve yapılacak müdahalenin biçimi işkence ve kötü muamele yasağını ihlal etmemelidir⁷⁸⁶.

Vücuttan örnek alınması, kan veya benzeri biyolojik örneklerle, saç, tükürük, tırnak gibi örneklerin alınması işlemidir⁷⁸⁷.

Kişinin vücut bütünlüğünün dokunulmazlığı, insan haysiyeti ile bağdaşmayan muamele ve işlemlerden kişinin korunması gerekir⁷⁸⁸. Bu bakımdan

⁷⁸² Beden muayenesi; “şüphe sebebi veya delil elde etmek amacıyla bir insanın vücut özelliklerinin sistematik bir şekilde araştırılması işlemi” olarak tanımlanmaktadır. {Yenisey, F., Nuhoglu, A. (2020). s.641} Bir başka tanıma göre beden muayenesi “bir suça ilişkin delil elde etmek için, kural olarak hakim, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde savcının kararı ile kişinin bedeninden örnekler alınmasına ve beden üzerinde ve içinde tıbbi yöntemlerle delil araştırılmasıdır.” Öztürk, B., Tezcan, D., Erdem, M. R., Sırma Gezer, Ö., Saygılar Kırkıt, Y. F., Alan Akcan, E., Özaydın, Ö., Erden Tütüncü, E., Altınok Villemin, D., Tok, M.C. (2019). s.531.

⁷⁸³ Yenisey, F., Nuhoglu, A. (2020). s.641.

⁷⁸⁴ Centel, N., Zafer, H. (2020). s.335.

⁷⁸⁵ Yenisey, F., Nuhoglu, A. (2020). s.641. Öztürk, B., Tezcan, D., Erdem, M. R., Sırma Gezer, Ö., Saygılar Kırkıt, Y. F., Alan Akcan, E., Özaydın, Ö., Erden Tütüncü, E., Altınok Villemin, D., Tok, M.C. (2019). s.531.

⁷⁸⁶ Şahin, C., Göktürk, N. (2021). s.65. Öztürk, B., Tezcan, D., Erdem, M. R., Sırma Gezer, Ö., Saygılar Kırkıt, Y. F., Alan Akcan, E., Özaydın, Ö., Erden Tütüncü, E., Altınok Villemin, D., Tok, M.C. (2019). s.532. Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017b). s. 454.

⁷⁸⁷ Yenisey, F., Nuhoglu, A. (2020). s.651.

⁷⁸⁸ Doğan, R (2019). “Ceza Muhakemesi Hukukunda Beden Muayenesi ve Vücuttan Örnek Alma”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2019 (142), s.94.

vücudun aranması, beden çukurlarının aranması⁷⁸⁹, vücudundan örnek alınması kişinin fiziki kişiliğine müdahaledir.

Anayasanın 17/2 maddesi uyarınca *“Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz.”* Kişinin vücudundan örnek alınması ve beden muayenesine tabi tutulması, temel hak ve özgürlüklerden olan vücut bütünlüğüne dokunma niteliğinde olduğundan kanunla düzenlenmeli, uluslararası sözleşmeler ve kanunda yazılı koşullara uygun şekilde uygulanmalıdır.

Temel hak ve özgürlüklere müdahale edilebilmesi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarıyla bazı kurallara bağlanmıştır. Bunlar; yapılacak müdahalenin meşru bir amaca hizmet etmesi, kanunla düzenlenmesi, demokratik bir toplum bakımından gerekli olması ve yapılacak müdahalenin orantılı olmasıdır.

Suç sayılan bir fiilin işlenmesi durumunda bu suçun soruşturulması, delillerin elde edilmesi, maddi gereceğe ulaşılması ve varsa failin cezalandırılması meşru bir amaçtır.

Suçla ilişkin olarak delil elde etmek amacıyla mağdurun vücudu üzerinde dış veya iç beden muayenesi yapılması ile vücudundan örnek alınmasına ilişkin kurallar CMK’nın 76. maddesinde düzenlenmiştir⁷⁹⁰. Mağdur dışındaki kişilerin vücudu üzerinde beden muayenesi yapılması ve örnek alınmasının bu madde hükmü uyarınca mümkün olduğu görüşünde⁷⁹¹ olanlar olduğu gibi madde metninde diğer kişilere yer verilmesinin unutulduğu, bu nedenle CMK 76. Maddeye dayalı olarak mağdur dışındaki kişiler üzerinde beden muayenesi yapılmasına izin veren yasal düzenleme olmadığı görüşünde olanlar da bulunmaktadır⁷⁹².

Suçla ilişkin olarak delil elde etmek amacıyla, mağdurun vücudunun muayenesi ile vücudundan örnek alınması işlemine mağdurun rızası varsa bu

⁷⁸⁹ Vücudun ve beden çukurlarının aranması konusu 24.05.2003 günlü Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliğinde ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

⁷⁹⁰ Şahin, C., Göktürk, N. (2021). s.69. Yenisey, F., Nuhoğlu, A. (2020). s.650.

⁷⁹¹ Şahin, C., Göktürk, N. (2021). s.69.

⁷⁹² Ünver, Y., Hakeri, H. (2019). s.280.

işlemlerin yapılması için yargısal bir karara ihtiyaç yoktur⁷⁹³. Kendi vücudu üzerinde tasarrufta bulunma hakkına sahip ve rıza verme konusunda ehil olan mağdur, beden muayenesi ve örnek alma işlemine rıza gösterir ise işlemin yapılması mümkündür (CMK 76/2).

Mağdur, tanıklıktan çekinme hakkına sahip (CMK 45) olan kişilerdense beden muayenesinden ve vücudundan örnek alınması işleminden kaçınabilir (CMK 76/4)⁷⁹⁴. Beden muayenesi veya vücuttan örnek alma işlemi yapılacak mağdur çocuksa veya akıl hastası ise rızanın kanuni temsilci tarafından verilmesi gerekir.

Mağdur akıl hastası veya çocuksa ve de tanıklıktan çekinme hakkına sahip kişilerdense, beden muayenesi veya vücuttan örnek alma işlemi bakımından çekinme konusunda karar yetkisi kanuni temsilciye aittir. Ancak kanuni temsilci suçun şüphelisi ise çekinme konusunda karar hâkim tarafından verilir⁷⁹⁵. Karar hâkim tarafından verilmiş ve işlem yapılmış ise bu işlemde elde edilen delilin kullanılması şüpheli durumunda olmayan kanuni temsilcinin iznine bağlıdır (CMK 76/4)⁷⁹⁶. Çocuk veya akıl hastası durumundaki mağdur, tanıklığın hukuki anlam ve sonuçlarını anlayabilecek durumdaysa karar vermeden önce görüşünün alınması gerekir⁷⁹⁷. Bu hükmün çocukların özellikle aile içi cinsel istismardan korunması bakımından hatalı olduğu kanısındayız. Çocuğa yönelik suçun şüphelisi/sanığı çocuğun kanuni temsilcisi ya da yakın aile bireylerinden birisiyse, çocuğun vücudundan örnek alma konusundaki karar hâkim tarafından verilmeli, buna imkân tanıyan yasal düzenleme yapılmalıdır.

Mağdur beden muayenesi yapılmasına ve örnek alınmasına izin vermediği takdirde; bu işlemlerin yapılması için gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının, böyle bir halin olmadığı durumlarda ise soruşturma evresinde sulh ceza hâkiminin, kovuşturma evresinde mahkemenin kararı gereklidir. Karar Cumhuriyet savcısı tarafından verilmiş ise kararın yirmidört saat

⁷⁹³ Şahin, C., Göktürk, N. (2021). s.70. Yenisey, F., Nuhoglu, A. (2020). s.650. Öztürk, B., Tezcan, D., Erdem, M. R., Sırma Gezer, Ö., Saygılar Kırkit, Y. F., Alan Akcan, E., Özaydın, Ö., Erden Tütüncü, E., Altınok Villemin, D., Tok, M.C. (2019). s.540. Ünver, Y., Hakeri, H. (2019). s.280.

⁷⁹⁴ Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017b). s. 455.

⁷⁹⁵ Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017b). s. 455.

⁷⁹⁶ Şahin, C., Göktürk, N. (2021). s.70.

⁷⁹⁷ Yenisey, F., Nuhoglu, A. (2020). s.652. Öztürk, B., Tezcan, D., Erdem, M. R., Sırma Gezer, Ö., Saygılar Kırkit, Y. F., Alan Akcan, E., Özaydın, Ö., Erden Tütüncü, E., Altınok Villemin, D., Tok, M.C. (2019). s.540.

içinde hâkim onayına sunulması gerekir (CMK 76/1). Onaylanmayan karar hükümsüz kalır ve elde edilen deliller kullanılamaz⁷⁹⁸. Hâkim veya mahkeme tarafından verilen bu kararlara karşı itiraz yolu açıktır (CMK 76/5)⁷⁹⁹.

Gerek mağdurun rızasıyla yapılan gerekse de bu rıza olmadığı için Cumhuriyet savcısının veya hâkimin kararıyla yapılan beden muayenesi ve örnek alma işleminin temel koşulu yapılacak işlemin mağdurun sağlığını tehlikeye düşürmemesi ve cerrahi bir müdahale yapılmamasıdır. Mağdur üzerinde yapılacak beden muayenesi bakımından cerrahi müdahale kabul edilmemiştir⁸⁰⁰. Yapılacak işlem mağdurun sağlığını bozacak nitelikte veya cerrahi müdahale biçiminde ise beden muayenesi ve örnek alma işlemi yapılamaz (CMK 76/1). Mağdura yönelik olarak yapılacak beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması bakımından iç ve dış beden muayenesi ayrımı yapılmamıştır. Yapılacak beden muayenesinin hekim tarafından yapılması gereklidir⁸⁰¹.

Beden muayenesi ve vücuttan örnek alınabilmesi için kanunda sayılan şartların dışında; yapılan işlemin kötü muamele veya işkence teşkil etmeyecek şekilde yapılması gerekir. Bu anlamda; kişinin şeref ve itibarını ihlal etmemesi, ar ve hayâ duygularına saygı gösterilmesi, muayene veya örnek almak suretiyle ilgilinin kendini veya yakınlarını suçlayıcı delil göstermeye zorlanmaması gerekir. Kişinin vücut bütünlüğüne yönelik olarak yapılacak müdahalenin, işlenen bir suç nedeniyle delil elde edilmesi amacıyla yapılması ve bu amaçla orantılı olması gerekir⁸⁰².

4.2.3.4.2. Beden muayenesinin yarattığı mağduriyet ve önlenmesi

Mağdurun vücudu üzerinde dış veya iç beden muayenesi yapılması ikincil mağduriyete yol açan bir işlemdir. Yapılacak işlem mağdurun sağlığına zarar verecek nitelikteyse işlemin yapılması mümkün değildir. Ancak yapılacak işlem mağdurun sağlığına zarar verecek nitelikte olmasa bile ikincil mağduriyet olarak tanımlanabilecek sonuçlara yol açacaktır.

⁷⁹⁸ Şahin, C., Göktürk, N. (2021). s. 67. Öztürk, B., Tezcan, D., Erdem, M. R., Sırma Gezer, Ö., Saygılar Kırkıt, Y. F., Alan Akcan, E., Özaydın, Ö., Erden Tütüncü, E., Altınok Villemin, D., Tok, M.C. (2019). s. 540

⁷⁹⁹ Ünver, Y., Hakeri, H. (2019). s.2801.

⁸⁰⁰ Şahin, C., Göktürk, N. (2021). s. 70. Öztürk, B., Tezcan, D., Erdem, M. R., Sırma Gezer, Ö., Saygılar Kırkıt, Y. F., Alan Akcan, E., Özaydın, Ö., Erden Tütüncü, E., Altınok Villemin, D., Tok, M.C. (2019). s.540. Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017b). s. 454.

⁸⁰¹ Şahin, C., Göktürk, N. (2021). s. 70.

⁸⁰² Doğan, R (2019). s. 95.

Soruşturma ve kovuşturma aşamasında bu işleme karar veren ve bu işlemi yapanların söz konusu ikincil mağduriyetin farkında olması ve bu mağduriyetin en az seviyede kalması için gereken önlemleri alması gerekir.

Mağdurun beden muayenesinin nasıl yapılması gerektiğine, bu işlem yapılırken ikincil mağduriyete yol açmamaya yönelik olarak doğrudan düzenlenmiş bir hüküm yoktur⁸⁰³. CMK'nın 77. maddesinde, kadının muayenesinin, istemi halinde ve olanaklar elverdiğince bir kadın tarafından yapılması gerektiği düzenlenmiştir⁸⁰⁴. Bu düzenleme gerek sadece kadına yönelik olması bakımından gerekse de muayene işleminin nasıl yapılacağına ilişkin temel ilkeleri göstermemesi bakımından eksiktir. Alman Hukukunda beden muayenesinin kişinin utanç duygularını ihlal ettiği durumlarda aynı cinsiyetten bir hekim veya kişi tarafından yapılması gerektiği belirtilmiştir⁸⁰⁵.

Mağdurun beden muayenesinin yapılmasına ilişkin hükümler 01/06/2005 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi, Genetik İncelemeler ve Fizik Kimliğin Tespitin Hakkında Yönetmelikte düzenlenmiştir. Ancak bu Yönetmelik, Kanunda düzenlenen hükümleri büyük ölçüde tekrarlamış, beden muayenesinin nasıl icra edilmesi gerektiğine ilişkin düzenleme yapmamıştır.

Yönetmelik bedenin tıbbi muayenesini; *“tabip tarafından tıbbi yöntemler kullanılarak yapılan değerlendirmeler”* olarak tanımlamıştır.

CMK'nın 76. maddesinde düzenlenen ancak tanımı yapılmayan iç beden muayenesi ve dış beden muayenesi kavramlarının tanımları Yönetmelikte yapılmıştır. Yönetmelik uyarınca dış beden muayenesi *“vücudun dış yüzeyi ile kulak, burun ve ağız bölgelerinin gözle ve elle yapılan yüzeysel tıbbi incelemesini”* iç beden muayenesi ise *“kafa, göğüs ve karın boşlukları ile cilt altı dokularının incelenmesini”* kapsamaktadır. CMK'nın 75/4 maddesi ve Yönetmeliğin 4. maddesi uyarınca cinsel organlar veya anüs bölgesinde yapılan muayene de iç beden muayenesi sayılır⁸⁰⁶.

⁸⁰³ Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017b). s. 455

⁸⁰⁴ Şahin, C., Göktürk, N. (2021). s.70. Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017b). s. 457.

⁸⁰⁵ Yenisey, F., Nuhoglu, A. (2020). s.650.

⁸⁰⁶ Ünver, Y., Hakeri, H. (2019). s.273.

Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan *Adli Tabiplik Hizmetleri ve Adli Raporların Düzenlenmesi Hakkında Genelge'de* muayene ve tetkikler sırasında temel insan hak ve hürriyetlerine ve hasta mahremiyetine saygı kurallarına mutlaka uyulması gerektiği genel bir ilke olarak belirtilmiştir. Ayrıca yapılacak muayenenin uygun şartlar altında, adli kolluk kuvvetleri mensuplarının göremeyecekleri bir yerde yapılması gerektiği vurgulanmıştır. Muayene sırasında kişinin tamamen soyulması gerektiği belirtilmiş ise de bu işlemin nasıl yapılacağı düzenlenmemiştir. Muayene edilen kişinin tüm vücudu üzerinde gerekli muayene yapılacak ise de kişinin tamamen çıplak bırakılması yerinde bir uygulama olmayacaktır.

Mevzuatımızda mağdurun beden muayenesinin nasıl icra edileceğine ilişkin açık ve ayrıntılı hükümler yok ise de bizce şüphelinin veya sanığın üstünün aranmasına ilişkin hükümlerin kıyasen uygulanması mümkündür. Bu kıyas sonucunda beden muayenesi konusunda şunları söylemek mümkün olacaktır:

Beden muayenesi, üst aramasında olduğu gibi kural olarak kişinin giysileri çıkarılmadan yapılır. Ancak suçun niteliğine göre elde edilmesi umulan delillerin yerleri itibarıyla, başka türlü ulaşılmaması mümkün değilse beden muayenesi kişinin giysilerinin çıkarılması suretiyle de yapılabilir. Ancak bu durum istisnadır ve kişinin giysilerinin çıkarılarak muayene için bunun gerekli olması, delillerin başka türlü elde edilemeyecek olması gerekir.

Mağdurun üzerinde bulunan giysiler çıkarılarak muayene yapılması için şu hususların yerine getirilmesi gereklidir;

- a. Mağdur, giysileri çıkarılarak yapılacak muayene için sağlık kuruluşuna getirilmelidir.
- b. Muayene işlemi mutlaka sağlık mesleği mensubu tarafından yapılmalıdır. Muayene yapılmadan önce mağdura, bu muayenenin neden gerekli görüldüğü ve nasıl yapılacağı, işlemi yapacak sağlık mesleği mensubu tarafından, mağdurun anlayacağı şekilde anlatılmalıdır.
- c. Muayene işlemi mağdurun giysilerinin çıkarılması suretiyle yapılacaksa, böyle bir işlem mağdurun ar ve haya duygularını rencide edeceğinden mağdurla aynı cinsiyetten görevliler tarafından yapılmalıdır.

- d. Yapılacak muayene işlemi, işlemi yapacak sağlık mesleği mensupları dışında kimsenin bulunmadığı ve kimsenin göremeyeceği, içeriye başkalarının girip çıkamayacağı bir yerde yapılmalıdır. Sonradan ortaya çıkacak taciz iddialarının önüne geçebilmek için muayene işlemi, mağdurla aynı cinsiyette en az iki sağlık mesleği mensubu tarafından yapılmalıdır.
- e. Muayene, kişinin utanma duygusunu en az ihlâl edecek bir şekilde yapılmalıdır. Kişinin tüm vücuduna bakılması gerekli olsa bile mağdur tümüyle çıplak hale getirilerek muayene edilmemelidir. Yapılan muayenenin aksini gerektirdiği durumlar haricinde kişinin önce üst kısmındaki giysiler çıkartılıp muayene işlemi yapılmalı, üst kısmının giysileri giydirildikten sonra alt giysiler çıkarılıp muayene yapılmalıdır.
- f. Muayene sırasında mağdurun vücuduna olabilecek en az şekilde dokunulmalıdır. Muayene işleminde hazır bulunan sağlık görevlilerinden birisi tarafından bu işlem yapılmalı, gerekmedikçe diğer görevli mağdura dokunmamalıdır.
- g. Muayene işlemi mümkün olduğunca kısa bir süre içinde bitirilmelidir.
- h. Muayene bittikten sonra mağdura işlemin kendisi ve sonrasında yapılacaklar hakkında bilgi verilmelidir.

4.2.3.4.3. Vücuttan örnek almanın yarattığı mağduriyet ve önlenmesi

Suçla ilişkin delil elde etmek amacıyla mağdurun vücudundan; kan veya benzeri biyolojik örneklerin, saç, tükürük, tırnak gibi örneklerin alınması da ikincil mağduriyete yol açar. Kişinin vücudundan örnek alınması işlemi sağlığını etkileyecek nitelikte ise bu işlemin yapılması mümkün değildir. Ayrıca söz konusu örnek alma işleminin cerrahi bir müdahale ile yapılması mümkün değildir (CMK 76/1).

Kişinin vücudundan örnek alınması işlemi de ikincil mağduriyete yol açar. Bu mağduriyet çoğu kez fiziki bir acı çekme olarak karşımıza çıkmaz. Kan veya tükürük örneği veren kişi bu örnekleri verdiği sırada endişeye kapılır. Yapılacak işlemin ne olduğunu, ne gibi sonuçlar çıkabileceğini bilmediği durumlarda endişesi daha da artar.

Örnek alma işleminin yaratacağı ikincil mağduriyeti önlemek için yapılması gereken en temel ve önemli işlem mağdura bilgi vermektir. Mağdur yapılacak işlemin niteliği, süresi, yöntemi, olası sonuçları konusunda anlayabileceği şekilde bilgilendirilmelidir. Bu bilgilendirme sonrasında mağdurun varsa soruları cevaplanmalı, endişelerinin giderilmesine çalışılmalıdır.

Örnek alma işlemini yapan görevlinin mağduru suçlayıcı, örseleyici beyan ve davranışlardan kaçınmasını sağlayacak şekilde eğitilmiş olması, mağdura duyarlı bir çalışan olması da ikincil mağduriyetin önlenmesi bakımından gereklidir.

4.2.3.5. Yüzleştirme ve teşhis

Yüzleştirme CMK'nın 52/2 maddesinde sadece kavram olarak yer almıştır. Yüzleştirme, bir tanık dinleme şekli olarak tanığı veya şüpheliyi teşhis yöntemi olarak kabul edilmektedir⁸⁰⁷. Yüzleştirme, açıklamaları birbirleriyle çelişen kişilerin karşı karşıya getirilerek bu açıklamaları birbirlerini yüzüne karşı söylemeleri sağlanarak aradaki çelişkinin giderilmeye çalışılmasıdır.

CMK'nın 86/1 maddesinde ölünün şüpheli veya sanığa gösterilmesi biçiminde düzenlenmiş, ancak diğer yönlerine ilişkin hüküm konulmamıştır⁸⁰⁸. 2559 sayılı PVSK'nın Ek 6. Maddesinde düzenlenmiştir. Burada düzenlenen teşhis; sanığın birey olarak belli olması için başvurulmuş bir işlemdir. Bu işlem, şüphelinin veya şüphelilerin, kendilerine benzer kişiler arasına konularak, mağdur veya tanığa gösterilmesi ve failin hangisi olduğunun sorulması şeklinde yerine getirilir⁸⁰⁹. Teşhis bazen de mağdura ya da tanığa fotoğraf veya film gösterilmesi şeklinde yapılır. Teşhis işleminin nasıl yapılacağına ilişkin düzenleme PVSK'nın ek 6. maddesinin 09 – 17. fıkralarında ayrıntılı olarak düzenlenmiştir⁸¹⁰.

Teşhiste amaç failin belirlenmesi iken yüzleştirmede, yüzleştirilen kişilerin beyanları arasındaki çelişki giderilmeye çalışılmaktadır⁸¹¹.

Teşhis işlemi mağdur için örseleyicidir. Mağdur suçun işlendiği ana dönmekte, o anda yaşadıklarını tekrar ve yakın şekilde hatırlamaktadır. Duyduğu

⁸⁰⁷ Şahin, C., Göktürk, N. (2021). s.48.

⁸⁰⁸ Yenisey, F., Nuhoğlu, A. (2020). s.645.

⁸⁰⁹ Centel, N., Zafer, H. (2020). s. 368.

⁸¹⁰ Şahin, C., Göktürk, N. (2021). s.49. Ünver, Y., Hakeri, H. (2019). s.249.

⁸¹¹ Taner, F. G (2019). Ceza Muhakemesi Hukukunda Adil Yargılama Hakkı Bağlamında Çelişme ve Silahların Eşitliği, Ankara: Seçkin Yayınevi, s.201.

heyecan ve korkuyla doğru karar verme gereği arasında sıkışan mağdur, kendisini ifade etmekte, doğru beyan vermekte zorlanmaktadır.

Teşhis ve yüzleştirme işleminin mağdurda meydana getireceği etkiyi azaltmak için; önceden mağdurun bilgilendirilmesi, yapılacak işleme hazırlanması gerekir. Bu gereklilik hem mağdurun ikincil mağduriyetinin önlenmesi bakımından hem de elde edilecek beyan delilinin doğru ve sağlıklı olması bakımından gereklidir. Mağdur sürece iyi hazırlanmış ise görme ve karar verme yetileri güçlenecek ve kendisine gösterilen kişiler arasında failin bulunup bulunmadığı konusunda daha iyi ve doğru bir değerlendirme yapabilecektir.

4.3. Mağdurun Mağduriyetinin Giderilmesi, İkincil Mağduriyetten Korunması ve Desteklenmesi Bakımından Avrupa Uygulamaları

4.3.1. Genel Olarak

Suçtan doğan mağduriyetin giderilmesi ve mağdurun ikincil mağduriyetten korunmasına ilişkin çalışmalar 1980'lerden itibaren artmıştır. Özellikle Avrupa Birliği süreci bu konudaki çalışmaların daha da artmasına yol açmıştır. Suça maruz kalma, suçtan doğrudan veya dolaylı olarak mağdur olma sayılarındaki artış ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşları bu konunun üzerinde daha çok çalışmaya itmiştir. Avrupa Konseyi'ne göre Avrupa'da yaşayan her dört kişiden biri suç mağduru olmaktadır. Avrupa Birliği'nde her yıl 75 milyon insan suç mağduru olmaktadır. Bu sayı tüm Avrupa Birliği nüfusunun %15'ini oluşturmaktadır⁸¹².

Mağdur sayılarındaki bu artış, devletlerin ve kamuoyunun dikkatini mağdura yöneltmiştir. Mağdurun beklentilerinin ne olduğunu araştıran, suçtan doğan ve suç sonrası oluşan mağduriyetinin giderilmesi, tekrarlanan suça maruz kalmasının önlenmesi için çalışmalar yürütülmüştür. Bu çalışmalar başlangıçta küçük çaplı olmuş, deneme amaçlı faaliyetler yürütülmüştür. Benzer çalışmaların artması üzerine çalışmaların bir araya getirilmesine yönelik faaliyetler ortaya çıkmıştır. Zaman içinde mağdurlara yönelik hizmetler veren kurum ve kuruluşlar oluşmuş, bu hizmetleri düzenleyen yasalar çıkarılmıştır. Günümüzde yeterli seviyede olmasa da mağdurlara yönelik destek sistemleri resmi (kamu) kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşları tarafından sağlanmaktadır.

⁸¹² Lazaro, J. (2014). s.49.

Mağdurlara verilecek hizmetlerin çerçevesi ve veriliş biçimi itibarıyla ülkeler arasında farklılıklar bulunmaktadır. Ancak genel çerçeve, mağdurların beklentileri ve hakları konusunda belli bir uyuşma söz konusudur. Bu uyuşma sonucunda mağdur destek hizmetlerinin verilmesine rehberlik eden ilkeler ortaya çıkmıştır. Bunlar; tüm mağdurlara eşit erişim hakkı tanıma ilkesi, mağdurların verilen hizmetlere erişebilmesini sağlamak için bu hizmetlere erişim eşiklerinin düşük tutulması (ücret, yöntem, usul vb.), mağdurun kimliğinin gizli tutulması ilkesi, her mağdura ulaşma konusunda çaba sarf etme ilkesi ve suç mağdurunun farkında olmadığı destek ve yardımları yapmak olarak sıralanabilir⁸¹³.

Mağdur destek hizmetlerinin yürütücüsü olarak bazı ülkelerde kamu kuruluşları öne çıkarken bazı ülkelerde sivil toplum kuruluşlarının etkinliği daha fazladır. Yine bazı ülkelerde kamu kuruluşları ile sivil toplum kuruluşları etkin işbirliği içinde çalışmalar yürüttüğü görülmektedir.

Bu bölümde Avrupa çapında yapılan bazı çalışmalar ile bazı ülkelerin yaptığı çalışmalara dair örnekler genel hatları ile açıklanmaya çalışılmıştır. Ele alınan ülkelerde burada sunulandan çok daha fazla hizmet modeli ve çalışma grubu bulunmaktadır. Bunlardan etkili ve yaygın olanlar ile örnek model oluşturabilecekler ele alınmaya ve haklarında genel açıklama yapılmaya çalışılmıştır.

4.3.2. Avrupa Mağdur Destek Birliği (Victim Support Europe – VSE)

1980 yılında kurulan Avrupa Mağdur Destek Birliği (VSE)⁸¹⁴; maruz kaldığı suç ne olursa olsun, mağdur kim olursa olsun, tüm suç mağdurlarını savunan ve Avrupa çapında çalışmalar yürüten, 61 ulusal üye kuruluşun bulunduğu şemsiye örgüttür⁸¹⁵. 30 Avrupa ülkesinde, suçtan etkilenen 2 milyondan fazla kişiye destek ve bilgi hizmetleri sağlamaktadır. VSE suçla ilgili adli soruşturma başlatılmış olup olmadığına bakmaksızın tüm mağdurlara yardım etmeyi amaçlamaktadır.

Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi (ECOSOC) ile arasında resmi danışmanlık ilişkisi bulunan VSE, aynı zamanda Avrupa Birliği ve Avrupa

⁸¹³ Aertsen, I. (2014). s.39

⁸¹⁴ VSE hakkında daha fazla bilgi ve iletişim için <https://victimsupport.eu/> adresine bakılabilir.

⁸¹⁵ <https://emdr-europe.org/european-partnership/victim-support-europe-vse/>

Konseyi ile mağdurlara yönelik çalışmalar konusunda ortak faaliyetler yürütmektedir.

VSE suç mağdurlarına bireysel destek verdiği gibi, Avrupa Birliği üyesi ülkelerin iç hukukunda ve uluslararası düzenlemelerde mağdurlar lehine değişiklikler yapılması için çalışmalar da yürütmektedir. Bu çalışmalar kapsamında; mağdurlara yönelik araştırma faaliyetlerini desteklemekte, bilgi toplanması ve yasal değişiklik önerileri hazırlanmasına yönelik faaliyetlerde bulunmaktadır. Avrupa'daki tüm suç mağdurları için hak ve hizmetlerin güçlendirilmesi, mağdur haklarının ve hizmetlerinin geliştirilmesi için yürütülen çalışmaları teşvik etmektedir.

VSE Avrupa'da yaşayan mağdurların sesi olma vizyonu ile çalışmalar yürütmektedir. Mağdurun muhakeme sürecinde sesinin duyulması, kendisine saygı gösterilmesi ve mağduriyetinin giderilmesine yönelik destekte bulunmaktadır.

Kişinin mağdur olduğu suçun adli makamlara bildirilmiş olup olmadığına bakmaksızın, suç sonrasında; ücretsiz, mağdur odaklı, bağımsız ve erişilebilir hizmetler sunmayı amaçlamaktadır. VSE bu çalışmalarını; kendi bünyesinde çalışan eğitimli ve ücret alan kişiler ve gönüllülerin yardımlarıyla yapmaktadır.

Suç mağduru kişiye erişmek, mağdurun da destek hizmetlerine erişimini sağlamak mağdura yönelik çalışma yürüten her kurumun ortak derdidir. VSE'de bu kapsamda çalışmalar yürütmektedir. Mağdurların kendisine ulaşmasını sağlamak için iletişim ağları kurmakta, duyuru ve eğitim çalışmaları yürütmektedir.

Avrupa'daki suç mağdurlarının durumunu iyileştirmek için çalışan VSE bu çalışmaları için etik standartlar oluşturmuştur. Uygulama kurallarını ve yapıyı tarif etmek ve standartlarını yazılı hale getirmek için 8 Ocak 2015 tarihli *Victim Support Europe Constitution* (Mağdur Destek Birliği Anayasası) isimli bir belge kabul edilip yayınlanmıştır.

4.3.3. Almanya Uygulaması

4.3.3.1. Alman ceza muhakemesinde mağdurun konumu

Almanya’da mağdurun korunması, desteklenmesi ve ikincil mağduriyetin önlenmesi için yapılanlara değinmeden önce Alman ceza muhakemesinde mağdurun konumu, hak ve yetkileri konusunda genel bilgi vermek gerekmiştir. Çalışmamızın kapsamını aşmamak adına konular bakımından ayrıntıya girilmemiş, sonra yapılacak değerlendirme ve önerilecek sisteme bir altlık oluşturması bakımından konular ele alınmıştır.

Almanya’da mahkeme ile iddia makamı arasında mutlak bir ayrım vardır. Ancak savcılık makamının verdiği kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın mahkeme tarafından incelenip dava açma emri verilmesi bu bağımsızlığın ihlali anlamına gelmemektedir⁸¹⁶. İddia makamını temsil eden savcılık, mağdurun yerine geçen ya da onu temsil eden bir makam da değildir. Bu anlamda savcılık makamı mağdurdan da bağımsızdır⁸¹⁷. Almanya’da kovuşturma mecburiyeti söz konusu olup savcılık, yasada belirtilen koşullar gerçekleştiğinde dava açmakla yükümlüdür⁸¹⁸. Savcılık, suçla ilgili olarak soruşturma yapma ve dava açma için gereken koşulların oluşması durumunda kamu davasını açmak zorundadır. Bununla birlikte daha önemsiz sayılan suçlar bakımından maslahata uygunluk ilkesinin uygulama alanının genişlediği görülmektedir⁸¹⁹.

4.3.3.2. Yasal düzenlemeler

Almanya’da mağdur hakları 1986 yılından itibaren yürürlüğe giren çeşitli kanunlarla düzenlenmiş ve geliştirilmiştir. 1986 tarihli Mağduru Koruma Kanunu bu anlamda önemli bir adımdır. Bu kanuna kadar, mağdurun tanık sıfatı öne çıkmaktaydı ve mağdurun korunması ve hakları göz ardı edilmekteydi⁸²⁰.

1998 yılında çıkarılan Tanık Koruma Kanunu, 2001 yılında kabul edilen Şiddetten Korunma Kanunu, 2004, 2009 ve 2015 tarihli mağdur hakları reform kanunları, 2005 yılında ceza kanununda yapılan bazı değişiklikler, 2007 yılında

⁸¹⁶ Novokmet, A. (2016). s.92.

⁸¹⁷ Walther, S. (2006). “Victims' Rights in the German Court System”, **Federal Sentencing Reporter**, Cilt 19, Sayı 2, 2006, s. 113

⁸¹⁸ Novokmet, A. (2016). s.86.

⁸¹⁹ Kulesza, C. (2012). s.143.

⁸²⁰ Bohlander, M. (2012). **Principles of German Criminal Procedure**, Oxford and Portland, Oregon, Hart Publishing, s. 64.

kabul edilen ısrarlı takip karşıtı (Anti-Stalking) kanun, 2011 tarihli Zorla Evlendirmeye Mücadele ve Zorla Evlendirilen Mağdurları Daha İyi Koruma Kanunu, 2013 yılında kabul edilen Cinsel İstismar Mağdurlarının Haklarını İyileştirme Kanunu mağdur hakları ve mağdurun korunması konularında önemli düzenlemeler olarak sayılabilir. Bu düzenlemeler ile mağdur bir delil aracı olmaktan çıkarak haklarla donatılmış bir muhakeme süjesi haline gelmiştir⁸²¹.

4.3.3.3. Alman ceza muhakemesinde mağdurun hakları

Ceza muhakemesine ilişkin temel kanun durumundaki Strafprozessordnung (StPO)⁸²² mağdur hakları ve mağdurun muhakeme içerisindeki yeri konusunda da ayrıntılı düzenlemeler içermektedir.

4.3.3.3.1. Muhakemeye ilişkin temel hakları

Almanya’da özellikle 2009 yılında yapılan ve İkinci Mağdur Hakları Reform Yasası olarak bilinen düzenlemeyle mağdur hakları bakımından önemli hükümler getirilmiştir⁸²³. Suçtan zarar gören kişinin ceza muhakemesindeki başlıca hakları şunlardır⁸²⁴:

Bir suça maruz kaldığına veya suçtan zarar gördüğüne ilişkin bildirimde bulunma ve bu suçun soruşturulmasını isteme hakkı (StPO 158, 406i/1).

Suçtan zarar gören kişiye talebi halinde ve kendisini ilgilendirdiği oranda; kovuşturmaya yer olmadığına dair karar, kamu davası açılmış ve duruşma yapılacak ise duruşmanın yapılacağı zaman, yer ve sanığa yüklenen suçun ne olduğu, mahkemede yapılan işlemler bildirilir. Kişi Almanca diline hakim değilse ve talebi varsa duruşmanın yapılacağı yer ve zamana ilişkin bildirim anladığı dilde yapılır (StPO 406d/1).

Suçtan zarar gören kişinin talebi varsa; hükümlüye suçtan zarar görenle temasta bulunmama ve onunla görüşmeme yükümlülüğü konulup konulmadığı, hükümlü hakkında karara bağlanmış veya infazı sona ermiş hürriyeti bağlayıcı tedbir bulunup bulunmadığı, cezanın infazında bir kolaylık sağlanıp sağlanmadığı,

⁸²¹ Kilchling, M. (2018). Adli Görüşme Odaları Çalıştay Tebliği, Adalet Bakanlığı, Antalya.

⁸²² Alman Ceza Muhakemesi Kanunu (Strafprozessordnung) hükümleri Yenisey, F., Oktar, S., Oktar, A. (2020). Alman Ceza Muhakemesi Kanunun 3. Baskı, İstanbul isimli kitapta yer alan karşılaştırmalı tercümeden yararlanılarak irdelenmiştir.

⁸²³ Novokmet, A. (2016). s.93.

⁸²⁴ Kilchling, M. (2018). Adli Görüşme Odaları Çalıştay Tebliği, Adalet Bakanlığı, Antalya.

infaz kurumundaki hükümlüye belli süre için izin verilip verilmediği bildirilir (StPO 406d/2)⁸²⁵.

Şüphelinin/sanığın özgürlüğünü kısıtlayan bir tedbirin uygulanması sırasında kaçması söz konusu ise ve mağdurun kaçan sanıktan korunmasını gerektiren bir durum varsa hangi tedbirlerin alındığı mağdura bildirilir (StPO 406d/3).

Bizzat veya bir avukat aracılığıyla dosyayı ve muhafaza altına alınan delilleri inceleyebilir (StPO 406e/1, 3)⁸²⁶.

Ülkemizde 2005 yılında yürürlüğe giren CMK ile şahsi dava ve şahsi hak taleplerine ilişkin hükümler ceza muhakemesi sisteminden çıkarılmıştır. Ancak Alman ceza muhakemesinde şahsi hak taleplerine ilişkin düzenlemeler varlıklarını sürdürmektedir. StPO 374-394 arasında şahsi dava düzenlenmiş, şahsi dava açılacak suçlar sayılmıştır. Söz konusu düzenleme uyarınca şahsi dava açma hakkı suçtan zarar görene aittir⁸²⁷. Mağdur, suçtan kaynaklanan mal varlığına ilişkin taleplerini ceza muhakemesi sırasında ileri sürebilir. Mağdura böyle bir hakkı olduğu öğretilmelidir (StPO374 vd., 406i/1-3.bent).

Mağdurun tanık olarak dinlenmesi durumunda, Adli Ödemeler ve Tazminat Kanunu uyarınca kendisine ödeme yapılmasını isteme hakkı bulunmaktadır. Mağdura bu hakkının da öğretilmesi gerekir (StPO 406i/1-4.bent).

Mağdura, suçtan doğan zararını gidermek için hukuk mahkemesine dava açabileceği, bu işlem için gerekliyse adli yardım talep edebileceği öğretilir (StPO 406j/1).

Şiddet suçu mağdurlarının korunmasına ilişkin olarak düzenlenen Şiddetten Korunma Kanunu uyarınca, mağdurun şüpheliye yönelik olarak bazı tedbirler alınmasını (özellikle mağdurla temas etmeme gibi) isteme hakkı vardır. Bunun yanı sıra Suçtan Zarar Görenlere Tazminat Ödenmesi Hakkında Kanun uyarınca tazminat talep etme hakkı vardır.

Çeşitli eyaletler suçtan doğan mağduriyetin giderilmesine ilişkin düzenlemeler yapmıştır. Mağdur haklarının korunması bakımından; danışmanlık,

⁸²⁵ Kulesza, C. (2012). s.149.

⁸²⁶ Kulesza, C. (2012). s.150.

⁸²⁷ Kahveci, M. (2021). 162.

kalacak güvenli yeri olmayan mağdura güvenli yer temin edilmesi, tıbbi veya psikolojik yardım ve destek sağlanması gibi hizmetler veren kuruluşlar bulunmaktadır.

Ceza muhakemesinde mağdurla temas eden soruşturma birimleri, olabilen en erken aşamada mağdura bu haklarını öğretmeli, yardım alabileceği kuruluşlara mağduru yönlendirmeli, bu kuruluşlara ulaşma konusunda mağdura yardım etmelidir (StPO 406j/1).

Mağdura yapılacak bildirimlerin; mağdurun anlayacağı bir dilde yapılması gerekir. Bunun yanı sıra haklarını kullanmak için hangi kuruma, nasıl başvurusu gerektiği, bu yardımların kim tarafından yerine getireceği mağdura bildirilmelidir (StPO 406k/1).

4.3.3.3.2. Katılma hakkı

Alman ceza muhakemesi sisteminde suçtan zarar görenin davaya katılması her suç için mümkün görülmemiştir. Ceza muhakemesi kanunun 395. maddesinde, suçtan zarar görenlerin hangi suçlarda davaya katılabilecekleri sayılmıştır (StPO 395/1,2,3). Buna göre; kasten öldürmeye teşebbüs suçunun, cinsel özgürlüğe karşı suçların, insan ticareti suçlarının, vücut bütünlüğüne karşı işlenen suçların, kişi hürriyetine karşı suçların, zorla evlendirme dâhil ağır cebir suçlarının, Şiddetin Önlenmesi Kanunu ile ısrarlı takip (stalking) mağdurları ile kasten öldürülen kişinin yakın akrabaları davaya katılma talebinde bulunabilirler.

Bu suçların mağdurlarının yanı sıra savcılık tarafından yapılan soruşturma sonucunda verilen kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararın kaldırılmasını sağlayan mağdur ile suçun niteliğine bakılmaksızın somut olayın özellikleri itibarıyla ve özellikle de suçun neden olduğu ağır sonuçlar bakımından mağdurun kamu davasına katılmasının geri olduğunun kabul edildiği durumlarda mağdur davaya katılabilir⁸²⁸.

Davaya katılma hakkı olan kişiler muhakemenin her aşamasında davaya katılma talebinde bulunabilirler (StPO 395/4). Bu maddeden hareketle Alman ceza muhakemesinde mağdurların katılma hakkına sahip olanlar ve olmayanlar olarak ikili bir ayrıma tabi tutulması mümkündür. Mağdurun muhakemedeki hak ve yetkileri de bu durumuna göre değişmektedir.

⁸²⁸ Kilchling, M. (2018). Adli Görüşme Odaları Çalıştay Tebliği, Adalet Bakanlığı, Antalya.

Katılma talebinin kabulüyle katılan sıfatını alan mağdurun haklarında bir genişleme olur. Katılan sıfatını alan mağdur duruşma aşamasında; dosyayı inceleme, bir avukatla temsil edilme, kendisinin ve avukatının duruşmada kesintisiz olarak hazır bulunma, sanıklara, tanığa ve bilirkişiye soru sorma, kovuşturmanın genişletilmesiyle ilgili taleplerde bulunma, dava ve beyanı alınan kişiler ile ileri sürülen deliller hakkında beyanda bulunma ve davanın esası hakkında görüşünü açıklayıp esas hakkındaki iddialarını dile getirme hakkı kazanır. Davaya katılmasına karar verilen mağdur verilen hükme yönelik olarak kanun yoluna başvuru hakkı da elde eder.

4.3.3.4. İkincil mağduriyetin önlenmesine ilişkin düzenlemeler

Alman ceza muhakemesi sisteminde mağdurun muhakeme işlemlerinin yaratacağı ikincil mağduriyetten korunmasına ilişkin genel kural uyarınca; dinlenecek tanık aynı zamanda suçtan zarar gören ise kendisini ilgilendiren işlemler, ifade alma ve diğer duruşma işlemleri mağdurun korunmasını gerektiren özel ihtiyaçları dikkate alınarak gerçekleştirilir. Bu kapsamda alınması gereken önlemler şunlardır:

- a. Tanık durumundaki mağdurun duruşmada hazır bulunmaya yetkili kişilerin önünde dinlenmesi mağdurun güvenliği bakımından ciddi ve yakın bir tehlike oluşturuyor ise tanık duruşma ortamı dışında bir yerde dinlenir ve beyanının alınması işlemi sesinin ve görüntüsünün eş zamanlı olarak duruşma salonuna aktarılması yöntemiyle yapılır. Duruşmada hazır bulunmaya yetkili kişiler bu işlem yapılırken gerekli katkıyı yaparlar (StPO 48/3-1.b, 168e/1, 58a, 241a maddeleri).
- b. Mağdurun korunması için gerekli olması halinde duruşma kapalı olarak yapılır (StPO 48/3-2.b, 171b/1).
- c. Mağdura sorulan ve kişisel yaşantısını ilgilendiren soruların gerekli olup olmadığı değerlendirilir (StPO 48/3-3.b, 68a/1).
- d. Beden muayenesine katlanmaya ilişkin hükümler getiren 81c maddesinde, genel bir sınırlama getirilmiştir. Buna göre, olaya ve mağdura ilişkin bütün haller göz önünde bulundurulduğunda beden muayenesi yapılması ilgili için uygun görülüyorsa bu işlemin yapılmasından vazgeçilebilir (StPO 81c/4).

- e. Yapılacak beden muayenesi işlemi muayene edilen mağdurun utanma duygusunu rencide edebilecek nitelikte ise, mağdurun isteği varsa ve bu isteği haklı bir yarara dayanıyorsa muayene işlemi mağdurla aynı cinsiyetten bir hekim tarafından ve yine mağdurun istemesi halinde kendisinin belirlediği ve güvendiği bir başka kişinin hazır bulunduğu ortamda yapılabilir (StPO 81d/1).

4.3.3.5. Mağdurun yanında hazır bulunabilecek kişiler

4.3.3.5.1. Avukat

Mağdurun yanında bulunacak avukatın hak ve yetkileri, yanında bulunduğu mağdurun muhakemedeki konumuna özellikle de davaya müdahil olarak katılıp katılmadığına göre değişmektedir.

Tanık olarak dinlenen mağdurlar ile katılma hakkına sahip olan mağdurlar bir avukatın hukuki yardımından yararlanma hakkına sahiptir⁸²⁹. Mağdurun tanık olarak dinlenmesi sırasında yanında bir duruşma avukatı hazır bulunabilir ve mağdur bu avukatın hukuki yardımından yararlanabilir (StPO 68b/1, 397a, 406i). Bu hak bütün mağdurlar için geçerlidir. Bu konumda hazır bulunan avukatın görevleri; mağdura hukuki danışmanlık yapmak, haklarını öğrenmesinde ve kullanmasında yardım etmek, dinlenmesi sırasında mağdura sorulan sorulara gerektiğinde itiraz etmek (özellikle kişisel durumuna ilişkin olan ve sorulması gerekmeyen sorular bakımından), mağdurun beyanının alınması dışında muhatap olduğu işlemlerde mağduru temsil etmek ve gerektiğinde hazır bulunmak ve soruşturma dosyasını incelemektir. Mağdurun beyanının alınması sırasında hazır bulunacak avukata, beyan alma işlemi önceden bildirilmelidir. Beyanın alınması işleminde hazır bulunacak avukatın beyan alınmasından önce mağdurla görüşme ve evrakı inceleme yetkisi bulunmaktadır⁸³⁰.

Davaya katılma yetkisi olan mağdurun bir avukatın hukuki yardımından yararlanması farklı şekilde düzenlenmiştir. Davaya katılma yetkisi olan kişiler, katılma isteğinde bulunmadan ve hatta kamu davası açılmadan önce bir avukatın hukuki yardımından yararlanabilir ve kendisini bir avukatla temsil ettirebilir (StPO 406h/1). Bu durumdaki avukat mağdura kapsamlı bir şekilde hukuki

⁸²⁹ Novokmet, A. (2016). s.94.

⁸³⁰ Kilchling, M. (2018). Adli Görüşme Odaları Çalıştay Tebliği, Adalet Bakanlığı, Antalya.

danışmanlık yapar. Davaya katılma yetkisi bulunan kişi ve avukatı duruşmada ve keşifte hazır bulunabilir. Katılma yetkisine sahip mağdur kendisini bir avukatla temsil ettirmek istediğini ve avukatının ismini mahkemeye bildirmiş ise mahkeme duruşma gününü bu avukata da bildirir. Duruşmada hazır bulunan avukat yapılan sorgu sonrasında açıklamada bulunabilir ve sorular sorabilir (StPO 406h/2). Davaya katılma yetkisi bulunan ve bir avukatın hukuki yardımından yararlanmak isteyen mağdur, kendisine bir avukat tayin edecek durumda değilse bu avukata ödeyeceği ücret bakımından kendisine muhakeme masrafı yardımı ödenmesini isteyebilir (StPO 406i/1-2a).

Katılma hakkı doğuran bazı suçlar bakımından yasa daha özel bir düzenleme getirmiştir. Cinsel özgürlüğe karşı suçlar, kasten öldürme suçları, insan ticareti suçunun nitelikli halleri, ağır bedensel ve ruhsal zararlara neden olacak şekilde mağduriyet yaratan suçlar, mağdurun 18 yaşından küçük olması hallerinde mağdurun avukatın hukuki yardımından yararlanması özel olarak düzenlenmiştir (StPO 397a). Maddede sayılan bu durumlarda mağdura bir avukatın atanması zorunludur. Bu durumda atanan avukatın ücreti devlet tarafından ödenir.

4.3.3.5.2. Tercüman

Mağdur Almanca dilini bilmiyorsa veya bu dile yeterince hakim değilse ya da sağır ve dilsiz ise beyanın alınması sırasında yanında ücretsiz olarak sağlanan bir tercüman bulunur (StPO 397/3, 406i/1, Mahkemelerin Kuruluş Kanunun 185, 187).

4.3.3.5.3. Güvenilen tanıdık

Mağdurun beyanının alınması sırasında kendisinin talebi ve soruşturmanın amacını tehlikeye düşürmemesi şartıyla kendisinin güvendiği bir kişi mağdurun yanında hazır bulunabilir⁸³¹. Mağdurun beyanını alan merci mağdurun bu konudaki talebi hakkında karar verir. Eğer talep reddedilmiş ise ret gerekçesini dosyaya yazar. Ret kararına karşı bir kanun yolu kabul edilmemiştir (StPO 406f/2).

⁸³¹ Kulesza, C. (2012). s.150.

4.3.3.5.4. Psikososyal danışman

Alman ceza muhakemesi kanunu suç mağdurunun psikososyal danışmanın yardımından yararlanmasını benimsemiştir (StPO 406g/1). Bu danışman, mağdurun beyanının alındığı sırada (soruşturma ve duruşma sırasında) mağdurla birlikte hazır bulunabilir. Bu madde uyarınca alanında uzman kişiler duruşma sırasında ve duruşmadan sonra mağdura psikolojik destek vermek, ifade sırasında ve duruşmanın tamamında mağdurun yanında bulunarak onu desteklemekle görevlidir. Cinsel suç mağdurları için talep halinde uzman görevlendirilmesi zorunlu sayılmıştır.

Ceza muhakemesinde görevlendirilen psikososyal danışmanın görevleri 21/12/2015 tarihinde kabul edilen ve 01/01/2017 tarihinde yürürlüğe giren Ceza Muhakemesinde Psikososyal Destek Kanunu (Gesetz über die psychosoziale Prozessbegleitung im Strafverfahren - PsychPbG) ile düzenlenmiştir.

Kanunun 2. maddesine göre psikososyal destek süreci; duruşma öncesinde, sırasında ve sonrasında özellikle hassas (kırılgan) durumda olan mağdurlara yönelik olarak ceza muhakemesinde yerine getirilen ve hukuki nitelikte olmayan destek biçimidir. Mağdura yapılan hukuki destekle adli danışmanlık birbirinden ayrıdır. Psikososyal adli destek uzmanı görevlendirilmesinin amacı mağdurun üzerindeki baskıyı azaltmak ve onun ikincil mağduriyetini önlemek amacıyla tüm ceza muhakemesi hakkında mağdura bilgi sağlamak, nitelikli bakım ve destek vermektir (PsychPbG 2).

Psikososyal danışman olarak görevlendirilen kişiler; sosyal eğitim, sosyal hizmet, eğitim, psikoloji alanlarında eğitim veren üniversitelerden mezun olmalı ve bu alanlarda iş deneyimine sahip olmalıdır. Bu eğitimi alan kişilerden seçilen görevliler ayrıca devlet tarafından belirlenen ve verilen ileri ve tamamlayıcı eğitimlerden geçmelidir. Görevlendirilecek kişinin danışmanlık becerileri, iletişim ve işbirliği becerileri, çatışma yönetimi bilgisi, dayanıklılık ve organizasyon becerisi gibi nitelikleri sahip olması aranır. (PsychPbG 3). Atanan uzman görev yaptığı dönemde de kendisini geliştirici eğitimlere katılmayı sürdürmelidir. Her bir federal eyalet bu işi yapabilecek kişilere ve eğitim alanlarına ilişkin belirlemeyi kendisi yapar (PsychPbG 4).

Psikososyal danışma için görevlendirilen uzman hukuki danışmanlık yapamaz, mağdura bu konuda açıklamada bulunamaz. Tanık olarak dinlenecek mağdurla dava konusu olay hakkında konuşamaz. Tanığı etkileyecek, beyanına zarar verecek veya beyanını yönlendirecek davranışlarda bulunamaz. Mağdurun beyanı alınırken beyana müdahale edemez. Görevlendirilen uzman yerine getirdiği destek süreciyle ilgili tanıklık yapmak durumunda kaldığında tanıklık yapmaktan kaçınmaz.

Psikososyal danışman olarak görevlendirilen kişi bu iş için kanunla belirlenen ücreti devletten alır.

4.3.3.6. Almanya’da suç mağdurunun korunması ve mağduriyetinin giderilmesi için çalışan bazı resmi ve sivil kuruluşlar

Suç mağdurunun korunması, suçtan doğan zararının giderilmesi ikincil mağduriyetinin önlenmesi için diğer ülkelerde olduğu gibi Almanya’da da birçok hizmet modeli oluşturulmuştur. Bu hizmetlerin bir kısmı resmi kuruluşlarca, bir kısmı özel ve sivil toplum kuruluşlarınca yerine getirilmektedir. Bazı durumlarda resmi kuruluşlarla sivil toplum kuruluşları işbirliğine gidebilmekte, ortak projeler yürütmektedir. Çalışmamızın bu kısmında yerine getirilen hizmetler hakkında genel bilgiler verilecektir.

Almanya’da mevzuatın gereği olarak yerine getirilmesi gereken sosyal hizmet uygulamalarının kaynağı ve bu hizmetlerin izlenmesi merkezidir. Ancak bu hizmetlerin planlanması ve uygulanması yerel düzeyde gerçekleşir⁸³². Sosyal hizmetlerin yerel düzeyde gerçekleştirilmesinde resmi kuruluşların yanı sıra sivil toplum kuruluşları da görev alır.

Almanya’da mağdurlara yönelik destek hizmetleri eyalet adalet bakanlıkları ile sosyal hizmet dairlerinin kontrolünde, bütçeleri belediyelerce karşılanan dernekler tarafından yürütülmektedir. Bu dernekler bölgelere göre görevlendirilmektedir. Yaptıkları faaliyetler ve harcamaları eyalet adalet bakanlığına bağlı müfettişlerce her yıl denetlenmektedir⁸³³.

⁸³² Kırımsoy, E. (2011). “Çocuk ve Gençlik Suçluluğuna Müdahale: Almanya Örneği”, Suça Sürüklenen ve Mağdur Çocuklar, Ankara. s. 43.

⁸³³ Adalet Bakanlığı (2016). Yurt Dışı İnceleme ve Çalışma Ziyareti Raporları, Almanya Raporu, s.109.

4.3.3.6.1. Resmi kuruluşlar tarafından yerine getirilen hizmetler

Almanya Federal Adalet Bakanlığı ile eyalet adalet bakanlıklarında ve Sosyal Hizmetler Dairesinde mağdurların korunmasına ilişkin birimler bulunmaktadır. Bununla birlikte bu birimler daha çok sivil toplum kuruluşları tarafından yürüten mağdur destek hizmetlerinin denetlenmesi, bu hizmetlerin koordinasyonu ve bu hizmetlere yönelik olarak yasa çalışmalarının yürütülmesi işlerini yaparlar. Polisler mağdur haklarıyla ilgili eğitimler verilmekte, polis merkezlerinde mağdurları bilgilendirme amacıyla hazırlanmış broşürler bulunmaktadır. Özel durumdaki mağdurların işlemlerinin yapılması ve bekleme sürelerini geçirmeleri için polis birimleri ile adliye binalarında özel odalar ayrılmaktadır⁸³⁴.

4.3.3.6.2. Sivil toplum kuruluşları tarafından yerine getirilen hizmetler

Almanya’da mağdurların suçtan doğan mağduriyetlerinin giderilmesi, psikososyal olarak desteklenmesi, ikincil mağduriyetlerinin önlenmesi ve iyileştirilmeleri konusunda çalışan birimler genellikle sivil toplum kuruluşlarıdır. Almanya’da mağdurları bilgilendirmek amacıyla kurulan 1300’den fazla sivil toplum örgütü olduğu ve bunların bir çocuğunun mağdurlara 24 saat hizmet veren telefon hatları bulunduğunu bildirilmiştir⁸³⁵. Aile içi şiddet konusunda özel danışma birimleri ve Almanya’nın her yerinden ulaşılabilen Kadına Karşı Şiddet Hattı oluşturulmuştur⁸³⁶.

Sivil toplum kuruluşlarının resmi makamlarla ilişkileri güçlüdür. Birçok faaliyetini resmi makamların temin ettiği bütçelerle yerine getirirler. Bu nedenle faaliyetleri resmi makamlarca denetlenir. Sivil toplum kuruluşları bünyesinde çalışan birçok uzman; kolluk, savcılık ve mahkeme gibi resmi birimlerde hazır bulunarak mağdurlara yönelik hizmetler verirler.

Çalışmamızın bu kısmında mağdurlara yönelik hizmet veren başlıca organizasyonlardan birkaçı hakkında bilgi vereceğiz. Elbette Almanya genelinde mağdurlara yönelik hizmet veren birçok sivil toplum kuruluşu bulunmaktadır.

⁸³⁴ Adalet Bakanlığı (2016). Almanya Raporu, s.111, 112, 113.

⁸³⁵ Adalet Bakanlığı (2016). Almanya Raporu, s.112.

⁸³⁶ Adalet ve Tüketiciyi Koruma Federal Bakanlığı (2019). *Aile İçi Şiddete Karşı Daha İyi Koruma*, Berlin, s.9.

Burada bunlardan önemli, yaygın, etkili ve hizmet biçimi bakımından model oluşturan birkaçı hakkında bilgi verilmiştir.

4.3.3.6.2.1. Berlin suç mağdurları danışmanlık merkezi (Opferhilfe)

Kısa adı Opferhilfe⁸³⁷ olan Hilfe für Opfer von Straftaten in Berlin e. V. isimli dernek kamu yararına çalışan bir dernek olarak 1986 yılında kurulmuştur. Adalet senato yönetimi ile yakın işbirliği içinde çalışan dernek yılda 2.000 civarında suç mağduru ve tanığa hizmet vermektedir. Bu hizmetlerin finansmanı Berlin Adalet Senato Yönetimi'nin katkıları, ceza parası ödenekleri ve bağışlarla karşılanmaktadır. Dernek bünyesinde Berlin Danışmanlık Merkezi, Ceza Mahkemesi Tanık Rehberliği ve Online Danışmanlık Hizmeti veren birim bulunmaktadır.

Opferhilfe, Berlin'de bulunan suç mağdurları ve tanıklarıyla bunların ailelerine danışmanlık ve destek hizmeti sunmaktadır. Mağdura bu yardımın yapılması için işlenen suçun niteliğinin veya mağdurun yaşı, cinsiyeti, ekonomik ve sosyal durumunun ne olduğunun önemi yoktur. Suç mağduru olan kişinin başvuruda bulunup durumunu anlatarak neye ihtiyacı var ise o konuda yardım istemesi yeterlidir. Suçun mağduru olmayıp sadece tanığı olanlara da hizmet verilmektedir. Mağdurun yaşına, cinsiyetine, maruz kaldığı suça ve ortaya çıkan ihtiyacına uygun şekilde danışmanlık verilmektedir.

Opferhilfe'nin temel amacı ve görevi; suç mağdurlarıyla tanıklara ve bunların yakınlarına destek olmaktır. Mağdurların durumunun kalıcı olarak iyileştirilmesi için kamusal çalışmalar ve yasa çalışmalarına yönelik lobi ve katkı faaliyetleri yürütülmektedir. Daha ileri ve yoğun hizmet ihtiyacı olan mağdurların resmi kuruluşlara yönlendirilmesini sağlamaktadır.

Opferhilfe tarafından verilen danışmanlık hizmetinden yararlanmak isteyen kişinin maruz kaldığı veya tanık olduğu suçtan dolayı resmi şikâyet başvurusu yapmış olması gerekmez. İlgili bir şikâyet başvurusu yapmadan da destek almak için doğrudan başvuru yaparak yardım talep edebilmektedir. Verilen hizmetler gizlilik ilkesiyle yerine getirildiği için hizmet alan kişinin kimliği paylaşılmamaktadır.

⁸³⁷ <http://www.opferhilfe-berlin.de> (Erişim tarihi 12/12/2020).

Oluşturulan danışma merkezine başvuruda bulunan mağduru olaydan sonra sakinleşmesine yardım edecek hizmetler ile polis ve yargı süreci hakkında bilgi verilmektedir. Mağduriyetin giderilmesi için başvuru imkânı bulunan hizmetler ve birimler hakkında bilgilendirme yapılmaktadır.

Opferhilfe 13 – 21 yaş arasındaki suç mağduru gençler bakımından özel bir danışmanlık hizmeti vermektedir. “Reset one” adı verilen bu hizmet, 2010 yılından itibaren gençlere özgü bir çalışma yöntemi belirlenerek oluşturulmuştur. Bu yaş grubunda bulunanların yardım almada yaşadıkları zorluklar dikkate alınmakta, yaşadıkları olayın farkına varma, böylece özgüvenlerini yeniden kazanmalarını sağlamaya yönelik çalışmalar yürütülmektedir.

Derneğin yıllık 200.000 Avro tutan harcama bütçesinin üçte ikilik kısmı Eyalet Adalet Bakanlığı tarafından karşılanmaktadır. Geriye kalan harcamalar derneğin faaliyetlerinden ve bağışlardan elde edilmektedir. Yapılan harcamalarda şeffaflık söz konusu olup, bu konuda eyalet yönetimi bilgilendirilmektedir⁸³⁸.

4.3.3.6.2.2. Beyaz halka derneği

Beyaz Halka Derneği⁸³⁹ (Weisser Ring e. V.) 1976 yılında Almanya Mainz’de suç mağdurlarının desteklenmesi ve suçların önlenmesi amacıyla, kâr amacı gütmeyen bir dernek olarak kurulmuştur. Hem federal düzeyde hem de uluslararası düzeyde faaliyet göstermektedir. Avusturya, İsviçre ve Lüksemburg’da şubeleri de bulunmaktadır. 1991 yılından itibaren Avrupa Birliği Mağdur Ofisi (European Forum for Victim Services) ile birlikte düzenli olarak çalışmaktadır. 2007 yılında da Victim Support Europa tarafından tanınan bir dernek haline gelmiştir⁸⁴⁰. Halen 50 bin civarında üyesi bulunmaktadır. Cinsiyeti, yaşı, dini veya etnik kökeni ne olursa olsun suç mağduru olan bireylere doğrudan yardım yapmayı amaçlamaktadır.

Başvuruda bulunan mağdurla yapılan görüşme sonucunda; mağduru dinleme, ihtiyacını tespit etme, bu ihtiyacının giderilmesi için faaliyette bulunma veya yönlendirme, özellikle hukuki süreçler hakkında bilgi verme ve destekleme,

⁸³⁸ Erol, G. (2017).“Avrupa’da Mağdur Hakları Alanında Faaliyet Gösteren Sivil Toplum Kuruluşlarının İncelenmesi ve Türkiye’deki Uygulamalar”, <https://silo.tips/download/avrupada-madur-haklari-alaninda-faalyet-yrtten-svl-toplum-kurulularinin-ncelenmes> (Erişim tarihi 01/11/2020).s.4.

⁸³⁹ Weisser Ring e.V. <https://weisser-ring.de> (Erişim tarihi 01/11/2020).

⁸⁴⁰ Erol, G. (2017). s.2,3.

adli süreçlerde mağdura eşlik etme gibi mağdur destek hizmetleri ücretsiz olarak sağlanmaktadır.

Dernek faaliyetleri için doğrudan devlet desteği almamaktadır. Ancak kesilen para cezalarından alınan bir pay bulunmaktadır. Bunun yanı sıra bağışlardan ve yürütülen projelerden elde edilen geliri kullanmaktadır.

Dernek tüzüğüne göre derneğin amacı; suç mağdurlarına yardım sağlamak ve yapılacak yardımları teşvik etmek, suçun önlenmesi için çalışmalar yapmaktır. Dernek bu amacına ulaşmak için; mağdurlara doğrudan yardım yapmak, yardım alabilecekleri yerlere yönlendirmek, mağdurların haklarının korunması için savunuculuk yapmak, mağdur hakları konusunda halkı ve mağdurları bilgilendirmek, suçtan doğan mağduriyetin giderilmesi için gereken işlemlerde mağdura destek vermek ve rehberlik etmek, suçun önlenmesi için yöntem ve uygulamaları araştırmak, bunların hayata geçirilmesini sağlamak, halkı suçtan korunma yöntemleri konusunda bilgilendirmek, mağdur hakları ve mağdurlara yardım konusunda eğitimler vermek, ulusal ve uluslararası çalışmalara katılmak gibi faaliyetler yürütmektedir.

4.3.3.6.2.3. Tecavüze ve cinsel tacize uğramış kadınlar için kriz ve danışma merkezi (LARA)

Kısa adı LARA⁸⁴¹ olan merkez cinsel özgürlüğe karşı suçlara maruz kalmış 14 yaşından büyük kadınlar, kızlar ve trans bireyler için hizmet vermek üzere kurulmuştur. Bizzat müracaat eden, telefon veya e.posta ile başvuran kişileri danışmanlar dinlemektedir⁸⁴². Merkeze başvuruda bulunmak için suçla ilgili şikâyet başvurusu yapılmış olması gerekmediği gibi suçun ne zaman ve kim tarafından işlediğine de bakılmamaktadır. Başvuruda bulunan mağdurun kimlik bilgilerini verme zorunluluğu yoktur. Bilgilerini veren mağdurun kimlik bilgileri gizli tutulmakta ve mağdurun isteği dışında kimseyle paylaşılmamaktadır. Telefon veya e.posta ile başvuruda bulunan kişinin istemesi durumunda yüz yüze görüşmek için kendisine bir randevu tarihi verilmektedir. Başvuru yapan mağdurlara gerekli tercüman yardımı yapılmaktadır. Verilen hizmetler ücretsizdir.

⁸⁴¹ Fachstelle Gegen Sexualisierte Gewalt an Frauen. <https://lara-berlin.de/startseite> (Erişim tarihi 01/11/2020).

⁸⁴² <https://www.frauenberatung-beckum.de/htcms/de/fachstelle-gegen-sexualisierte-gewalt.html> (Erişim tarihi 01/11/2020)

Mağdura suça ve suçtan doğan zararının giderilmesine ilişkin hukuki bilgilendirme merkezde çalışan kadın avukatlar tarafından yapılmaktadır. Özellikle suça ilişkin şikâyet başvurusunun nasıl yapılacağı konusunda bilgilendirme yapılabilmektedir.

4.3.3.6.2.4. Kadına yönelik şiddete karşı berlin girişimi (Big e.V)

Almanya’da her dört kadından birisinin hayatında en az bir kez eşinden veya eski eşinden şiddet gördüğü gerçeğinden hareket ederek, tüm sosyal taraflarla ve kamu otoriteleriyle işbirliği yaparak aile içi şiddetle mücadele etmek amacıyla 1993 yılında dernek olarak kurulmuştur⁸⁴³.

Dernek şiddetin ortaya çıkmasını önleyen, kadınlar ve çocuklar için daha iyi koruma ve destek hizmetleri sunulmasına katkı vermeye çalışmaktadır. Suç mağduru kadınları güçlendirmek, faillerin cezalandırılması için yargı süreçlerine etkin katılımını sağlamak için bilgilendirme ve destek faaliyetleri yürütmektedir.

Big e. V. mağdur kadınların başvuru yapabileceği telefon hattı işletmektedir. Bu telefon hattı her gün saat 08.00 ile 23.00 arasında hizmet vermektedir.

4.3.4. İngiltere Uygulaması

4.3.4.1. Tarihsel süreç

Mağdur haklarının öne çıkması ve mağdurun suçtan doğan zararının giderilmesi fikri İngiltere’de de 1950’lerden sonra ortaya çıkmıştır. Özellikle 2. Dünya Savaşı sonrasında savaşta yaralananlara ve ölenlerin yakınlarına destek verilmesi amacıyla yardım kuruluşları ortaya çıkmıştır. 1960’lı yıllarda suç mağdurlarının desteklenmesine ve zararlarının giderilmesine ilişkin fikirler dile getirilmeye başlanmıştır. Bu tartışmaların sonucunda 1964 yılında Cezai Yaralanmaları Tazminat Kurulu oluşturulmuştur. Bu çalışma zamanla gelişmiş ve günümüzde suç mağdurlarına yardımda Avrupa’nın en büyük projesi haline gelmiştir⁸⁴⁴.

İlerleyen dönemde sivil toplum kuruluşlarının mağdur haklarına ve suçtan doğan mağduriyetin giderilmesi konusuna ilgisi artmıştır. Mağdur desteğine

⁸⁴³ Berliner Initiative gegen Gewalt an Frauen. <https://www.big-berlin.info> (Erişim tarihi 30/11/2020).

⁸⁴⁴ Adalet Bakanlığı (2016). Yurt Dışı İnceleme ve Çalışma Ziyareti Raporları, İngiltere Raporu, s.54.

ilişkin çalışmalar 1970’lerde artarak sürdü ve İngiltere ile Galler’e yayıldı⁸⁴⁵. 1972 yılında Londra’da ilk kadın sığınma evi kuruldu.

1974 yılında Ulusal Suçluların Bakımı ve Yeniden Yerleştirilmesi Derneği’nin (National Association for the Care and Resettlement of Offenders - NACRO) himayesinde Bristol’de ilk mağdur destek birimi kurulmuştur⁸⁴⁶.

Mağdur haklarının tanınması ve mağdurlara destek hizmetlerinin verilmesi konusundaki önemli gelişme 1978 yılında yaşanmıştır. Birleşik Krallık genelinde mağdurlara destek veren kurumlar bir çatı altında toplanmış ve Mağdur Destek Programları Ulusal Birliği (NASS) kurulmuştur. 1989 yılında kurulan Birleşik Krallık Mağdur Destek Birimi 1995 yılında Suç Mağdurlarının Haklarını yayımlamıştır⁸⁴⁷.

İngiltere’de nefret ve ayrımcılık suçu mağdurlarının korunmasına ilişkin olarak da çeşitli çalışmalar yapılmıştır. 1975 yılında toplumsal cinsiyet eşitliği alanında kurulan Eşit Fırsatlar Komisyonu, 1977 yılında kurulan Irk Eşitliği Komisyonu, 1999 yılında kurulan Engelli Hakları Komisyonu; yargısal konularda mağdurlara destek sunma, eğitim faaliyetlerinde bulunma ve ayrımcılık konusunda araştırmalar yapmıştır. Bu komisyonlar 2006 yılında Eşitlik ve İnsan hakları Komisyonu adı altında birleştirilmiştir⁸⁴⁸.

Mağdura yönelik hizmetlerin artması ve mağdurun yeniden keşfedilmesi yasama faaliyetlerini de etkilemiştir. 2004 yılında Aile İç Şiddet, Suç ve Mağdurlar Kanunu, 2006 yılında Suç Mağdurları İçin Uygulama Kanunu, 2013 yılında yeni Suç Mağdurları İçin Uygulama Kanunu yürürlüğe girmiştir. Kanun, Avrupa Birliği Direktiflerine uyum sağlamak için Ekim 2015 tarihinde bir kez daha değiştirilmiştir.

Suç Mağdurları İçin Uygulama Kanununda mağdurların temel hakları sayılmıştır. Bunlar;

- Davanın ilerleyişi hakkında polis tarafından bilgilendirme hakkı,

⁸⁴⁵ Mawby, R. I. (2016). "Victim Support in England and Wales: The end of an era?" *International Review of Victimology* s.1.

⁸⁴⁶ Mawby, R. I. (2016). s.2.

⁸⁴⁷ Adalet Bakanlığı (2016). İngiltere Raporu, s.54, 55.

⁸⁴⁸ Öner, M.Z. (2016). "İngiltere Hukukunda Nefret Suçları" *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 116, s. 103.

- Şüphelinin tutuklanması, tahliyesi, mahkûm edilmesi, infazına başlanması, ara verilmesi, firar etmesi gibi durumlardan bilgilendirilme hakkı,
- Savunmasız durumda olan, suç tekrarı riski altında bulunan mağdurlar ile çocuk ve genç mağdurlara yönelik ilave güvenlik önlemlerinden yararlanma hakkı,
- Suçtan doğan zararın giderilmesi için tazminat isteme hakkı,
- Maruz kaldığı suç ve bu suçun kendisi üzerindeki etkileri hakkında Mahkemede açıklama yapmak, beyanda bulunmak hakkı,
- Onarıcı adalet hizmetlerinden yararlanma ve bunlara ilişkin programlara katılma hakkı,
- Yapılan soruşturma sonucunda dava açılmasına yer olmadığına dair karar verildiğinde bu karara karşı itirazda bulunma hakkıdır.

Mağdurlara yönelik hizmet veren resmi kuruluşlar genel olarak sivil toplum kuruluşları ile birlikte çalışmaktadır. Mağdurun yönlendirilmesi, bilgilendirilmesi ve desteklenmesi hizmetleri yürütülmektedir. Resmi kuruluşların yanı sıra sivil toplum kuruluşları da önemli yer tutmaktadır. İngiltere’de mağdura yönelik birçok destek hizmeti sivil toplum kuruluşlarınca verilmektedir. Bu kuruluşların önemli bir kısmının en büyük destekçisi kamu kurumları ile yerel yönetimlerdir. Bazı destek hizmetleri kamu kuruluşu ve sivil toplum kuruluşu işbirliği ile kurulmuş birimlerde verilmektedir.

4.3.4.2. Mağdur destek hizmeti veren birimler

4.3.4.2.1. Mağdur destek politika oluşturma ve strateji birimi

Mağdur Destek Politika Oluşturma Birimi, mağdurlara yönelik hizmetlerin planlanması, bu hizmetlerin geliştirilmesi, deneyimlerden elde edilen sonuçların değerlendirilmesine ilişkin hizmetleri yürüten bir kuruluştur. Başlangıç aşamasında mağdurların sorunlarıyla ilgilenen bir dernek olarak kurulmuştur. Bütçesinin üçte ikisi devlet tarafından kalan üçte birlik kısmı bağışlardan ve yerel yönetimlerden karşılanmaktadır⁸⁴⁹.

⁸⁴⁹ Adalet Bakanlığı (2016). İngiltere Raporu, s.57,58.

4.3.4.2.2. Kamu koruma birimi (NOMS)

Kamu Koruma Birimi (National Offender Management Service – NOMS) müebbet hapis cezası alan suçluların yönetimi ve bu kişilerin işledikleri suçların mağdurlarına yaklaşım politikaları ile ilgili çalışmalar yapmaktadır⁸⁵⁰. Bu birim çok kurumlu bir organizasyon yapısındadır ve tüm faaliyetleri kanunla belirlenmiştir. Kamu Koruma Birimi 1990 yılında yerel yetki düzenlemeleriyle çalışmaya başlamış ancak daha sonra 2001 yılında ceza muhakemesini düzenleyen kanuna eklenerek yasal alt yapısı sağlanmıştır. Ayrıca 2002 tarihli Aile İçi Şiddet ve Suç Mağdurları Kanunu (Domestic Violence, Crime and Victims Act), 2006 tarihli Suç Mağdur İçin Minimum Standartların Belirlenmesi (Code of Practise for Victims of Crime 2006) ve 2007 yılında kabul edilen Ruh Sağlığı Düzenlemeleri (Mental Health Act) Kanunuyla irtibatlı bir birimdir.

Bu birimin mağdurlarla ilgili çalışma yapması için suçun şiddet veya cinsel içerikli olması ve hükümlünün aldığı cezanın hapis veya psikiyatrik tedavi olması gerekmektedir.

Kamu Koruma Birimi görev alanına giren bir durum söz konusu olduğunda; mağdurla temas ederek mağduru bilgilendirir ve destek hizmetlerine yönlendirir. Mağdurun maruz kaldığı şiddet veya cinsel suçtan hükümlü olan failin infaz sürecini takip eder. Failin infaz süreci ile ilgili olarak mağduru bilgilendirir. Bu infaz sürecinde meydana gelen önemli gelişmelerden (fırar, tahliye, vb.) mağduru haberdar eder. Hükümlünün tahliye edilmesinden sonra mağdura yönelik olarak yeni bir eylemde bulunmasını önlemek için mağduru korumaya yönelik tedbirlerin alınmasını, bu kapsamda olmak üzere hükümlünün bazı yerlere gitmesinin yasaklanmasıyla ilgili tedbir kararlarının alınmasını sağlar. Hükümlü bu tedbirlere aykırı davranırsa yeniden infaz kurumuna gönderilir⁸⁵¹.

4.3.4.2.3. Aile irtibat birimi

Büyük kazalar, olaylar ve ırkçılığa dayalı şiddet olayları sonucunda polisin mağdurlara ve ölenlerin ailelerine yönelik yaklaşımı eleştirilmiştir⁸⁵². Bu

⁸⁵⁰ <https://www.gov.uk/government/organisations/national-offender-management-service>

⁸⁵¹ {Adalet Bakanlığı (2009). İngiltere ve Galler Çocuk Adalet Sistemi ve Mağdurla İlgili Çalışma Ziyareti Raporu, s.34,35. http://www.cte-ds.adalet.gov.tr/yurtdisiziyareti/ingiltere_15_200309.pdf (erişim tarihi 21/04/2020)}

⁸⁵² Lackerbia'de 1988 yılında yaşanan terörist bombalı saldırıda 270 kişinin ölümü, 1988 Crapahan tren kazasında üç trenin çarpışması sonucu 35 kişinin ölümü, 1989 yılında Thames nehrinde bir

eleştiriler sonucunda mağdur ailelerinin soruşturmanın her aşamasından haberdar edilmesi, yasları ve üzüntülerine saygı duyularak davranılması için polis birimleri içerisinde aile irtibat birimleri kurulmuştur. Verilecek hizmete uygun şekilde davranmasını sağlayacak eğitimler alan polis memurları bu birimlerde görev almıştır.

Aile İrtibat Birimi; cinayetler, trafik kazaları ve diğer kazalara bağlı ölümler, nedeni açıklanamayan ani ölümler, intihar, ağır yaralanmalar, çocuklara yönelik olarak işlenen suçlar, terör suçları, insan kaçakçılığına bağlı suçlar, doğal afetler söz konusu olduğunda devreye girmektedir⁸⁵³.

Aile İrtibat Birimi; uygulama, tavsiyelerde bulunma, izleme, öğrenme, araştırma ve geliştirme alanlarında çalışmaktadır. İçişleri Bakanlığı'na bağlı olarak emniyet teşkilatındaki tüm polis birimlerinde aile irtibat birimi kurulmuştur ve polisler görev yapmaktadır. Birimin en üst amiri başkomiser (Commander Simon Foy) olup onun altında 7 kişilik bir danışma kurulu (Aile İrtibat Danışma Takımı), onların altında dedektif ve müfettiş olan koordinatörler ve yöneticiler (Aile irtibat Koordinatörü) ve en altta da 1797 aile irtibat polis memuru görev yapmaktadır. Polis içerisinde görev yapan ve bu birimde görev almak isteyenlerin başvuruları Danışma Kurulu tarafından değerlendirilerek görevlendirme yapılmıştır. İstek dışı görevlendirme bulunmamaktadır.

Aile İrtibat Birimin hedefleri; soruşturma ve mağdur tarafıyla ilgili ikili iletişim sağlamak, aileden duyarlı bir biçimde kanıt toplamaya çalışmak ve ceza adalet sistemindeki olumsuzlukları (mahkeme sürecinin yarattığı ek

gezi teknesinde parti verilmesi sırasında bir başka deniz aracıyla çarpışılması ve 51 kişinin ölümü, 1989'da Hillborough'da bir futbol maçı esnasında çıkan yangında 96 kişinin ölmesi ve 1989'da Stephen Lawrence isimli kişinin ırkçı saldırı sonucunda sokakta bıçaklanarak öldürülmesi olayları üzerine polisin mağdurlara ve ailelerine yönelik yaklaşımı eleştirilmiştir. 1989 yılındaki kazada medya, polisin mağdurlara yaklaşımı konusunu irdelemiş ve ağır eleştiriler getirmiştir. Ailelerin soruşturmanın her aşamasından haberdar edilmesi gerektiği, yasaları ve üzüntülerine saygı duyulması ve ölenlerin kimliklerinin belirlenmesi çalışmaları için mümkün olan en kısa sürede ve doğru bilgiye ulaşılması gerektiğini vurgulamıştır. Marchiness'teki deniz kazasında ölenlerin ellerinin kesilerek parmak izi eşleştirme yönteminin kullanılması, ailelerden bilgi alma yoluna gidilmemesi getirilen en önemli eleştirilerdendi. Bu olaylardan sonra yapılan toplantılarda Aile İrtibat Birimi'ne getirilen çeşitli önerilerle Aile İrtibat Birimi olaydan sonra mağduru ve mağdurun ailesini bilgilendirmeye başlamıştır. Ayrıca her soruşturmada iki üst düzey soruşturma dedektifi hazır bulunur olmuş bunlardan biri yalnızca olayın meydana geliş biçimi, nedenleri konusundaki soruşturmayı sürdürürken, ölenlerin kimliklerinin belirlenmesi dedektifi bu amaçla yapılacak işlemlerin özenli şekilde yapılması, kurbanların ailelerinin bu nedenle duyacakları üzüntüyü azaltacak şekilde çaba sarf etmiştir. Bazen her iki görevlinin sorumlulukları çakışır ve birlikte hareket edebilirler. Her olayın ardından yapılan doğrular ve yanlışlar ekiple tartışma ve değerlendirmelerden ders çıkarma yoluna gidilmektedir. {Adalet Bakanlığı (2009). s.44, 45.}

⁸⁵³ Kahveci, M. (2019). s.169.

mağduriyetler, soruşturma sırasında yaşanması muhtemel sıkıntılar vb.) telafi etmektir. Aileyle irtibatın kopması halinde sivil toplum kuruluşları devreye sokularak aileye destek sağlanması, aile içerisindeki bir çatışmayı kilise veya cami yetkililerini de devreye sokarak çözümleme gibi faaliyetler yapılmaktadır.

Aile irtibat birimlerinin çalışma kapsamında sayılan aile kavramı; kişinin ebeveynini, eşini, çocuklarını, kardeşleriyle bakıcılarını ve kişinin “aile” olarak tanımladığı kişileri kapsamaktadır.

Aile irtibat birimi görevlisinin çalışma alanı kapsamındaki olay meydana geldiğinde mağdurla ve/veya ailesiyle polis doğrudan irtibata geçmemektedir. Bu irtibat aile irtibat birimi görevlisi tarafından yapılmaktadır. Birim görevlileri hizmet verirken öncelikle mağdura ya da ailesine gidip geçmiş olsun/baş sağlığı dileklerini iletir, kendilerini, görevlerini ve soruşturma için orada olduklarını, soruşturma süreciyle ilişkinin nasıl sonlanacağını açıklar. Ailenin soruları varsa sorabileceklerini ancak soruşturmanın sağlığı açısından cevap veremeyecekleri sorular olursa bunu da kendilerine bildireceklerini aktarırlar. Yakınlarını kaybetmiş olan aile üyelerine özel bilgi paketi sunulmaktadır ancak bu birim için asıl amaç mağdura destek olmak değil, mağdurun ailesiyle hassas bir şekilde görüşülüp delil toplamaktır. Bu sebeple mağdurun ailesiyle yapılan tüm görüşmeler not tutularak kayıt altına alınmaktadır⁸⁵⁴.

4.3.4.2.4. Mağdur ve tanık bakım birimi (VWCU)

Mağdur ve Tanık Birimi (Victim and Witness Care Unit – VWCU)⁸⁵⁵ Kuzey İrlanda Polis Merkezi içerisinde, suç mağduru olanların korunması ve desteklenmesi için hizmet veren bir kuruluştur. Mağdurların gerek polis birimleri aracılığıyla gerekse de internet üzerinden doğrudan erişimine açıktır. Suç mağduru kişi polise suçla ilgili başvuru yapmadan da hizmetlerden yararlanabilmektedir.

Mağdurların destek hizmetlerine yönlendirilmesine ilişkin hizmetler vermektedir. Her mağdurun veya tanığın kendisine özgü ihtiyaçları olduğu gerçeğinden hareketle ihtiyaçların belirlenmesine ve giderilmesine çalışılmaktadır. Her mağdurun ihtiyacına uygun destek hizmeti planlanıp uygulanmaktadır.

⁸⁵⁴ <https://www.gov.uk/government/organisations/national-offender-management-service> (Erişim Tarihi 21/04/2020), Adalet Bakanlığı (2009). s.46,47.

⁸⁵⁵ https://www.psni.police.uk/advice_information/victim-support/victim-and-witness-care-unit-vwcu/ (Erişim tarihi 17/04/2020)

Mağdurun suçtan kaynaklanan zararının giderilmesine, yeniden suç mağduru olmasının önlenmesine ve genel olarak suçun önlenmesine ve başkalarının da suç mağduru olmasının engellenmesine yönelik çalışmalar yürütmektedir. Bu bakımdan onarıcı, koruyucu ve önleyici hizmet modelleri geliştirilmiştir.

Verilen hizmetler; bütçeden ayrılan para ve sivil toplum kuruluşlarının katkılarıyla finansa edilmektedir. Bunun yanı sıra adli para cezasına çarptırılan faillerden tahsil edilen “victim sur charge” adı verilen cezalardan elde edilen gelir kullanılmaktadır.

Mağdurun, Mağdur Destek Birimi’nden maddi yardım talep etmesi halinde suçla ilgili araştırmalar yapılmaktadır. Bu kapsamda olmak üzere; emniyet tutanakları ve sağlık raporları toplanıp incelenmektedir. Yapılan inceleme ve değerlendirme sonucunda yardım sağlanır. Ayrıca mağdurun talebi olsun olmasın duygusal destek sağlanmaktadır. Mağdurun ailesinin de desteklenmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Mağdurların yaşadıklarının anlaşılması, olayların onların gözünden de değerlendirilebilmesi ve buradan elde edilen bilgiler ışığında suçla mücadele ve mağduriyetin giderilmesi çalışmalarının yapılması için on mağdurun bir araya getirilmesiyle oluşturulan “Danışma Kurulu” bulunmaktadır. Bu kurul yılda iki kez toplanarak önerilerini dile getirir⁸⁵⁶.

4.3.4.2.5. Mağdur destek derneği (Victim Support)

Mağdur Destek Derneği (Victim Support) İngiltere ve Galler’deki suç ve travmatik olayların kurbanlarını desteklemek için kurulmuş bağımsız bir yardım kuruluşudur. Suç mağdurlarına ücretsiz destek hizmeti verilmektedir⁸⁵⁷. İnsanların yaşamlarında meydana gelen travmatik olaylar sonrasında hayata yeni bir başlangıç yapmalarını desteklemeyi amaç edinmektedir. Bu amacı gerçekleştirmek için uzman yardımı sağlamaktadır. 2019 yılında 850 bine yakın suç mağduruna bilgi ve tavsiye vermek ve destek sağlamak gibi faaliyetlerde bulunmuştur. Mağdurların kolay ulaşımını sağlamak için web sitesi bulunmaktadır. Mağdurların 7/24 esasıyla ulaşmalarını sağlayacak telefon ve e.posta iletişim hattı açık durumdadır⁸⁵⁸.

⁸⁵⁶ Adalet Bakanlığı (2009). s.32.

⁸⁵⁷ <https://www.victimsupport.org.uk/> (Erişim tarihi 24/04/2020).

⁸⁵⁸ <https://www.victimsupport.org.uk/> (Erişim Tarihi 24/04/2020)

Sivil toplum kuruluşu niteliğinde olan Victim Support; hükümetten, polisten, yerel makamlardan ve ceza adalet sisteminden bağımsız bir yapılanmadır. Mağdurlara gerekli hizmetlerin sağlanması için resmi kuruluşlarla işbirliği içinde çalışmaktadır. Tüm suç mağdurlarına yönelik hizmet veren, mağdurlara yönelik hizmet vermede ana hizmet sağlayıcı durumundadır⁸⁵⁹.

Her suç mağdurunun kendisine özgü kişiliği ve ihtiyaçları olduğu bilinciyle, hizmetlerin yürütülmesinde mağdur odaklı yöntemler uygulanmaktadır. Mağdurlara destek verme konusunda özel eğitim almış uzmanlar mağdurun neye ihtiyaç duyduğunu ve suçun etkisinden kurtulması için nasıl bir yaklaşım gerektiğini öğrenmek için mağdurla görüşmektedir.

Mağdurun kendisine olan güvenini yeniden inşa etmek ve başkalarına güven duymasını sağlayarak toplum hayatına daha iyi şekilde karışmasını temin etmek için çalışmalar yürütülmektedir. Bu amaçla mağdurun evinde hırsızlığa karşı güvenlik önlemlerinin artırılması konusunda danışmanlık ve yönlendirme dâhil birçok hizmet verilmektedir.

Suç mağduru olan kişiye; polis ve mahkeme işlemleri hakkında bilgi verilmekte, onun bu işlemlerden beklentileri öğrenilerek bu beklentilerinin sistemde nasıl karşılanacağı konusunda açıklama yapılmaktadır. Suç mağduru kişi maruz kaldığı suçu ve bu suçun kendisi üzerindeki etkilerini uzman birisiyle konuşma fırsatı bulmaktadır. Bu hizmetlerden yararlanan mağdur süreç içinde ihtiyaç duyduğunda yine yardım başvurusunda bulunabilmektedir.

Mağdurun ihtiyacının daha yoğun olması halinde yönlendirme yapılmaktadır. Yapılan hizmetler birimde çalışan uzmanlar ve gönüllülerin desteği ile yerine getirilmektedir. Mağdura verilen hizmetler gizli ve ücretsizdir.

Verilen hizmetlerin karşılanması için gereken bütçe; yapılan projeler ve hizmetler karşılığında resmi kurumlardan alınmaktadır. Bunun yanı sıra bağışlar önemli bir gelir kalemini oluşturmaktadır⁸⁶⁰.

⁸⁵⁹ Mawby, R. I. (2016). s.2.

⁸⁶⁰ <https://www.victimsupport.org.uk/more-us/about-us/how-were-funded> (Erişim tarihi 24.04.2020).

Ayrıca Bkz. <https://www.gov.uk/get-support-as-a-victim-of-crime> ve <https://www.victimandwitnessinformation.org.uk/> (Erişim tarihi 24.04.2020).

4.3.4.2.6. Mağdur bakım birimi (Elephant and Castle)

Elephant and Castle Londra ve 32 ilçesinde faaliyet gösteren bir yardım derneğidir. Hükümetten bağımsız sivil toplum kuruluşu niteliğindedir. Londra'nın her bir bölgesi için mağdur destek birimleri kurmuştur. Faaliyetlerini ücretli olarak çalışan kişiler ve gönüllülerin desteği ile yürütmektedir.

Suç mağdurunun başvurusu üzerine kendisiyle görüşen dernek çalışanları öncelikle mağduru bilgilendirmekte ve ihtiyaçlarının ne olduğunu öğrenmeye çalışmaktadır.

Mağdurun polise başvuru yapmasından bir gün sonra ülkedeki tüm mağdurların listesi Mağdur Destek Ana Merkezi (Victim Support Unit)'ne ulaşmakta ve buradaki görevliler sistemde kaydı bulunan tüm mağdurları arayarak irtibata geçmektedirler. Mağdura yardım talebi olup olmadığı sorularak ihtiyaç tespiti yapılmaktadır. Yardım talebinin içeriğinin de yazıldığı bir form doldurularak veri bankasına işlenmekte ve mağdurun bilgileri ülke genelinde hizmet veren birimlerden mağdura en yakın Mağdur Bakım Birimi'ne gönderilmektedir. Birimin mağdura telefonla ulaşamadığı durumlarda ise polis kayıtlarına geçmiş olan adresine yardım teklifini içeren bir mektup yollanmaktadır. Ancak özellikle aile içi şiddet suçlarında eve yazılı belge gönderilmemesine dikkat edilmektedir. Mağdurların, olay polise intikal etmeden de bu birimlere başvurup yardım isteme hakları bulunmaktadır⁸⁶¹.

4.3.4.2.7. Sığınma evi (Refuge)

Evi için şiddete maruz kalan kadın sayısı her geçen yıl artış göstermektedir⁸⁶². Ev içi şiddete maruz kalan kadının korunması, mağdurun korunması konusunda önemli bir ayrımdır. Gerek olayın özelliği gerekse mağdurun durumu bakımından ev içi şiddet ve cinsiyete dayalı şiddet konuları diğer suç mağduriyetlerinden farklı bir görünüm arz etmektedir. Bu farklılığı nedeniyle bu suçların mağduru bakımından özel yaklaşım ve hizmet modelleri üretilmesi gerekmektedir.

⁸⁶¹ Erol, G. (2017). s.5. Adalet Bakanlığı (2009). s.40, 41.

⁸⁶² İngiltere'de 2019 yılında, 1,6 Milyon kadının ev içi şiddete maruz kaldığı, her 15 günde 3 kadının eşleri veya eski eşleri tarafından öldürüldüğü tahmin edilmektedir. İngiltere'deki sığınma servislerinin yaklaşık 11.500 kadına ve 14.000 çocuğa destek olduğu düşünülmektedir. (<https://tr.euronews.com/2020/01/30/ingiltere-de-aile-ici-siddet-magduru-kadınlar-ucte-ikisinin-siginma-talebi-geri-cevrildi> Erişim tarihi 24/04/2020)

İngiltere’de bulunan ve 1970’lerde açılan Refuge (Sığınmak) isimli kurum dünyanın ilk kadın sığınma evlerindendir. İngiltere ve dünyada ev içi şiddet konusunda faaliyet gösteren en büyük organizasyondur. Refuge; önleme, koruma ve kurallar koyma alanlarında faaliyet göstermektedir⁸⁶³.

Refuge tarafından sunulan hizmetlerden evli ya da bekâr, çocuklu veya çocuksuz, şiddete uğrayan, kişisel güvenliği tehlikede olan kadınlar yararlanabilmektedir. Buralarda kalan kadınlar, belli bir süre kısıtlaması olmadan kalmakta ancak kaldıkları yer için kira ödemesi yapmaktadır⁸⁶⁴.

Şiddet mağduru olduğunu belirterek polise başvuran kadınlar, yardım hizmetlerinden yararlanabilmesi için Refuge’e yönlendirilmektedir. Ayrıca şiddet mağduru kadın doğrudan bu birimlere başvurabilmektedir.

Şiddet mağduru olan kadın başvuru yaptığında, boş yatak durumuna bakılarak kalmak istediği yere götürülmektedir. Burada bir gün dinlenen kadınla daha sonrasında uzman görüşmesi yapılmakta, durumu, ihtiyaçları ve beklentileri öğrenilmektedir. Acil ihtiyaçları karşılanmakta, korunması için gereken bildirimler polise yapılmaktadır. Kadına yönelik tehdit oluşturan kişinin kimliği belli ise bu kişi polise bildirilmektedir. Kadının evinden ya da yaşadığı şehirden uzaklaşması gerekli ise bu konuda kendisine destek verilmektedir. Kamu kuruluşları, yerel yönetimler gibi birimlerden alabileceği hizmetler varsa bunlara yönlendirilmekte, bu hizmetlerden yararlanabilmesi için kendisine gerekli danışmanlık verilmektedir. Başvuruda bulunan kadın İngilizce bilmiyorsa hem tercümanlık hizmeti verilmekte hem de dil öğrenmesi için desteklenmektedir. Ayrıca yargılama süreçleri hakkında bilgi verilmekte, avukat temin edilmesi gibi yardımlar yapılmaktadır. Mağdur kadının ve varsa çocuklarının desteklenmesi, iş bulması, kendi ayakları üzerinde durarak sığınma evinden yararlanmasının gereksiz hale gelmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır⁸⁶⁵.

⁸⁶³ Adalet Bakanlığı (2016). s.69.

⁸⁶⁴ Timur, Ş. (2015). Kadına Karşı Şiddet: İngiltere Nasıl Mücadele Ediyor? https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/03/150308_ingiltere_kadina_karsi_siddet (Erişim tarihi 24/04/2020)

⁸⁶⁵ Adalet Bakanlığı (2016). İngiltere Raporu, s.69, 70.

Refuge, devletten bağımsız, özerk bir kuruluştur. Ancak gelirinin %80'ini devlet karşılamaktadır. Bu durum Refuge'nin bağımsız ve özerk çalışmalarını etkilememektedir⁸⁶⁶.

Şiddete maruz kalan kişi sayısının çokluğuna karşılık verilen hizmet için ayrılan bütçe düşük kalmaktadır. Buna bağlı olarak da yardım başvurusu yapan kadınların önemli bir kısmı yardımlardan yararlanamamaktadır.

İngiltere Kadın Yardım Federasyonunun (Women's Aid) 2020 raporuna göre⁸⁶⁷; aile içi şiddete maruz kalan ve sığınma evlerinin yardımını talep eden yaklaşık 23 bin mağdurun talebi reddedildi. Bu sayı tüm yardım taleplerinin üçte ikisine denk geliyor. Raporda; sığınma evlerinin yatak kapasitesinin Avrupa Konseyi tarafından ülke nüfusuna göre önerilen kapasitenin yüzde 30 altında olduğu belirtilerek finansman krizi içindeki sığınma evlerinin desteklenmesi gerektiği vurgulanmıştır.

4.3.5. İspanya Uygulaması

4.3.5.1. Genel değerlendirme

İspanya 17 özerk bölge ve 2 özerk şehirden oluşmaktadır. 1995 yılında çıkarılan yasayla Adalet Bakanlığı bünyesinde yer alan Bölgesel Organizasyon ve Koordinasyon Genel Müdürlüğüne bağlı olarak Mağdur Destek Ofisleri kurulmuştur. Bu ofisler; mağdur haklarına ilişkin mevzuat çalışmaları yapmak, genel politikaları belirlemek, mağdurlarla ilgili çalışmalar yürüten kurumlar arasında koordinasyonu sağlamakla görevlendirilmiştir.

İspanya'da sivil toplum kuruluşlarının politize olduğu düşüncesiyle mağdurlara yönelik hizmetlerin kamu kurumları tarafından yerine getirilmesinin daha uygun olduğu kanaati yaygındır. Bu nedenle mağdurlara yönelik destek hizmetleri Adalet Bakanlığı'na ve eyalet birimlerine bağlı Mağdur Destek Ofisleri tarafından yerine getirilmektedir. Kadına yönelik şiddet suçunun mağduru olan kadınlara yönelik olarak Sağlık, Sosyal Hizmetler ve Eşitlik Bakanlığı'na veya eyalet birimlerine bağlı destek ofisleri tarafından da hizmetler sunulmaktadır. İspanya'da yaşanan terör olayları nedeniyle terör mağdurları özel bir ilgi ve

⁸⁶⁶ Adalet Bakanlığı (2016). İngiltere Raporu, s.69.

⁸⁶⁷ <https://www.womensaid.org.uk/research-and-publications/the-domestic-abuse-report/> (Erişim tarihi 24/04/2020)

çalışma alanı oluşturmaktadır. Terör Mağdurları Destek Ofisi bu alanda hizmet veren tek resmi birim olarak çalışmaktadır⁸⁶⁸.

4.3.5.2. Mağdurların korunması hakkındaki mevzuat

İspanya’da mağdurlar ile ilgili yasal düzenlemelere ilişkin süreç diğer Avrupa Birliği ülkeleri ile paralel şekilde gelişmiştir. Ceza muhakemesinin temel amacının suçu ortaya çıkarıp suçluyu cezalandırmanın ötesinde olması gerektiğine ilişkin fikirlerin gelişimiyle birlikte mağdurun korunması, mağduriyetinin giderilmesi, ikincil mağduriyetinin önlenmesi gibi sorunlar ön plana çıkmıştır. Avrupa Birliği tarafından oluşturulan 25/10/2012 gün ve 2012/29/EU sayılı direktifi başta olmak üzere diğer direktiflerin iç hukuka uygulanması gerekliliğinin ortaya çıkmasıyla birlikte yasa düzenlemeleri yapılmıştır. Ancak İspanya, Avrupa Birliği’nin kabul ettiği asgari standartları iç hukukuna aktarmakla yetinmeyip bundan daha ileri ve kapsayıcı düzenlemeler yapmayı da amaçlamış ve bu amacını bir ölçüde başarmıştır⁸⁶⁹.

Mağdurların korunması ve desteklenmesiyle ilgili olarak İspanya’da yapılan yasa düzenlemeleri önceleri belli suç mağdurlarına yönelikti. Daha sonra çıkarılan 27/04/2015 tarihli yasayla mağdurların korunması bakımından genel bir düzenleme sağlanmıştır. Mağdurlarla ilgili başlıca düzenlemeler şunlar olmuştur:

11/12/1995 tarihli Şiddet Suçlarıyla Cinsel Özgürlüğe Karşı Suç Mağdurlarına Yardım Kanunu (De Ayudas y asistencia a las victimas de delitos violentos y contra la libertad sexual)⁸⁷⁰,

15/01/1996 tarihli ve 1/1996 sayılı Küçüklerin Korunması Hakkındaki Kanun (la Ley Orgánica 1/1996, de 15 de enero, de Protección Jurídica del Menor),

28/12/2004 tarihli ve 1/2004 sayılı Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet Karşı Kapsamlı Koruma Tedbirlerine Dair Kanun (la Ley Orgánica 1/2004, de 28 de diciembre, de Medidas de Protección Integral contra la Violencia de Género),

⁸⁶⁸ Adalet Bakanlığı (2016). Yurt Dışı İnceleme ve Çalışma Ziyareti Raporları, İspanya Raporu, s.144.

⁸⁶⁹ 4/2015 sayılı Kanunun sunuş kısmında bu amaç vurgulanmıştır.

⁸⁷⁰ Kanun metni <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1995-26714> (Erişim tarihi 11/12/2020) adresinden alınıp incelenmiştir.

27/04/2015 tarihli Suç Mağdurunun Statüsüne İlişkin 4/2015 sayılı Kanun (Del Estatuto de la victima del delito)⁸⁷¹,

27 Nisan 2015 tarih ve 4/2015 sayılı Suç Mağdurunun Statüsüne İlişkin Kanunu Geliştiren ve Suç Mağdurlarına Yardım Bürolarını Düzenleyen 11/12/2015 tarih ve 1109/2015 Sayılı Kraliyet Kararnamesi (Real Decreto 1109/2015, de 11 de diciembre, por el que se desarrolla la Ley 4/2015, de 27 de abril, del Estatuto de la victima del delito, y se regulan las Oficinas de Asistencia a las Victimas del Delito)⁸⁷².

4.3.5.3. Düzenlemelerin içeriği

4.3.5.2.1. Mağdur tanımı ve mağdurun temel haklarına ilişkin düzenlemeler

4/2015 sayılı Suç Mağdurlarının Statüsüne İlişkin Kanunun 2. maddesinde mağdur tanımı yapılmıştır. Ancak tanım yapılırken mağdur kavramı doğrudan mağdur ve dolaylı mağdur olarak ikiye ayrılmıştır. Bir suçun işlenmesinden kaynaklanacak şekilde ve doğrudan, fiziksel veya ruhsal olarak yaralanan, duygusal veya ekonomik zarar zararlar başta olmak üzere kendi şahsı ve mal varlığı zarar gören gerçek kişi doğrudan mağdur olarak tanımlanmıştır. Suç sonucu ölen veya kaybolan kişinin; fiilen ayrı olmayan eşi, ölen veya kaybolan kişiyle birlikte yaşayan kişi, ölen veya kaybolanın çocukları, ebeveynleri, üçüncü dereceye kadar akrabaları, velayeti altında olanlar ve koruyucu aileleri dolaylı mağdur olarak kabul edilmiştir.

Yasa uyarınca her mağdurun; korunma, bilgi, destek alma, ceza muhakemesi sürecine aktif olarak katılma, kendisiyle temas eden yetkililerden; saygılı, profesyonel, ayrımcı olmayan muamele görme hakkı bulunduğu kabul edilmiş, ayrıntılı şekilde düzenlenen mağdur hakları bu temele oturtulmuştur (m.3).

4/2015 sayılı Kanun uyarınca, talebi halinde mağdurun kendisine verilmesini veya bildirilmesini isteyeceği belge ve kararlar şunlardır:

1. Şikâyeti sırasında verdiği beyanının onaylı örneğini, resmi dillerden birisini bilmiyor ise bildiği dilde yazılı tercümesi yapılmış kopyasını almak,

⁸⁷¹ Kanun metni https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2015-4606 (Erişim tarihi 11/12/2020) adresinden alınıp incelenmiştir.

⁸⁷² Kararname metni https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2015-14263#top (Erişim tarihi 11/12/2020) adresinden alınarak incelenmiştir.

2. Yapılacak yargılamanın yeri, tarihi ve saati ile sanığa yüklenen suçun içeriği hakkında kendisine bildirim yapılması,
3. Yapılan soruşturma sonucunda ceza davası açılmayacak ise dava açılmayacağına ilişkin kararı öğrenmek,
4. Sanığın hapsedilmesine, tahliyesine ilişkin kararlar ile sanığın kaçması durumunda kaçtığını öğrenmek,
5. Mağduru korumaya yönelik olarak verilmiş tedbir kararları varsa ve bu kararlar değiştirilmiş veya kaldırılmış ise bu durumdan haberdar edilmek,
6. Hükmün infazı aşamasında verilen kararlardan haberdar olmak.

Mağdur, kendisine bildirilmesini gerektiren kararların bildirilmemesini isteyebilir. Bu durumda kararlar mağdura bildirilmez (m.7/2). Ancak soruşturma konusu suç cinsiyete dayalı şiddet suçu ise mağdur söz konusu kararların kendisine bildirilmesini istemesine gerek kalmadan kararlar bildirilmelidir (m.7/3).

Mağdur resmi dili konuşmıyor veya anlamıyor ise ya da sağır ve dilsiz ise muhakemenin her aşamasında kendisine ücretsiz olarak tercüman temin edilir.

Her mağdur, kamu idareleri tarafından sağlanan yardım ve destek hizmetlerinin yanı sıra Mağdur Yardım Büroları tarafından sağlanan hizmetlere ücretsiz ve kimliği bakımından gizlilik altına erişebilir. Mağdurun maruz kaldığı suçun ciddiyetine göre yapılacak yardım mağdurun yakınlarını da kapsayabilir. Ayrıca mağdurla temas eden görevliler, mağdurun talebi halinde veya maruz kaldığı suçun ciddiyetinin gerekmesi durumunda talep olmaksızın mağduru yardım bürolarına yönlendirmelidir (m.10).

Mağdura, muhakemenin her aşamasında katılma, delil sunma, dinlenmesini isteme hakkı tanınmıştır (m.11, 12). Sanığın cezalandırılmasından sonra, cezanın infaz edilme aşamasında da mağdurun katılım ve bazı talepleri ileri sürme ve infaza dair işlemlerden haberdar olma hakkı bulunmaktadır (m. 13).

Uzlaşmaya ilişkin hükümlerin bir kısmı Suç Mağdurlarının Statüsüne İlişkin Kanunda düzenlenmiştir. Failin suça ilişkin sorumluluğunu kabul edip rıza göstermesi, mağdurun da aynı şekilde rıza göstermesi durumunda uzlaşmaya dair görüşmeler kabul edilmiştir. Ancak uzlaşma işleminin yapılabilmesi için söz

konusu suçun uzlaşmaya işlemine tabi tutulmasının yasaklanmamış olması ve uzlaşma işleminin mağdurda yeni maddi ve manevi zararlara yol açma tehlikesinin bulunmaması gerekir. Taraflar uzlaşma görüşmelerine katılma konusundaki rızalarını her zaman geri alabilirler (m.15).

Mağdurun, hukuki destek için adli yardım talep etme hakkı da kanunda düzenlenmiştir (m.16).

4.3.5.2.2. Mağdurun korunmasına ilişkin düzenlemeler

4.3.5.2.2.1. Genel olarak

Mağdurun Statüsüne İlişkin Kanun, mağdurun ve yakın aile bireylerinin tekrarlan suç nedeniyle ya da sonradan işlenecek suçlar nedeniyle yeniden mağdur olmasını ve muhakeme işlemlerinin yaratacağı ikincil mağduriyeti önlenmesine ilişkin hükümler içermektedir.

Soruşturma ve kovuşturma makamları mağdurun ve aile fertlerinin yaşamı ile bedensel ve ruhsal bütünlüklerini koruyacak gerekli tedbirleri almakla yükümlü kılınmıştır (m.19). Bunun yanı sıra beyanlarının alınmasının gerektiği durumlarda mahremiyetlerinin ve hassasiyetlerinin korunacağı, bu işlemlerin yaratacağı ikincil mağduriyeti önleyici tedbirlerin alınması gerektiği genel ilke olarak kabul edilmiştir (m.19, 22).

4.3.5.2.2.2. Korunma ihtiyacının belirlenmesi

Suçta maruz kalmak her zaman kişiler üzerinde olumsuz etkiler doğurur. Bunun yanı sıra muhakeme işlemlerinin kendisi de mağduriyete yol açabilir. İspanya’da bu iki gerçekten hareketle mağdurların korunması için yapılacak işlemler genel olarak tüm mağdurlar için benimsenmiştir. Ancak bazı mağdurların daha özel koruma tedbirlerine ihtiyacı olabileceğinden hareketle bu durumdaki mağdurlar belirlenmiş veya belirlenmesine ilişkin usul hükümleri getirilmiştir.

Özel olarak korunma durumu bazen mağdurun kişisel özelliklerinden kaynaklanmıştır. Bu kapsamda olmak üzere; küçük yaştaki kişiler, engelliler özel olarak korunması gereken mağdur kapsamında sayılmıştır (m.23/2-a).

Mağdurun maruz kaldığı suçun niteliği veya şiddeti de özel olarak korunmasını gerektirebilir. Cinsel özgürlüğe karşı suçların, terör suçlarının, insan ticareti ve zorla kaçırma suçlarının, ırkçılık, dini inanç ve etnik kökene dayalı

suçların (nefret suçları) mağdurlarının özel olarak korunması gerektiği vurgulanmıştır (m.23/2-b).

Bazen mağdurun içinde bulunduğu koşullar veya faille olan ilişkisi özel olarak korunması gerektiğine işaret edebilir. Mağdurun faille birlikte yaşıyor oluşu (eş, duygusal birliktelik, altsoy üstsoy ilişkisi vb.), mağdurla fail arasında belli bir bağımlılık ilişkisinin bulunması (örneğin aynı işyerinde ast üst ilişkisi içinde olmak) gibi durumlarda da mağdurun korunması bakımından özel önlemler alınmalıdır (m.23/2-b).

Mağdurun ihtiyaçlarının belirlenmesi görevi soruşturma aşamasında; kolluk, savcılık ve soruşturma hâkimi tarafından, kovuşturma aşamasında ise mahkeme tarafından yerine getirilecektir (m.24/1). Mağdur kendisine uygulanacak korunma tedbirlerine ihtiyacının olmadığını belirterek bunlardan feragat edebilir. Ancak çocuk yaştaki mağdurlar ile engellilerin tedbirlerin uygulanmasını istemediklerine dair beyanı alındıktan sonra bu isteğin onların çıkarlarına uygun olup olmadığına dair bir değerlendirme yapılarak istek karara bağlanır (m.24/2,3).

4.3.5.2.2.3. Mağdurun korunmasına ilişkin tedbirler

Suçun işlenmesinden hemen sonraki aşama mağdurun korunması ve özellikle de ikincil mağduriyetinin önlenmesi bakımından önem arz eder. İspanya yaptığı düzenlemelerde bu gerçekten hareketle mağdurun soruşturma aşamasında korunmasına ilişkin alınacak önlemleri ayrıca ve özellikle ele almıştır.

Soruşturma aşamasında mağdurun beyanı gecikmeden alınmalıdır. Ancak bu ifade alma işlemi muhakemenin gerektirmesi halinde ve mümkün olduğunca az sayıda yapılmalıdır (m.21/1-a,b).

Mağdurun beyanının alınması gerekli ise bu beyan mümkün olduğunda bu iş için özel eğitim almış kişiler tarafından veya onların yardımıyla ve mümkün olduğunca aynı kişi tarafından yapılmalıdır (m.25/1,2).

Ceza muhakemesinin tüm aşamalarında mağdur ve yakın akrabalarının sanıkla doğrudan temasını mümkün olduğunca önleyecek tedbirlerin alınması benimsenmiştir (m.20). Özellikle duruşma aşamasında; mağdurun sanıkla görsel temasını önlemek için gereken tedbirler alınmalı, mağdur mahkeme salonu dışında bir yerden iletişim teknolojileri kullanılarak dinlenmelidir (m.25/2).

Maddi gereceğin ortaya çıkarılması için veya mağdurun beyanının güvenilirliğini değerlendirmek için gerekmedikçe mağdura, muhakeme konusu suçla ilgisi olmayan ve özel hayatına dair sorular sorulamaz. Bu tür soruların sorulmasının gerekli olup olmadığını beyanı alan makam değerlendirmelidir (m.25/2-c).

Duruşmanın aleni olarak yapılması mağduru olumsuz olarak etkileyecek ise duruşmanın kapalı yapılmasına karar verilebilir (m.25/2-d).

Mağdurun muhatap olduğu işlemler yapılırken, aksinin kararlaştırılmamış olduğu durumlarda mağdurun yanında yasal temsilcisine ek olarak kendisinin seçtiği bir kişi mağdura eşlik edebilir (m.21/1-c).

Mağdurun bedensel (tıbbi) muayenesinin yapılması ancak muhakemenin ilerlemesi bakımından gerekli olması halinde yapılabilir ve bu muayene işlemi mümkün olduğunca az sayıda yapılmalıdır (m.21/1-d).

Mağdurların statüsüne ilişkin İspanya düzenlemesinin ülkemiz bakımından en önemli yanı çocukların durumuna dair olan kısmıdır. Ülkemizde çocukların mağdur olduğu suçlarda çocuğun kanuni temsilcisinin çocuğun hakların yeterince korumadığı veya korumayabileceği durumlarda neler yapılacağına ilişkin doğrudan düzenlemeler eksiktir. Velayete, vesayete ve işlem kayyımlığına ilişkin Medeni Kanun hükümleri bulunmakta ise bu hükümler ile ceza muhakemesi işlemleri arasındaki irtibat genellikle sağlanamamaktadır. Mağdur çocuğa kanuni temsilcisinden bağımsız olarak avukat atanması da mümkün olmadığından çocuğun korunmasında güçlükler ortaya çıkmaktadır⁸⁷³.

İspanya 4/2015 sayılı Kanunun 26. maddesinde çocukların durumunu özel olarak düzenlemiştir. Buna göre; çocukla yasal temsilcisi arasında, soruşturma konusu suçla ilgili olsun veya olmasın bir çıkar çatışması söz konusu ise ve kanuni temsilcinin bu çıkar çatışması nedeniyle çocuğun hakların yeterince korumayacağı düşünülürse; savcı, mahkemeden, çocuğa haklarının savunulması için bir görevli atanmasını talep edebilir. Görüldüğü gibi düzenlemenin pratik yani mağdur çocuğa haklarını koruması için görevli ataması meselesi ceza muhakemesi içinde çözümleniyor oluşudur.

⁸⁷³ Mağdura kanuni temsilcisinden bağımsız vekil atanmamasının yarattığı sorunla ilgili tartışma ve değerlendirme için 2. Bölümde yer alan Kanun Yollarına Başvurma Hakkı başlıklı kısma bakabilirsiniz.

Çocuklar bakımından getirilen bir diğer özel düzenlemede; mağdur olan kişinin çocuk yaşıta olup olmadığı konusunda tereddüt varsa aksi belirlenene kadar çocuk yaşıta olduğu kabul edilerek işlem yapılacağıdır (m.26/3).

4.3.5.2.2. Mağdurlara Yardım Danışma Konseyi

İspanya, 4/2105 sayılı Kanun hükümlerinin uygulanması ve geliştirilmesi amacıyla, 11/12/2015 tarih ve 1109/2015 sayılı Kraliyet Kararnamesini kabul etmiştir. Bu kararname ile mağdurlara yapılacak hizmetlerin geliştirilmesi amacıyla Mağdurlara Yardım Danışma Konseyi kurulması benimsenmiştir.

Konsey, Adalet Bakanlığı bünyesindeki bir genel müdürlüğe bağlı olarak kurulmuştur. Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Sağlık Sosyal Hizmetler ve Eşitlik Bakanlığı temsilcileri ile yargı temsilcileri, Psikologlar Genel Konseyi tarafından belirlenen bir üye ve mağdurlara yardım konusunda çalışan derneklerin iki temsilcisi konseyi oluşturmaktadır.

Konseyin görevleri Kararnamede sayılmıştır. Buna göre Konsey;

- a. Mağdur yardım bürolarının işleyişi hakkında tavsiyelerde bulunmak,
- b. Mağdurlara ve suça ilişkin istatistik verileri incelemek,
- c. Mağdur yardım ofislerinin faaliyetleri ve yürüttüğü koordinasyon hizmetlerinin daha iyi ve verimli hale getirilmesi için gereken teknik çalışmaları desteklemek,
- d. Mağdur yardım ofislerinin yürüttüğü yardım faaliyetlerini iyileştirmek için önerilerde bulunmak ve mağdurlar için yeni ve farklı psikolojik destek planları oluşturmak,
- e. Mağdur hizmetleriyle ilgili olarak yapılacak faaliyetlere dair planların oluşturulması ve güncellemesi için destek vermek,
- f. Mağdurlara yönelik hizmetler ve mağdurların durumu hakkında Adalet Bakanlığı tarafından düzenlenecek yıllık raporun hazırlanmasına katkıda bulunmak,
- g. Mevzuatta yer alan diğer hükümlerle kendisine verilen görevleri yerine getirmektir.

Konseyin yapısından ve görevlerinden de anlaşılacağı üzere; mağdurlara yönelik verilen hizmetlerin ve politikaların geliştirilmesi konusunda danışma ve destek hizmeti veren bir organ olduğu anlaşılmaktadır.

4.3.5.2.3. Mağdur yardım ofisleri

İspanya, 4/2015 sayılı Kanunla Mağdur Yardım Ofislerinin kurulmasını benimsemiştir. Bu ofisler merkezi hükümet ve özerk yönetimlerce kurulacaktır. Kurulan ofisler resmi kurum niteliğinde olmasının yanı sıra kâr amacı gütmeyen kuruluşlarla işbirliği yaparak faaliyetlerini sürdürebilecektir. Mağdur yardım ofislerinin çalışma yöntemleri 11/12/2015 tarih ve 1109/2015 sayılı Kraliyet Kararnamesinde düzenlenmiştir.

Adalet Bakanlığı bünyesinde bulunan Bölgesel Organizasyon ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak⁸⁷⁴ faaliyet gösteren ofisler, suçtan doğrudan zarar gören gerçek kişilerle, ölüm ve kaybolma gibi durumlarda ölen veya kaybolan kişinin yasada sayılan yakınlarına hizmet vermektedir.

Mağdur yardım ofislerinin genel amacı; bir suçun sonucu olarak mağdur olan gerçek kişilere özel yardım yapmak, yasal, psikolojik ve sosyal alanlardaki ihtiyaçlarını karşılamaktır. Ofislerin başlıca görevleri şunlardır (Kanun m.28, 29, Kararname 12vd.):

- a. Mağduru, hakları ve özellikle de suçtan doğan zararın kamu eliyle giderilmesine ilişkin tazminat sistemine erişim konusunda bilgilendirmek,
- b. Mağdurun kişisel durumunu, maruz kaldığı suçu ve suçun etkilerini dikkate alarak, mağdura hizmet verebilecek daha özel ve nitelikli hizmetler konusunda bilgilendirmek,
- c. Mağdurun duygusal örselenmesini gidermek amacıyla destek vermek,
- d. Suçtan doğan zararlarının giderilmesi için yapması gereken hukuki girişimler ve bu amaçla adalete erişimi konusunda danışmanlık yapmak,
- e. İkincil mağduriyetin ve tekrarlanan mağduriyetin, misillemenin önlenmesi için neler yapması gerektiği konusunda mağdura tavsiyelerde bulunmak,

⁸⁷⁴ Adalet Bakanlığı (2016). İspanya Raporu, s.144.

- f. Farklı kurumlar tarafından yürütülen mağdur destek hizmetleri arasında koordinasyon sağlamak,
- g. Mağdurlara gereken desteğin sağlanması için hakimler, savcılar ve mahkemelerle gereken işbirliği ve koordinasyonu sağlamak,
- h. Mağdurun içinde bulunduğu durum (yaş, cinsiyet, engellilik, göçmenlik gibi), maruz kaldığı suçun niteliği (cinsel özgürlüğe karşı suç, terör suçları, şiddet suçları gibi) veya mağdurla fail arasındaki ilişki (aynı evde yaşama, yakın akrabalık gibi) nedeniyle özellikle korunma ihtiyacı olan durumlar söz konusu olduğunda; mağdura psikolojik destek vermek, duruşmada mağdura eşlik etmek, psikososyal ve yardım kaynakları konusunda bilgi vermek ve mağduru isteği halinde bu kaynaklara yönlendirmek, özel korunma ihtiyacı olması durumunda bu ihtiyaca uygun özel destek tedbirleri almak,
- i. Onarıcı adalet sistemine ve alternatif çözüm yollarına dair oluşturulmuş hizmetlere destek vermek.

Mağdur destek ofislerinin mağdura yönelik bu hizmetleri vermesi için mağdurun maruz kaldığı suç nedeniyle şikâyetle bulunmuş olması gerekmez. Mağdur şikâyetçi olmadığını beyan etse dahi bu hizmetlerden yararlanabilmektedir. Verilen hizmetler ücretsiz olup hizmet alan kişilerin kimliği gizli tutulmakta, mağdurun mahremiyetine önem verilmektedir.

Mağdur yardım ofisleri mağdurların durumuna uygun ve kişiselleştirilmiş programlar uygulamaktadır. Mağdurun ihtiyaçları tespit edilmekte, ofis bünyesinde giderilmekte bu mümkün değil ise ihtiyacın giderilmesi için uygulanan hizmetlere yönlendirilmektedir.

Mağdurlara verilen yardımların temeli suçtan doğan mağduriyeti gidermek, ikincil mağduriyeti ve tekrarlanan mağduriyeti önlemektir. Verilen bütün hizmetler bu amaçları gerçekleştirmeye yönelik olarak ve mağdurun içinde bulunduğu koşullar dikkate alınarak yürütülmektedir.

Mağdura nasıl bir hizmet verileceğinin belirlenmesi amacıyla mağdur bireysel değerlendirmeye tabi tutulmaktadır.

Yetkili makamlar (kolluk, savcılık, mahkeme) mağdurla temas ettiği ilk anda mağdurun durumu hakkında bilgi edinmeye çalışmaktadır. Elde edilen bilgi sonucunda mağdurun korunma ihtiyacının olup olmadığı, savunmasız (kırılgan) olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmaktadır. Yapılan ilk değerlendirme sonucunda mağdurun, mağdur destek ofislerinden yardım alması gerektiği kanısı oluşursa mağdur bu ofislere yönlendirilmektedir.

Ofislerde mağdurlara verilen yardım dört aşamada gerçekleştirilmektedir. Bunlar; kabul, bilgilendirme, müdahale ve izleme aşamalarıdır.

Kabul aşaması mağdurla yüz yüze veya telefonla yapılan görüşmeyle gerçekleştirilir. Mağdur ile görüşülür, sorunları ve ihtiyaçları tespit edilmeye, neye ihtiyacı olduğu belirlenmeye, bu ihtiyaçlarının giderilmesi için yönlendirilmesi gereken hizmet veya birim var ise oraya yönlendirilmeye çalışılır.

İkinci aşamada mağdura bilgi verilir. Bu bilgilendirme mağdurun bu aşamadan sonra karşılaşacağı hukuki süreç, haklarının ne olduğu, mağduriyetinin giderilmesi ve ikincil mağduriyet ile tekrarlanan mağduriyetin önlenmesi için neler yapması gerektiğine yöneliktir. Özellikle hukuki yardım alma konusundaki haklarının anlatılması ve ücretsiz hukuki yardım yolları hakkında bilgilendirilmesi önem taşır. Verilecek bilgi sözlü veya yazılı olabilecektir. Yazılı bilgilendirmeler e. posta veya broşürlerle yapılmaktadır.

Üçüncü aşamada mağdurun içinde bulunduğu durumdan kurtulması, suçun etkilerinin azaltılması için müdahale programları uygulanmaktadır. Mağdurun fiziksel ve ruhsal olarak tedavisi, psikolojik ve sosyal desteklerin verilmesi bu kapsamda ele alınmaktadır. Belirlenen ihtiyacın giderilmesi için nasıl bir program uygulanması gerekli ise o uygulanmaktadır.

Son aşamada mağdurun durumu izlenmekte, ihtiyaç duyulan bir hal olduğunda yeniden desteklenmesi sağlanmaktadır.

4.3.5.2.4. Terör Mağdurları Destek Ofisi

İspanya’da terör suçları nedeniyle mağdur olan kişilerin durumu özel olarak ele alınmaktadır. Terör mağdurları için kurulan destek ofisi ulusal düzeyde görev yapmaktadır. İspanya’da terör suçlarına bakan tek bir mahkeme vardır ve bu mahkeme Madrid’de görev yapmaktadır. Terör mağdurları destek ofisi bu mahkeme bünyesinde görev yapmaktadır. Ofisin gelen amacı; terör mağdurlarının

farklı kurumlara gidip bilgi ve hizmet alması yerine tek bir merkezden yararlanmalarını sağlamaktır⁸⁷⁵.

11/12/2015 tarih ve 1109/2015 sayılı Kraliyet Kararnamesinin 33. maddesinde bu ofisin çalışma düzenine ilişkin hükümler getirilmiştir. Bu ofis mağdurlara yardım ofislerinin yerine getirdiği faaliyetlerin yanı sıra; terör mağdurlarının tabi olacağı işlemler, yardım hizmetleri, sağlanan olanaklar konusunda bilgi verme, davalar bakımından hukuki tavsiyede bulunma, terör mağdurunun davaya gitmesi halinde kendisine eşlik etme (mağdurun kabulü halinde), mağdura duygusal ve terapötik destek verme, psikolojik yardım sağlama, ikincil mağduriyetini ve tekrarlanan mağduriyetini önleyecek tedbirler hakkında bilgilendirme, yardım alabileceği kuruluşlar hakkında bilgilendirme ve bu kuruluşlara yönlendirme, tazminat haklarına dair raporları hazırlama ve ilgili mercilere sunma, cezanın infazı aşamasında mağdura gerekli bilgileri verme görevlerini yerine getirmektedir.

4.3.5.2.5. Ev içi şiddet çağrı merkezi

İspanya ev içi şiddeti önlemeye yönelik olarak düzenlenmiş İstanbul Sözleşmesi'ne⁸⁷⁶ taraf bir ülkedir. Bu nedenle ev içi şiddetin önlenmesi için özel düzenlemeler yapmıştır. Evi içi şiddet mağdurlarına yardım için oluşturulan birimler Sağlık Bakanlığı'na bağlı aile birimi ile genel olarak mağdurlara yardım yapan ve Adalet Bakanlığı'na bağlı olarak çalışan mağdur yardım ofisleridir.

Ev içi şiddet mağdurlarının bilgilendirilmesi amacıyla bir çağrı merkezi kurulmuştur. 016 numaralı bu çağrı merkezinde mağdurlara suça yönelik genel bilgiler, hukuki destek konusundaki bilgiler ve yararlanabilecekleri destek hizmetleri hakkında bilgiler verilmektedir. Bu merkez 24 saat boyunca ve ücretsiz olarak hizmet vermektedir. Yapılan görüşmeler gizli tutulmaktadır⁸⁷⁷.

4.3.6. Fransa Uygulaması

4.3.6.1. Genel durum

Fransa'da temel amaç her suç mağduruna ulaşmak, onun mağduriyetini gidermektir. Ancak kabul edilen muhakeme sisteminde savcının kamu davası

⁸⁷⁵ Adalet Bakanlığı (2016). İspanya Raporu, s.175.

⁸⁷⁶ 11/05/2011 tarihli Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi

⁸⁷⁷ Adalet Bakanlığı (2016). İspanya Raporu, s.177,178.

açma mecburiyeti yoktur. Dava açmak için gereken koşulların oluşmasına rağmen savcılık makamı, kamu davası açmanın uygun olup olmadığını değerlendirme yapabilmektedir⁸⁷⁸. Mağdur, ceza davasında suçtan doğan zararının giderilmesi amacıyla tazminat talebinde bulunabilmektedir⁸⁷⁹.

Mağdura yardım süreci suçun işlenmesiyle birlikte başlamakta, süreç boyunca hukuki ve psikolojik yardım sağlanmaktadır. Mağdura destek vermek konusunda resmi kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşları birlikte çalışmaktadır. Etkili bir sivil toplum ağı mevcuttur.

4.3.6.2. Resmi kuruluşlar

Fransa’da mağdurlara yönelik hizmetler genellikle sivil toplum kuruluşlarınca yerine getirilmektedir. Ancak bu kuruluşlar resmi kurumlar tarafından desteklenmekte, yönlendirilmekte ve denetlenmektedir. Mağdurlara yönelik olarak çalışan resmi kuruluşlar da var ise de bu kuruluşlar genellikle politika üretme ve koordinasyonla ilgili görevler yerine getirmektedir. Sahada, doğrudan mağdurla çalışanlar sivil toplum kuruluşlarıdır.

4.3.6.2.1. Hukuk ve adalete erişim ile mağdurlara yardım servisi (AVV)

Mağdurlara yönelik hizmet veren AVV⁸⁸⁰ Adalet Bakanlığı Genel Sekreterliği’ne bağlı resmi bir kuruluştur. Bu kuruluştaki üç büro yer almaktadır. Bunlar; mağdurlara yardım bürosu, hukuka erişim bürosu ve aile yardım bürosudur.

Mağdurlara Yardım Bürosunda; bireyselleştirilerek mağdura yardım şubesi (onarıcı adalet) ve toplu (kolektif) kaza mağdurlarına yardım şubesi olmak üzere iki şube bulunmaktadır. Bu kuruluş, yetki alanına giren konularda; uluslararası sözleşmelerin hazırlanması ve uygulaması dâhil olmak, kanunlar ve diğer düzenleyici işlemleri hazırlamak, yapılacak faaliyetleri planlamak, bakanlığın mağdur derneklerine yönelik politikalarını yürütmek, bu konudaki bütçeleri hazırlamak ve yönetmekle görevlidir⁸⁸¹.

⁸⁷⁸ Novokmet, A. (2016). s.86. Kulesza, C. (2012). s.144, 145.

⁸⁷⁹ Novokmet, A. (2016). s.99.

⁸⁸⁰ Le service de L'accès au droit et à la justice et de l'aide aux victimes. https://annuaire.service-public.fr/gouvernement/administration-centrale-ou-ministere_171707 (Erişim tarihi 17/12/2020).

⁸⁸¹ Adalet Bakanlığı (2016). Yurt Dışı İnceleme ve Çalışma Ziyareti Raporları, Fransa Raporu, s.205, 206, 207.

4.3.6.2.2. Mağdurlara yardım ulusal konseyi (CNAV)

Mağdurlara Yardım Ulusal Konseyi⁸⁸² Adalet Bakanlığı bünyesinde faaliyet gösteren ve sekreteryaya hizmetleri Adalet Bakanlığı tarafından yerine getirilen bir danışma kuruludur. Başkanlığını Adalet Bakanı'nın yaptığı konseyde; İçişleri, Sağlık, Sosyal İşler bakanları, Millet Meclisi'nden seçilmiş bir milletvekili, Senato tarafından seçilmiş bir senatör, Fransa Departmanlar Derneği'nin önerisiyle Departman Konseyi başkanı, Fransa Belediyeler Derneği'nin önerisi üzerine bir belediye başkanı, mağdurlara yardım alanında faaliyet gösteren derneklerin 6 temsilcisi, iki hâkim veya savcı, Baro Ulusal Konseyi'nin önerisiyle belirlenen bir avukat, bir hekim, bir adli tıp uzmanı, mağdurluk üzerine uzman bir öğretim üyesi veya araştırmacı, sigorta sektöründen iki temsilci, Terörizm ve Diğer Suç Konusu Eylemlerin Mağdurlarını Garanti Sandığı yöneticisi bulunmaktadır. Suç mağdurlarının karşılanması, bilgilendirilmesi, sorunlarıyla ilgilenilmesi, suçtan doğan zararlarının tazminiyle ilgili sorunları tespit ederek politikalar geliştirmek, bu konuda önerilerde bulunmakla görevlidir. Mağdurlara yönelik hizmet veren sivil toplum kuruluşları Konsey'e öneriler getirebilmektedir. Konsey Adalet Bakanı'nın daveti üzerine yılda en az bir kez toplanır. Başkan tarafından gündeme alınan konuları görüşür. Görüştüğü konular hakkında ilgili kişilerden bilgi isteyebilir, onları dinleyebilir, gündemindeki konular hakkında rapor düzenletebilir⁸⁸³.

4.3.6.2.3. Mağdurlara yardım bürosu

Mağdurlara yardım büroları⁸⁸⁴ asliye mahkemesi bulunan adliyelerde kurulmaktadır⁸⁸⁵. Bu bürolar suç mağdurlarına bilgi vermek, rehberlik etmek ve onları desteklemek için kurulmuştur. Mağdurların bilgi eksikliği ya da suçtan kaynaklanan etkiler nedeniyle haklarını kullanmakta güçlük çeken mağdurlara yardım etmektedir. Bu bürolardan hizmet almak isteyen mağdurlar bizzat gelerek, telefon ederek veya e. posta göndererek hizmet alabilmektedir.

Mağdurlara yardım bürolarının görevleri şunlardır:

⁸⁸² Le Conseil National d'Aide aux Victimes. [http://www.justice.gouv.fr/aide-aux-victimes-10044/la-justice-et-les-associations-10278/le-conseil-national-de-laide-aux-victimes-23095.html#:~:text=Le%20Conseil%20national%20de%20l'aide%20aux%20victimes%20\(CNAV\),des%20victimes%20d'infractions%20p%C3%A9nales](http://www.justice.gouv.fr/aide-aux-victimes-10044/la-justice-et-les-associations-10278/le-conseil-national-de-laide-aux-victimes-23095.html#:~:text=Le%20Conseil%20national%20de%20l'aide%20aux%20victimes%20(CNAV),des%20victimes%20d'infractions%20p%C3%A9nales) (Erişim tarihi 17/12/2020).

⁸⁸³ Adalet Bakanlığı (2016). Fransa Raporu, s.211,212.

⁸⁸⁴ Le Bureau d'Aide aux Victimes.

⁸⁸⁵ Adalet Bakanlığı (2016). Fransa Raporu, s.221.

- a. Suç mağdurunu karşılamak, dinlemek,
- b. Suçla ilgili olarak şikayet başvurusunu nereye, nasıl yapacağı konusunda bilgilendirmek,
- c. Genel olarak yargının işleyişi, olası cezalar hakkında özel olarak da suçtan doğan zararının giderilmesi için haklarının ne olduğu konusunda mağduru bilgilendirmek,
- d. Mağdurun hazır bulunması gereken işlemlerde mağduru desteklemek,
- e. Bir avukatın hukuki yardımından yararlanması gerekirse avukata yönlendirmek,
- f. Psikolojik destek ve sosyal hizmet uzmanının müdahalesi konusunda mağduru bilgilendirmek ve istediği takdirde bu konuda hizmet alabileceği birimlere yönlendirmek.

Mağdurlara yardım bürolarında verilen hizmet ücretsiz olup yardım başvurusu yapan mağdura ait bilgiler gizli tutulmaktadır.

4.3.6.2.4. Alo 116 006 mağdur telefon hattı

Suç mağdurlarını ve ailelerini dinlemek ve bilgilendirmek için kurulmuş, 24 saat hizmet veren ücretsiz bir hizmettir. Dinlenen mağdurun ihtiyaçlarını gidermek için nerelere başvurabileceği konusunda bilgilendirme yapılmaktadır. Arayan mağdur veya yakını daha ayrıntılı bilgi ve hizmet almak için ilgili hizmet birimlerine yönlendirilmektedir⁸⁸⁶.

4.3.6.2.5. Suç mağdurları tazminat fonu (CIVI)

Suç mağduru bireylerin suçtan doğan zararlarının karşılanmaması halinde başvuru yapabilecekleri bir fon oluşturulmuştur. Bu fon belirli şartlar dâhilinde suçtan doğan zararı gidermektedir⁸⁸⁷.

4.3.6.2.6. Suç mağdurları garanti fonu (SARVI)

Suçtan kaynaklanan mağduriyetin ilgili kişilerden ya da Suç Mağdurları Tazminat Fonu'ndan karşılanması durumunda ve belirlenen koşullar dâhilinde suçtan doğan zararın giderilmesine ilişkin bir garanti fonudur⁸⁸⁸.

⁸⁸⁶ <https://lannuaire.service-public.fr/centres-contact/R167> (Erişim tarihi 30/11/2020).

⁸⁸⁷ <https://www.fondsdegarantie.fr/victime-dune-infraction-civi/> (Erişim tarihi 30.11.2020).

4.3.6.3. Sivil toplum kuruluşları

Fransa’da mağdurlara yardım faaliyetleri dernekler ve bu derneklere bağlı federasyonlar tarafında yürütülmektedir⁸⁸⁹. Mağdurlara yardım alanında çalışan dernekler kamuya yararlı dernek statüsünde sayılmakta ve hizmetler bu derneklerde profesyonel ve gönüllü olarak çalışan kişilerce yerine getirilmektedir. Derneklerin finansmanı önemli ölçüde kamu kaynaklarından sağlamaktadır. Hangi derneğe ne miktarda yardım yapılacağı önceden belirlenen ölçütler doğrultusunda Adalet Bakanlığı tarafından belirlenmektedir. Finansman kaynağı kamu kaynakları olduğundan bu dernekler kamu otoriterleri tarafından denetlenmektedir.

4.3.6.3.1. Fransa mağdurlar federasyonu

Eski adı Uzlaşma ve Mağdurlara Yardım Ulusal Enstitüsü (INAVEM) olan Fransa Mağdurlar Federasyonu⁸⁹⁰ mağdurlara yardım hizmeti veren 130 derneğin oluşturduğu ve 1986 yılında kurulan bir federasyondur. Federasyonun amacı; mağdurlara yardım, arabuluculuk uygulamalarını geliştirmek, mağdurların tanınması ve sorunlarının fark edilmesine ilişkin çalışmalar yürütmek, mağdurlara yardım etmektir. Federasyon kendisine ana hedef olarak; mağdurlara yapılacak yardım görevlerinin yerine getirilmesini, mağdurların sorunlarının belirlenip giderilmesini, mağdur dernekleri arasında koordinasyon sağlanmasını ve bu derneklerin desteklenmesini, mağdurlara yardım konusunda çalışan uzmanların eğitilmesi ve desteklenmesini belirlemiştir.

Federasyonun görevleri şunlardır:

- a. Mağdurlar için eşit ve kaliteli bir hizmet sunmak için birimler organize etmek,
- b. Mağdur yardım dernekleri arasındaki iletişim ve koordinasyonu kolaylaştırmak,

⁸⁸⁸ Service d'Aide au Recouvrement des Victimes d'Infractions. <https://www.fondsdegarantie.fr/sarvi/#:~:text=%C3%80%20l'international-Aide%20au%20recouvrement%20de%20dommages%20et%20int%C3%A9r%C3%AAts%20allo%C3%A9s%20par%20une,issue%20d'un%20proc%C3%A8s%20p%C3%A9nal>. (Erişim tarihi 30.11.2020).

⁸⁸⁹ Adalet Bakanlığı (2016). İspanya Raporuna göre, 2016 yılında Fransa’da 20 dernek federasyonu bulunmaktadır (s.213).

⁸⁹⁰ La Fédération France Victimes. <https://www.france-victimes.fr/> (Erişim tarihi 11/11/2020).

- c. Mağdurlara yardıma yönelik her türlü girişimi teşvik etmek, bu konuda çalışan yerel derneklere yardım etmek,
- d. Mağdurlara yardım eden derneklerle mağdurlarla ilgilenen kişi ve kuruluşlara bilgi ve deneyim kazandırmak için multidisipliner eğitimler vermek,
- e. Federasyonun amaçlarını sağlamaya yarayacak araştırmalar ve çalışmalar yapmak,
- f. Mağdurların haklarını iyileştirici mevzuat hükümleri önermek, bu konuda lobi faaliyeti yürütmek,
- g. Federasyonun amacı ve faaliyetleri konusunda halkı, resmi makamları, ilgili kişi ve kuruluşları bilgilendirmek, onlarla ortaklık ilişkileri kurmak,
- h. Ulusal ve uluslararası düzeyde yapılacak çalışmalarda mağdurlara yardım derneklerini temsil etmek, uluslararası deneyimleri paylaşmak,
- i. Mağdurlara yönelik uluslararası sözleşmelerin uygulanmasını sağlamak.

4.3.6.3.2. Mağdur çocuk ailelerine yardım derneği (APEV)

1991 yılında kurulan APEV⁸⁹¹ kaybolan veya öldürülen çocukların ailelerine yardım amacıyla çalışan bir dernektir. Çocukları kaybolan veya öldürülen aileler arasında doğrudan temas kurmayı ve ailelerin birbirini desteklemesini sağlamaya çalışmaktadır. Bu durumdaki ebeveynlerin birbiriyle tanışması, birbirleriyle konuşması için çeşitli faaliyetler yürütmektedir. Bunun yanı sıra; ailelere yapacakları konusunda tavsiyelerde bulunmakta ve destek vermektedir. Aileleri destekleme kapsamında; manevi ve psikolojik destek, hukuki ve idari işlemler için danışmanlık, tanışma ve konuşma gruplarının organize edilmesi, kamuoyunun farkındalığını sağlamak için hukukçular, gazeteciler, yargı mensupları, kolluk mensupları ve ilgili uzmanlık alanlarından kişilerle toplantılar yapmak, duruşmalarda ailelere destek vermek gibi faaliyetler yürütmektedir.

Özellikle kayıp çocuklarla ilgili mevzuatın geliştirilmesi için faaliyetler yürüten dernek, Ulusal Meclisin bu konuyla ilgili olarak danıştığı dernekler arasındadır. APEV, diğer mağdur yardım dernekleriyle uluslararası derneklerle işbirliği içindedir.

⁸⁹¹ Aide aux Parents d'Enfants Victimes (APEV). <http://www.a pev.org> (erişim tarihi 30/11/2020).

Dernek kayıp çocukların aranması faaliyetlerine de aktif olarak destek vermenin yanı sıra çocukların kaybolmasının veya kaçırılmasının önlenmesi için alınması gereken tedbirler konusunda eğitim kurumları ve veliler nezdinde eğitim faaliyetlerinde bulunmak gibi önlemeye yönelik çalışmalar da yapmaktadır.

4.3.6.3.3. Kadın ve aile hakları ulusal bilgi merkezleri federasyonu (FNCIDFF)

1972 yılında devletin inisiyatifi ile kurulan federasyon, kişilerin haklarına erişiminde önemli bir destek kuruluşudur. Kadın erkek eşitliği konusunda kamu politikalarının belirlenmesi ve uygulanmasında etkili çalışmalar yapmaktadır. Ev içi şiddet ve cinsiyete dayalı şiddet suçunun önlenmesi ve bu suçlardan mağdur olanların desteklenmesi için çalışmalar yapmaktadır. Mağdurların bilgilendirilmesi, hukuki destek sağlanması, iyileştirilmeleri ile ilgili birimlere yönlendirilmesi faaliyetleri yürütülmektedir⁸⁹².

4.3.7. Portekiz Uygulaması

4.3.7.1. Genel durum

Mağdur haklarının fark edilmesi ve korunmasına ilişkin tarihsel gelişim Portekiz bakımından da Avrupa'nın diğer ülkelerinde olduğu gibi gerçekleşmiştir. Devletin cezalandırma yetkisini kullanması kapsamında ele alınan ceza muhakemesinde öne çıkan süje sanık olmuş, suça maruz kalan mağdur ikinci planda görülmüştür. Failin belirlenmesi ve cezalandırılması amacı asıl amaç olarak görülmüş, mağdurun durumu dikkate alınmamıştır. 1980'lerden itibaren Portekiz bakımından da mağdur haklarının konuşulduğu, ele alındığı dönem başlamıştır.

Portekiz'in 1986 yılında Avrupa Birliği üyesi olmasıyla mağdur haklarına ve mağdurun desteklenmesine ilişkin çalışmalar artmıştır. AB mevzuatının iç hukuka uyarlanmasıyla ilgili kanuni düzenlemeler 1991 yılında yapılmış, 1995 yılında *Şiddet Suçu Mağdurlarını Koruma Komisyonu* kurulmuştur. 1999 yılında 129

⁸⁹² La Fédération Nationale des Centres d'Information sur les Droits des Femmes at des Familles. <https://fncidff.info/qui-sommes-nous> (Erişim tarihi 30/11/2020).

sayılı Kanun çerçevesinde ev içi şiddet mağdurlarına yönelik bir mali destek kurumu düzenlenmiştir⁸⁹³.

Portekiz yasalarında mağdur; kendisine fiziksel, ruhsal ve ekonomik olarak şiddet uygulanması sonucu zarar gören kişi olarak tanımlanmıştır. Ayrıca Portekiz ceza usul kanunun 67. maddesi uyarınca; çocuklar, yaşlılar, engelliler, hamileler gibi kendilerini korumakta güçlük çeken kişiler özel statüde olan mağdurlar olarak tanımlanmıştır⁸⁹⁴.

Portekiz’de mağdurun korunması bakımından kamu kurumları faaliyet göstermekteyse de bu alanda çalışan etkili ve yaygın sivil toplum kuruluşları da bulunmaktadır.

4.3.7.2. Suç soruşturma ve ev içi şiddetle mücadele birimi (DIAP)

Portekiz Ceza Kanununun 152. maddesine göre; aynı çatı altında birlikte yaşayan kişilerin bir diğerine yönelik olarak işlediği fiziki veya psikolojik şiddet ev içi şiddet olarak tanımlanmıştır.

Portekiz 1982 yılında eşlere yönelik işlenen suçlar ile ilgili olarak kanuni düzenlemeler yapmış, 2007 yılında ev içi şiddet suçlarının kamu davası olarak görülmesine dair hükümler getirmiştir. İstanbul Sözleşmesi’ne taraf olan Portekiz bu sözleşme hükümlerini iç hukukuna aktarmıştır. Kısa adı DIAP⁸⁹⁵ olan Suç Soruşturması ve Ev İçi Şiddetle Mücadele Birimi bu çalışmalar kapsamında 2010 yılında kurulmuştur. Doğrudan savcılık teşkilatına bağlı birim olarak çalışmakta olup bünyesinde 5 savcı bulunmaktadır. 2016 yılına kadar sadece ev içi şiddet suçlarının soruşturulmasını yürüten birim, bu tarihten sonra cinsel saldırı, cinsel istismar gibi suçları da soruşturma kapsamına almıştır. DIAP sadece suçu soruşturan bir savcılık birimi olmayıp aynı zamanda ev içi şiddet suçu mağdurlarının korunması ve desteklenmesi konusunda kollukla işbirliği içinde faaliyetler göstermektedir⁸⁹⁶.

⁸⁹³ Adalet Bakanlığı (2017). Portekiz ve İspanya’da Mağdur Hakları ve Mağdur Destek Hizmetleri, Ankara: Adalet Bakanlığı. s.5,6.

⁸⁹⁴ Adalet Bakanlığı (2017). Portekiz ve İspanya Raporu, s.6, 9.

⁸⁹⁵ Departamentos de Investigaço e Aço Penal

⁸⁹⁶ Adalet Bakanlığı (2017). Portekiz ve İspanya Raporu, s.9.

4.3.7.3. Suç mağdurlarını koruma komisyonu (CPVC)

Suç mağdurlarıyla aile içi şiddet suçu mağdurlarının zararlarının devlet tarafından karşılanması hakkında 30/10/1991 tarih ve 423/91 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 20/08/1999 tarih ve 129/99 sayılı Kanun uygulanmaktaydı. Bu iki kanun 01/01/2010 tarihinde yürürlüğe giren 104/09 sayılı Kanun ile birleştirildi.

27.10.2010 tarih ve 120/2010 tarihli Kanun Hükmünde Kararnameyle ev içi şiddet ve şiddet suçlarından mağdur olan kişilerin zararlarının giderilmesi konusunda görev yapan bir Komisyon oluşturuldu⁸⁹⁷.

Suç Mağdurlarını Koruma Komisyonu (CPVC)⁸⁹⁸ Adalet Bakanlığı'na bağlıdır. Bir başkan ve dört üyeden oluşur. Özellikle şiddet mağdurlarına ve yakınlarına verilecek devlet yardımı taleplerinin alınması, bu taleplerin incelenmesi ve karara bağlanmasında görev yapar. Şiddet suçuna maruz kalan mağdura veya öldürülen kişinin yakınlarının uğradıkları zararların giderilmesi konusunda verilen mahkeme kararının fail tarafından yerine getirilmemesi durumunda bu zararın devlet tarafından giderilmesine ilişkin incelemeleri yapmaktadır.

4.3.7.4. Mağdur bilgilendirme ofisi (GIAV)

Mağdur Bilgilendirme Ofisi, mağdurun psikolojik olarak desteklenmesi için savcılığa bağlı olarak çalışan bir birimdir. Genellikle ev içi şiddet konusunda uzmanlaşmış psikologlar çalışmaktadır. Müracaat eden mağdura psikolojik terapi uygulanmakta ancak mağdura sürekli psikolojik destek verilmesi gerekiyorsa bu konuda sivil toplum kuruluşları ile temasa geçerek mağduru buralara yönlendirilmektedir. Görüşme yapılan mağdur ile ilgili rapor düzenlenmekte, bu raporda mağdurun yakın çevresi ile yapılan görüşmelerle ilgili veriler de yer almaktadır. Bunun yanında şiddetin türünün, sıklığının ve müdahalenin acil olup olmadığını belirten risk raporları da oluşturulmaktadır. Bu raporların hazırlanmasını savcılar talep etmektedirler. Ancak GIAV raporları delil teşkil etmemektedir. Mağdurun beyanının alınması sırasında GIAV'dan iki psikolog

⁸⁹⁷ https://cpvc.mj.pt/?page_id=80 (Erişim tarihi 30.12.2020).

⁸⁹⁸ A Comissão de Protecção às Vítimas de Crimes.

mağdurun yanında hazır bulunur. Alınan beyan sesli ve görüntülü olarak kaydedilir⁸⁹⁹.

4.3.7.5. Mağdur destek birliği (APAV)

Portekiz Mağdurlara Destek Derneği (APAV) ⁹⁰⁰, 1990 yılında Lizbon’da, suç mağdurlarını bilgilendirmek, onları korumak ve desteklemek için kurulmuş, kamu yararına çalışan bir sivil toplum kuruluşudur. Ülke çapında faaliyet göstermektedir. Mağdurlara yönelik olarak verdiği hizmetler ücretsizdir. Başvuru yapan ve hizmetlerden yararlanan mağdurun kimliği gizli tutulmaktadır.

APAV; kâr amacı olmadan, gönüllülük esasıyla çalışmayı, hem ulusal hem de uluslararası alanda mağdurlara yönelik çalışmalara katılmayı, siyasi güçlerden bağımsız olarak faaliyet göstermeyi ve bu anlamda apolitik bir tutum sergilemeyi, mağdurlar arasında herhangi bir ayırım gözetmeden yardımda bulunmayı temel ilkeleri olarak benimsemiştir.

APAV, tüm mağdurlara, özel ihtiyaçlarını dikkate alarak, nitelikli ve kişiye özel destek sağlamaya çalışmaktadır. Bu desteği, mağdur hizmetleri konusunda eğitim almış görevlileri ve gönüllük esasıyla çalışan kişiler aracılığıyla vermektedir.

Başvuru yapan mağdur dinlenmekte, kendisine duygusal destek verilmektedir. Uzman kişilerce psikolojik ve hukuki destek verilmesi sağlanmaktadır. Ayrıca kişinin sosyal hayata yeniden uyum sağlaması için gereken sosyal destek verilmektedir.

Mağdura verilen hukuki destek kapsamında; haklarının neler olduğu ve bu haklarını nasıl kullanacağı konusunda danışmanlık verilmektedir. Maruz kaldığı suçla ilgili olarak yapılacak muhakeme işlemlerinin neler olacağı ve bu işlemlerin nasıl yürüyeceği konusunda bilgilendirme yapılmaktadır. Özellikle beden muayenesi, ifade verme gibi ikincil mağduriyete yol açabilecek uygulamalar bakımından bilgi verilmekte, mağdurun bu işlemlere kendisini hazırlamasına destek verilmektedir. Mağdurun maruz kaldığı suçla ilgili olarak tazminat hakları, bu haklarını elde etmesi için yapması gereken başvurular ve işlemler hakkında bilgi verilmekte, hazırlaması gereken belgeler konusunda yardım sağlanmaktadır.

⁸⁹⁹ Adalet Bakanlığı (2017). Portekiz ve İspanya Raporu, s.14.

⁹⁰⁰ Associação Portuguesa de Apoio a Vítima. https://apav.pt/apav_v3/index.php/pt/ (Erişim tarihi 30/12/2020).

APAV, suç mağduruna sağladığı psikolojik destek kapsamında uzman kişiler yardımıyla; mağdurun maruz kaldığı suçun bıraktığı psikolojik etkileri belirlemekte, ortaya çıkan olumsuz sonuç ve etkileri belirleyip bunların giderilmesi konusunda destek sağlanmaktadır. Mağdurun kendisine güvenmesini, kendi güvenliğini sağlaması ve sosyal refahı konusundaki becerilerini artırıcı hizmetler verilmektedir. Mağdurun daha ileri bir desteğe veya tedaviye ihtiyacı olması durumunda ilgili sağlık kuruluşuna yönlendirmesi yapılmaktadır.

Mağdura verilen sosyal destek kapsamında olmak üzere; mağdurun ihtiyaçları belirlenmekte, bu ihtiyaçlarını giderebileceği sosyal destek mekanizmaları konusunda bilgi verilmekte ve mağdur bunlara yönlendirilmektedir. Gereken durumlarda söz konusu sosyal destek kurumlarına yapılacak başvurularda mağdura eşlik edilmektedir⁹⁰¹.

APAV, mağdurlara yönelik hizmetleri Mağdur Destek Ofisleri (GAV)⁹⁰² aracılığıyla vermektedir. Mağdur destek ofisleri suç mağdurlarına ve ailelerine destek hizmetleri sağlamak için kurulmuştur. Her bir ofis, yerelde mağdurlara yönelik destek hizmetleri vermektedir. Ülkenin büyük şehirlerinin birçoğunda bulunan bu ofislerde, bir yönetici, gönüllü olarak çalışan destek elemanları bulunmaktadır. Yapılan faaliyetlere destek vermek isteyen gönüllü kişiler de bu ofislerde çalışmaktadır.

4.4. Türkiye’de Suç Mağdurlarının Desteklenmesi

4.4.1. Genel Olarak

Dünya ve Avrupa uygulamalarına benzer şekilde Türkiye’de de mağdurun tanınması, fark edilmesi, mağduriyetinin giderilmesi için önlemler alınması geç dönemde olmuştur. 2005 yılında yapılan ceza hukuku reformu ile birlikte mağdur hakları mevzuatta yer almaya başlamıştır. Suçtan doğan mağduriyetin giderilmesine ilişkin eksik de olsa düzenlemeler getirilmiştir. Devletin suçtan doğan zararı üstlenmesi, sosyal risk⁹⁰³ kavramıyla birlikte tartışılmaya başlanmış,

⁹⁰¹ <https://www.apav.pt/unisexo2/index.php/pt/o-apoio-da-apav> (Erişim tarihi 30/12/2020).

⁹⁰² Gabinetes de Apoio à Vitima.

⁹⁰³ Karakaş, F. (2004). “Sosyal Risk Teorisine Göre İdarenin Sorumluluğu”, *Legal Hukuk Dergisi*, Ocak 2004, Sayı 13, s. 49 – 58.

özellikle terör suçlarından mağdur olanların zararlarının doğrudan devlet tarafından giderilmesine ilişkin kanuni düzenlemeler yapılmıştır⁹⁰⁴.

Mağdurun korunması açısından ülkemizin en önemli eksikliği bu alanda çalışan sivil toplum kuruluşlarının çok az ve etki alanının dar olmasıdır. İspanya örneğinde olduğu gibi ülkemizde de sivil toplum kuruluşlarının politize olduğuna dair yaygın inanç bunlara karşı güveni azaltmıştır. Örgütlenme özgürlüğünün önündeki engeller, devletin sivil toplum kuruluşlarına şüphe ile bakması bu durumu daha da arttırmıştır. Mağdurlara yönelik hizmetlerin devlet eliyle verilmesi benimsenmiş ancak bu hizmetlerin verilmesi konusunda etkili ve yaygın araçlar henüz oluşturulmamıştır. Devlet tarafından verilen hizmetlerin eksikliği bu alanda çalışacak sivil toplum kuruluşlarının önemini arttırmaktadır.

4.4.2. Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Daire Başkanlığı

2005 yılında yapılan ceza kanunlarına mağdur haklarına ilişkin hükümlerin girmesi ve mağdurların korunmasına ve desteklenmesine ilişkin tartışmaların artmasından sonra, mağdurlara verilecek hizmetlerin bir elden yürütülmesi, idari ve adli teşkilat içinde bir birime bağlanması çalışmaları yapılmaya başlandı. Bu çalışmalar sonucunda 2013 yılının Kasım ayında Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü bünyesinde Mağdur Hakları Daire Başkanlığı kuruldu. Mağdur Hakları Daire Başkanlığı, suç sonrası fiziksel ve ruhsal yönden en zayıf dönemini geçiren, destek bekleyen mağdurlara rehberlik ve destek hizmeti sunacak bir teşkilat olarak faaliyete geçti⁹⁰⁵. Ancak kurulan bu daire başkanlığına ilişkin yasal düzenleme gerçekleşmemiş, mağdur haklarına ilişkin yasa tasarı ve teklifleri meclisten geçmemiştir.

2018 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçilmiş, yeni sistem uyarınca Cumhurbaşkanlığı ve bakanlıkların yapısı 10/07/2018 gün ve Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında 1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle düzenlenmiştir. Bu kararnamenin 38 ve

⁹⁰⁴ Bu anlamdaki ilk genel düzenleme 17/07/2004 gün ve 5233 sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılınması Hakkında Kanun'dur. Bu Kanunun uygulanmasına ilişkin esas ve usuller 20/10/2004 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan Terör ve Terörle Mücadeleden Kaynaklanan Zararların Karşılınması Hakkında Yönetmelik çıkarılmıştır. Bu düzenlemelerle terör eylemleri sonucunda veya terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyetler sırasında meydana gelen zararların karşılanması benimsenmiştir. Mağdurun kendisini değil uğradığı zararları gidermeyi hedeflemesi bakımından eksik ise de suçtan doğan zararın devlet tarafından karşılanması esası getirmesi bakımından önemli bir düzenlemedir.

⁹⁰⁵ <https://magdur.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/tarihce> (Erişim tarihi 11/11/2020).

devamı maddelerinde Adalet Bakanlığı'nın teşkilat yapısı düzenlenmiştir. Kararnamenin 53. maddesiyle Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı kurulmuştur. Suç mağdurlarına yönelik etkin bir bilgilendirme ve yönlendirme hizmeti verilmesi, tüm yargı sürecini kapsayacak şekilde psiko-sosyal destek verilmesi amaçlanmıştır⁹⁰⁶.

30.04.2021 gün ve 31470 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği (ADMHY), Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Daire Başkanlığı ile bu başkanlığın birimleri hakkında düzenlemeler yapmıştır.

Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ve Yönetmelikte Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Daire Başkanlığı'nın görevleri sayılmıştır⁹⁰⁷.

Daire Başkanlığı kendisine verilen görevleri yerine getirmek üzere oluşturulmuş şube müdürlükleri halinde çalışır. Bu şube müdürlükleri; Adli Yardım Hizmetleri Şube Müdürlüğü, Çocuk Destek Hizmetleri Şube Müdürlüğü, Kadın Destek Hizmetleri Şube Müdürlüğü, Tanık ve Diğer Mağdur Destek Hizmetleri Şube Müdürlüğü, Taşra Teşkilatı Şube Müdürlüğü, İdari ve Mali Hizmetler Şube Müdürlüğüdür.

ADMHY oluşturulan her şube müdürlüğünün görevlerini ayrı ayrı saymıştır.

Adli Yardım Hizmetleri Şube Müdürlüğü'nün başlıca görevi adli yardım hizmetlerinin kalitesinin artırılmasına ve bu hizmetten faydalananların adalete erişimlerinin güçlendirilmesine yönelik çalışmalar yürütmektir. Bu görev kapsamında adli yardım alanındaki ulusal ve uluslararası gelişmeleri takip etmek, düzenlenen etkinliklere katılmak, projeler geliştirmek ve adli yardım mevzuatının

⁹⁰⁶ Öztürk, A. B., Kayadibi, B., Taşdemir, D. (2021). s. 96.

⁹⁰⁷ Söz konusu görevler şunlardır: (a) Kırılğan gruba yönelik hak ve hizmetlerin geliştirilmesi ve uygulanmasına ilişkin faaliyetleri yürütmek, (b) Mağdurların kendilerine tanınan haklar ve yardımlar konusunda bilgilendirilmesine yönelik çalışmalar yürütmek, (c) Adli desteğe ihtiyaç duyanlara uygun müdahale programları geliştirmek, tekrarlanan mağduriyetleri önleyici tedbirler almak ve psiko-sosyal destek hizmetlerinin geliştirilmesine ve uygulanmasına yönelik faaliyetleri yürütmek, (ç) Mağdurların adalete erişimini güçlendirmeye yönelik çalışmalar yapmak ve uygulamak, (d.) Adli süreçte tanıklara yönelik hizmetlerin geliştirilmesine ve uygulanmasına ilişkin faaliyetleri yürütmek, (e) Adliyelerde görev alan pedagog, psikolog ve sosyal çalışmacı gibi uzmanların çalışma usul ve esaslarını belirlemek, (f) Adli yardımla ilgili mevzuatın Bakanlığa verdiği görevleri ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği halinde yürütmek ve adli yardım hizmetlerinin etkin ve verimli bir şekilde işleyişine yönelik tedbirleri almak, (g) Görev alanına giren konularda kamu kurum ve kuruluşları veya sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapmak, (ğ) Mağdurların her alanda desteklenmesini sağlamak amacıyla toplumsal farkındalığı artırıcı faaliyetlerde bulunmak, (h) Bakan tarafından verilen diğer görevleri yapmak.

geliştirilmesine katkıda bulunmaklar görevlendirilmiştir. Şu müdürlüğünün görevi kapsamında yerine getirdiği adli yardım hizmetlerinin etkinliğinin artırılması için Türkiye Barolar Birliği, barolar ve diğer ilgili birimlerle işbirliği içinde çalışması da görev olarak tanımlanmıştır.

Çocuk Destek Hizmetleri Şube Müdürlüğü'nün başlıca görevi suça sürüklenen, mağdur veya tanık sıfatıyla adli sürece dâhil olan çocuklara yönelik psikososyal müdahale ve temel yaklaşım programları geliştirmektir. Bu görev kapsamında olmak üzere adli sürece dâhil olan çocukların sahip oldukları haklar ile kamu kurum ve kuruluşlarınca kendilerine sunulan hizmetler konusunda bilgilendirilmelerine yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Çocuk Destek Hizmetleri Şube Müdürlüğü, sisteme dahil olan çocuklara gereken desteği vermenin yanı sıra sistemin iyileştirilmesine yönelik çalışmalar yapmakla da görevlendirilmiştir. Bu kapsamda; çocuk hakları alanında ulusal ve uluslararası gelişmeleri takip etmek, düzenlenen etkinliklere katılmak ve mevzuatın geliştirilmesine katkıda bulunmak, çocuk adaleti alanındaki hizmetlerin kalitesinin artırılması ile çocukların adalete erişiminin güçlendirilmesine yönelik projeler geliştirmek, çocuk hak ve politikalarına ilişkin olarak ihtiyaç duyulan konularda araştırma, inceleme ve analiz çalışmaları yürütmek görev olarak tanımlanmıştır.

Kadın Destek Hizmetleri Şube Müdürlüğü'nün temel görevi kadın mağdurlara yönelik psiko-sosyal müdahale programları geliştirmek ve kadın mağdurların sahip oldukları haklar ile kamu kurum ve kuruluşlarınca kendilerine sunulan hizmetler konusunda bilgilendirilmelerine yönelik çalışmalar yapmaktır. Bu şube müdürlüğü de mevcut hizmetlerin verilmesinin yanı sıra sistemin iyileştirilmesi için çalışmalar yapmakla görevlendirilmiştir⁹⁰⁸.

Tanık ve Diğer Mağdur Destek Hizmetleri Şube Müdürlüğü'nün temel görevi tanıkları sahip oldukları haklar ile görev ve yükümlülükleri konusunda bilgilendirmek üzere çalışmalar yürütmektir. Bu şube müdürlüğü tanıklara yönelik hizmet vermenin yanı sıra diğer şube müdürlüklerinin görev alanı dışında kalan

⁹⁰⁸ Kadın Destek Hizmetleri Şube Müdürlüğü'nün sistemin iyileştirilmesine yönelik görevleri; ulusal ve uluslararası gelişmeleri takip etmek, düzenlenen etkinliklere katılmak ve mevzuatın geliştirilmesine katkıda bulunmak, şiddet mağduru kadınlara sunulan hizmetlerin etkinliğinin artırılması ile kadın mağdurların adalete erişiminin güçlendirilmesine yönelik araştırma, inceleme ve analiz çalışmaları yapmak ve projeler geliştirmek, şiddet mağduru kadınlara yönelik hizmet sunan kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları ile koordineli şekilde çalışmalar yürütmek olarak sayılmıştır.

yaşlı ve engelliler ile mülteci ve geçici koruma altındaki yabancılar gibi kırılgan gruba dâhil mağdurları sahip oldukları haklar ile kamu kurum ve kuruluşları tarafından kendilerine sunulan hizmetler konusunda bilgilendirmek üzere çalışmalar yürütmekle ve psiko-sosyal müdahale programları geliştirmekle de görevlendirilmiştir.

Taşra Teşkilatı Şube Müdürlüğü'nün temel görevi müdürlükler aracılığıyla sunulan hizmetlerin koordinasyonunu ve yeknesaklığını sağlamaktır. Bu kapsamda olmak üzere; müdürlüklerin çalışma usul ve esaslarını belirlemek, yürütülen çalışmaları takip ederek hizmet kalitesinin artırılmasını sağlamak, adli görüşme odalarının çalışma usul ve esaslarını belirlemek, adli görüşme odalarının etkin kullanımı ile adli görüşmenin niteliğinin artırılmasına yönelik faaliyetler yürütmek, adli görüşme odalarında yapılan görüşmelere ve müdürlüklerde sunulan hizmetlere ilişkin istatistiki verileri toplamak, müdürlüklerin ve adli görüşme odalarının yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmalar yürütmek, taşra teşkilatında görev yapan personele yönelik eğitim ve uygulama faaliyetlerini ilgili birimler ile işbirliği içerisinde düzenlemekle görevlendirilmiştir.

İdari ve Mali Hizmetler Şube Müdürlüğü başkanlığın faaliyetlerinin etkin ve verimli şekilde yürütülebilmesi için ihtiyaç duyulan idari işleri planlamak ve yürütmek, gerekli araç, gereç ve malzeme ile hizmet alımlarını gerçekleştirmek, Başkanlığa ait yazışma, evrak kayıt, dokümantasyon ile arşiv iş ve işlemlerini yürütmek, başkanlıkta çalışanların göreve başlama, ayrılma ve izin gibi durumlarıyla ilgili olarak gerekli işlemleri yapmak, Başkanlığa tahsis edilen ödeneklerin takibi ile tahakkuk iş ve işlemlerini yapmakla görevlidir.

4.4.3. Danışma Kurulu

ADMHY'nin 8/2 maddesi uyarınca, Adalet Bakanlığında, adli destek ve mağdur hizmetleri ile bunların koordinasyonuna ilişkin danışma organı olarak Danışma Kurulu oluşturulmuştur.

Mağdurlara yönelik olarak verilen hizmetlerin sunumuna ve hizmet sunumunda karşılaşılan sorunların çözümüne ilişkin önerilerde bulunmak üzere kamu kurum ve kuruluşlarının temsilcilerinin katılımıyla toplanacak Danışma Kurulu kurulmuştur. Bu kurul Adalet Bakanlığı'nda görev yapmaktadır. Oluşturulan Kurul mağdur haklarına ve mağdura yönelik hizmetlere dair

politikaların belirlenmesi ve koordinasyonun sağlanması için yapılması gerekenleri belirleyecek bir üst kurul durumundadır.

Danışma Kurulu'nun başkanlığını Adalet Bakanlığı Bakan Yardımcısı yapmaktadır. Kurulun üyeleri; Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bakan yardımcısı, Gençlik ve Spor Bakanlığı bakan yardımcısı, İçişleri Bakanlığı Bakan yardımcısı, Milli Eğitim Bakanlığı bakan yardımcısı, Sağlık Bakanlığı bakan yardımcısı, Türkiye Barolar Birliği başkanı veya temsilcisi, Yüksek Öğretim Kurulunca görevlendirilecek, üniversitelerin biri hukuk fakültelerinden, biri sosyal hizmet, psikoloji, psikolojik danışmanlık ve rehberlik bölümlerinden olmak üzere profesör veya doçent unvanına sahip olan ve öncelikle yönetmeliğin içerdiği konularda çalışmaları bulunan iki öğretim üyesi, Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanıdır (ADMHY 17/2).

ADMHY'nin 18. maddesi Danışma Kurulu'nun görevlerini saymıştır. Buna göre Kurulun görevleri; adli destek ve mağdur hizmetlerinin sunumuna ilişkin mevzuat ve uygulamaları değerlendirmek, karşılaşılan sorunların çözümüne yönelik tavsiye niteliğinde kararlar almak, adli destek ve mağdur hizmetlerinin daha etkin ve verimli şekilde sunulmasını sağlamak amacıyla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak ve mevzuatla verilen diğer görevleri yerine getirmektir.

Danışma Kurulunun sekretarya hizmetleri Adalet Bakanlığı, Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri daire Başkanlığı tarafından yerine getirilmektedir.

Danışma Kurulu her takvim yılında en az bir defa toplanır. Ancak Kurul Başkanı olan Adalet bakan yardımcısı, gerekli gördüğü hallerde Kurulu toplantıya çağırabilir. Kurulun sekretarya işlerini yapan Daire Başkanlığı, toplantıdan en az bir ay önce kurul üyelerine, toplantı yerini, tarih ve saatini bildirir. Toplantıya katılacak üyeler, toplantı gündemine dair görüş ve önerilerini Daire Başkanlığına iletir. Başkanlık bu görüşleri, taşra teşkilatından ve koordinasyon kurullarından gelen raporları dikkate alarak gündemi oluşturur. Oluşturulan gündem toplantıdan en az 15 gün önce Kurul üyelerine bildirilir. Toplantı sırasında önerilen başka gündemler olursa ve kurulun çoğunluğu bu konuların da görüşülmesini isterse sunulan konular gündeme eklenir ve görüşülür.

Danışma Kurulu toplantısına, görüşülecek konularla ilgili uzman kişiler, sivil toplum kuruluşları davet edilebilir, onların görüşleri alınabilir.

Yapılan toplantı sonunda alınan kararlar varsa bunlar tutanağa bağlanır ve ilgili kurumlara genelge veya duyuru olarak iletilir.

4.4.4. Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü

Mağdurun ikincil mağduriyetten korunmasına ilişkin mevzuatın içinde dağınık şekilde yer alan hükümlerin bir araya getirilmesi, suç mağdurlarının desteklenmesi için idari yapılanmanın tamamlanması amacıyla 16/06/2020 tarihli Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 63 Sayılı Suç Mağdurlarının Desteklenmesine Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi çıkarılmıştır.

30.04.2021 tarihli Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren ADMHY, kurulan bu müdürlüklerin yetki, görev, rol ve sorumlulukları bakımından düzenlemeler yapmıştır.

Kararname mağduru; suç nedeniyle fiziksel, ruhsal veya ekonomik olarak doğrudan zarar gören gerçek kişi olarak tanımlamıştır. Bu tanımla, suçtan doğrudan doğruya zarar gören gerçek kişiler mağdur olarak kabul edilmiştir.

Kararname mağdur kavramının yanı sıra kırılğan grup kavramına da yer vermiş ve bu kavramı tanımlamıştır. Buna tanıma göre kırılğan grup; “*adli destek görevlileri tarafından yapılan bireysel değerlendirme sonucunda suçtan daha fazla etkilendiği ve korunması gerektiği tespit edilen mağdurlar ile adli sisteme dâhil olan çocukları*” içermektedir. Suç mağdurları içinde yer alan bir kısım, daha çok korunmayı ve özel ilgiyi gerektiren grup olarak ayrılmış ve bu gruba kırılğan grup adı verilmiştir.

Destek ve Mağdur Hizmetleri Daire Başkanlığına bağlı olarak adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlükleri kurulmuştur. Bu müdürlükler adli yargı ilk derece mahkemesi adalet komisyonu bulunan yerlerde Adalet Bakanlığı’na bağlı olarak Cumhuriyet başsavcılığının gözetim ve denetiminde faaliyet yürütmektedir. Kararname uyarınca iş durumu ve coğrafi konum göz önüne alınarak, adalet komisyonu bulunmayan yerlerde, Adalet Bakanlığı’nın onayıyla müdürlükler veya müdürlüğe bağlı bürolar kurulabilmektedir.

Adli sürece dâhil olan mağdurlara, özellikle de kırılgan grup olarak tanımlanan mağdurlara yönelik olarak onarıcı adalet ve sosyal hukuk devleti ilkeleri kapsamında etkin, sürdürülebilir ve ulaşılabilir bir mağdur destek sistemi kurulması amaçlanmıştır. Adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlükleri mağdurlara yönelik olarak bilgilendirme, yönlendirme ve psiko-sosyal destek hizmetlerinin sunulması amacıyla kurulmuştur⁹⁰⁹.

Kararname ve ADMHY hükümleri uyarınca kurulan müdürlüklerin görevleri; mağdurları kendilerine tanınan haklar ve yardımlar konusunda bilgilendirmek ve yönlendirmek, adli süreçte, kırılgan gruba yönelik destek hizmetlerini sunmak, adli desteğe ihtiyaç duyanlara uygun müdahale programlarını uygulamak, tekrarlanan mağduriyetlerini önleyici tedbirler almak ve psiko-sosyal destek faaliyetlerini yürütmek, adli süreçte görev alan adli destek görevlilerinin koordineli ve etkin şekilde çalışmalarını sağlamak, mağdurların adalete erişiminin güçlendirilmesine yönelik faaliyetler yürütmek, adli süreçte tanıkların desteklenmesine yönelik hizmetleri sunmak, adli yardım hizmetlerine ilişkin bilgilendirme yaparak ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği halinde hizmetin etkin sunulmasına yönelik faaliyetleri yürütmek, görev alanıyla ilgili hizmet sunan kamu kurum ve kuruluşları veya sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapmak ve toplumsal farkındalığı artırıcı faaliyetlerde bulunmak, mağdurların (CMK 236) veya suça sürüklenen çocukların (ÇKK 15/2 ve 22/2) beyan ve ifadelerinin alınması sırasında yanında bulunacak olan sosyal çalışma görevlisini görevlendirmektedir.

Adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüklerinin bünyesinde, bu görevleri yerine getirmek için bürolar oluşturulmuştur. Bunlar; Bilgilendirme ve Yönlendirme Bürosu, Kırılgan Grup Destek Bürosu, Ceza Yargılaması Destek Bürosu ve Hukuk Yargılaması Destek Bürosu ve Adli Yardım Hizmetleri Bürosudur⁹¹⁰.

Bilgilendirme ve Yönlendirme Bürosunda; mağdurlara yönelik olarak adli sürecin nasıl işlediği, haklarının ve sunulan hizmetlerin neler olduğu konularında bilgilendirme yapılmaktadır. Mağdura hizmet alabileceği kamu kurum ve kuruluşlarıyla sivil toplum kuruluşları hakkında da bilgilendirme yapılmakta,

⁹⁰⁹ <https://magdur.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/adm-nedir> (Erişim tarihi 10.01.2021)

⁹¹⁰ Nazlier Keser, E. N., Tekin, S. P. (2021). s. 184.

mağdur buralardan hizmet alabilmesi için yönlendirilmektedir. Oluşturulan bu büro, bireysel değerlendirme yapılması gerektiği düşünülen mağdurları rızaları dâhilinde sisteme kaydederek kırılğan grup bürosuna yönlendirmekte ve oluşturulan koordinasyon kurullarının sekretarya hizmetlerini de yerine getirmektedir.

Kırılğan Grup Bürosu; kırılğan gruba mensup olanların ihtiyaç duydukları hizmetlerden en iyi şekilde yararlanmalarını sağlamaya çalışır⁹¹¹. Hizmet sunumunda uzmanların inisiyatif aldığı, bireysel değerlendirme, adli destek planı, vaka yönetimi ve takip programı gibi hizmetleri yürütür. Bireysel değerlendirme; adli sürece dâhil olan çocuklara, cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçların mağdurlarına, aile içi şiddet suçlarının mağdurlarına, insan ticareti suçu mağdurlarına yapılır. Bu kapsamda olmayan kadın, yaşlı ve engelli mağdurlar hakkında da ön değerlendirme yapılır. Yapılan ön değerlendirme sonucunda bireysel değerlendirme yapılması gerektiği anlaşılanlara da bireysel değerlendirme yapılır. Bireysel değerlendirme sonucunda kırılğan grupta olduğu belirlenen mağdura hizmetin tek bir uzman tarafından sunulabilmesi için vaka yönetimi uygulanmaktadır. Kırılğan grup bürosu tüm bu ön değerlendirme ve bireysel değerlendirmeye vaka yönetimini yapan birimdir.

Ceza Yargılaması Destek Bürosu; Cumhuriyet başsavcılıklarına ve ceza mahkemelerine, muhakeme işlemleri sırasında görev alacak uzman desteği bu büro tarafından sağlanmaktadır. Soruşturma ve kovuşturma aşamasında alınması gereken sosyal inceleme raporlarının hazırlanması (ÇKK 35), beyan (CMK 236) veya ifade (ÇKK 15/2 ve 22/2) alınması sırasında uzman bulundurulmasını bu büro sağlar⁹¹².

Hukuk Yargılaması Destek Bürosu; ihtiyaç duyan tüm hukuk mahkemelerine uzman desteği sağlamaktadır. Özellikle boşanma, velayet, vesayet, kişisel ilişki kurma gibi taleplerin karara bağlanmasından önce araştırma ve incelemeyi bu büroda görevli uzmanlar yapmaktadır.

Adli Yardım Hizmetleri Bürosu; adli yardıma ihtiyaç duyan mağdurlara, bu hizmete başvurması için gerekli bilgi ve belgelerin toplanmasında yardımcı

⁹¹¹ Nazlıer Keser, E. N., Tekin, S. P. (2021). s. 184.

⁹¹² Nazlıer Keser, E. N., Tekin, S. P. (2021). s. 184.

olur ve ilgili birimlere yönlendirir. Adli yardım hizmetini yürüten baroların adli yardım bürolarıyla eşgüdüm halinde çalışır.

4.4.5. Koordinasyon Kurulları

Adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüklerinin bulunduğu yerlerde, verilen hizmetlerin değerlendirilmesi, bu hizmetlerin verilmesi sırasında karşılaşılan sorunların ele alınıp çözümlenmesi için koordinasyon kurulları oluşturulması benimsenmiştir. Çocuk Koruma Kanunu'na Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik uyarınca, çocuklar hakkında verilen tedbir kararlarının uygulanmasının koordinasyonu için il ve ilçelerde koordinasyon kurulları kurulmuştur. 63 sayılı Kararnameyle oluşturulan koordinasyon kurulları, bahsedilen yönetmelik uyarınca oluşturulan koordinasyon kurullarının yerini almıştır.

Koordinasyon kurulları; kurulduğu yerin Cumhuriyet başsavcısı veya onun görevlendireceği Cumhuriyet başsavcı vekilinin başkanlığında, adli destek ve mağdur hizmetleri müdürü, aile ve sosyal hizmetler müdürü veya şube müdürü, baro başkanı veya temsilcisi, belediye başkanı, emniyet müdürü, gençlik ve spor müdürü, jandarma komutanı, millî eğitim müdürü, sağlık müdürü, sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfı müdürü, Cumhuriyet başsavcılığınca, mağdur hakları alanında hizmet sunan dernek ve vakıflar arasından belirlenen bir temsilciden oluşur.

ADMHY'nin 29. maddesine göre koordinasyon kurulunun görevleri; adli destek ve mağdur hizmetlerinin sunulmasında uygulamada karşılaşılan sorunları değerlendirmek ve çözüm önerilerinde bulunmak, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşları arasında işbirliğini sağlamak, sunulan hizmetlerin etkinliğini artırmak amacıyla projeler ve uygulamalar geliştirmek, hakkında vaka yönetimi uygulanan mağdurlara diğer kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşları tarafından sunulan hizmetlerde etkinliğin ve koordinasyonun sağlanabilmesi için alınması gereken tedbirleri değerlendirmek olarak sayılmıştır.

Koordinasyon kurulunun sekreteryaya hizmetleri adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüğü tarafından yerine getirilir.

Oluşturulan koordinasyon kurulları; her takvim yılında en az iki defa toplanır. Kurul başkanı, gerekli gördüğü hâllerde kurulu toplantıya çağırabilir.

Kurulun sekretarya hizmetlerini yerine getiren müdürlük, toplantı tarihinden en az yirmi gün önce koordinasyon kuruluna üye gönderecek kurumlara toplantının yerini, tarihini ve saatini belirten davet yazısını gönderir. Davet yazısında toplantıya katılacak kişiler ile gündeme ilişkin öneri ve görüşlerin bildirilmesi istenir. Kurula davet edilen kurumların öneri ve görüşlerini de dikkate alarak gündemi hazırlar ve bu gündemi toplantı tarihinden en az bir hafta önce üyelere gönderir. Koordinasyon kurulu toplantısı sırasında, toplantıya katılanların görüşülmesini istediği yeni konular varsa ve kurulun çoğunluğu bu konuların da görüşülmesini isterse belirtilen konular gündeme eklenir ve görüşülür. Mağdur destek hizmetleri alanında çalışan ve kırılgan gruplara hizmet sunan kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri de kurul toplantılarına davet edilebilir. Toplantı içeriği ile alınan kararlar tutanağa bağlanır ve koordinasyon kurulu üyelerince imzalanır. Kararlar ilgili kurum ve kuruluşlara iletilir.

4.4.6. Mağdurlara Yönelik Hizmetlerde Uygulanacak Temel İlkeler

63 sayılı Kararname ile ADMHY mağdurlara yönelik yardım ve destek hizmetlerinde uygulanacak temel ilkeleri ortaya koymuştur.

Kararname ve yönetmeliğe göre mağdurlara yönelik yardım ve destek hizmetlerinde; eşitlik, insan onuruna saygı, dürüstlük ve mahremiyet esastır. Verilecek hizmetler mağdurun kişiliğine saygı gösterilerek ve mağduriyetinin farkında olunarak yerine getirilir. Mağdurun adli sürece katılımı ve adalete erişimi için mevzuatın öngördüğü şekilde kendisine vekil tayin edilmesi ve adli yardımda bulunulması isteği derhal karşılanmalıdır. Verilen hizmetlerin ilgili kamu kurum ve kuruluşları tarafından gecikmesizin, birbiriyle koordineli ve etkin şekilde yerine getirilmesi esastır. Mağdur destek hizmetlerinde görev alanların mağdura ilişkin kişisel verilerin gizliliğini koruması zorunludur. Verilecek hizmetlerde sivil toplum kuruluşları ile gönüllü gerçek ve tüzel kişilerden de yararlanma imkânı bulunmaktadır.

Kararnamede düzenlen mağdur destek hizmetlerinden yararlanma, mağdurun başvuruda bulunması şartına bağlanmıştır. Ancak bu şart çocuk mağdurlarda aranmamaktadır. Mağdur destek hizmetlerinden yararlanmanın başvuru şartına bağlanmış olması eksiklik olmuştur. Üstelik Kararname uyarınca mağdurlara sağlanan hak ve yardımlara ilişkin kolluk birimlerince yapılacak

bildirim de mağdurun talebine bağlanmıştır. Mağdurlara verilecek hizmetler bakımından başvuru veya talep şartı aranması anlaşılabilir ise de mağdurlara bu hizmetler bakımından bilgi verilmesinin mağdurun bilgi verilmesi talebine bağlanması yerinde değildir. Mağdura yönelik bilgilendirme hizmetleri hiçbir talep olmadıkça da yapılmalı, mağdur hakları ve yararlanacağı hizmetler konusunda bilgi sahibi haline getirilmelidir.

4.4.7. Mağdurlara Yönelik Hizmetler

63 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ve ADMHY mağdurlara verilecek hizmetler bakımından bazı hükümlere yer vermiştir. Mağdurlara bu hizmetlerin verilmesi kural olarak mağdurun talebi şartına bağlanmıştır. Çocuk mağdurlar bakımından bu şart aranmamış, bazı durumlarda da talep olmadan hizmetin verilmesi öngörülmüştür. Verilecek hizmetlerin bir kısmı tüm suç mağdurları için geçerliken, bazı hizmetler belli suçlardan dolayı mağdur olan kişilere veya belli özelliklere sahip (kırılgan gruptaki) mağdurlara yönelik olarak düzenlenmiştir.

4.4.7.1. Tüm suç mağdurlarına yönelik hizmetler

Kolluk birimleri ve mağdur hizmetleri müdürlükleri, mağdurun talebi üzerine, mağdurlara sağlanan hak ve yardımlara ilişkin olarak kolluk tarafından bilgilendirme yapacaktır (ADMHY 31, 61). Bu bilgilendirmenin mağdurun talebine bağlı olması yerinde olmamıştır.

Yapılacak bildirme kapsamında mağdura; maruz kaldığı suçu nereye ve nasıl bildireceği, adli sürecin nasıl işleyeceği ve adli süreçteki yerini, destek ve yardım almak için hangi kurum ve kuruluşlara başvurabileceği bildirilecektir (ADMHY 31).

Yapılacak bilgilendirme; kolluğa ve mağdur hizmetleri müdürlüğünün bünyesinde bulunan bilgilendirme ve yönlendirme bürosuna başvuran mağdurlara sözlü veya yazılı olarak yapılacaktır. Bu kapsamda; afiş, broşür ve kılavuz gibi yazılı malzemeler kullanılacaktır. Başvuruda bulunan mağdura bireysel olarak yapılacak bilgilendirmenin yanı sıra; yazılı, görsel ve sosyal medya araçları, kamu spotu olarak yapılan yayınlarla toplumun geneline yönelik bilgilendirme faaliyetleri de yürütülecektir.

Bilgilendirmelerin mağdurun; yaşı, engellilik durumu, anlama ve kendini ifade edebilme kapasitesi gibi bireysel özelliklerine uygun şekilde yapılmalıdır.

Yapılacak bildirim mağdurun anlayabileceği dilde, anlama ve kendini ifade etme kabiliyetini etkileyen yaş, gelişim düzeyi, engellilik gibi durumları dikkate alınarak yapılacaktır.

Mağdurun bilgilendirilmesinden sonra gerekli yönlendirmenin de yapılması gereklidir. Mağdur, maruz kaldığı suçla ilgili resmi şikayet başvurusu yapacaksa bunu nereye ve ne şekilde yapacağı bildirilip oraya yönlendirilmesi sağlanmalıdır. Ayrıca destek alabileceği kurum ve kuruluşlar hakkında bilgilendirilen mağdurun buralara yönlendirilmesi için gerekli işlemler de yapılır.

Mağdura veya aile bireylerine yönelik bir saldırı veya yeniden suç işlenme ihtimali var ise mağdurun ve ailesinin korunması için gereken tedbirler kolluk tarafından alınacaktır. Mağdurla ilgili değerlendirme yapan görevlilerin bu hususu incelemesi ve gereken durumlarda kolluğu bilgilendirmesi gereklidir.

4.4.7.2. Belli suç mağdurlarına yönelik hizmetler

Kasten öldürme (ölenin yakınlarına yönelik), kasten öldürmeye teşebbüs, neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama, çocuğun cinsel istismarı, nitelikli cinsel saldırı ve neticesi sebebiyle ağırlaşmış işkence suçlarından mağdur olanlara yönelik ilave hizmetlerin neler olduğu Kararnamenin 6. maddesinde sıralanmıştır. Bu grupta bulunan mağdurlara;

a) Ceza muhakemesinin zorunlu kıldığı durumlar hariç olmak üzere, soruşturma veya kovuşturma işlemlerinin yapıldığı yerlerde, şüpheli veya sanıkla mağdurun temas etmesini ve yüz yüze gelmesini önleyici tedbirlerin alınması (ADMHY 63),

b) Bu suçlardan tutuklu veya hükümlü olan kişinin infaz kurumundan tahliyesi veya firarına ilişkin bilgilerin mağdurun bulunduğu yerdeki kolluk birimine bildirilmesi, bu bildirim alan kolluk tarafından yapılacak değerlendirme sonucunda mağduru koruyucu ve yeniden suça maruz kalmasını önleyici tedbirlerin alınması, mağdur için tehlike oluşturabilecek hallerde durumun mağdura bildirilmesi,

c) Bu suçların mağdurlarının meslek edinmesinin sağlanması için kurslar düzenlenmesi,

d) Kamu kurumlarının ve belediyelerin ekonomik ve sosyal desteklerinden öncelikle yararlandırılması,

e) Yaşadığı mağduriyet nedeniyle; yerini değiştirmek zorunda kalan mağdurların kendilerinin ya da birlikte ikamet ettikleri aile bireylerinin kamu kurum ve kuruluşlarındaki görev yerlerinin değiştirilmesi, özel hukuk hükümlerine tabi çalışanların aynı işverene ait başka işyerinde çalışmalarının sağlanması, eğitim kurumlarının değiştirilmesi,

Şeklinde ilave destek hizmetleri verilecektir.

4.4.7.3. Kırılğan gruptaki mağdurlara verilecek hizmetler

Kararname ve Yönetmelik, bazı kişilerin maruz kaldıkları suçlardan diğer kişilere göre daha çok etkileneceğini, bu nedenle bu gruptaki kişilere daha çok destek verilmesi esasını benimsemiştir. Bu durumdaki mağdurların bireysel değerlendirmesi yapıp kırılğan grupta oldukları belirlendiğinde daha farklı mağdur destek hizmetleri verilmesi düzenlenmiştir.

ADMHY'nin 4. maddesi kırılğan grubu *“adli destek görevlileri tarafından yapılan bireysel değerlendirme sonucunda suçtan daha fazla etkilenen ve korunması gerektiği tespit edilen mağdurlar ve adli sisteme dahil olan çocuklar”* olarak tanımlamıştır.

Kararnamenin 7/1 maddesi ile Yönetmeliğin 39. maddesi uyarınca adli sisteme dâhil olan çocuklar ile cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlardan veya aile içi şiddet, terör ve insan ticareti suçlarından mağdur olanlara, başvuru yapmaları halinde adli destek görevlisi tarafından bireysel değerlendirme yapılır. Bu durumdaki mağdurlar her halükarda bireysel değerlendirmeye tabi tutulur ve kırılğan grupta olup olmadıkları belirlenir. Yönetmeliğin 38. Maddesi bireysel değerlendirmenin bir idari işlem olduğunu açıklamıştır.

Kararname, kadınların bir bütün olarak kırılğan gruba dâhil etmemiştir. Kadınları sırf cinsiyetleri nedeniyle kırılğan saymak eşitliğe aykırı ve ayrımcı olacağından Kararnamenin bu düzenlemesi bizce de yerindedir. Kadını veya erkeği kırılğan hale getiren cinsiyeti değil içinde bulunduğu durumdan ya da mağduru olduğu suçtan kaynaklanan nedenlerdir⁹¹³.

⁹¹³ Taner, F.G. (2021). s.8.

Kararnamenin 7/2 maddesi ile Yönetmeliğin 39. Maddesi bazı mağdurların da kırılğan grupta olma ihtimali olduğunu değerlendirmiş, bu gruptaki mağdurların kırılğan grupta olup olmadıklarının tespiti için doğrudan bireysel değerlendirmeye yönlendirilmesi yerine öncelikle bir ön değerlendirmeye tabi tutulmasını, ön değerlendirme sonucunda maruz kaldığı suçtan benzer suça maruz kalanlara göre daha fazla etkilendiği değerlendirilen mağdurların bireysel değerlendirmeye yönlendirilmesi esasını benimsemiştir. Bu durumdaki mağdurlar; kadınlar, yaşlılar ve engelliler başta olmak üzere kişisel özellikleri, suçun niteliği ve ağırlığı, suçun işleniş şartları itibarıyla suçtan daha fazla etkilendiği ve korunması gerektiği düşünülen mağdurlardır.

Yönetmeliğin 40. Maddesi bireysel değerlendirmenin esaslarını ortaya koymuştur. Buna göre; bireysel değerlendirme yapılırken kişilerin ihtiyaçlarıyla gönüllülük hali dikkate alınır, kişilerin fiziksel zihinsel ve ahlaki bütünlüklerine saygı gösterilir. Yapılacak bireysel değerlendirmeyle mağdurun ihtiyaçları tespit edilirken; bireysel özellikleri, ruhsal durumu, acil ihtiyaçları, yaşı, cinsiyeti ve gelişim düzeyi, engellilik durumu, hayatını sürdürmesi bakımından şüpheliye/sanığa duyduğu ihtiyaç hali, özel korunma veya özel hassasiyeti olup olmadığı, suçun ortaya çıkardığı koşullar, içinde bulunduğu çevrenin koşulları dikkate alınır (ADMHY 40). Bireysel değerlendirme mağdurla yüz yüze görüşülerek yapılmalıdır. Yapılan inceleme sonucunda bireysel değerlendirme raporu hazırlanır.

Yapılan bireysel değerlendirme sonucunda mağdurun kırılğan gruba girdiğinin tespit edilmesi halinde adli destek görevlisi aracılığıyla mağdura verilecek destek hizmetlerini gösteren adli destek planı hazırlanır. Bu planda mağdura sunulacak hizmetler ile adli süreç kapsamında mağdura destek ve koruma sağlanmasına yönelik olarak önerilen terbirler gösterilir. Adli destek planında mağdurun beyanının alınması sırasında sunulacak hizmetlerin yanı sıra şu tedbirlere de yer verilir:

- a) Suç mağdurunun ikincil örselenmesinin önlenbilmesi amacıyla yapılacak iş ve işlemlerin mümkün olan en kısa sürede ve az sayıda yapılması,

- b) Mağdurun kendisini daha rahat ifade edebilmesi amacıyla ifade ve beyan işlemleri sırasında seçtiği bir kişinin kendisine eşlik edebilmesi,
- c) Soruşturma veya kovuşturmanın zorunlu kıldığı haller dışında mağdurun şüpheli veya sanıkla yüz yüze getirilmemesi,
- ç) Mağdurun ifadesinin adli görüşme odasında veya bulunmaması hâlinde başkaca bir özel ortamda alınması,
- d) Mağdurun ikincil örselenmesini önlemek ve kendisini daha rahat ifade edebilmesini sağlamak amacıyla adli görüşmeciler aracılığıyla ifadesinin alınması.

Hazırlanan adli destek planı süreç içinde ortaya çıkan durum ve ihtiyaçlara göre güncellenmelidir.

Kırılgan gruba girdiği belirlenen mağdura, adli destek görevlisi aracılığıyla sunulacak hizmetler şunlardır:

- a) Beyanının alınmasından önce kaygı düzeyini düşürmek amacıyla içinde bulunduğu ortamı, kişileri ve adli süreci mağdura anlatmak,
- b) Mağdurun kendisini rahat ifade edebilmesi için gerekli tedbirlerin alınmasını mağdurun beyanını alacak Cumhuriyet savcısına veya hâkime bildirmek,
- c) Beyanı alınırken mağdurun yanında bulunmak,
- d) Cumhuriyet savcısının veya hâkimin isteğiyle mağdur hakkında sosyal inceleme raporu düzenlemek,
- e) İfade veya beyan işlemlerinin adli görüşme odasında gerçekleştirilmesini Cumhuriyet savcısına veya hâkime önermek,
- f) Tedavi ve rehabilitasyon ihtiyacı olan mağdurları bu hizmetleri alabileceği yerlere yönlendirmek,
- g) Adli süreç boyunca etkin desteğe ihtiyaç duyduğu değerlendirilen mağdurlara yönelik hizmetlerde vaka yönetimi uygulamak.

4.4.8. İhtiyaç Sahibi Olan Mağdurların Kurumlara Bildirilmesi

Kararname adli süreç içindeki mağdurun destek veya korunma ihtiyacı içinde olduğunun tespit edilmesi halinde durumun ilgili kurumlara bildirilmesi

gerektiğini benimsemiştir (m.7/4-5). Bu hüküm özellikle 5395 sayılı ÇKK'nın 6. maddesinde yer alan bildirim hükmüyle uyumludur. Ancak Kararnamenin 7/4. maddesinde yer alan “*soruşturma veya kovuşturma sürecinin tamamlanmasından sonra*” ibaresi hatalıdır. Zira mağdurun destek ihtiyacının bulunduğu ve bu ihtiyacın adli destek sistemi içerisinde çözümlenemeyeceğinin anlaşılması durumunda soruşturmanın veya kovuşturmanın bitmesinin beklenmesine gerek yoktur. Mağdurun durumunun ilgili kuruma hemen bildirilmesi gerekir. Nitekim aynı maddenin 5. fıkrasında, mağdurlardan korunma ihtiyacı olan çocuk, kadın, yaşlı ve engellilerin Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı il müdürlüklerine veya sosyal hizmet merkezlerine bildirileceği açıklanmış, bu bildirim için bir zaman öngörülmemiştir. Bildirim ÇKK'nın 6. maddesinde yer aldığı üzere “derhal” olmalıdır. ADMHY'nin 43/3 maddesinde yer alan “Adli süreçte korunma ihtiyacı olduğu tespit edilen çocuk, kadın, yaşlı ve engelliler, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının il müdürlüğüne ve sosyal hizmet merkezlerine bildirilir” hükmü bu sakıncayı bir ölçüde gidermiştir. Bu hüküm uyarınca, korunma ihtiyacı içinde olduğu tespit edilen kişilerin durumunun bildirilmesi için adli sürecin tamamlanmasına gerek yoktur. Söz konusu korunma ihtiyacı ortaya çıktığı anda bu bildirim yapılmalıdır.

4.5. Mağdurun İkincil Mağduriyetten Korunması İçin Sistem Önerimiz

Mağdurun yargılamanın yarattığı ikincil mağduriyetten korunması bakımından hem Ülkemizde hem de başka ülkelerde farklı uygulamalar bulunmaktadır. Bunların bir kısmına değinilmiştir. Bu aşamada, suç mağdurlarının yargılama faaliyetlerinin yarattığı ikincil mağduriyetten korunması bakımından yapılması gerekenlerle ilgili önerilerimizi dile getireceğiz.

Önerimiz özü itibarıyla şudur: Suç mağduruna, muhakemenin her aşamasında, eksiksiz ve bağımsız hukuki yardım veren bir avukat görevlendirilmelidir. Mağdura gerek adli gerekse idari tüm işlemlerde refakat eden, mağduru bilgilendiren, onu ikincil mağduriyetten koruyan ve suçtan doğan mağduriyetinin giderilmesi için destek veren mağdur destek uzmanı ismini verdiğimiz bir uzman görevlendirilmelidir. Görevlendirilen bu uzman, durumu özel ilgi ve dikkati gerektiren mağdura vaka yönetimi yaklaşımıyla hizmet vermelidir.

4.5.1. Genel Bakış Açısı ve Önemi

Mağdurun ikincil mağduriyetten korunması bakımından yapılacakları açıklamadan önce mağdura genel olarak bakış açısının ne olması gerektiğine ve bu bakış açısının önemine değineceğiz.

4.5.1.1. Hak temelli yaklaşım

Mağdura yönelik işlemlerin tümü bakımından var olması gereken en temel bakış açısı mağdurun ceza muhakemesinin bir nesnesi değil bir öznesi olduğudur. Gerçek kişi yani insan olan mağdurun, maddi gerçeğin ortaya çıkarılması için gereken delilin elde edileceği bir nesne değil hak, yetki ve sorumlulukları olan bir insan olduğu hiçbir zaman unutulmamalıdır. Mağduru yani insanı nesneleştiren her anlayış ve uygulama mağdurun ikincil mağduriyetine yol açacaktır. Bu bakımdan soruşturma ve kovuşturma aşamasında görev alan herkesin ve bu aşamalara katılan kişilerin mağdurun bir insan olduğunu hatırlaması gerekir.

Mağdurun insan olduğu ortaya konulup hatırlandıktan sonra her insan gibi mağdurun da doğuştan gelen, temel, vazgeçilemez ve devredilemez hakları olduğu gerçeği ortaya çıkacaktır. Mağdurun hakları olduğu, ona yapılacak tüm olumlu uygulamaların bizim lütfumuz değil mağdurun hakkı olduğu benimsenmelidir. Mağdura yapılacak hizmetler ve tanınacak olanaklar birer yardım veya ihsan değil mağdurun hakkıdır. Mağdura hak temelli yaklaşım gösterilmedikçe mağdurun ikincil mağduriyetinin önlenmesi beklenemez.

4.5.1.2. Mağdura bütüncül yaklaşım

Mağdur, hakları olan bir insan olarak adli sisteme dâhil olur. Sistem içinde birçok işleme maruz kalan mağdurun kendisi açısından oluşan beklentileriyle adli sistemde yer alan kişi ve kurumların beklentileri farklılık gösterir. Mağdur, temel beklenti olarak suçtan doğan mağduriyetinin giderilmesini isterken adli sistemin unsurları suçu ortaya çıkarmayı ve faili cezalandırmayı temel amaç olarak görür. Amaç ve beklentilerdeki bu farklılık zaman zaman mağdurun unutulmasına yol açar. Bu durumda mağdur muhakeme makamlarının görmediği, sesini duymadığı biri haline gelir.

Muhakeme süreci içinde ilerleyen mağdurun hem suçtan kaynaklanan mağduriyetinin giderilmesi hem de muhakeme sürecinin yol açtığı ikincil mağduriyetten korunması gerekir. Ancak bunları yapabilmek çoğu kez karmaşık iş

ve işlemleri gerektirir. Mağdurun ihtiyaçlarının belirlenmesi ve giderilmesi için gereken işlemleri yapmak veya yaptırmak genellikle mağdurun tek başına başarabileceği bir şey değildir. Bunun yanı sıra mağduriyetin giderilmesinde veya ikincil mağduriyetin oluşmasını engellemekte sorumlu olan kurumlar birbirinden kopuk, çoğu kez birbirini tanımayan, iletişime geçmeyen birimlerdir. Mağdur, bu birimler arasında gidip gelirken kaybolur.

Mağdurun tüm süreç içinde gözetilmesi, korunması, mağduriyetinin giderilmesi ve muhakeme işlemleriyle idari makamların bürokratik işlemleri arasında kaybolmasını önleyecek bir yapılanmaya ihtiyaç bulunmaktadır. Bu yapılanmanın bütüncül olması, doğrudan ve somut olarak mağduru ele alması ve ona tüm aşamalarda eşlik etmesi gereklidir. Tam da bu nedenlerle mağdura yönelik hizmetlerin belli bir düzen ve organizasyon içinde gerçekleşmesi, mağdura sürecin her aşamasında rehberlik edilmesi gerekir. Mağdurun kişisel özelliklerine, maruz kaldığı suçun yarattığı etkilere, kişisel ihtiyaçlarına, ikincil mağduriyetinin önlenmesine, suç tekrarı ile oluşacak yeni mağduriyetlerinin önlenmesine, kısacası kişisel refahına hizmet edecek bütüncül bir yaklaşım geliştirilmelidir.

Mağdura yönelik bütüncül yaklaşım, hizmeti veren kişiler bakımından da dikkate alınmalıdır. Mağdura sunulan hizmetlerde sürekliliğin olması önemlidir. Mevcut sistemde mağdura destek için görevlendirilen avukatın da uzmanın da sürekliliği yoktur. Mevcut uygulamada mağdur, muhakemenin her aşamasında ve bazen her işlemde farklı bir avukat veya uzmanla karşılaşmaktadır. Bu durumun mağdurda gerçekten desteklendiğine dair inancın azalmasına ve adli sisteme güven duymamasına yol açtığı söylenmiştir⁹¹⁴.

4.5.2. Vaka Yönetimi

Mağdurun mağduriyetinin giderilmesi ve ikincil mağduriyetinin önlenmesi için bütün süreç boyunca planlı ve etkili bir müdahale yapılması gerekir. Bu müdahalenin hangi yöntemle yapılacağı konusunda farklı yaklaşımlar bulunmakla birlikte biz burada gerek 63 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinde atıf yapılmış olması gerekse de mağdura yaklaşım bakımından etkili olacağını düşünüyor olmamız nedeniyle vaka yönetimi yaklaşımını ele alacağız. Bunu

⁹¹⁴ Tekin Babuç, Z. (2020). s.334.

yapmadan önce vaka yönetimi kavramı üzerinde durup, ilke ve unsurlarını ele alacağız.

4.5.2.1. Kavram

Vaka yönetimi, bir hizmet sunma biçimidir. Temel olarak birleştirici, hizmet alan kişiyi odağına alan, hizmetleri koordine eden, amaç odaklı, hesap verilebilir, esnek, düzenli, uygun maliyetli, sürdürülebilir ve kapsamlı olma özelliklerine sahiptir⁹¹⁵. Vaka yönetimi özü itibarıyla; karmaşık ve birçok sorunu olan müracaatçının (ihtiyaç sahibinin, bizim için mağdurun) zamanında ve uygun biçimde ihtiyaçları olan hizmetleri alabilmesine olanak veren hizmet sunumuna ilişkin bir yaklaşımdır. Vaka yönetimi, müracaatçının gelişme ve değişme kaydetmesi için gereken birçok hizmetin; düzenlenmesini, birbiriyle uyum içinde yürütülmesini, uygulanmasını, izlenmesini ve değerlendirilmesini içerir⁹¹⁶.

Vaka yönetimi kavramı başlangıçta daha çok sağlık sektöründe kullanılmış ise de günümüzde bu yöntemle çalışma birçok disiplinde kullanılmaktadır. Her meslek bu yöntemi kendi ihtiyaç ve amaçlarına uygun şekilde kullanmaktadır. Bireyin ihtiyacının belirlenmesi ve bu ihtiyacı gideren bir sorun çözme biçimi olarak işlev görmektedir.

4.5.2.2. Tarihçe ve tanım

Vaka yönetimi kavramı daha çok sağlık ve insani hizmetler alanında kullanılmaktadır. 19. Yüzyılın sonlarında toplumsal hizmetlerin koordinasyonunda, bu amaçla ayrılmış kamu kaynaklarının doğru şekilde harcanmasında daha etkili yollar bulmak istenmiştir. Özellikle ABD’de yoksullara yönelik olarak yapılan ve hayırseverlik temelinde yürütülen çalışmaların bir araya getirilmesi, düzenlenmesi ve yoksullara daha etkili hizmetler verilmesi çalışmalarında vaka yönetimi kavramının kullanıldığı kabul edilir. Bu yaklaşımın “vaka yönetimi” adıyla kullanılmaya başlanması ABD’de 70’li yıllara dayanmaktadır. O yıllarda sosyal hizmet alanında da çalışan hemşireler ihtiyaç sahiplerine bu yaklaşım biçimiyle hizmet vermişlerdir⁹¹⁷. 1970’li yıllarda Medicaid ve Medicare oluşumları ile vaka yönetim modeli formüle edilmeye

⁹¹⁵ Altındağ, Ö. (2020). “Vaka Yönetimi ve Sosyal Hizmette Kullanımı”, Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, Nisan 2020, s.620.

⁹¹⁶ Çabuk, G. (2017). İnsan Ticaretiyle Mücadelede Sivil Toplumun Gücü Projesi: Vaka Yönetimi. Aile Danışmanları Derneği, Antalya, s.6.

⁹¹⁷ Altındağ, Ö. (2020). s.621.

çalışılarak sosyal çalışma uzmanları tarafından sağlık hizmeti isteyenler belirli gruplar altında (geriatri, psikiyatrik bakım vb) toplanmıştır. Zamanla standartlar geliştirilerek bir hastaya hangi zaman diliminde, nasıl bir tıbbi hizmet sunulacağı ve bu hizmetin kimler tarafından verilebileceği belirlenmiştir.

Kişilerin ihtiyaçları arttıkça ve bu ihtiyaçları giderecek hizmet modelleri farklılaştıkça ihtiyaçların tespiti ile ihtiyaç sahibinin hizmet modellerine erişimi için yeni yöntemler bulmak gerekmiştir. İhtiyaç sahibinin erişemediği hiçbir hizmet işe yarar sayılamayacağından oluşturulan hizmetlerin ihtiyaç sahipleriyle doğru şekilde buluşturulması özel önem taşır.

Vaka yönetimi kavramı için birçok tanım yapılmıştır. Bu tanımların her biri kavramın bir başka yönünü odak olarak aldığı için farklılıklar içermektedir. Ancak temel yaklaşım ve temel unsurlar benzerlik göstermektedir. Yapılan tanımların temelde iki grup halinde toplandığı ileri sürülmüştür. Buna göre ilk tür tanımlar, genelleyici ve kapsamlı tanımlar ikinci tür tanımlar ise klinik veya gelişmiş uygulamaların odağında yapılmıştır⁹¹⁸.

Tanımlar konusundaki farklı görüşlere çalışmamızın kapsamını aşmamak adına girmeden⁹¹⁹, inceleme konumuz olan mağdur bakımından önemli olan ve sosyal hizmet temelli tanımı söylemekle yetineceğiz. Bu tanıma göre vaka yönetimi, müracaatçının (bizim için mağdurun) çok sayıda hizmete ihtiyaç duyduğu zamanlarda hizmetin koordineli bir biçimde yapılabilmesi için kullanılan yöntemidir. Müracaatçının sorunlarıyla başa çıkmak için desteğe ihtiyaç duyduğunda ve bu desteği alabilmek için birden fazla hizmeti alması gerektiğinde başvurulmuş bir yöntemdir⁹²⁰. Belirlenen ihtiyaçların belli bir projenin veya programın hedefleri doğrultusunda, doğrudan vaka yöneticisinin desteği veya yönlendirdiği yer vasıtasıyla, uygun, sistematik ve zamanında karşılanmasını sağlayan bir yöntemdir⁹²¹. Bu anlamıyla vaka yönetimi; müracaatçının yararına

⁹¹⁸ Altındağ, Ö. (2020). s.620.

⁹¹⁹ Yapılan tanımlar bakımından bilgi almak için Bkz. Altındağ, Ö. (2020). s.620 vd.

⁹²⁰ Altındağ, Ö. (2020). s.637.

⁹²¹ Küresel Çocuk Koruma Çalışma Grubu (2014). Vaka Yönetimi & Çocuk Koruma Kuruluşlar Arası Rehber İlkeler, https://resourcecentre.savethechildren.net/node/10255/pdf/cm_guidelines_tr_0.pdf (Erişim tarihi 01/06/2020). s.13. Bu çalışmada vaka yönetiminin ne olmadığı üzerinde de durulmuştur. Buna göre; vaka yönetimi bir program veya müdahale türü değildir. Bu yöntem her koşulda uygulanamaz. Vaka yönetimi hızlı ve kolay bir yöntem de değildir. Uygun süpervizyonla desteklenen ve bu konuda iyi eğitim almış uzmanlarca yürütülen uzun vadeli bir çalışmadır.

olmak üzere, çeşitli kuruluş ve meslek elemanlarından alınacak hizmetleri planlama, ilgili hizmetleri arama ve izlemedir⁹²².

4.5.2.3. Amacı

Vaka yönetiminin amacı uygulandığı farklı disiplinlerde farklılıklar göstermektedir. Zira vaka yönetimi kavramı ve yöntemi birçok disiplinde uygulanmakta, uygulandığı her disiplin açısından amaç farklılıkları göstermektedir.

En genel anlatımıyla vaka yönetiminin amacı; insana dair bir sorunun çözümünde; en uygun, en hesaplı, en kaliteli, en etkili ve en hızlı yöntemin uygulanmasını sağlamaktır⁹²³. Bu bakımdan vaka yönetiminin en temel amacının ihtiyaç sahibinin alması gereken hizmetleri koordine etmek ve böylece hizmetler ile ihtiyaç sahibini buluşturmadır.

Bizim çalışmamızın konusu mağdur ve mağdurun desteklenmesi olduğu için sosyal hizmet açısından vaka yönetiminin amacının ne olduğunu ele alacağız.

Sosyal hizmet bakışıyla vaka yönetiminin amacı konusundaki bir görüşe göre vaka yönetiminin üç temel amacı vardır. Bunlar; destek sistemlerini kullanan müracaatçıların kapasite ve becerilerini geliştirmek, sosyal ağların ve hizmet sağlayıcıların kapasitelerini geliştirmek ve nihayet sunulan hizmetlerin etkili ve verimli şekilde sunulmasını sağlamaktır⁹²⁴.

4.5.2.4. Temel ilkeleri

Vaka yönetimi yaklaşımının temel ilkelerinin ne olduğu konusunda farklı çalışmalar bulunmakla birlikte vaka yönetiminin ilkeleri şu başlıklar altında toplanabilir⁹²⁵.

- 1. Hizmetlerin uyarlanması ve ihtiyaca dayalı olması ilkesi:** Hizmetlerin sunumu kişiler ve onların ihtiyaçları çerçevesinde tasarlanır.

⁹²² Çabuk, G. (2017). s.7.

⁹²³ Altındağ, Ö. (2020). s.627.

⁹²⁴ Moxley, D. P. (1989). The Practice of Case Management, SAGE Human Service Guide 58, California.

⁹²⁵ Gursansky, D. , Harvey, J. , Kennedy, R. (2003). Case Management: Policy Practice and Professional Business. Australia: Allen & Unwin. (Aktaran Altındağ, Ö. (2020). s.626, 627). Küresel Çocuk Koruma Çalışma Grubu (2014). Vaka Yönetimi & Çocuk Koruma Kuruluşları Arası Rehber İlkeler, s.16.

- 2. Kişiselleştirme, yararlanıcı yönetimli planlama ilkesi:** Müracaatçılar vaka planının geliştirilmesine aktif olarak katılır.
- 3. Seçim ilkesi:** Müracaatçılar, hizmeti kimin sağlayacağı ve hangi hizmetleri kullanacağına ilişkin seçim hakkına sahiptir.
- 4. Sözleşmeye bağlılık ve hesap verilebilir olma ilkesi:** Bakım planında tüm tarafların amaçları ve sorumlulukları ayrıntılı olarak belirlenerek taraflarca kabul edilir. Bu şekilde oluşturulan ‘sözleşmeye’ taraflar uyar.
- 5. Hizmetlerin birleştirilmesi ve verimlilik ilkesi:** Bireyin ihtiyaç duyduğu hizmetler, belirli ihtiyaçlara cevap veren sağlayıcılar tarafından ortaya konulur.
- 6. Hizmetlerin geliştirilmesi ilkesi:** Gerekğinde resmi ve gayri resmi seçenekler dikkate alınarak müracaatçıların ihtiyaçlarını karşılamak için yeni hizmetler oluşturulur, verilen hizmetler ihtiyaca göre geliştirilir.
- 7. Nitelikli ölçüm ilkesi:** Verilen hizmetlerden elde edilen sonuçlar ölçülür ve müracaatçıların izlemesi için ayrıntılı şekilde belirtilir.
- 8. Zamanında yanıt verebilme ilkesi:** Vaka yöneticisi verilen hizmetleri gözler ve gereken değişimleri zamanında yerine getirir.
- 9. Etkin maliyet ilkesi:** Verilen hizmetler en uygun maliyetle yerine getirilir.
- 10. Zaman sınırlı, sonuç odaklı olma ilkesi:** Verilen hizmetler müracaatçının ihtiyaçlarına göre, varılmak istenen sonuca odaklı olarak ve belirli bir zaman çizelgesi dâhilinde belirlenir.
- 11. Sonlandırma ve savunuculuk ilkesi:** Verilen hizmetlerden beklenen amaç hâsıl olunca sonlandırılır ve elde edilen veriler ve deneyimler bireysel ve sistemsal gelişmelerde kullanılır.
- 12. Ölçe ve değerlendirme ilkesi:** Verilen hizmetlerin ne kadarının yararlı olduğu, müracaatçı üzerindeki etkilerinin neler olduğu belirlenir, hizmetin devam etmesinin gerekip gerekmediği değerlendirilir.

4.5.2.5. Uygulanma biçimi

Vaka yönetimi hem planlama hem de uygulama ayağı olan bir yaklaşımdır. Önemli olan husus bu yaklaşımla kime ve hangi araçlarla hizmet verileceğinin belirlenmesidir. Vaka yönetimi yaklaşımının sosyal hizmet müdahalesinin temel dayanağı olan planlı değişim süreciyle benzer özelliklere sahip olduğu vurgulanmıştır. Farklı görüş ve değerlendirmeler olsa da vaka yönetimi yaklaşımının; vakayı bulma, sorunu uygun şekilde çözme ve çözüm elde edildikten sonra vakayı sonlandırma ve izleme aşamalarından oluştuğu söylenebilir⁹²⁶.

Vaka yönetiminin aşamaları konusunda birçok görüş bulunmaktadır. Ortaya çıkan görüşlerin birbiriyle bağdaştırılması sonucunda aşamalar belirlenmiştir⁹²⁷. Bu aşamalar ve çalışma konumuz olan mağdurla ilişkisi şöyledir:

a. Uygun müracaatçıyı bulma, tanışma: Sosyal hizmet yardımına ihtiyaç duyan kişiyi bulma ve sisteme dâhil etme işin en başında olan gerekliliktir. Çalışma konumuz olan mağdur bakımından da durum budur. Suç mağdurunun ortaya çıkması veya çıkarılması yani mağdurla temas edilmesiyle vaka yönetimi yaklaşımı başlamalıdır. Sorunu olan ve desteğe ihtiyacı olan kişi mağdur olduğuna göre onun bulunması ve onunla birlikte çalışılması işin başlangıç noktasıdır.

b. Sürece dâhil etme ve değerlendirme: Belirlenen müracaatçı (bizim açımızdan mağdur) sürece dâhil edilir. Kendisiyle görüşülür, hakkında bilgi sahibi olunur. Böylece sahip olduğu beceriler, kapasitesi, sorun ve sorunun çözümü konusundaki görüşleri öğrenilir⁹²⁸. Eğitim, iş durumu, aile yapısı gibi konularda bilgi edinilir. Zayıf ve güçlü yanları, dayanıklılığı, riskleri değerlendirilir⁹²⁹. Bu bilgilerden yararlanılarak mağdurun ihtiyacının ne olduğu ve kendisine nasıl bir yaklaşım gösterilmesi gerektiği değerlendirilir.

c. Hizmet planının tasarlanması: Mağdurla yapılan görüşmede elde edilen bilgiler ışığında mağdurun ihtiyacının ne olduğu belirlendikten sonra bu ihtiyacın giderilmesi için ne yapılması gerektiği değerlendirilir. Var olan imkânlar ve mağdurun ihtiyaçları arasında uygun ve gerçekçi bir denge kurularak hizmet planı

⁹²⁶ Altındağ, Ö. (2020). s.627, 628.

⁹²⁷ Altındağ, Ö. (2020). s.630 vd.

⁹²⁸ Çabuk, G. (2017). s.12.

⁹²⁹ Küresel Çocuk Koruma Çalışma Grubu (2014). Vaka Yönetimi & Çocuk Koruma Kuruluşlar Arası Rehber İlkeler, s.15.

tasarlanır. Varılmak istenen ana hedef, bu hedefe varmadan önceki ara hedefler belirlenir. Bu aşamada plan mağdura anlatılmalı, onun görüş ve katkıları dikkate alınmalıdır. Mağduru dikkate almayan, onu sürece dâhil etmeyen bir planlama etkili şekilde yürütülemez. Oluşturulan plan mağdura sunulmalı ve onunla bu planın uygunluğu ve uygulanması için anlaşma yapılmalıdır⁹³⁰.

ç. Toplum içinde müdahaleler yapma: Destek planının hazırlanması sırasında belirlenen ihtiyaçları karşılayacak kurumlar ve hizmet modellerinin bulunmaması durumunda bu hizmet kaynaklarının oluşturulması için gerekli girişimler yapılmalıdır. Vaka yöneticisi belirlenen ihtiyacı giderecek kaynak oluşturulması için gereken girişimleri yapmasında mağduru desteklemelidir.

d. Hizmet planını uygulama, izleme ve gözden geçirme: Oluşturulan hizmet planı uygulamaya konulur. Belirlenen ihtiyaçların giderilmesi için ilgili kurum, kişi ve kaynaklardan her zaman etkin ve verimli bir cevap alınamayabilir. Mağdura verilen hizmetlerde aksamalar olabilir. Vaka yöneticisi planın her aşamasını takip etmeli, mağdurun hizmet almada zorlandığı noktalarda ona destek sağlamalıdır. Mağdurun verilen hizmeti alıp alamadığı, koşullarında bir değişiklik olup olmadığı takip edilmeli, hazırlanan planda ilerleme sağlanıp sağlanmadığı gözden geçirilmelidir⁹³¹.

Mağdura verilecek destek mağdurun yerine geçme niteliğinde olmamalıdır. Vaka yöneticisi bu aşamada devreye girerek mağdurun ihtiyaçlarının giderilmesinin önündeki engelleri kaldırmaya çalışır. Kendisinin kaldıramayacağı bir engelle karşılaşırsa bu engeli kaldırabilecek kişi veya kuruma gerekli müracaatı yapar veya yapılmasını sağlar. Mağdurun haklarının savunur, mağdura hukuki yardım veren avukat ile birlikte gerekli yasal başvuruların yapılmasını sağlar. Hazırlanan destek planının uygulanmasını engelleyen faktörlerin ortadan kaldırılması için gereken çabayı gösterir. Mağdurun korunması, desteklenmesi, mağduriyetinin giderilmesi ve ikincil mağduriyetinin önlenmesi bakımından vaka yönetimi yaklaşımından en çok fayda beklediğimiz aşama bu aşamadır.

e. Vaka yönetiminin etkinliğinin değerlendirilmesi: Planın uygulanmasının sonucunda yapılan işler, bunların maliyeti ve aldığı zaman

⁹³⁰ Çabuk, G. (2017). s.12.

⁹³¹ Küresel Çocuk Koruma Çalışma Grubu (2014). Vaka Yönetimi & Çocuk Koruma Kuruluşlar Arası Rehber İlkeler, s.15.

değerlendirilmelidir. Daha az zamanda veya daha az maliyetle daha etkin bir hizmet yapılmasının mümkün olup olmadığı gözden geçirilmeli, bu çalışmayla sonraki hizmetler geliştirilmelidir. Ortaya çıkan sonucun ne olduğu, bu sonucun başlangıçta belirlenen hedefe uygun olup olmadığı belirlenmeli, aksamaların nerede olduğu, bu aksamaların giderilip giderilmediği, giderilmiş ise nasıl giderildiği ele alınmalıdır.

f. Vaka yönetimini sonlandırma: Müracaatçının (mağdurun) ihtiyaçları karşılandığında ve amaçlanan hedefe ulaşıldığında hizmet sonlandırılmalıdır. Ancak bazen yapılan bu iş ve işlemlere rağmen amaca ulaşamadığı, bu şekilde ulaşamayacağı anlaşılabılır. Bu durumda mağdur başka bir destek programına yönlendirilmeli (devredilmeli), oradan hizmet alması sağlanmalıdır.

g. İzleme: Vaka yönetim yaklaşımıyla verilen hizmetlerin sonlandırılmasından sonra müracaatçı bir süre daha izlenir. Yeni bir ihtiyaç ortaya çıktığında süreç baştan veya uygun noktasından tekrarlanır⁹³².

4.5.2.6. Ülkemizde vaka yönetiminin uygulanışı

Ülkemiz bakımından vaka yönetimi 63 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinde dile getirilmiştir. 30.04.2021 tarihinde yürürlüğe giren Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği'nin 44, 45 ve 46. maddelerinde vaka yönetimine ilişkin hükümler bulunmaktadır. Adalet Bakanlığı Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Daire Başkanlığı'na bağlı olarak kurulan Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlükleri vaka yönetimini kendi görev alanları kapsamında kalacak şekilde uygulamaktadır.

ADMHY vaka yönetiminin ne olduğu konusunda bir tanım getirmemiştir. Ayrıca bütün mağdurlar bakımından değil, kırılgan gruba dahil olup, suçun etkileri nedeniyle psikolojik travma yaşayan, cinsel saldırıya veya cinsel istismara maruz kalan, yaşı veya cinsiyeti nedeniyle suçtan daha fazla etkilenen, aile veya diğer sosyal çevre desteğinden yoksun olan mağdurlar hakkında vaka yönetimi uygulanmasını benimsemiştir (ADMHY 44/2)⁹³³. Ancak bu hizmet gerek kapsadığı mağdur sayısının darlığı gerek adli sistem dışındaki kurumlarla yeterli

⁹³² Çabuk, G. (2017). s.12.

⁹³³ <https://magdur.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/adm-nedir> (Erişim tarihi 10/01/2021).

ilişki ve takibi sağlamaması gerekse de yargılamanın tüm süreçlerini kapsamaması nedeniyle eksiktir.

ADMHY vaka yönetiminin ilkeleri ve uygulanmasına ilişkin iki hüküm getirmiştir. Yönetmeliğin 45. Maddesinde yer alan hükme göre vaka yönetimini uygulayacak adli destek görevlisi; sunulacak hizmetleri ve faaliyetleri tek elden koordine etmeyi, vakayı disiplinlerarası ve çok yönlü bakış açısıyla ele almayı, mağdurun ihtiyaç duyduğu hizmetlere en iyi biçimde ulaşmasını sağlamayı, gerekli mesleki bilgi ve deneyimin yanında sunulacak hizmete ilişkin kaynaklara ulaşım konusunda etkin yönlendirme yapmayı, mağdurla işbirliği içerisinde, sunulacak hizmetin belirlenmesine ve sunumuna ilişkin yönetimi gerçekleştirmeyi başarmalıdır.

Bu ilkeler çerçevesinde hareket edecek adli destek görevlisinin vaka yönetimindeki görevleri Yönetmeliğin 46. Maddesinde düzenlenmiştir. Bu hüküm uyarınca vaka yönetimini yerine getiren adli destek görevlisinin görevleri;

- a) Adli destek planı hazırlamak ve etkin bir şekilde uygulanmasını takip etmek,
- b) Adli süreçte mağdurun ikincil örselenmesini önlemek amacıyla yapılacak işlere ve alınacak tedbirlere dair takip programı hazırlamak,
- c) Mağdurun örselenmeden adli sürece etkin şekilde katılımı için alınması gereken tedbirleri Cumhuriyet savcısı veya hâkime önermek,
- ç) Mağdurun adli süreçte kendisini ifade edebilmesine yönelik kolaylaştırıcı tedbirler almak,
- d) Mağduru, adli yardım hizmetlerinden etkin faydalanabilmesi için ilgili kurum ve kuruluşlara yönlendirmek ve sonucunu takip etmek,
- e) Diğer kamu kurum ve kuruluşlarından alabileceği destek hizmetlerine ulaşabilmesi için mağduru ilgili kurumlara yönlendirmek ve sonucunu takip etmek,
- f) İfade veya beyan işleminden sonra psiko-sosyal destek süreci hakkında bilgi vermektir.

4.5.3. Önerimiz Açısından Mağdura Yardım İçin Görevlendirilmesi Gereken Kişiler, Bunların Görevleri, Rol ve Sorumlulukları

4.5.3.1. Genel olarak

Mağdurun yargılamanın yaratacağı ikincil mağduriyetten korunması için muhakemenin tüm aşamalarında desteklenmesi gerekir. Bu desteğin; sürekli, yakın ve içerikli olması şarttır. Suç mağduru kişinin maddi imkânları, sosyal ve kültürel durumu ne olursa olsun suça maruz kalmayla ortaya çıkan sorunların giderilmesi için desteğe ihtiyacı vardır.

Mağdura sağlanacak destek bakımından iki kişi önemli görevler üstlenir. Bunlardan ilki mağdura hukuki destek verecek avukat diğeri ise mağdura psiko-sosyal destek verecek uzmandır. Muhakemenin her aşamasında, muhakeme ile ilgili olarak yapılacak her işlemde bu iki kişinin mağdura desteği tam olarak sağlanmalıdır.

Ceza muhakemesinin konusunu oluşturan her suç bakımından bu imkânın sağlanması esas amaç olmalıdır. Ancak tüm suç mağdurlarına bu desteğin verilmesinin mümkün olmadığına hiç değilse önceki kısımlarda açıklanan özellikli durumdaki mağdurlara bu imkânlar sağlanmalıdır. Mağdurun yaş, cinsiyet, engellilik, akıl hastalığı gibi kendisinden kaynaklanan özel durumlar ile maruz kaldığı suç bakımından (örneğin cinsel dokunulmazlığa veya vücut dokunulmazlığa karşı suç) özellikli durum söz konusu olduğunda mağdurun bir avukatın ve bir uzmanın yardımından muhakemenin her aşamasında yararlanması sağlanmalıdır.

Muhakemede görev alan makamların, somut olayın özelliğine göre, yapılacak muhakeme işlemlerinin ikincil mağduriyet yaratacağının düşünülmesi durumunda da mağdura belirtilen destekler sağlanmalıdır.

Kısaca özetlemek gerekir ise; mağdurun kendisinden, maruz kaldığı suçtan veya somut olayın özelliklerinden kaynaklanan haller nedeniyle ikincil mağduriyet riski bulunan her durumda mağdura destek sağlayacak bir avukat ve bir uzman görevlendirilmesi yasal zorunluluk haline getirilmelidir.

4.5.3.2. Avukatın hukuki yardımı

Mağdurun muhakemenin tüm aşamalarında bir avukatın hukuki yardımından yararlanması son derece önemlidir. Muhakeme süreçleri genellikle karmaşık, uzun ve hukuki bilgiyi gerektiren süreçlerdir. Suç mağduru genellikle bu süreci iyi ve tam takip etme imkânına sahip değildir. Gerek suçun kendisinde yarattığı etkiler gerekse de hukuki süreçlerle ilgili bilgi eksikliği hukuki destek almasını zorunlu kılar.

CMK'nın 234. maddesi uyarınca; cinsel saldırı suçu (TCK 102) ile alt sınırı 5 yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçların mağdurlarına istemeleri halinde, CMK'nın 239/2 maddesi uyarınca; çocuklara, sağır ve dilsizlere, kendisini savunamayacak derecede malul olanlara ise istemleri olmaksızın bir avukat atanır. Bu kapsamdaki mağdur kendisine bir avukat seçmediği takdirde soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcılığının, kovuşturma aşamasında ise mahkemenin istemiyle baro tarafından bir avukat vekil olarak görevlendirilir. Mağdur kendisine bir avukat seçtiği takdirde baro tarafından atanan bu vekilin görevi sona erer.

Bu hükümler mağdurun bir avukatın hukuki yardımından yararlanması bakımından önemli koruma içerse de yetersizdir. Bu yetersizlik birkaç açıdan karşımıza çıkmaktadır.

Her şeyden önce tüm suç mağdurları bakımından bir koruma düzenlemesi yoktur. Yetişkin yaşıta, sağır ve dilsiz veya malul olmayan mağdurun, bir avukatın hukuki yardımından yararlanma imkânı olmadığını söyleyip kendisine avukat atanmasını isteme hakkı belli suçlarla sınırlandırılmıştır. Her türlü suç için mağdura avukat atanmasının zorunlu kılınmasının yargılama giderlerini arttıracığı, avukat atanmasına ve zorunlu vekilliğe dair hükümler nedeniyle işlerin uzamasına yol açacağı, basit suçlar için zorunlu vekil getirilmemesinin doğru olduğu savunulabilir. Ancak bu savunuların odak noktasında mağdur yoktur. Bu savunuların odağında muhakeme konusu yapılan suçun niteliği ve muhakemenin çabukluğu ya da her suç için avukat tayin edilmesinin yaratacağı maliyet bulunmaktadır. Elbette birçok suç basit niteliktedir ve mağdura bıraktığı etkiler azdır. Ancak suç mağduru olarak yargı sistemine dâhil olan kişiye vekil tayin edilerek onun hukuki haklarından tam olarak yararlanmasının sağlanması adalet inancının toplumda yer etmesi bakımından önemlidir. Bunun yanı sıra maruz

kaldığı suç hafif olsa da mevcut durumu itibarıyla tekrar mağdur olma ihtimali bulunan ya da içinde olduğu başka koşul ve nedenlerle basit bir suçtan ağır şekilde etkilenen bir mağdur söz konusu olabilir. Böyle bir durumun olup olmadığının belirlenmesi önemlidir. Bunların sağlanması için mağdurun, tüm suçlar bakımından ve muhakemenin her aşamasında bir avukatın hukuki yardımından yararlanması sağlanmalıdır.

İkinci olarak, CMK'nın 234. maddesi uyarınca; cinsel saldırı suçuyla cezasının alt sınırı 5 yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda mağdura vekil tayin edilmesi için (çocuklar, sağır ve dilsizler ile kendisini savunmayacak derecede malul olanlar hariç olmak üzere) mağdurun istemi gereklidir. Bu hüküm uyarınca mağdurun istemi yoksa ve mağdur kendisine bir avukat seçmez ise bir avukatın hukuki yardımından yararlanma imkânı bulamayacaktır. Mağdurun kendisine avukat istememesi çeşitli nedenlere dayalı olabilir. Mağdur böyle bir hakkının olduğunu yeterince anlamamış olabilir. Örneğin kendisine avukat tayin edildiğinde ve ileride haksız çıktığında bu avukatın parasını ödemesi gerektiğini düşünebilir ve bu nedenle avukat tayin edilmesini istemeyebilir. Madde kapsamında kalan suçlar oldukça önemli ve ağır suçlardır. Her suç mağduruna vekil tayin edilmesinin zorunlu olması gerektiğine ilişkin önerimizin kabul edilmesi ve hayata geçirilmesi mümkün olmaz ise hiç değilse CMK'nın 234. maddesinde yer alan cinsel saldırı suçu ile alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlar bakımından vekil tayin edilmesi zorunlu olmalı, mağdurun istemine bırakılmamalıdır.

Mağdurun hukuki yardımdan yararlanması bakımından üçüncü eksik husus; çocukların, sağır ve dilsizlerin veya kendisini savunamayacak derecede malul olanların durumudur. Bu durumdaki mağdurlara maruz kaldıkları suç ne olursa olsun vekil tayin edilmesinin zorunlu tutulması olumlu ve doğru bir düzenlemedir. Burada eksik olan husus bu mağdurların bağımsız temsiline bulunmamasıdır. Bu durumdaki mağdurlara barodan vekil atanması için kendilerinin seçtiği bir vekillerinin bulunmaması gerekir. Çocuklar daima, sağır ve dilsizler ile kendisini savunamayacak derecede malul olanlar genellikle kısıtlı durumdadır. Bu kişiler velayet veya vesayet altındadır. Bu nedenle kendilerine vekil tayin etmeye hukuki ehliyetleri yoktur. Bu mağdurlara vekil tayin edilmesini velisinin veya vasisinin yapması gerekir.

Özellikle yakın aile bireylerinin fail olduğu suçlarda ve özellikle de çocukların mağdur olduğu durumlarda, çocuğun velisinin seçtiği vekilin, çocuğu kendisini tayin eden kanuni temsilciden bağımsız olarak ve sadece çocuğun yararını gözeterek temsil ettiğinden söz etmek mümkün olmayacaktır. Bu durumdaki vekil, çocuğun yararını değil kendisini vekil olarak tayin eden velinin (müvekkilinin) talimatlarını gözetmek zorunda kalabilecektir.

Konuyu bir örnekle açıklamak gerekirse;

Aynı evde birlikte yaşadığı 20 yaşındaki ağabeyinin cinsel istismarına maruz kaldığı iddia edilen 14 yaşındaki mağdura baro tarafından vekil atanması için mağdurun velisi tarafından seçilmiş bir avukatın bulunmaması gerekir. Mağdurun velisi mağdura velayeten bir avukat tayin etmiş ise mağdura baro tarafından atanan vekilin görevi sona erer. Böylesi bir suçta iki çocuğu arasında kalan veli bazen sanık durumundaki çocuğunu korumak isteyebilir ve mağdur olan çocuğu adına şikâyetçi olmadığını, davaya katılmak da istemediğini söyleyebilir. Velisi olduğu mağdur adına tayin ettiği vekile de davaya katılma talebinde bulunmaması talimatı verebilir. Esasen küçük mağdur adına verdiği beyanda; mağdur adına da şikâyetçi olmadığını ve davaya katılmak istemediğini beyan ettiği takdirde mağdurun bağımsız temsil edilmesi, haklarının korunması için vekili vasıtasıyla davaya katılması imkânı olmayacaktır.

Bu sakıncaların önlenmesi için; çocukların, sağır ve dilsizlerin, kendisini savunamayacak derecede malul olanların, kanuni temsilcilerinden de bağımsız olarak temsil edilmesinin sağlanması gerekir.

Suç mağduru olan her bireyin, bu mümkün olamayacak ise cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar ile vücut dokunulmazlığına karşı suçlardan mağdur olanlar ile cezasının alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlardan mağdur olan herkese istemleri aranmaksızın bir avukat tayin edilmesi esası benimsenmelidir. Bunun yanı sıra, çocuklara, sağır ve dilsizler ile kendisini savunamayacak derecede malul olanlara istemleri aranmaksızın atanan vekilin, bu kişilerin kanuni temsilcisi tarafından vekil tayin edilmesi halinde dahi görevini sürdürmesi, kısıtlı durumda olanların bağımsız temsili edilmesi sağlanmalıdır.

4.5.3.3. Uzman yardımı

4.5.3.3.1. İhtiyacın tespiti ve kapsamı

İster bir suça maruz kaldığı için ister başka bir nedenle herhangi bir resmi kurum veya kuruluştaki işi olan insanlar rehberliğe ve yardıma ihtiyaç duyarlar. Görülecek işleriyle ilgili olarak; nereye gitmeleri, ne yapmaları ve ne demeleri gerektiğini genellikle bilemezler. Böylesi bir bilinmezlik hem olanları kaygılandırır hem işlerinin yapılmasını zorlaştırır hem de yapılan işlemler ve ortaya çıkan sonuç bazen hatalı olur.

Resmi kuruma başvurusu söz konusu olan kişi suç mağduru, başvuru yaptığı kurum kolluk, savcılık veya mahkeme gibi kurumlar olunca kaygı da hatalar da olumsuz sonuçlar da artar. Suç mağduru olan bireylerin ortaya çıkacak bu olumsuz durumlardan daha teknik bir ifadeyle ikincil mağduriyetlerden korunması gerekir.

Mağdura muhakemenin tüm süreçlerinde bir avukatın hukuki yardımda bulunmasının önemli ve gerekli olduğu yukarıda açıklanmıştı. Avukatın varlığı önemli ve gerekli ise de yeterli değildir. Mağdurun tek ihtiyacı muhakeme süreçlerinde kendisine hukuki destek verilmesi değildir. Mağdurun suçtan kaynaklanan mağduriyetinin giderilmesi ve muhakeme süreçleri boyunca ikincil mağduriyete maruz kalmaması için hukuki başvurularda bulunmaktan başka işler de vardır ve bu işlerin uzmanlığı hukuk olan avukat tarafından yapılması beklenemez. Mağdurun ikincil mağduriyetten korunması muhakeme sürecinde desteklenmesi için bir başka uzmanın daha yardımına ihtiyaç vardır.

Suç mağduru birey; tüm süreçte kendisine eşlik ederek rehberlik yapacak, ikincil mağduriyetten korunmasını sağlayacak, mağduriyetini giderici veya azaltıcı hizmetlerden yararlanmasını kolaylaştıracak, bu hizmetlerin bir kısmını bizzat verecek bir rehber ihtiyacı duyar.

Ülkemizde mağdura psiko-sosyal destek sağlamaya yönelik düzenlemeler ve uygulamalar bulunmakta ise de bunlar yetersizdir. Zira bu düzenlemeler geneli itibarıyla suç mağdurunun soruşturma ve kovuşturma aşamasında beyanının alınması aşamasına yöneliktir. Görevlendirilen uzman, mağdurun beyanının alınmasının öncesinde ve beyanın alınması sırasında yanında bulunmaktadır. Görevi beyan alınması sürecinin mağdur üzerinde yaratacağı baskıyı azaltmak ve

beyanının alınmasında muhakeme makamlarına yardımcı olmakla sınırlıdır. Oysa mağdurun beyanının alınması öncesinde ve sonrasında da birçok konuda destek ve bilgiye ihtiyacı bulunmaktadır. Tüm bu ihtiyaçlarının belli bir uzmanın yardımıyla ve vaka yönetimi esaslarına uygun şekilde giderilmesi gereklidir.

Mağdura sağlanacak desteğin; sürekli, bütüncül ve ihtiyacını gidermeye yönelik olması gerekir. Bütün bu hizmetler verilirken mağdurun güvenliği, verilecek hizmetler konusunda görüşünün alınması ve mağdurla dayanışma sağlanması gerekir⁹³⁴. Verilecek hizmetler mağdura rağmen değil mağdurla birlikte planlanarak sağlanmalı, yapılacak şeyler mağdurun yerine geçilerek yapılmayıp mağdurla dayanışma gösterilerek mümkün olduğunca mağdur tarafından yapılması sağlanmalıdır.

4.5.3.3.2. İsimlendirme

Mağdura destek vermek için görevlendirilecek uzmanın isminin ne olacağı üzerinde öncelikle durmak gerekir. İsim önemlidir zira verilecek isim uzmanın görev kapsamı bakımından bir belirleme yapılmasını da kolaylaştıracaktır.

Görevlendirilecek uzmanın görev kapsamının sadece mağdurun beyanının alınması sırasında yanında olmak olmayacağı vurgulanmalıdır. Zira görevlendirilecek uzman mağdurun beyanının alınmasını kolaylaştırıcı biri olmaktan daha öte fonksiyonlara sahip olmalıdır.

Uzmanın sadece mağdurun kişisel özellikleriyle sosyal çevresini araştırarak sosyal inceleme yapan biri olmaması da gereklidir. Elbette çoğu kez mağdurun ihtiyaçlarını belirlemek, onu doğru şekilde yönlendirmek için sosyal inceleme çalışması yapmak gerekecektir. Ancak bizim önerdiğimiz uzman sadece bu iş için görevlendirilecek biri değildir. Dolayısıyla isimlendirmenin bu işlevi aşan nitelikte olması gerekir.

Görevlendirilecek uzman, muhakemenin tüm aşamalarında, muhakeme makamları ve diğer tüm idari birimler nezdinde mağdura destek veren, ona rehberlik eden, onun suçtan doğan mağduriyetinin giderilmesine ilişkin hizmetlere ulaşmasını sağlayan ve süreç içinde ikincil mağduriyetinin en aza indirilmesi için destek veren bir fonksiyona sahip olmalıdır. Uzman için belirlenecek ismin tüm bu fonksiyonları kapsamaması gereklidir.

⁹³⁴ Priet, R. (2010). s.166.

Görevlendirilecek uzmana verilecek isim bakımından 63 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinde “*adli destek görevlisi*” ismi kullanılmış ise de bu ismin, görevlendirilecek kişinin sadece adli sistem içinde yapılacak iş ve işlemlere destek olması olarak anlaşılması ve Kararnamede yer alan tanımın eksikliği nedeniyle doğru olmadığı kanısındayız. Desteklenmesi gerekenin adli sistem değil bizzat mağdurun kendisi olduğu verilecek isimden de anlaşılmalıdır. Ayrıca görevlendirilecek kişinin mesleki uzmanlığına vurgu yapmayan “görevli” tabiri de hatalıdır. Mesleki çalışma yapan ve temelde “sosyal hizmet uzmanı” olan kişiye “görevli” denmesi hatalıdır. Üstelik sosyal hizmet, psikoloji, psikolojik danışmanlık ve rehberlik gibi farklı disiplinlerden gelen kişilerin tek bir adla tanımlanması ve hepsinin aynı görevi yapabileceğinin söylenmesi mesleki etik ve yeterlilik sorunları oluşturmaktadır⁹³⁵.

Tüm bu nedenlerle görevlendirilecek uzmanın isminin “**mağdur destek uzmanı**” olması gerektiği kanısındayız.

4.5.3.3.3. Görevlendirme

Mağdura muhakemenin tüm aşamalarında destek verecek bir uzman görevlendirilmesinin tüm suçlar için ve istisnasız şekilde belirlenmesi istenir bir şey ise de pratik nedenlerle uygulama imkânı olmayacaktır. Bu nedenle görevlendirmede bazı sınırlamalar getirilmesi gerekir. Öncelikli olarak hangi mağdurlar için böyle bir görevlendirme yapılması gerektiği üzerinde durulmalıdır.

4.5.3.3.3.1. Cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar

Kişinin cinsel dokunulmazlığına karşı işlenen suçların tümü bakımından böyle bir görevlendirme yapılmalıdır. Zira bu suçların ağırlığı veya hafifliği, mağdur üzerinde göstereceği etki kişiden kişiye değişir ve her mağdur en hafif şekli işlendiğinde dahi bu suçtan olumsuz etkilenir. Üstelik böyle bir suçun mağdurunun muhakeme işlemleriyle ikincil mağduriyete uğrama ihtimali yüksektir. Cinsel dokunulmazlığa karşı suçlardan mağdur olan kişinin gerek suçtan kaynaklanan etkilerden kurtulması gerekse de ikincil mağduriyetten korunması bakımından mağdur destek uzmanı ataması yapılmalıdır.

⁹³⁵ Öztürk, A. B., Kayadibi, B., Taşdemir, D. (2021). s.96.

4.5.3.3.2. Vücut dokunulmazlığına karşı işlenen suçlar

İşlenen suç kişinin vücut dokunulmazlığına karşı ise mağdur bu suçtan hem fiziksel hem de psikolojik olarak etkilenecektir. Mağdurun suçtan kaynaklanan mağduriyetinin giderilmesi ve muhakeme faaliyetleri sırasında ikincil mağduriyetinin önlenmesi bu suçlar bakımından da önem taşır. Şiddet suçları, özellikle ev içinde işlenince mağdurun korunması daha da özel bir hal alır. Bu bakımdan vücut dokunulmazlığına karşı suçların cezasının ağırlığına bakılmaksızın mağdur destek uzmanı ataması yapılmalıdır.

4.5.3.3.3. Çocuklara karşı işlenen suçlar

Suç mağdurunun çocuk olması desteğe ihtiyacı olduğunun benimsenmesi ve kendisine bir uzman atanması için yeterli sayılmalıdır. Bir çocuğun suç mağduru olması ve bu nedenle muhakeme faaliyetlerine katılması ikincil mağduriyetini muhtemel hale getirir. Üstelik suç mağduru olan çocuğun, bu suç dışında bir nedenle (örneğin eğitime devam etmiyor olması) korunma ihtiyacı içinde olup olmadığının araştırılması, böyle bir ihtiyaç içindeyse bu ihtiyacının giderilmesi için gerekli tedbirlerin alınması da bir muhakeme ve idari işlem sürecini gerektirir. Tüm bu süreçlerde suç mağduru çocuğun yanında bir uzman bulunması gereklidir.

4.5.3.3.4. Kırılğan gruptaki mağdurlar

63 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 2. maddesinde, adli destek görevlileri tarafından yapılan bireysel değerlendirme sonucunda suçtan daha fazla etkilendiği ve korunması gerektiği belirlenen mağdurlar ile adli sisteme dâhil olan çocuklar kırılğan grup olarak tanımlanmıştır. Suç mağdurunun kırılğan grupta sayılması için bireysel değerlendirmeye tabi tutulması ve bu değerlendirme sonucunda kırılğan grupta olduğuna dair kanaat bildirilmesi gerektiği benimsenmiştir.

Aynı Kararnamenin 7/3-e maddesinde; kırılğan gruba girdiği tespit edilen ve adli süreç boyunca etkin desteğe ihtiyaç duyduğu değerlendirilen mağdurlara yönelik hizmetlerde vaka yönetimi uygulanacağı kabul edilmiştir.

Kararnamede yer alan bu düzenleme uyarınca; suç mağdurunun kırılğan grupta olup olmadığına ilişkin bir değerlendirme yapılacak, bu değerlendirme sonucunda kırılğan grupta olduğu belirlenen mağdura ayrıca bir değerlendirme daha yapılarak adli süreç boyunca desteğe ihtiyaç duyup duymadığı araştırıldıktan

sonra böyle bir ihtiyacı varsa destek hizmeti vaka yönetimi uygulanarak verilecektir.

Ceza muhakemesine ilişkin iş ve işlemlerin kanunla değil kararnameyle düzenlenmesi normlar hiyerarşisine uygun değildir. Bunun yanı sıra söz konusu düzenleme hem karmaşık hem muğlak hem de kapsayıcılıktan uzaktır.

Kararname hükümlerine göre bir mağdur hakkında vaka yönetimi uygulayabilmek için o mağdurun bireysel değerlendirmeye tabi tutulacak bir suçun mağduru olması veya ön değerlendirme sonucunda bireysel değerlendirmeye yönlendirilmesi gereklidir. Bireysel değerlendirmeye yönlendirilen mağdura vaka yönetimi uygulanması için adli süreç boyunca desteğe ihtiyacı olduğunun belirlenmesi gerekir. Bir başka deyişle mağdur bireysel değerlendirmeye yönlendirilmemiş ise kırılğan grupta sayılamamakta, kırılğan grupta sayılmasına rağmen adli süreç boyunca desteğe ihtiyacı olduğuna dair belirleme yapılmamış ise vaka yönetimine tabi tutulmamaktadır. Bu yöntem terk edilmeli her şeyden önce bazı suçlar bakımından kişinin mağduriyetinin özellik taşıdığı kabul edilmeli ve kendisine doğrudan uzman atanıp vaka yönetimi uygulaması benimsenmelidir.

İkinci olarak kararnamede bahsedilen vaka yönetiminin ne olduğu ve kapsamı belli değildir. Vaka yönetiminin kapsamı, işleyişi, vaka yöneticisinin rol, görev ve sorumluluklarıyla yetkileri belirlenmelidir.

4.5.3.3.4. Uzmanın görevlendirilme zamanı

Mağdurun, mağdur destek uzmanına ihtiyacı belirlendiğinde veya mağdurun yaşı veya maruz kaldığı suç nedeniyle böyle bir uzmanın desteğine ihtiyacının var olduğu kabul edildiğinde bu görevi yerine getirecek bir uzmanın ne zaman atanacağı üzerinde de durulmalıdır.

Önerdiğimiz sistemde mağdurun tüm aşamalarda desteklenmesi gerekli ise de işin en başında ve olabildiğince erken atama yapılması özellikle önemlidir. Mağdurun yaşı veya maruz kaldığı suç nedeniyle desteğe ihtiyacı olduğu kabul edilen bir durum söz konusu olduğunda, Cumhuriyet savcılığının suçtan haberdar olduğu anda uzman görevlendirmesi yapması esası benimsenmelidir. Savcılık bu işlemi resen ya da mağdurun veya vekilinin veya kanuni temsilcisinin istemi üzerine yapmalı ve görevlendirilen uzmanın ismini mağdura, vekiline, kanuni

temsilcisine ve soruşturmayı yürüten kolluk birimine bildirmelidir. Uzmana da mağdurun kimlik ve adres bilgileriyle uzmanın işini yerine getirmesini sağlamaya yetecek ölçüde soruşturma evrakını vermeli veya evrakı okutup bilgi sahibi olmasını sağlamalıdır. Bu şekilde görevlendirilen uzman en kısa zamanda mağdurla ve soruşturmayı yürüten kollukla temas ederek görevini yerine getirmeye başlamalıdır.

Mağdurun yaşı veya maruz kaldığı suçun niteliği bakımından desteğe ihtiyacı olduğu kabul edilen hallerin dışındaki durumlarda uzman desteği sağlanması için bir değerlendirme yapılması gerektiğini belirtmiştik. Yapılan bu değerlendirme sonucunda mağdurun uzman desteğine ihtiyacı olduğunun anlaşılması halinde, soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı, kovuşturma evresinde mahkeme, mağdura destek uzmanı atamalıdır. Görevlendirilen uzman az yukarıda anlatıldığı şekilde dosyayı incelemeli, kollukla ve mağdurla ilk görüşmeyi yaparak görevine başlamalıdır.

Mağduru desteklemek için görevlendirilen uzman, muhakemenin tüm aşamalarında görev yapmalı ve her aşamada mümkün olduğunca aynı uzman görevini sürdürmelidir. Ceza muhakemesinin kesin hükmün elde edilmesiyle sona ermesinden sonraki aşamada da mağdurun desteklenmesini gerektiren özel bir durum var ise uzmanın önerisi veya mağdurun isteği ile davayı gören mahkeme durumu değerlendirmeli ve mağdurun uzman desteğinden yararlanmasına belirleyeceği bir süre daha devam edilmesine karar verebilmelidir.

4.5.3.3.5. Uzmanın belli sayıda ve özellikteki mağdur için görevlendirilmesi

Önerdiğimiz sistemde görevlendirilmesi gerektiğini söylediğimiz mağdur destek uzmanı belli sayıda ve özellikte mağdur için görevlendirilmelidir.

Her mağdur kendisine özgü özellikler taşır. Ancak mağdurların belli ortak özelliklere göre gruplandırılması mümkündür. Örneğin yaşına, cinsiyetine, maruz kaldığı suça veya içinde bulunduğu durumun kendine özgü koşullarına göre gruplandırmak yapmak mümkündür.

Mağdura destek için görevlendirilecek uzmanın bu mağdur gruplarıyla çalışma konusunda deneyimi ve eğitimi olmalıdır. Bu nedenle görevlendirilecek uzmanın belli mağdur grupları bakımından görevlendirilmesi, mümkün olduğunca o mağdur grubu bakımından daha etkili çalışmasını sağlayacaktır.

Uzmanın görevlendirilmesi bakımından dikkat edilmesi gereken diğer bir husus da sorumluluğuna verilen mağdur sayısıdır. Uzmanın baş edemeyeceği sayıda mağdur bakımından görevlendirilmesi çalışmasını etkisiz kılacaktır. Belirlenecek mağdur sayısı, uzmanın çalıştığı mağdur grubunun zorluğuna göre artıp azalabilecektir. Önemli olan doğru niteliklere sahip uzmanı doğru mağdurla buluşturmadır. Uzmanın kaç mağdurdan sorumlu olacağına ilişkin belirleme farklı kriterlere göre belirlenmeli, uzmanlar iş yükü altında ezilememeli, mağdurlara etkin hizmet verme imkânı sağlanmalıdır.

4.5.3.3.6. Uzmanın görevi, rol ve sorumluluklarıyla uyması gereken temel ilkeler

Mağdurun desteklenmesi için görevlendirilen uzmanın rol ve sorumluluklarının ne olması gerektiği, çalışmasına ilişkin temel ilkelerin neler olduğu üzerinde de durmak gerekir. Mağdur destek uzmanının işini yaparken uyması gereken temel ilkeler, görev tanımı, yapması gereken işler ile görev sınırları hakkındaki önerilerimiz dile getireceğiz.

4.5.3.3.6.1. Görev tanımı, rol ve sorumlulukları

Mağdur destek uzmanın görevi en geniş anlatımıyla; mağdurun suçtan kaynaklanan mağduriyetinin giderilmesi sürecinde mağdura destek olmak, gerek mağduriyetinin giderilmesi için gereken işlemlerin yapılması sırasında gerekse de maruz kaldığı suça ilişkin olarak yapılan muhakeme işlemleri sırasında mağdura rehberlik etmek, mağduriyetinin en kısa zamanda ve en etkili biçimde giderilmesini sağlayıp ikinci mağduriyetinin en az seviyede tutulmasına katkı sağlamak olmalıdır.

Uzmanın bu görev tanımını yerine getirirken rol ve sorumluluklarını bilmesi ve yerine getirmesi beklenir. Önerdiğimiz sistemde mağdur destek uzmanın birçok rol ve sorumluluğu bulunmaktadır. Bunları belli başlıklar altında ve genel itibarıyla izah edeceğiz.

a. Mağduru tanıma ve iletişim kurma becerisine sahip olmalıdır.

Vaka yönetimi yaklaşımının adımları açıklanırken vurgulandığı üzere ilk adım mağduru tespit etmek ve tanımadır. Bu nedenle mağdur destek uzmanının ilk görevi mağdurla doğru iletişim kurmadır. Çalışacağı mağduru; maruz kaldığı suça, cinsiyetine, yaşına veya diğer özelliklerine göre ayırt edip ona doğru

biçimde yaklaşmayı, doğru iletişim kurmayı bilmeli, bunu sağlayacak eğitimlerden geçmiş olmalıdır.

b. Kaynakları belirlemelidir

Mağdura etkin ve doğru bir hizmet vermenin birinci adımı mağduru tanıyıp ihtiyaçlarını belirlemekse ikinci adımı bu ihtiyaçların karşılanabileceği kişi, kurum, kuruluş, sivil toplum örgütü ve kaynakları önceden bilmek ve mağduru bu kaynaklarla buluşturabilmektir. Mağdurun buluşturduğu bu kurumlarla işbirliği geliştirilmeli ve onların hizmetlerinden en iyi şekilde yararlanmanın yolları bulunmalıdır⁹³⁶.

Mağdur destek uzmanı; bulunduğu yerde faaliyet gösteren, mağdurların olası ihtiyaçlarını karşılayacak, işbirliği yapılabilecek kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütlerini, bütün hizmet modellerini bilmelidir. Hangi kurumun hangi koşullarda kimlere ne gibi hizmetler verdiği konusunda bir doküman oluşturmalıdır. Sadece bulunduğu şehir veya bölge ile kalmayıp ülke çapındaki hizmetleri öğrenmeli, bunu yaparken başka yerlerdeki mağdur destek uzmanları ve kurumlarıyla irtibat haline olmalıdır.

c. Vaka yönetim planını oluşturmalı ve yürütmelidir

Belirlediği, tanıdığı, ihtiyaçlarını öğrendiği mağdurla birlikte, mağduru, ihtiyacı olan kaynaklarla buluşturacak planlamayı yapmalıdır. Bu planlamanın gereği olan adımları takip etmeli, olası yeni durumlara karşı planı yine mağdurla birlikte değiştirip düzenlemelidir.

Hazırlanan planın uygulanması sırasında oluşan idari tıkanıklıkların giderilmesi için gereken idari işlemleri yürütmeli, bu tıkanıklıkların aşılması için yargısal girişimler yapılması gereken hallerde durumu mağdurun avukatına iletip onun vasıtasıyla gerekli yargısal girişim ve taleplerin yapılmasını sağlamalıdır.

d. İkincil mağduriyetin oluşmasını önleyici faaliyetlerde bulunmalıdır

Muhakeme işlemlerinin birçoğunun mağdurda ikincil mağduriyet oluşturacağı bilinciyle bunların önlenmesi için mağdura ve muhakeme makamlarına destek vermelidir. Mağdur destek uzmanı, muhakeme işlemleri sırasında, özellikle beyanının alınmasında, bu işlemlerden olumsuz etkilenmesini

⁹³⁶ Priet, R. (2010). s.166.

önlemek için mağdurun yanında bulunmalı, haklarını ve muhakeme işlemlerinin süreci hakkında onu bilgilendirmelidir. Beyanının alınmasından önce, beyanın alınması sırasında ve sonrasında mağdurun yanında olmalı, onu desteklemelidir.

Önerdiğimiz sistemdeki uzman, beyanının alınması sırasında mağdurun yanında olmalıdır ancak hiçbir zaman mağdurun beyanını alan kişi olmamalıdır. Bu anlamda, mağdurun beyanının, çocuk izlem merkezi (ÇİM) veya adli görüşme odası (AGO) ve benzeri yerlerde, uzman aracılığıyla alınmasının gerektiği hallerde mağdur destek uzmanı bu beyanı alan uzman olmamalı, beyanı alınan mağdurun yanında ve sadece ona destek vermek amacıyla bulunmalıdır.

Mağdurla uzman arasındaki ilişkinin doğru biçimde kurgulanması, güvenin tesis edilmesi için mağduru desteklemek için görevlendirilen uzman, muhakemenin hiçbir aşamasında bilirkişi veya tanık olarak dinlenmemeli, bu durumdaki uzman kendisinin ve hatta mağdurun istemesi halinde dahi tanıklık yapamamalı, bu anlamıyla tanıklıktan yasaklı olmalıdır.

4.5.3.3.6.2. Uyması gereken temel ilkeler

Önerdiğimiz sistemde görev alacak olan mağdur destek uzmanının görevlerini yerine getirirken uyması gereken bazı temel ilkeler belirlenmelidir. Bu ilkeler hem işin iyi şekilde yapılmasını hem mağdurun korunmasını hem de uzmanın mesleki sınırlarının belirlenmesi ve süreç içindeki diğer çalışanlarla yetki çatışmasına girmemesi bakımından gereklidir.

1. Mesleki etik kurallara uygun davranma ilkesi: Mağduru desteklemek, tüm süreç boyunca yanında olmak için görevlendirilen uzman öncelikle sosyal hizmet uzmanı olarak uymakla yükümlü olduğu mesleki etik ve kurallara uygun davranmalıdır.

2. Zarar vermeme ilkesi: Atandığı mağdura yönelik vereceği hiçbir hizmet mağdura zarar veren veya durumunu daha kötüleştiren nitelikte olmamalıdır.

3. Gizliliğe riayet ilkesi: Mağdura destek için görevlendirilen uzman elde ettiği bilgileri ve verileri ancak yapacağı görev için gerektiği durumlarda ve gerektiği ölçüde kullanabilir. Gizliliğe sayı gösterilmesi, mağdur hakkında toplanan bilginin korunmasını ve yalnızca mağdurun açık izniyle ve amaca uygun

şekilde kullanılmasını gerektirir. Her bilgi güvenli şekilde toplanmalı ve korunmalıdır⁹³⁷.

Mağdurla yapılacak görüşmeler tam bir gizlilik içinde yürütmelidir. Görevli uzman; mağdurdan aldığı veya süreç içinde öğrendiği bilgileri sadece vereceği hizmet için, bu hizmet için gerektiği ölçüde kullanmalı, mahremiyetin korunmasına özen göstermelidir. Gördüğü veya kendisine verilen veya kendisi tarafından oluşturulan belgelerin gizliliğini ve amacına uygun biçimde kullanılmasını temin etmelidir. Paylaşılmasının veya değerlendirilmesinin gerekli veya yararlı olup olmadığı konusunda tereddüt duyduğu bir bilgi söz konusu olduğu durumlarda mağdura konuya bildirmeli, onun görüşünü almalı, kararı onunla birlikte vermelidir.

4. Ayrımcılık yapmama ilkesi: Mağdurla çalışacak uzman; mağdura, ilişkide veya çatışmada olduğu sosyal çevredekilere karşı ayrımcılık göstermemelidir. Irk, dil, etnik köken, mezhep, cinsiyet, cinsel yönelim vb. hiçbir nedene dayalı olarak ayrımcılık yapılamaz. Mağdura verilecek hizmetlerin belirlenmesi, planlanması ve sürdürülmesi sürecindeki tek ölçüt mağdurun yararı ve onun mağduriyetinin giderilmesi olmalıdır.

5. Mağdurun sürece katılması ilkesi: Mağdura verilecek hiçbir hizmet mağdura rağmen verilemez. Uzman, mağdura yönelik olarak verdiği hizmetin tüm aşamalarında mağdur ile birlikte hareket etmelidir. Verilecek hizmetlerin mağdura hazır olarak sunulmasından çok mağdurla birlikte yapılması, böylece mağdurun güçlendirilmesi ve destek sona erdiğinde hayatını sürdürebilmesi hedeflenmelidir.

Mağdurun sürece katılımının sağlanması, uygulanacak hizmetlerin onun durumuna uygun olarak belirlenmesi sonucunu da doğurur. Mağdurun istek ve beklentilerine uygun, asıl hedef olan mağduriyetin giderilmesini sağlayacak hizmetler kullanılmalıdır.

6. İşbirliği ve eşgüdümü sağlama ilkesi: Mağduriyetin giderilmesini vaka yönetimi yaklaşımıyla sağlayacak uzman bu yaklaşımın doğası gereği, mağdura hizmet verecek kaynaklarla işbirliği içinde hareket etmeli, bu kaynaklar arasında eşgüdümü sağlamalıdır. Mağdura hizmet verecek kuruluşlar işbirliği içinde

⁹³⁷ Küresel Çocuk Koruma Çalışma Grubu (2014). Vaka Yönetimi & Çocuk Koruma Kuruluşlar Arası Rehber İlkeler, s.18.

hareket ettiğinde, mağdur ve sosyal çevresi verilecek hizmetlere katıldığında, mağdura yönelik olarak verilen hizmetlerin mağdura olan yararı artmaktadır. Vaka yönetimi yaklaşımıyla verilecek hizmet; mağdurun korunması sürecinde görev alan kuruluşlar ve kişiler arasındaki işbirliğini ve eşgüdümü güçlendirmektedir⁹³⁸.

7. Muhakemede başka rol üstlenmeme ilkesi: Atandığı mağdura gerçek ve tam bir destek sağlamanın temini ve farklı rollerin yaratacağı yetki ve güven karmaşasının önlenmesi için muhakemenin hiçbir aşamasında ve hiçbir şekilde bilirkişi olarak görev almamalı, tanıklık yapmamalıdır.

8. Bilgi ve hesap verme ilkesi: Mağduru desteklemek için görevlendirilen uzman yapılan işlemler, olası sonuçları, riskleri, seçenek işlemler varsa bunların ne olduğu konusunda her aşamada mağdura bilgi vermelidir. Mağdura rağmen mağdurun korunması ve desteklenmesi söz konusu olamaz. Uzman yaptığı veya yapılmasını sağladığı işlemlerin sonuçları konusunda mağdura bilgi ve hesap vermeli, hatalı işlemler yapılmış ise sorumluluğu üstlenmelidir.

4.5.3.3.7. Uzmanın eğitim alanı ve mesleki yeterliliği

Önerdiğimiz sistemde görevlendirilecek mağdur destek uzmanının sosyal hizmetler alanında eğitim görmüş olması gerekmektedir. Çünkü en geniş anlatımıyla “*sosyal hizmet; bireylere, ailelere, gruplara, örgütlere, topluluk ve topluma yönelik mesleki müdahalelerini sosyal refaha ilişkin sorun ve ihtiyaçlar çerçevesinde yerine getirmektedir.*”⁹³⁹ Sosyal hizmet; bireylerin, ailelerin, grupların ve toplumun iyilik halini artırmak için sosyal değişime, insan ilişkilerinde sorun çözmeye, güçlenmeye ve özgürleşmeye katkı sağlayan bir meslektir.

Sosyal hizmet mesleği, sosyal, ekonomik, kültürel, çevresel ve hukuki sorunlardan etkilenen çok çeşitli birey, aile ve topluluklarla çalışmaktadır. Yoksulluk, evsizlik, boşanma, şiddete maruz kalma, çocuk ve yetişkin suçluluğu gibi konular sosyal hizmetin yüz yüze geldiği zor müdahale biçimleri arasındadır. Sosyal hizmet uygulamaları ile hukuk sisteminin kesişimi olarak tanımlanan adli sosyal hizmet, hem ceza hem de medeni yasaları içeren hukuki konular ve davalar ile ilgili sosyal hizmet uygulamalarını, ayrılma, boşanma, ihmal, ebeveynlik

⁹³⁸ Küresel Çocuk Koruma Çalışma Grubu (2014). Vaka Yönetimi & Çocuk Koruma Kuruluşlar Arası Rehber İlkeler, s.21.

⁹³⁹ Çabuk, G. (2017). s.10.

haklarını sonlandırma ile çocuk koruma konularını, çocuk istismarını, çocuk ve yetişkin adalet hizmetlerini, sosyal yardımlaşma haklarını içeren bir kavram olmakla birlikte sosyal hizmet mesleği açısından kapsamı geniş bir alana sahiptir⁹⁴⁰.

Sosyal hizmette insan hakları ilkeleri ve sosyal adalet temeldir. Sosyal hizmet güçlendirme yaklaşımını esas alarak bireylerin sosyal işlevselliklerinin artırılmasını ve kendi potansiyellerinin farkına vararak kendilerini gerçekleştirmelerini amaçlamaktadır⁹⁴¹.

Mağdurun, suçtan doğan mağduriyetinin giderilmesi ve ikincil mağduriyetinin önlenmesi için ortaya çıkan ihtiyaçları çeşitli ve karmaşıktır. Bu karmaşıklığın içinden çıkabilecek, mağdura vaka temelli bir yaklaşım gösterebilecek, belirlemeye çalıştığımız görevleri, rol ve sorumlulukları yerine getirmeye en yakın alanın sosyal hizmet alanı olduğu kanısındayız. Ancak temel sosyal hizmet eğitimi bu çalışmayı yürütmek için yeterli olmayacaktır. Görevlendirilecek uzmanın; özellikle vaka yönetimi, adli süreçler, suç mağdurları konuları başta olmak üzere yapacağı görevle ilgili ilave eğitimleri almış olması gerekecektir.

Mağdurlarla çalışan sosyal hizmet uzmanlarının suç mağdurlarına destek konusunda kendilerine belirsiz bir rol verdiği, ihtiyaç sahibini (mağdur) ihtiyacını giderebileceği kaynakla (kurumla) birbirine bağlamaktan, yani mağduru hizmet alabileceği yere yönlendirmekten öte rolleri olmadığına dair eğilimler gösterdiği çeşitli araştırmalarda dile getirilmiştir⁹⁴². Oysa mağdurlarla çalışan uzmanların kendisi de mağdurun bazı ihtiyaçlarını giderebileceği bir kaynak olduğunu benimsemelidir. Bazı durumlarda mağdura yapılacak küçük müdahale ve destek birçok sorunu giderebilir. Uzman bu tür müdahale ve desteği yerine getirebilmelidir. Bu yüzden mağdura destek vermesi için görevlendirilmesini istediğimiz kişi herhangi biri değil, bir sosyal hizmet uzmanı olmalıdır.

⁹⁴⁰ Öztürk, A. B., Kayadibi, B., Taşdemir, D. (2021). s. 95

⁹⁴¹ Nazlier Keser, E. N., Tekin, S. P. (2021). s. 181.

⁹⁴² Ljungwald, C., Svensson, K. (2007). "Crime Victims and th Social Services: Social Workers' Viewpoint", Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention, December 2007, 8 (2), s.148. (<https://www.researchgate.net/profile/Carina-Gallo>)

4.5.4. İkincil Mağduriyetin Önlenmesini Sağlayacak Muhakeme Sürecine Dair Öneriler

4.5.4.1. Genel olarak

Muhakeme sürecinin yol açtığı ikincil mağduriyeti önlemek ya da en aza indirmek için neler yapılabileceğine dair somut önerilerimizi dile getirmek isteriz. Bu önerilerin bir kısmı muhakeme işleminin neden ve nasıl ikincil mağduriyete neden olduğu izah edilirken açıklanmıştı. Ancak burada derli toplu biçimde yeniden dile getirmek gerekmiştir.

4.5.4.2. Öneriler

1. Göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti suçları (TCK 79, 80), hayata karşı suçlar (TCK 81 – 85), vücut dokunulmazlığına karşı suçlar (TCK 86 – 93), işkence ve eziyet (TCK 94 – 96), cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar (TCK 102 – 105), kişiyi hürriyetinden yoksun kılmak suçu (TCK 109), özel hayatın gizliliğini ihlal suçu (TCK 134), yağma ve nitelikli yağma suçları (TCK 148, 149), nitelikli dolandırıcılık suçu (TCK 158), müstehcenlik (TCK 226) suçu ile cezasının alt sınırı 5 yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçların mağdurlarına hukuki yardım temini için bir avukat tayin edilmesi zorunlu hale getirilmelidir. Bu suçların mağdurlarının kendisinin seçtiği bir avukatları yok ise mağdura baro tarafından avukat tayin edilmelidir.
2. Mağdurun adli sürecin olumsuz etkilerinden korunması, ikincil mağduriyetinin önlenmesi, destek hizmetleriyle mağduriyetinin giderilmesine ilişkin hizmetlere erişiminin kolaylaştırılması için kapsamı ve ayrıntısı yukarıda açıklandığı şekilde mağdur destek uzmanı görevlendirilmelidir.
3. Mağdura avukat tayin edilmesinin zorunlu olduğu suçlar nedeniyle yüzleştirme veya teşhis işleminin yapılması gerektiğinde, bu işlem sırasında mağdurun yanında avukatının ve mağdur destek uzmanının bulunması zorunlu hale getirilmelidir.
4. İkincil mağduriyete yol açan önemli etkenlerden birisi olan muhakemenin uzun sürmesinin önlenmesine yönelik önlemler alınmalıdır. Bu cümleden olmak üzere;

- a. Tarafların duruşmaya çağırılma usulleri çeşitlendirilmelidir. Duruşmada dinlenecek olan kişinin duruşma gününden bir gün önce mahkeme kalemi tarafından telefonla aranıp duruşmaya çağrılı olduğunun hatırlatılması ve bu hususta tutanak düzenlenmesi zorunlu hale getirilmelidir.
- b. Mahkeme tarafından istenilen belge ve bilgilerin on gün içinde gönderilmemesi, bu süre içinde gönderilemiyorsa gönderilememe nedeniyle ne zaman gönderileceğinin aynı süre içinde mahkemeye bildirilmesine dair CMK'nın 332. maddesinde yer alan zorunluluk, özel kişi ve kuruluşlar bakımından da yaptırıma bağlanmalı, bu işlemin yapılmaması özel ve açık bir hükümle suç haline getirilmelidir.
- c. Duruşma hazırlığı aşamasında yapılması gereken işlemlerin eksik yapılması nedeniyle duruşmanın ertelenmesine neden olunmasının, ilgili hâkimlerin terfi işlemlerinde olumsuz değerlendirmeye yol açacağına ilişkin meslek içi kural oluşturulmalıdır.
- d. Çağrıldığı halde mazeret bildirmeden duruşmaya gelmeyen kişiler hakkında takdire kalmaksızın ve doğrudan idari para cezası uygulanmalı, ilgili kişi gelmemesini haklı nedenle açıkladığı ve bu açıklama idari para cezasını veren mahkeme tarafından uygun bulunduğu bu ceza kaldırılmalıdır.
- e. Bilirkişilerin kendilerine verilen dosya hakkındaki raporu süresinde vermemeleri ve süresinde verememe nedeni ile ne zaman vereceklerini mahkeme bildirmemeleri halinde haklarında yaptırım uygulanması hükme bağlanmalıdır.
5. Mağdurun muhakeme işlemleri sırasında bir yerden bir yere götürülürken, polis birimleri, sağlık birimleri, savcılık gibi mekânlarda beklerken; şüpheli veya sanıkla ya da istemediği aile üyeleri veya başka kişilerle karşılaşması önlenmelidir. Böylesi karşılaşmalar ikincil mağduriyete yol açmaktadır⁹⁴³.
6. Mağdurun duruşmada hazır bulunması ikincil mağduriyetine neden olan en önemli işlemlerdendir. Mağdurun duruşmada hazır bulunmasının

⁹⁴³ Tekin Babuç, Z. (2020). s.339.

yaratacağı etkileri azaltmak için yeni düzenlemeler yapılmalı, mevcut olan bir kısım düzenlemelerin uygulaması geliştirilmelidir. Bu cümleden olmak üzere;

- a. Mağdurun yanında hazır bulunacak mağdur destek uzmanının duruşma öncesinde mağdurla uygun ortamda ve uygun sürede görüşmesi sağlanmalıdır. Bu konuda var olan hükme rağmen uygulamanın yarattığı eksiklikleri gidermek için ÇKKY'nin 17 ve 18. maddelerinde yer alan hükümler yeniden düzenlenerek CMK 236. maddesi içine alınmalı, uzman ile mağdur duruşma öncesinde görüşme yapmadıkça mağdur duruşmada dinlenmemelidir.
- b. Mağdurla görüşen uzmanın, mağdurun beyanının alınması sürecinde oluşacak ikincil mağduriyet ihtimallerinin neler olduğu ve bunların önlenmesi için neler yapılması gerektiğine ilişkin görüşünün sorulup beyanının tutanağa yazılacağı ve bu görüş doğrultusunda hareket edilmesinin zorunlu olduğu kanun hükmü haline getirilmelidir.
- c. Duruşma sürecinden olumsuz etkileneceği değerlendirilen mağdurun adli görüşme odası gibi özel yöntemler kullanılarak dinlenmesi sağlanmalıdır.
- d. Mağdurun durumunun gerektirmesi halinde, beyanının alınacağı ana kadar duruşma salonu dışında beklemesine izin verilmeli, beyanı alındıktan sonra duruşma salonundan çıkmak istemesi halinde çıkmasına izin verilmelidir.
- e. Mağdurun duruşma öncesinde, sonrasında ve duruşma sırasında, duruşma salonunun dışında olacaksa, sanık ve yakınlarıyla ve diğer kişiler tarafından görülemeyeceği, uygun bir yerde beklemesi sağlanmalıdır. Mağdur adliye koridorunda bekletilmemelidir.
- f. Duruşma saatlerinin planlanmasında özenli davranılmalı, özellikle kırılgan gruptaki mağdurun söz konusu olduğu durumlarda, duruşma gün ve saati dikkatli şekilde planlanmalı, mağdurun duruşma öncesi beklemesi önlenmelidir.
- g. Mağdurun çocuk veya işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş mağdur söz konusu olduğunda duruşma, hiç değilse mağdurun beyanının alındığı kısmı, kapalı olarak yapılmalıdır.

7. Mağdurun ikincil mağduriyetine neden olan en önemli işlemlerden birisi beden muayenesi ve vücudundan örnek alınması işlemidir. Bu işlemlerin yol açtığı ikincil mağduriyeti azaltmaya çaba gösterilmelidir. Bunun için;
 - a. Mağdura yapılacak işlemin neden gerekli olduğu, bu işlem sonucunda hangi delillerin elde edilmesinin umulduğu, işlemin yapılmamasının muhakemeye etkisinin ne olduğu, uzman aracılığıyla ve mağdurun anlayacağı şekilde anlatılmalıdır.
 - b. Mağdurun istemesi ya da böyle olması halinde daha rahat edeceği düşünülen hallerde beden muayenesi işlemi ve vücuttan örnek alınacak yerin özelliğinin gerektirmesi halinde örnek alma işlemi mağdurla aynı cinsiyetteki görevli tarafından yerine getirilmelidir.
 - c. Muayene ve örnek alma işleminin mağdura fiziksel acı ve zarar vermesini önleyici tedbirler alınmış olmalıdır.
 - d. Mağdur tarafından aksinin istenmesi hali hariç olmak üzere; mağdura süreç içinde destek vermesi için önerdiğimiz mağdur destek uzmanı, muayene ve örnek alma işlemi sırasında mağdurun yanında olmalıdır.
 - e. Mağdur tarafından aksinin istenmesi hali hariç olmak üzere; muayene ve örnek alma işlemi sırasında mağdurun avukatı hazır olmalıdır.
 - f. Mağdur tarafından istenmesi ve yapılacak işlemi engellemeyecek olması halinde mağdurun seçtiği ve güvendiği bir kişinin mağdurun yanında olması sağlanmalıdır.
 - g. Mağdurun avukatının, uzmanın ve güvendiği bir kişinin hazır bulunması işlemin her anında mağdurun yanında olması olarak anlaşılmalı; yapılacak işlemi tehlikeye sokmayacak, tıbbi risk oluşturmayacak ve mağdurun utanma duygusunu rencide etmeyecek şekilde uygulanmalıdır.
 - h. Muayene ve örnek alma işlemi mağdurun utanma duygusunu rencide etmeyecek şekilde yapılmalı, bununla ilgili önlemler alınmalıdır.
8. Teşhis ve yüzleştirme işlemi ikincil mağduriyete yol açan işlemlerdendir. Bu mağduriyetin azaltılması bakımından;

- a. Mağdur destek uzmanı ve mağdurun avukatı mağdurun yanında bulunmalıdır.
 - b. Görevlendirilen uzman yapılacak işlemin ne olduğunu, bunun yapılmasının önemini, yapılmamasının sonuçlarını, PVSK ek madde 6'da tanımlanan usule aykırılık teşkil etmeyecek ve mağdurun anlayacağı şekilde mağdura anlatmalıdır.
 - c. Mağdurun teşhis veya yüzleştirme öncesinde kendisini rahat hissedeceği bir hale gelmesi sağlanmalıdır.
 - d. Yüzleştirme işlemi sırasında mağdurun güvenliğini sağlayıcı önlemler alınmış olmalıdır.
 - e. Teşhis öncesinde, sırasında ve sonrasında PVSK ek madde 6 uyarınca mağdura yapılacak açıklama ve bildirimlerin mağdurun anlayacağı şekilde ve içinde bulunduğu halin koşulları dikkate alınarak yapılması sağlanmalıdır.
9. Mevcut düzenlemede; uzlaşmaya tabi bir suç nedeniyle hakkında soruşturma yapılan şüpheli veya kovuşturma aşamasına geçilmiş sanık, suçu işlediğini kabul etmese dahi uzlaşma hükümleri uygulanabilmektedir. Üstelik tarafların uzlaşmış sayılmaları için şüpheli veya sanığın maddi veya manevi bir edimde bulunması da gerekmemektedir. Suçu işlediğini kabul etmeyen maddi veya manevi bir edimde bulunmayı üstlenmeyen şüpheli veya sanık hakkında uzlaşma hükümleri uygulanmamalıdır. Şüpheli veya sanık hiç değilse iddia edilen fiili kendi kabul ettiği şekliyle işlediğini kabul etmeli ve en azından mağdurdan özür dilemesi sağlanmalıdır.
10. Suçtan doğan sorumluluğu kabul etmeyen, mağdurun maddi ve manevi zararını karşılamayan en azından karşılama konusunda iyiniyetli girişimlerde bulunmayan sanık hakkında belirlenen cezaya yönelik olarak; hükmün açıklanmasının geri bırakılması, erteleme veya seçenek yaptırımlara çevrilme hükümlerinin uygulanmasını zorlaştıran düzenlemeler getirilmelidir.
11. Maruz kaldığı suçun etkisinde olduğu değerlendirilen mağdur, muhakeme sürecinin bitmesi beklenmeden, resmi veya sivil toplum

kuruluşlarına yönlendirilmeli, mağdur destek hizmetlerinden yararlanması sağlanmalı, tüm süreçlerin mağdur destek uzmanı tarafından vaka yönetimi esaslarına göre takip edilmesi zorunlu hale getirilmelidir.

4.5.5. Mağduriyetin Giderilmesi ve İkincil Mağduriyetin Önlenmesi İçin Toplumsal Desteğin Sağlanmasına Dair Öneriler

4.5.5.1. Genel olarak

Suçun işlenmesiyle toplumsal düzenin ve barışın bozulduğu kabul edilir. Faili bulmak ve cezalandırmak bozulan düzenin ve barışın yeniden tesis edilmesi için gereklidir ancak yeterli değildir. Toplumsal barış ve düzenin tam olarak tesis edilmesi için suçun mağdur ettiği kişinin mağduriyetinin giderilmesi ve bütün bu işlemler yapılırken ikincil mağduriyete yol açılmaması gerekir. Dolayısıyla mağdurun suçtan kaynaklanan mağduriyetinin giderilmesi ve ikincil mağduriyetinin önlenmesi toplumsal düzenin tesisi için gerekliliktir. Ancak suçtan kaynaklanan mağduriyetin giderilmesi ve ikincil mağduriyetin önlenmesi sadece resmi makamların çaba ve faaliyetleriyle sağlanamaz. Bunu sağlamak toplumun tüm unsurları için görevdir.

4.5.5.2. Öneriler

Suçtan doğan mağduriyetin giderilmesi ve ikincil mağduriyetin önlenmesi için toplumsal desteği ve katılımın sağlanması için şu önerilerin getirilmesi mümkündür.

1. Suçtan doğan mağduriyetin sadece suç mağduru olan kişinin değil tüm toplumun sorunu olduğu bilinci oluşturulmalıdır. Bunun için en temel faaliyet hukukun üstünlüğü kavramını toplumsal bir kavram haline getirmektir. Hukukun üstün, mahkemelerin adil olmadığı, en azından adil olduğuna güven duyulmadığı bir sistemde suçtan doğan mağduriyetin giderilmesi konusunda toplumsal destek sağlanamaz. Hem toplum hem suç mağdurları kurulu düzenin kendilerinin mağduriyetini gidermede etkili olduğuna inanç duymaz. Adaletin tesis edileceğine inanmazlar. Kendi sorunlarını kendi başlarına çözmeye çalışır ve bunda çoğu kez başarısız olurlar. Bu başarısızlık yani giderilmeyen mağduriyetlerin artması toplum olarak bir arada yaşama isteğini sarsar.

2. Mağdurların korunması, desteklenmesi ve mağduriyetlerinin giderilmesinin bir lütuf veya iyilik olmadığı, tüm bunların insan olarak mağdurun hakkı olduğu bilinci oluşturulmalıdır. Mağdura verilen hizmetler çoğu kişiye birer yardım faaliyeti olarak görülmektedir. Mağdur; korunması, yardım edilmesi gereken kısaca iyilik yapılmaya muhtaç bir nesne olarak görülür. Oysa mağdur bir bireydir ve kişi olarak temel haklara sahiptir. Devletin ve toplumun kişileri suçtan koruma, onlara güvenli bir yaşam ortamı sağlama görevi vardır. Herkes yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir (AİHS m.2, Anayasa m. 17). Dolayısıyla mağdura verilecek hizmetler birer iyilik veya yardım faaliyeti değil hakkı olanın teslim edilmesidir. Toplumun bütün kesimlerinin bu bilince erişmesi sağlanmalıdır.

3. Mağdura yönelik hizmet veren kamu görevlileri ile diğer kişilerin mağdura hak temelli yaklaşım konusunda bilinçlendirilmeleri sağlanmalıdır. Mağdura yönelik hizmet veren kişi ve kurumlar da mağdurun hakları olan bir birey olduğu, verilen hizmetlerin bu hakların yerine getirilmesi olduğu bilinci oluşturulmalıdır. Mağdura verilen hizmetler, hizmeti veren görevli bakımından görev, hizmeti alan mağdur bakımından ise haktır.

4. Mağdura yönelik hizmet veren kamu kurum ve kuruluşlarının organizasyon, yönetim biçimi ve kadroları tümüyle gözden geçirilmelidir. Mevcut sistemde görev yapan kamu kurum ve kuruluşlarının organizasyon ve yönetim biçimleri, mağduru odak alan anlayışın ortaya çıkmasından önceye dayanmaktadır. Bu kurumların birçoğu sosyal hizmetin diğer dallarında veya olağan adli sistem içinde yer almaktadırlar. Bu nedenle odak noktaları çoğu kez mağdur değildir. Bu durumun değiştirilmesi, tümüyle mağdura odaklanmış hizmet modellerinin üretilmesi gerekir.

5. Mağdura verilecek hizmetlerin sadece kamu kurumları ile sağlanamayacağı gerçeği kabul edilerek, bu alanda çalışan etkin, güçlü ve yaygın sivil toplum kuruluşları oluşturulmalıdır. Ülkemizde sivil toplum kuruluşlarına bakış olumsuzdur. Bu kuruluşların bir kısmının politik olarak tutum aldığı, mevcut siyasi partilerin veya siyasi görüşlerin uzantısı olduğu görüşü egemendir. Sivil toplum kuruluşlarının diğer kısmının ise dar bir kadro tarafından yönetilen, genellikle kişisel amaç ve menfaatleri sağlamak için oluşturulmuş oldukları düşünülmektedir. Bu düşüncelerin önemli bir kısmı haklıdır ancak

durumun bu olması mağdur hizmetleri için etkili şekilde çalışacak sivil toplum kuruluşları oluşmasına engel değildir. Mağdurlara yönelik hizmetler verecek, devlet tarafından desteklenecek ve desteklendiği ölçüde mali işlemleri bakımından denetlenecek, konuyla ilgili meslek mensuplarını ve gönüllüleri içine alan sivil toplum kuruluşları oluşturulmalı, var olanlar güçlendirilmelidir.

5. SONUÇ

Ceza Hukukunda mağdur kavramını, mağdur haklarını, mağdurun desteklenmesini ve özellikle de ikincil mağduriyeti ve ikincil mağduriyetin önlenmesini ele aldığımız çalışmamızda ortaya koyduğumuz görüşleri, vardığımız sonuç ve önerileri bu bölümde özetlemek gerekmiştir.

Suç ve bu suça verilecek ceza, uzun süre sadece toplum ve fail açısından ele alınmıştır. Ceza hukukuyla korunan hukuki yararın suçla ihlal edilmesi sonucunda toplumsal düzenin bozulduğu, verilecek cezayla bu düzenin yeniden tesis edileceği ayrıca bu cezayla failin eyleminin kefareti ödeyip ıslah olarak yeniden topluma dâhil olacağı benimsenmiştir. Böylesi bir yaklaşımda mağdura yer verilmemiş, suç sayılan fiilden zarar gören mağdurun durumu uzun süre dikkatlerden kaçmıştır. Oysa suç özellikle ve öncelikle mağduru etkiler ve nasıl ki suç faillerinin yeniden sosyalleştirilerek topluma kazandırılması bir gereklilik ise suç mağdurlarının da topluma yeniden uyum sağlaması gereklidir ve bunun gerçekleşebilmesi için mağdurun desteklenmesi gerekir.

Suç mağdurunun, kendisine yönelik suçun işlenmesinden sonra, bu suçu yargılayacak makamlardan bazı beklentileri olur. Söz konusu beklentiler mağdurun kişisel ve sosyal durumuyla doğrudan ilgilidir. Mağdurun adaleti nasıl algıladığı, kişisel görüşü ve ahlaki inançları, sosyal çevresinin verdiği tepkiler mağdurun ceza muhakemesinden beklentilerini belirler.

Mağdur muhatap olacağı ceza muhakemesinde; görüşlerinin dikkate alındığı, daha az resmiyete içeren bir yargılama süreci ister. Davaya katılmayı, saygılı ve adil bir muamele görmeyi, davasının gidişatı ve sonucu hakkında anlayabileceği şekilde bilgi edinmeyi ister. Bunlardan daha da önemli olarak kendisine karşı suç işleyen failin, fiiline uygun ağırlıkta bir ceza aldığını görmeyi ve suçtan kaynaklanan zararlarının giderilmesini ister. Mağdurun bu beklentilerini karşılamayan muhakeme faaliyeti mağdur bakımından adil ve etkili olarak görülmez.

Mağdurun beklentilerini karşılamayan, onu ceza muhakemesinin öznesi değil kendisinden delil elde edilecek bir delil aracı, bir nesne olarak gören ceza muhakemesi mağdurun beklentilerini karşılayamaz.

Muhakeme süreci, sürece katılan herkes için özü itibarıyla örseleyicidir. Failin fiiline uygun şekilde cezalandırılmasını, suçtan kaynaklanan zararların giderilmesini bekleyen mağdurun muhakeme sırasında ayrı bir mağduriyete uğramaktan da korunması gerekir. Yapılacak muhakeme faaliyeti sırasında mağdurun muhatap olacağı işlemlerin niteliği, yapılış biçimi, süresi mağduru ayrıca mağdur edebilir ve bazen bu mağduriyet suçtan kaynaklanan mağduriyetten bile ağır olabilir.

Suç nedeniyle mağdur olan kişinin, suçun soruşturulması ve kovuşturulması için yapılan adli işlemlerden ve suç sonrasında ilerleyen bütün süreçten kaynaklan mağduriyeti ikincil mağduriyet olarak tanımlanmaktadır. Bu anlamıyla ikincil mağduriyet, asıl mağduriyete yol açan suça ilişkin adli süreçlerde mağdurun sahip olduğu hakların ihlal edilmesine yol açar. Bu bakımdan ikincil mağduriyet; suçun oluşturduğu mağduriyetten sonra, mağdurun, toplumdan veya devlet kurumlarından gördükleri tepki ve muamelelerin; sosyal, psikolojik ya da ekonomik anlamda, kendilerinde travma yaratması halidir.

Suç nedeniyle mağdur olan kişinin, suç sonrasında yapılan işlem ve müdahalelerde haksızlığa uğraması, kötü muamele görmesi, gereksiz yere meşgul edilmesi ya da yeterince ilgi görmemesi, işlemlerin ve yargılama sürecinin uzun sürmesi, kendisini ifade edememesi yeniden mağdur olmasına yol açmaktadır.

İkincil mağduriyete yol açan etkenlerin neler olduğu hususunda ve ikincil mağduriyetin giderilmesi için ne yapılması gerektiğine ilişkin olarak yapılan çalışmalar çok azdır ve var olan çalışmalar genellikle bazı suç tiplerine odaklanmıştır. Özellikle cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar, ev içi şiddet suçları, çocuklara yönelik suçlar bakımından ikincil mağduriyet üzerinde durulmuş ise de esasen tüm suçlar bakımından ikincil mağduriyetin üzerinde durulması gerekir.

İkincil mağduriyeti yol açan durumlara ilişkin çalışmalarda; muhakeme işlemlerinin yapıldığı yerlerdeki fiziki koşulların yetersizliği, muhakeme makamlarıyla iletişim kurmadaki zorluklar, kendisini ifade edememe, haksız ve suçlayıcı muameleye maruz kalma, hukuki süreç hakkında yeterli bilgiye sahip olamama, muhakeme işlemlerinin farklı aşamalarda ve farklı kişilerce yapılması ikincil mağduriyete yol açan ana nedenler olarak sayılmıştır. Oysa ikincil

mağduriyete yol açan etkenler bunlarla sınırlı olmayıp çok daha geniş kapsamlıdır.

Çalışmamızda mağdurların ikincil mağduriyetlerine yol açan etkenlerin üzerinde durulmuştur.

İkincil mağduriyete yol açan etkenlerin başında mağdurun beklentilerinin karşılanamamasının yarattığı ikincil mağduriyet gelmektedir. Her mağdurun suç sonrasında yapılan işlemlerle ilgili beklentileri vardır. Mağdur en genel anlamıyla; kendisine saygı gösterilen, sesinin duyulduğu, etkin katılımının sağlandığı bir muhakeme süreci sonucunda failin etkin şekilde cezalandırılmasını ve suçtan doğan zararının giderilmesini bekler. Mağdurun bu beklentilerinin karşılanmaması ikincil mağduriyetine yol açar.

İkincil mağduriyete yol açan diğer etkenler, en genel anlatımla muhakeme işlemlerinin neden olduğu ikincil mağduriyettir. Muhakeme faaliyeti bir dizi işlemi gerektirir. Bu işlemler hemen her zaman farklı kişilerce yerine getirilir ve birbirini peşi sıra ilerler. Muhakeme sürecine giren mağdur, adeta üretim bandına girmiş ürün gibi muhakemenin yürüyüş şeması üzerinde ilerler ve her ilerleyişinde bir başka işlemle ve bu işlemi yapan bir başka görevliyle karşılaşır.

Muhakeme işlemlerinin birçoğu yapısı gereği örseleyicidir. Bazıları ise işlemi yapan görevlinin tavırları nedeniyle ya örseleyici hale gelir ya da mevcut örseleyici hali ağırlaşır. Bu anlamda belli başlı muhakeme işlemlerinin yarattığı ikincil mağduriyetin tümüyle giderilmesi mümkün değilse de tüm muhakeme işlemleri bakımından ikincil mağduriyetin etkisinin azaltılması ve hatta bazıları için tümüyle giderilmesi mümkündür.

Muhakeme işlemlerinin neden olduğu ikincil mağduriyetin başında işlemlerin süresi gelmektedir. Bütün işlemler, yerine getirilmesi bakımından belli bir süreyi gerektirir. Ancak bu sürenin olması gerekenden uzun olması işleme muhatap olan mağdur bakımından örseleyicidir. Mağdurun, muhatap olduğu işlemin ne kadar sürede biteceğini bilmiyor oluşu işlemin neden olduğu ikincil mağduriyeti arttırır. Bunların önlenmesi için mağdura, muhatap olacağı işlemin süresi hakkında tahmini ancak olabildiğince gereceğe yakın bilgi verilmeli ve işlemin, bildirilen bu süre içinde bitirilmesine özen gösterilmelidir.

Muhakeme işlemlerinin neden olduğu ikincil mağduriyet, beyan verme, vücut muayenesine muhatap olma, vücuttan örnek alınması, duruşmada hazır bulunma gibi işlemlerde özellikle ortaya çıkar. Bu işlemler mağdurun ikincil mağduriyetinin en çok görüldüğü muhakeme işlemleridir.

Mağdurun duruşmada hazır bulunmasının yol açtığı ikincil mağduriyeti önlemek bakımından alınması gereken önlemlerin üzerinde de durulmuştur. Bu önlemlerin en önemlisi, mağdurun dinlenmesi bakımından özel usuller ve özel ortamlar geliştirilmesidir. Adli görüşme odası gibi özel hizmet modellerinden yararlanma, CMK'nın 200 maddesinde düzenlenen sanığın duruşma salonundan çıkarılması bu bakımdan önemlidir. Duruşma için adliyeye gelen mağdurun, sanık ve sanık yakınlarıyla karşılaşmasını önleyecek tedbirlerin alınması da ikincil mağduriyeti önleyici bir tedbirdir. Muhakeme sırasında beyanı alınacak mağdurun bir kez dinlenmesi, bu mümkün olmuyorsa mümkün olan en az sayıda dinlenmesi mağdurun ikincil mağduriyetini azaltacaktır. Özel durumda olan mağdurların dinlenmesi sırasında bir uzmanın desteğinin sağlanması ya da gerekli olan durumlarda uzman aracılığıyla beyanının alınması gibi yöntemler de dinlemenin yarattığı ikincil mağduriyeti azaltıcı olacaktır.

Muhakeme için gerekli olan delil bazen mağdurun vücudunda yer almaktadır. Bu delilin elde edilmesi için mağdurun vücudunun muayene edilmesi ya da vücudundan örnek alınması gereklidir. Böylesi bir işlem mağdur için yeni bir örselenmeye yol açar. Alınacak önlemlerle bu işlemin yol açacağı ikincil mağduriyetin azaltılması mümkündür.

Mağdurun ikincil mağduriyetten korunması, meydana gelen ikincil mağduriyetin etkilerinin azaltılması ve giderilmesi konusu başta Avrupa ülkeleri olmak üzere birçok ülkenin de gündeminde olan bir konudur. Gerek Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi gibi uluslararası kuruluşların yaptığı düzenlemeler gerekse de her bir ülkenin kendi iç düzenlemeleri bu konuya odaklanmaktadır. Avrupa Birliği'nin oluşturduğu direktif ve düzenlemeler ortak bir mevzuat oluşturma konusunda önemli bir rehber durumundadır.

İkincil mağduriyetin önlenmesi ve mağduriyetin giderilmesi bakımından Avrupa uygulaması genellikle sivil topluma dayalıdır. Mağdurlara yönelik

hizmetler birçok ülkede etkili ve yaygın sivil toplum kuruluşları aracılığıyla verilmektedir.

Muhakeme işlemlerinin yarattığı ikincil mağduriyetin önlenmesi ya da etkilerinin azaltılması için önerdiğimiz sistem, mağdurun muhakeme sürecinin her aşamasında desteklenmesidir. Yukarıda da söylediğimiz gibi, muhakeme sürecine giren mağdur, adeta üretim bandına girmiş bir ürün gibi süreçte ilerlemekte, her aşamada karşılaştığı görevli de kendisine eşlik eden kişi de değişmektedir. Bu değişim hem işlemlerin bütünlüğünü bozmakta hem de mağdurun her defasında karşılaştığı kişinin kendine özgü tavrıyla muhatap olmasına yol açmaktadır. Gerek muhakeme işlemlerinin karmaşıklığı gerekse de mağdur destek hizmetlerinin birbirinden kopuk oluşu mağduru, süreç içinde ilerlerken çıkmazlara sürüklemektedir.

Mağdurun tüm muhakeme süreci içerisinde gözetilmesi, korunması, mağduriyetinin giderilmesi, yeniden mağdur olmaması, muhakeme işlemleriyle idari makamların bürokratik işlemleri arasında kaybolmasını önleyecek bir yapılanmaya ihtiyaç bulunmaktadır.

Tüm bu nedenlerle; mağdura muhakemenin her aşamasında hukuki destek verecek avukatın yanı sıra, tüm süreci yönetecek, mağdura eşlik edecek ve rehberlik yapacak, mağdurun muhakeme süreçleriyle mağdur destek hizmetleri arasında kaybolmasını önleyecek mağdur destek uzmanı görevlendirilmesi sağlanmalıdır. Bu uzmanın görev, yetki ve sorumluluklarıyla üstlendiği işi yapış biçimine ilişkin ayrıntılı değerlendirme çalışmanın içinde yapılmıştır.

Mağdurun kendisinde var olan özelliklerden, maruz kaldığı suçtan veya somut olayın özelliklerinden kaynaklanan haller nedeniyle ikincil mağduriyet riski bulunan her durumda mağdura destek sağlayacak bir avukat ve bir mağdur destek uzmanı görevlendirilmesi yasal zorunluluk haline getirilmelidir.

Mağdurun beklentilerinin karşılanması, suçtan doğan mağduriyetinin giderilmesi ve yargılama sürecinin yol açtığı ikincil mağduriyetten korunması hususu suçla bozulan toplumsal düzen ve barışı tesis etmek kadar önemlidir. Bu öneme uygun şekilde hareket edilmesi gerekli yasal düzenlemelerin yapılması ve uygulamanın geliştirilmesi toplumdaki ve bireylerdeki adalet inancını da güçlendirecektir.

KAYNAKLAR

- Açıkgözoğlu, M. (2000). *Ceza Hukuku Açısından Teori ve Uygulamada Mağdur Kavramı*, Ankara: Adil Yayınevi.
- Adalet Bakanlığı (2009). *Hakim ve Cumhuriyet Savcıları İçin Ceza Arabuluculuğu Eğitim Kitabı*, Ankara: Adalet Bakanlığı.
- Adalet Bakanlığı (2009). *İngiltere ve Galler Çocuk Adalet Sistemi ve Mağdurlarla İlgili Çalışma Ziyareti Raporu*, Ankara: Adalet Bakanlığı. http://www.cte-ds.adalet.gov.tr/yurtdisiziyareti/ingiltere_15_200309.pdf (Erişim tarihi 21/04/2020)
- Adalet Bakanlığı İç Denetim Birim Başkanlığı (2013). *Ceza Adalet Sisteminde Mağdur Hakları*, Hazırlayan: İsmail Tamer ve Erdinç Yılmaz, 10 Temmuz 2013 Tarihli Rapor, Rapor No: 2013/3., Ankara: Adalet Bakanlığı.
- Adalet Bakanlığı (2014). *Mağdur Hakları Alanında İngiltere Örneği*, Ankara: Adalet Bakanlığı.
- Adalet Bakanlığı (2016). *Mağdura Yaklaşım Kılavuzu*, Ankara: Adalet Bakanlığı Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Daire Başkanlığı.
- Adalet Bakanlığı (2016). *Avrupa Birliğinde Mağdur Hakları*, Ankara: Adalet Bakanlığı.
- Adalet Bakanlığı (2016). *Yurt Dışı İnceleme ve Çalışma Ziyareti Raporları*, Ankara: Adalet Bakanlığı.
- Adalet Bakanlığı (2017). *Portekiz ve İspanya’da Mağdur Hakları ve Mağdur Destek Hizmetleri*, Ankara: Adalet Bakanlığı.
- Adalet Bakanlığı (2021). *Mağdura Yaklaşım Kılavuzu*, Ankara: Adalet Bakanlığı.
- Adalet ve Tüketiciyi Koruma Federal Bakanlığı (2019). *Aile İçi Şiddete Karşı Daha İyi Koruma*, Berlin.
- Aertsen, I. (2014). “Türkiye’de Mağdur Haklarının ve Mağdurlara Verilen Hizmetlerin Güçlendirilmesi: Etkin Uygulamaya Doğru”, *Yurt Dışı İnceleme ve Çalışma Ziyareti Raporları*, Ankara: Adalet Bakanlığı, s.7 – 50.
- Aertsen, I. (2015). “Karşılaştırmalı Avrupa Ülkeleri Mağdur Hakları Mevzuatı, Türkiye’de Mağdur Haklarının ve Mağdurlara Verilen Hizmetlerin Güçlendirilmesi: Etkin Uygulamaya Doğru” *Uluslararası Mağdur Hakları Sempozyumu (2014) Kitabı*, s.77 – 118, Ankara: Adalet Bakanlığı.
- Akbulut, B. (2016a). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 3. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Akbulut, B. (2016b) “Dış Beden Muayenesi”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Temmuz 2016, Sayı 27, s. 83 – 123.
- Akbulut, İ. (2018). *Türk Hukuk Tarihi*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Akdemir, S. (1988). *Ceza Hukukunda Mağdurun Korunması Sosyal Gruplaşmaya Yönelik Yeni Bir Yaklaşım*, İzmir: ABAM Yayınları.
- Akman, M. (2004). *Osmanlı Devleti’nde Ceza Yargılaması*, İstanbul: Eren Yayıncılık.
- Akyazan, A. E. (2009). *Mağdurun Kovuşturma Evresindeki Hakları Kapsamında Soru Yönelme Hakkı*, Ankara: Kişisel Yayın.
- Akyılmaz, B., Sezginer, M., Kaya, C. (2013). *Türk İdare Hukuku*, 4. baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Alacakaptan, U. (1970). *Suçun Unsurları*, Ankara.
- Alan Akcan, E. (2013). *Ceza Muhakemesinde Mağdurun Hakları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Alan Akcan, E. (2015). “Soruşturma Evresinde Mağdurun Hakları ve Yükümlülükleri”, *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* (2), Güz 2015, s.5 – 44.
- Altındağ, Ö. (2020). “Vaka Yönetimi ve Sosyal Hizmette Kullanımı”, *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, Nisan 2020, s.618 – 646.
- Alvaro, G., D’Andrea, A. (2015). *The Impact of Directive 2012/29/EU on the Italian System for Protecting Victims of Crime in Criminal Proceedings*, Springer International Publishing, Switzerland. s.307 – 317.
- Arslan, Ç. (2010). “Türk Hukukunda Suç Mağdurunun Zararının Tazmini”, *Dünyada ve Türkiye’de Ceza Hukuku Reformları Kongresi 2010, Sempozyum Kitabı*, s.2337 – 2356.
- Arslan, Ç. (2002). “Memura Aktif Mukavemet Suçu ve Bazı Suçlarla İctimai Sorunu” *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.51, S.2, s.35 – 78.
- Artuk, M. E., Gökçen, A., Yenidünya, A. C. (2014). *Ceza Hukuku Özel Hükümler*, 14. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Artuk, M. E., Gökçen, A., Yenidünya, A. C. (2015). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 9. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Aslan, F., Erkol, Z. (2021). “Türkiye’de Çocuk İzlem Merkezleri ve Üniversite Çocuk Koruma Uygulama ve Araştırma Merkezleri”, https://www.researchgate.net/publication/350835779_Turkiye'de_Cocuk_Izlem_Merkezleri_ve_Universite_Cocuk_Koruma_Uygulama_ve_Arastirma_Merkezleri s. 85 – 92.
- Aslan, Samet Can (2018). “Ceza Yargılamasında Mağdur Kavramı”, <https://hukukiblog.com/kamu-hukuku/ceza-yargilamasinda-magdur-kavrami/> (Erişim tarihi 16/06/2018).
- Atay, E. E. (2012). İdare hukuku, 3. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Atay, O. (2022). “Bankacılık Zimmeti Suçu”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Sayı 49, Ocak 2022, s. 609 – 640.
- Atılğan, E.Ü., Yağcıoğlu, S., Çavdar, Y. (2014). Çocuklarla Adli Görüşme İçin Rehber, Ankara, UNICEF Yayını.
- Avcı, M. (2004). Osmanlı Hukukunda Suçlar ve Cezalar, İstanbul: Gökkuşbu Yayınları.
- Avcı, M. (2016). “Suç Mağdurlarına Tazminat Ödenmesi Anlayışının Tarihi Gelişimi”, *Çalıştay Raporları*, S. 45 – 59, Ankara: Adalet Bakanlığı.
- Avcı, M. (2017). *Türk Hukuk Tarihi*, Konya: Atlas Akademi.
- Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü (2016). *Avrupa Birliğinde Mağdur Hakları, 2012/29/EU Sayılı Direktifin Uygulanmasına İlişkin Rehber İlkeler*, Editörler Hülya Çetin, Tuba Dağdeviren, Ankara: Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü Yayını.
- Avrupa Konseyi (2019). Çocukların Cinsel Şiddetten Korumaya Yönelik Küresel Bir Araç, Lanzarote Sözleşmesi, <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1374> s.4.
- Aydemir, İ., Yurtkulu, F. (2012). “Çocuğa Yönelik İstismarla Mücadelede: Çocuk İzlem Merkezi”, *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2012 1(2). s.151 – 165.
- Aydın, A. (2017) “*Ceza Hukukunda Mağdur Kavramı ve Viktimoloji*” <http://www.umut.org.tr/userfiles/files/PDFler/Asl%C4%B1%20AYDIN.pdf> (Erişim tarihi 05 Ocak 2017).
- Aydın, M. (2018). *Çocukların Cinsel İstismarı ve Reşit Olmayanla Cinsel İlişki Suçu*, 3. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi.

- Aydın, M. (2018). *Adli Görüşme Odaları Uygulaması İçin Temel Hukuk Bilgisi*, Ankara: Adalet Bakanlığı Eğitim Kitabı.
- Aydın, M. (2012). *Arama ve El Koyma*, 2. baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Aykara, A., Özkan, S. (2017). “Mağdur Hakları ve Gereksinimleri Bağlamında Engelli Mağdur Bireyler”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 19, Sayı 1, Haziran, s.143 – 166.
- Bacanlı, M. R. (2007). *Ceza Muhakemesinde Mağdurun Korunması*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Badem, S. (2021). “Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanık”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Yıl 12, Sayı 45, Ocak, 289 – 326.
- Bağ, Ö., Alşen, S. (2016). “Çocuğun Cinsel İstismarının Değerlendirilmesinde Yeni Model: Çocuk İzlem Merkezleri” *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi Dergisi*, 2016; 6 (1) s.9 – 14.
- Bahar, H. İ. (2006). *Mağdur Bilimi, Mağduriyetin Etkisi ve Mağduriyeti Yönelik Çalışmalar, Suç Mağdurları*, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Baş Bayraktaroğlu, E. (2020). *Fail ve Mağdur*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Başar, F. (2019). “Avrupa Birliği Hukuku ve Uluslararası Hukukta Çocukların Göç ve İlticaya Karşı Hakları”, *Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu*, Sayı 2, Temmuz, s. 7 – 38.
- Baytaz, A. B. (2013). “Onarıcı Adalet’e Genel Bir Bakış”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. LXXI, S. 1, 2013, s. 117-130.
- Beccaria, C. (2013). *Suçlar ve Cezalar Hakkında*, (Çev. Sami Selçuk), 6. Baskı, İstanbul: İmge Kitabevi. (Eserin orijinali 1764’de yayınlanmıştır.)
- Ben-Arieh, A., Windman, V. (2007). Secondary Victimization of Children in Israel and the Child's Perspective, *International Review of Victimology*, 14, 321–336.
https://www.researchgate.net/publication/254107419_Secondary_Victimization_of_Children_in_Israel_and_the_Child's_Perspective (Erişim tarihi 11.11.2020)
- Bilginer, S. Ç., Çalışkan, D. (2018). “Çocuğu İstismardan Korumada Yeni Bir Yaklaşım: Çocuk İzlem Merkezleri”, *Emine Akyüz’e Armağan, Akademisyenlikte 50 Yıl*, Pegem Akademi, Ankara, s.119 – 127.
- Blesa, J.J.G – Castillo, V.L.G. (2014). “The Rights of The Victims The Victims of Past Atrocities in Spain: Reparation Without Truth and Justice”, *Connecticut Journal of International Law*, Vol. 227 – 254.
- Bohlander, M. (2012). *Principles of German Criminal Procedure*, Oxford and Portland, Oregon, Hart Publishing.
- Bozdağ, A. (2017). “Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdurun Hukuki Yardım Alma Hakkı”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Y. 2017, S.132, s.121 – 146.
- Bozdağ, A., Sarıusta, K. (2017). “Ceza Yargılamasında Mağdurun Beyanı ve Delil Değeri”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:8, Sayı:2, s.573 – 602.
- Bozdağ, A., Şık, H. (2014). “Müdafiin Görevinin Sona Ermesi ve Hukuki Sonuçları”, *Ankara Barosu Dergisi*, 2014/2, s.47 – 66.
- Buczma, R.S. (2013). “An Overview of the Law Concerning Protection of Victims of Crime in the View of the Adoption of the Directive 2012/29/EU Establishing Minimum Standards on the Rights, Support and Protection of the Victims of Crime in the European Union”, *ERA Forum*, DOI 10.1007/s12027-013-0305-0. Published online 23/07/2013.

- Campbell, R., Raja, S. (1999). "Secondary Victimization of Rape Victims: Insights From Mental Health Professionals Who Treat Survivors of Violence". *Violence and Victims*, Vol. 14 No.3, 261-275. https://www.researchgate.net/publication/12695910_Secondary_Victimization_of_Rape_Victims_Insights_From_Mental_Health_Professionals_Who_Treat_Survivors_of_Violence (Erişim tarihi 11.11.2020)
- Canpolat, C. (2021). "Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanık Beyanının İtibari Değerine İlişkin Bazı Özel Durumlar". *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt XXV, Nisan 2021, Sayı 2. s.511 – 554.
- Caputo, M., Engelhart, M., Mazzucato, C., Giavazzi, S., Visconti, A. (2017). *Guidelines for Corporations Preventing Victimisation and Dealing with Victims of Corporate Violence*, (Ed.Giavazzi, S). Milan.
- Centel, N. (1997). "Cinsel Suç Mağduru Kadının Korunması", *Prof. Dr. Kenan Tunçomağ'a Armağan*, İstanbul, s. 59 – 70.
- Centel, N. (1999). "Mağdurun Korunmasında Yeni Bir Yaklaşım", *Prof. Dr. Sahir Erman'a Armağan*, İstanbul, s.113-125.
- Centel, N. (2016). "Ceza Hukukunda Tüzel Kişilerin Sorumluluğu Şirketler Hakkında Yaptırım Uygulanması", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S. 65 (4) 2016, s.3313 – 3326.
- Centel, N., Zafer, H. (2020), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 19. Baskı, İstanbul: Beta Yayınevi.
- Centel, N., Zafer, H., Özlem Ç. (2014). *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, 8. Baskı, İstanbul: Beta Yayınevi.
- Cin, H., Akyılmaz, G. (2017). *Türk Hukuk Tarihi*, 9. Baskı, Konya: Sayram Yayınları.
- Condry, R. (2010). "Secondray Victims and Secondray Victimization", *International Hand Book of Victimology*, Editör: Shlomo Giora Shoham, Paul Knepper, Marten Kett, Newyork, USA, s.219 – 245.
- Council of Europe. (2007). *Victims – Support and Asistance*, 2nd Edition, Strasbourg.
- Çabuk, G. (2017). *İnsan Ticaretiyle Mücadelede Sivil Toplumun Gücü Projesi: Vaka Yönetimi*. Antalya: Aile Danışmanları Derneği.
- Çağlar, E. E., Türk, T. (2019). "İstismara Maruz Kalan Çocuklarla Adli Görüşme: NICHHD Protokolü Önerisi", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Yıl 11, Sayı 38, Nisan, s. 393 – 412.
- Çakmakkaya, B. Y., Batur, N., Akpınar, T. (2018). "Adli Hizmetlerin Kalitesinin Arttırılması Unsuru Olarak Adliyelerin Fiziki Koşulları", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 11 Sayı 60, s. 885 – 893.
- Çetintürk, E. (2008). *Onarıcı Adalet*, Ankara.
- Çetintürk, E. (2009a). "Onarıcı Adalet Anlayışı ve Uzlaştırma Kurumunun Türk Ceza Adalet Sisteminde Algılanışı (Geleneksel Ceza Adalet Anlayışına Eleştirel Bir Bakış)", *Ceza Hukuku Dergisi*, Y.4, S.9, Nisan 2009, s.191 – 245.
- Çetintürk E. (2009b). *Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma*, Ankara.
- Dağlı, E. T., İnanıcı, M. A. (2011). *Hastane Temelli Çocuk Koruma Merkezleri İçin Başvuru Kitabı, İhmal ve İstismara Uğrayan Çocuğa Bütüncül Yaklaşım*, Ankara: UNICEF Yayını.
- Değirmenci, O. (2008). "Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur Hakları", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 77, 2008. s.33 – 86.

- Demirbaş, T. (2016). *Kriminoloji*, 6. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Demirbaş, T. (2014). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 10. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Dinler, V. (2006). “Mağduriyet Kavramına Çok Yönlü Yaklaşım”, *Suç Mağdurları*, Editör: H. İbrahim Bahar, Ankara: Adalet Yayınevi, s.49 -71.
- Doğan, N. (2013). “Suçun Önlenmesi ve Mağdurun Korunması Bağlamında Uluslararası Ceza Hukuku ve Ceza Muhakemesinin Etkileri”, *Akademik Bakış Dergisi*, S.37, s.1 – 38, <https://www.akademikbakis.org/file/37.pdf> (Erişim tarihi 01.10.2020).
- Doğan, R. (2019). “Ceza Muhakemesi Hukukunda Beden Muayenesi ve Vücuttan Örnek Alma” *TBB. Dergisi*, 2019 (142), s.93 – 132.
- Dönmezer, S. (1949). *Ceza Mesuliyetinin Esası*, İstanbul.
- Dönmezer, S. (1977). “Devlet ve Suç Mağduru İlişkisi”, *Onar Armağanı*, İstanbul, Fakülteler Matbaası, s.179 – 191.
- Dönmezer, S. (1996). “Ceza Adaleti Sistemimiz Üzerine Düşünceler”, *Yeni Türkiye-Yargı Reformu Özel Sayısı*, (Temmuz-Ağustos), Y.25, S.10. s.553.
- Dönmezer, S., Erman, S. (1997). *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, Cilt: I, 14. Bası, İstanbul: Beta Yayınevi.
- Dönmezer, S., Erman, S. (1999). *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, Cilt II, 12 Bası, İstanbul: Beta Yayınevi.
- Dumrul, C., Danacı Karabacak, H. (2015). “Kadın ve Kız Çocuklarına Karşı İşlenen Cinsel Şiddet Suçlarının Cezasızlık Sorunu Raporu”, *Ankara Barosu Dergisi*, 2015/4, s.255 – 291.
- Dursun, S. (2003). “Mağdurun Suça Yol Açması”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C:LXI, S:1-2, s. 3 – 33.
- Düvenci, N. (2007). *Mağdur Hakları Açısından Şiddet Mağduru Kadının Korunması*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Er, C.(2005). “İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S.60, s.169 – 188.
- Erbaş, R. (2015). “ABD Hukukunda Mağdur Haklarının Gelişimi Üzerine Bir İnceleme”, *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 1, 2015, s. 75 – 118.
- Erem, F. (1968). “Ceza Adaletinde Mağdurun Korunması”, *Adalet Dergisi*, Yıl.59, S.6 Haziran 1968, s.334 – 349.
- Erem, F. (1984a). *Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku*, Genel Hükümler Cilt: I, 12. Bası, Ankara: Seçkin Kitabevi.
- Erem, F. (1984b). *Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku*, Genel Hükümler Cilt: II, 12. Bası, Ankara: Seçkin Kitabevi.
- Erem, F. (1996). “Mağdurun Korunması”, *Adalet Dergisi*, Y:57, S:4, Nisan, s.277-279.
- Erem, F., Danışman, A., Artuk, M.E. (1997). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 14. Bası, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Ermağan Çağlar, E., Türk, T. (2019). “İstismara Maruz Kalan Çocuklarla Adli Görüşme: NICHHD Protokolü Önerisi” *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Yıl 11, Sayı 38, Nisan 2019, s.393 – 412.
- Erman, S. (1946). “Ceza Hukukunda Hukuku Bilmeme ve Yanılma”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt: XII, Sayı: 2-3, s. 509-536.
- Erol, G. (2017). “Avrupa’da Mağdur Hakları Alanında Faaliyet Gösteren Sivil Toplum Kuruluşlarının İncelenmesi ve Türkiye’deki Uygulamalar”,

<https://silo.tips/download/avrupada-madur-haklari-alaninda-faalyet-yrtensvl-toplum-kurulularinin-ncelenmes> (Erişim tarihi 01/11/2020).

- Eryılmaz, M. B. (1998). “Bir İnsan Hakkı Olarak Türkiye ve Diğer Avrupa Konseyi Üyesi Ülkelerinde Mağdurun Bilgilendirilme Hakkı”, *Polis Dergisi*, Y.4, S.15, s. 45 – 52.
- Erzurumluoğlu, B. (2009). “Avrupa Birliği Normlarında Mağdur Haklarının Korunması”, *Polis Bilimleri Dergisi*, C:11(4), s. 67-88.
- Erzurumluoğlu, B. (2013). “Türkiye ve Avrupa Birliğinde Suç Mağdurlarının Haklarının Korunması: Türkiye ‘Sanık Merkezli’ Adalet Sisteminden ‘Mağdur Merkezli’ Adalet Sistemine Geçiş Sürecinin Neresinde Bulunmaktadır?” *Adıyaman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl:6, Sayı:13, Ağustos, s.52-73.
- Erzurumluoğlu, B. (2015). “Türkiye’de Şiddet Suçu Mağduriyetinin Sosyal Boyutları, Mağdur Hakları ve Hizmetlerine Toplumsal Bakış”, *Uluslararası Mağdur Hakları Sempozyumu (2014) Kitabı*, Ankara, s.139 – 163.
- Erükçü, G., Akbaş, E. (2013). “Mağdur Çocuklarla Adli Mülakat Teknikleri”, *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, Cilt:24, Sayı 1, Nisan 2013, s.199 – 207.
- European Commission (2013). DG Justice Guidance Document Related To The Transposition And Implementation Of Directive 2012/29/EU Of The European Parliament And Of The Council Of 25 October 2012 Establishing Minimum Standards On The Rights, Support And Protection Of Victims Of Crime, And Replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA, 2013.
- Feyzioğlu, M. (1996). *Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanıklık*, Ankara: US-A Yayıncılık.
- Foto Özdemir, D., Bağ, Ö., Bilginer, S. Ç., Çelik, D., Evinç, Ş. G., Gülpınar, M. A., Tezcan, E., Sezgin, A. U. ve Sungur, M. (2018). *Kırılğan Gruplar, Özellikli Durumlar ve Adli Görüşme Süreçleri*, Ankara: Adalet Bakanlığı Eğitim Kitabı, s.180.
- Gavrielides, T. (2015). “The Victims’ Directive and What Victims Want From Restorative Justice”, *Victims & Offenders: An International Journal of Evidence-based Research, Policy, and Practice*, Sayı 10, s. 1 – 22.
- Gramatica, F. (2005). *Toplumsal Savunma İlkeleri* (Çev. Sami Selçuk), İstanbul: İmge Kitabevi.
- Gökçen, A. (2016). *Belgede Sahtecilik Suçları (m.204-212)*, 4. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Gökçen, A., Balcı, M., Alşahin, M.E., Çakır, K. (2020). *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 4. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Gülşen, R. (2009). “Ceza Muhakemesi Hukuku Açısından Mağdurun Hakları”, *3. Yılında Yeni Ceza Adalet Sistemi (Editör: Bahri Öztürk)*, Ankara: İstanbul Kültür Üniversitesi, Seçkin Yayınevi, s.683 – 696.
- Güner, S. (2011). *Avukatlık Hukuku*, 5. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınevi.
- Güngör, D. (2007). *Ceza Hukukunda Fiil Üzerinde Hata*, Ankara: Yetkin Yayınevi.
- Güngör, M. (2019). “Mağduriyetin Giderilmesi Açısından Uzlaştırma Kurumu ile Mağdur Hakları Tasarısının İncelenmesi” *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, Yıl 4, Sayı 2019/2, s.189 – 230.
- Hafizoğulları, Z. (1996). *Ceza Normu, Normatif Bir Yapı Olarak Ceza Hukuku Düzeni*, 2. Bası, Ankara.
- Hafizoğulları, Z. (2019). “5237 Sayılı Kanunun 43/1. Maddesine 2005/5377 Sayılı Kanunla Eklenen ‘Mağduru Belli Bir Kişi olmayan Suçlarda da Bu

- Fıkra Hükümü Uygulanır' Hükümü Hakkında", www.baskent.edu.tr/zekih/ogrenci/makale.htm (Erişim tarihi 01/06/2019)
- Hafizoğulları, Z., Güngör, D. (2007). "Ceza Hukukunda Suçların Tasnifi", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 69, s. 21 – 50.
- Hafizoğulları, Z., Özen, M. (2015). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 8. Baskı, Ankara: US-A Yayıncılık.
- Hakeri, H. (2015). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 18. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Herman, J.L. (2003). "The Mental Health of Crime Victims: Impact of Legal Intervention", *Journal of Traumatic Stress*, Vol. 16, No.2, April, s. 159 – 166.
- İçel, K. (2016). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 7. Baskı, İstanbul: Beta Yayınevi.
- İçli, T. G. (2016). *Kriminoloji*, 9. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- İnci, Z.Ö. (2009). "Ceza Muhakemesi Hukukunda Teşhis", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Ankara, S.85, s.105 – 136.
- İnceoğlu, A. (2015). "Uluslararası Düzenlemeler Işığında Türk Hukukunda Mağdur Hakları", *Uluslararası Mağdur Hakları Sempozyumu (2014) Kitabı*, Ankara, s. 57 – 75.
- Kafes, V. (2011). "Ceza Hukukunda Mağdurun Zararının Giderilmesi", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 60 (1), 2011: 83-156, s.83 – 156.
- Kahveci, M. (2019). *Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur Hakları*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Kale, N. (2004). "Hukukun Adalet Uygunluğu", *Muğla Üniversitesi Felsefe Günleri (9-13 Ekim 2003)*, İstanbul: İstanbul Barosu Yayını.
- Kamer, V. K. (2008). "Ülkemizde ve Mukayeseli Hukukta Mağdura Yardım", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Y.2008, S. 77, s.249 – 280.
- Kangal, Z. (2003). *Tüzel Kişilerin Ceza Sorumluluğu*, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Karakaş, F. (2004). "Sosyal Risk Teorisine Göre İdarenin Sorumluluğu", *Legal Hukuk Dergisi*, Ocak 2004, Sayı 13, s.49 – 58.
- Karakaş Doğan, F. (2010). *Cezanın Amacı ve Hapis Cezası*, İstanbul: Legal Yayıncılık.
- Karakaş Doğan, F. (2011). "Suçtan Doğan Mağduriyetin Devlet Tarafından Giderilmesi ve Suç Mağdurlarına Yardım Hakkında Kanun Tasarısı", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S.95, s.197 – 234.
- Karakaş Doğan, F. (2013). "Uluslararası Düzenlemeler Işığında Mağdur Haklarının ve Suç Mağdurlarına Yardım Hakkında Kanunun Tasarısının Değerlendirilmesi", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Nur Centel'e Armağan Özel Sayısı*, İstanbul, s.1007 – 1029.
- Karakaş Doğan F. (2016). "Şiddet Suçu Mağdurlarının Zararlarının Tazmin Edilmesine Dair Avrupa Sözleşmesi Işığında Suç Mağdurlarına Yardım Hakkında Kanun Tasarısının Değerlendirilmesi", *Çalıştay Raporları*, s. 69 – 87, Ankara: Adalet Bakanlığı.
- Karakehya, H. (2019). *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 3. Baskı, Eskişehir: Nisan Kitabevi.
- Katılman, E. (2016). *Uluslararası Hukuk Bireysel Başvuru Prosedürü İçinde Mağdur Statüsü*, İstanbul: Oniki Levha Yayınları.
- Katoğlu, T. (2002). "Suçun Mağduru Kavramının Sınırları", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 61 (2) 2002, s.657 – 693.

- Katoğlu, T. (2009). “Mağdurun Korunması ve Mağdur Hakları”, **3. Yılında Yeni Ceza Adalet Sistemi** (Editör: Bahri Öztürk), Ankara: İstanbul Kültür Üniversitesi, Seçkin Yayınevi.
- Kaya, C. (2007). “Avrupa Konseyindeki Gelişmeler Işığında 5233 Sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılınması Hakkında Kanun”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, C:3, No:10, s.25 – 42.
- Kaymaz, S. (1997). **Uygulamada ve Teoride Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı (Yasak) Deliller**, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Kelly, D. (1984). “Victims’ Perception of Criminal Justice”, *Peperdine Law Rewiev*, S.12, s. 15- 22.
- Keyman, S. (1988). “Cürmi Fiilin Yapısal Unsuru Olarak Hareket”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XL s.121-171.
- Kıran, B. “Mağdur Haklarının Gelişimi”, **Uluslararası Ceza Mahkemesi Mağdur Hakları El Kitabı**.
- Kırımsoy, E. (2011). “Çocuk ve Gençlik Suçluluğuna Müdahale: Almanya Örneği”, **Suçta Sürüklenen Çocuklar ve Mağdur Çocuklar**, Ankara, s.42 – 53.
- Kırımsoy, E., Acar, H. Sevük, H.Y., Kaynak, H., Aydın, M., Antakyalıoğlu, Ş., Özdemir, U., Mutlu, Y. Baykara Acar, Y. (2013). **Çocuk Adalet Sistemi Çalışanları Eğitim Programı, Hukukçular İçin Eğitim Kitabı**. Ekim, Ankara, UNICEF, Adalet Bakanlığı Yayını.
- Kilchling, M. (2018). Adli Görüşme Odaları Çalıştay Tebliği, Adalet Bakanlığı, Antalya.
- Kilchling, M. (2019). Alman Ceza Muhakemesinde Mağdur Hakları, **Feridun Yenisey Hukuk İhtisas Seminerleri**, 11/04/2019, Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.
- Koca, M. (2014). “Temyiz Yolunda Davaya Katılma”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Yıl 5, Sayı 18 (Temmuz 2014), s.1 – 28.
- Koca, M., Üzülmmez, İ. (2006) “Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdurun Korunması ve Mağdura Tanınan Haklar”, **Hukuki Perspektifler Dergisi**, S.7, Temmuz, s. 140 – 149.
- Koca, M., Üzülmmez, İ. (2020a). **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 13. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Koca, M., Üzülmmez, İ. (2020b). **Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler**, 7. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Koç, Z. (2011). **Ceza Muhakemesinde Katılan**, İstanbul: Oniki Levha Yayınları.
- Koçyıldırım, G. (2018). **Adli Görüşme Odaları, Genel Bilgiler ve Akış**, Ankara: Adalet Bakanlığı Eğitim Kitabı.
- Kök, H. (2019). **Türkiye’de Cinsel İstismara Uğrayan Çocuklara Yönelik Hizmet ve Uygulamaların Değerlendirilmesi: Bir Model Önerisi**. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Kulesza, C. (2012). “Directive 2012/29/EU of 25 October 2012 Establishing Minimum Standards on the Rights, Support and Protection of Victims” **Current Problems of the Penal Law and Criminology**, (Editör: E. W. Plywaczewski), Warsaw, s.139 – 156.
- Kunter, N. (1949). **Suçun Kanuni Unsurları Nazariyesi**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Kunter, N. (1955). **Suçun Maddi Unsurları Nazariyesi**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

- Kunter, N., Feridun Y., Nuhoğlu, A. (2010). *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, 18. Bası, İstanbul: Beta Yayınevi.
- Küresel Çocuk Koruma Çalışma Grubu (2014). Vaka Yönetimi & Çocuk Koruma Kuruluşlar Arası Rehber İlkeler, https://resourcecentre.savethechildren.net/node/10255/pdf/cm_guidelines_tr_0.pdf (Erişim tarihi 01.06.2020).
- Lazaro, J. (2014). “Victim Rights in International Community and EU-Directive 2012/29.” *Uluslararası Mağdur Hakları Sempozyumu (2014) Kitabı*, s.41 – 48, Ankara: Adalet Bakanlığı.
- Ljungwald, C., Svensson, K. (2007). “Crime Victims and th Social Services: Social Workers’ Viewpoint”, *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, December 2007, 8 (2), s.138 – 156. (<https://www.researchgate.net/profile/Carina-Gallo>)
- Mahmutoğlu, F. S. (2013). “Ceza Yargılamasında Katılanın, Aynı Zamanda CMK 45. Maddede Öngörülen Kişilerden Bir Olması Halinde, Tanıklıktan Çekinme Hakkını Kullanıp Kullanamayacağı Sorunu” *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Nur Centel’e Armağan Özel Sayısı*, İstanbul, C.19, S.2, s.191 – 209.
- Moxley, D.P. (1989). *The Practice of Case Management*, SAGE Human Service Guide 58, California.
- Nalbant, A. (2013). “Soruşturma ve Kovuşturma Aşamasında Mağdur Çocuğun İfadesinin Alınmasında ve Dinlenmesinde Yaşanan Sorunların Değerlendirilmesi”. *Uluslararası Çocuklar İçin Adalet Sempozyumu, Yargılama Oturumları*, Adalet Bakanlığı, Ankara, 254 – 272.
- Nazlı Keser, E. N., Tekin, S. P. (2021). “Adli Süreçle Karşılaşmamış Bireylerin Adli Süreç ve Adli Sosyal Hizmet Konusundaki Bilgi Eksikliklerinin Tespit Edilmesi ve Geliştirilmesi”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl 9, Sayı 121, s. 179 – 199.
- Novokmet, A. (2016). “The Right of a Victim to a Review of a Decision not to Prosecute as Set out in Article 11 of Directive 2012/29/EU and an Assessment of its Transposition Germany, Italy, France and Croatia” *Utrecht Law Review*, Vol. 12, Issue 1, January, s.86 – 108.
- Onursal, S. (1968) *Kamu Davasına Müdahale*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını.
- Orhan, G. (2021). “Çocuk Koruma Sistemi İçerisinde Jandarmanın İşlevi ve Mağdur Çocuğa Yaklaşımı.” *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 2. Uluslararası Güvenlik Kongresi Özel Sayısı (İstihbarat ve Güvenlik). s. 53 – 76
- Orhan, G., Ulukol, B., Canbaz, H. (2019). “Çocuk İzlem Merkezi Modeli ve Bu Modelde Gözlenen Sorunlar”. *Kriz Dergisi*, 27 (3), s. 178 – 186.
- Orth, U. (2002). “Secondary Victimization of Crime Victims by Criminal Proceedings”, *Social Justice Research*, 15(4), 313-325.
- Önder, A. (1992). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Cilt: 2-3, İstanbul: Beta Yayınevi.
- Öner, M.Z. (2016). “İngiltere Hukukunda Nefret Suçları” *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 116, s. 85 – 112.
- Özay, İ. (1996). *Günışığında Yönetim*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Özbek, M. (2005). “Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.54, S.3, s.289 – 321.

- Özbek, M. (2007). “Ceza Muhakemesi Kanununda Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Mağdur Fail Uzlaştırmasının Usul ve Esasları”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.56, S.4, s.123 – 205.
- Özbek, V. Ö. (1999). **Ceza Hukukunda Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi**, Ankara, Seçkin Yayınevi.
- Özbek, V. Ö. (2004). “Mağduru Koruma ve Mağduriyetin Giderilmesi”, **Hukuki Perspektifler Dergisi**, S.2, Sonbahar 2004. s....
- Özbek, V. Ö. (2016). “Ceza Hukukunda Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi”, **Çalıştay Raporları**, s.60 – 68, Ankara: Adalet Bakanlığı.
- Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017a). **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 8. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017b). **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 10. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Özek, Ç. (1984). “Suç Mağdurunun Korunması ile İlgili Bazı Sorunlar”, **İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası**, 1-4, İstanbul, s.13 – 67.
- Özek, Ç. (1994). “Demokratikleşme Sancısı”, **İfade Özgürlüğü Hapiste**, s. 8 – 34, Ankara.
- Özgenç, İ. (1995). “Tüzel Kişinin Sorumluluk Ehliyeti, Anayasa Mahkemesi’nin Bir Kararı Üzerine Düşünceler”, **Reha Poroy’a Armağan**, İstanbul, s.319 – 344.
- Özgenç, İ. (1996). **Suçta İştirakin Hukuki Esası ve Faillik**, İstanbul: İBB. Hukuk Müşavirliği Yayını.
- Özgenç, İ. (2000). “Ceza Hukukunun Güvence Fonksiyonu”, **Kamu Hukuku Arşivi**, Yıl: 3, Sayı: 2-3, Haziran-Ekim, s.90
- Özgenç, İ. (2020). **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 16. Bası, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Özgenç, İ., Şahin, C. (2000). **Uygulamalı Ceza Hukuku**, 3. Bası, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Öztekin, T. (1984). **Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri**, C.1, 4. Baskı, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Öztürk, A. B., Kayadibi, B., Taşdemir, D. (2021). “Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü Kapsamında Gerçekleştirilen Uygulamalara Yönelik Bir Değerlendirme”, **Sosyal Hizmet Dergisi**, S. 2 s. 95 – 106.
- Öztürk, B., Erdem, M. R. (2020). **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku**, 20. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Öztürk, B., Tezcan, D., Erdem, M. R., Sırma Gezer, Ö., Saygılar Kırkıt, Y. F., Alan Akcan, E., Özaydın, Ö., Erden Tütüncü, E., Altınok Villemin, D., Tok, M.C. (2019). **Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku**, 13. Baskı, Ankara; Seçkin Yayınevi.
- Öztürk, G.B (2021). **Ceza Muhakemesinde Mağdur ve Mağdur Hakları**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Pali, B. (2016). Briefing Paper About the Regulation of Restorative Justice in the Directive 2012/29/EU.
- Pamuk, G. (2012). **Türk ve Fransız Ceza Muhakemesi Hukuku’nda Mağdurun Makam Olarak Yeri**, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Peer, S. (2013). Guidelines For Transposition The EU Directive On Victims’Rights (2012/29/EU) and Homophobic and Transphobic Crime Victims.

- Pınarcı, M., Çevik, K. (2014). “Tanık Koruma Mevzuatı ve Uygulamalarının Suç Soruşturması Bakımından Değerlendirilmesi”, *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.18, S. 1-2, s. 99 – 125.
- Pietropaolo, D. (2020). “Impact of the 2012 EU Victims EU Victims Directive and the Future of Restorative Justice”, *The Jean Monnet/Robert Schuman Paper Series*, Vol. 20, No.11, November. European Commission.
- Priet, R. (2010). “Fachberatung für Kriminalitätsoffer Opferberatung in der Opferhilfe Land Brandenburg e.V.” *In: Hartmann, Jutta, ado e.V. (Hrsg.) Perspektiven Professioneller Opferhilfe*. s.155 – 188.
- Poroy, M. A. (2006). “İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararları Işığında Başvurucu ve Mağdurluk Statüsü” *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S.66 s.121 – 132.
- Roland D. L. (1989). “Progress in the Victim Reform Movement: No Longer the Forgotten Victim”. *Pepperdine Law Review*, Cilt 17, Sayı 1, s. 35 – 58.
- Rosenfeld, E.H. (1900). *Die Nebenklage des Reichsstraßprozesses*, Berlin.
- Sarıca, A.D, Coşkun, U.H. (2020). "Cinsel İstismar Olgularında Adli Görüşme Odalarının Kullanımı: Hâkim, Avukat, Uzman ve Mağdur Görüşleri”, *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, Yıl 2020, S.8 (1), s. 1 – 26.
- Schöch, H. (2006). “Mağdurun Korunması – Ceza Usul Hukuku Reformu Düşüncelerinin Sınanması”, (Çev: Ayşe Nuhoglu), *Suç Politikası (Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi: 5)*, Ankara: Seçkin Yayınevi, s.117-132.
- Seçkin, M. B. (2020). “Ceza Muhakemesinde Mağdur ve Şikayetçinin Hakları”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Yıl 8, Sayı 15, Haziran 2020. s.621 – 664
- Seçkin, M. B. (2018). *Türk Ceza Adalet Sisteminde Mağdur Hakları*, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Seçkiner Bingöl, E. (2018) “İngiltere Yerel Yönetimlerinde Sosyal Hizmet ve Sosyal Yardım” *Omdusman Akademik*, Yıl 4, Sayı 8, Ocak – Haziran 2018, s.105 – 123.
- Sokullu-Akıncı, F., Dursun, S. (2016). *Viktimoloji*, 3. Bası, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Sokullu-Akıncı, F. (2000). “Mağdurun Korunması ve Mağdur Hakları”, *Yargı Reformu 2000 Sempozyumu*, İzmir: İzmir Barosu, s. 693 – 712.
- Sokullu-Akıncı, F. (2009). “Suç Mağdurlarına Devlet Yardımı”, *Güncel Hukuk Dergisi*, Aralık.
- Sokullu-Akıncı, F. (2016). *Kriminoloji*, 12. baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Soyaslan, D. (2016). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 7. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınevi.
- Soyaslan, D. (1994). *Teşebbüs Suçu*, Ankara: Kazancı Yayınları.
- Sözüer, A. (1995). “Hukuki Hata”, *Yargıtay Dergisi*, Cilt 21, Sayı: 4, Ekim, s. 466-490.
- Sözüer, A. (1994). *Suç Teşebbüs*, İstanbul: Kazancı Yayınları.
- Şahin, C., Göktürk, N. (2020). *Ceza Muhakemesi Hukuku*, C.I, 11. Bası, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Şahin, C., Göktürk, N. (2021). *Ceza Muhakemesi Hukuku*, C.II, 11. Bası, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Şamar, B. ve Urhan, B. (2020). “Adli Görüşme Odalarında Suç Mağdurlarıyla Görüşme Yapan Adli Görüşmecilerin Deneyimlerinin İncelenmesi: Eskişehir Adliyesi.” *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 31(3), 931 – 959.

- Şamar, B. (2018). *Mağduriyet Bağlamında Adli Sosyal Hizmet ve Adli Görüşme Odaları: Eskişehir Örneği*. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Taner, F. G. (2013). *Türk Ceza Hukukunda Cinsel Özgürlüğe Karşı Suçlar*, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Taner, F. G. (2019). Ceza Muhakemesi Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Çelişme ve Silahların Eşitliği, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Taner, F. G. (2021). “Kırılğan Mağdurun Beyanının CMK’nın 236. Maddesi Uyarınca Alınması ve Uygulanan Özel Usuller Karşısında Savunma Hakkının Dengelenmesi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 153, Mart – Nisan, s.1 – 38.
- Taşkın, M. (2010). “Fransız Ceza Hukukunda Uyuşmazlıkların Muhakeme Dışı Çözüm Yolları Bağlamında Yaptırım Sözleşmesi ve Müessesenin Türk Ceza Hukukunda Uygulanabilirliği”, *Terazi Hukuk Dergisi*, Y:5, S:41, Ocak, s.17 – 46.
- Tekin Babuç, Z. (2018). Adli Sistemde Suç Mağduru Çocuğa Yönelik İşleyişin Kurumsal Etnografik Yöntemle Sosyolojik Analizi, Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Erzurum.
- Tekin Babuç, Z. (2020). “Ceza Adalet Sistemi İçerisinde Mağdur Çocukların İkincil Mağduriyeti”, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 23 (2), s.320 – 355.
- Tezcan, D. (2000). “Organize Suçlar ve Bu Suçlarda Mağdurun Hakları ve Tanıkların Korunması”, *Adalet Dergisi*, Nisan 2000, Yıl. 91, S.3. s. 9 – 31.
- Tezcan, D., Erdem, M.R., Önok, R.M. (2019). *Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku*, 17. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Timur, Ş. (2015). *Kadına Karşı Şiddet: İngiltere Nasıl Mücadele Ediyor?* https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/03/150308_ingiltere_kadina_karsi_siddet (Erişim tarihi 24/04/2020)
- Toroslu, N. (1970). *Cürümlerin Tasnifi Bakımından Suçun Hukuki Konusu*, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını
- Toroslu, N. (2015). *Ceza Hukuku Genel Kısım*, 8. Bası, Ankara: Savaş Yayınları.
- Topdemir, C. (2016). “İstismar Mağduru Çocuğun Korunmasında Bir Uygulama: Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM).” *Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi*, Sayı 43, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/749788>
- Tulay, M.E. (2021). “Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması: Yasal Şartların Yerindeliği ve Kararın Hukuki Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme”. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XXV, Yıl 2021, Sayı 4. S.477 – 525.
- Turanlı, A. M. (2012). *Ceza Hukukunda Mağdur ve Mağdurun Korunması*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu (2014), *Mağdur Hakları İnceleme Raporu*, Ankara.
- Uğur, H. (2010). “Suça Sürüklenen ve Suç Mağduru Çocuklarda Uzlaşma”, *Terazi Hukuk Dergisi*, Y:5, S:43, Mart, s.123 – 144.
- UNICEF ECARO (2018). Çocuk Dostu Hukuki Yardıma İlişkin Rehber İlkeler, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayını.
- Uslu, F. (2013). “Çağdaş Ceza Adaleti İçinde Mağdur”, *Ankara Barosu Dergisi*, 2013/4, s.243 – 260.
- Ümit Atılğan, E., Yağcıoğlu, S., Çavdar, Y. (2014). *Çocuklarla Adli Görüşme İçin Rehber*, Ankara: UNICEF Yayını.

- Ünver, Y. (2003). *Ceza Hukukuyla Korunması Amaçlanan Hukuksal Değer*, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Ünver, Y., Hakeri, H. (2019). *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 16. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Victim Support Europe. (2013). *Handbook for Implementation of Legislation and Best Practice for Victims of Crime in Europe*. Brussels.
- Waline, Marcel; "Törel Kişilik Kuramı", (Çev. Hamide Uzbarak), *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1945, C.II, s.306 – 322.
- Walther, S. (2006). "Victims' Rights in the German Court System", *Federal Sentencing Reporter*, Cilt: 19, Sayı: 2, 2006.
- Wemmers, J. (2013). "Victims' experiences in the criminal justice system and their recovery from crime", *International Review of Victimology*, 19(3), 221–233.
- Yarsuvat, D. (1994). "Suç Siyaseti ve Mağdurun Korunması", *İnan Kırac Armağanı*, İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Yayınları, s. 333 – 344.
- Yaşar, O., Gökcan, H. T., Artuç, M. (2014). *Yorumlu – Uygulamalı Türk Ceza Kanunu*, Cilt I, 2. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Yavuz, H. A. (2015). "Onarıcı Adalet ve Uzlaştırma Kurumu Bağlamında Ceza Adalet Sisteminde Mağdurun Konumu", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Yıl:6, Sayı:23 Ekim, s.85 – 115.
- Yenisey, F. (1988). "Ceza Adaleti Sisteminin Etkinliği ve Gecikme", *Nurullah Kunter'e Armağan*, İstanbul.
- Yenisey, F. (2013). "Ceza Muhakemesi Süjelerinin İradelerinin Ceza Muhakemesinin Yürüyüşüne Etkisi Sorunu", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, *Nur Centel'e Armağan Özel Sayısı*, İstanbul, s.453 – 469.
- Yenisey, F., Nuhoğlu, A. (2020). *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 8. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yenisey, F. Nuhoğlu, A. (2014). *Ceza Muhakemesi Hukuku Ders Kitabı*, 2. Baskı, İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları.
- Yenisey, F., Oktar, S., Oktar, A. (2020). *Alman Ceza Muhakemesi Kanunu, Strafprozessordnung*, 3. Baskı, İstanbul.
- Yerlikaya, Ü.(2006). *İslam Ceza Hukukunda Mağdur*, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, A. (2007). "İftira Suçu", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 69, s.177 – 210.
- Yıldız, A. K. (2008). *Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur, Suçtan Zarar Gören, Şikayetçi*, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yıldız, Y. (2012). *Çocukların Cinsel İstismarı ve İkincil Mağduriyet Sorunu*. İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Doktora Tezi.
- Yılmaz, Z. (2007). *Ceza Muhakemesinde Mağdur Hakları, Davaya Katılma, Yargılama Giderleri ile Mağdurun veya Suçtan Zarar Görenin Hukuk Mahkemelerinde Açabileceği Maddi ve Manevi Tazminat Davaları*, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yurtcan, E. (1989). *Şahsi Dava ve Uygulaması*, 3. Bası, İstanbul: Kazancı Yayınevi.
- Yüce, T. T. (1982) *Ceza Hukuku Dersleri*, Cilt: I, Manisa:
- Yücel, M. T. (1991). "Yeni Sosyal Stratejiler ve Ceza Adalet Sistemi", *Yasa Hukuk Dergisi*, Ocak 1991.

- Yücel, M. T. (2007). *Türk Ceza Siyaseti ve Kriminolojisi*, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayını.
- Yüksel F., Keser, N., Odabaş, E., Kars, G. B., Yurtkulu, F., Daşkafa, F., Arslan, F., Cayrat, E. (2013). “Çocuk İstismarı ve Çocuk İzlem Merkezleri”, *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, Sayı:2. s.18-22.
- Zafer, H. (2015). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, TCK m. 1-75, Ders Kitabı, 5. Baskı, İstanbul: Beta Yayınevi
- Zafer, H. (2003). “Suçtan Zarar Gören Küçüklerin Türk Ceza muhakemesindeki Hakları”, *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S. 2003/1. S. 127 – 136.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Aydın, Murat
Uyruğu : Türkiye Cumhuriyeti

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens.	2001
Lisans	Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi	1991
Lise	Manisa Lisesi	1987

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
1992 – 1995	İzmir Adli Yargı Adalet Komisyonu	Hakim adayı
1995 – 1999	Ceyhan Adliyesi	Hakim
1999 – 2001	Gerger Adliyesi	Cumhuriyet savcısı
2001 – 2003	Altıntaş Adliyesi	Hakim
2003 – 2007	Adana Adliyesi	Hakim
2007 – 2016	Karşıyaka Adliyesi	Hakim
2016 – 2018	Trabzon Adliyesi	Hakim
2019 – Halen	İzmir	Serbest avukat

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

Kitaplar

1. Aydın, M. (1997). **Avukatlık Ücreti**, 1. Baskı, Ankara
2. Aydın, M. (2003). **Kamu Davasının Açılması ve İddianame**, Ankara
3. Aydın, M. (2004). **Avukatlık Ücreti**, 2. Baskı, Ankara
4. Aydın, M. (2006). **Avukatlık Ücreti**, 3. Baskı, Ankara
5. Aydın, M. (2007). **Avukatlık Ücreti**, 4. Baskı, Ankara
6. Aydın, M. (2009). **Arama ve Elkoyma**, 1. Baskı, Ankara
7. Aydın, M. (2010). **Avukatlık Ücreti**, 5. Baskı, Ankara
8. Aydın, M. (2011). **Arama ve Elkoyma**, 2. Baskı, Ankara
9. Aydın, M. (2012). **Çocuğun Cinsel İstismarı ve Reşit Olmayanla Cinsel İlişki Suçu**, 1. Baskı Ankara
10. Aydın, M.; Kaynak, H.; Acar, H.; Acar Baykara, Y.; Kırımsoy, E.; Antakyalıoğlu, Ş., (2013). **Çocuk Adalet Sistemi Sosyal Çalışma Görevlileri İçin Başvuru Kitabı**, UNICEF Ankara
11. Aydın, M.; Kaynak, H.; Acar, H.; Acar Baykara, Y.; Kırımsoy, E.; Antakyalıoğlu, Ş., (2013). **Çocuk Adalet Sistemi Hukukçular İçin Başvuru Kitabı** UNICEF Ankara
12. Aydın, M. (2014). **Çocuğun Cinsel İstismarı ve Reşit Olmayanla Cinsel İlişki Suçu**, 2. Baskı Ankara
13. Aydın, M. (2015). **Avukatlık Ücreti**, 6. Baskı, Ankara
14. Aydın, M. (2018). **Çocuğun Cinsel İstismarı ve Reşit Olmayanla Cinsel İlişki Suçu**, 3. Baskı Ankara
15. Aydın, M. (2018). **Adli Görüşme Odaları Uygulaması İçin Temel Hukuk Bilgisi**, Ankara: Adalet Bakanlığı Eğitim Kitabı.
16. Aydın, M.; Kaynak, H.; Foto Özdemir, D.; Evinç, G. (2019). **Adli Görüşme Odaları, Temel Hukuk Bilgisi**, Ankara
17. Aydın, M. (2020). **Avukatlık Ücreti**, 7. Baskı, Ankara

Makaleler

1. “Müdafiin Sanıkla Görüşme ve Yazışma Hakkı”; İzmir Barosu Dergisi, Ocak 1992

2. “Yargıda Hızlanma Sadece Yasal Düzenleme ile mi Sağlanır?”; İzmir Barosu Dergisi, Temmuz 1994
3. “Şifreli Yayınların İzinsiz Toplu Gösterimi Suç mudur?”; Yargıtay Dergisi, Ekim 1996
4. “Şifreli Yayınların İzinsiz Toplu Gösterimi Suç mudur?”; İzmir Barosu Dergisi Ocak 1997
5. “Ceza Davalarında Avukatlık Ücreti, İzmir Barosu Dergisi”; Temmuz 1999
6. “Cumhuriyet Savcısının Delilleri Değerlendirme Yetkisi ve Kamu Davası Açma Mecburiyeti”; Yargı Reformu 2000 Sempozyumu, İzmir Barosu Yayınları, İzmir 2000
7. “Avukatlık Ücret Sözleşmesinden Kaynaklanan Avukatlık Ücreti” Kütahya Barosu, Nisan 2002.
8. “Yargıtay Altıncı Ceza Dairesini Son Uygulamalarındaki Hırsızlık Suçunda Gözcülük Kavramı Işığında Suça İştirak”; İzmir Barosu Dergisi, Nisan 2003
9. “Avukatlık Sözleşmesinden Kaynaklanan Avukatlık Ücreti”; Kütahya Barosu Yayını, 2004
10. “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 8. Maddesine Göre Kişinin Özel hayatına, Aile Hayatına, Konutuna ve Haberleşmesine Saygı Gösterilmesi Hakkı”; Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Bilgi Bankası, İnternet Sitesi Şubat 2004
11. “04.12.2005 Tarihli Avukatlık Asgari Ücret Tarifelerinin Genel Hükümleri ve Bu Tarife Hükümlerinin Eleştirisi”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Mart – Nisan 2006, Sayı 63, sayfa 72 – 95
12. “İddianamenin Unsurları ve İadesi”, Hukuki Perspektifler Dergisi (HPD), Mayıs 2006, Sayı 6, sayfa 162 – 177
13. “İddianamenin Unsurları ve İadesi”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Haziran – Aralık 2006, Cilt: X, Sayı: 1-2.
14. “Soruşturma Aşamasında Çocukların Tutuklanmasına Karar Vermede Görevli Mahkeme”, Terazi Aylık Hukuk Dergisi, Eylül 2006, Sayı 1, sayfa 57 – 62

15. “Genel Güvenliği Kasten Tehlikeye Düşürmek Suçu, Silah Kavramı ve Yargıtay Uygulaması”, Terazi Aylık Hukuk Dergisi, Şubat 2007, Sayı 6, Sayfa 50 -59
16. “Beraat Eden Sanık Yararına Avukatlık Ücretine Hükmedilmesi Kanuna Aykırı Değildir.”, Terazi Aylık Hukuk Dergisi, Şubat 2008, Sayfa 159 – 167.
17. “Adli Aramada Hazır Bulunacak Kişiler ve Arama Tanıkları”, Ceza Hukuk Dergisi, Seçkin Yayınevi, Aralık 2008, Sayı:8, Sayfa:105 – 125.
18. “Ceza Hukukunda Cinsel İstismara Bağlı Beden ve Ruh Sağlığının Bozulması Kavramı”, Terazi Aylık Hukuk Dergisi, Aralık 2009
19. “Hâkim Gözüyle Hukuk Eğitimi”, Terazi Aylık Hukuk Dergisi, Temmuz 2011
20. “Teori Başka Uygulama Başka mı?”, Esas Aylık Hukuk Dergisi, Ekim 2011
21. “Staj Sonrası Hizmet İçi Eğitim”, Esas Aylık Hukuk Dergisi, Kasım 2011
22. “6763 Sayılı Kanun ile Ceza Yargılama Sisteminde Yapılan Değişiklikler”, Hukuk Defterleri Dergisi, Sayı 5, Ocak – Şubat 2017.
23. “6763 Sayılı Kanun ile Getirilen Uzlaşma Kurumunun Uygulanması” Terazi Aylık Hukuk Dergisi, C.12, S.126, Şubat 2017.
24. “OHAL Kapsamında Çıkarılan Kanun Hükmünde Kararnameler Uyarınca Yapılan İşlemlerde Sorumluluk”, Hukuk Defterleri Dergisi, Sayı 6, Mart – Nisan 2017.
25. “SEGBİS vs. Habeas Corpus”, Hukuk Defterleri Dergisi, Sayı 11, Ocak - Şubat 2018.
26. “Ünzile’yi Kurtarmak”, Hukuk Defterleri Dergisi, Sayı 13, Mayıs – Haziran 2018.

